

Handledning för borgenärsarbetet

ISBN 978-91-386525-24-8
SKV 237 utgåva 2
Edita i Västerås 2011

Förord

Denna handledning för Skatteverkets borgenärsarbete är en omarbetning av den första utgåvan från 2008. Genom lagen (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (BorgL) är det Skatteverket som har hand om uppgiften att för statens räkning ansöka om likvidation och konkurs samt bevaka det allmännas fordran i likvidation och konkurs, ansöka om företagsrekonstruktion och företräda det allmänna vid rekonstruktion, besluta om ackord och nedläggning av fordran, företräda det allmänna i ett skuld-saneringsförfarande, föra talan om betalningsansvar för någon annans skulder till det allmänna samt ansöka om preskriptionsförlängning. Vidare kan verket ansöka om förordnande av boutredningsman enligt ärvdabalken. För att bestämma en lämplig borgenärsåtgärd ska en utredning om gäldenärens ekonomiska förhållanden göras (borgenärsutredning).

Strukturen på handledningen har till övervägande del anpassats till uppbyggnaden av BorgL.

Handledningen innehåller en redovisning av gällande materiella bestämmelser inom borgenärsområdet. I denna andra utgåva finns nyskrivna avsnitt om immaterialrätt. Handledningen redogör för Skatteverkets borgenärsroll och behandlar verkets uppgifter som borgenärsföreträdare för det allmänna. Den tar upp grundläggande frågor men redovisar också Skatteverkets uppfattning i sådana frågor där rättsläget är oklart. Den praktiska handläggningen av borgenärsärenden lämnas utanför denna handledning då dessa behandlas i ett separat dokument, Arbetsbeskrivning Skatteverkets borgenärsuppgifter. Det finns även riktlinjer för Skatteverket som borgenär i syfte att säkerställa ett enhetligt förhållningssätt.

Bestämmelser som rör företrädaransvar och solidariskt ansvar i handelsbolag behandlas i särskilda handledningar. I fråga om bestämmelser om skattefordringars överlämnande för indrivning och om preskription av skattefordringar hänvisas till Handledning för skattebetalning 2010.

Handledningen är i första hand avsedd för borgenärsarbetet vid Skatteverket och vid utbildning inom myndigheten. Den kan dock vara av intresse för andra som i sitt arbete behöver information inom området. Den rättsliga redovisningen i hand-

ledningen tar hänsyn till lagändringar och praxis fram till den 1 december 2010. Fortlöpande information om utvecklingen inom rättsområdet samt Skatteverkets ställningstaganden i rättsliga frågor finns på Skatteverkets webbplats (www.skatteverket.se).

Solna i november 2010

Vilhelm Andersson

Innehåll

Förord	3
Förkortningslista	23
1 Inledning	27
1.1 Det allmännas fordringar	27
1.1.1 Allmänt mål.....	27
1.1.2 Enskilt mål.....	28
1.2 Skatteverkets borgenärsuppgifter	28
1.2.1 Grundade på SBL m.fl. skatteförfattningar	28
1.2.2 Civilrättsligt grundade.....	29
1.2.3 Grundade på BorgL, UB m.m.....	29
1.3 Borgenärsuppgifter enligt BorgL	30
1.3.1 Borgenärsuppgifter som regleras i BorgL	30
1.3.2 Borgenärsuppgifter som det hänvisas till i BorgL.....	31
1.3.3 Utredning för att välja åtgärd	31
1.4 Samverkan mellan Skatteverket och KFM	32
1.4.1 Verkställighet enligt UB och indrivning.....	32
1.4.2 Verkställighet av betalningssäkring	33
1.4.3 Skuldsanering	33
1.4.4 Tillsyn i konkurs.....	34
1.4.5 Ansökan om betalningsföreläggande.....	34
1.4.6 Vid verkställighet och indrivning utomlands	35
1.4.7 Avräkning enligt avräkningslagen m.m.....	35
1.4.8 Tillsyn över näringsförbud.....	35
1.5 Samverkan med andra debiterande myndigheter	36
1.6 Skatteverkets uppdrag	36
1.6.1 Styrande dokument.....	36
1.6.2 Riktlinjer för Skatteverkets borgenärsarbete	38
1.6.3 Statens fordringar är oprioriterade	39
1.7 Samverkan och informationsutbyte inom Skatteverket	40

6 Innehåll

2	Sekretess.....	41
2.1	Inledning.....	41
2.2	Sekretess i borgenärsarbetet.....	44
2.2.1	Ärenden som omfattas av BorgL.....	44
2.2.2	Borgenärsärenden som inte omfattas av BorgL.....	46
2.2.3	Uppgifter i Boris-systemet.....	46
2.3	Sekretess vid partsinsyn och kommunikering.....	47
3	Förmånsrätt.....	49
3.1	Inledning.....	49
3.2	Särskild förmånsrätt.....	52
3.2.1	Fordran mot emittentinstitut.....	52
3.2.2	Panträtt i lös egendom m.m.....	52
3.2.3	Försäkringstagares fordringar.....	53
3.2.4	Företagshypotek.....	53
3.2.5	Inteckning i fast egendom m.m.....	56
3.2.6	Inteckning i tomträtt m.m.....	58
3.2.7	Utmätning.....	59
3.2.8	De särskilda förmånsrätternas inbördes ordning.....	61
3.3	Allmänna förmånsrätter.....	62
3.3.1	Konkursansökningskostnader m.m.....	62
3.3.2	Revisorskostnad m.m.....	66
3.3.3	Löne- och pensionsfordringar.....	67
3.4	Fordringar utan förmånsrätt.....	71
4	Sakrätt.....	75
4.1	Vad är sakrätt?.....	75
4.2	Tradition.....	77
4.3	Underrättelse.....	80
4.4	Avtal.....	81
4.5	Säkerhetsrätter.....	82
4.5.1	Säkerhetsrätt ger separationsrätt.....	83
4.5.1.1	Lösöreköp.....	83
4.5.1.2	Återtagandeförbehåll.....	83
4.5.1.3	Kommission.....	85
4.5.1.4	Lag om redovisningsmedel.....	86
4.5.1.5	Märkt virke.....	87
4.5.1.6	Leasing.....	87
4.5.2	Säkerhetsrätt ger förmånsrätt.....	88
4.5.2.1	Allmänt om panträtt.....	88

4.5.2.2	Pant i fast egendom	89
4.5.2.3	Pant i lös egendom	91
4.5.2.4	Retentionsrätt	92
4.5.2.5	Företagshypotek	92
4.5.2.6	Legala förmånsrätter	93
4.6	Särskilt om immaterialrätt.....	93
4.6.1	Immateriella rättigheter	93
4.6.2	Upphovsrätt	95
4.6.3	Datorchips.....	99
4.6.4	Varumärken.....	99
4.6.5	Firma.....	101
4.6.6	Patent	101
4.6.7	Växtskydd.....	105
4.6.8	Design.....	106
5	Insolvensbedömning av företag	109
5.1	Varför insolvensbedömning?	109
5.1.1	Räkenskaps- och finansieringsanalys	110
5.2	Översiktligt om olika associationsformer och kreditmarknadens aktörer	112
5.2.1	Enskild firma	112
5.2.2	Aktiebolag	114
5.2.3	Ekonomisk förening	115
5.2.4	Handelsbolag	116
5.2.5	Kommanditbolag	118
5.2.6	Enkla bolag	118
5.2.7	Stiftelser	118
5.2.8	Ideella föreningar	119
5.2.9	Utländska filialer	120
5.2.10	Finansinspektionen och aktörerna på kreditmarknaden	121
5.2.10.1	Bank- och finansieringsrörelse	121
5.2.10.2	Andra inlåningsföretag	123
5.2.11	Andra finansiella institut	123
5.2.11.1	Värdepappersrörelse och fondbolag	123
5.2.11.2	Försäkringsbolag	124
5.3	Normgivning inom redovisningsområdet.....	125
5.3.1	Bokföringsnämnden (BFN)	126
5.3.2	Rådet för finansiell rapportering	126
5.3.3	FAR:s rekommendationer och uttalanden	126
5.3.4	IASB	127
5.3.5	Revisorsnämnden	127
5.3.6	Skatteverkets Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning.....	127

5.4	Redovisningsregler	128
5.4.1	Bokföringslagen, BFL.....	128
5.4.2	Årsbokslut.....	130
5.4.2.1	Det förenklat årsbokslutet	130
5.4.2.2	Årsbokslutet	131
5.4.3	Årsredovisning	133
5.4.3.1	Balans-, resultaträkning och noter.....	134
5.4.3.2	Förvaltningsberättelse	134
5.4.3.3	Finansieringsanalys	135
5.4.4	Redovisning under räkenskapsåret	136
5.4.4.1	Delårsrapport (kvartalsrapport)	136
5.4.4.2	Kontrollbalansräkning.....	136
5.4.5	Särskilt om immateriella tillgångar.....	136
5.5	Revision.....	142
5.5.1	Revisionsplikten	142
5.5.2	Revisorns roll.....	143
5.5.3	Revisionsberättelsen.....	143
5.6	Finansiering.....	145
5.6.1	Finansieringsformer	145
5.7	Analys och bedömning.....	148
5.7.1	Borgenärsutredning.....	148
5.7.2	Översiktlig bedömning.....	148
5.7.3	Fördjupad räkenskaps- och finansieringsanalys.....	150
5.7.4	Bedömning av framtiden.....	152
6	Tillämpningsområde	153
6.1	Inledning.....	153
6.2	Borgenärsuppgifter enligt annan författning än BorgL.....	153
6.2.1	Uppgifter/åtgärder enligt SBL	153
6.2.1.1	Betalningsanstånd enligt 17 kap. 7 § SBL	153
6.2.1.2	Återkallelse av F-skattsedel	154
6.2.1.3	Offensiv kontroll av debiterad preliminär skatt	154
6.2.2	Betalningssäkring	155
6.2.3	Åtgärder vid likvidation, fusion och delning samt vid minskning av aktiekapital.....	156
6.2.3.1	Likvidation	156
6.2.3.2	Fusion, delning samt minskning av aktiekapital	157
6.2.4	Åtgärder vid förbrukat aktiekapital.....	158
6.2.5	Begäran om kvarstad.....	159
6.2.5.1	Skatteverkets ansökan om kvarstad.....	159
6.2.5.2	Konkursbos ansökan om kvarstad.....	159
6.3	Borgenärsuppgifter enligt 4–9 §§ BorgL.....	160

6.3.1	Särskilt om ansvar för annans skuld enligt 8 § BorgL	161
6.4	Borgenärsuppgifter enligt 10 § BorgL.....	162
6.5	Allmänna och enskilda mål hos KFM.....	163
6.5.1	Allmänna mål	163
6.5.2	Enskilda mål	165
6.5.3	Skillnaden mellan a-mål och e-mål	165
6.6	Andra debiterande myndigheters fordringar	167
6.7	Fordringsförordningen	169
6.7.1	Närmare om fordringshanteringen.....	170
6.7.2	Gränssnittet mot BorgL.....	172
7	Borgenärsutredning	175
7.1	Allmänna utgångspunkter.....	175
7.1.1	Inledning.....	175
7.1.2	Grundläggande befogenheter och utredningsprinciper	176
7.1.3	Allmänt om informationsinhämtning i borgenärsarbetet	178
7.1.4	Förvaltningslagens tillämplighet.....	181
7.1.4.1	Ärendehandläggning	181
7.1.4.2	Myndighetsutövning	181
7.1.5	Särskilda regler i beskattningsverksamheten.....	184
7.1.6	Handläggningsstöd – Boris.....	185
7.1.7	Gäldenärens rätt att få del av utredningsmaterial	185
7.1.8	Tjänsteanteckningar	188
7.2	Utredningar enligt 2 § BorgL.....	188
7.2.1	Gränssnittet mot KFM:s gäldenärsutredning (uppskovsutredning)	188
7.2.2	Initiering av utredning enligt 2 § BorgL.....	189
7.2.3	Utredning vid ansökan om åtgärd enligt BorgL.....	190
7.2.4	Utredning vid ärende enligt SBL	190
7.2.5	Omfattning och inriktning.....	191
7.2.6	Överväganden för val av borgenärsåtgärd.....	193
7.2.7	Samverkan med KFM.....	193
7.2.8	Samverkan med andra debiterande myndigheter	196
8	KFM:s beslut om uppskov.....	199
8.1	Uppskov enligt 7 § IndrL.....	199
8.1.1	Inledning.....	199
8.1.2	Gäldenärsutredning/uppskovsutredning	199
8.1.3	Säkerhet	200
8.1.4	Förutsättningar för uppskov	200
8.1.5	Beslut om uppskov	202
8.1.6	Omprövning	202

8.2	Information och samordning mellan KFM och Skatteverket	203
8.2.1	Delad borgenärsroll	203
8.2.2	KFM överväger uppskov	203
8.2.3	Skatteverkets utredning om åtgärd	205
8.2.4	Kommunikation och rättsverkningar efter uppskovsbeslut	206
8.3	Anstånd till fördel för det allmänna.....	207
9	Företagsrekonstruktion och offentligt ackord.....	209
9.1	Inledning.....	209
9.2	Förutsättningarna för företagsrekonstruktion.....	210
9.2.1	Näringsidkare	210
9.2.2	Illikviditet	210
9.2.3	Syftet med rekonstruktionen ska kunna uppnås	211
9.2.4	Avvecklingsackord.....	212
9.3	Rekonstruktionsförfarandet	213
9.3.1	Förberedande kontakter med gäldenären.....	213
9.3.2	Ansökan till tingsrätten	214
9.3.3	Tingsrättens formella och materiella prövning.....	214
9.3.4	Tingsrättens beslut.....	214
9.3.5	Rekonstruktörens underrättelse till borgenärerna.....	215
9.3.6	Första borgenärssammanträdet	215
9.3.6.1	Personligt betalningsansvar.....	216
9.3.7	Borgenärskommitté.....	218
9.3.8	Rekonstruktionsplan.....	218
9.3.8.1	Granskning av rekonstruktionsplanen.....	218
9.3.9	Rekonstruktionens förlängning.....	219
9.3.10	Rekonstruktionens rättsverkningar	219
9.3.11	Rekonstruktörens uppgifter och ställning	221
9.3.12	Gäldenärens ställning, skyldigheter och rättigheter	222
9.3.13	Borgenärernas ställning, rättigheter och skyldigheter	223
9.3.14	Lönegaranti under företagsrekonstruktion.....	224
9.3.15	Kvittning under företagsrekonstruktion.....	224
9.3.16	Avräkning mellan fordringar och skulder på skattekontot.....	225
9.3.17	Rekonstruktionens upphörande.....	226
9.3.18	EU:s insolvensförordning	226
9.4	Offentligt ackord under företagsrekonstruktion.....	227
9.4.1	Förfarande i förfarandet	227
9.4.2	Begäran om ackordsförhandling	228
9.4.3	Återvinning.....	229
9.4.4	Specifikation av statens fordran	230
9.4.5	Borgenärssammanträde om offentligt ackord	232
9.4.6	Skatteverkets ställningstagande till ackordet.....	233

9.4.7	Beslut om offentligt ackord.....	233
9.4.8	Verkan av offentligt ackord	235
9.4.9	Förverkande av offentligt ackord.....	236
9.4.10	Förordnande av tillsynsman.....	237
9.4.11	Överklagande.....	237
9.4.12	Skatteeffekter vid ackordsförfarandet.....	237
10	Underhandsackord.....	239
10.1	Inledning.....	239
10.2	Särskilt om vissa rättssubjekt	240
10.2.1	Fysiska personer	240
10.2.2	Juridiska personer	243
10.2.2.1	Inledning	243
10.2.2.2	Ideella föreningar	243
10.2.2.3	Dödsbon	244
10.3	Förutsättningar för ackord	245
10.3.1	Inledning.....	245
10.3.2	Ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna	246
10.3.2.1	Utfall av exekutiva åtgärder m.m.	246
10.3.2.2	Företrädaransvar m.m.	247
10.3.2.3	Moratorieackord.....	248
10.3.2.4	Avvecklingsackord.....	248
10.3.3	Olämpligt från allmän synpunkt	249
10.3.3.1	Inledning	249
10.3.3.2	Näringsförbud	249
10.3.3.3	Ekonomisk brottslighet/misstanke om ekonomisk brottslighet.....	249
10.3.3.4	Oredovisade/felaktigt redovisade skatter och avgifter, pågående skatteprocesser m.m.	250
10.3.3.5	Överfört tillgångar till närstående m.m.	250
10.3.3.6	Tidigare missköta avbetalningsplaner.....	250
10.3.3.7	Tidigare ackord	250
10.3.3.8	Tidigare konkurser	250
10.3.3.9	Konkurrens.....	250
10.3.3.10	Tillståndspliktig verksamhet	251
10.3.3.11	Bedriven verksamhet med långvarig likvidationsplikt.....	251
10.3.3.12	Underlåten betalningsinställelse/risk för otillbörligt gynnande av borgenär.....	251
10.3.3.13	Indikationer på återvinningsbara transaktioner	251
10.3.3.14	Skattebetalningar har lågprioriterats till följd av spekulation	251
10.3.3.15	Skattemedel har använts för finansiering av verksamheten	251
10.3.3.16	Företrädarens lön m.m. överstiger vad som anses marknadsmässigt	252
10.3.3.17	Skulder till närstående.....	252
10.3.4	Krav på långsiktig överlevnadsförmåga	252

12 Innehåll

10.3.5	Godkännande av övriga borgenärer.....	254
10.3.6	Finansiering	255
10.3.7	Pensionsförsäkring	255
10.3.8	Övriga förutsättningar för ackord	257
10.3.8.1	Bokföring m.m.	257
10.3.8.2	Betalningsinställelse.....	257
10.3.8.3	Skatter och övriga statliga fordringar	258
10.4	Ackordsbeslutet	259
10.4.1	Villkor vid underhandsackord.....	259
10.4.2	Utformningen av beslut om underhandsackord m.m.....	261
10.5	Beskattningsfrågor	262
11	Skuldsanering och nedsättning av fordran.....	263
11.1	Inledning.....	263
11.1.1	Översiktligt om skuldsanering	263
11.1.2	Syftet med skuldsanering	264
11.1.3	Handläggningen	265
11.1.4	Borgenärsrollen	266
11.1.5	Verkan av skuldsanering	267
11.2	Förutsättningar för att bevilja skuldsanering	267
11.2.1	Allmänt	267
11.2.2	Gäldenärens person	267
11.2.3	Kvalificerad insolvens.....	268
11.2.4	Skälighet	270
11.2.5	Ansökan.....	274
11.3	Inför beslut om inledande av skuldsanering	274
11.4	Efter beslut om inledande av skuldsanering.....	274
11.4.1	Beslut om inledande av skuldsanering	274
11.4.2	Förbud mot exekutiva åtgärder	275
11.4.3	Anmälan av statens fordringar	275
11.4.3.1	Fordringar som ingår.....	275
11.4.3.2	Anmälan innehåll.....	276
11.4.4	Preklusion	278
11.5	Utredning och förslag till beslut om skuldsanering	278
11.5.1	Yttrande över förslag till skuldsanering.....	280
11.6	Sammanträde.....	280
11.7	Beslut om skuldsanering.....	280
11.7.1	KFM:s prövning	280
11.7.2	Överklagande.....	281
11.7.3	Bevakning	281
11.8	Omprövning av skuldsanering	282

11.8.1	Upphävning eller ändring.....	282
11.8.2	Borgenärs ansökan om omprövning.....	282
11.8.3	Gäldenärens ansökan om omprövning.....	285
11.8.4	Förlängning av skuldsaneringsperiod.....	286
11.8.5	Förfarande.....	287
11.8.6	Skatteverkets möjlighet att överklaga.....	287
11.8.7	Ansökan om verkställighet.....	287
11.9	Nedsättning av fordran.....	288
11.9.1	Allmänt.....	288
11.9.2	Ansökan, utredningsskyldighet m.m.....	288
11.9.3	Uppgörelsens innehåll.....	289
11.10	Kvittning.....	289
11.11	Preskription.....	290
11.12	Utländsk skuldsanering.....	292
12	Likvidation.....	293
12.1	Inledning.....	293
12.2	Likvidation av aktiebolag.....	293
12.2.1	Frivillig likvidation.....	293
12.2.2	Tvångslikvidation.....	300
12.2.2.1	Beslut av Bolagsverket.....	300
12.2.2.2	Beslut av domstol.....	301
12.3	Likvidation av ekonomiska föreningar.....	304
12.3.1	Frivillig likvidation.....	305
12.3.2	Tvångslikvidation.....	306
12.3.2.1	Beslut av Bolagsverket.....	306
12.3.2.2	Beslut av domstol.....	306
12.3.3	Upplösning utan likvidation.....	308
12.4	Likvidation av stiftelser.....	308
12.4.1	Tvångslikvidation.....	308
12.4.2	Upplösning utan likvidation.....	309
12.5	Upplösning av andra juridiska personer.....	310
12.5.1	Likvidation av handelsbolag.....	310
12.5.2	Upplösning av ideella föreningar.....	310
12.5.3	Upplösning av dödsbon.....	310
12.6	Kallelse på okända borgenärer i andra sammanhang.....	310
13	Fusion, delning m.m.....	311
13.1	Fusion.....	311
13.1.1	Fusion av aktiebolag.....	311

14 Innehåll

13.1.1.1	Fusionens rättsverkningar	311
13.1.1.2	Skattefordringar och skatteprocess.....	313
13.1.1.3	Fusion mellan svenska bolag.....	313
13.1.1.4	Absorption av helägt dotterbolag	316
13.1.1.5	Gränsöverskridande fusioner.....	317
13.1.1.6	Gränsöverskridande fusioner för finansiella företag	317
13.1.2	Fusion av ekonomiska föreningar.....	318
13.1.3	Skatteverkets åtgärder vid planerad fusion	318
13.2	Delning av aktiebolag.....	320
13.2.1	Delningens rättsverkan.....	320
13.2.2	Förfarandet	322
13.3	Minskning av aktiekapital.....	323
14	Konkursansökan	325
14.1	Syfte med konkursansökan	325
14.1.1	Inledning.....	325
14.1.2	En konkursansökan förhindrar skuldsättning	326
14.1.3	En konkursansökan förhindrar ekonomisk brottslighet	328
14.1.4	En konkursansökan innebär konkursutdelning.....	328
14.1.5	Förhållandet mellan konkursansökan och återkallelse av F-skattsedel	329
14.2	Konkurs	332
14.2.1	Inledning.....	332
14.2.2	Behörighet att ansöka om konkurs.....	333
14.2.3	Konkursansökan och god inkassosed	334
14.2.4	Domstolens behörighetsprövning	337
14.2.5	Domstolens insolvensprövning.....	339
14.3	Skattefordringars uppkomst.....	340
14.4	Åberopande av nya fordringar m.m.	341
14.4.1	Ny fordran vid tingsrätten	341
14.4.2	Ny fordran i högre instans.....	342
14.4.3	Nya omständigheter	343
14.5	Säkerställande av fordran genom en konkursansökan	343
14.6	Obestånd – en förutsättning för konkurs	344
14.6.1	Den allmänna obestandsgrunden (1 kap. 2 § KonkL).....	345
14.6.1.1	Betalningssäkring	346
14.6.1.2	Anstånds- och ackordsansökan	348
14.6.2	Presumtionsregler för obestånd.....	348
14.6.3	Gäldenärens egna uppgifter (2 kap. 7 § KonkL).....	349
14.6.4	KFM:s utredningsrapport (2 kap. 8 §, första meningen KonkL).....	349
14.6.4.1	När ska utredningsrapporten vara gjord?	350
14.6.4.2	Innehållet i KFM:s utredningsrapport	352

14.6.4.3	Om konkursfordrans storlek minskat	353
14.6.4.4	Fördelar och nackdelar med presumtionsregeln.....	360
14.6.5	Gäldenärens betalningsinställelse (2 kap. 8 § andra meningen, KonkL).....	361
14.6.6	Skatteverkets betalningsupplmaning (2 kap. 9 § KonkL).....	362
14.6.6.1	Klar och förfallen fordran	363
14.6.6.2	Skönmässigt påförd konkursfordran	364
14.6.6.3	Twistig konkursfordran.....	365
14.6.6.4	Överklagad konkursfordran.....	367
14.7	Delgivning av betalningsupplmaning innan konkursansökan.....	368
14.7.1	Vem ska sökas för delgivning?.....	368
14.7.2	Ordinär delgivning	369
14.7.3	Stämmningsmannadelgivning (3 § 4 st DelgL).....	371
14.8	Behörig domstol m.m.	372
14.9	Inför konkursförhandlingen	374
14.9.1	Skuldavstämning m.m.....	374
14.9.2	Särskilt om sena betalningar av konkursfordran	375
14.9.3	Särskilt om överskott på skattekontot.....	376
14.9.4	Andra konkurshinder.....	377
14.9.4.1	Betryggande pant eller säkerhet	377
14.9.4.2	Pågående företagsrekonstruktion	378
14.9.4.3	Kvittning	378
14.10	Under konkursförhandlingen	379
14.10.1	Gäldenären uteblir från konkursförhandlingen	379
14.10.2	Delgivningsproblem för domstolen	379
14.10.2.1	Särskild delgivning med aktiebolag	379
14.10.2.2	Har bolaget processbehörighet?	380
14.10.2.3	Ändring av styrelsens sammansättning	382
14.10.3	Gäldenären vill ha uppskov.....	382
14.10.4	Gäldenären vill betala.....	384
14.10.5	Gäldenären vill motbevisa påståendet om insolvens.....	384
14.10.5.1	Tillgångar utomlands	385
14.10.5.2	Nya lånemöjligheter	387
14.10.5.3	Tillgångar i form av fordringar	388
14.10.5.4	Tillgångar enligt räkenskapshandlingar	388
14.11	Konkursfrågan ”sätts på beslut”	388
14.12	Val av konkursförvaltare	389
14.13	Säkerhetsåtgärder i samband med konkursansökan	391
14.13.1	Kvarstad m.m.	391
14.14	Överklagande av konkursbeslut.....	394
14.14.1	Betalning efter konkursbeslutet	396
14.15	Rättegångskostnader.....	396
14.15.1	Vid ogillande av statens talan	397

16 Innehåll

14.15.2	Vid återkallelse av statens talan	398
14.15.2.1	Återkallelse efter betalning; kvittning av konkursfordran	398
14.15.2.2	Återkallelse efter nedsättning av konkursfordran	399
14.15.2.3	Återkallelse efter det att gäldenären styrkt sin solvens	401
14.15.3	Vad kan utgöra rättegångskostnad?	401
14.15.4	Konkurskostnader vid upphävd konkurs	401
14.16	Europakonventionen om rätten till domstolsprövning.....	403
14.17	Skadeståndsansvar	404
15	Bevakning av fordringar och andra åtgärder i konkurs.....	405
15.1	Konkursbeslutets innebörd för gäldenären	405
15.2	Fordringar i konkurs	407
15.2.1	Konkurskostnader	407
15.2.2	Massafordringar	408
15.2.2.1	Avgifter till det allmänna	409
15.2.3	Konkursfordringar	410
15.2.4	Gäldenärsfordringar	411
15.2.5	Skatteverkets åtgärder efter beslut om konkurs.....	411
15.2.6	Fordringar med solidariskt betalningsansvar.....	415
15.2.7	Kvittning i konkurs.....	416
15.3	Skattefordringars uppkomst.....	418
15.3.1	Om fordringars uppkomst	418
15.3.2	Särskilt om skattefordringars uppkomst	420
15.3.2.1	Mervärdesskatt och punktskatt	420
15.3.2.2	Avdragen skatt och arbetsgivaravgifter.....	421
15.3.2.3	Särskilt om preliminär och slutlig skatt.....	422
15.3.2.4	Skattetillägg, förseningsavgift m.m.	428
15.4	Förvaltning och tillsyn	429
15.4.1	Inledning.....	429
15.4.2	Utseende av förvaltare.....	429
15.4.3	Förvaltarens åligganden	432
15.4.3.1	Förhållandet till borgenärerna	432
15.4.3.2	Förhållandet till gäldenären.....	433
15.4.3.3	Särskild rådgivare.....	434
15.4.3.4	Boutredningen	434
15.4.3.5	Handräckning	436
15.4.3.6	Brottsefterforskning	437
15.4.3.7	Drift av rörelse och försäljning av egendom	438
15.4.4	Tillsyn över förvaltningen.....	442
15.4.4.1	Den materiella kontrollen	442
15.4.4.2	Den formella kontrollen	444
15.5	Återvinning till konkursbo.....	445

15.5.1	Inledning.....	445
15.5.2	Förutsättningar för återvinning.....	445
15.5.3	Verkan av återvinning.....	456
15.5.4	Talan om återvinning.....	458
15.5.4.1	Ställande av säkerhet.....	460
15.6	Bevaknings- och anmärkningsförfarandet.....	462
15.6.1	Inledning.....	462
15.6.2	Konkurser med bevakningsförfarande.....	462
15.6.2.1	Efterbevakning.....	464
15.6.2.2	Anmärkning.....	465
15.6.2.3	Förlikningssammanträde och jävsprocess.....	465
15.6.3	Konkurser utan bevakningsförfarande.....	466
15.7	Ackord i konkurs.....	466
15.8	Avskrivning och utdelning.....	468
15.8.1	Hur en konkurs avslutas.....	468
15.8.2	Avskrivning.....	468
15.8.3	Utdelning.....	469
15.8.3.1	Utdelningsförslag.....	471
15.8.3.2	Fördelning av konkursutdelning.....	473
15.8.3.3	Förskottsbetalning.....	473
15.8.3.4	Efterutdelning.....	474
15.8.4	Nedläggning.....	475
15.9	Förvaltarens slutredovisning.....	476
15.10	Skadestånd.....	477
16	Betalningsansvar för annans skulder till det allmänna.....	483
16.1	Inledning.....	483
16.2	Aktiebolagslagen.....	484
16.2.1	2 kap. ABL; bildande av aktiebolag.....	484
16.2.2	17 kap. ABL; värdeöverföringar.....	484
16.2.3	21 kap. ABL; lån m.m. från bolaget.....	485
16.2.4	25 kap. ABL; likvidation.....	486
16.2.5	29 kap. ABL; skadestånd.....	489
16.2.6	Övrigt.....	490
16.3	Ansvarsgenombrott utan stöd av lag.....	491
16.4	Årsredovisningslagen.....	492
16.5	Lagen om ekonomiska föreningar.....	493
16.6	Stiftelselagen.....	495
16.7	Lagen om handelsbolag och enkla bolag.....	496
16.7.1	Handelsbolag.....	496

16.7.2	Kommanditbolag.....	497
16.8	Äktenskapsbalken	498
16.9	Sambolagen	501
16.10	Ärvdabalken.....	501
16.11	Skadeståndslagen	502
16.12	Avslutande synpunkter	503
17	Begäran om förordnande av boutredningsman	505
17.1	Allmänt om dödsbon	505
17.1.1	Vem ärver?	505
17.1.2	Företrädare för dödsboet	506
17.1.3	Bouppteckningen.....	506
17.1.4	Arvskifte	507
17.1.5	Dödsbodelägares ansvar.....	508
17.1.6	Boutredningsmannens uppgifter	508
17.2	Statens möjliga vägar.....	510
17.2.1	Åtgärder mot oskiftade dödsbon	510
17.2.2	Åtgärder mot skiftade dödsbon.....	510
17.2.2.1	Frivillig återgång.....	510
17.2.2.2	Ansökan om förordnande av boutredningsman.....	511
17.2.2.3	Konkursansökan	513
17.2.2.4	Förlikning.....	513
17.2.2.5	Företrädaransvar.....	514
18	Preskriptionsförlängning.....	515
18.1	Inledning.....	515
18.2	Förutsättningar för förlängning av preskriptionstiden.....	516
18.2.1	Fyra förhållanden som kan leda till preskriptionsförlängning	518
18.2.1.1	Indrivningssabotage	518
18.2.1.2	Saknat känt hemvist	518
18.2.1.3	Inte påträffats på känt hemvist	518
18.2.1.4	Utlandsvistelse	519
18.2.1.5	Preskriptionsförlängning mot solidariskt ansvarig och juridisk person	520
18.2.2	Särskilda skäl mot en preskriptionsförlängning	521
18.3	EU-rätten och preskriptionsförlängning	523
18.4	Europakonventionen och preskriptionsförlängning	525
18.5	Ytterligare preskriptionsförlängning.....	527

19	Utsökningsmål	529
19.1	Inledning.....	529
19.2	Förutsättningar för utmätning	530
19.3	Tredjemansfrågor vid utmätning 4 kap. 17–19 §§ UB.....	531
19.3.1	Inledning.....	531
19.3.2	Gäldenärens äganderätt – 4 kap. 17 § UB	532
19.3.3	Gäldenärens besittning – 4 kap. 18 § första stycket UB	534
19.3.4	Registrerade skepp och luftfartyg – 4 kap. 18 § andra stycket UB.....	537
19.3.5	Gäldenären besitter gemensamt med make eller sambo – 4 kap. 19 § första stycket UB.....	537
19.3.6	Gäldenären besitter gemensamt med annan – 4 kap. 19 § andra stycket UB..	539
19.4	Undantag från utmätning 5 kap. UB	540
19.4.1	Inledning.....	540
19.4.2	Gäldenärens behov	540
19.4.3	Egendomens beskaffenhet eller särskild föreskrift.....	540
19.4.4	Särskilt om immateriella tillgångar.....	540
19.5	Utmätning av lön 7 kap. UB.....	541
19.6	Skatteverkets borgenärsroll i utsökningsmål m.m.....	543
19.6.1	Inledning.....	543
19.6.2	Överklagade utsökningsmål.....	543
19.6.3	Hänskjutande av tvister till domstol	547
20	Lönegaranti.....	551
20.1	Inledning.....	551
20.2	Lönegaranti vid konkurs	552
20.2.1	Lönegarantins omfattning	552
20.2.2	De olika aktörerna vid konkurs.....	553
20.2.2.1	Konkursförvaltaren	553
20.2.2.2	Tillsynsmyndigheten i konkurser (TSM)	554
20.2.2.3	Länsstyrelserna.....	555
20.2.2.4	Skatteverket.....	557
20.2.3	Skatteverkets agerande som borgenär under konkurs.....	557
20.2.4	Statens regressrätt.....	558
20.2.4.1	Återkrav avseende lönegarantibelopp	558
20.2.4.2	Återkrav avseende arbetsgivaravgifter.....	559
20.3	Lönegaranti vid företagsrekonstruktion	559
20.3.1	Lönegarantins omfattning	559
20.3.2	Ackord	560
20.3.2.1	Offentligt ackord	560
20.3.2.2	Underhandsackord.....	562
20.3.3	De olika aktörerna	562

20.3.3.1	Företagsrekonstruktören.....	563
20.3.3.2	TSM	563
20.3.3.3	Länsstyrelserna.....	563
20.3.3.4	Skatteverket.....	563
20.3.4	Statens regressrätt.....	564
20.3.4.1	Återkrav avseende lönegarantibelopp	564
20.3.4.2	Återkrav avseende arbetsgivaravgifter.....	564
20.3.4.3	Uppskov med betalning av återkrav.....	565
20.4	Lönegaranti vid flera insolvensförfaranden.....	566
20.5	Hantering av lönegaranti vid utländska insolvensförfaranden	567
20.5.1	Svenska konkurser med ”utländska inslag”	567
20.5.2	Utländska konkurser med ”svenska inslag”	567
21	Kvittning	569
21.1	Inledning.....	569
21.2	Statens möjligheter till kvittning	569
21.2.1	Offentligrättsligt grundad kvittning enligt lag.....	569
21.2.1.1	Avräkning enligt AvrL.....	570
21.2.1.2	Avräkning enligt SBL	570
21.2.2	Kvittning enligt allmänna civilrättsliga principer.....	570
21.2.2.1	Fordran ska vara gällande	570
21.2.2.2	Fordran förfallen till betalning	571
21.2.2.3	Fordrans karaktär	572
21.2.2.4	Offentligrättsliga fordringar som hänför sig till olika förvaltningsmyndigheter	572
21.2.3	Ersättning enligt ErsL.....	573
21.2.4	Utbetalning av skattereduktion	573
21.2.5	Rättegångskostnader enligt 18 kap. RB.....	574
21.2.6	Skadestånd.....	574
21.2.7	Kvittning gentemot annat än skattefordringar	575
21.2.8	Kvittning vid fusion	575
21.3	Hur en kvittning går till.....	576
21.4	Överprövning av kvittningsbeslut.....	576
21.5	Utmätning.....	577
22	Internationell insolvensrätt	579
22.1	Inledning.....	579
22.2	Internationell insolvensrätt	581
22.2.1	Den äldsta gränsöverskridande konkursen	581
22.2.2	Insolvensrättsligt samarbete inom EU	582
22.2.3	Det nordiska konkurssamarbetet.....	590

22.2.4	Insolvensförfaranden utanför EU och Norden	591
22.2.5	Särskilt om filialer	592
22.3	Privaträttsliga fordringar.....	594
22.4	Handräckning för skatteindrivning m.m.	596
22.4.1	Allmänt om avtalshandräckning	596
22.4.2	Lagen om ömsesidig handräckning i skatteärenden.....	597
22.4.3	EU:s indrivningsdirektiv m.m.....	599
22.4.4	Det nordiska handräckningsavtalet.....	601
22.4.5	Europaråds och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden	602
22.4.6	Övriga handräckningsavtal	603
22.4.7	Vissa andra offentligt rättsliga fordringar som omfattas av avtal eller konventioner	603
22.4.8	Offentligt rättsliga fordringar som inte omfattas av något handräckningsavtal.....	604
22.5	Sakrättsliga frågor	605
22.6	Information om innehållet i utländsk rätt.....	607
23	Ekonomisk brottslighet.....	609
23.1	Anmälan om misstänkt ekobrott.....	609
23.1.1	Skyldighet att anmäla till åklagare.....	609
23.1.2	Rätt att anmäla.....	610
23.1.2.1	När fängelse ingår i straffskalan.....	610
23.1.2.2	Sekretessprövning vid mindre allvarliga brott	610
23.1.3	Anmälan	611
23.1.4	Information till andra myndigheter.....	611
23.1.4.1	Underrättelseskyldighet till bidragsgivande myndigheter.....	611
23.1.4.2	Rätt att underrätta andra myndigheter	612
23.2	Kvarstad och förverkande.....	612
23.2.1	Kvarstad för Skatteverkets fordringar.....	612
23.2.2	Förverkande av utbyte av brott	613
23.2.3	Verkställighet av beslut om förverkande.....	615
23.2.4	Tvångsmedel i samband med förverkande.....	616
23.2.4.1	Kvarstad	616
23.2.4.2	Förvar	617
23.2.4.3	Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation.....	618
23.2.5	Åklagarens utredning	618
23.2.6	Risk för dubbelarbete	619
23.3	Näringsförbud.....	619
23.4	Penningtvätt m.m.	620
23.5	Samarbete med andra myndigheter	621

22 *Innehåll*

Sakregister	625
Rättsfallsregister	646
Register - skrivelser m.m.	652

Förkortningslista

AB	Aktiebolag
ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
a-mål	allmänt mål
AvrL	Lag (1985:146) om avräkning av skatter och avgifter vid återbetalning
BFL	Bokföringslag (1999:1078)
BFN	Bokföringsnämnden
BFNAR	Bokföringsnämndens allmänna råd
BorgF	Förordning (2007:789) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter
BorgL	Lag (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter
Borgenärsföreskrifter	Kronofogdemyndighetens föreskrifter om hantering av vissa borgenärsuppgifter (KFMFS 2008:1)
Boris	Borgenärs informationssystem – Skatteverkets registrerings- och ärendehanteringssystem för borgenärsarbetet
BrB	Brottsbalken (1962:700)
BtsF	Förordning (1978:881) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter
BtsL	Lag (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter
CSN	Centrala studiestödsnämnden
DelgF	Delgivningsförordning (1979:101)
DelgL	Delgivningslag (1970:428)
Dnr	Diarenummer
EFL	Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar
EGF	Fördraget den 25 mars 1957 om upprättandet av Europeiska Ekonomiska Gemenskapen
e-mål	enskilt mål

24 Förkortningslista

ErsL	Lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt m.m.
EU:s IF	Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden
FAR	Föreningen auktoriserade revisorer
FHL	Lag (2008:990) om företagshypotek
Fordrings- förordningen	Förordning om hantering av statliga fordringar (1993:1138)
FL	Förvaltningslag (1986:223)
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
FrekL	Lag (1996:764) om företagsrekonstruktion
FRL	Förmånsrättslag (1970:979)
HB	Handelsbolag
HBL	Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
HovR NN	Hovrätten för Nedre Norrland
HovR SoB	Hovrätten för Skåne och Blekinge
HovR VS	Hovrätten för Västra Sverige
HovR ÖN	Hovrätten för Övre Norrland
IL	Inkomstskattelag (1999:1229)
IndrF	Indrivningsförordning (1993:1229)
IndrL	Lag (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.
INIT	Indrivningsverksamhetens it-stöd
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
KBR	Kontrollbalansräkning
KFM	Kronofogdemyndigheten
KonkF	Konkursförordning (1987:916)
KonkL	Konkurslag (1987:672)

KR	Kammarrätten
KRNG	Kammarrätten i Göteborg
KRNJ	Kammarrätten i Jönköping
KRNS	Kammarrätten i Stockholm
KRNSU	Kammarrätten i Sundsvall
KUB	Kommentaren till UB
LAS	Lagen (1982:80) om anställningsskydd
LBF	Lag (2004:297) om bank och finansieringsrörelse
LGF	Lönegarantiförordning (1992:501)
LGL	Lönegarantilag (1992:497)
LR	Länsrätten
Lst	Länsstyrelse
LU	Lagutskottet
LÖHS	Lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden
MEX	Meddelande från exekutionsväsendet
MsL	Mönsterskyddslagen (1970:485)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv I
PL	Patentlagen (1967:837)
PreskL	Preskriptionslag (1981:130)
Prop.	Proposition
PUL	Personuppgiftslagen (1998:204)
RB	Rättegångsbalken
RH	Rättsfall från hovrätterna
RIC	RSV:s rättsinformation serie C
RIKAB	Radiotjänst i Kiruna AB
RN	Revisorsnämnden
RR	Regeringsrätten
RS	Revisionsstandard från FAR/SRS
RSV	Riksskatteverket
RÅ	Regeringsrättens årsbok

RÄB	Rättsfall Borgenärsområdet
SBF	Skattebetalningsförordningen (1997:750)
SBL	Skattebetalningslagen (1997:483)
SdbL	Lag (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet
SekrF	Sekretessförordning (1980:657)
SekrL	Sekretesslag (1980:100)
SFS	Svensk Författningssamling
SkadestL	Skadeståndslagen (1972:207)
Skatteackordslagen	Lag (1993:892) om ackord rörande statliga fordringar m.m.
SksanL	Skuldsaneringslagen (2006:548)
SOU	Statens offentliga utredningar
SPL	Lag (1982:188) om preskription av skattefordringar
SRS	Sveriges Revisorers samfund
TF	Tryckfrihetsförordning
TL	Taxeringslag (1990:324)
TR	Tingsrätt
TSM	Tillsynsmyndigheten i konkurser
UB	Utsökningsbalk
UBL	Uppbördslag (1953:272)
UF	Utsökningsförordning (1981:981)
UL	Utsökningslag (1887:31)
URL	Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
URR	Utredningsrapport hos KFM
VML	Varumärkeslag (1960:644)
VäxtfL	Växtförädlarrättslagen (1997:306)
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)
ÄB	Ärvdabalk
ÄSksanL	Skuldsaneringslag (1994:334)

1 Inledning

I detta avsnitt finns en översiktlig redogörelse för hur det allmännas fordringar hanteras och vad Skatteverket och andra myndigheter har för uppgifter som borgenärer.

1.1 Det allmännas fordringar

I grunden ankommer det på varje myndighet att inom sitt verksamhetsområde uppträda som borgenär och företräda staten i de fordringsförhållanden som uppkommit i verksamheten. En debiterande myndighet ansvarar alltså för att nödvändiga åtgärder vidtas så att uppkomna fordringar fastställs och betalning sker. Omfattningen av den enskilda myndighetens ansvar för att driva in sina obetalda fordringar är beroende av om fordringen ska hanteras som ett allmänt eller ett enskilt mål enligt utsökningsbalken (UB).

1.1.1 Allmänt mål

Allmänt mål är enligt 1 kap. 6 § UB mål om uttagande av böter, vite, skatt, tull, avgift och andra medel som staten har rätt till och som får utsökas utan föregående dom samt, enligt vad regeringen närmare föreskriver, annan fordran som staten eller en kommun har rätt till. I annan lag kan föreskrivas att även mål om uttagande av någon annan fordran är allmänt mål. En närmare beskrivning av allmänna mål lämnas i avsnitt 6.5.1.

Regleringen innebär att offentlighetsrättsliga fordringar som grundas på myndighetsutövning i princip alltid handläggs som allmänna mål.

Enligt lagen om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (2007:324), BorgL, företräder Skatteverket alla debiterande statliga myndigheter utom CSN, när det gäller fordringar som ska hanteras som allmänt mål och det blir aktuellt med åtgärder i samband med ackord, skuldsanering, företagsrekonstruktion, likvidation och konkurs. Enligt särskild föreskrift i förordningen om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (2007:789), BorgF, omfattas även vissa icke statliga fordringar som drivs in som allmänna mål. När en

Delade borgenärsuppgifter

fordran överlämnats för indrivning ansvarar Kronofogdemyndigheten (KFM) enligt lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m., IndrL, för borgenärsuppgiften att ge uppskov med betalning. Den debiterande myndigheten disponerar alltid över sin egen fordran på så sätt att beslut kan omprövas och anstånd eller eftergift medges i enlighet med gällande bestämmelser. I de allmänna målen kan det således samtidigt finnas tre borgenärsföreträdare. Det innebär att det ställs stora krav på samverkan mellan myndigheterna.

1.1.2 Enskilt mål

Statliga myndigheter kan också ha fordringar som ska behandlas som enskilda mål enligt UB. Vanligtvis grundas då fordringen på civilrättsliga avtal eller förhållanden. Då gäller förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar (fordringsförordningen), enligt vilken myndigheten ska vidta erforderliga åtgärder för att få betalt. Myndigheten kan också uppdra åt en annan myndighet – normalt Kammarkollegiet – eller åt ett inkassoföretag att driva in fordringen. Det finns ingen skyldighet att överlämna fordringen till KFM för verkställighet. KFM har inga andra uppgifter än de som blir aktuella beträffande vilken privat borgenär som helst och även staten måste betala utskökningsavgift. Fordringsförordningen behandlas närmare i avsnitt 6.6.

1.2 Skatteverkets borgenärsuppgifter

Skatteverket har olika borgenärsuppgifter som kan sägas utgå från tre rättsliga grunder. Två av dem omfattar endast Skatteverkets egna fordringar.

1.2.1 Grundade på SBL m.fl. skatteförfattningar

Det första slaget av borgenärsuppgifter grundas på bestämmelser i skatteförfattningar och avser Skatteverkets egna fordringar. Skatteverket ska enligt bestämmelser i skattebetalningslagen (1997:4839), SBL, och skattebetalningsförordningen (1997:750), SBF, fastställa vilka belopp som ska betalas och vidta åtgärder för att få betalt. En viktig uppgift är att åstadkomma att skatteavdrag och debiterad preliminär skatt så nära som möjligt överensstämmer med den slutliga skatten. Skatteverket kan under vissa förutsättningar besluta om anstånd eller eftergift. Verket ska normalt skicka betalningspåminnelse vid utebliven betalning och om betalning inte inkommer efter påminnelsen överlämna belopp av viss storlek till KFM för indrivning. När en gäldenär kan antas vara på obestånd ska

skatteredovisningen kontrolleras. Skatteverket kan också återkalla F-skattsedeln för en företagare som har ådragit sig skatteskulder vid upprepade tillfällen. Under vissa förutsättningar kan Skatteverket även utkräva personligt betalningsansvar av annan än den skattskyldige. Skatteverket kan genom att tillämpa betalningssäkringslagen (1978:880), BtsL, förhindra att en gäldenär gör sig av med egendom innan en större skatteskuld förfaller till betalning.

Dessa arbetsuppgifter ingår till största delen i arbetsområdet skattebetalning och behandlas huvudsakligen i Handledning för skattebetalning 2010. Det finns också en Handledning för Betalningssäkring 2010, en Handledning för solidariskt ansvar i handelsbolag 2006, och en Handledning för företrädaransvar 2009.

1.2.2 Civilrättsligt grundade

Skatteverket kan liksom andra myndigheter ha fordringar som enligt UB ska behandlas som enskilda mål. Fordringar som grundas på civilrättsliga avtal med utomstående kontrahenter vid driften av myndighetens verksamhet faller inom det administrativa området och saknar anknytning till uppgifterna som skatteborgenär.

Det finns allmänna civilrättsliga regler som kan ge en borgenär rätt att återkräva pengar som någon obehörigen har tillgodogjort sig och det finns bestämmelser om skadeståndsskyldighet och personlig betalningsskyldighet i t.ex. aktiebolagslagen (2005:551), ABL, som borgenärer kan åberopa. Om Skatteverket i egenskap av skatteborgenär utverkar en dom om betalningsskyldighet och det saknas bestämmelse om att fordringen ska drivas in som allmänt mål eller enligt IndrL blir fordringsförordningen tillämplig. Dessa fordringar behandlas i avsnitt 6.6.

1.2.3 Grundade på BorgL, UB m.m.

Den tredje grunden för Skatteverkets borgenärsarbete utgörs av bestämmelser som innebär att Skatteverket mera generellt ska företräda staten som borgenär beträffande sådana fordringar som handläggs som allmänna mål, innebärande att Skatteverket företräder även fordringar som debiterats av annan myndighet. Bestämmelserna är till stor del helt nya från den 1 januari 2008 och har införts i samband med att KFM brutits ut ur Skatteverket och bildat en självständig myndighet. Bestämmelserna finns i BorgL, i UB och i lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar, SPL. Det är framför allt dessa bestämmelser som behandlas i denna handledning.

Företräder andra debiterande myndigheter

Bestämmelserna innebär att Skatteverket har fått arbetsuppgifter som tidigare låg på KFM och att Skatteverket har tagit tillbaka arbetsuppgifter som KFM utfört enligt delegation från Skatteverket. I den första utgåvan av denna handledning, Handledning för borgenärsarbetet 2008, finns i avsnitt 1.3 en redogörelse för bakgrunden till KFM-reformen och tidigare lagstiftning vad gäller statens roll som borgenär.

Eftersom bestämmelserna om obligatorisk indrivning inte har ändrats och KFM har kvar borgenärsuppgifterna att besluta om uppskov med eller utan avbetalning samt att avbryta indrivningen tills vidare, har KFM fortfarande i viss mån dubbla roller som borgenärsföreträdare och som judiciell myndighet. Det finns därför fortfarande gränsdragningsproblem i fråga om KFM:s och Skatteverkets arbetsuppgifter som borgenärsföreträdare, vilket bl.a. har föranlett att kommunikationen mellan myndigheterna i samband med uppskov har detaljreglerats i BorgF.

1.3 Borgenärsuppgifter enligt BorgL

1.3.1 Borgenärsuppgifter som regleras i BorgL

BorgL innehåller bestämmelser om Skatteverkets handläggning av ansökningar om ackord (4 §) och nedsättning av fordran (5 §) samt om verkets behörighet att företräda staten i samband med skuldsanering och företagsrekonstruktion (5–6 §§). Företagsrekonstruktion behandlas i avsnitt 9 och ackord i avsnitt 10. Skuldsanering och nedsättning av fordran behandlas i avsnitt 11.

**Ackord,
skuldsanering,
företags-
rekonstruktion**

Skatteverket får ansöka om likvidation som borgenär (6 § BorgL). Enligt 25 kap. 11 § ABL ska frågan om tvångslikvidation av ett aktiebolag prövas av Bolagsverket om det saknas registrerad styrelse, vd, eller revisor, om årsredovisning inte lämnats inom viss tid eller om bestämmelser om aktiekapitalets storlek inte följts. Bolagsverket ska göra prövningen självmant eller på ansökan av styrelsen, en styrelseledamot, vd, en aktieägare eller en borgenär. Även någon annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda bolaget får ansöka om likvidation om det saknas behörig styrelse. När det gäller en ekonomisk förening kan en borgenär eller någon som är beroende av att det finns en behörig styrelse ansöka om likvidation om det saknas en sådan, 11 kap. 4 a § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, EFL.

**Ansökan om
likvidation**

Skatteverket har när det gäller egna fordringar anledning att särskilt bevaka dessa i samband med likvidation, fusion och delning av aktiebolag och vid likvidation och fusion av ekonomiska föreningar, se vidare vad som närmare anges i avsnitt 6.1.3.1 och 6.1.3.2. I avsnitt 12 och 13 behandlas reglerna om likvidation, fusion och delning.

**Konkursansökan
och bevakning i
konkurs**

Skatteverket får ansöka om att en gäldenär ska försättas i konkurs och ska bevaka statens fordringar i konkursen (6–7 §§ BorgL). Konkursansökan behandlas i avsnitt 14 samt bevakningsåtgärder i konkurs i avsnitt 15.

**Betalningsansvar
för andras skulder**

Talan om betalningsansvar för annans skuld till det allmänna enligt SBL eller annan författning (tredjemansansvar) förs av Skatteverket (8 § BorgL). Bestämmelser om företrädaransvar finns förutom i SBL i tullagen och vissa andra författningar i vilka det hänvisas till 12 kap. 6 § SBL. Arbetsuppgifterna beskrivs i Handledning för företrädaransvar 2010 och Handledning för solidariskt ansvar i handelsbolag 2006. Tredjemansansvar med stöd av annan lagstiftning än SBL och HBL beskrivs i avsnitt 16.

**Ansökan om
boutredningsman**

Enligt 19 kap. 1 § ärvdabalken, ÄB, får en borgenär begära att en boutredningsman förordnas om det finns anledning att anta att dödsboet är på obestånd eller att borgenärens rätt eljest äventyras. Skatteverket får som borgenär göra en sådan ansökan (9 § BorgL). Arbetsuppgiften beskrivs närmare i avsnitt 17.

1.3.2 Borgenärsuppgifter som det hänvisas till i BorgL

**Preskriptions-
förlängning
Utsökningsmål**

I BorgL finns även hänvisningar till bestämmelserna om preskriptionsförlängning i SPL, och till bestämmelserna i UB om Skatteverkets behörighet i utsökningsmål (10 § BorgL).

Skatteverket företräder även vad gäller dessa ärenden andra debiterande myndigheter. Tillämpningsområdena för dessa bestämmelser är dock inte helt desamma som för BorgL, se avsnitt 6.3. Preskriptionsförlängning behandlas i avsnitt 18 och utsökningsmål i avsnitt 19.

1.3.3 Utredning för att välja åtgärd

**Borgenärs-
utredning enligt
2 § BorgL**

Skatteverket ska göra den utredning om gäldenärens ekonomiska förhållanden som behövs för att en lämplig åtgärd ska kunna bestämmas (2 § BorgL). Utredningen får påbörjas så snart verket bedömer att det finns risk för att en fordran inte kommer att bli betald. Utredningen ska i den omfattning som behövs med hänsyn till gäldenärens förhållanden även

innefatta en bedömning av fordringar som omfattas av BorgL och som ännu inte har debiterats men som kan komma att debiteras (4 § BorgF).

Skatteverket kan inleda en utredning enligt 2 § BorgL redan i samband med revision eller skattekontroll. Borgenärsutredning enligt 2 § BorgL behandlas i avsnitt 7.

1.4 Samverkan mellan Skatteverket och KFM

1.4.1 Verkställighet enligt UB och indrivning

I Skatteverkets borgenärsuppgifter ingår att lämna information till KFM så att KFM kan fullgöra sina arbetsuppgifter på ett effektivt sätt.

KFM:s kärnverksamhet är verkställighet enligt UB. Denna behandlas utförligt i KFM:s handbok Utmätning 2008.

Information från sökande i allmänt mål

Enligt 7 § IndrF ska sökanden i allmänt mål lämna uppgifter till KFM om gäldenärens ekonomiska förhållanden, om de kan antas vara av betydelse för indrivningen. Uppgifterna ska lämnas i samband med ansökan eller så snart som möjligt.

I de olika författningar som gäller för respektive debiterande myndighet finns bestämmelser om hur överlämnade till indrivning, dvs. ansökan om utmätning, ska ske. När det gäller skattefordringar finns bestämmelserna i 20 kap. SBL. Det är viktigt att Skatteverket i samband med restföring av skattefordringar lämnar relevanta uppgifter så att KFM kan göra riktiga prioriteringar och dubbelarbete kan undvikas.

En närmare redogörelse för vad som gäller för överlämnande till indrivning av skattefordringar finns i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 22.

KFM:s gäldenärsutredning

KFM ska i allmänna mål, utöver vad som följer av 4 kap. 9 § UB, göra den utredning om gäldenärens ekonomiska förhållanden som behövs för att bedöma en fråga om uppskov med betalningen enligt IndrL (gäldenärsutredning). Bestämmelsen om gäldenärsutredning finns i 6 § IndrL. KFM får enligt 7 § IndrL medge uppskov om det kan antas vara till fördel för det allmänna eller om det är påkallat med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller i avvaktan på anståndsprövning av behörig myndighet. Uppskov kan förenas med avbetalningsplan och KFM får ta säkerhet. Uppskov får dock endast medges om Skatteverket som borgenär enligt BorgL inte har

något att invända mot det eller om verkets inställning uppenbarligen saknar betydelse. I IndrF finns bestämmelser om KFM:s underrättelseskyldighet till Skatteverket.

I avsnitt 7, Borgenärsutredning, och 8, KFM:s beslut om uppskov, finns en närmare redogörelse för den kommunikation som ska äga rum mellan KFM och Skatteverket med anledning av den delade borgenärsrollen i allmänna mål.

1.4.2 Verkställighet av betalningssäkring

UB är tillämplig

Vid beslut om betalningssäkring tillämpas 1 och 2 kap. UB samt vissa bestämmelser i 4, 5, 6 och 12 kap. UB (11 § BtsL). Om förvaltningsrätten bifaller Skatteverkets yrkande om betalningssäkring ska verket begära verkställighet hos KFM. Ett beslut om betalningssäkring ska verkställas utan dröjsmål. Normalt underrättas inte gäldenären utan beslutet delges av KFM vid förrättningen. Förfarandet kräver samarbete mellan Skatteverket och KFM.

Underrättelse om verkställigheten

Eftersom betalningssäkring är en säkerhetsåtgärd får KFM i princip inte göra mer än att ta egendomen i anspråk och vårda den. I stället för att betalningssäkra egendom kan KFM ta emot säkerhet. KFM ska underrätta sökanden, som kan vara Skatteverket eller Tullverket, om resultatet av verkställigheten oavsett om egendom har säkrats eller inte. Om den betalningsskyldige saknar egendom till full täckning för statens fordran bör underrättelsen ligga till grund för utredning enligt 2 § BorgL för vidtagande av borgenärsåtgärder enligt denna lag.

Förfarandet vid betalningssäkring beskrivs i Handledning för betalningssäkring 2010, se också avsnitt 6.2.2.

Fastställelse av fordran och utmätning

Först när betalningssäkrad egendom har utmätts för statens räkning, är den skyddad i förhållande till andra sökande som begär utmätning, se avsnitt 3.2.7. Det är därför viktigt att fordringen fastställs så snart som möjligt och att den, om betalning inte sker på förfalldagen, överlämnas till indrivning så snart som möjligt. I 20 kap. 2 § SBL finns bestämmelser om snabbestföring av skattefordringar. I Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 22.4, beskrivs när sådan får äga rum.

1.4.3 Skuldsanering

Skuldsanering är en särskilt verksamhetsgren (process) hos KFM. Vid skuldsaneringsenheterna, Skusan, handläggs ansökningar om skuldsanering för fysiska personer. KFM får fatta beslut om skuldsanering även om en eller flera borgenärer har motsatt

sig förslaget. Borgenärer som inte accepterar förslaget måste överklaga KFM:s beslut till tingsrätt. I avsnitt 11 finns en närmare beskrivning av Skatteverkets hantering av skuldsaneringsärenden.

Nedsättning av fordran

I avsnitt 11 beskrivs också handläggningen av ansökningar om nedsättning av fordran, när förutsättningar för skuldsanering föreligger. En gäldenär som uppfyller förutsättningarna för skuldsanering kan erbjuda sina borgenärer en frivillig uppgörelse i stället. Skatteverket kan som borgenär enligt BorgL acceptera en sådan nedsättning av fordran. Varken skuldsaneringsenheten eller KFM i övrigt har några handläggande arbetsuppgifter i sådana ärenden, men de kan ha uppgifter som Skatteverket kan ha anledning att inhämta.

1.4.4 Tillsyn i konkurs

Tillsyn över konkursförvaltningen

Som tillsynsmyndighet i konkurser har KFM (TSM) att övervaka att konkursförvaltningen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. TSM ska tillse att inte avvecklingen av konkursboet fördröjs. TSM ska ha tillgång till det räkenskapsmaterial och de andra handlingar som rör konkursboet. TSM är skyldig att på begäran lämna upplysningar om boet och dess förvaltning bl.a. till rätten och till borgenärer, 7 kap. 27 och 28 §§ konkurslagen (1987:672), KonkL. Skatteverket kan som borgenär enligt BorgL ha intresse av att samverka med TSM när Skatteverket bevakar fordringar i konkurs. Detta behandlas i avsnitt 15, Bevakning av fordringar och andra åtgärder i konkurs.

Lönegaranti

TSM har också särskilda uppgifter när det gäller lönegaranti. Reglerna om lönegaranti i företagsrekonstruktion och konkurs behandlas i avsnitt 20.

1.4.5 Ansökan om betalningsföreläggande

En annan verksamhetsgren hos KFM är Summarisk process som omfattar betalningsföreläggande och handräckning.

Vid enheten för betalningsföreläggande fastställs otvistiga betalningsanspråk och det utfärdas exekutionstitlar i form av verkställbara utslag.

Om Skatteverket har fordringar i enskilda mål kan Skatteverket ansöka om betalningsföreläggande, se avsnitt 6. Hur förfarandet tillgår behandlas i KFM:s Handledning för summarisk process 2005.

Behörig myndighet	<p>1.4.6 Vid verkställighet och indrivning utomlands</p> <p>KFM är behörig myndighet i ärenden om bistånd åt eller bistånd av andra staters myndigheter för verkställighet och indrivning samt utbyte av information och delgivning av handlingar i ärenden om verkställighet och indrivning.</p> <p>När betalning uteblir ska Skatteverket som skatteborgenär medverka till att KFM som behörig myndighet får ett fullgott underlag för att begära handräckning enligt EU:s indrivningsdirektiv och andra avtal. Se avsnitt 22.</p>
Preskriptionsförlängning	<p>I egenskap av borgenär för fordringar som omfattas av SPL måste Skatteverket samverka med KFM för att få underlag för ansökan om preskriptionsförlängning när det finns anledning att anta någon uppehåller sig utomlands för att undandra sig verkställighet. Preskriptionsförlängning behandlas i avsnitt 18.</p>
AvräkningsL	<p>1.4.7 Avräkning enligt avräkningslagen m.m.</p> <p>Enligt lag om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter (1985:1469), AvrL, ska vid återbetalning av flertalet skatter samt av tull och indrivningsavgifter avräkning ske mot restförda fordringar i allmänna mål. Avräkning beslutas av KFM.</p>
Avräkning enligt SBL	<p>När det gäller överskott på ett skattekonto föreligger ett utbetalningsbart överskott endast om det finns ett totalt överskott på kontot, efter avräkning mot restförda skattekontofordringar hos samma gäldenär. Detta följer av 16 kap. 9 § SBL.</p>
Civilrättslig kvittning	<p>Vad gäller statliga fordringar och motfordringar som inte avräknas hos KFM, finns vissa civilrättsliga möjligheter för debiterande myndigheter inklusive Skatteverket att kvitta dessa mot varandra. För Skatteverket som borgenär enligt BorgL kan det också bli aktuellt att tillämpa särskilda kvittningsbestämmelser i konkurs och företagsrekonstruktion. SBL och avräkningslagen har dock alltid företräde. Kvittningsfrågor behandlas i avsnitt 21.</p>
	<p>1.4.8 Tillsyn över näringsförbud</p> <p>KFM har tillsyn över efterlevnaden av näringsförbud enligt lagen (1986:436) om näringsförbud. KFM har också möjlighet att ansöka om näringsförbud.</p> <p>I avsnitt 23 behandlas näringsförbudslagstiftningen och möjligheten och skyldigheten att anmäla misstänkta brott med ekonomisk anknytning m.m.</p>

1.5 Samverkan med andra debiterande myndigheter

I bilaga 2 finns en uppräknning av de fordringstyper (medelsslag) hos KFM som omfattas av BorgL. I avsnitt 6 framgår i vilken utsträckning tillämpningsområdet skiljer sig vad gäller BorgL, UB och SPL. Där finns också en närmare beskrivning av hur de viktigaste debiterande myndigheterna hanterar sina allmänna fordringar. Hur kommunikationerna mellan Skatteverket och de debiterande myndigheterna ska ske behandlas i avsnitt 7.

Den komplexa fördelningen av statens borgenärsuppgifter innebär att det finns ett stort kontaktbehov mellan myndigheterna. Skatteverket måste se till att information inhämtas från de debiterande myndigheterna i den utsträckning som behövs för att kunna fullgöra borgenärsuppgifterna.

En borgenärsutredning kan initieras av en debiterande myndighet som har en större fordran. Enligt 7 § BorgF ska den debiterande myndigheten lämna Skatteverket de uppgifter myndigheten har om gäldenärens ekonomiska förhållanden som kan vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL.

1.6 Skatteverkets uppdrag

Skatteverkets uppdrag inom borgenärsområdet styrs av förvaltningsrättsliga regler, av myndighetsförordningen (2007:515), av förordningen med instruktion för Skatteverket (2007:780) och av vad riksdagen föreskriver om Skatteverkets verksamhet i de årliga regleringsbreven i samband med att statens budget fastställs.

1.6.1 Styrande dokument

Enligt 3 § myndighetsförordningen ansvarar myndighetsledningen inför regeringen för verksamheten och ska se till att den bedrivs effektivt och enligt gällande rätt och de förpliktelser som följer av Sveriges medlemskap i Europeiska Unionen, att den redovisas på ett tillförlitligt och rättvisande sätt samt att myndigheten hushållar väl med statens medel.

I de allmänna uppgifterna ingår enligt 6 § att fortlöpande utveckla verksamheten och att verka för att genom samarbete med myndigheter och andra ta tillvara de fördelar som kan vinnas för enskilda samt för staten som helhet. Myndigheten ska tillhandahålla information om myndighetens verksamhet och följa sådana förhållanden utanför myndigheten som har betydelse för verksamheten.

Myndighetsförordningen

**Instruktion för
Skatteverket**

I myndighetsförordningen finns också bestämmelser om ärendens handläggning och om att myndigheten har rätt att företräda staten vid domstol inom sitt verksamhetsområde.

I instruktionen för Skatteverket räknas verkets uppgifter upp i 1 §.

Om inte något annat föreskrivs svarar Skatteverket för frågor om

1. skatter
2. socialavgifter
3. vägavgift för vissa tyngre fordon
4. mervärdesskattebaserad avgift till EU-budgeten
5. fastighetstaxering
6. folkbokföring
7. registrering av bouppteckningar
8. brottsutredningar enligt lagen (1997:1024) om Skatteverkets medverkan vid brottsutredningar och
9. borgenärsuppgifter m.m. enligt lagen (2007:324) Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter och
10. utfärdande m.m. av identitetskort

Folkbokföring, inklusive utfärdande av identitetskort, och brottsutredningar utgör särskilda verksamhetsgrenar. Övriga uppgifter ingår i verksamhetsgrenen beskattning vilket har betydelse bl.a. vid tillämpningen av bestämmelserna i sekretesslagen, se avsnitt 2.

Skatteverkets uppdrag definieras inte närmare i instruktionen. I Tullverkets instruktion (2007:782) står att Tullverket ska ta ut tullar, mervärdesskatt och andra skatter samt avgifter så att en riktig uppbörd kan säkerställas. Motsvarande skrivning saknas i Skatteverkets instruktion, men uppdraget måste anses vara detsamma.

KFM har enligt sin instruktion (2007:781) som särskilt uppdrag att verka för att betalningsförpliktelser och andra förpliktelser som kan bli föremål för verkställighet fullgörs i tid och på rätt sätt. Därför har KFM en särskild verksamhetsprocess Förebyggande arbete. Skatteverket har inget motsvarande uttryckligt uppdrag i sin instruktion.

Det övergripande målet för Skatteverket är att eftersträva skatte- och avgiftsintäkter ska säkerställas rättssäkert och på ett

för samhället effektivt sätt samt på ett sätt som är kostnadseffektivt och enkelt för medborgare och företag. Brottslighet inom skatteområdet ska förebyggas och bekämpas. Medborgare och företag ska ha förtroende för Skatteverkets verksamhet.

Inom verksamhetsgrenen Beskattning (processen Beskatta och ta in betalning), till vilket borgenärsuppgifterna räknas, gäller målet att skatter och avgifter ska fastställas så att skillnaderna mellan de fastställda och de teoretiskt riktiga beloppen (skattefelet) blir så liten som möjligt. Fastställda belopp ska bli betalda i sin helhet och inom utsatt tid. Preliminärskatt ska i så liten utsträckning som möjligt avvika från den slutliga skatten (uppbördsfelet).

Som generellt krav gäller att Skatteverket ska fastställa uppföljningbara mål för verksamheten och redovisa resultatet.

Vad som också gäller är att Skatteverkets resurser ska vara koncentrerade till områden med hög risk och att verket ska upprätthålla en hög uppbördseffektivitet.

1.6.2 Riktlinjer för Skatteverkets borgenärsarbete

Skatteverket har beslutat om riktlinjer för Skatteverket som borgenär, dnr 131 191155-08/111. De syftar till att lägga grunden för ett enhetligt förhållningssätt hos medarbetarna i Skatteverket så att medborgarna känner förtroende för verksamheten. Riktlinjerna finns i bilaga 1.

Till grund för riktlinjerna ligger det uppdrag som Skatteverket har fått av riksdagen och regering. Hur Skatteverket ska agera som borgenär ankommer på Skatteverket att själv bestämma inom de ramar som sätts av förvaltningsrättslig lagstiftning, myndighetsförordningen och instruktionen.

De som är betalningsskyldiga för skatter och andra statliga fordringar kan indelas i fyra kategorier mot vilka Skatteverket bör ha olika förhållningssätt.

Vill och kan betala

- Mot dem som vill och kan betala ska Skatteverket lämna information och service om vad och hur de ska betala och om konsekvenserna när betalning uteblir. En viktig uppgift är att informera om varför det är lönsamt både för den enskilde och för staten att rätt preliminärskatt betalas. Vid utebliven betalning ska kravverksamheten bedrivas effektivt, vilket också innebär att de skattskyldiga drar på sig lägre räntekostnader och att färre hamnar i KFM:s register.

- Vill men kan inte** – Mot dem som vill betala men inte kan just nu eller inte kan betala hela skulden, dvs. de som försöker få anstånd, företagsrekonstruktion eller skuldsanering ska Skatteverket ha ett positivt förhållningssätt. Skatteverket ska underlätta för dem att återkomma som skuldfria skattebetalare genom att vara tydliga med att klargöra förutsättningarna och vad som behöver utredas. Det kräver samverkan inom Skatteverket och mellan myndigheter m.fl. och ofta snabba utredningar och beslut av olika myndighetsföreträdare.
- Varken kan eller vill** – Mot dem som varken kan eller vill betala bör Skatteverket inge konkursansökan, dock under hänsynstagande både till processekonomi och till allmänprevention.
- Kan men vill inte** – De som kan men inte vill betala och som ofta också kan misstänkas för brott bör bli föremål för betalningssäkring, preskriptionsförlängning och näringsförbud.

1.6.3 Statens fordringar är oprioriterade

Staten saknar numera förmånsrätt för skattefordringar och andra fordringar. Staten förväntas agera som en borgenär bland andra i ett jämställt borgenärskollektiv.

I prop. 2007/08:161 anför regeringen:

”Ett avskaffande av förmånsrätten innebär att staten blir den ojämförligt störste oprioriterade borgenären och erhåller en stor del av utdelningen som går till oprioriterade borgenärer. Staten kommer därför ofta även fortsättningsvis ha ett intresse av att bevaka sina fordringar i obeståndssituationer och vara en aktiv fordringsägare. Det är dock naturligt att statens intresse av att söka gäldenärer i konkurs minskar i och med att statens utdelning i konkurser i allmänhet minskar. Staten får då, liksom andra borgenärer, noga överväga för- och nackdelar med olika tillvägagångssätt för att bevaka sina intressen.”

- Inte en borgenär som alla andra** Skatteverkets huvuduppgift som borgenär är att få in betalning till staten. Det kan ske genom olika åtgärder för att snabba upp beskattningsförfarandet och säkerställa att skattebeloppen kan betalas. I borgenärsärendena ska i första hand det ekonomiska utfallet och risken för utebliven betalning bedömas. När det gäller ackord har Skatteverket också att bedöma om ackordet med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller av någon annan anledning framstår som olämpligt från allmän

synpunkt. Skatteverket har också ett uppdrag att tillsammans med andra myndigheter bekämpa ekonomisk brottslighet. Det kan innebära att andra överväganden behöver göras än de rent ekonomiska, t.ex. i samband med konkursansökningar.

1.7 Samverkan och informationsutbyte inom Skatteverket

Borgenärstänkande är ett förhållningssätt som ska genomsyra all verksamhet inom processen Beskatta och ta in betalning. Alla handläggare har ett ansvar för att identifiera fordringar som riskerar att inte bli betalda. De ska informera borgenärshandläggare om att det kan finnas skäl för att påbörja en utredning enligt 2 § BorgL, se avsnitt 7, Borgenärsutredning.

Det kan krävas ett nära samarbete mellan borgenärshandläggare och skattehandläggare, revisorer och processförare i skattemål för att borgenärsarbetet ska utmynna i rätt åtgärd och ge resultat. Det är viktigt att skilja på rollerna och veta inom ramen för vilket ärende olika utredningsinsatser görs. Som framgår ovan och av avsnitt 7 gäller olika regler för kommunikation m.m. Det kan också gälla olika sekretessregler, se avsnitt 2.

2 Sekretess

I detta avsnitt ges en översiktlig beskrivning av vissa allmänna sekretessfrågor samt behandlas vad som mera specifikt gäller i Skatteverkets borgenärsarbete. Utförliga kommentarer till såväl offentlighets- som sekretessbestämmelserna finns i Skatteverkets Handledning Offentligt eller hemligt, 2009. Härutöver finns i Skatteverkets sekretesslathund (SKV 205) en förenklad beskrivning av aktuella sekretessbestämmelser, som är till hjälp i de vanligaste utlämnandesituationerna. Hur verket ska hantera framställningar om utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter ur allmänna handlingar beskrivs i en sekretessrutin (Skatteverket 2010-01-18, dnr 131 836439-09/111).

2.1 Inledning

Handlings- offentlighet

I svensk rätt gäller sedan länge offentlighetsprincipen. När det allmänt talas om denna princip åsyftas i första hand s.k. handlingsoffentlighet, dvs. reglerna om allmänna handlingars offentlighet i 2 kap. tryckfrihetsförordningen, TF. För att handlingsoffentligheten ska kunna upprätthållas krävs att handlingarna registreras eller på annat sätt hålls ordnade. Bestämmelser om detta finns i 5 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

Begreppet handling

Med handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel, 2 kap. 3 § TF. Det förhållandet att ett pappersdokument utgörs av en kopia eller en utskrift saknar betydelse.

Elektroniska handlingar

Handlingar i form av upptagningar består oftast av elektroniskt lagrad information (upptagningar för automatiserad behandling) som är åtkomliga via datamedia. Har upptagningen ett bestämt fixerat innehåll som går att återskapa gång på gång brukar man tala om en färdig elektronisk handling. Om upptagningen innebär en sammanställning av uppgifter som inte är i förväg fixerad talar man om en potentiell elektronisk handling. När utställaren och innehållet i en elektronisk handling kan verifieras genom ett visst tekniskt förfarande (e-underskrift

har använts) används benämningen elektroniskt dokument. I 3 § BorgF anges att beslut i frågor enligt BorgL får sättas upp i form av ett elektroniskt dokument.

**Definition
av sekretess**

Handlingsoffentligheten kan vara beskuren i större eller mindre omfattning på grund av sekretess. Med sekretess förstås förbud att röja en uppgift, vare sig det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt (3 kap. 1 § OSL). Sekretess innebär alltså dels att tystnadsplikt råder för hemliga uppgifter, dels ett förbud mot att lämna ut hemliga handlingar.

Absolut sekretess

Bestämmelser om sekretess finns i OSL och i offentlighets- och sekretessförordningen (2009:641), OSF. Enligt dessa bestämmelser kan sekretessen vara absolut, dvs. något skaderekvisit uppställs inte, innebärande att uppgiften överhuvudtaget inte får röjas. Ofta finns dock ett skaderekvisit som kan vara antingen ”rakt”, vilket innebär presumtion för offentlighet, eller ”omvänt”, vilket innebär presumtion för sekretess.

Rakt skaderekvisit

**Omvänt
skaderekvisit**

Det raka skaderekvisitet innebär att sekretess föreligger, om det kan antas att skada eller men uppkommer om uppgiften röjs. Det omvända rekvisitet innebär att sekretess gäller, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att skada eller men uppkommer.

Om flera sekretessbestämmelser är tillämpliga på samma uppgift är det den bestämmelse som ger det starkaste skyddet som ska tillämpas (7 kap. 3 § OSL).

**Även mellan
självständiga
verksamhets-
grenar**

Sekretess gäller såväl mot enskilda som mot myndigheter. Inom en myndighet gäller sekretessen mellan olika verksamhetsgrenar om dessa är att betrakta som självständiga i förhållande till varandra (8 kap. 1 och 2 §§ OSL).

**Myndighets-
samarbete kräver
undantag**

Även om sekretess gäller mellan myndigheter har dessa ofta behov av att utbyta information med varandra. Sedan länge har det också ansetts vara en självklar princip att alla myndigheter är skyldiga att samarbeta och bistå varandra i den utsträckning som det kan ske. Principen kommer till uttryck i bl.a. 6 § förvaltningslagen (1986:223), FL. Vidare föreskrivs i 6 kap. 5 § OSL att en myndighet på begäran av en annan myndighet ska lämna uppgift som den förfogar över, om inte uppgiften är sekretessbelagd eller det skulle hindra arbetets behöriga gång. Denna bestämmelse kan ses som en precisering av 6 § FL.

För att tillgodose myndigheternas informationsbehov görs i 10 kap. OSL flera undantag från sekretessen mellan myndigheter.

**Utlämnande
nödvändigt
för egna
verksamheten**

Sekretess hindrar inte att en uppgift lämnas ut om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Av förarbetena framgår att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt och sekretessen inte får brytas enbart för att höja en myndighets effektivitet (prop. 1979/80:2 Del A s. 465 och 494).

**Sekretessbrytande
uppgiftsskyldighet**

Sekretessbelagda uppgifter kan lämnas till annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning (10 kap. 28 § OSL). Inom borgenärsområdet kan som exempel på sådana föreskrifter nämnas 26 § indrivningsförordningen (1993:1229), IndrF, och 7 § BorgF, som ålägger KFM respektive annan debiterande myndighet att lämna Skatteverket uppgift om sådana ekonomiska förhållanden som kan antas vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL. Även Skatteverket å sin sida har motsvarande skyldighet att underrätta KFM och annan debiterande myndighet. Se mera om denna uppgiftsskyldighet mellan myndigheterna i avsnitten 7.1.3, 7.2.7 och 7.2.8.

Anmälan om brott

Under vissa förutsättningar hindrar inte sekretessen att en myndighet lämnar uppgift som angår misstanke om ett begånget brott till åklagarmyndighet, polismyndighet eller någon annan myndighet som har att ingripa mot brottet (10 kap. 24 § OSL). Se även avsnitt 23 om ekonomisk brottslighet.

Generalklausul

Den s.k. generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL medger att annars hemliga uppgifter får lämnas ut till en annan myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda.

Meddelarfrihet

Att tystnadsplikt råder för en viss uppgift innebär inte alltid hinder mot att vidarebefordra uppgiften till massmedierna. S.k. meddelarfrihet kan nämligen gälla, vilket innebär att det kan vara möjligt att i viss utsträckning straffritt lämna vanligtvis sekretessbelagda uppgifter för offentliggörande i tryckt skrift, radio eller TV. Att det föreligger meddelarfrihet innebär ingen skyldighet att lämna uppgift till massmedierna utan endast en möjlighet att göra det.

Inte självständig verksamhetsgren

2.2 Sekretess i borgenärsarbetet

Den borgenärsverksamhet som bedrivs inom Skatteverket anses inte självständig i förhållande till beskattningsverksamheten i den mening som avses i 8 kap. 2 § OSL. Detta medför att en sekretessbelagd handling i beskattningsverksamheten som förs över till den del av borgenärsverksamheten som inte avser ärenden enligt BorgL behåller sitt ursprungliga sekretessskydd, vilket innebär att den s.k. skattesekretessen gäller. Om en sådan handling tillförs ett ärende enligt BorgL gäller däremot en särskild sekretessbestämmelse i 27 kap. 2 § andra stycket OSL.

Beträffande borgenärsarbetet är det i sekretesshänseende viktigt att skilja på om uppgiften ingår i handläggningen av ett ärende enligt BorgL eller i annan handläggning, t.ex. enligt SBL eller BtSL. Det är också av betydelse om uppgiften finns i Boris, det elektroniska ärendehanteringssystem som skapats för borgenärsarbetet, eftersom absolut sekretess gäller för uppgifter som tillförts beskattningsdatabasen.

2.2.1 Ärenden som omfattas av BorgL

I ett ärende enligt BorgL gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men (27 kap. 2 § andra stycket OSL).

Ärende enligt BorgL

Med ”ärende enligt BorgL” får förstås all handläggning som på något sätt omfattas av BorgL, inklusive utredningar enligt 2 §, även om de inte skulle leda fram till någon slutlig åtgärd enligt BorgL. Även sådana ärenden som nämns i 8–10 §§ och som avser talan, begäran eller ansökan enligt annan lag omfattas. Detta får t.ex. till följd att sekretess enligt 27 kap. 2 § andra stycket OSL gäller i ärenden om företrädaransvar enligt 12 kap. 6 och 6 a §§ SBL. Detta gäller även i sådana ärenden där Skatteverkets talan avslutas med en överenskommelse. Däremot omfattas inte sådana ärenden om medansvar enligt 12 kap. SBL där Skatteverket ensidigt fattar beslut, t.ex. solidariskt ansvar för bolagsman i handelsbolag. Ett sådant ärende berörs nämligen inte av bestämmelsen i 8 § BorgL. Om däremot bolagsmannen överklagar Skatteverkets beslut kommer sekretess enligt 27 kap. 2 § andra stycket OSL att gälla i överklagandeärendet.

Omvänt skaderekvisit

Sekretessbestämmelsen är utformad med ett s.k. omvänt skaderekvisit. Ett sådant skaderekvisit innebär att sekretess uppställs som huvudregel och att tillämparen har ett ganska begränsat utrymme för sin bedömning. Utgångspunkten är att uppgifterna omfattas av sekretess och får lämnas ut endast om det står klart att de kan lämnas ut utan att viss skada uppstår. I praktiken innebär detta att tillämparen många gånger inte kan lämna ut en uppgift som omfattas av en sådan sekretessregel utan att ha kännedom om mottagarens identitet och om dennes avsikt med uppgiften (prop. 1979/80:2 Del A s. 82 samt prop. 2008/09:150 s. 349).

Skada och men

Med skada avses ekonomisk skada och med men avses i första hand integritetskränkning. Uttrycket men har getts en mycket vid innebörd. I första hand åsyftas sådana skador som att någon blir utsatt för andras missaktning, om hans personliga förhållanden blir kända. Redan den omständigheten att vissa personer känner till en för någon enskild ömtålig uppgift kan i många fall anses vara tillräckligt för att medföra men. Utgångspunkten för en bedömning av om men föreligger måste vara den berörda personens egen upplevelse. Bedömningen måste självfallet i viss utsträckning kunna korrigeras på grundval av gängse värderingar i samhället. Det är ofrånkomligt att helt rättsenliga åtgärder ibland kan få bedömas som skada eller men. Som exempel nämns i förarbetena att någon blivit föremål för framgångsrika indrivningsåtgärder, prop. 1979/80:2 Del A s. 83.

I SOU 2003:99 ”Ny sekretesslag” del 1 s. 146 anför:

”I de fall det föreligger ett omvänt skaderekvisit vid ett röjande av personliga förhållanden så är detta en markering av att det handlar om uppgifter som till sin typ är så känsliga att det kan förutsättas att ett röjande är till men för den enskilde. Trots detta kan uppgiften lämnas ut om uppgiften i det enskilda fallet inte bedöms vara till men för den enskilde eller om den enskilde lämnar sitt samtycke. Rör det sig om en mycket känslig uppgift blir emellertid ett utlämnande efter en menbedömning praktiskt taget omöjligt”.

Att en uppgift är offentlig hos en myndighet innebär inte att det inte kan innebära men om den lämnas ut från en annan myndighet. Om en uppgift redan är allmänt känd kan den inte antas medföra men.

Beslutsoffentlighet

Sekretessen gäller inte beslut i ärende enligt BorgL (27 kap. 2 § tredje stycket 1 OSL). Med beslut får förstås slutliga beslut och

sådana meddelas av Skatteverket i ärenden om ackord och nedsättning av fordran samt vid överenskommelser om företrädaransvar. Även domstolsbeslut som tillförs ansöknings- och bevakningsärenden (t.ex. konkursärenden) omfattas av besluts-offentligheten.

Konkursförvaltare Utan hinder av sekretessen får uppgift i ärende enligt BorgL lämnas till förvaltare i den enskildes konkurs (27 kap. 8 § andra stycket OSL). Vid utlämnandet får Skatteverket göra ett förbehåll som inskränker konkursförvaltarens rätt att lämna uppgiften vidare eller att utnyttja den. Förbehållet får inte innebära ett förbud att utnyttja uppgiften om den behövs för att förvaltaren ska kunna fullgöra sina skyldigheter med anledning av konkursen (27 kap. 8 § tredje stycket OSL). Se i övrigt om förbehåll i Offentligt eller hemligt, avsnitt 2.7.3.

Rekonstruktör I en företagsrekonstruktion har rekonstruktören ingen särskild rätt att begära ut uppgifter om gäldenären. Däremot har gäldenären möjlighet att häva sekretessen i förhållande till rekonstruktören (12 kap. 2 § OSL).

Meddelarfrihet gäller Den tystnadsplikt som följer av 27 kap. 2 § andra stycket OSL inskränker inte den rätt som gäller enligt TF och yttrandefrihetsgrundlagen att meddela och offentliggöra uppgifter. Undantag gäller för sådana uppgifter som lämnats ut till en konkursförvaltare med förbehåll (27 kap. 10 § OSL). Därmed gäller meddelarfrihet i ärenden enligt BorgL. Se mera om meddelarfriheten i Offentligt eller hemligt, avsnitt 1.4.

2.2.2 Borgenärsärenden som inte omfattas av BorgL

Skattesekretess För sådana ärenden i borgenärsarbetet som inte berörs av BorgL, t.ex. ärenden om betalningssäkring, återkallelse av F-skatt och betalningsansvänd, gäller den s.k. skattesekretess som följer av antingen 27 kap. 1 § eller 27 kap. 2 § OSL. Se närmare härom i Offentligt eller hemligt, avsnitt 5. Det ska observeras att sådan kravhantering som inte omfattas av bestämmelserna i BorgL heller inte omfattas av någon sekretess.

2.2.3 Uppgifter i Boris-systemet

Del av beskattningsdatabasen Det särskilda registrerings- och ärendehanteringssystem som används i borgenärsarbetet (Boris) är helt elektroniskt och alla pappersdokument som inkommer i ett ärende skannas och tillförs systemet. Detta gäller oberoende av om det är ett ärende enligt BorgL, SBL eller annan lag. Uppgifterna i den elektroniska handling som därmed skapas ingår, liksom övriga uppgifter i det elektroniska ärendet, i Skatteverkets beskatt-

ningsdatabas. Denna databas består av en del som avser uppgiftssamlingar, den s.k. informationsdelen, och en del som avser handlingar i ärenden, den s.k. handlingsdelen. Den senare delen består av de färdiga elektroniska handlingar som kommit in till eller upprättats vid handläggning av ett visst ärende (2 kap. 4 § lagen /2001:181/ om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet, SdbL).

**Absolut sekretess
för uppgifter
i databasen**

I myndighetens verksamhet som avser förande av eller uttag ur beskattningsdatabasen gäller absolut sekretess för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden som har tillförts databasen (27 kap. 1 § andra stycket OSL). Detta gäller även när uppgifter ur ärenden enligt BorgL behandlas i beskattningsdatabasen. Detta innebär, att om endast uppgifter ur Boris efterfrågas gäller absolut sekretess, med de särskilda undantag som anges i 2 kap. 5 § SdbL (se härom Offentligt eller hemligt, avsnitt 5.2.8). Om däremot det som efterfrågas uttryckligen avser handlingar/uppgifter i ett visst ärende enligt BorgL ska den särskilda sekretessbestämmelsen i 27 kap. 2 § andra stycket OSL tillämpas. Detta gäller oavsett om ärendet existerar i form av en elektronisk akt eller som en pappersakt. Det ska här understrykas att när det gäller offentliga handlingar i ärenden enligt BorgL och som förvaras i elektroniska akter får dessa inte lämnas ut till allmänheten i annan form än som utskrift. Detta följer av regleringen i SdbL.

**Omvänd sekretess
för uppgifter
i visst ärende
enligt BorgL**

2.3 Sekretess vid partsinsyn och kommunikering

Partsinsyn

En part har rätt att ta del av det material som finns i ärendet, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild (16 § FL). Rätten till partsinsyn omfattar allt utredningsmaterial i ärendet, inklusive sådana handlingar som inte utgör allmänna handlingar enligt 2 kap. TF. Även om flertalet borgenärsärenden formellt sett inte innefattar någon myndighetsutövning från Skatteverkets sida (se avsnitt 7.1.4.2) ska gäldenären normalt sett ges samma insyns rätt som vid myndighetsutövning, se avsnitt 7.1.7.

**Sekretess
kan begränsa
partsinsynen**

Men insynsrätten enligt 16 § FL gäller i princip endast i pågående ärenden och begränsas även av reglerna i 10 kap. 3 § OSL. Där anges att myndigheten har rätt att vägra lämna ut uppgifter till part om det med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att sekretessbelagd uppgift inte

röjs. Myndigheten ska då i stället på annat sätt lämna parten upplysning om vad materialet innehåller i den utsträckning det behövs för att parten ska kunna ta tillvara sin rätt och det kan ske utan allvarlig skada för det intresse som sekretessen ska skydda. Parten har dock alltid rätt att ta del av beslut i ärendet.

Ytterligare information angående partsinsyn finns i Offentligt eller hemligt, avsnitt 7, samt i Rätt handlagt, avsnitt 7.5.

Kommuniceringsskyldighet

Som nämns i avsnitt 7.1.7 är en myndighet i ett ärende som innebär myndighetsutövning i princip skyldig att före avgörandet dels underrätta parten om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom själv, dels ge parten tillfälle att yttra sig över uppgiften (17 § FL). I likhet med vad som gäller i fråga om partsinsynen begränsas dock kommunikeringsskyldigheten av den sekretess till skydd för annan som kan gälla enligt 10 kap. 3 § OSL.

3 Förmånsrätt

3.1 Inledning

På civilrättens område kan en person göra frivilliga betalningar på sina skulder i den ordning han själv vill. När flera borgenärer konkurrerar vid tvångsmässigt uttagande av betalning finns det regler om betalningsordningen, den s.k. förmånsrättsordningen, i förmånsrättslagen (1970:979), FRL. Reglerna blir i första hand tillämpliga vid utmätning eller konkurs, men även i samband med beslut om offentliga ackord enligt lagen om företagsrekonstruktion, FrekL. Vid utmätning i lön finns särskilda regler i 7 kap. UB (se avsnitt 19).

Syfte med förmånsrätten

Utgångspunkten är att alla borgenärer ska behandlas lika vid utmätning eller konkurs. Lagstiftaren har dock gjort vissa mycket betydelsefulla undantag från denna princip. Vissa borgenärer är av olika skäl särskilt gynnade i en konkurs eller vid utmätning. De har tillerkänts s.k. förmånsrätt av olika slag, vilket innebär att de får betalt före de andra borgenärerna. Förmånsrätterna finns uppräknade i FRL. Viktiga förmånsrätter är de som följer med panträtt i lös och fast egendom, företagshypotek och utmätning.

Att en borgenär har förmånsrätt för sin fordran innebär att denne vid konkurs eller utmätning har rätt till betalning ur tillgängliga medel före andra borgenärer. Den har även stor betydelse vid kreditgivning, t.ex. vid prövningen av ett ackordsförslag eller erbjuden köpeskilling vid en underhandsförsäljning av en pantsatt fastighet eller en ansökan om anstånd. Borgenärerna väger i dessa sammanhang in den betalning som kan tänkas utgå vid konkurs eller utmätning. Skälet till återinförandet av företagshypoteket som särskild förmånsrätt var att underlätta för företagen att få kredit (prop. 2007/08:161 s. 40 ff.). Förmånsrätten har även den betydelsen att en betalning kan vara återvinningsbar och handlandet straffbart om en gäldenär i en obeståndssituation gynnar en viss borgenär genom att frångå förmånsrättsordningen.

Förmånsrättslagen

FRL anger vilka förmånsrätter som finns och i vilken ordning de ska ge betalning, hur fordringar utan förmånsrätt ska behandlas samt vad en efterställd fordran är. Vidare anges vad som gäller om en fordran med förmånsrätt övergår från en borgenär till en annan. FRL innehåller däremot inga materiella bestämmelser om panträtt och andra säkerhetsrätter, eller om konkurrens mellan olika sakrätter. Sådana bestämmelser finns t.ex. i lagen (2008:990) om företagshypotek, FHL och jordabalken, JB. De viktigaste sakrättsliga reglerna beskrivs översiktligt i avsnitt 4.

Särskild och allmän förmånsrätt

Det finns två slag av förmånsrätter, särskild förmånsrätt och allmän förmånsrätt. De särskilda förmånsrätterna gäller både vid konkurs och vid utmätning samt avser viss egendom (2 § FRL). Borgenärer med särskilda förmånsrätter får betalt före de med allmänna förmånsrätter. Fordringar med allmän förmånsrätt enligt 10 och 10 a §§, bl.a. borgenärens kostnader för att försätta gäldenären i konkurs, revisors- och företagsrekonstruktörsarvode samt superförmånsrätt (se vidare nedan) har – under den i 15 § FRL angivna förutsättningen – företräde framför vissa särskilda förmånsrätter (företagshypotek och utmätning), se 15 § FRL.

De vanligaste särskilda förmånsrätterna är de som följer med panträtt i fast och lös egendom, företagshypotek samt utmätning. De allmänna förmånsrätterna gäller bara vid konkurs men avser all egendom som ingår i gäldenärens konkursbo (2 § FRL). Fordringar som inte har förmånsrätt kallas ibland oprioriterade fordringar. Skatte- och avgiftsfordringar är oprioriterade, men kan dock få förmånsrätt genom att staten får panträtt för fordringen om säkerhet ställs vid anstånd eller uppskov. Staten kan även få förmånsrätt om KFM gör utmätning hos gäldenären för statens fordringar.

Ränta m.m.

Förmånsrätt omfattar även ränta i den mån inte annat är föreskrivet (2 § andra stycket FRL). Vid sidan av ränta kan förekomma andra biförpliktelser som på grund av pantförskrivning omfattas av förmånsrätt.

Borgenärsbyte

En förmånsrätt består, även om fordringen överläts eller tas i anspråk genom utmätning eller på annat sätt övergår till annan (3 § FRL). En borgensman som infriar sin borgen är utan särskild överlåtelse berättigad att åberopa den säkerhet som borgenären hade, s.k. subrogation. En gäldenär kan ha fordringar mot en tredje man. Denne kallas sekundogäldenär. Gäldenärens fordran på en sekundogäldenär är en tillgång som

kan utmätas. Om en sådan fordran som är förenad med förmånsrätt utmäts får utmätningsborgenären samma förmånsrätt i sekundogäldenärens egendom som utmätningsgäldenären hade.

Gäldenärsbyte

I fråga om gäldenärsbyte gäller som huvudregel att förmånsrätten inte övergår. Om en person exempelvis har gått i borgen för en förmånsberättigad fordran, får förmånsrätten inte åberopas av förmånsrättsinnehavaren i borgensmannens konkurs. I vissa situationer gäller emellertid inte den angivna huvudregeln. Förmånsrätt för fordran hos en person kan sålunda åberopas även hos hans dödsbo. Motsvarande torde gälla förmånsrätt för fordran hos ett bolag som genom fusion går upp i ett annat bolag. Om fordringen kan göras gällande mot det nya företaget torde alltså förmånsrätten följa med. Vidare kan nämnas att en borgenär, som har allmän förmånsrätt för en fordran mot ett handelsbolag, kan åberopa samma förmånsrätt om fordringen görs gällande mot den som är den personligen ansvarige bolagsmannen enligt 2 kap. 20 § HBL. När det gäller ansvar enligt aktiebolagslagens regler om ansvar för styrelse m.fl. har HD intagit motsatt ståndpunkt (NJA 1970 s. 3).

Förmånsrätten i borgenärsarbetet

För Skatteverket blir förmånsrättsreglerna av intresse dels när Skatteverket tar säkerhet i olika sammanhang, dels när den skattskyldige fått betalningsproblem. Skatteverket ska i borgenärsarbetet ofta utreda och bedöma om en viss åtgärd är fördel för det allmänna. Det kan gälla att bedöma om ett ackordsförslag är fördelaktigt, om ett anstånd ska beviljas, om konkursansökan är en lämplig borgenärsåtgärd eller om en överenskommelse om företrädaransvar bör ingås. Skatteverket måste då uppskatta hur stor utdelning staten kan påräkna om gäldenären blir föremål för utmätning eller försätts i konkurs. Gäldenärens tillgångar och skulder måste utredas och värdet på tillgångarna uppskattas. Vidare måste utredas om skulderna är förenade med förmånsrätt och alltså ger rätt till betalning före staten. Därefter kan bedömas hur stor del av köpeskillingen för gäldenärens egendom som finns att tillgå för de borgenärer som inte har förmånsrätt. Om staten har förmånsrätt genom pant eller utmätning måste utredas i vilken ordning de olika förmånsrätterna ger rätt till betalning och var staten hamnar i betalningsordningen. När allt detta är gjort kan Skatteverket genom en (ofta grov) uppskattning bedöma utdelningen vid konkurs eller utmätning och bedöma om den aktuella åtgärden är fördelaktigare för det allmänna än utmätning eller konkurs. FRL är alltså av central betydelse vid bedömningen.

Exempel på beräkning av förväntad utdelning i konkurs

Uppskattad summa medel att fördela	400' kr
– Konkurskostnader	-50' kr
– Skulder med särskild förmånsrätt 300 000 - köpeskillingen för den egendom som belastas med särskild förmånsrätt uppskattas till 200 000	-200' kr
– Skulder med allmän förmånsrätt 50 000	-50' kr
Återstår att fördela till skulder utan förmånsrätt	100' kr
Statens andel av totala skulder utan förmånsrätt	20 %
Statens beräknade utdelning	20' kr

3.2 Särskild förmånsrätt

Särskild förmånsrätt gäller både vid konkurs och vid utmätning samt avser viss gäldenärens egendom (2 § FRL).

Nedan uppräknas samtliga särskilda förmånsrätter. De som är viktigast för Skatteverkets borgenärsarbete är förmånsrätt på grund av panträtt i lös och fast egendom samt förmånsrätt på grund av utmätning.

3.2.1 Fordran mot emittentinstitut

Förmånsrätt följer med fordran mot ett emittentinstitut (bank eller kreditmarknadsföretag) som innehavare av skuldförbindelser utgivna enligt lagen (2003:1223) om utgivning av säkerställda obligationer har till följd av innehavet eller som motparter i derivatavtal träffade enligt den lagen har till följd av avtalet (3 a § FRL). Bestämmelsen har mindre praktisk betydelse för Skatteverket och utvecklas inte närmare här.

3.2.2 Panträtt i lös egendom m.m.

Förmånsrätt följer enligt 4 § FRL med

1. sjöpanträtt och luftpanträtt,
2. handpanträtt och rätt att kvarhålla lös egendom till säkerhet för fordran (retentionsrätt), panträtt på grund av registrering eller underrättelse enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument samt panträtt på grund av registrering enligt lagen (2003:113) om elcertifikat,

3. panträtt på grund av inteckning i skepp eller skeppsbygge eller i luftfartyg och reservdelar till luftfartyg,
4. registrering av båtbyggnadsförskott enligt lagen (1975:605) om registrering av båtbyggnadsförskott.

I bestämmelsen regleras förmånsrätten för fordringar som är förenade med handpanträtt i lösa saker som bilar, smycken och konstföremål. Med handpant jämställs annan panträtt i lös egendom som på grund av egendomens beskaffenhet kan uppkomma utan att panthavaren får egendomen i sin besittning. Som exempel kan nämnas panträtt i kundfordringar (factoring) där panträtten uppkommer genom att sekundogäldenären underrättas, dvs. erhåller ett meddelande om pantsättningen (se närmare avsnitt 4.3). Panträtt i aktier och andra värdepapper uppkommer numera oftast genom registrering i avstämningsregister enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument. Även immaterialrätter kan belastas med panträtt. Panträtt i patent eller patentansökan jämställs enligt 102 § patentlagen (1967:837) med handpanträtt. För mer information om panträtt och retentionsrätt hänvisas till avsnitt 4.

Begreppet retentionsrätt förklaras närmare i avsnitt 4.5.2.4. Bland retentionsrätterna finns den som tillkommer hantverkare enligt lagen (1985:982) om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har hämtats. Från förmånsrättssynpunkt är det utan betydelse om säkerhetsrätten betecknas som handpanträtt eller retentionsrätt. De båda säkerhetsrätterna är i förmånsrättsligt hänseende jämställda (jfr 1 kap. 5 § andra stycket KonkL).

3.2.3 Försäkringstagares fordringar

Förmånsrätt följer med försäkringstagares och andra ersättningsberättigades fordringar hos försäkringsgivare i den egendom och i den omfattning som anges i 7 kap. 11 a § försäkringsrörelselagen (1982:713) och 5 kap. 11 § lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares och tjänstepensionsinstituts verksamhet i Sverige (4 a § FRL).

3.2.4 Företagshypotek

Förmånsrätt i lös egendom som hör till näringsverksamhet följer med företagshypotek (5 § FRL). Företagshypotek omfattar lös egendom i näringsverksamhet, t.ex. fordringar, inventarier och varulager. Företagshypotek omfattar inte kassa- och bankmedel, aktier m.m. avsedda för allmän omsättning, egendom som kan pantsättas på grund av inteckning samt egendom som varken kan utmätas eller ingå i konkurs (2 kap. 1 § FHL).

En näringsidkare som vill upplåta företagshypotek i sin näringsverksamhet gör detta genom att låta inskriva ett visst belopp i sin verksamhet (företagsinteckning). Bevis om denna inteckning kallas företagsinteckningsbrev. Upplåtelse av företagshypotek sker genom att näringsidkaren överlämnar inteckningsbrevet som säkerhet för en fordran (1 kap. 3 § FHL).

Förmånsrätten till betalning omfattar dels det inskrivna beloppet, dels ett tillägg om 15 % jämte ränta. Ägarhypotek finns inte ifråga om företagshypotek, varför obelånad del av sådan inteckning varken ger betalnings- eller förmånsrätt. Ägarhypotek i pantbrev i fastighet kan däremot belånas och utmätas. (Se vidare om ägarhypotek 6 kap. 2 och 9 §§ JB).

Förföljelse rätt

Om en intecknad verksamhet överläts och företagshypoteks-egendom ingår i överlåtelsen gäller hypoteket i egendomen hos förvärvaren, s.k. förföljelse rätt (2 kap. 3 § FHL). Förföljelse- rätten motiveras av att företagshypotekshavaren saknar säkerhet i den betalning som säljaren av verksamheten fått som vederlag, eftersom hypoteket inte gäller i kassa- och bankmedel.

Förändring av regelverk

Företagshypotek med särskild förmånsrätt gällde mellan 1986 och fram till den 1 januari 2004 då företagshypoteket ersattes med företagsinteckning som gav allmän förmånsrätt. En övergångsperiod rådde fram till den 1 januari 2005, då befintliga företagshypotek skulle anses vara företagsinteckningar. De konkurser och utmätningar som grundades på ansökningar som gjorts före den 1 januari 2004 lät man följa äldre regler om företagshypotek, vilket uttryckligen framgår av 4 p. till övergångsbestämmelserna till FHL. När det gäller konkurser inledda under 2004 på ansökan samma år fick dock övergångsbestämmelserna till lag (2003:535) om ändring i FRL önska konsekvenser. Enligt ordalydelsen fick företagshypoteket särskild förmånsrätt om utdelningen beslutades före den 1 januari 2005 och allmän förmånsrätt om utdelning skedde därefter. Högsta domstolen klargjorde att nyss nämnda övergångsbestämmelser ska tillämpas så att ”vid en konkurs inledd 2004 på ansökan samma år skall följa äldre bestämmelser avseende såväl underlaget för säkerheten som förmånsrätten till betalning, oavsett när konkursen avslutas” (NJA 2006 s. 275). Särskild förmånsrätt för företagshypotek ska således tillämpas i pågående konkurser inledda före eller under år 2004.

Företagshypotek som särskild förmånsrätt återinfördes den 1 januari 2009 (prop. 2007/08:161) . Förarbetena till återinförandet av företagshypoteket är kortfattade och hänvisar i

stora delar till förarbetena till 1984 års lag om företagshypotek (prop. 2007:08:161 s. 50 f.) För företagsinteckning som beviljats före den 1 januari 2009 föreslås dock äldre bestämmelser gälla till den 1 januari 2010. I övergångsbestämmelserna punkten 3 i lagen (2008:990) om företagshypotek förtydligas att om lagen om företagsinteckning gäller vid ansökan om konkurs, företagsrekonstruktion eller utmätning så gäller den under hela förfarandet. Reglerna kan sammanfattas så här. Företagshypotek med särskild förmånsrätt tillämpas vid förfaranden inledda till och med 2004 samt fr.o.m. 2009. Företagsinteckning med allmän förmånsrätt tillämpas vid förfaranden inledda 2004–2009 samt vid förfaranden inledda 2010 om ansökan gjorts senast under 2009.

Företags- inteckning

Företagsinteckning omfattar all gäldenärens egendom, dvs. även sådan egendom som inte ingår i dennes näringsverksamhet. Förmånsrätten gäller i 55 % av värdet av den egendom som återstår sedan borgenärer med bättre förmånsrätt har fått betalt. Om detta inte räcker till full betalning av företagsinteckningshavarens fordran, blir återstående fordran oprioriterad (se avsnitt 3.4).

Rätten till betalning omfattar inskrivet belopp samt ett tillägg om 15 % jämte ränta. Företagsinteckning medför inte ägarhypotek, varför obelånad del av företagsinteckning varken ger betalnings- eller förmånsrätt. Företagsinteckning omfattar inte förföljelserätt.

Antag att ett bolag har tillgångar i form av inventarier och varulager till ett värde om 100' kr och bankmedel om 60' kr när det försätts i konkurs. Företagshypoteks innehavaren har en fordran om 120' kr, bokföringsbyrån 20' kr, en anställd 80' kr och staten skatter om 150' kr. Det förutsätts att bokföringsbyråns och den anställdes fordringar omfattas av förmånsrätt enligt 10 a § respektive 12 § FRL.

Utdelningen kommer att göras olika beroende på när konkursansökan gjordes. Här bortses från förvaltararvode och andra konkurskostnader.

Exempel 1 – konkurs under 2004, ansökan samma år

Företagshypoteks innehavaren	100' kr
Bokföringsbyrån	20' kr
Länsstyrelsen	<u>40' kr</u>
	160' kr

Företagshypoteks innehavaren har särskild förmånsrätt i inventarierna och varulagret. NJA 2006 s. 275 är tillämpligt. Bokföringsbyrån och den anställde (senare länsstyrelsen) har allmän förmånsrätt och är berättigade till utdelning av återstående egendom, dvs. bankmedlen. Staten har ingen förmånsrätt och är berättigad till utdelning först efter förmånsrättshavarna, dvs. ingen utdelning i detta exempel.

Exempel 2 – konkurs under 2005, ansökan samma år

Bokföringsbyrån	20' kr
Företagshypoteks innehavaren	77' kr
Länsstyrelsen	<u>63' kr</u>
	160' kr

Bokföringsbyrån har allmän förmånsrätt i all egendom. Företagshypoteks innehavaren har allmän förmånsrätt i 55 % av återstående värde av inventarierna, varulagret och bankmedlen (140' kr). Den anställde (senare länsstyrelsen) har allmän förmånsrätt och är berättigad till utdelning av återstående värde av inventarierna, varulagret och bankmedlen. Statens fordran och företagshypoteks innehavarens resterande fordran har ingen förmånsrätt och ger utdelning först efter förmånsrättshavarna, dvs. ingen utdelning i detta exempel.

Förmånsrättens betydelse vid verkställighet

Som tidigare nämnts gäller särskild förmånsrätt förutom i konkurs, även vid utmätning. Konsekvensen är att KFM vid verkställighet hos ett företag, vars egendom omfattas av företagshypotek, endast får utmäta egendomen om köpeskillingen för denna bedöms räcka till mer än företagshypoteks innehavarens fordran. Detta är sällan fallet och utmätning av egendom i vilken företagshypotek gäller blir därför i praktiken nästan aldrig aktuellt. (Se vidare handbok Utmätning avsnitt 6.16.5).

Se avsnitt 15.4.3.7 om fördelning av överskott vid fortsatt drift för borgenärer med förmånsrätt på grund av företagshypotek.

3.2.5 Inteckning i fast egendom m.m.

Särskild förmånsrätt i fast egendom följer enligt 6 § FRL med

1. fordran som enligt lag är förenad med förmånsrätt enligt denna punkt.
2. inteckning i egendomen.

Reallaster

Fordringar som enligt lag är förenade med särskild förmånsrätt i fast egendom är s.k. reallaster, dvs. de innebär skyldighet för

ägaren av en fastighet, oavsett i vems hand den är, att fullgöra vissa prestationer. Numera utgår dessa praktiskt taget enbart i pengar.

Exempel på reallaster är fordran på grund av fastighetsbildning enligt lagen (1970:990) om förmånsrätt för fordran på grund av fastighetsbildning och fordran enligt lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter (se SFS 1973:1152).

Det är ovanligt att fastigheter belastas av reallaster av någon betydelse. I de allra flesta fall kan Skatteverket därför vid borgenärsutredningen bortse från möjligheten att sådana belastar gäldenärens fastighet. Däremot är det mycket vanligt att gäldenärens fastighet belastas av inteckningar och att dessa är belånade.

Inteckning

En av de allra viktigaste förmånsrätterna är alltså den förmånsrätt som följer med inteckning i fast egendom (6 § 2 FRL). Den del av en fastighets värde som återstår sedan fordringar med panträtt avräknats, fastighetens övervärde, är ofta den värdefullaste tillgång en gäldenär har. Genom utmätning kan övervärdet göras tillgängligt för oprioriterade borgenärer. Innebörden av panträtt i fast egendom är att panthavaren, när myndighet vid utsökning eller i annat fall fördelar medel mellan rättsägare i en fastighet, ger den borgenär som kan åberopa panträtt på grund av inteckning rätt att, med den företrädesrätt inteckningen medför enligt lag, få betalt ur medlen intill pantbrevets belopp. I den mån detta inte räcker ska borgenären få betalt ur medlen genom visst tillägg (6 kap. 3 § JB). Sådant tillägg ska beräknas även om en fastighet säljs under hand i en konkurs (NJA 1991 s. 383). De materiella bestämmelserna om panträtt i fast egendom återfinns i 6 kap. JB. (Se även avsnitt 4.5.2.2).

Företräde mellan inteckningar

Om det finns flera inteckningar i en fastighet gäller att inteckning ger företräde i förhållande till annan inteckning efter den tidsföljd i vilken inteckningarna söks. Inteckningar som söks på samma inskrivningsdag ger lika rätt (17 kap. 6 § första stycket JB). Om en fastighet pantsätts vid olika tidpunkter bestämmer alltså inteckningarnas ålder företrädet mellan borgenärerna och inte tidpunkten för pantsättningen.

Ägarhypotek

Fastighetsinteckning ger förmånsrätt även om inteckningen vid exekution är helt eller delvis obelånad (ägarhypotek). Betalningen tillkommer då fastighetens ägare. Denna får emellertid nöja sig med pantbrevets belopp och får alltså inte något tillägg. Ett pantbrev kan pantsättas i andra hand eller utmätas.

Andrahandspanträtten eller utmätningen omfattar då ägarhypoteket och ger den förmånsrätt som följer med den inteckningen, dock efter förstahandspantsättningen. Det är att märka att andrahandspantsättningen och utmätningen av ett pantbrev har företräde framför inteckningar som tagits ut senare. Har pantbrev utmätts är det utmätningsborgenären och inte ägaren som får lyfta betalningen. En borgenär till vilken pantbrevet är pantförskrivet i andra hand eller en utmätningsborgenär har inte någon rätt till tillägg (6 kap. 3 och 9 §§ JB). Jämför dock övergångsbestämmelsen till 6 kap. 3 § JB om pantsättningen i andra hand skett före den 1 juli 1985. (Jämför avsnitt 4.5.2.2 om panträtt i fast egendom).

Möjligheten att pantsätta eller utmäta helt eller delvis obelånade pantbrev har stor praktisk betydelse. Andrahandspantsättningar är mycket vanliga. När en borgenär ska bedöma om t.ex. ett ackord eller ett anstånd är fördelaktigt så måste utredas både de inteckningar som belastar gäldenärens fastighet och hur varje pantbrev är belånat.

3.2.6 Inteckning i tomträtt m.m.

Särskild förmånsrätt i tomträtt följer enligt 7 § FRL med

1. fordran på avgäld i anledning av upplåtelsen som ej förfallit till betalning tidigare än ett år innan utmätningen ägde rum eller konkursansökningen gjordes,
2. fordran som enligt lag är förenad med förmånsrätt enligt denna punkt, och
3. inteckning i tomträten.

Tomträtt utgör en form av nyttjanderätt till fastighet men behandlas i väsentliga avseenden som fast egendom. Reglerna om belåning av en tomträtt motsvarar i allt väsentligt reglerna om fast egendom. Sålunda gäller att i tomträtt får upplåtas panträtt och begränsade rättigheter. Vidare äger bestämmelserna i 2 kap. JB om tillbehör till fastighet motsvarande tillämpning i fråga om inskriven tomträtt. Bestämmelserna om fast egendom i UB har motsvarande tillämpning även i fråga om tomträtt (1 kap. 11 § andra stycket UB). De materiella bestämmelserna om tomträtt återfinns i 13 kap. JB.

Tomträttshavaren betalar som ersättning för upplåtelsen en årlig avgäld. Denna avgäldsfordran utgår med förmånsrätt förutsatt att den inte förfallit till betalning tidigare än ett år innan utmätningen ägde rum eller konkursansökningen

gjordes. S.k. reallastfordringar och panträttsfordringar på grund av inteckning har vidare förmånsrätt i tomträtt. Sistnämnda fordringar följer i huvudsak samma slags regler som motsvarande i fast egendom. (Se vidare avsnitt 3.2.6 ovan).

3.2.7 Utmätning

Tidpunkt för förmånsrättens uppkomst

Utmätning ger särskild förmånsrätt i den utmäta egendomen (8 § FRL). Förmånsrätten uppkommer vid olika tidpunkter under utmätningförfarandet för olika typer av egendom.

Lös egendom

Beträffande lös egendom i allmänhet är huvudregeln att förmånsrätten uppkommer i och med KFM:s beslut om utmätning (4 kap. 30 § första stycket UB). Uppkomsten är med andra ord inte beroende av att den lösa egendomen tagits i förvar eller på annat sätt säkerställts enligt 6 kap. UB. En annan sak är att utmätningen, och därmed förmånsrätten, kan få stå tillbaka för någon som i god tro förvärvat den utmäta egendomen, eller fått panträtt i denna, innan utmätningen säkerställts. (För närmare information om hur en utmätning säkerställs, se Handbok Utmätning, avsnitt 4.4).

Fast egendom

Förmånsrättens inträde beträffande utmätning av fast egendom, tomträtt, registrerat skepp, luftfartyg och intecknade reservdelar till luftfartyg regleras särskilt. Egendomen har det gemensamt att olika rättigheter i den, däribland utmätning, är föremål för inskrivning. Utmätning av egendomen ger därför inte förmånsrätt förrän ärende om anteckning av utmätningen tagits upp på inskrivningsdag (4 kap. 30 § andra stycket UB). Vilka utmätningar som belastar egendomen kan alltså utläsas av respektive inskrivningsregister.

Pantbrev

Förmånsrätt på grund av utmätning av ett pantbrev i fast egendom och pantbrev i tomträtt uppkommer när KFM beslutar om utmätningen. Detta gäller även när pantbrevet är pantsatt och utmätning sker av ägarhypoteket.

Om gäldenären äger fast egendom eller tomträtt kan alltså utmätning ske både av fastigheten och av pantbrev i fastigheten till den del dessa är obelånade. Utmätning av pantbrev följer reglerna för lös egendom och förmånsrätten för utmätningen uppkommer alltså när utmätningen sker. En annan sak är att den borgenär som fått utmätning i pantbrevet har rätt till betalning med den företrädesrätt som följer med pantbrevet. (Angående förmånsrätternas inbördes ordning se avsnitt 3.2.9).

Utmätning av en rättighet som är registrerad enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument medför förmånsrätt genom registrering av utmätningen enligt den lagen.

Frivillig betalning

Om gäldenären i ett mål hos KFM gör en frivillig betalning ska medlen anses omedelbart utmätta, om betalningen inte skett med villkor som strider mot det (4 kap. 28 § UB).

Den förmånsrätt som en borgenär vunnit genom utmätning eller betalning i ett mål hos KFM kan återvinnas om gäldenären försätts i konkurs (se avsnitt 15.5).

Utmätningssäkran vid betalningssäkning/kvarstad

Varken betalningssäkning eller kvarstad medför förmånsrätt i den egendom i vilken verkställighet skett. Om egendom som har betalningssäkrets eller belagts med kvarstad utmäts för annan fordran, vilken ej är förenad med särskild förmånsrätt i egendomen, ska egendomen anses samtidigt utmätt för statens respektive kvarstadsborgenärens fordran (12 § andra stycket andra meningen BtsL jämfört med 16 kap. 15 § andra stycket UB). Kvarstaden respektive betalningssäkringen får utmätningssäkran, dvs. samma förmånsrätt som utmätningen. Förmånsrätten kvarstår även om kvarstaden eller betalningssäkringen hävs efter konkursbeslutet (RÅB 35-10). Om betalningssäkrade medel som fått sådan utmätningssäkran står inne på KFM:s räntebärande konto och utmäts för någon annan borgenärs räkning, ska KFM göra förbehåll för statens rätt. Endast om den fordran som ligger till grund för betalningssäkringen bortfaller kan det bli aktuellt för KFM att utbetala medlen till någon annan borgenär. Men även om betalningssäkringen har fått utmätningssäkran kan staten gå miste om betalning ur den egendom som har säkrats. Om utmätningssäkningen inte fastställs slutligt eller om utmätningen hävs av något annat skäl, upphör också förmånsrätten för betalningssäkringen. Utmätningssäkran upphör oberoende av skälet till att utmätningen bortfaller. Ett anstånd med inbetalningen av skattefordringen medför att utmätningen bortfaller (NJA 1989 s. 137). Om Skatteverket medger anstånd med betalning medför detta således att den erhållna utmätningssäkran förfaller.

Om verkställighet för kvarstad respektive betalningssäkning sker samtidigt som utmätningen är det endast utmätningen som får förmånsrätt.

3.2.8 De särskilda förmånsrätternas inbördes ordning

Särskilda förmånsrätter gäller enligt huvudregeln inbördes efter paragrafernas följd och efter den numrering som anges i varje paragraf (9 § första stycket FRL). Det finns två undantag från huvudregeln (9 § andra och tredje styckena). Förmånsrätt på grund av inteckning i skepp m.m. enligt 4 kap. 3 § FRL går före vissa retentionsrätter. Vidare har förmånsrätt på grund av utmätning företräde framför förmånsrätt på grund av inteckning, vilken har sökts samma inskrivningsdag som ett ärende angående anteckning om utmätningen tagits upp eller senare.

De särskilda förmånsrätterna avser ofta olika slags egendom. De kommer därför inte så ofta i konflikt med varandra. Framför allt förmånsrätt på grund av utmätning kan dock konkurrera med övriga särskilda förmånsrätter. Utmätningborgenären får härvid oftast stå tillbaka. De konkurrerande borgenärerna med bättre särskild förmånsrätt än utmätning (t.ex. panträtt i lös eller fast egendom) behöver inte själva få utmätning för att deras rätt ska beaktas. De får alltid betalt ur egendomen före utmätningborgenären, oavsett om de fått utmätning i egendomen eller inte.

Samtidig utmätning

Vid samtidig utmätning för flera borgenärsfordringar, varav en har bättre särskild förmånsrätt än den som följer med utmätning (t.ex. panträtt), får den med bättre förmånsrätt alltså alltid företräde. Om ingen av utmätningborgenärerna kan åberopa bättre särskild förmånsrätt än den som följer med utmätning har de lika rätt. Varje borgenär får då betalt ur egendomen i förhållande till storleken på sin fordran.

Om samma egendom utmäts flera gånger har den först beslutade utmätningen företräde framför senare utmätning om ingen av utmätningborgenärerna har bättre särskild förmånsrätt. Om utmätning sker vid olika tidpunkter samma dag är tidpunkten på dagen avgörande.

Avräkning

FRL reglerar inte hur avräkning ska göras vid samtidig utmätning för flera fordringar som tillkommer en och samma borgenär. HD har förklarat att det i en sådan situation står borgenären fritt att bestämma på vilken fordran influtna medel ska avräknas (NJA 1986 s. 454). För allmänna mål gäller dock beträffande fordringar enligt SBL, att avräkning i första hand ska ske från den fordran vars preskriptionstid går ut först (19 § IndrL). KFM beslutar om avräkning efter utmätning. Om det finns särskilda skäl får KFM avräkna beloppet på annat sätt

(19 § andra stycket IndrL). För motsvarande avräkning vid konkurs, se avsnitt 15.

Förmånsrätt på grund av inteckning i fast egendom gäller normalt före förmånsrätt på grund av utmätning av fastigheten. En borgenär kan, som nämnts ovan under avsnitt 3.2.6, få förmånsrätt i fast egendom på grund av utmätning av själva fastigheten och på grund av utmätning av ett helt eller delvis obelånat pantbrev. Borgenären har då vid en exekutiv försäljning både rätt till den betalning som följer med pantbrevet och den betalning som faller ut på utmätningen av fastigheten i den mån köpeskillingen räcker till.

Exempel

Borgenär A får år 2009 utmätning av en fastighet. Utmätningen antecknas i inskrivningsregistret samma år. I fastigheten finns tre inteckningar som samtliga uttagits år 2001. Vid den exekutiva auktionen 2010 framkommer att ett pantbrev är obelånat. Utmätning av pantbrevet sker då för borgenär A och den nytillkomne borgenär B. Fastigheten säljs exekutivt. Borgenär A och B har lika rätt till betalning ur pantbrevet. Köpeskillingen räcker dock inte till betalning på själva fastighetsutmätningen år 2009 till borgenär A. Om pantbrevet inte utmätts skulle det belopp som utfallit på detta tillfallit fastighetens ägare vid fördelningen av köpeskillingen.

3.3 Allmänna förmånsrätter

Allmän förmånsrätt gäller vid konkurs och avser all gäldenärens egendom som ingår i gäldenärens konkursbo (2 § FRL).

3.3.1 Konkursansökningskostnader m.m.

Allmän förmånsrätt följer enligt 10 § FRL med

1. den kostnad som borgenär haft för försättande av gäldenären i konkurs och för beslut att ett dödsbos egendom ska avträdas till förvaltning av boutredningsman samt begravnings- och bouppteckningskostnader när gäldenären avlidit före konkursbeslutet,
2. arvode och kostnadsersättning till rekonstruktör enligt lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion, tillsynsman enligt nämnda lag eller konkurslagen (1987:672) eller förordnad boutredningsman, om fordringen avser tid inom

sex månader innan konkursansökningen gjordes eller därefter,

3. kostnad för särskilda åtgärder som under den tid som nämnts under 2 vidtagits med rekonstruktörens eller tillsynsmannens godkännande eller av boutredningsmannen och uppenbart varit till borgenärernas bästa,
4. andra fordringar som grundar sig på avtal som gäldenären med rekonstruktörens samtycke träffat under en företagsrekonstruktion enligt lagen om företagsrekonstruktion.

Förmånsrätt enligt första stycket 1–3 gäller endast i den mån beloppet med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

Nedan följer en utförligare beskrivning av förmånsrätterna enligt 1–4.

Konkurs- ansöknings- kostnad

Allmän förmånsrätt följer med den kostnad som borgenären haft för gäldenärens försättande i konkurs (10 § första stycket 1 FRL). Av 2 kap. 23 § KonkL följer att 18 kap. RB gäller i tillämpliga delar. Av 18 kap. 8 § RB framgår vilka kostnader som är ersättningsgilla. Exempel på sådana kostnader är upprättande av konkursansökan, ansökningsavgift, folkbokförings- eller registreringsbevis, KFM:s bevis om misslyckad verkställighet av utmätning, betalningsuppsmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL och inställelse vid förhandling. Kostnader för säkerhetsåtgärder enligt 2 kap. 11–12 §§ KonkL torde räknas som ansökningskostnad (kommentaren till FRL s. 78).

För Skatteverkets del torde det normalt handla om att som konkursansökningskostnad göra gällande ansökningsavgiften om 500 kr, men även andra kostnader kan naturligtvis tänkas såsom den kostnad som kan uppstå för att delge en betalningsuppsmaning med stöd av 2 kap. 9 § KonkL. Observera att konkursansökningskostnaden måste anmälas i konkursen och bevakas i en bevakningskonkurs. Rättens avgörande i ersättningsfrågan innebär endast fastställelse av ett fordringsanspråk.

Förordnande av boutredningsman

Allmän förmånsrätt följer vidare med borgenärs kostnad för beslut att dödsbos egendom ska avträdas till förvaltning av boutredningsman (10 § första stycket 1 FRL). Skatteverkets kostnad för framställning om förvaltning av boutredningsman är alltså jämförlig med kostnad som föranleds av konkursansökan. Vilka kostnader som kan avses är i tillämpliga delar samma som för konkursansökan.

Begravnings- och bouppteckningskostnad

Allmän förmånsrätt följer vidare med begravnings- och bouppteckningskostnader i anledning av gäldenärens död (10 § första stycket 1 FRL). Till begravningskostnad räknas utgifter av skilda slag som har anknytning till begravning, t.ex. sorgkläder. Dödsfallet ska ha inträffat före konkursbeslutet. Om en gäldenär avlider under konkurs, torde begravning och bouppteckning få ombesörjas av boet och kostnaden bli massagäld (Kommentaren till FRL s. 79).

Rekonstruktörsarvode m.m.

Allmän förmånsrätt följer med arvode och kostnadsersättning till rekonstruktör enligt FrekL, tillsynsman enligt FrekL eller KonkL och förordnad boutredningsman enligt ÄB (10 § första stycket 2 FRL).

Under företagsrekonstruktion ska en rekonstruktör utses (1 kap. 2 § FrekL). Rekonstruktören ska utreda om den verksamhet som gäldenären bedriver kan fortsätta helt eller delvis och i så fall hur det kan ske. Om rekonstruktionen misslyckas och gäldenären går i konkurs utgör rekonstruktörens anspråk på ersättning för arbete och utlägg en konkursfordran. En sådan fordran är, i den mån beloppet med hänsyn till omständigheterna är skäligt och avser tid inom sex månader innan konkursansökningen gjordes, förenad med allmän förmånsrätt.

Vidare kan en tillsynsman förordnas för att utöva tillsyn över att gäldenären fullgör sina åtagande enligt ett offentligt ackord (3 kap. 26 § FrekL). Rekonstruktören och tillsynsmannen har rätt till ersättning för sitt arbete (4 kap. 4 och 5 §§ FrekL). Tillsynsman kan förordnas med avseende på ackord i konkurs (12 kap. 26 § KonkL). Ersättning för tillsynsmannens arbete utgår (12 kap. 27 § KonkL).

Genom boutredningsmannens arbete får dödsboet sin ekonomiska ställning klarlagd. Vidare skapas förutsättningar för en enkel och billig avveckling av ett insolvent dödsbo. Om uppgörelse med borgenärerna inte kan nås utan dödsboet försätts i konkurs har boutredningsmannen förmånsrätt i konkursen för arvode och kostnadsersättning. Ersättning åt boutredningsman kan jämföras med gottgörelse åt rekonstruktör.

Andra som utför arbete i ett dödsbo, men som inte är förordnade av domstol, t.ex. testamentsexekutor, kan inte göra gällande förmånsrätt (Kommentaren till FRL s. 81).

Förmånsrätten för de ovan nämnda kategorierna är begränsad till fordran som avser tid inom sex månader innan konkursansökningen gjordes eller därefter (Kommentaren till FRL s. 81).

Åtgärdskostnader under företagsrekonstruktion och förvaltning

Om rekonstruktör enligt FrekL, tillsynsman enligt FrekL eller KonkL och förordnad boutredningsman enligt AB vidtar särskilda åtgärder inom sex månader före konkursansökningen eller därefter och åtgärden uppenbart är till borgenärernas bästa följer allmän förmånsrätt för sådan fordran (10 § första stycket 3 FRL). Som exempel på åtgärder som en rekonstruktör kan behöva vidta, kan nämnas en revisors granskning av gäldenärens bokföring, anlåtande av fackman för värdering av gäldenärens rörelse, försäkringar på gäldenärens egendom eller reparation för att skydda hotade värden. Åtgärden ska ha vidtagits med rekonstruktörens, tillsynsmannens eller boutredningsmannens godkännande och det fordrade beloppet ska vara skäligt med hänsyn till omständigheterna.

De fordringar som har angivits ovan i punkterna 1–3 står så nära de egentliga konkurskostnaderna att de har utrustats med bästa allmänna förmånsrätt. Fordringarna har inbördes lika rätt (14 § FRL).

Superförmånsrätt

Allmän förmånsrätt följer med fordringar som grundar sig på avtal som gäldenären träffat med rekonstruktörens samtycke under en företagsrekonstruktion (10 § första stycket 4 FRL). Denna typ av förmånsrätt brukar ibland kallas ”superförmånsrätt”. För att kunna genomföra en lyckad rekonstruktion kan det ibland behöva träffas nya avtal, t.ex. behöver nya krediter tas eller ingångna avtal omförhandlas. För att detta ska vara möjligt har det ansetts nödvändigt att motparten i det nya avtalet får god säkerhet för de fordringar som grundar sig på avtalen. Det avgörande för om fordran är förenad med superförmånsrätt är om det träffats ett nytt avtal under rekonstruktionen. Helt nya avtal faller under bestämmelsen, men också ett nytt anställningsavtal med en tidigare anställd eller nytt avtal med leverantör som tidigare har levererat. Däremot omfattas inte kredit enligt ett tidigare kreditavtal för ränta avseende den tid som företagsrekonstruktionen pågått eller hyresvärdets fordran på hyra under rekonstruktionstiden enligt ett tidigare ingånget hyresavtal (Kommentaren till FRL s. 83).

Förmånsrätten förutsätter rekonstruktörens samtycke, men någon begränsning i övrigt, t.ex. ifråga om beloppets skälighet, finns inte.

Konkurrens mellan förmånsrätterna enligt ovan beskrivna förmånsrätter i 10 § FRL och fordringar med särskild förmånsrätt regleras i 15 § FRL. För fordringar som har allmän förmånsrätt enligt 10 § FRL gäller att dessa, om det behövs,

har företräde framför fordringar med särskild förmånsrätt enligt 5 och 8 §§ FRL (15 § FRL).

3.3.2 Revisorskostnad m.m.

Allmän förmånsrätt följer därefter med fordran på ersättning för uppdrag för att fullgöra sådan revision som är föreskriven i lag eller annan författning och för uppdrag som avser upprättande av räkenskapsmaterial till fullgörande av bokföringsskyldighet som är föreskriven i sådan ordning, i den mån ersättningen avser arbete som har utförts de senaste sex månaderna innan konkursansökningen kom in till tingsrätten (10 a § FRL).

För att fordran ska vara förenad med förmånsrätt ska det arbete som utförts vara föreskrivet i lag eller annan författning. Förmånsrätten har motiverats med hänvisning till att revisorerna har pålagts uppgifter i samhällets intresse. Det har därför ansetts rimligt att revisorerna kompenseras för de ökade risker som de nya uppgifterna för med sig för deras kostnader.

Regeln är i tiden knuten till arbete som har utförts under de senaste sex månaderna innan konkursansökan inkom till tingsrätten. Kostnad för arbete som har utförts i tiden mellan konkursansökan och konkursbeslut ger inte förmånsrätt.

Riksdagen har beslutat om revisionspliktens avskaffande (prop. 2009/10:204). Ändringarna i ABL trädde ikraft den 1 november 2010 (SFS 2010:834). Ändringarna innebär att 72 % av aktiebolagen undantas från revisionsplikt. En revisor som har anlitats frivilligt kan inte få betalt för utfört arbete med förmånsrätt om bolaget går i konkurs. Detta kan leda till att en revisor avslutar sitt uppdrag om bolaget får betalningsproblem.

En bokföringsbyrå som har anlitats av gäldenären för att upprätta räkenskapsmaterial som i lag eller annan författning krävs för bokföringsskyldighetens fullgörande har förmånsrätt för fordran på ersättning. Ersättning för arbete med att upprätta deklARATIONER och liknande handlingar omfattas inte.

Konkurrens mellan förmånsrätten enligt 10 a § FRL och fordringar med särskild förmånsrätt regleras i 15 § FRL. För fordringar som har allmän förmånsrätt enligt 10 a § FRL gäller att dessa, om det behövs, har företräde framför fordringar med särskild förmånsrätt enligt 5 och 8 §§ FRL (15 § FRL).

**12 § första stycket
FRL – lön eller
annan ersättning**

3.3.3 Löne- och pensionsfordringar

En arbetstagares fordran på lön har förmånsrätt (12 § FRL). Förmånsrätten gäller för alla slags arbetstagare. Delägare i handelsbolag och enkla bolag som arbetar för bolagets räkning anses inte vara arbetstagare. Däremot brukar kommanditdelägare som arbetar i kommanditbolaget räknas som arbetstagare, detta tycks dock inte vara fallet om han är huvuddelägare (Kommentaren till FRL s. 97). Delägare i aktiebolag eller ekonomisk förening som mot ersättning arbetar för bolaget eller föreningen betraktas som arbetstagare. Detsamma gäller VD för ett företag. Den praxis som finns gällande arbetstagarbegreppet berör närmast om uppdragstagare är att betrakta som självständiga företagare, vilka inte har förmånsrätt (se vidare Kommentaren till FRL s. 95 f. för närmare redovisning av praxis). Det finns begränsningar för vissa arbetstagare som själva eller tillsammans med nära anförvant ägt en väsentlig andel i företaget och haft ett betydande inflytande över verksamheten (se vidare nedan om 12 § sjätte stycket FRL).

Förmånsrätten för arbetstagaren avser fordran på lön eller annan ersättning på grund av anställningen (12 § första stycket **första meningen FRL**). Termen lön inrymmer allt som kan hänföras till avlöningsförmån på grund av anställning. Även semesterersättning och semesterlön är att anse som lön. Med lön likställs annan ersättning på grund av anställning. Härmed avses främst skadestånd som ska utgå till arbetstagaren i händelse av obehörigt avskedande eller tjänsteavtals hävande.

Förmånsrätten omfattar lönefordran eller annan ersättning på grund av anställningen som belöper på tiden före konkursbeslutet och inom en månad därefter. Fordringarna får inte ha intjänats eller, om lönen eller ersättningen ska bestämmas efter särskild beräkningsgrund, inte ha förfallit till betalning tidigare än tre månader innan konkursansökningen gjordes (12 § första stycket **andra och tredje meningen FRL**). Med särskild beräkningsgrund avses fall då lönen ska bestämmas efter en särskild beräkning av omfattningen av utfört arbete eller arbetsgivarens försäljning eller liknande. I dessa fall kan det förflöta lång tid mellan intjänandet och förfallodagen.

Om en arbetstagare efter den månad under vilken förmånsrätt gäller, fortsätter att fullgöra sina åtaganden enligt anställningsavtalet, ansvarar konkursboet för arbetstagarens fordran på lön (5 kap. 18 § KonkL).

Om det inte har varit möjligt att delge arbetsgivaren en betalningsuppsmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL kan det hända att konkursansökan inte kan ges in förrän det har gått mer än tre månader från det att den obetalda lönen börjat tjänas in. För dessa fall föreskrivs i 12 § första **fjärde meningen FRL** att om arbetsgivaren inte har kunnat nås med en betalningsuppsmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL gäller förmånsrätten under den längre tid som bedöms skälig med hänsyn till omständigheterna. Skäligheten bedöms med hänsyn till om arbetsgivaren har avvikit eller hållit sig undan.

Om konkursen har föregåtts av ett förfarande enligt FrekL och konkursansökningen har gjorts inom ett år från det att företagsrekonstruktionen upphörde, ska det vid tillämpning av tidsbegränsningsregeln om tre månader före konkursansökningen, anses som om denna hade gjorts då ansökningen om företagsrekonstruktion gjordes, om det är förmånligare för arbetstagaren (12 § första stycket **femte meningen FRL**). Bestämmelsen syftar till att arbetstagaren inte ska förlora ekonomiskt på att det fattas beslut om företagsrekonstruktion i stället för beslut om konkurs. Det är den förmånligaste beräkningsgrunden för arbetstagaren som ska väljas.

Staten har rätt att åberopa alternativregeln, när staten i sådana konkurser som beslutats på grund av en ansökan som inkommit före den 1 januari 2009 träder in arbetstagarens ställe enligt 28 § LGL (RÅB 13-09).

**12 § andra stycket
FRL –
uppsägningslön**

Fordran på uppsägningslön omfattas av förmånsrätt längst för uppsägningstid som beräknas enligt 11 § lagen (1982:80) om anställningsskydd, LAS (12 § andra stycket **första meningen FRL**). Avsikten är att LAS regler ska bli bestämmande för uppsägningstidens längd i förmånsrättshänseende även för de arbetstagare som står utanför LAS tillämpningsområde. Innebär ett enskilt anställningsavtal eller ett kollektivavtal en längre uppsägningstid än enligt LAS, ska den bestämmelsen lämnas utan avseende i förmånsrättshänseende. Överskjutande fordran blir oprioriterad. Är en kortare tid däremot överenskommen, blir detta gällande även för förmånsrätten. Förmånsrätten gäller inom ramen för den tid om en månad från konkursbeslutet som anges i första stycket.

Det är inte ovanligt att arbetstagare har längre uppsägningstid än som motiveras av konkursgäldenärens behov av arbetskraft. Uppsägningslön för tid under vilken arbetstagaren inte utför arbete för konkursgäldenären eller annan och inte heller driver

egen rörelse omfattas av förmånsrätt endast om arbetstagaren kan visa att han har anmält sig hos offentlig arbetsförmedling som arbetssökande (12 § andra stycket **andra meningen FRL**). Förmånsrätten för uppsägningslön är beroende av att arbetstagaren har anmält sig som arbetssökande hos arbetsförmedlingen. När lönegaranti tas i anspråk, fullgör länsstyrelsen kontrollen av att arbetstagaren har anmält sig till arbetsförmedlingen (25 § andra stycket LGL).

Det finns en avräkningsregel som innebär att avräkning från lön eller annan ersättning under uppsägningstid ska ske inte endast för vad arbetstagaren har förvärvat i en annan anställning utan också för vad han borde ha kunnat förvärva i en annan anställning och för inkomst som han har haft av egen rörelse (12 § andra stycket **tredje meningen FRL**). Regeln har motiverats av att missbruk har skett vid användning av lönegarantin. Som exempel ges att arbetstagaren under uppsägningstiden tar anställning hos en ny arbetsgivare, ofta den som övertar konkursgäldenärens verksamhet, till en lägre lön eller helt utan lön, så länge arbetstagarens fordran på uppsägningslön hos den tidigare arbetsgivaren ersätts genom lönegarantin (Kommentaren till FRL s. 108). Beträffande inkomst av egen rörelse bör avräkning ske endast för faktiskt uttag från den egna rörelsen. Är arbetstagaren t.ex. anställd av det egna bolaget, bör avräkning göras endast för lön som bolaget faktiskt har utbetalat (Kommentaren till FRL s. 109).

Vid bestämmande av i vad mån fordran på lön eller ersättning under uppsägningstid är förenad med förmånsrätt ska med samtidig inkomst i annan anställning jämföras aktivitetsstöd som lämnas till den som deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program, i den mån stödet avser samma tid som lönen eller ersättningen och arbetstagaren blivit berättigad till stödet efter uppsägningen (12 § andra stycket **fjärde meningen FRL**).

Det är konkursförvaltaren som ska visa att återopad begränsningsregel är tillämplig.

12 § tredje stycket FRL – tvistigt löneanspråk

Om ett löneanspråk är tvistigt och arbetsgivaren därför hållit inne betalningen kan det ta tid för arbetstagaren att utreda saken och söka arbetsgivaren i konkurs. I FRL ges en särskild tidsfrist för dessa fall (12 § tredje stycket FRL). Om en lönefordran, som har intjänats tidigare än tre månader före konkursansökningen, har varit föremål för tvist, omfattas den av förmånsrätt om talan har väckts eller förhandling som föreskrivs i kollektivavtal eller lagen (1976:580) om med-

bestämmande i arbetslivet har begärts inom fyra månader från förfallodagen och konkursansökningen har följt inom två månader från det att tvisten slutligt har avgjorts. Undantagsregeln är inte tillämplig om arbetsgivaren inte bestritt fordringen utan har dröjt med betalningen av annat skäl.

**12 § fjärde stycket
FRL – semesterlön**

Semesterlön och semesterersättning som är intjänad före konkursansökningen omfattas av förmånsrätt för vad som står inne för det löpande och det närmast föregående intjänandeåret (12 § fjärde stycket FRL). Även semesterdagar som har sparats under tidsperioden omfattas av förmånsrätten.

**12 § femte stycket
FRL – pension**

Förmånsrätt följer med fordran på pension vilken tillkommer arbetstagare eller dennes efterlevande för högst sex månader före konkursansökningen och därpå följande sex månader (12 § femte stycket FRL). Förmånsrätten gäller även ifråga om pension som intjänats hos föregående arbetsgivare, om gäldenären övertagit ansvaret för pensionen under de betingelser som anges i 23 och 26 §§ lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. Övertagandet anses ha samma rättsverkningar som om arbetstagaren varit anställd hos efterträdaren från dagen för anställningen hos företrädaren

Med uttrycket arbetstagare avses förutvarande arbetstagare, alltså pensionärer eller de som slutat sin anställning av annan orsak. Med pension avses inte rätten till framtida pension utan gäller endast aktuella pensionsposter som belöper på nyssnämnda tidsperiod.

**12 § sjätte stycket
FRL – ägande och
inflytande
utesluter
förmånsrätt**

Det finns en undantagsbestämmelse om en kategori arbetstagare som inte är berättigade till förmånsrätt för lön eller pension (12 § sjätte stycket FRL). Om konkursgäldenären är näringsidkare, ska en arbetstagare som själv eller tillsammans med nära anförvanter senare än sex månader före konkursansökningen har ägt en väsentlig andel av företaget och som haft ett betydande inflytande över dess verksamhet, inte ha förmånsrätt för lön eller pension.

FRL preciserar inte vilka som räknas till nära anförvanter men 5 § andra stycket lagen (1967:531) om tryggande av pensionsutfästelse m.m. och 4 kap. 3 § KonkL kan tjäna till ledning (Kommentaren till FRL s. 114 f.).

1997 anpassades lagtexten till ett EU-direktiv. Uttrycket betydande inflytande anses ha samma innebörd som det före lagändringen använda begreppet väsentligt inflytande. Äldre

praxis och förarbetsuttalanden har därför relevans (Kommentaren till FRL s. 114 ff.).

Arbetstagare måste själv eller tillsammans med anförvant äga andel för att arbetstagaren ska undantas från förmånsrätt. En arbetstagare som inte äger någon andel av företaget är inte undantagen från förmånsrätten även om t.ex. make/maka äger hela företaget.

**12 a § FRL –
beloppsgräns**

Förmånsrätt för lön eller annan ersättning på grund av anställningen gäller för varje arbetstagare med ett belopp som motsvarar högst tio gånger det vid tiden för konkursbeslutet gällande prisbasbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Denna lag ersätts den 1 januari 2011 av 2 kap. 6–10 §§ socialförsäkringsbalken (2010:110). Löneförmånsrätten är alltså begränsad till ett visst belopp. Någon motsvarande begränsning finns inte för andra kategorier av borgenärer som har förmånsrätt. I praktiken aktualiseras begränsningsregeln endast i ett fåtal fall och berör välavlönade arbetstagare, vilket minskar vikten av den sociala aspekt som bär upp löneskyddet.

**Lönegaranti-
regress**

När länsstyrelsen har utbetalat lönegaranti enligt LGL inträder staten enligt 28 § LGL i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären eller gäldenären vid företagsrekonstruktion, (se vidare om lönegaranti i avsnitt 18). Statens fordran är sedan 1 januari 2009 inte längre förmånsberättigad. Enligt övergångsbestämmelserna till 28 § LGL gäller förmånsrätten fortfarande i en konkurs eller företagsrekonstruktion som har beslutats på grund av en ansökan som inkommit före den 1 januari 2009.

13 § FRL

Allmän förmånsrätt följer med fordran på framtida pension till arbetstagare som är födda 1907 eller tidigare eller dennes efterlevande (13 § FRL). Bestämmelsen saknar praktisk betydelse och kommenteras inte närmare. Bestämmelsen finns beskriven i Kommentaren till FRL s. 119 ff.

Inbördes ordning

Fordringar med allmän förmånsrätt har sinsemellan företräde efter paragrafernas följd. Om förmånsrätterna avser samma paragraf har fordringarna lika rätt (14 § FRL).

3.4 Fordringar utan förmånsrätt

**Skatter och övriga
fordringar**

En borgenär som inte har någon förmånsrätt för sin fordran brukar kallas oprioriterad borgenär. Fordringar utan förmånsrätt brukar kallas oprioriterade fordringar. Sådana finns i ett stort antal, ofta är det mindre företag som t.ex. har ford-

ringar utan säkerhet som gäller levererade varor och tjänster. I denna kategori fordringar återfinns också sedan den 1 januari 2004 statens fordringar på skatter och avgifter och sedan den 1 januari 2009 statens fordringar på lönegarantiregress.

Det kan noteras att fordringarna kan få särskild förmånsrätt genom att staten får panträtt för fordringen om säkerhet ställs vid anstånd eller uppskov. Staten kan även få särskild förmånsrätt om KFM gör utmätning hos gäldenären för statens fordringar.

18 § FRL

Fordringar som inte är förenade med förmånsrätt har inbördes lika rätt (18 § första stycket FRL). Skatteverket får alltså betalt i förhållande till fordringarnas belopp, se räkneexemplet i avsnitt 3.1.

Efterställda fordringar

Även om oprioriterade fordringar enligt huvudregeln har inbördes lika rätt kan en borgenär enligt fordringsavtalet ha rätt till betalning först efter övriga borgenärer (18 § första stycket andra meningen FRL). Om en borgenär således har avstått från rätten till betalning enligt fördelningsprincipen om lika rätt till oprioriterade borgenärer så ska detta beaktas. Som exempel på fordringar som efterställts enligt avtal kan nämnas förlagslån där det kan förekomma att intressenter i ett företag med ekonomiska problem lånar ut pengar till företaget och därvid ställer sig efter de övriga fordringshavarna. Till gruppen efterställda fordringar räknas även upp reglerna i 5 kap. 4–9 §§ KonkL som på ett särskilt sätt bestämmer de belopp på vilka utdelning beräknas i en solidariskt ansvarigs konkurs, samt handelsbolagsmans anspråk på arvode och kostnadsersättning mot bolaget (Kommentaren till FRL s. 123).

Fordringar som gjorts efterställda vid konkurs blir efterställda även vid offentligt ackord (3 kap. 3 och 8 §§ FrekL).

Återstående fordran

Om en fordran har särskild förmånsrätt i viss egendom men egendomen inte räcker till för att betala fordringen, behandlas återstoden av denna som en fordran utan förmånsrätt (18 § andra stycket första meningen FRL). Som exempel kan nämnas att en av gäldenären ställd pant inte täcker fordringen fullt ut. Återstoden av fordringen ska då behandlas som en vanlig oprioriterad fordran. Utdelningen i konkurs beräknas inte på fordringen i sin helhet utan bara på bristen. Ett annat exempel är att hypotekshavarens fordran överstiger värdet av gäldenärens egendom. Hypoteksfordran uppgår till 50 000 kr, men värdet av gäldenärens egendom uppgår bara till 30 000 kr. Återstoden av fordran, 20 000 kr, ska då behandlas som en fordran utan förmånsrätt.

Om en borgenär helt eller delvis avstår från den förmånsrätt som tillkommer honom, blir fordringen oprioriterad i motsvarande mån.

Samma sak gäller för en fordran med förmånsrätt på grund av företagsinteckning till den del fordringen inte har betalats på grund av förmånsrätten (18 § andra stycket andra meningen FRL i tidigare lydelse). Det kan alltså finnas fordringar med allmän förmånsrätt på grund av företagsinteckning som inte får full betalning trots att det finns medel för utdelning till oprioriterade borgenärer. Detta beror på att förmånsrätten endast gäller i 55 % av värdet i den egendom som återstår sedan borgenärer med bättre förmånsrätt fått betalt. Resterande del av en inteckningshavares fordran ska behandlas som en oprioriterad fordran och kunna få utdelning jämte andra oprioriterade borgenärer. I och med att företagsinteckningen har ersatts med företagshypotek som ger särskild förmånsrätt så har bestämmelsen upphört att gälla, men kommer övergångsvis att få betydelse (se närmare om övergångsbestämmelserna i avsnitt 3.2.4).

**Böter,
förverkande m.m.**

Böter, viten och fordringar på grund av förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott får vid konkurs utdelning efter andra fordringar (19 § FRL). Fordringarna, som har inbördes lika rätt, går även efter fordringar som efterställts enligt avtal.

Fordringarna är inte efterställda vid utmätning och ger i en efterföljande konkurs den förmånsrätt som följer av utmätning enligt 8 § FRL.

4 Sakrätt

4.1 Vad är sakrätt?

Sakrättsproblematik kan uppkomma i flera olika situationer, t.ex. när KFM verkställer exekutionstitlar, kvarstads- och betalningssäkringsbeslut enligt reglerna i UB, eller vid konkurs där sakrättsreglerna kan avgöra frågan om vilken egendom som ingår i ett konkursbo.

Frågan om vilken egendom som ingår i konkursboet, regleras i första hand av 3 kap. 3 § KonkL. Till konkursboet hör, om inte annat följer av 3 kap. 2 § KonkL, egendom som tillhörde gäldenären när beslutet om konkurs meddelades eller tillfaller honom under konkursen och som är sådan att den kan utmätas. Till boet räknas även egendom som är återvinningsbar enligt 4 kap. KonkL. Talrika frågor om förhållandet mellan konkursboet och tredje man som avser sakrättsliga frågor kan uppkomma.

För att utmätning av egendom hos en gäldenär ska kunna ske måste ett antal förutsättningar vara uppfyllda. En förutsättning är att endast egendom som tillhör gäldenären får utmätas för dennes skulder. Lös egendom får utmätas om det framgår att egendomen tillhör gäldenären (4 kap. 17 § UB). Härutöver ska enligt regler om äganderättspresumtioner, den egendom som gäldenären har i sin besittning anses tillhöra honom (4 kap. 18–19 §§ UB, se vidare avsnitt 19.3). Begreppet ”tillhör” är ett civilrättsligt begrepp vilket betyder att gäldenären ska äga egendomen enligt civilrättsliga regler.

Sak- och obligationsrätt

För att avgöra vem som är ägare till egendom får vanliga civilrättsliga principer tillämpas dels obligationsrättsliga, dels sakrättsliga principer och regler. Med det förra begreppet avses rättsregler som reglerar förhållandet mellan två avtalsparter. Reglernas syfte är att lösa konflikter som kan uppstå mellan avtalsparterna. Sakrättsliga regler handlar om förhållandet till tredje man, dvs. utanför avtalet stående personer. Sakrättskonflikten kännetecknas av att två subjekt, A och C gör gällande motstridiga anspråk mot B till samma egendom hos denne. Tredje man kan vara borgenärer till B eller det kan vara

fråga om rätt ägare till ett föremål som någon (en tjuv eller hyresman) har sålt. Tredje man kan också vara en tidigare köpare till samma objekt (tvesala). Sakrättsreglernas syfte är att lösa dessa konflikter.

KFM måste utreda om viss egendom verkligen tillhör gäldenären och att inte någon annan har ett sakrättsligt skyddat anspråk avseende egendomen. Se vidare om KFM:s utredningsskyldighet avsnitt 19.3.2. Antag att en överlåtelse av en bil från A till B är gällande dem emellan enligt obligationsrättsliga regler. Om B uppvisar ett kvitto på att han har betalt bilen har han bättre rätt till bilen. Trots detta kan bilen komma att utmätas för A:s skuld. Det kan nämligen vara så att B:s obligationsrättsligt giltiga förvärv av bilen inte åtnjuter sakrättsligt skydd, vilket är fallet om bilen fortfarande finns kvar i A:s besittning. Om bilen inte har traderats (se om traditionsprincipen nedan avsnitt 4.2) till B ska KFM inte beakta B:s rätt till bilen, utan B är i stället hänvisad till att utöva sin rätt mot A. Fler exempel kan ges på utmätningssituationer där A är gäldenär och där sakrättsliga regler kommer in. B har fått bilen i gåva enligt en bevittnad handling, B har på avbetalning sålt en bil till A, A har hyrt en bil från en biluthyrningsfirma, A har överlåtit sin fordran på X till B. Sakrättsreglerna ger här svar på frågan om bilen respektive fordran kan utmätas för A:s skulder.

Olika egendomsslag

För lösandet av sakrättsliga problem är det av avgörande betydelse om egendom är fast eller lös egendom. Se t.ex. ett avgörande som gällde frågan om en mjölkkvot utgjorde lös eller fast egendom och därmed antingen gick in under företagshypotek i gäldenärens rörelse eller under fastighetspant (NJA 2001 s. 46). Ett annat avgörande gällde frågan om en flytdocka utgjorde industritillbehör till tomträtt eller lösöre i samband med prövning av giltigheten av säkerhetsöverlåtelse av dockan (NJA 1997 s. 660).

Inom fastighetsrätten dominerar avtalsprincipen medan för lös egendom måste tradition eller annat fristående sakrättsmoment normalt sett vara uppfyllt.

Lös egendom kan endast definieras negativt, vilket betyder att allt som inte är fast egendom är lös egendom. Vad fast egendom är definieras i JB (1 kap. 1 § och 2 kap. 1–3 §§ JB). Fast egendom utmätas med stöd av reglerna i 4 kap. 24 § UB.

Även olika underkategorier av den lösa egendomen har betydelse inom sakrätten eftersom olika regler gör sig gällande beroende på egendomsslaget.

Immateriella tillgångar

Immateriella tillgångar utgör en stor del av värdet i dagens företag. Den immaterialrättsliga lagstiftningen reglerar de obligationsrättsliga förhållandena mellan rättighetsinnehavare, avtalspartners och utomstående. I vissa lagar finns bestämmelser om utmättningsfrihet och rättigheternas ställning i konkurs. Se avsnitt 4.6 Särskilt om immaterialrätt.

Sakrättsreglerna är tvingande

De obligationsrättsliga reglerna är vanligtvis dispositiva, vilket betyder att parterna fritt kan avtala om vad som ska gälla dem emellan. Sakrättsliga relationer är däremot tvingande till sin karaktär, dvs. parterna kan inte avtala om vad som ska gälla sakrättsligt. A och B kan i exemplet ovan inte avtalsvis bestämma att B är skyddad mot A:s borgenärer även om bilen finns kvar i A:s besittning. Borgenärerna är inte bundna av ett sådant villkor.

Sakrättsliga frågor med internationell anknytning behandlas i avsnitt 22.

4.2 Tradition

Besittning till lös egendom och besittningsövergång (tradition) har stor betydelse för sakrätten. HD har uttalat att det inte kan komma ifråga att överge traditionsprincipen utan stöd av lag (NJA 1997 s. 660). Se vidare nedan om konsumentköp avsnitt 4.4.

Huvudregeln vid överlåtelse av lös egendom som finns i överlåtarens besittning är att en köpare får skydd mot säljarens borgenärer antingen genom tradition (besittningsövergång) eller genom registrering enligt lösöreköpslagen (se vidare om denna lag avsnitt 4.5.1.1). Vid tradition av egendomen är överlåtelsen sakrättsligt fullbordad i och med besittningsövergången.

Besittning

Besittningsbegreppet har ingenting med ägande att göra. Med besittning förstås att en person faktiskt innehar rådigheten oavsett om han har rätt att göra det. Den faktiska bedömningen består i frågan vem som har den omedelbara fysiska kontrollen över viss egendom. I praxis har även medelbar besittning godtagits, dvs. besittning föreligger då någon innehar egendomen för gäldenärens räkning (se t.ex. NJA 1984 s. 132 och NJA 1984 s. 456 om utmätning av travhästar).

Syftet med överlåtelsen

De sakrättsliga momenten (tradition respektive registrering enligt lösöreköpslagen) är fristående från den bakomliggande rättshandlingen. Huruvida en överlåtelse utgör en skenrätts-handling eller har skett i undandragande syfte ska inte prövas när man bedömer frågan om tradition har skett. Dessa omstän-

digheter beaktas i stället vid en bedömning av den bakomliggande rättshandlingens giltighet eller vid tillämpning av återvinningsbestämmelsen i 4 kap. 5 § KonkL. Dock kan syftet bakom överförandet ha betydelse för bedömningen av huruvida besittningsövergången haft tillräcklig varaktighet (NJA 2007 s. 413).

Viss lös egendom, t.ex. bostadsrätt, anses inte kunna vara föremål för besittning. Här är i stället underrättelse det relevanta sakrättsmomentet (se vidare nedan om underrättelse avsnitt 4.3).

NJA 1975 s. 638

I ett avgörande från HD lämnades en husvagn, efter att köpeavtalet ingåtts mellan säljare och köpare, kvar hos säljaren för förvaring och för att denne skulle utföra vissa reparationer. Köparen hade tidigare tagit en kortare provtur med vagnen, hade fått det ena paret nycklar till den, hade anmält ägarbyte till bilregistret och lät senare två bekanta övernatta i vagnen. HD:s majoritet tog fasta på de yttre förhållandena. Husvagnen hade hela tiden funnits i säljarens förvar. De åtgärder som köparen vidtagit var inte av den beskaffenheten att det var tillräckligt tydligt att säljaren inte ägde förfoga över husvagnen. HD ansåg därför att förvärvet inte var sakrättsligt giltigt. Minoriteten ansåg att besittningsövergång hade skett genom de nämnda faktiska omständigheterna samt att det inte hade framkommit några omständigheter som tydde på att säljare och köpare hade undandragandeavsikt (NJA 1975 s. 638).

NJA 2007 s. 413

I ett avgörande som avsåg överlåtelse av inkråm (bilar) och firma mellan två aktiebolag som hade haft en gemensam representant, fann HD att en sakrättsligt giltig överlåtelse av inkråmet från ett insolvent bolag till ett annat kunde ske genom överlåtelseavtalet i sig, trots att båda bolagen företräddes av samma personer. Det behövdes alltså inte någon utåt synlig markering av överlåtelsen. HD anförde att kravet på rådighetsavskärande åtgärder inte bör drivas så långt att legitima transaktioner mellan närstående i praktiken omöjliggörs. Vidare anförde HD att registrering enligt lösöresköpslagen kräver individuell specificering av all överlåtarens egendom vilket innebär att inkråmsöverlåtelser mellan närstående i praktiken skulle bli omöjliga om sakrättsligt skydd inte kunde vinnas genom tradition. Ett tillräckligt rådighetsavskärande för det säljande bolaget ansågs ha skett genom att företrädaren utsatte sig för både straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar om han förfogade över bilarna i strid mot köparbolagets intresse för säljarbolagets räkning (NJA 2007 s. 413). För borgenärer innebär rättsfallet att man i en sådan situation bör

fundera på om själva överlåtelseavtalet kan angripas genom återvinning. Specialexekution är inte någon framkomlig väg.

I ett annat avgörande prövades frågan om sakrättsligt skydd vid leasing av en vara utifrån ett straffrättsligt ansvar. HD fäste även här vikt vid företrädarens skyldighet att, vid hantering av en vara, sätta det egna bolagets intressen framför det överlåtande bolagets intresse (NJA 2008 s. 684). Rättsfallen slår fast att traditionsprincipen alltjämt gäller. I NJA 2008 s. 684 kom justitierådet Håstad i ett tillägg in på tanken att traditionsprincipen borde överges i svensk rätt. Han konstaterade dock att traditionskravet inte bör avskaffas genom en praxisändring.

Detta betyder att fysisk tradition och synbarhet i dessa speciella fall inte längre är nödvändiga förutsättningar för sakrättsligt borgenärsskydd. Om överlåtare/pantsättare och förvärvare/pantinnehavare är bolag med samma företrädare räcker det med att överlåtelsen/pantsättningen medför förskingrings- eller trolöshetsansvar (10 kap. 1 § och 5 § BrB) och skadeståndsansvar för företrädaren om han förfogar över egendomen för överlåtarens/pantsättarens eller egen räkning.

I ett fall registrerade köparen köpta motorcyklar hos Vägverket samt tog hand om registreringsbevisen och registreringsskyltarna för motorcyklarna, men lämnade motorcyklarna kvar hos säljaren. Köparen ansågs inte ha fått sakrättsligt skydd för sitt förvärv (RÅB 2-10).

I ett annat fall tog köparen/tredje man hand om den enda nyckeln, tog med sig registreringsskylten, en larmdosa och nyckeln till larmdosan. Han låste motorcykeln och satte på larmet. Hovrätten skrev att säljarens/gäldenärens möjligheter att förfoga över motorcykeln fick anses ha upphört före utmätningen och att motorcykeln i stället då varit i köparen/tredje mans besittning (RÅB 13-10).

Något som synes avgörande är om säljaren (pantsättaren) även efter överlåtelsen eller pantsättningen själv kan förfoga över egendomen (har rådigheten över den). Har han fortsatt rådighet över egendomen är inte förvärvaren (panthavaren) skyddad mot säljarens (pantsättarens) borgenärer.

I Millqvist, Sakrättens grunder finns på s. 99 ff. en summarisk sammanställning över vilket sakrättsmoment som måste vara uppfyllt för olika typer av lös egendom för att förvärvare ska uppnå borgenärsskydd mot överlåtare.

4.3 Underrättelse

Denuntiation (underrättelse) har för vissa egendomslag samma sakrättsliga verkan som tradition. Vid förvärv av enkla skuldebrev (31 § första stycket SkbrL), och vanliga enkla fordringsrätter (analogivis med 31 § första stycket SkbrL), uppnås sakrättsligt skydd mot säljarens borgenärer vid underrättelse till gäldenären. Är fordringen i tredje mans besittning räcker det att denne underrättas, se vidare nedan.

Enkla fordringsrätter

Factoring är ett mycket vanligt exempel på en fordringsrätt som överlåts för att frigöra medel till borgenären. Fakturor överlåts (fakturaköp) eller pantsätts (fakturabelåning) kontinuerligt till en finansiär. Sakrättskydd uppnås genom att gäldenären underrättas. Som andra exempel på enkla fordringar kan nämnas fordringar enligt hyreskontrakt, skadeståndsfordringar, fordringar på betalning efter utförda tjänster eller sålt gods.

Från praxis och doktrin kan nämnas följande fall där underrättelse har ansetts vara det relevanta sakrättsmomentet. Överlåtelse av hyresrätt till lokal (NJA 1988 s. 257), överlåtelse av rätt till framtida hyra (NJA 1995 s. 157), överlåtelse av bostadsrätt (NJA 1971 s. 66), överlåtelse av andel i dödsbo (NJA 1972 s. 512 och NJA 1993 s. 34). I doktrinen har denutiationsprincipen ansetts gälla vid överlåtelse av andel i ekonomisk förening och handelsbolag (Håstad Sakrätt s. 265).

Borgenärsskyddet vid pantsättning av enkel fordran inträder i och med att fordringens gäldenär underrättas om pantsättningen (se vidare avsnitt 4.5.2.3).

Betalningslegitimation

Förfogandelegitimation

En verksam underrättelse kännetecknas av att den är en klar och i princip villkorlös underrättelse om den vidtagna åtgärden. Underrättelsen ska komma gäldenären tillhanda på sådant sätt att han kan ta del av den, så att hans framtida prestation styrs över till förvärvaren/panthavaren (betalningslegitimationen överflyttas, jfr 29 § SkbrL). Överlåtare/pantsättaren förlorar också typiskt sett möjligheten att förfoga över fordringen ånyo genom att en senare förvärvare inte kan göra ett exstinktivt förvärv (förfogandelegitimationen förloras, jfr 31 § 2 st. SkbrL e contrario).

Vem ska underrättas?

I ett avgörande var frågan om underrättelse avseende en pantsättning av en fordran på staten gjorts till rätt myndighet. KFM sökte ett bolag i konkurs och efter att talan ogillats tillerkändes bolaget rättegångskostnader. När KFM utmätte fordran på staten avseende rättegångskostnader gjorde bolaget

gällande att fordran på staten före utmätningstillfället hade pantsatts till tredje man och att underrättelse hade skett till Skatteverket. Enligt HD var det KFM som förde processen vid tingsrätten i konkursmålet (dåvarande 15 § IndrL) och var den myndigheten som enligt HD var att se som gäldenär i fråga om rättegångskostnaderna. HD ansåg inte att underrättelsen till Skatteverket hade inneburit att pantsättningen till tredje blivit sakrättsligt skyddad mot bolagets borgenärer (NJA 2005 s. 871).

Lösöre i tredje mans besittning

När en överlåtelse avser lös egendom som finns i tredje mans besittning anses köparens skydd mot säljarens borgenärer inträda i och med att säljaren eller köparen underrättar tredje man om att överlåtelse skett (NJA 1995 s. 367 I). Underrättelsen måste vara klar och innehålla ett meddelande om att lösöret är sålt till köparen och det får inte innehålla reservationer om att säljaren fortsättningsvis ska kunna förfoga över lösöret (NJA 1949 s. 164).

Investorleasing

Kravet på reservationslös underrättelse prövades i ett fall om investorleasing. Överlåtelsen ansågs verksam mot finansbolagets borgenärer, trots att underrättelsen till leasingkunderna inneburit att kunden vid leasingtidens slut kunnat utlämna egendomen till finansbolaget som företrädare för förvärvaren. Enligt HD var underrättelsen till leasetagaren, som innehade lösöret dels ägnad att förhindra efterhandskonstruktion, dels avskar den överlåtaren från möjligheten att på nytt överlåta eller pantsätta lösöret. Därför vägde det mindre tungt att leasetagaren var berättigad att återlämna lösöret (NJA 1995 s. 367).

4.4 Avtal

När det gäller konsumentköp avskaffades traditionskravet genom införandet av en ny 49 § i KöpL (prop. 2001/02:134). Under förutsättning att den köpta varan är individualiserad ger avtalet köparen skydd mot säljarens borgenärer.

När det gäller fast egendom blir en överlåtelse gällande mot överlåtarens borgenärer i och med överlåtelseavtalet. I ett fall överlät en hyresgäst lösören till fastighetsägaren men behöll besittningen. Fastighetsägaren ansågs skyddad mot hyresgästens konkursborgenärer redan genom avtalet, eftersom lösörena genom avtalet blivit tillbehör till hans fasta egendom (NJA 2007 s. 652).

HD har slagit fast att ett förvärv av en andel i en fastighet som varken har manifesterats i en formenlig överlåtelse eller genom en lagakraftgäande dom inte kan göras gällande mot den öppne

ägarens borgenärer. Det förutsätts att överlåtelsen har ägt rum eller domen har vunnit laga kraft innan utmätning verkställs eller beslut om konkurs meddelas (NJA 1984 s. 772). Principen gäller även vid verkställighet av ett beslut om kvarstad (RÄB 24-09).

Köpare av byggnad på annans mark får sakrättsligt skydd redan genom avtalet (NJA 1952 s. 407). Giltig pantsättning av densamma kräver däremot att byggnaden överlämnas i pantsättarens besittning (NJA 1954 s. 455).

Traditionsprincipen gäller inte när KFM säljer utmätt gods på exekutiv auktion (NJA 1985 s. 159). Den som ropar in lös egendom på exekutiv auktion erhåller sakrättsligt skydd i och med försäljningen (inropet).

Överlåtelse av andelar

I ett rättsfall var fråga huruvida överlåtelse genom försäljning av ideell andel i lösöre (en häst), av den som ensam ägde hästen och hade den i sin ensambesittning blev gällande mot överlåtarens borgenärer redan genom överlåtelseavtalet. HD fann att så inte var fallet utan att det krävdes att besittningsändring kommit till stånd. Detta motiverades främst av intresset av att skenöverlåtelser motverkades. Förvärvaren ansågs inte ha haft sambesittning till hästen (NJA 1987 s. 3).

I ett annat rättsfall var fråga om en person som genom gåvor överlät andelar i en segelbåt till sin son. Segelbåten befann sig i överlåtarens och förvärvarens sambesittning. Eftersom överlåtaren hade kvar äganderätten till andel i båten, ansågs sonens andelsförvärv bli skyddat mot överlåtarens borgenärer redan i och med överlåtelseavtalet (NJA 1998 s. 545).

HD:s ståndpunkt innebär att överlåtelse av ideell andel i lösöre i fall då överlåtaren och förvärvaren har sambesittning till egendomen och överlåtaren har kvar äganderätt till andel i egendomen, blir skyddad mot överlåtarens borgenärer i och med överlåtelseavtalet och alltså utan att det krävs någon ändring av besittningsförhållandet.

Vad gäller överlåtelse av immateriella tillgångar, se avsnitt 4.6

4.5 Säkerhetsrätter

Säkerhetsrätt

Med säkerhetsrätt avses rätt som avser att ge borgenär säkerhet för att en förpliktelse (t.ex. betalning) fullgörs. Panträtt i lös eller fast egendom, retentionsrätt och återtagandeförbehåll är exempel på säkerhetsrätter.

Separationsrätt

4.5.1 Säkerhetsrätt ger separationsrätt

Vissa säkerhetsrätter ger separationsrätt, vilket betyder att rättighetsinnehavaren har rätt att få objektet separerat från gäldenärens egendomsmassa. Objektet ska hållas utanför insolvensförfarandet eller utmätningen. Om gäldenären har besittning till egendomen presumeras den tillhöra gäldenären (4 kap. 17 § UB). Borgenären måste då aktivt utöva sin separationsrätt och egendomen måste också vara individualiserbar.

4.5.1.1 Lösöre köp

En köpare kan få separationsrätt vid utmätning eller konkurs hos säljaren om det är fråga om ett lösöre köp enligt lösöre köpslagen (1845:50). Lagen är tillämplig på förvärv av lösöre som köparen tänker lämna kvar hos säljaren. Köparen kanske saknar förvaringsmöjligheter för t.ex. en båt eller så är avsikten att säljaren vill anskaffa rörelsekapital med egendom som kan betecknas som lösöre i säkerhet för ett lån. Avtalet om lösöre köp ska utformas som ett omsättningsköp (dvs. omsättningen är tänkt att vara definitiv, motsats säkerhetsköp) för att vara sakrättsligt giltigt. Om avtalet utformas som ett köp av lösöre blir transaktionen sakrättsligt giltig även om syftet är att tillskapa en säkerhet för säljarens lån/ ”köpeskilling” (se NJA 1912 s. 156). Lösöre köp registreras hos KFM i myndighetens allmänna diarium.

För att lösöre köpkontrakt ska ge skydd mot utmätning krävs att köpet har upprättats i en skriftlig bevitnad handling med en förteckning av det köpta. Därefter ska köpet kungöras inom en vecka i en tidning på säljarens ort med uppgift om säljarens och köparens namn och yrken, dagen när handlingen upprättades samt köpeskillingens storlek. När köpet kungjorts återstår sedan att inom åtta dagar från kungörelsen ge in handlingen jämte bevis om kungörelsen till KFM för registrering. Inom 30 dagar från det att köpehandlingen ingavs till KFM för registrering kan utmätning fortfarande ske och om säljaren försätts i konkurs inom samma tid är egendomen inte fredad från att ingå i konkursboet.

4.5.1.2 Återtagandeförbehåll

En säljare kan få separationsrätt på grund av ett återtagandeförbehåll. Återtagandeförbehåll är ett sedan länge använt institut för att tillgodose att säljare av lös egendom (främst kapitalvaror som bilar, tv-apparater m.m.) får en säkerhet för sin kredit när köpeobjektet kommer i köparens besittning utan att

köparen erlagt full betalning. Återtagandeförbehållets rättsliga reglering har från en början vuxit fram i rättspraxis. Lagstiftning på området finns numera genom Lag (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. och Konsumentkreditlag (1992:830).

Om köparen inte betalar i tid (väsentligt dröjsmål) eller om han på annat sätt brister i sina skyldigheter enligt köpeavtalet så äger säljaren rätt att återta varan. Handbok Utmätning, avsnitt 14 redogör utförligt för förutsättningarna för återtagning. Förr användes skrivningar som t.ex. ”säljaren förbehåller sig äganderätten till egendomen tills full betalning skett”. Numera används som regel termen återtagandeförbehåll och som egentligen speglar terminologin på ett mera adekvat sätt dvs. säljaren har rätt att återta varan när köparen inte fullgör sin skyldighet att betala eller på annat sätt bryter mot avtalsvillkor. Köparen har således en villkorad äganderätt (tyst panträtt för säljaren), vilken blir ovillkorlig sedan full betalning erlagts. Brister köparen i sin betalningsskyldighet återgår äganderätten till säljaren förutsatt att säljaren utnyttjar sitt återtagandeförbehåll.

Vid utmätning eller konkurs hos köparen har säljaren en separationsrätt för den egendom som sålts med ett sakrättsligt giltigt återtagandeförbehåll. Enligt UB:s regler kan emellertid egendomen utmätas men med förbehåll för säljarens rätt (5 kap. 5 § andra stycket UB och 9 kap. 10 § UB). Detta kan bli aktuellt om egendomens värde överstiger den kreditfordran som egendomen utgör en säkerhet för, dvs. det finns ett övervärde.

Trots ett giltigt återtagandeförbehåll kan förbehållet bli ogiltigt om

- egendomen blir tillbehör till fast egendom enligt 2 kap. 1–2 §§ JB, skeppstillbehör eller tillbehör till luftfartyg
- egendomen infogas i annan lös egendom
- köparen har överlåtit, konsumerat eller på annat sätt förbrukat egendomen
- säljaren har medgivit köparen rätt att förfoga över egendomen.

Vilken typ av förfogande som köparen företar, enligt punkterna ovan, har betydelse för återtagandeförbehållets sakrättsliga giltighet. Om köparen infogar egendomen i en fastighet på så sätt att kraven i 2 kap. 1–2 §§ JB om fastighetstillbehör och

byggnadstillbehör uppfylls, blir egendomen fast egendom och säljaren förlorar sin separationsrätt. Säljaren kan då inte ens hävda några obligationsrättsliga anspråk mot köparen utan kan då endast göra gällande skadeståndsanspråk mot köparen.

Den allmänna samhällsutvecklingen och förändringen i synen på vad som är naturliga beståndsdelar till fastigheter kan förändra synen på vad som är naturliga inredningsdetaljer och därmed tillbehör till byggnad (prop. 1966: 24 s. 62). T.ex. har parabolantenn (NJA 1997 s. 699) samt diskmaskin och centraldammugare (NJA 1996 s. 139) ansetts utgöra byggnadstillbehör.

Om egendomen infogas i annan lös egendom blir i stället reglerna om särskiljande och värdeförstöring aktuella, vilket kortfattat innebär att återtagandeförbehållet kan förlora sin sakrättsliga verkan om egendomen blir infogad i en annan lös sak som i förhållande till den infogade egendomen framstår som huvudsaken. Om det dessutom skulle innebära ”betydande” värdeförstöring och kostnader att särskilja delarna från varandra kan återtagandeförbehållet inte längre göras gällande.

NJA 1960 s. 9

Från praxis kan nämnas ett avgörande angående sammanfogande. Ett återtagandeförbehåll till två lastbilsdäck underkändes på grund av att däcken monterats på lastbilen. Däck och bil var köpta med återtagandeförbehåll, men från olika säljare. Lastbilssäljaren återtog bilen inklusive däcken. Däckssäljaren hävdade återtagandeförbehållet till däcken, men enligt HD var det inte lämpligt att erkänna separationsrätt till ett tillbehör (däcken) till en huvudsak (bilen) (NJA 1960 s. 9).

4.5.1.3 Kommission

En grundsats i svensk rätt är att en person förblir ägare till varor även i de fall då han har anförtrott dessa till en annan person. Denna allmänna princip gäller också när avsikten är att varorna ska säljas och har kommit till uttryck i 23 § Kommissionslag (2009:865) på så sätt att kommittenten har äganderätt till gods som lämnats till kommissionären för försäljning till dess att äganderätten går över till tredje man (eller till kommissionären när denne själv inträder som köpare). Lika lite som kommissionären blir ägare till de varor som har tagits om hand för försäljning förvärvar kommissionären äganderätt till varor som köps in för kommittentens räkning; äganderätten till sådana varor går omedelbart över från säljaren till kommittenten. Den huvudsakliga betydelsen av bestämmelsen – som förstås förutsätter att det verkligen är fråga om ett kommissionsavtal – är att kommittenten har skydd mot

kommissionärens borgenärer. Kommissionsvarorna kan alltså inte, vare sig vid försäljningskommission eller vid inköpskommission, utmätas för kommissionärens skuld eller vid konkurs tas i anspråk av kommissionärens borgenärer.

4.5.1.4 Lag om redovisningsmedel

Lagen (1944:181) om redovisningsmedel är tillämplig när en syssloman innehar annans egendom med redovisningsskyldighet. Den redovisningsberättigade har separationsrätt till vad som finns omedelbart tillgängligt för att avskiljas, om det inte föreligger dröjsmål med avskiljandet. Redovisningslagen är analogt tillämplig på annan fungibel egendom än pengar (prop. 1944:81, NJA 1994 s. 506). Medlen ska ha anförtrotts den redovisningsskyldige från någon annan och han ska inneha dessa med skyldighet att redovisa för dem.

Även den som åtkommit pengar på grund av stöld, häleri eller misstag får anses vara redovisningsskyldig för dem. Separationsrätt enligt redovisningslagen saknas dock till medel som är omedelbart tillgängliga för avskiljande, utan att dröjsmål föreligger, om det kan antas att redovisningsgäldenären tänkte förskingra dem (NJA 2009 s. 500).

Egendomen ska hållas avskild

Vidare ska sysslomannen hålla egendomen avskild, vilket bör förstås som att egendomen ska kunna identifieras för ett bestämt redovisningsändamål. Olika sätt att avskilja och som har godtagits i praxis är bl.a. bankkonto, bankkassett, kuvert, kassaskrin och kassaskåp eller deposition hos tredje man (se NJA 1983 s. 109 och NJA 1984 s. 595).

Gemensamt bankkonto

I ett rättsfall gällde frågan om medel hållits avskilda på sätt som avses i redovisningslagen. Vid verkställighet av betalningssäkring ianspråktogs medlen på ett bankkonto som gäldenären hade. Dennes hustru ville freda hälften av behållningen med åberopande av att båda makarna regelbundet satt in pengar på kontot i syfte att betala gemensamma skulder. Det ansågs dock inte visat att gäldenären mottagit medlen för ett bestämt redovisningsändamål eller att medlen var behörigen avskilda (NJA 1998 s. 275).

Utan dröjsmål

Ett avskiljande måste ske utan dröjsmål. Dröjsmålsrekvisitet har i princip endast betydelse när gäldenären är på obestånd. Hur lång tid som kan gå innan dröjsmål med avskiljandet föreligger får bedömas från fall till fall. I praktiken torde inte accepteras mer än några dagar (NJA 1999 s. 812). Tiden räknas från tidpunkten när den redovisningsskyldige upptäcker

sammanblandningen till tidpunkten för beslutet av den exekutiva åtgärden. En redovisningsskyldig kan dock inte av bekvämlighetsskäl eller ekonomiska skäl vänta med avskiljandet till dess det blir nödvändigt för att inte medlen inte ska tas i anspråk för den redovisningsskyldiges skulder.

4.5.1.5 Märkt virke

Lagen (1944:302) om köparens rätt till märkt virke kan tillämpas då köparen låter virket ligga kvar på avverkningsplatsen. Genom att märka upp virket tydligt uppnår köparen sakrättsligt skydd utan att tradition skett. Lagen är en specialreglering och är inte tillämplig på förvärv av annan lös egendom. Lagen är inte tillämplig vid köp av förädlat virke (NJA 1980 s. 740).

4.5.1.6 Leasing

Leasing är en modern form av hyresavtal. Leasing brukar indelas i operationell leasing och finansiell leasing. För båda leasingformerna gäller att leasinggivaren har separationsrätt mot leasingtagarens borgenärer eftersom äganderätten inte gått över till leasingtagaren. Operationell leasing kännetecknas av att leasinggivaren (uthyraren) av objektet står för service, försäkring m.m. Finansiell leasing innebär att leasinggivaren, vanligen ett finansbolag, köper objektet som leasingtagaren (hyresmannen) vill nyttja, varefter finansbolaget hyr ut objektet till leasingtagaren. Vid finansiell leasing är det leasingtagaren som själv står för service och reparationer, försäkring m.m. Eftersom det i stort sett saknas rättslig reglering på leasingområdet är standardavtalen en viktig del i de individuella avtalen.

HD anser att den rättsprincip som kommer till uttryck i 53 § kommissionslagen (nuvarande 23 §) är tillämplig även på leasingavtal. Att en leasegivare tillåter leasetagaren att förfoga över leasingobjektet, dvs. ger leasetagaren rätt att sälja objektet vidare mot betalning i efterhand, hindrar inte i sig att leasegivaren har separationsrätt till leasingobjektet så länge detta inte är sålt (NJA 2009 s. 79).

Sale and leaseback innebär att någon säljer egendom för att omedelbart därefter leasa (hyra) tillbaka den. Egendomen finns som regel hela tiden i den ursprunglige ägarens besittning. Motivet till transaktionen är i allmänhet att den ursprunglige ägaren behöver låna pengar och ställer egendomen som säkerhet. För att leasegivaren/långgivaren ska få sakrättsligt skydd fordras att reglerna i lösöresköpslagen tillämpas (se NJA 1975

s. 638). Annars kan egendomen i fråga tas i anspråk vid utmätning hos säljaren/gäldenären och i dennes konkurs (NJA 1997 s. 660 och 1998 s. 379).

4.5.2 Säkerhetsrätt ger förmånsrätt

Säkerhetsrätter som medför förmånsrätt medför att objektet för säkerheten fortfarande är gäldenärens egendom och ska ingå i t.ex. en konkurs. Säkerhetsinnehavaren får göra gällande fordringsanspråket och den förmånsrätt han yrkar.

4.5.2.1 Allmänt om panträtt

Panträtten är en säkerhetsrätt som har en stor betydelse för en fungerande kreditmarknad. Som säkerhet för ett lån kan pant ställas.

Panthavarens rätt	<p>Panträttens omedelbara syfte är att ge borgenären skydd mot gäldenärens bristande betalning av en skuld. Om gäldenären inte uppfyller sin betalningsskyldighet mot borgenären äger borgenären rätt att ta panten i anspråk för att i stället få betalning ur panten. En pantsättning medför både sakrättsliga och obligationsrättsliga verkningar.</p> <p>De sakrättsliga verkningarna inträder när panten traderas till pantinnehavaren eller när underrättelse sker. Att pantsättningen är sakrättsligt giltig medför att pantinnehavarens krav på betalning ur egendomen går före en utmätningsborgenärs eller en konkursborgenärs krav.</p>
Konkurs	<p>I konkurs gäller att en pantinnehavare under konkursen kan få utmätning i panten för sin fordran (3 kap. 7 § andra stycket KonkL). Räcker inte panten till betalning av hela fordran, gäller vanliga regler om betalning i konkurs.</p>
Företagsrekonstruktion	<p>Företagsrekonstruktion hindrar inte att panten utmäts för pantfordringen (2 kap. 17 § FrekL). Räcker inte panten till betalning av hela fordran, deltar pantinnehavaren med återstoden i rekonstruktionen.</p>
Skuldsanering	<p>En skuldsanering omfattar inte en fordran för vilken borgenären har panträtt (7 § tredje stycket 2 SksanL). Räcker inte panten till betalning av hela fordran, deltar pantinnehavaren med återstoden i skuldsaneringen.</p>
Pantavtal	<p>Panträtten ska säkerställa en fordran, den s.k. pantfordran. Pantförskrivningen är ett självständigt avtal i förhållande till den uppkomna pantfordran. Avtalet kan vara muntligt eller skriftligt. Däremot förutsätter inte en panträtt att den presta-</p>

tionsskyldige också är personligen betalningsskyldig för pantfordran. Avtalslagen är tillämpliga på själva pantavtalet. Panträtt uppstår inte av sig själv utan är beroende av parternas avsikter (se vidare Millqvist, Sakrättens grunder s. 140).

Preskription	Panträtt preskriberas inte och i händelse av preskription av den pantsäkrade fordringen kan panten ändå ianspråkats för täckning av fordringen (11 § PreskL). Detta gäller även vid tredje-manspant.
Preklusion	Om den pantsäkrade fordringen inte anmälts efter kallelse på okända borgenärer, kan den ändå ianspråkats (9 § lagen om kallelse på okända borgenärer).
Andrahands-pantsättning	Andrahandspantsättning sker genom att primärpantnehavaren underrättas om den nya pantsättningen (se 1936 års lag om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man). Detsamma gäller upplåtelse av panträtt i överhypotek på pantbrev i fastighet (se NJA II 1972 s. 148).
Återpantsättning	Återpantsättning innebär att en pantnehavare pantsätter själva panten till en tredje man. Återpantsättning får inte ske på andra mer betungande villkor eller till högre belopp än den första pantförskrivningen, såvida denna inte föreskriver annat (10 kap. 6 § HB).
Utmätning	Utmätning av panten beskrivs utförligt i handbok Utmätning, avsnitt 6.1.2–6.1.3.

4.5.2.2 Pant i fast egendom

Den tidsmässiga gången för en pantsättning kan utläsas i JB (6 kap. 1 § och 6 kap. 2 § JB). Fastighetsägaren ansöker om inteckning. Därefter beviljas inteckning och pantbrev (bevis om inteckning) utfärdas. Ägaren pantsätter sedan fastigheten genom att lämna ifrån sig pantbrevet som säkerhet för en borgenärsfordran. Ett pantbrev utfärdas antingen i skriftlig form (skriftligt pantbrev) eller genom registrering i pantbrevsregistret enligt lagen (1994:448) om pantbrevsregister (datapantbrev).

Ett datapantbrev ska anses ha överlämnats till borgenären, när denne eller någon som företräder honom har registrerats som pantbrevshavare i pantbrevsregistret. För att ett pantavtal ska uppkomma ska pantsättningen vara gjord av fastighetens ägare (den för vilken lagfart senast är sökt), pantbrevet ska svara för en fordran, pantbrevet ska vara knutet till en förpliktelse genom en pantförskrivning och pantbrevet ska ha överlämnats

till en borgenär. Vid sekundärpansättning ska primärpant-havaren denuntieras.

Utgör fastigheten giftorättsgods krävs samtycke till ansökan om inteckning men inte för pantförskrivning.

Om flera inteckningar har uttagits har den äldsta inteckningen bästa rätten till betalning ur köpeskillingen vid en exekutiv försäljning.

**Överhypotek/
ägarhypotek**

Om pantbrevets belopp är högre än krediten kallas mellanskillnaden överhypotek. Om överhypoteket innehas av fastighetsägaren kallas det för ägarhypotek. Ägarhypoteket kan pantsättas till annan kreditgivare. Den första pantinnehavaren ska då denuntieras för att sakrättsligt skydd ska uppnås.

**Utmätning av
ägarhypotek**

Om ett pantbrev inte utgör säkerhet för en fordran kan det utmätas (4 kap. 2 § UB). Har en gäldenär ett obelånat eller ett endast delvis belånat pantbrev i sin fastighet, dvs. ett ägarhypotek, kan det utmätas för hans skulder. Utmätningen får då den förmånsrätt som det utmätta pantbrevet medför. Utsikterna att borgenären ska få betalt för sin fordran är större om KFM kommer fram till att det finns ett ägarhypotek som kan utmätas än om bara fastigheten utmäts, se vidare handbok Utmätning avsnitt 7.3. om beräkning av ägarhypotek och beräkning av övervärde i fastighet.

Förmånsrätt

Pant i fast egendom har särskild förmånsrätt, 6 § FRL (se vidare avsnitt 3.2.5).

En borgenär vars fordran är förenad med särskild förmånsrätt har rätt att få utmätning i den egendom som förmånsrätten gäller. Han kan även välja att ansöka om verkställighet i annan egendom. I 4 kap. 4 § UB ges regler för den konkurrens som då kan uppstå med borgenär vars fordran inte är förenad med särskild förmånsrätt (se vidare handbok Utmätning avsnitt 7.4 om parallell verkställighet).

Pantbrevstillägg

När KFM efter försäljning av fastigheten fördelar medlen har borgenär med panträtt rätt att för sin fordran få betalt intill pantbrevets belopp samt i den mån det behövs även genom vissa tillägg (6 kap. 3 § JB). Tillägget kan varken utmätas eller utnyttjas av en andrahandspanthavare (6 kap. 3 § tredje stycket JB). Bestämmelsen ändrades 1985 och andrahandspansättningar av tilläggen gjorda före den 1 juli 1985 är fortfarande giltiga och andrahandspanthavaren kan utnyttja tilläggen.

Syftet med tillägg är att möjliggöra att pantbrevet används som säkerhet för lika stor skuld som pantbrevets nominella belopp. Om gäldenären inte gjort någon avbetalning på lånet kan borgenären härigenom få täckning för förfallna obetalda räntor. Tillägget får användas oavsett om det är kapital, ränta eller eventuella kostnader som överstiger pantbrevets nominella belopp.

Tomträtt Tomträtt är lös egendom men pantsättning sker på samma sätt som vid pantsättning av fastighet. Särskild förmånsrätt följer av 7 § FRL (se vidare avsnitt 3.2.6).

4.5.2.3 Pant i lös egendom

Handpanträtter 10 kap. HB innehåller regler om handpanträtter (lösöre). För att en sakrättsligt giltig panträtt ska uppkomma måste pantobjektet traderas från pantsättaren till panthavaren. Panträtter förenade med besittning kallas handpanträtter. Genom att borgenären ansöker om utmätning i det pantsatta objektet ombesörjer KFM försäljningen. Ett villkor i pantavtalet av innebörd att panten ska tillfalla panthavaren vid utebliven betalning är ogiltigt (37 § AvtL).

Panten finns hos tredje man Vid pantsättning av egendom som finns i tredje mans besittning gäller som sakrättsmoment att tredje mannen underrättas (denuntieras). Formen för underrättelse varierar beroende på vem som underrättas – pantsättaren eller panthavaren. Reglerna återfinns i Lag 1936:88 om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man. Reglerna innebär att underrättelse kan ske antingen genom meddelande från pantsättaren/gäldenären eller genom att panthavaren visar en skriftlig handling om pantsättningen. Att tredje mannen får reda på pantsättningen på annat sätt medför inte att sakrättskydd uppnås.

Enkla fordringar Vid pantsättning av fordringar uppnås sakrättsligt skydd genom underrättelse till gäldenären för fordran. SkbrL regler om enkla fordringar gäller analogt.

Löpande skuldebrev m.m. Löpande skuldebrev ska traderas för att sakrättskydd ska uppnås (22§ SkbrL). Samma sak gäller för aktier, obligationer och andra värdepapper.

Förmånsrätt Panten är förenad med förmånsrätt (4 § 2 p FRL). Se vidare avsnitt 3.2.2.

Fartyg och luftfartyg Fartyg och luftfartyg pantsätts genom ett inteckningsförfarande (se Sjölagen 1994:1009 respektive lagen 1955:227 om inskrivning av rätt till luftfartyg fartyg och luftfartyg). Gods i fartyg pantsätts genom att konossementet överlämnas till pant-

havaren. Fritidsbåtar pantsätts enligt regler för lös egendom i allmänhet.

Patent och varumärke

Patent och varumärke pantsätts genom registrering (se 12 kap. Patentlagen 1967:837, respektive Varumärkeslagen 1960:644 34 a §–34 j §). Se avsnitt 4.6.6 och 4.6.4.

4.5.2.4 Retentionsrätt

Retentionsrätt är en rätt att kvarhålla annans egendom i syfte att få betalt för en prestation. Skillnaden mellan retentionsrätt och panträtt var tidigare främst att panten kunde säljas vid bristande betalning medan egendom som innehades med retentionsrätt inte kunde säljas. Nu finns flera bestämmelser som gör det möjligt att sälja egendom som innehas med stöd av retentionsrätt (se t.ex. köplagen 75 § och lagen (1985:982) om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har avhämtats, 11 kap. 3 § och 12 kap. 8 § HB). I andra fall måste retinenten skaffa sig en exekutionstitel mot gäldenären och därefter begära utmätning i egendomen.

Retentionsrätt anses tillkomma låntagare, legotagare, depositarie samt fraktförare eller annan som enligt avtal fått annans egendom i sin besittning och har ersättningsanspråk för t.ex. förvaring eller reparation.

Preskription

Retentionsrätt preskriberas inte och i händelse av preskription av fordringen kan utmätning i den kvarhållna egendomen ändå ske (11 § PreskL).

Utmätning för annan borgenär

Egendom som är föremål för retentionsrätt får utmätas för annan fordran, rättsinnehavarens rätt ska dock skyddas (9 kap. 4 § andra stycket UB). Regeln är samma för pant.

Konkurs m.m.

Bestämmelserna om retentionsrättens rättsliga status vid konkurs, företagsrekonstruktion och skuldsanering är samma som för pant (se ovan avsnitt 4.5.2.1).

Förmånsrätt

Förmånsrättsligt är retentionsrätt jämställd med handpanträtt, (4 § punkten 2 FRL). Se vidare avsnitt 3.2.2.

4.5.2.5 Företagshypotek

Den som bedriver näringsverksamhet måste ofta göra investeringar i maskiner, inventarier och dylikt, vilket ofta innebär att kapital binds upp för längre tider. För dessa ändamål kan näringsidkaren behöva låna upp kapital och med möjlighet att ställa företagets tillgångar som säkerhet. Detta är möjligt genom en form av säkerhetsrätt benämnd företags-

hypotek. Bestämmelser om företagshypotek finns i FHL. Denna säkerhetsrätt kan i flera avseenden jämföras med pant-rätt och retentionsrätt (prop. 1983/84:128 s. 48). Företags-hypotek har särskild förmånsrätt och gäller både vid utmätning och vid konkurs. Det innebär att det är först när alla företags-hypotekshavare fått betalt (förutsatt att underlaget räcker till) som eventuellt överskott kan fördelas mellan de borgenärer som har allmän förmånsrätt och därefter mellan de som saknar förmånsrätt.

Se vidare om företagshypotek avsnitt 3.2.4. Se också handbok Utmätning avsnitt 6.16.

4.5.2.6 Legala förmånsrätter

Med legala förmånsrätter avses förmånsrätter som uppkommer på grund av lagbestämmelse. Förmånsrätterna för hyres- och arrendefordringar avskaffades 2004. I stället blir konkursboet snabbare massaansvarigt för hyresskulder (12 kap. 31 § femte stycket JB).

Legalpanträtter uppkommer genom att vissa fordringar har medgivits panträtt genom lagstiftning. Borgenären behöver inte själv agera för att panträtt ska uppkomma. Som exempel på legala panträtter kan nämnas kommissionärens panträtt i kommissionsgodset (15 § kommissionslagen), lön till ombord-anställd på fartyg (3 kap. 36 § sjölagen) samt bostadsrätts-föreningars rätt till avgifter (7 kap. 16 a § och 8 kap. 5 § första stycket bostadsrättslagen). Se vidare Millqvist s. 166.

4.6 Särskilt om immaterialrätt

En stor del av företagets tillgångar är idag immateriella och värdet av dessa måste bedömas i samband med ackord, konkurs och utmätning, se avsnitt 5.4.5. När man bedömer ett företags framtidsutsikter måste man kunna ställa frågor t.ex. om vem som äger licenser eller patent och om dessa har upp-rätthållits eller förfallit och om det föreligger tvist om rättigheter, vilket inte är ett helt ovanligt skäl för obestånd. Nedan följer en översiktlig genomgång av den immaterial-rättsliga lagstiftningen om hur olika ensamrätter uppkommer, kan överlåtas och ställas som säkerhet.

4.6.1 Immateriella rättigheter

En immateriell tillgång är lös egendom som saknar fysisk form. Den har ett ekonomiskt värde som är möjligt att beräkna och som i vissa fall ska bestämmas och redovisas i ett företags

balansräkning, se avsnitt 5.7.4. En rättighet som kan identifieras och värderas kan överlåtas av innehavaren, upplåtas för användning i form av licenser, förlagsavtal, produktions- och försäljningsavtal m.m. och kan ställas som säkerhet. Avtalsfrihet råder och förhållandet mellan parterna regleras av allmänna obligationsrättsliga regler och för vissa immaterialrätter av särskilda lagar, EG-förordningar och direktiv samt internationella konventioner. Dessa reglerar endast undantagsvis hur rättigheterna ska behandlas sakrättsligt. Vilken ställning immaterialrätterna har i sakrättsligt avseende är svårbedömt. Det blir inte lättare av att immaterialrätten är under snabb internationell utveckling medan de sakrättsliga regelsystemen i huvudsak är nationella.

Ensamskydd för upphovsman

Utmärkande för immaterialrätter är att de uppkommer genom att det skapas något som inte har funnits tidigare. Genom den immaterialrättsliga lagstiftningen skyddas upphovsmannens rätt att förfoga över de prestationer som är en följd av skapandet. Den skyddade ensamrätten kan uppkomma enligt lag. Så är fallet när det gäller upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och till datorprogram. Den kan också uppkomma genom registrering vilket gäller för patent, varumärken, firma, design och växtskydd, s.k. industriellt rättsskydd. Patent och växtskydd måste registreras för att vara skyddade. I övrigt kan ensamrätt också uppkomma genom inarbetning på marknaden. Immateriella rättigheter är nationella, dvs. det skydd som svensk rätt ger omfattar endast Sverige. Trots den nationella begränsningen är föremålen för immaterialrätten internationella på så sätt att de kan användas över hela världen. Industriellt rättsskydd söker man därför ofta genom registrering i flera länder.

Överlåtelse

Normalt kan inte sakrättsligt skydd för immateriella tillgångar skapas genom tradition eftersom det inte finns något fysiskt föremål som kan överlämnas i någon annans besittning. Överlåtelser, upplåtelse av nyttjanderätt, pantsättning m.m. sker genom avtal. Det är inte möjligt att göra ett godtrosvärv av en immaterialrätt. Sakrättsligt skydd uppkommer genom avtalet eller genom registrering.

Intrång

I samtliga immaterialrättsliga lagar finns bestämmelser om ersättning och vite vid intrång. För att säkra bevisning kan KFM efter beslut av allmän domstol på ansökan av rättighetshavaren göra intrångsundersökning. Domstolen kan också besluta om kvarstad och frysning av tillgångar. Sedan den 1 april 2009 finns också utökade möjligheter att besluta om

informationsföreläggande mot tredje man, t.ex. Internet-leverantörer i enlighet med det civilrättsliga sanktionsdirektivet 2004/48/EG (det s.k. IPRED-direktivet, prop. 2008/09:67).

Ett intrång kan också vara brottsligt. Vid upphovsrättsintrång kan åtal väckas om målsäganden anger brottet till åtal eller om åtal är påkallat ur allmän synpunkt. Enligt de övriga lagarna krävs att målsäganden gör anmälan och att åtal är påkallat av särskilda skäl.

4.6.2 Upphovsrätt

Enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL) skyddas

1. skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal,
2. datorprogram,
3. musikaliskt eller sceniskt verk,
4. filmverk,
5. fotografiskt verk eller något annat alster av bildkonst,
6. alster av byggnadskonst eller brukskonst, eller verk som har kommit till uttryck på något annat sätt (1 § URL).

Fysisk person

Upphovsrätten ingår i de grundläggande fri och rättigheterna (2 kap. 19 § regeringsformen) och gäller normalt i 70 år efter upphovsmannens död (43 § URL). Upphovsrätt tillkommer alltid en fysisk person. Denne eller hans arvingar förfogar med ensamrätt över verket när det gäller framställning av exemplar, överföring till allmänheten, offentligt framförande, offentlig visning och spridning till allmänheten.

Ideell rätt

Upphovsrätt kan överlåtas helt eller delvis. Upphovsmannen har dock alltid kvar en ideell rätt till sitt verk, som innebär att han eller hon har rätt att bli namngiven som upphovsman och kan kräva att verket inte tillgängliggörs på ett kränkande sätt.

Kollektiva avtal

Bestämmelser om övergång av upphovsrätt finns i 3 kap. URL, huvudsakligen i form av dispositiva bestämmelser. Där finns också bestämmelser om hur kollektiva avtal, t.ex. STIM-avtal, ska slutas med organisationer som företräder svenska upphovsmän, s.k. avtalslicenser. Vissa ersättningar är reglerade i URL; kassettersättning, bibliotekersättning (författarpeng) och ersättning vid försäljning på gallerier, s.k. följd rätt.

Närstående rättigheter

I 5 kap. URL regleras vissa upphovsrätten närstående rättigheter. En utövande konstnär har rätt att förfoga över sitt framträdande genom att spela in det, den som gör en ljud- eller bildupptagning har rätten till denna, radio- och TV-företag förfogar över sina utsändningar, framställare av en katalog har rätt att förfoga över denna, och en fotograf har rätt till sin bild. Ensamrätten till en bild- och ljudupptagning gäller i 50 år (46 § URL) och till en katalog i 15 år (49 § URL). För dessa rättigheter krävs inte som för den egentliga upphovsrätten en viss verkshöjd.

Överlåtelse

Vid överlåtelse av upphovsrätt uppkommer sakrättsligt skydd genom avtalet. Avtal om övergång av upphovsrätt kan ingås på många sätt. Det kan vara fråga om överlåtelseavtal, beställningsavtal, uppdragsavtal, licensavtal, hyresavtal, legoavtal m.m. Såväl skriftliga som muntliga överenskommelser, konkludent handlande och branschpraxis kan utgöra grund för ett förvärv. I anställningsförhållanden gäller att upphovsrätt till datorprogram övergår till arbetsgivaren enligt lag (40 a URL). För att andra upphovsrätter ska övergå från arbetstagare till arbetsgivare måste det finnas avtal mellan dessa om att denna överlåtits. En arbetsgivare anses dock ha rätt att på grund av anställningsavtalet utnyttja anställdas verk som tillkommit inom den normala verksamheten. I branscher där upphovsrättsliga prestationer ofta görs av arbetstagare är det vanligt med upphovsrättsreglering i kollektivavtal. Mellan uppdragsgivare och uppdragstagare tillämpas ofta standardavtal.

För att skydda upphovsmannen finns en begränsning mot vidareöverlåtelse av upphovsrätt. Om inget annat avtalats, får den till vilken upphovsrätt överlåtits, inte ändra verket och inte överlåta rätten vidare. Ingår rätten i en rörelse får den överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen. Överlåtaren svarar dock alltså för avtalets fullgörande (28 § URL). De upphovsrättsliga principer som denna bestämmelse grundas på har betydelse också för hur avtalstolkningen sker i rättspraxis. Av upphovsmannens förfoganderätt ska endast det anses ha övergått till förvärvaren som uttryckligen följer av avtalet. Otydliga eller tysta avtal ska tolkas restriktivt eller inskränkande till upphovsmannens förmån, se SOU 2010:24, s. 93 i vilken det har gjorts en översyn av 3 kap. upphovsrättslagen. Avsikten är att modernisera lagstiftningen och stärka upphovsmännens ställning som avtalspart.

Datorprogram

Det är särskilt komplicerat att bedöma vem som har upphovsrätt till ett datorprogram. Om en programvara har

skapats av flera personer kan de ha en gemensam upphovsrätt. Ofta skapas ett datorprogram med hjälp av ett annat datorprogram. Slutprodukten kan då bestå av flera upphovsrätter. Normalt överläts nyttjanderätten genom en programvarulicens. En sådan kan avse ett begränsat nyttjande eller ge licensstagaren rätt att vidareutveckla och anpassa programmet. För att ändringar ska kunna göras måste källkoden finnas tillgänglig. Om inte programmet bygger på öppen källkod vill licensgivaren normalt behålla kontrollen över denna. Licensstagaren kan då gardera sig med ett s.k. källkodsavtal. Källkoden deponeras hos tredje man och kan lämnas ut om licensgivaren t.ex. underlåter att förbättra eller underhålla programvaran, avvecklar sin verksamhet, försätts i konkurs, inleder ackordsförhandling, träder i likvidation eller på annat sätt kan antas ha kommit på obestånd. I många avtal om IT-tjänster anges att köparen ska få ägande- eller nyttjanderätt till i framtiden upparbetade upphovsrätter, vilket kopplas till att olika villkor om betalning m.m. ska vara uppfyllda.

Det förekommer också att hela datasystem outsourcas till inhemska eller utländska leverantörer eller att systemen laddas ned direkt från Internet mot en avgift, s.k. Cloud Computing. Vad som övergått och när sakrättsligt skydd uppkommer måste tolkas utifrån respektive avtal.

Sakrättsligt skydd

I Immaterialrätt & Sakrätt diskuteras de sakrättsliga konsekvenserna vid övergång av upphovsrätt. Per Henriksson behandlar i avsnitt VII bl.a. frågan om hur domstolarna kan komma att bedöma upparbetad upphovsrätt vid konkurs och anser att det bör ske i enlighet med NJA 1973 s. 635 i vilken HD fann att en panthavare som mottagit framtida fordringar som pant hade fått sakrättsligt skydd när fordringarna blivit intjänade och NJA 1966 s. 241 enligt vilket en fordran på royalty uppkommer när avtalet undertecknas; att konkursboet sålde exemplar medförde inte att det uppstod en massafordran. Henriksson diskuterar vad som gäller om ett avtalsvillkor stadgar att äganderätten övergår först vid full betalning och anser att äganderätten då inte bör övergå förrän full betalning skett och att sakrättsligt skydd inte kan uppkomma dessförinnan. Om säljaren går i konkurs ingår all upparbetad upphovsrätt i konkursboet och eventuell förskottsbetalning blir en oprioriterad fordran. Om däremot avtalet stadgar att äganderätten övergår i och med avtalet ska köparen betala konkursboet enligt villkoren i detta. Henriksson anser också att upplåtelse av nyttjanderätt till upphovsrätt bör behandlas enligt

samma principer. Katarina Renman Claesson behandlar i avsnitt VII förutsättningarna för övergång och vidareöverlåtelse av upphovsrätt och de begränsningar som finns vad gäller utmätning av upphovsrätt och drar liknande slutsatser. Hon anser också att genom avtal upplåtna nyttjanderätter, i vart fall i form av exklusiva licenser, torde ha sakrättsligt skydd gentemot senare överlåtelser av upphovsrätt. I vilken utsträckning en beställare får separationsrätt till en viss utvecklad produkt eller endast en fordran i konkursen anser hon får avgöras i enlighet med sakrättsliga principer, dvs. enligt den sakrättsliga specialitetsprincipen som kan sägas innebära att anspråket ska avse ett individuellt bestämt föremål som kan identifieras. Hon behandlar också en rättighetshavares konkursbos möjlighet respektive skyldighet att inträda i konkursgäldenärens avtal. Clara, Hallén, Dag Linde och Annina H Persson behandlar i avsnitt IX sakrättsliga frågor vid tillämpningen av STIM- och SAMI-avtal.

I NJA 2005 s. 510 har HD funnit att det inte uppkommit massaansvar för försäljningsroyalty för konkursbo som sålt ett lager av verk till ett annat bolag. Hade upphovsmannen haft hävningsrätt enligt förlagsavtalet hade det dock funnits separationsrätt till den upplåtta spridningsrätten och royaltyfordran skulle ha varit att anse som massafordran.

Pantsättning

En upphovsrätt kan vara föremål för pantsättning och säkerhetsöverlåtelse, men det är osäkert vilka rättsverkningar ett sådant avtal har. Annina H. Persson anser i *Immaterialrätt & Sakrätt*¹ avsnitt XIII att det är oklart i vilken utsträckning det är möjligt med äganderättsförbehåll (återtagandeförbehåll).

Upphovsrätt ingår i företagshypotek, dock endast om egendomen kan utmätas eller ingå i konkurs (2 kap. 1 § 2 p 4 FHL).

Utmätning och konkurs

Särskilda regler gäller för upphovsrätt i samband med utmätning och konkurs. Upphovsrätten får inte utmätas hos upphovsmannen själv eller hans arvingar. Detsamma gäller ett manuskript eller ett konstverk som inte blivit utställt, utbudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande. (42 § URL). Därmed är denna upphovsrätt inte heller en tillgång i konkurs (3 kap. 3 § KonkL). Se avsnitt Utsökningsmål 19.4.4 och kommentaren till 3 kap. 3 § KonkL.

¹ Red. Annina H. Persson, Marianne Levin och Sanna Wolk Juridiska fakulteten vid Stockholms Universitet Skriftserien nr 71 2002 (cit. *Immaterialrätt & Sakrätt*)

4.6.3 Datorchips

I lag (1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter finns ett särskilt upphovsrätligt skydd för den som skapat mönstret på ett datorchips. Lagen bygger på EG-direktiv 87/54/EEG. Skyddet varar i tio år efter att chipet först har utnyttjats kommersiellt och överensstämmer i stort med upphovsrättsreglerna för datorprogram. Lagen har dock ingen större betydelse eftersom skyddsbehoven normalt tillgodoses inom patenträtten.

4.6.4 Varumärken

Ett varumärke är ett särskilt kännetecken för varor eller tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet. Ensamrätt kan uppkomma genom registrering eller inarbetning. Genom inarbetning kan också ensamrätt uppkomma till andra särskilda varukännetecken.

Varumärkeslagen (1960:644, VML) ska ersättas av en ny varumärkeslag som föreslås träda i kraft 1 juli 2011, se prop. 2009/10:225. Den bygger på rådets förordning (EG) nr 207/2009 av den 26 februari 2009 om gemenskapsvarumärken. Det föreslås också att Sverige ska tillträda Singaporekonventionen om varumärkesrätt (Singapore Treaty on the Law of Trademarks) från år 2006. Det övergripande syftet med konventionen är att harmonisera formaliabestämmelser och att främja förenklade handlägningsrutiner.

Registrering

En rätt till varumärke med verkan i Sverige enligt VML kan uppkomma genom nationell registrering hos PRV (1 och 12 §§ VML). Registrering kan också ske genom en internationell varumärkesregistrering (50 § VML och protokollet den 27 juni 1989 till Madridöverenskommelsen den 14 april 1891 om den internationella registreringen av varumärken, det s.k. Madridprotokollet). Registreringen sker då hos WIPO (World Intellectual Property Organization). WIPO är en så kallad specialized agency inom FN-systemet. Slutligen finns möjlighet till registrering hos EU:s varumärkesmyndighet – Byrån för harmonisering inom den inre marknaden (varumärken, mönster och modeller), vanligen benämnd OHIM som är en förkortning av engelskans Office for Harmonization in the Internal Market (trade marks and designs). Det skapas då ett gemenskapsvarumärke, som gäller inom EU.

En varumärkesregistrering gäller i tio år, men registreringen kan förnyas ett obegränsat antal gånger (22 § VML).

- Överlåtelse** Ett registrerat varumärke är en tillgång som kan överlåtas eller upplåtas helt eller delvis. En överlåtelse eller ett licensavtal kan antecknas i varumärkesregistret (33 och 34 §§ VML) men enligt svensk lag har denna registrering varken obligationsrättslig eller sakrättslig verkan. Det är innehållet i avtalet som är avgörande. Registreringen är ett bevismedel vid avtals-tolkningen. För överlåtelse av gemenskapsvarumärken finns dock krav på skriftligt avtal och anteckning i registret hos EU:s varumärkesmyndighet och registreringen ger sakrättsligt skydd.
- Pantsättning** Ett registrerat varumärke kan pantsättas. För att pantsättningen ska bli sakrättsligt giltigt krävs ett skriftligt avtal och registrering. Pantsättningen gäller från tiden för registrering mot den som senare förvärvar äganderätt eller annan rätt till varumärket. Ett licensavtal gäller mot pantavaren om det har slutits före ansökan om registrering. Även om en panträtt har registrerats gäller pantavtalet endast om det har ingåtts av rätt ägare som var behörig att förfoga över varumärket och avtalet inte är ogiltigt på annan grund. När panträtten är registrerad gäller samma regler som för handpant, se 4.5.2.1. Pantavaren får dock inte realisera panten utan att först underrätta ägaren till varumärket och andra kända sakägare. Bestämmelserna finns i (34 a–j §§ VML). Annina H Persson har behandlat pantsättning av varumärke i *Immaterialrätt & Sakrätt* avsnitt IV.
- Inarbetning** Ensamrätt på varumärkesområdet kan också förvärfvas genom inarbetning (2 § VML). Såväl varumärken som andra särskilda varukännetecken kan få skydd under förutsättning att de, inom en betydande del av den krets till vilken det riktar sig, är kända som beteckningar för de varor eller tjänster som tillhandahålls. Ensamrätten innebär att ingen annan får använda ett förväxlingsbart varukännetecken i näringsverksamhet. Ensamrätten till ett varukännetecken som inte är registrerat upphör när varukännetecknet inte längre är så känt som fordras för att det ska anses inarbetat. Det finns också bestämmelser om vad som gäller om registrering sker trots att det finns ett inarbetat varumärke och vem ensamrätten tillkommer om flera använder samma varukännetecken. I princip gäller det äldsta om det inte föreligger passivitet eller godkännande. I samband med registrering görs en undersökning av om det finns några hinder av hänsyn till äldre ensamrätter
- Utmätning och konkurs** Ett registrerat varumärke är en tillgång som kan bli föremål för utmätning och försäljning i konkurs. Under senare år har utvecklingen gått mot att allt fler oregistrerade varukänne-

tecken kommit att utgöra en självständig tillgång som får representera företagets upparbetade värde i form av t.ex. image och goodwill. Normalt värderas och realiseras värdet av dessa i samband med överlåtelse av rörelse, se avsnitt 5.4.5 Det finns inget hinder mot separata överlåtelser av varukännetecken och de ingår i konkursboet vid konkurs. De kan däremot inte utmätas (34 § sista stycket VML). Se avsnitt 19.4.4.

4.6.5 Firma

En firma är ett kännetecken för en rörelse till skillnad från ett varumärke som utgör kännetecken för en vara. I övrigt är likheterna stora. I prop. 2009/10:225 om ny varumärkeslag föreslås ändringar även i firmalagen (1974:156).

Registrering

Regler om firmaregistrering finns i firmalagen och i de olika associationsrättsliga författningarna; se bl.a. 28 kap. aktiebolagslagen (2005:551), 14 kap. lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar och 1–12 §§ handelsregisterlagen (1974:157).

Ensamrätten innebär att annan än innehavaren inte får använda ett med firman förväxlingsbart näringskännetecken. Skyddet för ensamrätten till ett registrerat firmanamn är i princip utformat på ett liknande sätt som ensamrätten till ett registrerat varumärke. Skyddet för firmanamnet kan också vara inarbetat och det kan innefatta sekundära kännetecken t.ex. vissa bokstäver eller en slogan.

Överlåtelse

Till skillnad från ett varumärke får en firma inte överlåtas annat än i samband med att rörelsen överlåts (13 § firmalagen). Det presumeras också att överlåtelse av verksamheten innefattar överlåtelse av firman om inget annat har avtalats.

Utmätning och konkurs

En firma kan inte utmätas. Däremot kan den ingå i konkurs (14 § firmalagen).

4.6.6 Patent

Den som gjort en uppfinning som kan tillgodogöras industriellt, eller den till vilken uppfinnarens rätt har övergått, kan efter ansökan beviljas patent i Sverige och därigenom få ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja uppfinningen (1 kap. 1 § patentlagen (1967:837, PL).

Ett patent är en överenskommelse mellan patenthavaren och samhället. Patenthavaren får ensamrätt till uppfinningen och i gengäld offentliggörs uppfinningen efter 18 månader. Syftet är att den tekniska utvecklingen ska stimuleras dels genom att ensamrätten ger uppfinnaren möjlighet att tjäna pengar på sin

uppfinring, dels genom att ny kunskap blir offentlig och kan utnyttjas för ytterligare utveckling kunna tillgodogöras industriellt. Ensamrätten räknas från den dag patentansökan lämnades in och gäller maximalt i 20 år. För läkemedel och växtskyddsmedel godkända för försäljning kan en ytterligare skyddstid på maximalt fem år beviljas, så kallat tilläggskydd.

Registrering

Ett patent är nationellt och måste utom när det gäller europeiska patent beviljas i varje land för sig. Ansökan om patent kan göras som nationellt patent hos respektive lands patentmyndighet, i Sverige PRV. Det kan också göras som en PTC-ansökan. En sådan görs hos en patentmyndighet eller internationell organisation som enligt konventionen om patentsamarbete (Patent Cooperation Treaty, PCT) är behörig att motta en sådan ansökan. PCT administreras av ett FN-organ, World Intellectual Property Organization (WIPO), som ligger i Genève. En PCT ansökan innebär att sökanden genom att lämna in en enda patentansökan på ett enda språk anses ha ingett den i samtliga PCT:s medlemsländer. PCT innebär dessutom att granskningen av internationella ansökningar koncentreras till några få patentverk med särskilt goda resurser, däribland PRV. Enligt PCT finns det också möjlighet för den som har lämnat in en patentansökan i ett land att inom 12 månader lämna in motsvarande ansökan i ett annat land och begära prioritet, vilket innebär att som ansökningsdatum räknas datumet då den första ansökan ingavs.

Ansökan om europeiskt patent görs enligt European Patent Convention (EPC) hos det europeiska patentverket (EPO). EPC är en överenskommelse mellan ett trettiotal europeiska länder om ett gemensamt förfarande. Ett europeiskt patent har samma rättsverkan som ett patent meddelat i Sverige, om det översätts och registreras hos PRV inom tre månader från EPO:s kungörelse.

En ansökan avskrivs om inte ansökningsavgift och vad gäller PTC-ansökan granskningsavgift erläggs. Under ansöknings-tiden utgår också årsavgift.

I patentlagen och i andra länders nationella lagar finns regler om prioritet som gör att den som lämnat in en patentansökan får skydd mot att någon annan får patent på samma uppfinring under handläggningstiden och viss tid efter ett avslag på ansökan. Det förutsätter att årsavgift erläggs i rätt tid under ansökningstiden.

När PRV har funnit att förutsättningarna för ett patent är uppfyllda ska ett sådant meddelas under förutsättning att sökanden betalar en meddelandeavgift. Annars avskrivs ansökan. En på denna grund avskriven ansökan kan återupptas mot en extra avgift inom fyra månader från den angivna svarsfristen.

Ett meddelat patent ska offentliggöras. Handlingarna i ett patentärende ska också offentliggöras om handläggning fortfarande pågår arton månader efter ansökan. Om det gäller en företagshemlighet kan handlingar dock sekretessbeläggas på yrkande av sökanden.

En invändning mot ett patent får göras inom nio månader efter kungörandet. Ett beslut om patent får överklagas till patentbesvärsrätten, som är en fristående specialdomstol.

För att ett patent ska fortsätta att gälla krävs att årsavgift betalas. Det gäller också för ett europeiskt patent. Årsavgift måste betalas i varje land där patent registrerats. Avgiftsåret börjar vid ansökans ingivande och avgiften ska betalas i förskott. Uppskov kan dock medges för första och andra avgiftsåret. Anstånd kan under vissa förutsättningar medges om anståndsansökan inges innan årsavgiften förfallit till betalning. Patenthavaren måste själv hålla reda på betalningsdatum. PRV skickar inte någon avisering. Patentet förfaller från och med ingången av det avgiftsår för vilket avgiften inte har erlagts (7 kap. 51 § PL)

Överlåtelse

I 6 kap. PL finns bestämmelser om licens och överlåtelser. En överlåtelse eller licens kan antecknas hos PRV men detta saknar betydelse för överlåtelserns respektive upplåtelsens obligationsrättsliga eller sakrättsliga giltighet. Det är villkoren i avtalet som avgör. I mål eller ärende angående patent anses dock den som patenthavare, som senast blivit införd i registret i sådan egenskap (44 § PL) Om patenthavaren medgivit annan rätt att yrkesmässigt utnyttja uppfinningen (licens), får denne överlåta rätten vidare endast om det är avtalat. (43 § PL). Om ett patent inte utnyttjas eller under vissa andra förutsättningar kan PRV besluta om en tvångslicens för någon annan som har förutsättningar att utnyttja patentet. Rätten fastställer villkor och vederlag för nyttjandet En tvångslicens kan övergå till annan endast tillsammans med en rörelse vari den utnyttjas (45–50 §§ PL).

Stockholms tingsrätt är rätt domstol i mål som gäller bättre rätt till patentsökt uppfinning, patents ogiltighet eller överföring av patent, meddelande av tvångslicens och patentintrång (9 kap.

65 § PL). Allmän domstol hanterar andra tvister t.ex. när det gäller tolkning av överlåtelseavtal.

Pantsättning

I 12 kap. PL finns bestämmelser om pantsättning som i huvudsak överensstämmer med dem i VML. Ett patent som har meddelats eller har verkan i Sverige kan pantsättas. Pantsättning kan också avse en patentansökan. När det gäller en PCT-ansökan ska den vara fullföljd på visst sätt och en europeisk ska vara under registrering eller annan handläggning (94 § PL). Om patent meddelas gäller därefter patentet som pantobjekt (97 § PL). Pantsättningen registreras i ett pantregister. Panthavaren har sakrättsligt skydd från tidpunkten för ansökan om registrering av pantsättningen, mot den som senare förvärvar äganderätt eller annan rätt till egendomen. Ett licensavtal gäller mot panthavaren, om avtalet slutits före ansökan om registrering av pantavtalet. Även om registrering har skett, gäller panträtten endast om pantavtalet ingåtts av någon som var rätt ägare till egendomen och behörig att förfoga över den och om avtalet inte heller av någon annan anledning är ogiltigt. Registreringen ska avföras, om panträtten genom lagakraftvunnen dom har förklarats ogiltig eller om panträtten förfallit eller annars upphört att gälla (99–101 §§ PL).

Om panträtten överlåts till annan ska det på begäran antecknas i pantregistret (95 § PL). Är upplåtaren när anteckning om registrering görs, på grund av utmätning, konkurs, omyndighet, betalningssäkring, kvarstad eller någon annan anledning inte behörig att förfoga över den pantförskrivna egendomen får ansökningen inte bifallas (96 §).

Bestämmelser i annan lag om handpanträtt vid utmätning och konkurs gäller också för panträtt i patent eller patentansökan. När ansökan om registrering inkommer medför det samma rättsverkningar som när en panthavare tar lös egendom i sin besittning. Säljs pantsatt patent eller patentansökan vid utmätning eller i konkurs består licensavtal som slutits före ansökan om registrering av pantavtalet (102 §).

Pantborgenären får sälja panten och ta ut sin fordran ur köpeskillingen endast om han dessförinnan har underrättat gäldenären och andra kända sakägare om försäljningen och dessa har erhållit skäligt rådrom att bevaka sin rätt (103 §).

Annina H. Persson har i *Immateralrätt & Sakrätt* avsnitt IV behandlat pantsättning av patent och Göran Millqvist har i avsnitt III behandlat utmätning av patent och licensavtal.

Utmätning Det finns inga hinder mot att utmäta patent hos uppfinnaren eller hans rättighetsinnehavare. Det förutsätts också i 54 § 2 PL att patent kan utmätas beläggas med kvarstad och tas i anspråk för betalningssäkring, se avsnitt 19.4.4.

Konkurs Liksom andra tillgångar ingår patent och licensavtal i konkurs. HD har 2010-05-25 meddelat prövningstillstånd i mål T 5811/09 mellan en uppfinnare och ett konkursbo om bättre rätt till patent. Uppfinnaren har åberopat en avtalsklausul som gav honom rätt att säga upp avtalet om överlåtelse av patent och patentansökningar om bolaget ”kan antas ha kommit på obestånd” och har gjort gällande att äganderätten till patenten har återgått genom uppsägningen med giltighet även mot bolagets borgenärer. Hovrätten fann att uppfinnaren inte kunnat, med verkan mot borgenärerna, återfå de aktuella immaterialrättsliga rättigheterna redan genom att säga upp avtalet. Det sagda gäller enligt hovrätten även om bolaget skulle ha godtagit uppsägningen och oavsett att det fanns en klausul om att uppfinnaren hade rätt att med omedelbar verkan säga upp avtalet och utan särskild ersättning återfå överlåtten egendom; en klausul som enligt hovrätten framstår som tillkommen för att vid risk för konkurs ge uppfinnaren en långtgående förmån på andra borgenärens bekostnad.

4.6.7 Växtskydd

Genom växtförädlarrättslagen (1997:306, VäxtfL) skyddas ensamrätten att yrkesmässigt utnyttja en ny växtsort.

En uppfinning som avser växter och djur kan patenteras, om uppfinningens genomförbarhet inte är begränsad till en viss växtsort eller djur. Patenteras kan även ett mikrobiologiskt tillvägagångssätt och produkter av ett sådant tillvägagångssätt, exempelvis växter och djur. Däremot kan inte metoder som består av biologiska förfaranden, som korsning och urval, för framställning av växter och djur patenteras. Skydd gäller då i stället enligt växtförädlarrättslagen.

Lagstiftningen bygger på 1961 års internationella konvention för skydd av växtförädlingsprodukter, UPOV-konventionen och EU förordningen (EEG) 2100/94. Genom förordningen infördes en gemensam europeisk växtförädlarrätt.

Registrering Växtförädlarrätt är nationell och förvärfas i Sverige genom registrering av växtsorten i växtsortsregistret vid Statens jordbruksverk. Registrering kan sökas av den som är medborgare eller har hemvist i en stat som är ansluten till UPOV-

konventionen eller till avtalet om upprättandet av världshandelsorganisationen, WTO-avtalet. Registrering kan dock inte ske om växtsorten redan är registrerad i EU:s register för växtförädlarrätt. Den som lämnat in en ansökan i ett land har möjlighet att inom 12 månader lämna in ansökan i ett annat land och begära prioritet, vilket innebär att som ansökningsdatum räknas datumet då den första ansökan ingavs. Liksom när det gäller patent gäller ett prioritetsskydd också under ansökningstiden. Rätten kan upprätthållas under 25 år och för vissa sorter i 30 år under förutsättning att årsavgift betalas senast sex månader efter förfallodagen (6 kap. 2 § och 8 kap. 1 § VäxtfL). En ansökan om EU-växtförädlingsrätt inges till Jordbruksverket som vidarebefordrar ansökan till EU-registret.

Överlåtelse

Har innehavaren av en växtförädlarrätt medgett annan en licens att utnyttja en registrerad växtsort får rätten överlåtas endast om det framgår av avtal eller ingår i en överlåtelse av rörelse. I det senare fallet fortsätter överlåtaren att svara för att licensavtalet fullgörs (7 kap. 1 § VäxtfL). Anteckning om överlåtelse eller licens kan göras i registret, men anteckningen saknar obligationsrättslig eller sakrättslig verkan. Villkoren i avtalet är avgörande för när sakrättsligt skydd inträder.

Pantsättning

Det saknas bestämmelser om pantsättning i VäxtfL. I Immaterialrätt & Sakrätt avsnitt V behandlar Åsa Hellstadius sakrättsliga aspekter på växtförädlarrätt bl. a. vad gäller pantsättning och säkerhetsöverlåtelser. Växtförädlingsrätt kan ingå i företagshypotek.

Utmätning och konkurs

Växtförädlarrätt kan utmätas och ingår i konkurs på samma sätt som patent, se avsnitt 19.4.4.

4.6.8 Design

Mönsterskyddslagen (1970:485, MsL) skyddar sådan formgivning ”som väl utgör ett nyskapande men som inte alltid når upp till den konstnärliga nivå som utgör villkor för skydd enligt upphovsrättslagstiftningen eller äger tillräcklig uppfinningshöjd för att kunna skyddas genom patent”, prop. 1969:168 s. 4.

Den som har skapat ett mönster (formgivaren) eller den till vilken formgivarens rätt har övergått kan genom registrering hos PRV få en ensamrätt att yrkesmässigt använda mönstret.

Registrering

Mönsterrätten är nationell och söks i varje land för sig. Den som lämnat in en ansökan i ett land ansluten till Pariskonventionen den 20 mars 1883 om skydd för den industriella

äganderätten eller WTO-avtalet har möjlighet att inom sex månader lämna in ansökan i ett annat land och begära prioritet, vilket innebär att som ansökningsdatum räknas datumet då den första ansökan ingavs. Liksom när det gäller patent gäller ett prioritetskydd också under ansökningstiden. Mönsterskydd kan också fås genom registrering i ett EU register i enlighet med förordning (EG) nr 6/2002 om gemenskapsformgivning. En ansökan om EU-mönsterrätt inges till PRV som vidarebefordrar ansökan till EU-mönsterregistret vid EU:s varumärkesmyndighet, OHIM.

Ett beslut av PRV om registrering som gått sökande emot får överklagas till patentbesvärsrätten och därefter till regeringsrätten. Ärenden om hävning av registrering handläggs vid allmän domstol.

Mönsterrätten gäller för en eller flera femårsperioder och registrering som är för kortare tid än 25 år kan förnyas för ytterligare perioder upp till 25 år. Ansökan ska göras tidigast ett år före och senast sex månader efter utgången av en period och inom samma tid ska förnyelse och tilläggsavgifter betalas vid påföljd att ansökningen annars avslås (24 och 25 §§ MsL).

Överlåtelse

Har mönsterhavare medgett annan rätt att utnyttja mönstret (licens) får denne överlåta sin rätt vidare endast om avtal träffas om det. Ingår licensen i en rörelse får den dock överlåtas i samband med rörelsen, men överlåtaren svarar för att licensavtalet fullgörs (26 § MsL).

Överlåtelse eller licens kan antecknas i mönsterregistret men anteckningen ger varken obligationsrättsligt eller sakrättsligt skydd. Det är villkoren i avtalet som avgör. En registrering av överlåtelse eller licens i EU-registret ger dock sakrättsligt skydd. Det saknas bestämmelser om pantsättning av registrerat mönster.

Inarbetning

Skydd för mönster kan också uppstå genom att det har blivit allmänt tillgängligt genom att förevisats, använts i yrkesmässig verksamhet eller annars har blivit känt (3 § MsL). Det innebär att ingen får utnyttja mönstret utan samtycke av den som är innehavare av mönsterrätten. Förbudet mot nyttjande omfattar särskilt att bjuda ut, marknadsföra, införa till eller utföra från Sverige eller använda en produkt som mönstret ingår i eller används på eller att lagerhålla en sådan produkt för ändamål som nu sagts (5 § MsL).

Ett förslag till ny formskydds – eller designlag föreslogs av Mönsterskyddsutredningen i SOU 2001:68. Immaterialrätt & Sakrätt avsnitt VI diskuterar Annina H Persson bl.a. föreslagna bestämmelser om pantsättning m.m. Utredningens förslag har dock inte lett till lagstiftning.

Utmätning och konkurs

Mönsterrätt torde i utmätningssammanhang kunna jämföras med patent, se avsnitt 19.4.4 Göran Millqvist. Det innebär att den också ingår i konkurs.

5 Insolvensbedömning av företag

5.1 Varför insolvensbedömning?

Obestånd är grund för åtgärder

När en näringsidkare kan antas vara på obestånd, dvs. insolvent, ska det göras en särskild kontroll av skatteredovisningen (38 § SBF). Obestånd utgör också förutsättning för konkursansökan. Även om det som grund för Skatteverkets konkursansökningar normalt finns en presumtion om obestånd enligt 2 kap. 8 eller 9 §§ KL, kan Skatteverket behöva ta fram underlag som visar att obestånd föreligger. Med obestånd menas att gäldenären inte kan betala sina skulder vartefter de förfaller och att denna oförmåga inte endast är tillfällig.

Betalningsförmågan ska även bedömas vid anstånds- och ackordsansökningar och i samband med inledd företagsrekonstruktion. En förutsättning för beslut om att inleda en företagsrekonstruktion är att det kan antas att gäldenären inte kan betala sina förfallna skulder eller att sådan oförmåga inträder inom kort, dvs. att personen är illikvid. Även om gäldenären således inte behöver vara insolvent är företagsrekonstruktion ett insolvensförfarande. Ett ackord i eller utom företagsrekonstruktion förutsätter att ett eventuellt obestånd hävs genom kapitaltillskott eller på annat sätt.

Vid riskbedömningar och urvalsprocesser och vid val mellan olika borgenärsåtgärder behövs det underlag för att bedöma företagets framtida betalnings- och överlevnadsförmåga.

Varningssignaler

För att bedöma betalnings- och överlevnadsförmågan gäller det att identifiera olika varningssignaler som indikerar om obestånd nalkas eller redan har uppstått. Varningssignalerna kan uppmärksammas genom att Skatteverket sammanställer uppgifter ur beskattningsdatabasen och andra tillgängliga register. Exempel på företeelser som bör uppmärksammas är betalningsuppsmaningar enligt SBL, restföring hos KFM, uteblivna redovisningar, orena revisionsberättelser, inställda betalningar, vissa slag av ägar- och styrelseförändringar m.m.

När dessa händelser inträffar är dock företagen ofta redan på obestånd och staten har då små möjligheter att få betalt för sina fordringar.

5.1.1 Räkenskaps- och finansieringsanalys

Liksom andra borgenärer och intressenter bör staten, när större fordringar har uppkommit eller kan antas uppkomma, så tidigt som möjligt identifiera riskerna för utebliven betalning och använda sig av offentliga räkenskapshandlingar och ekonomiska rapporter. Genom en fördjupad analys kan tidiga varningstecken identifieras både på en mer generell nivå – t.ex. i vissa branscher – och hos enskilda företag. Ett företag kan visa vinst trots att verksamheten går allt sämre. Finansiella transaktioner, t.ex. försäljning av anläggningstillgångar och fakturor eller aktivering av organisations- och utvecklingskostnader, kan lyfta resultatet men medföra större kostnader på sikt. Förändringar av vinst, marginaler, likviditet, soliditet, omsättningshastighet och kassaflöden är sådant man ska titta på. Det går också att göra olika slag av nyckeltalsanalyser i olika branscher och det kan vara bra att känna till principerna för dessa, men normalt ska de inte behövas för att bedöma om det finns risk för obestånd. Investeringsbehov och kapitalförsörjning är andra viktiga frågor att ta hänsyn till.

Kan det förutses att ett företag kommer att hamna på obestånd om inga åtgärder vidtas, har staten, som oprioriterad borgenär, allt att vinna på att det genomförs en rekonstruktion så tidigt som möjligt. Men till grund för rekonstruktionsförsöket måste finnas en kvalificerad ekonomisk analys.

Räkenskaps- informationen

Det går inte att bedöma ett företags ställning med ledning av räkenskapsinformationen eller att använda räkenskaps- och finansieringsanalys om inte redovisningen är gjord i enlighet med gällande regler. Avsnitt 5.2 innehåller därför en orientering om olika företagsformer och vilka redovisningsregler som gäller för dessa samt något om finansinspektionen och aktörerna på finansmarknaden. I avsnitt 5.3 behandlas normgivningen inom redovisningsområdet. Avsnitt 5.4 behandlar materiella regler om redovisning och värdering av tillgångar. Avsnitt 5.5 handlar om reglerna för revision.

Framtid

För att kunna bedöma ett företags framtid måste man också analysera konsekvenserna av de åtgärder som företaget ämnar vidta avseende kapitalförsörjning. Är åtgärderna genomförbara och kan de återställa det egna kapitalet och betalnings-

förmågan? Avsnitt 5.6 innehåller en kort orientering om finansieringsformer för företagande.

**Borgenärs-
bedömning**

Avsnitt 5.7 handlar om vilka bedömningar som staten bör göra som borgenär.

**Endast när
det behövs**

Det är viktigt att framhålla att räkenskapsanalys i borgenärsarbetet är ett hjälpmedel att ta till vid behov. Ofta räcker den information som finns i skatteregister, deklarationer samt i uppgifter från den skattskyldige själv i andra skatteärenden och i borgenärsärendet för att ta ställning till om företaget har betalningsförmåga eller om obestånd eller risk för obestånd föreligger.

**Offentligt eller
frivilligt lämnat
material**

Det ska påpekas att Skatteverket i sin borgenärsroll inte har tillgång till andra räkenskapshandlingar än sådana som är offentliga eller lämnats frivilligt. Räkenskapsböcker och andra handlingar som överlämnats för taxerings- eller skatterevision får inte hållas tillgängliga för någon annan än revisorn och hans biträde eller chef (6 § taxeringsförordningen och 41 § SBF). Revisionen görs för att få underlag att fastställa rätt skattebelopp. Information som framkommer om bolagets ställning får dock användas för att bedöma om det finns skäl för betalningssäkring eller åtgärd på grund av att obestånd kan antas, se också avsnitt 2 Sekretess och avsnitt 7 Borgenärsutredning.

**Företags-
rekonstruktioner,
fusioner m.m.**

En fördjupad analys kommer främst att bli aktuell i större och mera komplicerade ackord och företagsrekonstruktioner, där det finns ett framtaget ekonomiskt underlag av rekonstruktör eller anlita ekonomisk sakkunnig, se avsnitt 9 och 10. Den kan också bli aktuell i samband med likvidation, se avsnitt 12, vid vissa fusioner av aktiebolag och ekonomiska föreningar samt vid delning av aktiebolag, se avsnitt 13. Borgenärerna har i dessa ärenden rätt att få del av ekonomiska rapporter och uttalanden av revisorer m.m. Fördjupad granskning kan behöva göras om det kan misstänkas att förfarandena sker i avsikt att försvåra skattekontroll eller skatteindrivning. Fördjupad analys kan också behövas om det underlag som Skatteverket har i deklarationer m.m. inte stämmer med den ekonomiska rapportering som lämnats av rekonstruktör eller företag.

**Bedöma och
föra dialog**

Borgenärshandläggarens uppgift är dock inte att i första hand göra egna räkenskaps- och finansieringsanalyser utan att bedöma i vilken utsträckning de behöver göras, kontrollera att de är riktigt gjorda och föra en dialog med rekonstruktörer och företag.

5.2 Översiktligt om olika associationsformer och kreditmarknadens aktörer

Den i särklass vanligaste formen för företagande är enskild näringsverksamhet. 2007 fanns det 538 000 aktiva enskilda firmor, 270 000 aktiebolag, 72 000 handelsbolag, 28 000 ideella föreningar, 21 000 ekonomiska föreningar, 6 800 enkla bolag, 4 200 stiftelser och ca 1 500 utländska filialer. Av de registrerade aktiebolagen beräknas endast en tredjedel ha en omsättning på över 3 miljoner kr och bara en femtedel hade mer än tre anställda (prop. 2009/10:204 s. 31).

5.2.1 Enskild firma

Företagaren ansvarar för skulder

Att den enskilda firman inte är en juridisk person innebär att företagaren själv är ansvarig för företagets skulder i den mån företagets medel inte täcker de olika fordringsanspråken. Å andra sidan krävs inget annat startkapital än det rörelsekapital som behövs för att komma igång med verksamheten. Den enskilda firman är inte något eget skattesubjekt utan det är den enskilde näringsidkaren som beskattas för verksamhetens resultat genom att till sin självdeklaration bifoga en näringsbilaga.

Levnadskostnader täcks av kapitaluttag

Den enskilde näringsidkaren kan inte ta ut lön för egen del och beskattning sker utifrån verksamhetens resultat. Levnadsomkostnaderna finansieras genom kapitaluttag. Det egna kapitalet vid verksamhetens start eller vid årets början minskar via uttag och ökar via insättning och rent redovisningstekniskt behandlas verksamhetens vinst som insättning och förlust som uttag.

Kostnader för lön och sociala avgifter avseende anställd personal är liksom övriga rörelsekostnader avdragsgilla i rörelsen.

Vid bedömning av verksamhetens resultat och ställning (dvs. eget kapital) är det viktigt att vara medveten om att redovisat resultat anges som resultat före företagarens egenavgifter och skatt.

Registrering och bokförings-skyldighet

Alla näringsidkare är bokföringsskyldiga (2 kap. 6 § BFL). Näringsidkare är den som yrkesmässigt driver ekonomisk verksamhet. Den som avser att bedriva näringsverksamhet ska registrera sig hos Skatteverket (3 kap. 2 § SBL). En preliminärdeklaration ska lämnas i samband med ansökan om F-skattsedel (10 kap. 1 § SBL). Räkenskapsåret ska vara kalenderåret, om inte dispens har getts (3 kap. 1 och 2 §§ BFL). Första året kan vara kortare eller längre än tolv månader. Det får inte vara

Årsbokslut

längre än 18 månader. Det sista året får förkortas, men inte förlängas (3 kap. 3 § BFL).

Normalt avslutas räkenskapsårets bokföring med ett årsbokslut. Om företaget beträffande vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppfyller minst två av följande villkor anses det från och med 1 november 2010 som större och ska lämna årsredovisning:

- fler än 50 anställda,
- en balansomslutning ¹ på mer än 40 miljoner kr,
- en nettoomsättning ² på mer än 80 miljoner kr

Tidigare gällde en balansomslutning på 25 miljoner och en nettoomsättning på 50 miljoner (6 kap. 1 § BFL).

Om nettoomsättningen är högst 3 miljoner kr gäller att årsbokslutet får upprättas i *förenklad form* (6 kap. 3 § BFL). Bokslutet består då av en resultaträkning och en balansräkning (6 kap. 10 § BFL). Ofta upprättas det förenklade årsbokslutet direkt på bilaga till självdeklaration.

Vad årsbokslut och årsredovisning ska innehålla framgår av avsnitt 5.4.2 respektive 5.4.3. Årsbokslutet är en privat handling som normalt inte är tillgänglig för utomstående. En årsredovisning är offentlig och ska hållas tillgänglig för alla som är intresserade senast från sex månader efter räkenskapsårets utgång (6 kap. 2 § BFL och 8 kap. 3 § 5 ÅRL). Den som är skyldig att ha årsredovisning ska också ha en auktoriserad eller godkänd revisor (6 kap. 1 § ÅRL och 3 § revisionslagen), se också avsnitt 5.5, Revision.

Se också Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010, avsnitt 15 Enskild näringsidkares bokföring, avsnitt 16 K1 – Enskild näringsidkare som upprättar förenklat årsbokslut och avsnitt 17 K2 – Årsredovisning i mindre företag.

² Balansomslutning = är företagets tillgångssumma enligt balansräkningen vilken även ska överensstämma med balansräkningens summa skulder och eget kapital.

³ Nettoomsättning = avser intäkter för sålda varor och tjänster som ingår i rörelsens normala verksamhet, exklusive mervärdesskatt och lämnade rabatter.

5.2.2 Aktiebolag

Aktiebolagslagen (2005:551), ABL skiljer mellan publikt och privat aktiebolag som kan ha en eller flera aktieägare. Den väsentliga skillnaden är att aktierna i det publika bolaget får erbjudas öppet till försäljning, exempelvis på börsen (1 kap. 7 § ABL).

Juridisk person

Aktiebolaget är såväl en juridisk person som ett eget skatteobjekt. Beslut fattas av en aktieägarmajoritet på bolagsstämma, av styrelse eller av VD.

Aktiekapital

Aktiekapitalet ska vara minst 50.000 kr (1 kap. 5 § ABL). Om bolagets eget kapital understiger hälften av aktiekapitalet är bolaget likvidationspliktigt 25 kap. 15 § ABL. Aktieägarna ansvarar inte för bolagets skulder, om det inte finns särskilda bestämmelser om betalningsskyldighet t.ex. företrädaransvar eller ansvar enligt ABL. I fåmansaktiebolag har denna åtskillnad mellan ägarnas och bolagets ekonomi i praktiken begränsad betydelse, eftersom ägarna ofta tvingats gå i personlig borgen eller ställa annan säkerhet för bolagets åtaganden.

I bolaget verksamma aktieägare betraktas som anställda i sitt bolag och tar ut lön som blir föremål för sociala avgifter och avdragen skatt precis som lön för övriga anställda.

Årsredovisning

Räkenskaperna ska alltid avslutas med årsredovisning (6 kap. 1 § BFL). Ett publikt aktiebolag ska ha minst en revisor (9 kap. 1 § ABL). För privata aktiebolag gäller i fråga om räkenskapsår som inleds närmast efter den 31 oktober 2010 att bolaget ska ha en revisor om det beträffande vart och ett av de två föregående räkenskapsåren uppfyller minst två av följande villkor: mer än tre anställda, en balansomslutning på mer än 1,5 miljoner kr, en nettoomsättning som överstiger 3 miljoner kr. Dessförinnan skulle alla aktiebolag ha revisor. Revisorn ska vara auktoriserad eller godkänd (9 kap. 12 § ABL). Se också avsnitt 5.5 Revision.

Årsredovisningen ska skrivas under av samtliga styrelseledamöter och VD eller med en kvalificerad elektronisk signatur (2 kap. 7 § ÅRL). Vad en årsredovisning ska innehålla framgår av avsnitt 5.4 nedan.

Årsredovisningen och revisionsberättelsen ska inges till Bolagsverket inom en månad efter att bolagsstämman fastställt balans- och resultaträkningen (8 kap. 3 § ÅRL). Därmed är de offentliga. Bolaget ska betala förseningsavgift

om handlingarna inte finns på Bolagsverket inom sju månader från räkenskapsårets utgång (8 kap. 5 och 6 §§ ÅRL).

**Personlig
betalnings-
skyldighet**

Efter femton månader är styrelse och VD personligt betalningsskyldiga för de förpliktelser som herefter uppkommer för bolaget (8 kap.12 § ÅRL), se avsnitt 16.4.

Styrelsen ska upprätta en kontrollbalansräkning när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet eller när det vid verkställighet enligt 4 kap. utsökningsbalken har visat sig att bolaget saknar tillgångar till full betalning av utmättningsfordringen (25 kap. 13 § ABL). Vid underlåtenhet kan styrelse, VD och aktieägare bli personligt betalningsskyldiga för bolagets förpliktelser, se avsnitt 16.2.4. I avsnitt 16.2.2 behandlas återbäringsbestämmelserna vid olovlig vinstutdelning. Likvidationsförfarandet behandlas också i avsnitt 12.2.

Se också Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010, avsnitt 17.2 Årsredovisning i mindre aktiebolag.

5.2.3 Ekonomisk förening

Juridisk person

En ekonomisk förening har många likheter med ett aktiebolag. Båda är juridiska personer och egna skattesubjekt. Medlemmarna saknar personligt ansvar för föreningens förpliktelser. Det ska finnas styrelse och minst en revisor som väljs på föreningsstämma. Har föreningen mer än 200 anställda måste det finnas en VD. Lagen om ekonomiska föreningar (1987:667), EFL, skiljer liksom aktiebolagslagen mellan eget och främmande kapital och mellan fritt och bundet eget kapital.

En ekonomisk förening måste ha minst tre medlemmar. Medlemmarna har en röst var på föreningsstämman.

Inget kapitalkrav

Det finns inget lagstadgat krav på insatsernas storlek. Det egna kapitalet har medlemmarna satsat eller också har det genererats i den egna verksamheten.

Medlemmarna ska betala de i stadgarna fastställda insatserna och har om de utträder rätt att sex månader efter avgången få ut sitt insatskapital. Beloppet får dock inte överstiga vad som belöper på medlemmen i förhållande till övriga medlemmar av föreningens egna kapital och föreningen får inte ha trätt i likvidation (då skifte ska ske) eller försatts i konkurs (4 kap. 1 § EFL).

Årsredovisning	Den löpande bokföringen ska avslutas med årsredovisning (6 kap. 1 § BFL). Denna ska skrivas under av samtliga styrelseledamöter (2 kap. 7 § ÅRL). Årsredovisningen ska hållas tillgänglig för alla som är intresserade senast från en månad efter det att stämman fastställde balansräkningen och resultaträkningen. Föreningar som utgör större företag, dvs. för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppfyller minst två av följande villkor: mer än 50 anställda, en balansomslutning på mer än 40 miljoner kr eller en nettoomsättningen på mer än 80 miljoner kr eller är moderbolag i en koncern som uppfyller villkoren, är skyldiga att inge årsredovisningen till Bolagsverket (8 kap. 3 § ÅRL). Före 1 november 2010 var beloppsgränserna 25 miljoner i balansomslutning och 50 miljoner kr i nettoomsättning. En ekonomisk förening ska alltid ha minst en revisor. För större föreningar gäller att denne ska vara auktoriserad eller godkänd, se också avsnitt 5.5, Revision.
Personlig betalnings-skyldighet	Om antalet medlemmar är mindre än tre är föreningen likvidationspliktig. De kvarvarande medlemmarna kan bli personligt betalningsskyldiga om inte åtgärder vidtas, se avsnitt 12.3 och avsnitt 16.5. I EFL finns också skadeståndsbestämmelser som i huvudsak överensstämmer med dem i ABL
Bostadsrätts-förening	För bostadsrättsföreningar gäller särskilda bestämmelser enligt Bostadsrättslagen (1991:614). Se också Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010, avsnitt 17.3 Årsredovisning i mindre ekonomiska föreningar.
	5.2.4 Handelsbolag
Juridisk person	Ett handelsbolag är en juridisk person som har två eller flera delägare bestående av fysiska eller juridiska personer. I likhet med enskild firma krävs inget angivet startkapital utöver det rörelsekapital som behövs för att komma igång med rörelsen. Regleringen finns i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag, HBL.
Bolagsmännen är betalningsskyldiga	Trots att handelsbolaget är en juridisk person är bolagsmännen (delägarna) solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser.
Bolagsmännen beskattas för vinsten	Handelsbolaget är skattesubjekt endast för vissa skatter såsom fastighetsskatt, moms, avkastningsskatt och särskild löneskatt. Det är däremot inte skattesubjekt för inkomstskatt och egenavgifter utan varje bolagsman redovisar och beskattas för sin

andel av resultatet (ofta bestämd utifrån faktisk arbetsinsats eller avtalat via upprättat kompanjonavtal) på samma sätt som enskilda näringsidkare.

Exekutionstitel mot bolagsman

Det krävs en exekutionstitel för att få verkställighet hos bolagsmannen. Skatteverkets beslut enligt SBL är en sådan. Se Handledning för solidariskt ansvar i handelsbolag, som också innehåller en redogörelse för det civilrättsliga regelverket avseende handelsbolag, vad gäller t. ex registrering och likvidation.

Levnadsomkostnader täcks av kapitaluttag

Precis som beträffande enskilda näringsidkare kan bolagsmän inte ta ut egen lön från handelsbolaget utan levnadsomkostnader etc. finansieras via kapitaluttag ur rörelsen. När och om andelarna i handelsbolaget säljs utgår sedvanlig reavinstbeskattning. Om handelsbolaget vid försäljningen av andelarna har negativt eget kapital till följd av gjorda kapitaluttag blir respektive bolagsman dessutom föremål för beskattning under inkomstslaget kapital med för närvarande 30 % av respektive andel av negativt kapital.

Om handelsbolaget försätts i konkurs sker beskattning på samma sätt som vid försäljning av andelar.

Årsbokslut

Ett handelsbolag med enbart fysiska personer som delägare ska avsluta räkenskapsåret med ett årsbokslut (6 kap. 1 och 3 §§ BFL). Om nettoomsättningen är högst 3 miljoner kr får årsbokslutet upprättas i förenklad form. Årsbokslutet är inte en offentlig handling. Revisor behövs inte. Alla bolagsmännen har granskningsrätt.

Årsredovisning

Handelsbolag som ägs av en eller flera juridiska personer måste dock lämna årsredovisning. Detta gäller även för s.k. större handelsbolag. Ett sådant handelsbolag föreligger fr.o.m. 1 november 2010 om det för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppfyller minst två av följande villkor: mer än 50 anställda, en balansomslutning på mer än 40 miljoner kr, en nettoomsättningen på mer än 80 miljoner kr. Detsamma gäller om bolaget är moderbolag i en koncern som uppfyller dessa villkor (6 kap. 1 § BFL). Tidigare gällde 25 miljoner i balansomslutning och 50 miljoner i nettoomsättning.

Årsredovisningen ska undertecknas av samtliga obegränsat ansvariga bolagsmän. Årsredovisningen är en offentlig handling (6 kap. 2 § BFL).

Är handelsbolaget skyldigt att ha årsredovisning, ska det från och med det räkenskapsår som inleds närmast efter den

31 oktober 2010 ha en revisor om bolaget under vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppfyllt minst två av följande villkor: mer än tre anställda, en balansomslutning på mer än 1,5 miljoner kr, en nettoomsättning som överstiger 3 miljoner kr. Tidigare måste sådana handelsbolag alltid ha minst en revisor (6 kap. 1 § BFL samt 2–3 §§ revisionslagen).

Om handelsbolaget har en eller flera juridiska personer som delägare ska årsredovisningen inges till Bolagsverket inom sex månader från räkenskapsårets utgång, annars ska den hållas tillgänglig på begäran (8 kap. 3 § ÄRL).

Vad ett årsbokslut respektive en årsredovisning ska innehålla framgår av avsnitt 5.4.

5.2.5 Kommanditbolag

Kommanditbolag är en speciell variant av handelsbolag där inte alla bolagsmän är solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser. Det finns två kategorier av bolagsmän. Dels en eller flera komplementärer (antingen fysisk eller juridisk person) som är obegränsat ansvariga för bolagets förpliktelser, dels en eller flera kommanditdelägare (fysiska och eller juridiska personer) som endast ansvarar för att betala in ett insatskapital. Samma redovisningsregler gäller som för handelsbolag.

5.2.6 Enkla bolag

Ingen juridisk person

Om en verksamhet drivs i enkelt bolag eller partrederi av en eller flera är varje bolagsman ansvarig för sin del av verksamheten och för sin egen redovisning. Reglerna om enkla bolag finns i HBL. När det gäller moms- och arbetsgivarredovisning kan Skatteverket efter ansökan utse en ansvarig representant (23 kap. 3 § SB).

5.2.7 Stiftelser

Juridisk person utan ägare

En stiftelse blir enligt stiftelselagen (1994:1220) en juridisk person vid bildandet. Eftersom det inte finns några ägare eller medlemmar som kan kontrollera hur stiftelserna sköts krävs det tillsynsmyndigheter, i regel länsstyrelserna. Det ska finnas ett stiftelseförordnande och egendom ska överlämnas till någon som ska ta hand om förvaltningen. En stiftelse ska registreras hos länsstyrelsen om den ska lämna årsredovisning eller det är föreskrivet i stiftelseförordnandet.

När det gäller stiftelsers ledningsorgan skiljer man mellan stiftelser med egen förvaltning som har en styrelse och stiftelser med anknuten förvaltning som förvaltas av en annan

juridisk person. Stiftaren bestämmer vilket det ska vara. Stiftaren får inte själv vara ensam styrelse eller förvaltare.

Styrelsen respektive förvaltaren är skyldig att följa föreskrifterna i stiftelseförordnandet avseende ändamål m.m. och placera förmögenheten på ett godtagbart sätt. I varje stiftelse ska det finnas minst en revisor.

**Bokförings-
skyldighet**

Stiftelser vars tillgångar överstiger en och en halv miljon kronor eller som bedriver näringsverksamhet eller är av visst slag är bokföringsskyldiga (2 kap. 3 § BFL).

Årsredovisning

Stiftelser är skyldiga att lämna årsredovisning, om de inte uteslutande är till förmån för medlemmar av en viss släkt (6 kap. 1 § BFL).

**Personlig
betalnings-
skyldighet**

I en stiftelse som bedriver näringsverksamhet finns det skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning om det finns anledning att anta att summan av stiftelsens tillgångar understiger summan av dess skulder (7 kap. 1 § stiftelselagen). Se avsnitt 12.4 och 16.6.

5.2.8 Ideella föreningar

Juridisk person

Definitionen på en ekonomisk förening är en förening som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet. Är inte båda förutsättningarna uppfyllda är föreningen ideell. En ideell förening blir en juridisk person när den bildas. Av stadgarna framgår vad den har för ändamål, hur verksamheten ska bedrivas och hur beslut ska fattas. Det ska finnas en styrelse som företräder föreningen.

**Bokförings-
skyldighet**

Flertalet ideella föreningar är inte formellt bokföringsskyldiga enligt BFL men de bör ha en sådan ekonomisk ordning som svarar mot god redovisningssed plus att de måste ha fullgott underlag för beskattningen. En ideell förening är bokföringsskyldig om den bedriver näringsverksamhet eller har tillgångar som överstiger 1,5 miljoner kr (2 kap. 2 § BFL).

Registrering

En ideell förening som bedriver näringsverksamhet eller har anställda ska vara registrerad hos Skatteverket (3 kap. 1 § SBL), och ha ett organisationsnummer. Är den skyldig att lämna årsredovisning enligt BFL ska den vara registrerad i handelsregistret hos Bolagsverket (2 § handelsregisterlagen (1974:157)). Det ska då även framgå vem som tecknar föreningens firma. Detta framgår annars av stämмо- eller styrelseprotokoll.

Årsredovisning

En ideell förening ska lämna årsredovisning om den fr.o.m. den 1 november 2010 för vart och ett av de två senaste räkenskapsåren uppfyller minst två av följande villkor: mer än 50 anställda, en balansomslutning på mer än 40 miljoner kr eller en nettoomsättning på mer än 80 miljoner kr. Detsamma gäller om den är moderbolag i en koncern som uppfyller villkoren. Tidigare gällde 25 miljoner i balansomslutning och 50 miljoner i nettoomsättning (6 kap. 1 § BFL).

Det finns ingen särskild civilrättslig lagstiftning för ideella föreningar. Det finns dock rättspraxis och man kan få ledning för rättstillämpningen genom jämförelser med vad som gäller för ekonomiska föreningar.

**Personlig
betalnings-
skyldighet**

Medlemmarna är fria från ansvar för föreningens skulder trots att det inte finns något föreningskapital till skydd för borgenärerna. Det kan dock bli fråga om personlig skadeståndsskyldighet för den som överskridit sina befogenheter och styrelsen kan åläggas företrädsansvar enligt 12 kap. 6 § SBL.

En ideell förening kan upphöra genom att medlemmarna beslutar om det. Normalt innehåller stadgarna bestämmelser om hur upplösningen ska ske.

5.2.9 Utländska filialer

I lagen (1992:160) om utländska filialer finns bestämmelser om hur utländska företag ska driva näringsverksamhet i Sverige.

De ska vara registrerade hos Bolagsverket, ska ha en VD och är bokföringsskyldiga.

VD:ns förvaltning ska granskas av auktoriserad eller godkänd revisor om två av följande villkor är uppfyllda; antalet anställda är mer än tre, balansomslutningen har uppgått till 1,5 miljoner kr och nettoomsättningen har uppgått till mer än 3 miljoner kr (12 § lagen om utländska filialer och 2 § revisionslagen). Utländska filialer ska normalt anses som svenska rättssubjekt och svara inför svensk domstol. Se dock vad som gäller i samband med konkurs i avsnitt 22 Internationell insolvensrätt.

Det finns också särskilda bestämmelser om Europabolag och Europeiska kooperativa föreningar.

FI:s uppgifter	5.2.10 Finansinspektionen och aktörerna på kreditmarknaden
	<p>En fungerande kreditmarknad är grunden för att företag ska kunna drivas. Finansinspektionen (FI) ska övervaka kreditmarknaden. FI:s övergripande mål är att bidra till finanssektorns stabilitet och effektivitet samt att verka för ett gott konsumentskydd.</p>
	<p>Finansinspektionen har tre huvudområden:</p>
	<ul style="list-style-type: none">– Utfärdande av tillstånd till företag som vill tillhandahålla finansiella tjänster.– Utformning av bindande regler och rådgivning angående finansiell verksamhet.– Tillsyn av att regler efterföljs och riskanalyser.
	<p>För de företag som kontrolleras av FI gäller särskilda civilrättsliga regler och redovisningsregler. Den aktuella lagstiftningen finns publicerad på FI:s webbplats.</p>
Bank	5.2.10.1 Bank- och finansieringsrörelse
	<p>Med bankrörelse avses rörelse i vilken det ingår betalningsförmedling via generella betalningssystem och mottagande av medel som efter uppsägning är tillgängliga för fordringsägaren inom högst 30 dagar (1 kap. 3 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse (LBF)). En bank kan vara ett bankaktiebolag, en sparbank eller en medlemsbank. Det finns en särskild sparbankslag (1987:619). En medlemsbank är en ekonomisk förening.</p>
Kreditmarknadsföretag	<p>Med finansieringsrörelse avses rörelse i vilken det ingår näringsverksamhet som har till ändamål att ta emot återbetalningspliktiga medel från allmänheten och lämna kredit, ställa garanti för kredit eller i finansieringssyfte förvärva fordringar eller upplåta lös egendom till nyttjande, dvs. leasing) (1 kap. 4 § LBF). Sådan rörelse bedrivs av kreditmarknadsaktiebolag eller kreditmarknadsförening, också kallade kreditmarknadsföretag. Banker och tillståndspliktiga kreditmarknadsföretag kallas kreditinstitut. Definitionerna finns i 1 kap. 5 § LBF.</p>
	<p>LBF innehåller bestämmelser om tillstånd, utländska företags verksamhet i Sverige, om hur verksamheten ska bedrivas och hur krediter ska hanteras och om när och hur FI ska ingripa. Den innehåller också associationsrättsliga regler om bankaktiebolag och kreditmarknadsbolag, t.ex. om storleken på</p>

aktiekapital, bolagsstämma fusion och likvidation. Den innehåller också särskilda bestämmelser om kreditmarknadsföreningar om storleken på insatskapitalet m.m.

Tillstånd av FI

Kreditinstitut ska ha tillstånd från FI. Tillstånd får ges om det kan antas att den planerade rörelsen kommer att drivas i enlighet med gällande lagstiftning och att ledningen är lämplig. Tillstånd får inte ges om någon i styrelsen eller VD i väsentlig utsträckning har åsidosatt sina skyldigheter i näringsverksamhet eller har gjort sig skyldig till allvarlig brottslighet (3 kap. 2 § LBF).

Kapitaltäckning

FI har rätt att tillsätta en eller flera revisorer för att delta i revisionen av ett kreditinstitut (13 kap. 9 § LBF). Styrelsen i en sparbank, en medlemsbank eller en kreditmarknadsförening är skyldig att genast låta upprätta en särskild balansräkning om det finns skäl att anta att institutet inte kan uppfylla kravet på kapitaltäckning enligt lag (2006:1371) om kapitaltäckning och stora exponeringar. Om kravet inte är uppfyllt ska FI underlättas (13 kap. 11 § LBF). När ett kreditinstitut har försatts i konkurs ska FI förordna ett allmänt ombud att som konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning tillsammans med den förvaltare som utsetts enligt konkurslagen (13 kap. 13 § LBF).

Insättningsgaranti

Enligt lagen (1995:1571) om insättningsgaranti garanterar staten insättningar på konton i banker, kreditmarknadsföretag och värdepappersföretag, om dessa har tillstånd att ta emot kunders medel på konto. Vid eventuell konkurs skyddar den statliga insättningsgarantin kontohavare fr.o.m. den 31 december 2010 med upp till 100 000 euro (prop. 2010/11:23).

Basel II och III

Lagen om kapitaltäckning och stora exponeringar grundas på EU-direktiv och den s.k. Basel II överenskommelsen. Den ställer stora krav på bankerna att bedöma vilken risk de tar vid utlåning. De ska följa noga utarbetade metoder för att säkra att en viss soliditetsnivå uppehålls, (se prop. 2006/07:5). I juli 2010 antogs en Basel III överenskommelse som innehåller utökade krav på kapitaltäckning m.m.

Särskilda regler för årsredovisning gäller enligt lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag.

Det gäller också särskilda regler för att rekonstruera ett företag som lyder under finansinspektionen. Se avsnitt 9.2.1.

**Endast
registrering**

5.2.10.2 Andra inlåningsföretag

Ett inlåningsföretag ska enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet registreras hos FI. Inlåningsverksamhet är att ta emot upplåning från allmänheten av återbetalningspliktiga medel genom t.ex. inlåning på konto eller utgivning av obligationer. Efter uppsägning ska pengarna vara tillgängliga för fordringsägaren inom högst ett år. FI ska kontrollera företagen årligen. Företagen omfattas inte av insättningsgarantin enligt lagen om insättningsgaranti. Inlåningsverksamhet får bara drivas av aktiebolag och ekonomiska föreningar (spar-kassor) som är registrerade hos Finansinspektionen.

**Endast
registrering**

5.2.11 Andra finansiella institut

Finansiella institut är finansbolag som inte finansierar sin verksamhet med pengar från allmänheten samt valutaväxlare och betalningsöverförare. Dessa institut ska enligt lagen (1996:1006) om anmälningsplikt avseende viss finansiell verksamhet registreras hos FI.

Valutaväxling är yrkesmässig handel med utländska sedlar och mynt samt resecheckar utställda i utländsk valuta.

Penningöverföring är yrkesmässig överföring av pengar eller pengars värde för någon annans räkning

Annan finansiell verksamhet är yrkesmässig verksamhet, som huvudsakligen består i att utföra en eller flera av de verksamheter som anges i 7 kap. 1 § punkterna 2, 3, och 5–12 LBF, dvs. att lämna och förmedla kredit, leasing, tillhandahålla betalningsmedel, ikläda sig garantiförbindelser, medverka vid värdepappersemissioner, lämna ekonomisk rådgivning, förvara värdepapper, driva rembursverksamhet, tillhandahålla värdefackstjänster och driva valutahandel.

FI kontrollerar ägare, ledning och att det finns interna regler enligt lagen om penningtvätt. Ändringar i ledning eller ägare ska anmälas till FI.

5.2.11.1 Värdepappersrörelse och fondbolag

I lag (2007:528) om värdepappersmarknaden finns bestämmelser om hur värdepappersrörelse, börsverksamhet och clearingverksamhet ska bedrivas. Bestämmelser om svenska fondbolag och motsvarande utländska förvaltningsbolag och fondföretag finns i lag (2004:46) om investeringsfonder. Där finns också särskilda associationsrättsliga bestämmelser för fondbolagen.

Tillstånd av FI För att få driva värdepappersrörelse krävs tillstånd av FI och företagen står under FI:s tillsyn. Ett värdepappersbolag handlar med värdepapper för annans och egen räkning och ger investeringsrådgivning. Det ska ha ett visst belopp i startkapital, ansvarsförsäkring eller garanti som ger motsvarande skydd. I lagen om värdepappersmarknaden regleras förhållandet till professionella respektive icke professionella kunder.

Ett fondbolag förvaltar investeringsfonder, som inte är juridiska personer. För varje fond ska det finnas ett förvaringsinstitut vars uppgift är att verkställa beslut av fondbolaget, ta emot och förvara den egendom som ingår i fonden och se till att försäljning och inlösen av fondandelar sker lagenligt. Fondbolaget företräder andelsägarna i alla frågor som rör en investeringsfond, 4 kap. 1 och 2 §§ lagen om investeringsfonder.

Investerarskydd Enligt lag (1999:158) om investerarskydd får en kund vid konkurs ersättning för förlorade tillgångar upp till ett värde av 100 000 euro fr.o.m. 31 december 2010 (prop. 2010/11:23). Investerarskyddet omfattar värdepapper och pengar som värdepappersbolag och fondbolag hanterar för sina kunders räkning i samband med att en investeringstjänst utförs (t.ex. köp, försäljning och deponering av värdepapper). Med värdepapper menas bland annat aktier, obligationer och olika typer av derivat. Institutet ska ha FI:s tillstånd att tillhandahålla investeringstjänster. Vilka institut som har sådant tillstånd framgår av FI:s webbplats.

Särskilda regler för årsredovisningen gäller för värdepappersbolag enligt lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag. För fondbolag gäller samma regler som för publika aktiebolag och det finns också särskilda bestämmelser i lagen om investeringsfonder.

Kapitaltäckning Lag (2006:1371) om kapitaltäckning och stora exponeringar innehåller bestämmelser om kapitaltäckning och stora exponeringar för värdepappersbolag. Vissa bestämmelser gäller även för fondbolag.

5.2.11.2 Försäkringsbolag

Enligt försäkringsrörelselagen (1982:713) ska försäkringsrörelse bedrivas med en för rörelsens omfattning och beskaffenhet tillfredsställande soliditet, likviditet och kontroll över försäkringsrisker, placeringsrisker och rörelserisker, så att åtagandena mot försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna kan fullgöras.

Tillstånd från FI

FI ger tillstånd (koncession) till företag som vill driva försäkringsbolag, upprätta filial, agentur eller liknande (sekundär-etablering) eller inleda gränsöverskridande verksamhet. Koncession regleras i försäkringsrörelselagen, FRL (1982:713) och försäkringsrörelseförordningen (1982:790) samt i FI:s föreskrifter. FI har också samlat information i skrivelsen ”Koncession för försäkringsbolag, upprättande av sekundär-etablering och gränsöverskridande verksamhet”.

I prop. 2009/10:246 har lämnats förslag till en ny försäkringsrörelselag.

Försäkringsförmedlare omfattas av lagen om (2005:405) försäkringsförmedling. Tillståndet att förmedla försäkringar ska registreras hos Bolagsverket.

5.3 Normgivning inom redovisningsområdet

De grundläggande reglerna om redovisning finns i BFL och ÅRL. Båda lagarna hänvisar till god redovisningssed. Vad som är god redovisningssed utvecklas kontinuerligt av olika organ med representanter för såväl näringslivet som det allmänna. Det innebär att allmänna råd, rekommendationer och uttalanden blir viktiga för praxis inom redovisningsområdet. Det finns två normgivande organ i Sverige, Bokföringsnämnden (BFN) och Rådet för finansiell rapportering (RFR). Även Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR), ger ut vägledning och gör uttalanden. Tidigare fanns Redovisningsrådet som gav ut rekommendationer med titeln RR Rådets rekommendation är fortfarande är tillämpliga och det är BFN som förvaltar innehållet. FI utfärdar föreskrifter och allmänna råd som är motiverade av de finansiella företagens särart.

FAR Komplet

Lagtexter, föreskrifter av FI, allmänna råd och rekommendationer inom redovisningsområdet finns på ett överskådligt sätt samlade i Far Komplet, som Skatteverket har åtkomst till via nätverket och där sökvägen är Start – program – externa informationssystem – FAR Komplet. Där finns FAR:s Samlingsvolym (del 1 och 2) med BFL, ÅRL, revisionslagen m.m. I FAR Komplet finns även specifik lagstiftning avseende de olika företagsformerna, (såsom ABL, HBL, EFL, stiftelselagen m fl.) vilka också styr företagens redovisning.

5.3.1 Bokföringsnämnden (BFN)

BFN är en statlig myndighet som i samverkan med olika intressenter har i uppgift att utveckla god redovisningssed. BFN ger ut allmänna råd för tillämpningen av företrädesvis BFL och ÅRL, www.bfn.se.

BFNAR

BFN ger ut ”Bokföringsnämndens allmänna råd”, vilka förkortas BFNAR och anges med uppgift om utgivningsår samt ordningsnummer (ex BFNAR 200X: 1). Dessa normer utgör, liksom tidigare rekommendationerna och uttalandena, inte formellt bindande föreskrifter.

Förutom BFNAR ger BFN även ut *vägledning* och *uttalanden*. Som exempel kan nämnas nämndens vägledning för enskilda näringsidkare som upprättar förenklat årsbokslut (BFNAR 2006:1)

Vägledningarna innehåller också kommentarer och praktisk information om hur redovisningen ska gå till.

5.3.2 Rådet för finansiell rapportering

Börsbolag

Rådet för finansiell rapportering, RFR, verkar för att anpassa och utveckla god redovisningssed samt regelbunden finansiell rapportering för företag vars värdepapper på balansdagen är noterade på en reglerad marknad i Sverige, dvs. för börsbolag www.radetforfinansiellrapportering.se.

5.3.3 FAR:s rekommendationer och uttalanden

FAR (tidigare FAR SRS) är en branschorganisation för revisorer och rådgivare.

Uttalanden och vägledning

FAR utfärdar rekommendationer och gör uttalanden i revisionsfrågor som är giltiga vid all revisionsverksamhet oavsett företagsform. Enligt FAR:s regler ska medlemmarna beakta god revisionssed och därmed de rekommendationer i revisionsfrågor som FAR har utfärdat. Uttalandena är ett vägledande komplement till rekommendationer eller lagstiftning. I avsaknad av annan liknande kompletterande normgivning har FAR:s rekommendationer och uttalanden kommit att uttrycka den gällande normen för de yrkesverksamma revisorernas praktiska tillämpning av god revisionssed. De används också som utgångspunkter för Revisorsnämnden och domstolarna i deras bedömningar och avgöranden.

5.3.4 IASB

Internationell praxis

I takt med den allt mer tilltagande globaliseringen finns klara behov av internationell enhetlighet m.m. beträffande sättet att redovisa/värdera och årsredovisningars utseende för ökad jämförbarhets skull. IASB (International Accounting Standards Board) publicerar IFRS (International Financial Reporting Standards, tidigare IAS International Accounting Standards) som är rekommendationer för en enhetlig redovisningspraxis sett ur ett internationellt perspektiv. FAR verkar för att praxis i Sverige i möjligaste mån anpassas till IFRS. Vissa rekommendationer har antagits av EU.

5.3.5 Revisorsnämnden

Auktorisation

Revisorsnämnden (RN) är en statlig myndighet som ansvarar för godkännande och auktorisation av revisorer samt registrering av revisionsbolag. RN utövar också tillsyn över revisorer och revisionsbolag. RN ska tillgodose samhällets behov av kvalificerade och oberoende externa revisorer och revisionsbolag samt säkerställa att dessa bedriver revisionsverksamhet som är av hög kvalitet och uppfyller höga etiska krav. RN ansvarar för att god revisors- och revisionsred utvecklas på ett ändamålsenligt sätt och har även till uppgift att bevaka den internationella utvecklingen inom revisorsområdet.

Tillsyn

RN utövar systematisk uppsökande tillsyn. RN övervakar och kvalitetssäkrar också den löpande kvalitetskontroll som FAR SRS utövar mot sina medlemmar. Vidare behandlar RN disciplinärenden mot revisorer och revisionsbolag. RN har möjlighet att initiera egna disciplinärenden, till exempel på grund av uppgifter i massmedia eller förhållanden som har framkommit vid den systematiska uppsökande tillsynen. Ett disciplinärende kan också inledas genom en anmälan från en enskild eller en myndighet, t.ex. Skatteverket.

5.3.6 SkatteverketsHandledning för sambandet mellan redovisning och beskattning

Skatteverkets ställningstaganden

I Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010 finns en genomgång av olika normer och rekommendationer. Där finns också kommentarer från Skatteverket och ställningstaganden avseende både redovisningsmässiga och skattemässiga konsekvenser.

På Skatteverkets webbplats publiceras löpande Skatteverkets ställningstaganden i frågor som gäller sambandet mellan

redovisning och beskattning under rubriken Rättsinformation, Skatteverkets ställningstaganden i rättsliga frågor.

5.4 Redovisningsregler

5.4.1 Bokföringslagen, BFL

De grundläggande reglerna om redovisningsskyldighet m.m. finns i BFL (1999:1078). Lagen innehåller bestämmelser om

- kretsen av bokföringsskyldiga (2 kap.)
- räkenskapsår (3 kap.)
- bokföringsskyldighetens innebörd (4 kap.)
- löpande bokföring och verifikationer (5 kap.)
- hur den löpande bokföringen avslutas (6 kap.)
- arkivering av räkenskapsinformation (7 kap.)
- utvecklande av god redovisningssed (8 kap.)

Bokförings- skyldiga

Juridiska personer – utom flertalet ideella föreningar, stat och kommun, konkursbon och vissa stiftelser – är bokföringsskyldiga. Det är också alla fysiska personer och dödsbon som bedriver näring. Även utländska filialer är bokföringsskyldiga.

Räkenskapsår

Ett normalt räkenskapsår omfattar tolv månader och överensstämmer med kalenderåret. Räkenskapsår under annan period än kalenderår kallas ”brutet räkenskapsår” varvid de i BFL särskilt angivna alternativen för bokslutsdag är den 30 april, den 30 juni och den 30 augusti. Fysiska personer och handelsbolag med fysisk person som delägare får inte ha brutet räkenskapsår. Om det med hänsyn till det allmännas ekonomiska intresse eller andra omständigheter finns synnerliga skäl, får dock Skatteverket medge att annan period av tolv hela månader används som räkenskapsår.

I samband med start eller omläggning av verksamheten får räkenskapsåret förkortas eller förlängas. Räkenskapsåret får inte vara längre än 18 månader. Vid nedläggning av verksamheten får räkenskapsåret förkortas, men inte förlängas.

Företag som ingår i samma koncern ska ha gemensamt räkenskapsår. Om det finns synnerliga skäl kan Skatteverket medge att olika räkenskapsår får tillämpas. För omläggning till brutet räkenskapsår krävs tillstånd från Skatteverket. Om ett företag felaktigt tillämpar brutet räkenskapsår får Skatteverket

förelägga företaget att gå över till kalenderår. Föreläggandet kan förenas med vite. (Se vidare Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010, avsnitt 9.) I prop. 2009/10:235 "Enklare redovisning" finns förslag att juridiska personer får tillämpa vilken månad som helst för avslutning. Kravet på fasta tidsperioder tas bort. Förslaget ska behandlas av Riksdagen i början av december 2010 och avsikten är att den nya regeln ska tillämpas från den 1 jan 2011.

**Bokförings-
skyldighetens
innehård**

Bokföringsskyldigheten ska fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed.

När bokföringsskyldighet inträder ska företaget upprätta en balansräkning utformad enligt de regler som gäller för företaget vid räkenskapsårets slut.

Bokföringsskyldigheten innebär att ett företag löpande ska bokföra alla affärshändelser, dvs. alla förändringar i storleken och sammansättningen av ett företags förmögenhet som beror på företagets relationer med omvärlden, såsom in- och utbetalningar, uppkomna fordringar och skulder samt egna tillskott och uttag ur verksamheten av pengar, varor eller annat.

Det ska finnas verifikationer för alla bokföringsposter samt systeminformation och behandlingshistorik som gör det möjligt att förstå bokföringen. All räkenskapsinformation ska bevaras inklusive avtal och andra handlingar av särskild betydelse för att belysa verksamhetens ekonomiska förhållanden och sådana uppgifter som är av betydelse för att det ska gå att följa de enskilda posternas behandling.

**Årsbokslut eller
årsredovisning**

Den löpande bokföringen ska avslutas antingen med ett årsbokslut eller med årsredovisning.

Aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag med juridisk person som delägare, bokföringsskyldiga stiftelser och större företag och moderbolag i större koncerner ska ha årsredovisning. Ett företag anses som större om mer än ett av nedanstående villkor uppfyllts under två år i följd:

Större företag

- > 50 anställda
- > 40 mkr i balansomslutning
- > 80 mkr i nettoomsättning

Ett noterat företag räknas dock alltid som större.

Före 1 november 2010 var beloppen 25 miljoner kr i balansomslutning och 50 mkr i nettoomsättning.

Hur en årsredovisning ska upprättas framgår av ÅRL, av lagen om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag eller lagen om årsredovisning i försäkringsföretag.

Andra företag ska ha årsbokslut. Vissa definitioner och grundläggande bestämmelser i ÅRL gäller även för årsbokslut.

Sådana andra företag i vilka den årliga nettoomsättningen normalt uppgår till högst tre miljoner kronor och som inte är skyldigt att upprätta årsredovisning får upprätta årsbokslutet i förenklad form.

Ett årsbokslut ska färdigställas inom sex månader från räkenskapsårets utgång.

Räkenskapsinformation

Räkenskapsinformation ska bevaras i 10 år. Skatteverket kan om det finns särskilda skäl tillåta att ett dokument, mikroskrift eller maskinläsbara medier, som används för att bevara räkenskapshandlingar förstörs tidigare.

5.4.2 Årsbokslut

Staten har ett intresse av att värna om ett rättvisande resultat till grund för beskattning. Av den anledningen finns det en nivå som inte får understigas vid värdering av tillgångar enligt gällande skattelagstiftning. Skattelagstiftningen lägger ett golv.

Civilrättsligt finns det en strävan att inte vilseleda någon intressent genom övervärdering av tillgångar (eller undervärdering av skulder). Av denna anledning värnar civilrätten om den maximala nivå, taket, som tillgångar/nettotillgångar som mest får tas upp eller värderas till.

I realiteten kommer redovisade tillgångsposter att tas upp i spannet mellan det tänkta golvet och taket vilket på så vis speglar samspelet mellan skatterätten och civilrätten.

Samband mellan redovisning och beskattning

I Sverige är sambandet mellan beskattning och redovisning större än i de flesta länder och det har skett samordning mellan reglerna, se också avsnitt 2 i Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning.

5.4.2.1 Det förenklade årsbokslutet

Upp till 3 miljoner

Ett förenklade årsbokslut får upprättas av den som har en omsättning på högst 3 miljoner kr och inte är skyldig att ha årsredovisning, 6 kap. 3 § BFL.

Enligt 6 kap. 10 § ÅRL ska ett förenklat årsbokslut innehålla resultat- och balansräkning och vara upprättad enligt god redovisningssed. Bestämmelserna i 2 kap. 7 § ÅRL om vem som ska underteckna årsredovisning gäller också för förenklat årsbokslut, se vidare Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning, avsnitt 16.

5.4.2.2 Årsbokslutet

Enligt 6 kap. 4 § BFL ska ett årsbokslut bestå av en resultaträkning och en balansräkning. Vid upprättandet ska vissa bestämmelser i ÅRL tillämpas, t.ex. vissa definitioner i 1 kap.

God redovisningssed

Grundläggande för både årsbokslut och årsredovisning är bestämmelsen 2 kap. 2 § ÅRL:

”Årsredovisningen skall upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed.”

Grundläggande principer

Andra grundläggande redovisningsprinciper enligt 2 kap. 4 § är följande:

- Företaget ska förutsättas fortsätta sin verksamhet.
- Samma principer för värdering, klassificering och indelning ska tillämpas från ett räkenskapsår till ett annat.
- Värderingen ska göras under iakttagande av rimlig försiktighet.
- Intäkter och kostnader som är hänförliga till räkenskapsåret ska tas med oavsett tidpunkten för betalningen.
- De olika beståndsdelar som balansräkningens poster och delposter består av ska värderas var för sig.
- Tillgångar och avsättningar eller skulder får inte kvittas mot varandra, liksom inte heller intäkter och kostnader.
- Den ingående balansen ska stämma överens med den utgående.

Balansräkningen

Balansräkningen ska i sammandrag redovisa företagets samtliga tillgångar, avsättningar och skulder samt eget kapital på balansdagen. Ställda panter och ansvarsförbindelser ska tas upp inom linjen, ÅRL 3 kap. 1 §.

Med ”inom linjen” menas att dessa uppgifter ska redovisas i anslutning till balansräkningen men att beloppen inte ska räknas in i balansomslutningen. Såväl ställda panter som ansvarsförbindelser kan ha stor betydelse vid insolvensbedömning trots att de inte ingår i balansomslutningen. I regel redo-

visas de under rubrikerna ställda panter respektive ansvarsförbindelser direkt efter summa skulder och eget kapital.

I bilaga 1 till ÅRL visas vilken uppställningsform som ska användas när balansräkningen upprättas. I 4 § ÅRL anges på vilket sätt avvikelser får ske från uppställningsformen.

ÅRL:s bestämmelser gäller för:

- avsättningar, 3 kap. 9 §
- extraordinära poster, 3 kap. 13 § första stycket,
- vad som är anläggningstillgångar och omsättningstillgångar och värdering av dessa 4 kap. 1–5, och 9 §§,
- värdering av pågående arbeten och varulager, 4 kap. 10–11 §§,
- omräkning av fordringar och skulder i utländsk valuta, 4 kap. 13 § och
- periodisering av vissa belopp vid upptagande av lån, 4 kap. 15 §.

En balansräkning är en specifikation och ”ögonblicksbild” per balansdagen över företagets samtliga tillgångar och skulder. Skillnaden mellan företagets totala tillgångar som finns på balansräkningens aktivsida (debetsida) och företagets totala skulder som finns på balansräkningens passivsida (kreditsida) utgör företagets egna kapital och visar dess ekonomiska ställning.

Företagets tillgångar består av två slag dels anläggningstillgångar som är avsedda att stadigvarande brukas eller innehas i verksamheten, dels omsättningstillgångar, som är alla andra tillgångar och i princip är tänkta att omsättas under innevarande räkenskapsår.

Företagets skulder består också av två slag dels långfristiga skulder, som normalt avses kvarligga längre än innevarande år, dels kortfristiga skulder, som normalt avses att omsättas/lösas under innevarande år.

Resultaträkning

Resultaträkningen ska i sammandrag redovisa företagets samtliga intäkter och kostnader under räkenskapsåret, 3 kap. 2 § ÅRL. I bilaga 2 och 3 till ÅRL finns alternativa uppställningsformer för resultaträkningen. Byte av uppställningsform får endast ske om det finns särskilda skäl, 3 kap. 3 § ÅRL.

Resultaträkningen visar summan eller resultatet av samtliga intäkter och kostnader. Om intäkterna överstiger kostnaderna har företaget gått med vinst.

Tilläggsuppgifter

I årsbokslutet ska enligt 6 kap. 5–9 §§ BFL ytterligare uppgifter lämnas om principerna för värdering av tillgångar, avsättningar och skulder. Uppgifter ska lämnas om

- tillgångarnas anskaffningsvärden,
- årets avskrivningar och nedskrivningar,
- ackumulerade avskrivningar och nedskrivningar,
- del av skuldposter som förfaller senare än ett år efter balansdagen,
- ändrade redovisningsprinciper.

Uppgifterna ska lämnas i noter. Om det inte står i strid med bestämmelsen om överskådlighet får upplysningarna lämnas i balans- eller resultaträkningen.

SeHandledning för sambandet mellan redovisning och beskattning om Redovisningsrådet och BFN:s allmänna råd och rekommendationer.

Årsbokslutet är till för företaget och dess ägare. Det är inte offentligt. Uppgifterna i årsbokslutet ligger till grund för beskattningen.

5.4.3 Årsredovisning

Intressenter

Förutom företagets ägare och anställda finns en rad olika intressenter som är intresserade av företagets redovisning, t.ex.

- kunder
- leverantörer
- banker och övriga kreditgivare
- investerare/ riskkapitalister
- ”det allmänna” representerat av stat och kommuner
- redovisningskonsulter och externrevisorer
- olika intresseorganisationer

Av 2 kap. BFL framgår vilka som ska lämna årsredovisning och därmed offentliggöra sin redovisning.

ÅRL

ÅRL innehåller bestämmelser om vad årsredovisningen ska innehålla och om upprättande och offentliggörande av årsredovisning m.m.

- inledande bestämmelser, definitioner (1 kap.)
- allmänna bestämmelser om årsredovisning (2 kap.)
- balansräkning och resultaträkning (3 kap.)
- värderingsregler (4 kap.)
- tilläggsupplysningar, noter till årsredovisningen (5 kap.)
- förvaltningsberättelse och finansieringsanalys (6 kap.)
- koncernredovisning (7 kap.)
- offentliggörande (8 kap.)
- delårsrapport (9 kap.)

5.4.3.1 Balans-, resultaträkning och noter

De grundläggande bestämmelserna är tillämpliga på såväl årsredovisning som årsbokslut, se föregående avsnitt. Utöver dessa finns mera detaljerade bestämmelser om värderingar, nedskrivningar m.m. och specialbestämmelser om redovisning av uppgifter för olika slags företag eller juridiska personer.

Ytterligare sådana bestämmelser finns i lagen om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag, i lagen om årsredovisning i försäkringsföretag och i vissa associationsrättsliga lagar, se avsnitt 5.2.

Balansräkningen, resultaträkningen och noterna ska upprättas som en helhet och ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat. Om det behövs för att ge en rättvisande bild ska tilläggsupplysningar lämnas (2 kap. 3 § första stycket ÅRL).

Allmänna råd och rekommendationer ska följas

Om avvikelser görs från vad som följer allmänna råd eller rekommendationer från normgivande organ, ska upplysning om detta och om skälen för avvikelserna lämnas i en not (2 kap. 3 § andra stycket ÅRL).

Om normgivning se avsnitt 5.3.

5.4.3.2 Förvaltningsberättelse

En årsredovisning ska alltid innehålla en förvaltningsberättelse. Berättelsen ska innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av företagets verksamhet, ställning och

resultat. När det behövs för förståelsen av årsredovisningen ska översikten innehålla hänvisningar till och ytterligare upplysningar om de belopp som tas upp i andra delar av årsredovisningen (6 kap. 1 § ÅRL).

Förvaltningsberättelsens information, som i regel kommer först i årsredovisningen (före resultat- och balansräkning med tillhörande noter), är ofta matnyttig vid räkenskapsanalys och insolvensbedömning.

De viktigaste punkterna som ska tas upp i förvaltningsberättelsen är:

- Förhållanden som inte tas upp i balansräkning, resultaträkning eller i noter, men som är viktiga för bedömning av ställning och resultat.
- Händelser av väsentlig betydelse som inträffat under räkenskapsåret eller efter dess slut.
- Förväntade framtida utveckling, risker och osäkerhetsfaktorer.

I aktiebolag och ekonomiska föreningar ska i förvaltningsberättelsen även lämnas förslag till dispositioner avseende vinst och förlust (6 kap. 2 § ÅRL).

5.4.3.3 Finansieringsanalys

Större företag, se avsnitt 5.4.1, ska även bifoga en finansieringsanalys till årsredovisningen (2 kap. 1 § ÅRL). Finansieringsanalysen ska redovisa företagets finansiering och kapitalinvesteringar under räkenskapsåret (6 kap. 5 § ÅRL). Den ska alltså visa hur bolaget använt tillförda medel i verksamheten.

I rekommendation RR 7 ”Redovisning av kassaflöden” används termen kassaflödesanalys i stället för finansieringsanalys. Kassaflödesanalysen ska visa företagets in- och utbetalningar hänförliga till löpande verksamhet, investeringsverksamhet eller finansieringsverksamhet. Uppdelningen ger information för bedömning av respektive kassaflödes relativa betydelse för bolagets finansiella ställning och likviditetssituation samt av kassaflödenas inbördes samband. Uppgifterna kan användas vid bedömningen av företagets förmåga att generera de likvida medel som krävs för att driva verksamheten vidare, för återbetalning av lån för betalning av andra förpliktelser t.ex. en ackordslikvid.

5.4.4 Redovisning under räkenskapsåret

5.4.4.1 Delårsrapport (kvartalsrapport)

Noterade företag och företag som omfattas av lagen om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag eller lagen om årsredovisning i försäkringsföretag lämna minst en delårsrapport. Ytterligare företag ska lämna delårsrapporter enligt lagen (2007:528) om värdepappersmarknaden (9 kap. 1 § ÅRL).

En delårsrapport ska hållas tillgänglig hos företaget om den inte ska registreras hos Bolagsverket (9 kap. 8 § ÅRL). Om den har granskats av en revisor ska även revisorns rapport bifogas. Om den inte är granskad av en revisor ska det anges (9 kap. 6 § ÅRL).

5.4.4.2 Kontrollbalansräkning

Enligt 25 kap. 13 § ABL ska styrelsen upprätta en kontrollbalansräkning när det finns anledning att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet eller när det vid verkställighet enligt utsökningsbalken har visat sig att bolaget saknar tillgångar att betala skulden.

I en stiftelse som bedriver näringsverksamhet finns det enligt 7 kap. 1 § stiftelselagen skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning om det finns anledning att anta att summan av stiftelsens tillgångar understiger summan av dess skulder.

För kontrollbalansräkningen gäller särskilda redovisningsprinciper enligt 25 kap. 14 § ABL. Se också avsnitt 16.2.4 och 12.2.

5.4.5 Särskilt om immateriella tillgångar

Företag har utgifter för forskning och för egenutveckling av produkter, processer, system, kundrelationer och marknadsföring. De nedlagda kostnaderna kan skapa immateriella värden i form av upphovsrätter till produkter, programvaror, patent, copyright, filmer, musik, design, varumärken m.m. som kan säljas eller upplåtas på olika sätt. Företag kan också betala andra för rätten att tillverka eller sälja produkter eller för licenser och tillstånd av olika slag Kundregister, kund- eller leverantörsrelationer, kundlojaliteter, marknadsandelar, personalens kompetens m.m. kan också värderas men det sker normalt bara i samband med överlåtelse av en rörelse eller del av rörelse.

Stora värden	En stor del av ett företags värde består av dess immateriella tillgångar men det avspeglas endast till en del i balansräkningen. Enligt studier av företagsförvärv i börsnoterade bolag 2006 utgjorde nettovärdet av materiella tillgångar i företagen 28 % av den genomsnittliga köpeskillingen, identifierbara immateriella tillgångar 21 % och goodwill 49 % (Balans nr 4 2009) ⁴ . Goodwillen är skillnaden mellan vad man betalat för företaget och det bokförda värdet av tillgångarna.
Rätt redovisningsprinciper	Som framgår av avsnitt 5.3, Normgivning inom redovisningsområdet, finns ett antal rekommendationer m.m. från olika organ. En del av dessa behandlar värderingen av immateriella tillgångar. Vilken normgivning ett visst företag tillämpar i sin redovisning eller koncernredovisning har betydelse när det gäller att bedöma värdet på redovisade immateriella tillgångar. Uppgiften om vilken normgivning som är aktuell går att utläsa ur informationen i företagets årsredovisning.
IAS 38	När det gäller koncernredovisningen i börsnoterade företag ska värderingen ske i enlighet med IAS 38 ”Immateriella tillgångar”, som är antagen inom EU genom förordning (1126/2008/EG) med ändringar. Värdering av immateriella tillgångar behandlas också i den internationella standarden IFRS 3 som handlar om värdering av tillgångar vid rörelseförvärv. RFR har uppfattningen att inte bara koncernredovisningen för noterade företag utan också redovisningen i noterade juridiska personer ska följa IAS 38. Dock måste viss anpassning ske till svenska förhållanden, vilket framgår av rekommendationerna RFR 2.3, Redovisning för noterade juridiska personer.
REDU 7	FAR har tagit fram ett uttalande, REDU 7, som utgör en vägledning för hur tillgångar och skulder i noterade företag ska värderas enligt IFRS 3 och IAS efter företagsförvärv. Där redovisas också olika metoder för värdering av individuella immateriella rättigheter och för goodwill.
BFNAR 2006:1	I BFNAR 2006:1, Enskilda näringsidkare som upprättar förenklat årsbokslut (K1), finns bestämmelser om immateriella tillgångar i kapitel 6, Balansräkning. Se också Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning 2010, avsnitt 16, s. 273. Endast förvärvade immateriella tillgångar får tas upp i balansräkningen och bara om de beräknas ge ekonomiska

⁴ Artikel av Marika Corell m.fl. ”Ytterligare ett steg mot verkligt värde” som hänvisar till en undersökning av Deloitte och Grant Thornton redovisad i Balans nr 11/ 2007 ”Rörelseförvärv enligt IFRS 3 – andra året”

fördelar och har ett bestående värde. Det innebär t.ex. att utgifter för en hemsida kan tas upp om hela hemsidan köpts av annan. En egentillverkad hemsida kan inte tas upp till någon del, även om vissa tjänster eller program har köpts in. Men vid en försäljning av rörelsen kan värdet vara detsamma. En immateriell anläggningstillgång får skrivas av på fem år.

BFNAR 2008:1

I BFNAR 2008:1, Årsredovisning i mindre aktiebolag (K2), finns bestämmelser om immateriella tillgångar i kapitel 10. Se också Handledning för sambandet mellan redovisning och beskattning avsnitt 17. Trots att 4 kap. 2 § ÅRL ger viss möjlighet till det ska inte en egenupparbetad immateriell tillgång tas upp i balansräkningen. Det medför att t.ex. kostnader för utveckling och forskning inte får tas upp, utan ska dras av direkt som kostnad. Företaget ska dock lämna upplysning om utgifter för forskning och utveckling om kostnaderna uppgår till mer än 30 % av rörelsekostnaderna. Beskrivningen kan t.ex. innehålla företagets forsknings- och utvecklingspolicy, inriktning och resursinsatser. En övertagen immateriell tillgång ska redovisas i balansräkningen när väsentliga risker och förmåner som är förknippade med att äga tillgången har övergått. Tidpunkten avgörs genom tolkning av det civilrättsliga avtalet.

K3, RR15, RR 17

Det pågår arbete med att ta fram en rekommendation, Upprättande av årsredovisning (K3), med avsikt att den ska gälla från årsskiftet 2011/2012. I kap. 18 i remissversionen finns bestämmelser om andra immateriella tillgångar än goodwill. Utgångspunkten för K3 är International Financial Reporting Standards for Small and Medium-sized Entities (SME) som antagits av IASB. Syftet är att K3 ska ersätta det upphörda Redovisningsrådets rekommendation RR 15 Immateriella tillgångar och RR 17 Nedskrivningar.

Förutsättningarna för att ta upp en immateriell tillgång i balansräkningen är i princip desamma i de olika rekommendationerna, men de presenteras och kommenteras på lite annorlunda sätt och med olika detaljeringsgrad. I RR15 och RR17 finns beskrivningar av värderingsmetoder och exempel från olika branscher. Samtliga dokument utom det kommande K3 finns i FAR Komplet.

**Redovisning
i balansräkningen**

Generellt gäller att vissa immateriella tillgångar ska redovisas i balansräkningen och avskrivas under viss tid. För detta krävs identifierbarhet, kontroll över tillgången samt att företaget tillförs framtida ekonomiska fördelar. Det krävs också att

anskaffningsvärdet kan beräknas på ett tillförlitligt sätt. Om detta inte är uppfyllt ska utgifterna för att skapa tillgången kostnadsföras direkt. Vid ett företagsförvärv utgör sådana tillgångar en del av den goodwill som redovisas i balansräkningen vid tidpunkten för förvärvet.

En immateriell tillgång kan definieras som en identifierbar, icke monetär tillgång utan fysisk substans, som innehas för att användas i produktionen eller för att tillhandahålla varor eller tjänster, för uthyrning till andra eller i ett administrativt syfte.

Identifierbar	En immateriell tillgång är identifierbar om den är möjlig att avskilja för att överlåta eller upplåta eller uppkommer ur avtalsenliga eller juridiska rättigheter, oavsett om dessa rättigheter är överlåtbara eller avskiljbara från företaget eller från andra rättigheter eller förpliktelser.
Kontroll	Ett företag har kontroll över en tillgång om det har förmågan att säkerställa att framtida ekonomiska fördelar från den kommer företaget till del och att begränsa andras möjligheter att få del av dessa fördelar.
Ekonomisk fördel	Framtida ekonomisk fördel kan även innefatta kostnadsbesparingar. Om en immateriell tillgång har förvärvats separat, t.ex. en licens, förväntas den ha framtida ekonomisk värde och ska tas upp till anskaffningskostnaden i balansräkningen på samma sätt som en materiell tillgång. Internt upparbetade varumärken, utgivningsrätter för tidningar och publikationer, kundregister och liknande ska inte redovisas i balansräkningen, inte heller internt upparbetad goodwill.
Anskaffningsvärde	Anskaffningsvärdet för en internt upparbetad immateriell tillgång är summan av de utgifter som uppkommit efter att det går att konstatera att det finns en identifierbar tillgång med framtida ekonomiskt värde. För att avgöra om kriterierna för tillgångsredovisning är uppfyllda ska skapandet av tillgången delas upp i en forskningsfas och en utvecklingsfas. Utvecklingsverksamheten kan tas upp som en tillgång under förutsättning att företaget har resurser att färdigställa tillgången och dra ekonomisk fördel av den. Det kan visas genom att det finns en hållbar affärsplan och löfte om utomstående finansiering. Vid varje redovisningstillfälle ska tillgången tas upp till sitt verkliga värde. Det ska således göras en prövning varje år om det ska ske nedskrivningar eller uppskrivningar.
Rörelseförvärv	Vid rörelseförvärv ska en tillgång eller en grupp av tillgångar som kan avskiljas eller grundas på juridiska rättigheter

värderas skilt från goodwill. Man måste bedöma vad anskaffningsvärdet är och det ska vara lika med det verkliga värdet vid förvärvstidpunkten. Det som inte kan identifieras eller värderas tillförlitligt ingår i goodwill.

I RedU 7 och RR 17 redovisas utförliga metoder för värderingen av olika immateriella tillgångar vid redovisning av företagsförvärv och vid prövning av nedskrivningsbehov i noterade företag. Dessa metoder kan ge vägledning även i samband med insolvensbedömningar.

Av- och nedskrivning

Rekommendationerna behandlar också hur långa avskrivningstider som kan accepteras – i princip mellan fem år och högst 20 år – och hur den årliga prövningen av en tillgångs värde ska ske. Enligt RR 17 ska en tillgång skrivas ner när det redovisade värdet överstiger återvinningsvärdet. Nedskrivningsbeloppet ska belasta periodens resultat.

Med återvinningsvärde avses det högsta av en tillgångs nettoförsäljningsvärde och nyttjandevärde. Nettoförsäljningsvärdet utgörs av det belopp till vilket en tillgång kan överlätas mellan parter som är oberoende av varandra, välinformerade och med ett intresse av transaktionen. Avdrag ska göras för direkta försäljningskostnader. Nyttjandevärdet utgörs av nuvärdet av de uppskattade framtida betalningar som tillgången väntas ge upphov till under sin nyttjandeperiod inklusive ett beräknat restvärde vid slutet av nyttjandeperioden.

När en tillgångs nyttjandevärde fastställs ska företaget, bland annat, utgå från

- uppskattningar av framtida betalningsflöden som bygger på rimliga och verifierbara antaganden och som speglar företagets bästa bedömning av de ekonomiska förhållanden som beräknas råda under tillgångens återstående nyttjandeperiod,
- att uppskattningarna avser tillgången i befintligt skick, samt
- en diskonteringsränta före skatt som återspeglar marknadens aktuella bedömningar av pengars tidsvärde och de risker som är knutna till tillgången. Om framtida betalningar justerats för risk får inte diskonteringsräntan justeras för samma risker eftersom detta skulle medföra en dubbelräkning.

Återvinningsvärdet ska fastställas för enskilda tillgångar. Om detta inte är möjligt, ska företaget fastställa återvinningsvärdet för den kassagenererande enhet till vilken tillgången hör. En

kassagenererande enhet är den minsta grupp av tillgångar som ger upphov till löpande inbetalningsöverskott oberoende av andra tillgångar eller grupper av tillgångar.

Upplysningar

För varje slag av tillgångar ska upplysning lämnas om

- beloppet för de nedskrivningar som påverkat resultatet under perioden och vilka poster i resultaträkningen som påverkats,
- beloppet för de återföringar av tidigare nedskrivningar som påverkat resultatet under perioden och vilka poster i resultaträkningen som påverkats samt
- beloppet för de nedskrivningar och återföringar av tidigare nedskrivningar som påverkat uppskrivningsfonden.

När gjorda eller återförda nedskrivningar under perioden sammantaget är väsentliga för företagets redovisning som helhet, ska företaget, i den mån upplysningar inte redan lämnats, lämna en kort beskrivning av viktigare tillgångsslag som påverkats av nedskrivningar (återföringar), samt de viktigare händelser och omständigheter som ledde fram till beslut om nedskrivningar (återföringar). Det anges vidare i RR 17 att det kan vara värdefullt om företag lämnar upplysningar om de viktigare antaganden som gjorts vid beräkning av tillgångarnas återvinningsvärden under perioden.

Något slags värdering bör ha gjorts vid obestånd

Det finns således ett antal regler och rekommendationer till ledning för värderingen av immateriella tillgångar. Även om värderingsmetoderna är något osäkra så bör alla företag, inte minst de som riskerar att komma på obestånd, ha gjort värderingar av företagets immateriella tillgångar och bör kunna redogöra för vilka principer som har använts. Det är viktigt att borgenärshandläggaren, med utgångspunkt från vilken bransch företaget är verksamt i, analyserar vilka immateriella tillgångar som finns. Det bör då beaktas att ett företag som går med förlust kan ha anledning att öka värdet på t.ex. utvecklingskostnader. Men det kan också vara så att det kan finnas dolda immateriella tillgångar som företaget räknar med ska generera vinster efter att företaget genomgått en företagsrekonstruktion och fått skuldavskrivning. Sådana tillgångar bör beaktas när ackord diskuteras, se avsnitt 9 Företagsrekonstruktion och offentligt ackord.

Det är också viktigt att kontrollera årsredovisningar m.m. bakåt i tiden för att se om företaget kan ha avhänt sig immateriella tillgångar till underpris och om det kan finnas grund för återvinning vid konkurs, se avsnitt 14, Konkursansökan.

I avsnitt 4, Sakrätt, finns en genomgång av hur immaterialrätter uppkommer, överlåtes och i vissa fall registreras och hur sakrättsligt skydd uppkommer.

I avsnitt 19, Utmätning, finns exempel på hur vissa rättigheter hanteras vid utmätning.

5.5 Revision

5.5.1 Revisionsplikten

Av avsnitt 5.2 framgår i vilken utsträckning olika slags företag måste ha revisor

Minskad revisionsplikt från 1 november 2010

Nya bestämmelser om frivillig revision har trätt i kraft den 1 november 2010 och tillämpas första gången för det räkenskapsår som börjar närmast efter den 31 oktober 2010 (prop. 2009/10:204).

Före nyssnämnda datum har alla aktiebolag haft skyldighet att ha en kvalificerad revisor. Nu får små privata aktiebolag välja om bolaget ska ha en revisor eller inte. Det innebär att bara ca 4 % av aktiebolagen är skyldiga att ha en revisor. Revisionsplikten inskränks även för vissa andra företag, bl.a. handelsbolag.

En revisor valdes tidigare för en period av fyra år. Mandattiden har kortats till ett år.

I samband med att de nya revisionsreglerna antogs höjdes gränsvärdet för när ett företag är skyldigt att upprätta årsredovisning på grund av sin storlek liksom beloppsgränserna i definitionen av vad som är större eller mindre företag i ÅRL.

Samtidigt har Skatteverket fått utökad möjlighet att under löpande beskattningsår förelägga företag att lämna uppgifter eller visa upp handlingar för kontroll av att dokumentations-skyldigheten fullgjorts enligt 19 kap. 2 lagen om självdeklarationer och kontrolluppgifter och 14 kap. 2 § SBL. Kontrollen ska säkerställa att företagens redovisning håller en grundläggande kvalitet. Kontrollen ska kunna omfatta t.ex. att affärshändelser är löpande bokförda och att det finns verifikationer hänförliga till en viss tidsperiod (prop. 2009/10:204 s. 92).

Att det inte längre kommer att finnas någon revisor i många aktiebolag innebär att det kommer att bli färre anmälningar till Skatteverket om orena revisionsberättelser. Det kommer i de flesta fall inte heller att ske någon revisorsgranskning i samband med kontrollbalansräkning och tvångslikvidation.

5.5.2 Revisorns roll

Det är företagsledningen som ansvarar för företagets förvaltning. Det innebär ansvar för att företaget har ändamålsenliga rutiner etc. vilka tryggar dess tillgångar och samtidigt utgör grund för att årsredovisning kan upprättas enligt gällande lagar och praxis.

Revisorns ska inom ramen för god revisionsredovisning granska och uttala sig om företagets årsredovisning och bokföring samt företagsledningens förvaltning, 5 och 7 §§ revisionslagen (1999:1079).

I revisionslagen anges vilken kompetens som krävs av revisorn och när denne måste vara auktoriserad eller godkänd. Det finns också en revisorslag (2001:883) som reglerar frågor om auktorisation och godkännande.

Revisorn är skyldig att lämna medrevisor, ny revisor och om företaget försatts i konkurs, konkursförvaltaren de upplysningar som behövs om företagets angelägenheter. Revisorn får också lämna upplysningar till förundersökningsledaren i brottmål (36 § revisionslagen). I övrigt har revisorn tystnadsplikt. Företagsledningen kan häva revisorns tystnadsplikt vilket innebär att om Skatteverket eller någon annan intressent önskar viss information direkt ifrån revisorn kan denne lämna informationen om företagsledningen ger revisorn fullmakt. En revisor måste agera vid misstanke om vissa ekonomiska brott från styrelseledamot eller VD inom ramen för verksamheten. Revisorn ska underrätta styrelsen om brottsmisstanken och ska, om styrelsen inte vidtar åtgärder, avgå senast inom fyra veckor och anmäla misstanken till åklagaren (9 kap. 42 § ABL). Misstanke om penningtvätt ska dock anmälas genast. Vissa slag av missförhållanden ska anmälas till FI.

En revisor kan bli skadeståndsskyldig om han uppsåtligt eller av oaktsamhet skadar företaget. Detsamma gäller när skadan tillfogas någon annan genom överträdelse av revisionslagen eller annan lag om årsredovisning. Talan får väckas senast inom tre år efter att revisionsberättelsen lämnats till företagsledningen (37 § revisionslagen).

5.5.3 Revisionsberättelsen

I 27–33 §§ revisionslagen anges vad revisionsberättelsen ska innehålla.

FAR SRS:s Revisionsstandard (RS 709 inklusive bilagor), som finns i FAR Komplet, samlingsvolym 2, lägger fast standarder för och ger vägledning om standardutformningen av revisionsberättelsen i aktiebolag. Den ska också kunna följas även vid revision av andra företag än aktiebolag. Utöver bestämmelser i lagstiftningen kan interna regler för ett företag, t.ex. stadgar, bolagsavtal, stiftelseförordnande m.m. också innehålla bestämmelser om revision och revisionsberättelse. Även för dessa fall kan vad som sägs i revisionsstandarderna vara vägledande.

Uttalanden

Enligt aktiebolagslagen ska revisionsberättelsen, förutom uttalandet om årsredovisningen, alltid innehålla:

- uttalande angående fastställande av resultaträkningen och balansräkningen
- uttalande angående det i förvaltningsberättelsen framställda förslaget till dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust
- uttalande angående ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och verkställande direktören

Vidare ska i förekommande fall revisionsberättelsen innehålla:

- yttrande om huruvida förteckning enligt 9 kap. 32 § punkt 3 aktiebolagslagen upprättats när skyldighet därtill förelägg
- anmärkning om någon styrelseledamot eller verkställande direktören företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningskyldighet gentemot bolaget
- anmärkning om någon styrelseledamot eller verkställande direktören på annat sätt har handlat i strid med aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen
- anmärkning om bolaget inte fullgjort sina skyldigheter rörande skatter och avgifter i de avseenden som anges i 9 kap. 34 § aktiebolagslagen
- angivande av att i årsredovisningen inte lämnats sådana upplysningar som ska lämnas enligt årsredovisningslagen; om det kan ske ska revisorn lämna erforderliga upplysningar

Revisorn får i revisionsberättelsen utöver vad som ovan angetts lämna sådana upplysningar som han eller hon anser att aktieägarna bör få kännedom om.

Revisionsberättelsen ska innehålla klart skrivna uttalanden och, i tillämpliga fall, anmärkningar och upplysningar om dels årsredovisningen, dels de andra förhållanden som revisorn har att bedöma och ta ställning till.

Om revisorn i revisionsberättelsen anger att årsredovisningslagen följts och tillstyrkt att resultat och balansräkning, vinstdisposition fastställs samt tillstyrkt att ansvarsfrihet beviljas utan ytterligare uttalanden, föreligger en ren revisionsberättelse.

**Ren/oren
revisionsberättelse**

Finns det anmärkningar avseende vad revisionsberättelsen enligt ovan ska innehålla ("Avstyrkt" eller "varken tillstyrkt eller avstyrkt") föreligger en oren revisionsberättelse. Detta kan utgöra en tydlig varningssignal som är viktig att uppmärksamma i samband med eller som grund för borgenärsutredning.

Att det finns en avlämnad revisionsberättelse utan anmärkning innebär inte en garanti för att samtliga transaktioner är granskade och i sin ordning. Modern revision bygger enligt god revisionssed på stickprovsgranskning efter gjord riskbedömning baserad på sannolikheten för medvetna eller omedvetna fel.

5.6 Finansiering

5.6.1 Finansieringsformer

Nedan följer ett urval av tänkbara finansieringslösningar.

Startkapital

Företagen finansieras i första hand av de medel som verksamheten genererar, s.k. internfinansiering. Från början behövs dock i regel ett startkapital i form av pengar eller realiserbara tillgångar som tillskjuts av företagaren själv, aktieägare, medlemmar eller stiftare.

**Krediter
och förskott**

Den löpande verksamheten kan till viss del finansieras med krediter från leverantörer och förskott från kunder.

Skatteskredit

Framför allt mindre företag med momsredovisning i självdeklaration kan ha skatteskrediter genom att företagaren eller bolaget har för låg preliminärskattedebitering eller oredovisade skatteskrediter.

Factoring	Vid factoring beviljas kredit med kundfordringarna som säkerhet. Fakturan pantsätts och överläts till finansbolaget. Företaget skickar fakturorna till kunden, men finansbolaget sköter inkassering och redovisning av fakturorna.
Leasing	Leasing innebär att en bank eller ett finansbolag köper den maskin, bil etc. som behövs i företaget. Därefter upplåts nyttjanderätten till företaget. På så sätt binder inte företaget kapital i utrustning, utan betalar i stället en leasingavgift för rätten att nyttja utrustningen. Eftersom leasing är en form av hyra, äger företaget inte leasingobjektet, som då heller inte utgör en tillgång i balansräkningen.
Avbetalning	Avbetalning är ett annat sätt att ordna finansieringen i syfte att minska kapitalbindningen. Företaget avtalar med säljaren om avbetalning med återtagandeförbehåll, och säljaren tar i sin tur kontakt med ett finansbolag som finansierar upplägget.
Checkkredit	Rörelsekredit i bank i form av checkkredit kan vara förenad med säkerhet.
Banklån	Banklån kan vara lång- eller kortfristiga och ha olika amorteringstid och räntor, som är mer eller mindre fördelaktiga. De är normalt förenade med säkerhet i form av företagsinteckning och har föregåtts av kreditprövning.
Offentliga lån och bidrag	Lån och bidrag från offentliga organ t.ex. EU eller Almi kan också utgöra finansieringsalternativ. Dessa lån eller bidrag kan vara förenade med särskilda villkor, som kan utlösa återbetalning om de inte uppfylls.
Obligationslån	Ett större företag kan ge ut obligationer för att låna in kapital. En obligation är ett räntebärande, vanligtvis på flera år löpande skuldebrev som intygar att innehavaren lånat ut pengar till exempelvis staten (statsobligation), ett hypoteksinstitut (bostadsobligation) eller ett större företag (företags- eller industriobligation). Privatobligationer som riktar sig till privatpersoner är börsnoterade på Privatobligationslistan
Förlagslån	Förlagslån är ett långfristigt lån utan särskild säkerhet som ges ut av större företag, hypoteksinstitut och banker. Förlagsbeviset utgör en andel av förlagslånet och är ett förmånsrättsligt efterställt skuldebrev som löper med ränta på viss tid. Ett förlagsbevis skiljer sig från en obligation genom att det har lägre prioritet än obligationer och andra lån i samband med företagsrekonstruktion eller konkurs. Ur företagets perspektiv

kan emission av förlagslån ses som ett alternativ till nyemission av aktier. Eftersom innehavaren av ett förlagsbevis tar en större risk än innehavaren av en obligation är räntan i allmänhet högre.

Ett förlagsbevis kan ses som ett mellanting mellan en preferensaktie dvs. en aktie som vid utdelning och likvidation har företrädesrätt framför andra aktier och en obligation. Förlagsbevis kan vara börsnoterade på Privatobligationslistan, men förlagslån kan i princip utges av vilket företag som helst.

Ett liknande instrument är förlagsandelsbevis som emitteras av ekonomiska föreningar.

Konvertibelt lån	Ett konvertibelt lån är ett lån där det underliggande skuldebrevet innehåller bestämmelser som ger långivaren rätt att byta ut sin fordran mot aktier eller andelar i det låntagande bolaget. Räntan på konvertibla lån sätts normalt lägre än marknadsräntan, eftersom själva möjligheten att konvertera hela eller delar av lånet till andelar, anses ha ett visst värde. En konvertibel är vanligen konstruerad som ett förlagsbevis kombinerad med en teckningsoption.
Andra lån från utomstående	Lån från andra utomstående parter. Det kan röra sig om allt från räntefria lån mellan släktingar till dyra lån från finansbolag, med eller utan säkerhet.
Lån från företagsledaren	Lån från företagsledare till eget bolag. Återbetalningsvillkor kan i vissa fall vara sådana att transaktionerna inte är tillåtna enligt borgenärsskyddsreglerna, se nedan angående aktieägartillskott.
Aktieägartillskott	Aktieägartillskott kan vara villkorade eller ovillkorade. Ett ovillkorat aktietillskott ökar bolagets kapital och återbetalas inte. Ett villkorat tillskott kan återbetalas, men det får inte ske i strid med borgenärsskyddsreglerna i 17 kap. ABL.
Nyemission	En nyemission kan riktas till både de gamla aktieägarna och till en eller flera nya, t.ex. ett riskkapitalbolag eller en s.k. affärsängel, en privatperson som investerar direkt i företag.
Försäljning av aktier	En s.k. riskkapitalist eller affärsängel kan också köpa aktier av aktieägarna och på det sättet gå in som ägare. Villkoren i själva samarbetet regleras genom ett aktieägaravtal. En viktig del i värderingen av ett bolag är vilka skulder och avtal som bolaget har. Ett riskkapitalbolag gör alltid en genomgång av alla avtal som ingåtts i verksamheten innan en investering görs. Denna genomgång av avtal kallas ”due diligence”.

5.7 Analys och bedömning

5.7.1 Borgenärsutredning

Kartläggning av närstående

Innan det görs en fördjupad analys av räkenskapshandlingarna bör det finnas en borgenärsutredning där ägare, koncernförhållanden, andra närstående företag och intressenter har kartlagts vad avser skatteredovisningar och skattebetalningar. Varningstecken som betalningsuppsmaningar enligt SBL, restföringar, konkurser, orena revisionsberättelser, för sent ingivna årsredovisningar, byte till ägare eller styrelse som är restförda eller saknar tillgångar, byten av företagsnamn, krångliga bolagsbildningar, likvidationer och fusioner bör föranleda en närmare analys av företaget i kretsen som synes vara solventa.

Misstanke om brott

I sådana fall bör den fördjupade analysen i första hand inriktas på att identifiera tillgångar som kan säkras och på att utreda om bokföringen är felaktig och om det kan bli frågan om anmälan om misstänkt brott, se vidare avsnitt 23.

Seriösa rekonstruktionsförsök

Görs analysen därför att det pågår ett rekonstruktionsförsök som Skatteverket bedömer vara till fördel för det allmänna, blir inriktningen en annan. I dialog med företaget och med eventuell rekonstruktör bör Skatteverket försäkra sig om att den utredning och ekonomiska rapportering som företaget har lämnat är rättvisande.

5.7.2 Översiktlig bedömning

Som borgenärshandläggare är det ur insolvenssynpunkt viktigt att uppmärksamma resultatutvecklingen, om erforderligt behov av rörelsekapital är tillgodosett samt om kapitalet är förbrukat och i så fall hur det kan/ska återställas.

Viktiga frågor att få svar på är:

1. Vilka åtgärder har vidtagits för att förbättra resultatet?
2. Vilka åtgärder planeras för att tillgodose kapitalbehovet?
3. När får dessa åtgärder effekt?

Underlag från företag och intressenter

Svaren står att få i de bedömningar som gjorts och görs av företagsledaren, revisor, ägare, kreditgivare, rekonstruktör och andra intressenter som har haft eller har anledning att ta ställning till hur verksamheten bedrivs. Till grund för dessa bedömningar ligger företagets räkenskapshandlingar. Skatteverket måste ta ställning till om dessa på ett riktigt sätt kan antas utvisa företagets ställning.

Helhetsbild	Det är lämpligt att först skaffa sig en helhetsbild genom att ”skumma” hela årsredovisningen, dvs. förvaltningsberättelse, resultaträkning, balansräkning och noter. Detta gäller även revisionsberättelsen
Rörelseresultat	När man därefter betraktar resultaträkningen – i såväl nutid som dåtid – är det viktigt att bedöma om omsättningen och resultatet tenderar att stiga eller falla. Det är av intresse att se rörelseresultatet men även nettoresultatet eftersom det är nettoresultatet som påverkar det redovisade egna kapitalet och därmed den ekonomiska ställningen.
Värdet av tillgångarna enligt balansräkningen	Därefter är det av intresse att granska balansräkningen och värdet av tillgångarna samt skulderna och vilka säkerheter som ställts. Om det redovisade egna kapitalet enligt balansräkningen är förbrukat eller negativt är detta en tydlig varningssignal.
Exekutiva värden	Vid denna tillgångsbedömning finns det anledning att översiktligt försöka bedöma tänkbara exekutiva värden för redovisade tillgångar.
Dolda reserver	Man bör även försöka utröna om det finns några dolda reserver i tillgångsmassan.
Nedskrivningsbehov	Eftersom förluster urholkar det egna kapitalet bör analysen innefatta en kritisk granskning av redovisade tillgångsposter för att bedöma om det finns något avskrivnings- eller nedskrivningsbehov, vilket i så fall ytterligare försämrar resultatet och därmed även den ekonomiska ställningen.
Förbrukat kapital	Det kan finnas anledning att utreda tidpunkten då mer än hälften av aktiekapitalet är förbrukat. Se vidare avsnitt 16 Betalningsansvar om kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13 § ABL. Även vid andra associationsformer än aktiebolag kan det vid insolvensbedömning vara av värde att inrikta sig på eventuellt negativt kapital, eftersom negativt kapital kan vara ett tecken på hur rörelsen har skötts. Exempelvis tyder stora kapitaluttag i handelsbolag eller enskild firma på att företagaren tillgodogjort sig medel medan skulder har byggts upp i företaget.
Rörelsekredit	Ett sätt att tillgodose behovet av rörelsekapital är att förhandla fram ett kreditlöfte/beviljad checkkredit som en ”betalningsbuffert”. Erfarenhetsmässigt bör en sådan buffert åstadkommas på ett tidigt stadium innan eventuella betalningsproblem uppstår. Skälet till detta är att banker och övriga kreditgivare är mer benägna att ge krediter medan affärsidé och entusiasm ännu kan betraktas som god. I praktiken är det många

entreprenörer som underlåter att förhandla fram kreditlöften innan betalningsproblem uppstår, vilket ofta innebär att dyrare finansieringslösningar som t.ex. factoring (se avsnitt 5.6 Finansiering) erbjuds när betalningsproblemen väl uppstått. En dyrare finansieringslösning än sedvanliga banklån/checkkrediter bör ses som en varningssignal vid insolvensbedömningen. Finansierings- och kapitalförsörjningsfrågorna måste då bli föremål för en ordentlig genomlysning.

Finansiella transaktioner

Finansiella transaktioner, t.ex. ”sale and lease back” innebär att en del av bolagets substans försvunnit. Aktiverade (balanserade) organisations- och utvecklingskostnader som leder till vinst eller minskar förluster är ytterligare varningssignaler som kan betyda att företaget kommer att hamna i ekonomisk kris.

Avgångar

Ändringar i ägar- och styrelsekretsen kan bero på att de som avgått inte längre tror på verksamheten. Eventuella tidigare konflikter och hur de nuvarande ägarna bedömer dem bör finnas redovisade.

Den ekonomiska hanteringen

Andra relevanta frågor är vilka som är revisorer, om det har skett ändringar, samt hur redovisningen och eventuell ekonomiavdelning sköts.

Förlängt räkenskapsår

Förlängning av räkenskapsår kan innebära att företaget inte vill lämna en årsredovisning för att dölja ställningen för utomstående intressenter.

Enar Folkesson tar i sin bok ”Företaget i ekonomisk kris” upp ännu fler företeelser/situationer som kan utgöra varningssignaler för ekonomisk kris, t.ex. alltför snabb expansion, beroende av en produkt, försök att nå nya marknader eller att byta bransch, ständiga förändringar och verksamhetsfrämmande tillgångar för ägarens personliga bruk.

Värt att ha i minnet är att ett företag som råkat in i ekonomisk kris och redovisar förlust erfarenhetsmässigt ofta går ännu sämre än vad som redovisas. Det omvända förhållandet brukar råda när företaget går bra.

5.7.3 Fördjupad räkenskaps- och finansieringsanalys

Dåtid, nutid, framtid

En professionellt utförd ekonomisk analys inför en kreditgivning eller ett aktieägartillskott bygger på en ingående jämförande granskning av dåtid, nutid och framtid i syfte att kunna bedöma rimligheten i den vid kreditansökan ofta mycket ljust uppmålade framtiden.

Analysen görs av företagets intressenter

Det finns anledning att anta att kreditgivare och ägare som medverkar till ackord och tillskjuter rörelsekapital har gjort ingående bedömningar. Normalt saknar Skatteverket anledning att själv göra en fördjupad analys. I dialogen med rekonstruktör och ekonomiskt sakkunniga hos företaget och hos andra borgenärer/kreditgivare är det dock viktigt att känna till hur bedömningarna görs.

Det finns dock inget skäl att bli alltför redovisningsteknisk och fastna i en mångfald av finansiella nyckeltal. Detta skulle i värsta fall kunna ge en felaktig bild av den framtida betalnings- och överlevnadsförmågan. Nyckeltalsanalys har framför allt värde för det egna företaget i jämförelse med tidigare perioder för samma företag. I vissa fall kan dock branschvisa jämförelser vara av värde.

Det finns flera hundra finansiella nyckeltal som kan indelas i huvudgrupper varvid de viktigaste är:

- vinsttal
- marginaltal
- likviditetstal och soliditetstal
- avkastningstal
- nollpunktstal (Break-even)
- kapitalbindningstal/ omsättningshastighetstal

Utan att här beräkna en mängd nyckeltal framhålls ändå tre nyckeltal:

Likviditet

Likviditet uttrycker ett företags betalningsförmåga på kort sikt och är omsättningstillgångar i relation till kortfristiga skulder. Ju högre omsättningstillgångar desto högre likviditet och desto bättre när insolvensen bedöms.

Soliditet

Soliditet uttrycker betalningsförmåga på lång sikt och visar hur stor del av företagets tillgångar som finansierats med eget kapital. Ju mindre andel lånat kapital desto högre soliditet.

Vad som är bra soliditetstal är väldigt branschberoende och som exempel kan nämnas att bankverksamhet kan anses ha bra soliditet om den uppgår till 10 % medan en tillverkningsindustri kräver betydligt högre soliditet för att denna ska anses vara tillfredställande. Soliditeten brukar också vara ett mått på hur förlusttåligt företaget är vilket också kan sägas uttrycka den långsiktiga betalningsförmågan.

Rörelsekapital Alla företag oavsett bransch eller storlek behöver ett visst mått av rörelsekapital för att kunna hantera sina åtaganden på avsett sätt. Rörelsekapitalet beräknas såsom skillnaden mellan omsättningstillgångarna (som avses att omsättas under innevarande år) och kortfristiga skulder (som avses att betalas under innevarande år). Om omsättningstillgångarna överstiger de kortfristiga skulderna föreligger ett positivt rörelsekapital.

Vid analys av företag som gått i konkurs kan man ofta se att rörelsekapitalet varit negativt under lång tid före konkursen, vilket understryker att det är viktigt för borgenärshandläggaren att beräkna/bedöma rörelsekapitalet.

5.7.4 Bedömning av framtiden

Ett företag ska kunna presentera en resultat- och en likviditetsbudget. Det är viktigt att dessa granskas eftersom företagaren ofta är överoptimistisk.

Resultatbudget En resultatbudget kan sägas vara en förväntad framtida resultaträkning.

Likviditetsbudget En likviditetsbudget kan sägas vara en förväntad framtida resultaträkning som har vidareförädlats och omräknats för att visa bolagets tänkta likvida behållning, ofta per månadsskifte under resterande del av innevarande år.

6 Tillämpningsområde

6.1 Inledning

I detta avsnitt behandlas vilka fordringar Skatteverket företräder i fråga om olika uppgifter/åtgärder som hanteras i ärendehanteringssystemet Boris. Tillämpningsområdet varierar beroende på vilken åtgärd som är aktuell.

I BorgL behandlas endast vissa av Skatteverkets borgenärsuppgifter, vilket framgår av lagens rubrik. En första avgränsning kan därför göras mellan sådana åtgärder som behandlas i BorgL och sådana som regleras i annan lag.

Beträffande sådana borgenärsåtgärder som inte behandlas i BorgL är grundprincipen att Skatteverket företräder endast sådana fordringar som myndigheten själv debiterar. För vissa åtgärder gäller dock även här ett något bredare tillämpningsområde. Detta behandlas närmare i avsnitt 6.2.

När det gäller åtgärder enligt BorgL kan Skatteverket sägas ha ett generellt samordningsansvar, dvs. i borgenärsrollen ingår att företräda och bevaka även sådana fordringar som debiteras av annan myndighet. Detta behandlas närmare i avsnitten 6.3 och 6.4.

6.2 Borgenärsuppgifter enligt annan författning än BorgL

6.2.1 Uppgifter/åtgärder enligt SBL

6.2.1.1 Betalningsanstånd enligt 17 kap. 7 § SBL

Skatteverket får, om det finns synnerliga skäl, bevilja anstånd med inbetalning av skatt även i andra fall eller på annat sätt än som anges i 17 kap. 1–6 §§ SBL (17 kap. 7 § SBL).

Vid tillämpningen av 17 kap. 7 § SBL förstås med skatt även avgift, t.ex. arbetsgivaravgift. Vidare omfattas bl.a. skattetillägg, förseningsavgift, kontrollavgift och ränta (1 kap. 4 § första stycket SBL). I praktiken kan anstånd medges för alla belopp som debiteras och betalas i skattekontosystemet, plus sådana medansvarsbelopp som visserligen inte debiteras i

Anstånd

kontosystemet men som påförs med stöd av bestämmelser i SBL. En anståndsansökan enligt 17 kap. 7 § SBL behöver för övrigt inte ta sikte på någon specifik skatt utan kan avse t.ex. ett visst underskottsbelopp.

Vilka skatter och avgifter som hanteras i skattekontosystemet, dvs. SBL:s tillämpningsområde, framgår av 1 kap. 1–2 b §§ SBL och behandlas närmare i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 1.4. De närmare förutsättningarna för att medge anstånd enligt 17 kap. 7 § SBL behandlas i samma handledning, avsnitt 17.9.

Skatteförfarandeutredningen (SFU) har i sitt betänkande föreslagit att Skatteverket, utöver anståndsbestämmelsen i 17 kap. 7 § SBL, ska få bevilja anstånd om det kan antas vara till fördel för det allmänna. Förslaget motsvarar KFM:s möjlighet att bevilja uppskov enligt 7 § första stycket 1 IndrL (SOU 2009:58).

6.2.1.2 Återkallelse av F-skattsedel

F-skatt

Offensiv återkallelse av F-skattsedel, dvs. sådan återkallelse som sker på initiativ av Skatteverket, är ett ärende i Boris.

Återkallelsegrunderna framgår av 4 kap. 13 § p. 2–9 SBL.

Återkallelse kan ske bl.a. vid inte obetydlig brist i redovisning eller betalning av skatt enligt SBL eller motsvarande utländsk skatt (p. 5).

Med skatt enligt SBL förstås även avgifter och ränta (1 kap. 4 § första stycket SBL). Vilka skatter och avgifter som hanteras i skattekontosystemet, dvs. SBL:s tillämpningsområde, framgår av 1 kap. 1–2 b §§ SBL och behandlas närmare i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 1.4.

En närmare redogörelse för återkallelsegrunderna i 4 kap. 13 § SBL och vad som är att förstå med inte obetydlig redovisnings- eller betalningsbrist finns i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 4.3.

6.2.1.3 Offensiv kontroll av debiterad preliminär skatt

Preliminär skatt

Med offensiv kontroll av debiterad preliminär skatt förstås sådana debiteringsändringar som görs på initiativ av Skatteverket. Preliminär skatt ska betalas med belopp som så nära som möjligt kan antas motsvara den slutliga skatten (4 kap. 1 § SBL). Tillämpningsområdet för offensiv kontroll utgörs därmed i praktiken av sådana skatter och avgifter som ingår i

den slutliga skatten. Vilka dessa skatter och avgifter är framgår av 11 kap. 10 § SBL.

Beslut om ändrad debitering görs för att uppnå att den preliminära skatten stämmer bättre överens med den beräknade slutliga skatten. För beslut krävs att ändringsbeloppet är betydande med hänsyn till den skattskyldiges förhållanden eller att det finns andra särskilda skäl (6 kap. 5 § SBL). De närmare förutsättningarna för ett ändringsbeslut behandlas i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 5.7.

6.2.2 Betalningssäkring

Betalningssäkring får användas beträffande fordran på

1. skatt och tull samt, om så särskilt föreskrivs, annan avgift till det allmänna som inte betecknas som skatt samt
2. skattetillegg, ränta, dröjsmålsavgift, förseningsavgift och annan liknande avgift, om den fordran som tillägget, räntan eller avgiften avser får betalningssäkras (2 § första stycket BtSL).

Betalningssäkring får även ske

1. om annan än den skatt- eller avgiftsskyldige är betalningsskyldig för belopp som avses i 2 § första stycket samt
2. för sådan fordran på utländsk skatt, tull eller avgift, för vilken säkerställande av betalning får ske här i landet enligt överenskommelse mellan Sverige och främmande stat (2 § andra stycket BtSL).

Som exempel på avgift till det allmänna för vilken det är särskilt föreskrivet att betalningssäkring får ske och där Skatteverket är debiterande myndighet kan nämnas vägavgift, allmän pensionsavgift och socialavgifter (se Handledning för betalningssäkring 2010, avsnitt 2.2.2).

Ett ärende om betalningssäkring prövas av allmän förvaltningsdomstol, dvs. förvaltningsrätten som första instans (3 § BtSL).

Vissa slags huvudfordringar och därpå belöpande avgift

Tredjemansansvar samt utländska fordringar

Ansökan görs av Skatteverket eller Tullverket

Ansökan om betalningssäkring görs av Skatteverket, oavsett att det kan vara annan svensk eller utländsk myndighet som har att besluta om fordringen. Det gäller t.ex. miljöavgift enligt 22 § lagen (1990:613) om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion samt koncessionsavgift enligt 17 § lagen (1992:72) om koncessionsavgift på televisionens och radions område. För dessa fordringar är Naturvårdsverket

respektive Radio- och TV-verket debiterande myndighet. Tullverket är dock behörig sökande om betalningssäkring rör tull eller annan skatt som ska tas ut för varor vid import eller tulltillägg enligt tullagen (2000:1281) eller transporttillägg enligt lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter.

Vilken myndighet som är behörig att begära betalningssäkring för företrädaransvar för tull ter sig något oklart. Det förhållandet att Skatteverket för det allmännas talan om företrädaransvar även beträffande tullfordringar (8 § BorgL, se avsnitt 6.3) talar dock för att Skatteverket är behörig sökandemyndighet. Se också Handledning för betalningssäkring 2010, avsnitt 3.2

Utländsk skatt

Överenskommelse om åtgärder för säkerställande av betalning av utländsk skatt finns bl.a. i nordiska handräckningsavtalet (SFS 1990:226) samt i Europaråds- och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden (SFS 1990:313). Vidare finns bestämmelser om säkerhetsåtgärder i EU:s indrivningsdirektiv som införlivats i svensk lagstiftning genom lagen (1969:200) om uttagande av utländsk tull, annan skatt, avgift eller pålaga. Begäran från utländsk myndighet om handräckning i form av indrivning – inbegripet säkringsåtgärder – handläggs av KFM, (3 § lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden, LÖHS). Blir det aktuellt att ansöka om betalningssäkring uppdrar KFM åt Skatteverket att ombesörja denna åtgärd (se Handledning för betalningssäkring 2010, avsnitt 11).

6.2.3 Åtgärder vid likvidation, fusion och delning samt vid minskning av aktiekapital

6.2.3.1 Likvidation

Ansökan om tvångslikvidation

Beträffande aktiebolag och ekonomiska föreningar har Skatteverket, i egenskapen av borgenär, vissa möjligheter att initiera tvångslikvidation som en passivitetspåföljd. Behörigheten att ansöka om likvidation följer av 6 § BorgL (se avsnitt 6.3).

Bevakningsåtgärder

Sedan likvidation beslutats för ett aktiebolag, en ekonomisk förening eller en stiftelse ska likvidatorn ansöka om kallelse på okända borgenärer. Även vid likvidation av ett handelsbolag kan bolagsmännen eller likvidatorn ansöka om kallelse på okända borgenärer. I samband med ett tvångslikvidationsärende ges bolagets respektive föreningens borgenärer tillfälle att yttra sig till Bolagsverket eller domstolen. Det närmare

förfarandet vid likvidation och kallelse på okända borgenärer och Skatteverkets bevakning av egna fordringar i samband med likvidation behandlas i avsnitt 12.

Andra myndigheters fordringar

I vad mån det ankommer på Skatteverket att agera som bevakande borgenär för andra debiterande myndigheters fordringar är något oklart, eftersom bevakningsåtgärden vid likvidation inte uttryckligen omfattas av 6 § BorgL. I samband med införandet av BorgL gjordes heller ingen ändring i 5 § lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer. Enligt denna bestämmelse ska Bolagsverket, när kallelsen rör aktiebolag, skicka en särskild underrättelse till KFM. På grund härav bevakar KFM sådana statliga fordringar som finns restförda hos KFM. Eventuella icke restförda fordringar bör däremot Skatteverket bevaka. Av praktiska skäl och för undvikande av preklusionseffekt bör Skatteverket göra en fullständig fordringsbevakning, även om det kan innebära viss dubbelbevakning. När således Skatteverket i samband med ett likvidationsförfarande gör en skuldavstämning och meddelar likvidatorn om den juridiska personens skuldbild bör denna inbegripa alla uppkomna fordringar som omfattas av BorgL, inklusive sådana fordringar som debiteras av andra myndigheter. I likhet med vad som gäller beträffande andra borgenärsuppgifter får det avgöras från fall till fall om övriga debiterande myndigheter ska kontaktas för att efterhöra om det finns ytterligare icke debiterade eller restförda fordringar (se avsnitt 7.2.8). Vid skuldavstämningen är det särskilt viktigt att kontrollera om det på grund av pågående skatteutredningar finns icke fastställda fordringar som kan tänkas vara okända för gäldenären och likvidatorn. Är så fallet ska likvidatorn omedelbart underrättas härom.

6.2.3.2 Fusion, delning samt minskning av aktiekapital

Bevakningsåtgärder

I samband med fusion, delning samt minskning av aktiekapital ska deltagande bolag eller ekonomiska föreningar underrätta sina kända borgenärer. Vidare ska Bolagsverket utfärda kallelse på borgenärer. Bolagsverket skickar en särskild underrättelse om kallelsen till Skatteverket, som i sin tur ska informera KFM, om bolaget är gäldenär hos KFM (9 § BorgF). En närmare beskrivning av förfarandet lämnas i avsnitt 13.

Andra myndigheters fordringar

Vilka fordringar Skatteverket har att företräda i samband med dessa underrättelser och kallelser är något oklart, eftersom borgenärsrollen vid fusion, delning och minskning av aktiekapital överhuvudtaget inte berörs i BorgL. Att Bolagsverket

ska skicka särskild underrättelse till Skatteverket om kallelsen på borgenärer är en ordning som infördes 2008. Tidigare skulle Bolagsverket skicka underrättelsen till KFM. I samband med denna ändring gjordes följande uttalande i prop. 2007/08:15 s. 135:

”Till följd av det nya regelverk om en fristående kronofogdemyndighet som kommer att gälla från och med den 1 januari 2008 – och som bl.a. innebär att det är Skatteverket som ska bevaka det allmännas intresse som borgenär – har det ansetts naturligt att underrättelsen i fortsättningen skickas till Skatteverket (jfr prop. 2006/07:99 och bet. 2006/07:Sku:99).”

Detta uttalande ger stöd för att det samordningsansvar som Skatteverket tillagts enligt BorgL ska tillämpas även i samband med fusioner, delningar och minskning av aktiekapital, dvs. Skatteverket har att agera som borgenär enligt 20, 23 och 24 kap. ABL samt 12 kap. EFL även i fråga om sådana fordringar som debiteras av andra myndigheter och som omfattas av BorgL. Även det förhållandet att regleringen av Skatteverkets skyldighet att vidaresända Bolagsverkets underrättelse till KFM inte lagts in i ABF utan i BorgF kan sägas tala för en sådan ordning.

6.2.4 Åtgärder vid förbrukat aktiekapital

Skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning

När ett aktiebolags egna kapital, beräknat enligt 25 kap. 14 § ABL, minskat så mycket att det understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet är styrelsen skyldig att upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning (25 kap. 13 § 1 ABL). Om så inte sker kan styrelsens ledamöter samt bolagets aktieägare bli solidariskt ansvariga för bolagets förpliktelser. Detta behandlas närmare i avsnitt 16.2.4.

Att ett aktiebolag har förbrukat sitt aktiekapital kan framkomma i samband med andra borgenärsåtgärder, t.ex. ackord eller företagsrekonstruktion, eller genom särskild information, t.ex. i en oren revisionsberättelse. Har bolaget obetalda skulder till det allmänna och föreligger inte förutsättningar för en betalningsuppökelse kan det bli aktuellt med åtgärder i form av konkursansökan samt tredjemansansvar enligt ABL, SBL eller lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag (HBL). Tillämpningsområdet för dessa åtgärder behandlas i avsnitt 6.3.

6.2.5 Begäran om kvarstad

Skatteverket kan komma att beröras av kvarstadsinstitutet dels genom att myndigheten själv står som sökande, dels genom att myndigheten lämnar garanti för skador som kan uppkomma när ett konkursbo står som sökande.

6.2.5.1 Skatteverkets ansökan om kvarstad

Tvistemål

När Skatteverket gör gällande ett fordringsanspråk som hantearas i allmän domstol, t.ex. tredjemansansvar enligt 25 kap. ABL, kan myndigheten under vissa förutsättningar begära att domstolen beslutar om säkerhetsåtgärd i form av kvarstad. Bestämmelserna om kvarstad i samband med tvistemål finns i 15 kap. rättegångsbalken (RB). Beträffande en sökande i allmänhet kan kvarstad som regel beviljas endast om denne ställer säkerhet för skada som kan tillfogas motparten. Staten är dock undantagen från kravet på säkerhet (15 kap. 6 § RB).

För Skatteverkets del följer tillämpningsområdet för kvarstadsåtgärden av vad som gäller i fråga om talan för huvudfordringen.

Konkursansökan

Om det föreligger sannolika skäl för bifall till en konkursansökan och det med skäl kan befaras att gäldenären skaffar undan egendom kan rätten, om det finns särskild anledning, förordna om kvarstad på gäldenärens egendom i avvaktan på att konkursansökningen prövas (2 kap. 11 § KonkL). Varje borgenär får begära sådan säkerhetsåtgärd, oberoende av vem som ansökt om konkurs. I övrigt ska bestämmelserna i 15 kap. RB tillämpas. Se även avsnitt 14.13. För Skatteverkets del är tillämpningsområdet knutet till vilka fordringar myndigheten företräder i konkursen (se avsnitt 6.3).

6.2.5.2 Konkursbos ansökan om kvarstad

Återvinning

I samband med en konkurs kan det bli aktuellt för konkursboet att väcka talan i allmän domstol, t.ex. för att återvinna egendom till konkursboet. Det kan då finnas behov av att begära kvarstad enligt 15 kap. RB, varvid säkerhet kan behöva ställas enligt 15 kap. 6 § RB. För att understödja konkursboets kvarstadsbegäran har Skatteverket möjlighet att gå in och biträda genom att ställa säkerhet i form av borgen (10 § 1 BorgF). Tillämpningsområdet för denna åtgärd följer av vilka fordringar myndigheten företräder i konkursen (se nedan avsnitt 6.3.1). Angående de närmare förutsättningarna för ett borgensåtagande (se avsnitt 15.5.4.1).

Enligt Skatteverkets arbetsordning ankommer det på huvudkontoret att besluta om säkerhet enligt 10 § BorgF. Se även skrivelse den 2 april 2008, dnr 131 183475-08/111.

6.3 Borgenärsuppgifter enligt 4–9 §§ BorgL

Generellt samordningsansvar

Skatteverket har att hantera ett flertal borgenärsuppgifter i enlighet med vad som närmare anges i BorgL. Detta verksamhetsansvar, som är särskilt anmärkt i 1 § första stycket 9 i förordningen (2007:780) med instruktion för Skatteverket, är speciellt såtillvida att det innefattar ett generellt samordningsansvar, dvs. i uppgiften ingår även att företräda och bevaka sådana fordringar som debiteras av annan myndighet. Därmed inte sagt att tillämpningsområdet är exakt detsamma för alla uppgifter/åtgärder som omnämns i BorgL. Beträffande sådana åtgärder till vilka hänvisas i 10 § är således tillämpningsområdet ett annat än för de åtgärder som anges i 4–9 §§.

De uppgifter/åtgärder som anges i 4–9 §§ BorgL är

- beslut om ackord (4 §)
- beslut om nedsättning av fordran (5 § första stycket)
- borgenärsföreträdare vid skuldsanering (5 § andra stycket)
- ansökan om konkurs, likvidation och företagsrekonstruktion (6 §)
- borgenärsföreträdare i konkurs samt vid företagsrekonstruktion (7 §)
- talan om betalningsansvar för annans skulder till det allmänna (8 §)
- begäran om boutredningsman (9 §)

För dessa uppgifter/åtgärder följer tillämpningsområdet av vad som anges i 1 § BorgL jämfört med 2 § BorgF.

Statliga fordringar som är a-mål, förutom studiemedelsfordringar

Detta innebär att Skatteverket har att företräda och bevaka alla statliga fordringar som vid verkställighet hos KFM handläggs som allmänna mål, med undantag för fordringar som grundas på 1973 och 1999 års studiestödslagar (SFS 1973:349 respektive 1999:1395). Vad som avses med allmänna mål beskrivs närmare i avsnitt 6.5.

	<p>Skatteverkets behörighet omfattar även vissa andra fordringar som verkställs som allmänna mål men som inte är statliga. Dessa fordringar är</p>
Vissa icke statliga fordringar	<ol style="list-style-type: none">1. felparkeringsavgift enligt lagen (1976:206) om felparkeringsavgift2. fordran enligt förordningen (19 80:400) om ersättning vid vissa viltskador m.m.3. avgifter enligt 10 kap. plan- och bygglagen (1987:10)4. fordran enligt 48 § andra stycket jaktlagen (1987:259)5. böter som tillkommer jaktvårdsfonden och viltskadefonden6. avgifter enligt lagen (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst7. avgift enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond
Sammanställning över medelsslag	<p>Vid verkställighet hos KFM indelas de allmänna målen i olika medelsslag (MS). I bilaga 2 har sammanställts vilka medelsslag hos KFM som omfattas av åtgärder enligt 4–9 §§ BorgL.</p> <p>6.3.1 Särskilt om ansvar för annans skuld enligt 8 § BorgL</p>
Skatteverket för talan	<p>Det är Skatteverket som för talan om betalningsansvar för någon annans skulder till det allmänna enligt SBL eller någon annan författning (8 § BorgL). Behörigheten avser inte bara sådant tredjemansansvar som följer av skatterättsliga bestämmelser, såsom företrädaransvar enligt 12 kap. SBL, utan även tredjemansansvar på grund av generella ansvarsbestämmelser i annan lagstiftning, såsom ABL och HBL.</p>
All domstolsprocess om ansvar	<p>Innebörden av bestämmelsen är att Skatteverket är behörig företrädare för det allmänna vid process rörande tredjemansansvar när huvudfordringen är av sådant slag som anges i 1 § BorgL och 2 § BorgF. Detta gäller oberoende av att ansvarsfordringen i vissa fall kan komma att hanteras som ett e-mål hos KFM (se avsnitt 6.5.2).</p> <p>Skatteverkets behörighet påverkas inte av att annan myndighet än Skatteverket i vissa fall kan besluta om tredjemansansvar som första instans. I författningskommentaren exemplifieras detta med att Skatteverkets processbehörighet gäller även när Tullverket med stöd av 5 kap. 24 § tullagen (2000:1281) beslutat om sådant solidariskt ansvar för bolagsman i handelsbolag som följer av 2 kap. 20 § HBL (prop. 2006/07:99 s. 50).</p>

Om bolagsmannen överklagar detta beslut träder Skatteverket in som motpart i processen. Bestämmelsen i 8 § BorgL utgör en sådan avvikande bestämmelse som anges i 1 § andra stycket myndighetsförordningen (2007:515). Det innebär att vad som sägs i 27 § samma förordning om att respektive förvaltningsmyndighet företräder staten vid domstol inom sitt verksamhetsområde inte gäller i fråga om tredjemansansvar.

Bestämmelserna om företrädaransvar i 12 kap. SBL är tillämpliga på miljöavgift (19 § lagen /1990:613/ om miljöavgift på utsläpp av kväveoxider vid energiproduktion). I 20 § anges att vid tillämpning av 19 § ska vad som sägs i SBL om Skatteverket i stället gälla Naturvårdsverket. Dock görs särskilt undantag för att annat kan följa av 8 § BorgL. Detta innebär att Skatteverket är behörig sökandemyndighet även beträffande företrädaransvar för miljöavgift.

Undantag, talan mot tullombud.

Deklarationsskyldigheten för tull kan fullgöras genom ett ombud (artikel 5 i rådets förordning (EEG) nr 2913/92 om inrättande av tullkodex för gemenskapen). Ombudsförhållandet kan vara antingen direkt, dvs. ombudet agerar i huvudmannens namn och för dennes räkning, eller indirekt, dvs. ombudet handlar i eget namn men för huvudmannens räkning. I det senare fallet betraktas ombudet som deklaratant. Han är därmed också gäldenär, dvs. betalningsansvarig för tullskulden. Även huvudmannen är gäldenär, dvs. betalningsansvarig tillsammans med det indirekta ombudet (artikel 201). Process rörande tulltaxering mot ett indirekt ombud faller utanför tillämpningsområdet för 8 § BorgL. Sådan process förs av Tullverket.

Beträffande de närmare förutsättningarna för tredjemansansvar som inte regleras i SBL, se avsnitt 16.

6.4 Borgenärsuppgifter enligt 10 § BorgL

I 10 § BorgL, som har rubriken ”Preskriptionsförlängning m.m.”, erinras om att det finns bestämmelser om Skatteverkets hantering av borgenärsuppgifter även i andra författningar, nämligen i lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar (SPL) samt i 2 kap. 30 § andra stycket UB.

Preskriptionsförlängning

Ansökan om preskriptionsförlängning görs av Skatteverket (7 § SPL), se avsnitt 18.

Tillämpningsområdet för SPL är inte detsamma som det som gäller enligt BorgL. SPL är tillämplig i fråga om skatt och

andra fordringar som det allmänna har rätt till och som drivs in enligt IndrL, med undantag för vissa särskilt uppräknade fordringar (t.ex. fordringar enligt 1973 och 1999 års studie-stödslagar) samt sådana fordringar för vilka särskilda bestämmelser om preskription gäller (1 § SPL). Eftersom IndrL gäller i fråga om alla fordringar som handläggs som allmänna mål hos KFM, dvs. även kommunala fordringar, har uppgiften att ansöka om preskriptionsförlängning ett något vidare tillämpningsområde än de uppgifter som anges i 4–9 §§ BorgL.

Motpart i tvister enligt UB

Med hänvisningen till 2 kap. 30 § andra stycket UB avses att Skatteverket är part i överklagade utskökningsmål samt i sådana tvister som anges i 4 kap. 20–23 §§, 4 kap. 26 §, 9 kap. 11 § tredje stycket samt 13 kap. 7 § andra stycket UB (se avsnitt 19).

Skatteverkets partsroll enligt 2 kap. 30 § andra stycket UB omfattar, utan undantag, samtliga fordringar i allmänna mål.

6.5 Allmänna och enskilda mål hos KFM

6.5.1 Allmänna mål

Vid verkställighet (utskökning) hos KFM skiljer man mellan två typer av utskökningsmål, allmänna mål (a-mål) och enskilda mål (e-mål).

Definition

A-mål utgörs av vissa fordringar som det allmänna – staten eller en kommun – har rätt till. Enligt 1 kap. 6 § UB ska följande statliga och kommunala fordringar handläggas som a-mål.

1. Böter, vite, skatt, tull, avgift och andra medel som staten har rätt till och som får verkställas utan föregående dom.

Att en fordran får verkställas utan föregående dom uttrycks oftast som att vid indrivning av fordringen får verkställighet enligt UB ske, se exempelvis 20 kap. 4 § SBL, 5 kap. 23 § tullagen (2000:1281), 8 kap. 4 § vägtrafikskattelagen (2006:227), 13 § lönegarantiförordningen (1992:501) samt 23 § lagen (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete.

2. Annan fordran som staten eller en kommun har rätt till och som enligt vad regeringen föreskrivit får verkställas som ett a-mål. En sådan föreskrift finns i 1 kap. 2 § UF och innebär att som a-mål ska behandlas
 - belopp som har förklarats förverkat eller som någon har ålagts att betala som annan särskild rättsverkan av brott,

- belopp som i ett mål eller ärende vid domstol eller annars i samband med en rättegång har utgått av allmänna medel och som enligt domstolens beslut ska återbetalas,
- sådan kostnad för rättshjälp som part eller någon annan har ålagts att ersätta staten enligt rättshjälplagen (1996:1619)
- vad som ska betalas enligt beslut som avses i lagen (2003:491) om konsulärt ekonomiskt bistånd,
- avgifter enligt 10 kap. plan- och bygglagen (1987:10),
- belopp som domstol har dömt någon att betala till staten eller belopp som någon enligt lag har rätt att återkräva av någon annan, om enligt särskild föreskrift indrivning av beloppet får ske enligt bestämmelserna i IndrL,
- utländsk allmän avgift enligt lagen (1969:200) om uttagande av utländsk tull, annan skatt, avgift eller pålaga samt lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden,
- avgifter enligt förordningen (1995:1459) om avgifter vid lantmäteriförrättningar,
- avgifter enligt förordningen (1989:1110) om avgift för livsmedelstillsyn m.m.,
- fordran mot en aktieägare, styrelseledamot eller verkställande direktör i ett aktiebolag på grund av punkt 5 av övergångsbestämmelserna till lagen (1994:802) om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)) och fordran mot en övertagare på grund av 17 § lagen (1996:761) om inkomstskatteregler m.m. med anledning av ändrade bestämmelser om aktiekapitalets storlek, om fordringen mot bolaget drivs in som allmänt mål,
- avgifter enligt förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken, förordningen (1998:942) om kemikalieavgifter m.m. och förordningen (1998:903) om avgifter för prövning enligt lagen (1998:814) med särskilda bestämmelser om gatuhållning och skyltning samt avgifter enligt föreskrifter som en kommun meddelat med stöd av sistnämnda förordning eller med stöd av 27 kap. miljöbalken.

3. Vidare anges i 1 kap. 6 § UB att det i annan lag kan vara föreskrivet att verkställighet av en fordran ska handläggas som a-mål. Så är fallet beträffande TV-avgift, 17 § andra stycket lagen (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst. Beträffande sådana regressfordringar för tredje man som anges i 12 kap. 10–12 §§ SBL föreskrivs särskilt i 12 kap. 13 § SBL att indrivning får ske på det sätt som gäller för indrivning av skatt. Därmed kommer även dessa fordringar att handläggas som a-mål vid verkställighet hos KFM.

För statliga fordringar som ska verkställas som a-mål kan i vissa fall bestämmelserna om anstånd och eftergift i fordringsförordningen vara tillämpliga. Detta behandlas närmare i avsnitt 6.7.

6.5.2 Enskilda mål

Sådana utskömningsmål som inte är a-mål utgör e-mål.

Vissa offentlig- rättsligt grundade fordringar

Det allmänna kan vara borgenär även i ett e-mål. Oftast är det då fråga om fordringar som uppkommit i det allmännas affärsdrivande verksamhet. Även andra fordringar kan dock vara e-målsfordringar. Vid tredjemansansvar enligt 25 kap. ABL samt när debiterande myndighet inte själv har tillagts rätt att besluta om solidariskt ansvar enligt 2 kap. 20 § HBL krävs det för verkställighet att Skatteverket utverkar en exekutionstitel i den ordning som gäller för fordringar i allmänhet, dvs. genom ansökan om betalningsföreläggande hos KFM eller genom stämning i allmän domstol. Även om huvudfordringen skulle utgöras av skatt är i dessa fall inte ansvarsfordringen att se som en skattefordran. Eftersom det inte är särskilt angivet att indrivning av fordringen får ske som ett a-mål kommer fordringen att verkställas i den ordning som gäller för e-mål.

Har staten tillerkänts skadestånd är detta också en fordran som handläggs som e-mål.

För e-målsfordringar där staten är fordringsägare gäller fordringsförordningen. Detta behandlas närmare i avsnitt 6.7.

6.5.3 Skillnaden mellan a-mål och e-mål

KFM borgenärs- företrädare i a-mål

I ett a-mål anses staten eller kommun vara sökande (1 kap. 7 § första stycket UB). Det är KFM som är borgenärsföreträdare vid verkställighetsförfarandet hos KFM (2 kap. 30 § andra stycket UB). Undantag gäller när fråga uppkommer om att avvisa en bristfällig ansökan eller när gäldenären (svaranden)

gör gällande att det föreligger sådant hinder mot verkställighet som anges i 3 kap. 21 § UB. I dessa fall går den myndighet som överlämnat fordringen för indrivning, dvs. den debiterande myndigheten, in som part vid handläggningen hos KFM. Beträffande trängselskatt och vägtrafikskatt ska särskilt anmärkas att uppbörd och överlämnande till indrivning görs av Transportstyrelsen men för Skatteverkets räkning. Skulle fråga om avvísning eller verkställighetshinder bli aktuell beträffande en sådan fordran torde det ankomma på Skatteverket att träda in som part.

Att Skatteverket, oberoende av vilken myndighet som beslutat om fordringen, träder in som part vid en domstolstvist har behandlats i avsnitt 6.3.

Särskilda bestämmelser för A-mål i UB

För handläggningen av a-mål gäller särskilda bestämmelser i UB. Detta anges oftast i slutet av respektive kapitel, på så sätt att en eller flera tidigare bestämmelser i kapitlet inte gäller vid handläggning av a-mål.

De undantag som görs i UB i fråga om allmänna mål avser bl.a. formerna för ansökan om verkställighet, möjligheten att verkställa olika slags exekutionstitlar, tidsfrister för försäljning av egendom, redovisning av influtna medel och sökandens ansvar för förrättningskostnader. För en närmare beskrivning av KFM:s borgenärsroll enligt UB, se KFM:s handbok Utmätning 2010, avsnitt 9.3

Indrivningslagen

De särskilda bestämmelserna om a-mål i UB kompletteras av IndrL, som innehåller mera specifika bestämmelser rörande KFM:s borgenärsfunktion. Efter att KFM:s borgenärsroll till stor del överförts till Skatteverket kvarstår i IndrL bestämmelser om gäldenärsutredning (6 §), uppskov och säkerhet (7–13 §§), avbrytande av indrivning (18 §), samt avräkningsordning vid betalning av skattekontofordringar (19 §). För en närmare beskrivning av KFM:s kvarvarande borgenärsroll enligt IndrL hänvisas till handbok Utmätning, avsnitt 9.4–9.6. Angående KFM:s uppskofsbeslut, se även avsnitt 8 i denna handledning.

Handläggningen hos KFM av allmänna mål benämns i IndrL som indrivning. Detta uttryck används även i SBL m fl. lagar som benämning för att en fordran lämnas över till KFM för vidare åtgärder enligt UB och IndrL. Internt inom Skatteverket och KFM används ofta uttrycket restföring, vilket har sin grund i att överlämnandet till KFM förr i tiden gjordes med

**Obligatorisk
restföring i A-mål**

stöd av särskilda restlängder. Numera sker överlämnandet så gott som uteslutande genom automatisk databehandling.

IndrL kompletteras av bestämmelser i IndrF. Där behandlas i 4 § när indrivning av olika slags a-målsfordringar senast ska ske (principen om obligatorisk restföring). Beträffande skattekontofordringar gäller särskilda regler i 20 kap. 1 och 2 §§ SBL. För underhållsstöd och felparkeringsavgifter är den maximala överlämnandetiden 5 månader. För andra fordringar gäller att indrivning ska ske senast 2 månader efter förfallodagen. Undantag (avvaktande med indrivning) kan göras om det är påkallat med anledning av ett ärende om ackord, nedsättning av fordran eller skuldsanering eller andra särskilda skäl talar emot att indrivning sker. Enligt ett förarbetsuttalande vid införandet av IndrL (prop. 1992/93:198 s. 55) behöver indrivning heller inte ske om fordringsbeloppet är litet (då 100 kr eller mindre).

Är det fara i dröjsmål ska å andra sidan indrivning begäras skyndsamt.

En närmare beskrivning av förutsättningarna för begäran om indrivning av sådana fordringar som debiteras av Skatteverket finns i Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 22.

6.6 Andra debiterande myndigheters fordringar

Som tidigare nämnts i avsnitt 6.3 görs hos KFM en indelning av a-målen i olika medelsslag (MS). I KFM:s handbok HEX-REX, instruktion (INS) nr 20:4, finns en kontoplan där samtliga medelsslag är förtecknade. Som exempel på frekventa fordringar för vilka Skatteverket är borgenärsföreträdare enligt BorgL men som debiteras av annan myndighet kan nämnas:

- Underhållsstöd (MS 62) – Försäkringskassan
- Felparkeringsavgifter (MS 39) – Transportstyrelsen
- Tull och andra införselavgifter (MS 95) – Tullverket
- TV-avgifter (MS 57) – Radiotjänst i Kiruna AB (RIKAB)
- Förseningsavgifter och särskilda avgifter enligt ABL (MS 52 och 56) – Bolagsverket
- Regressfordran avseende utbetald lönegaranti (MS 63) – Länsstyrelsen

- Fordonsskatt och trängselskatt (MS 35 och 33) – Transportstyrelsen (för Skatteverkets räkning)

Se i övrigt bilaga 2, med en samlad förteckning över de medelsslag som omfattas av Skatteverkets åtgärder enligt 4–9 §§ BorgL.

CSN-fordringar

Studiemedelsavgifter är särskilt undantagna från Skatteverkets behörighet såväl enligt BorgL som SPL. Däremot företräder Skatteverket dessa fordringar såsom motpart enligt 2 kap. 30 § UB (se avsnitt 6.4).

Förrättningskostnader hos KFM

Förrättningskostnaderna hos KFM (inkl. grundavgifter) påförs i ett utökningsmål och är en del av själva målet. Förrättningskostnaderna påförs utan särskild begäran (17 kap. 1 § UB). En grundavgift i ett e-mål är en del av e-målet och en grundavgift i ett a-mål en del av a-målet. Betalas inte förrättningskostnaden har sökanden i ett e-mål skyldighet att betala dessa (17 kap. 2 § UB). Detta kostnadsansvar gäller inte i a-mål (17 kap. 13 § UB).

Den omständigheten att staten/KFM kan ha en fordran avseende en grundavgift på en e-målsborgenär enligt 17 kap. 2 § UB medför inte att denna fordran handläggs som a-mål.

Det framgår inte om grundavgifter hänförliga till CSN-fordringar ingår i undantaget för Skatteverkets behörighet eller om de ska bevakas av Skatteverket. Det faller sig dock naturligt att se grundavgiften som en del av målet och sammanhängande med huvudfordran. Med detta synsätt skulle även grundavgifterna hänförliga till CSN:s fordringar omfattas av undantaget i 1 § BorgL. En konsekvens av detta är att Skatteverket inte ska bevaka dessa fordringar i samband med konkurs, skuldsanering osv.

TV-avgifter

Beträffande TV-avgifter ska anmärkas att RIKAB formellt inte är någon myndighet men att FL och principen om allmänna handlingars offentlighet ändå ska tillämpas när bolaget handlägger ärenden om TV-avgifter (14 § lagen (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst samt bilaga till 2 kap. 4 § OSL).

I KFM:s handbok HEX-REX, INS 20:4, finns angivet när betalningar som inflyter till KFM ska föras direkt till statsbudgeten respektive när betalning i stället ska redovisas till debiterande (sökande) myndigheten. Av de ovannämnda fordringarna är det endast tull och andra införselavgifter samt trängselskatt och fordonsskatt som ska redovisas mot stats-

budgeten. Övriga betalningar ska föras vidare till sökanden. KFM beslutar efter samråd med sökanden hur influtna medel ska betalas ut till sökanden om inte medlen ska föras direkt till statsbudgeten (20 § IndrF).

Likvidhantering

I vad mån betalning av en viss fordran ska föras direkt till statsbudgeten eller till debiterande myndigheten har ingen betydelse för Skatteverkets behörighet att företräda fordringen. Däremot har det betydelse för hur Skatteverket som borgenärsföreträdare ska hantera likvider som inflyter vid beslut om ackord eller nedsättning av fordran, vid betalningar enligt skuldsaneringsplan samt vid konkursutdelning. Hur betalning till Skatteverket ska ske för andra myndigheters fordringar och hur borgenärshandläggaren ska kommunicera med Skatteverkets likvidhanteringsfunktion för en riktig fördelning/redovisning av influtna medel behandlas närmare i en arbetsbeskrivning som upprättats för borgenärsarbetet.

6.7 Fordringsförordningen

Förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar (fordringsförordningen) tillämpas på fordringar som staten har rätt till och som inte omfattas av IndrL.

Statliga e-målsfordringar

Förordningen blir tillämplig främst på sådana fordringar som uppkommer i statliga myndigheters affärsdrivande verksamhet, men eftersom tillämpningsområdet formellt omfattar alla statliga fordringar som hanteras som e-mål kommer även vissa andra fordringar att omfattas av förordningen, t.ex. tredjemansansvar enligt 25 kap. ABL eller skadeståndsansvar, se avsnitt 6.5.2.

I fordringsförordningen regleras bl.a. frågor om

- betalningsbevakning och indrivning (10–12 §§)
- processbehörighet (13 §)
- betalningsanstånd (14 §)
- avbrytande av indrivning (15 §)
- ackord (16 §)
- eftergift (17 §)

Kammarkollegiet

En myndighet ska samråda med Kammarkollegiet innan myndigheten beslutar att avbryta indrivningsförsök, anta ackordsförslag eller efterge en fordran (19 §). Kammarkollegiet

får medge undantag från samrådsskyldigheten. Sådant undantag har meddelats för ett antal myndigheter, bl.a. Skatteverket.

Föreskrifter

Kammarkollegiet får meddela de föreskrifter som behövs för verkställighet av fordringsförordningen (21 §). Kammarkollegiet har den 7 juni 2006 meddelat sådana föreskrifter (KAMFS 2006:1).

6.7.1 Närmare om fordringshanteringen

Inkassolagen

Hur fordringshanteringen ska tillgå regleras förutom av fordringsförordningen även av inkassolagen (1974:182), som gäller fullt ut för denna typ av fordringar. Datainspektionen (DI) har utfärdat allmänna råd, reviderade 2001, till ledning för tillämpningen av inkassolagen och föreskriften där om att inkassoverksamhet ska bedrivas enligt god inkassosed (4 § inkassolagen).

Faktura

Påminnelse

För varje fordran ska snarast möjligt utställas en faktura (9 § fordringsförordningen). Om fordringen inte betalas senast på förfallodagen ska myndigheten så snart som möjligt skicka en betalningspåminnelse till den betalningsskyldige (10 § fordringsförordningen). Påminnelsen ska innehålla uppgifter om kapitalbelopp, avtalad påminnelseavgift och vilken dag som gäldenären senast måste betala (KAMFS 2006:1). Påminnelsen är ett förstadium till de inkassoåtgärder som regleras i inkassolagen och får inte förenas med någon annan påtryckning än att fordringen kommer att bli föremål för inkassokrav om betalning inte sker (DI:s allmänna råd s. 8 och 11).

Inkassokrav

Om fordringen inte betalas efter påminnelsen ska myndigheten vidta de åtgärder som behövs för att få betalt (11 § fordringsförordningen). Enligt KAMFS 2006:1 innebär detta att myndigheten utan dröjsmål ska vidta indrivningsåtgärder enligt inkassolagen, dvs. i praktiken skicka ut ett inkassokrav enligt 5 § inkassolagen. Ett sådant inkassokrav ska vara skriftligt och innehålla

- borgenärens namn
- grunden för fordran
- kapitalbelopp
- den ränta som yrkas
- kostnadsersättning och
- tidsfrist för betalning eller invändning

Ej rättslig åtgärd direkt

Myndigheten får enligt 6 § inkassolagen inte vidta någon rättslig åtgärd förrän gäldenären har fått ett inkassokrav som är utformat enligt 5 § och den angivna tiden har löpt ut. Undantag gäller dock om gäldenären uppenbarligen försöker undandra sig att betala eller om det annars föreligger särskilda skäl (7 § inkassolagen).

Uppdra åt annan myndighet eller ombud

Om det är till fördel för staten får myndigheten uppdra åt en annan myndighet eller åt ett inkassoföretag att bevaka och driva in myndighetens fordringar (12 § fordringsförordningen). Ett sådant uppdrag får inte innefatta att fordringen överlåts på uppdragstagaren. Myndigheten ska vidare (enligt KAMFS 2006:1) förbehålla sig rätten att bestämma vilka indrivningsåtgärder som ska vidtas samt när åtgärderna ska genomföras.

Ansökan om betalningsföreläggande eller stämning

Uteblir betalning efter inkassokrav utan att den betalningsskyldige bestrider betalningsskyldighet, ska myndigheten utan dröjsmål ansöka om betalningsföreläggande. Bestrids betalningsskyldigheten och åberopar gäldenären sakliga grunder för sitt bestridande, ska myndigheten bevaka statens rätt till betalning genom att väcka talan vid domstol eller genom att vidta andra rättsliga åtgärder. Ansökan om betalningsföreläggande eller stämning ska vidtas när detta är motiverat med hänsyn till fordringens belopp och vad som är känt om den betalningsskyldiges betalningsförmåga eller om åtgärden krävs från allmän synpunkt (KAMFS 2006:1).

Talerätt i domstol

Den debiterande myndigheten är behörig att företräda staten vid domstol i mål eller ärende som rör den aktuella fordringen men har möjlighet att uppdra åt annan myndighet eller ett ombud att föra myndighetens talan (13 § fordringsförordningen). Det ska observeras att Skatteverkets behörighet enligt 8 § BorgL att föra talan om tredjemansansvar kan avse även ansvarsfordringar som omfattas av fordringsförordningen. I så fall har Skatteverkets behörighet företräde (se 3 § fordringsförordningen). Se även avsnitt 6.3.1.

Anstånd

Den debiterande myndigheten kan medge att betalningsskyldigheten skjuts upp under skäligen tid, dvs. medge ett betalningsanstånd (14 § fordringsförordningen). Anstånd utöver ett år från förfallodagen får bara medges om det är till fördel för staten eller om det i övrigt finns synnerliga skäl. Enligt KAMFS 2006:1 ska överenskommelsen om betalningsanstånd ha formen av en skriftlig amorteringsplan som sänds över till den betalningsskyldige för godkännande. Planen ska innehålla

ett åtagande att betala ränta enligt 6 § fordringsförordningen. Enstaka, kortvariga anstånd får lämnas muntligen.

**Avbrytande av
indrivning**

Debiterande myndigheten får besluta att indrivningen ska avbrytas tills vidare, om ytterligare indrivningsåtgärder framstår som utsiktslösa eller inte är försvarliga med hänsyn till kostnaderna och indrivning inte heller krävs från allmän synpunkt (15 § fordringsförordningen). Indrivningen ska tas upp på nytt, om det visar sig att betalning kan fås utan större kostnader än vad som är skäligt. Avbryts indrivningen ska fordringen upptas på en särskild förteckning, där det bör framgå när åtgärden ska omprövas. Vidare bör gäldenären underrättas om att fordringen regelbundet kommer att bevakas till dess betalning sker (KAMFS 2006:1).

Ackord

Debiterande myndighet får anta ett förslag om ackord, om det kan anses fördelaktigt för staten (16 § fordringsförordningen). Något uttryckligt krav motsvarande vad som anges i 4 § första stycket BorgL finns inte, dvs. det anges inte specifikt att en uppgörelse inte får framstå som olämplig med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller av någon annan anledning. Att detta inte är särskilt angivet sammanhänger med att bestämmelsen i första hand är tänkt för fordringar som uppkommit i statens affärsmässiga verksamhet, där det i en ackordssituation som regel inte finns anledning att anlägga annat än rent ekonomiska överväganden. I likhet med vad som anges i 4 § andra stycket BorgL får ett ackordsförslag som inte har framställts i konkurs eller enligt FrekL antas bara om övriga borgenärer som berörs av ackordet godkänner det.

Eftergift

En debiterande myndighet har även möjlighet att helt eller delvis efterge en fordran, om det på grund av den betalningsskyldiges sjukdom eller av någon annan anledning är uppenbart oskäligt att kräva betalning (17 § fordringsförordningen). Eftergift får beslutas endast efter ansökan av den betalningsskyldige (KAMFS 2006:1). Dålig ekonomi torde i sig inte kunna utgöra grund för eftergift och föreligger det en obeståndssituation bör gäldenären hänvisas till andra skyddsinstitut, såsom skuldsanering. I avsnitt 7.1.4.2 kommenteras det förhållandet att ett beslut om eftergift bör ses som myndighetsutövning.

6.7.2 Gränssnittet mot BorgL

Eftersom fordringsförordningen omfattar e-målsfordringar och BorgL omfattar a-målsfordringar föreligger det ingen grundläggande kollision mellan dessa författningar.

Bestämmelserna i 14 och 17 §§ fordringsförordningen om anstånd respektive eftergift är dock tillämpliga även på fordringar enligt IndrL, med undantag för (1) sådana medel som i statsbudgeten redovisas som skatt och restavgifter och dröjsmålsavgifter på sådana medel samt (2) böter och andra medel som enligt särskilda bestämmelser drivs in på samma sätt som böter (2 § andra stycket fordringsförordningen).

Detta innebär att en annan debiterande myndighet kan ha att tillämpa bestämmelserna i fordringsförordningen om betalningsanstånd och eftergift samtidigt som Skatteverket är företrädare i fråga om andra borgenärsåtgärder. Visserligen förfogar Skatteverket i princip inte över frågor om betalningsanstånd och eftergift när det rör sig om andra myndigheters fordringar, men gränssnittet mellan å ena sidan ackord och nedsättning av fordran, som Skatteverket förfogar över, och å andra sidan anstånd och eftergift, som debiterande myndigheten förfogar över, är inte i alla lägen helt tydlig. En ackordsuppgörelse behöver inte nödvändigtvis bestå i att borgenärernas fordringar delvis efterges utan kan begränsa sig till ett moratorium, dvs. ett visst betalningsanstånd. Avgörande för Skatteverkets behörighet blir här att anståndet ges som ett led i en generell betalningsuppgörelse med borgenärerna. Om en gäldenär begär hel eller delvis eftergift av en a-målsfordran på grund av att han/hon hamnat i en obeståndssituation bör prövningen alltid, även om obeståndet har sin grund i t.ex. sjukdom, ske inom ramen för ackordsinstitutet, alternativt nedsättning av fordran.

7 Borgenärsutredning

7.1 Allmänna utgångspunkter

7.1.1 Inledning

I Skatteverkets borgenärsroll ingår bl.a. att göra en ekonomisk utredning av gäldenären för att kunna bestämma lämplig åtgärd enligt BorgL. Detta anges uttryckligen i 2 § BorgL och i 4 § BorgF föreskrivs när en sådan ekonomisk utredning får startas och vilka fordringar den ska omfatta. För att bedöma vilka närmare rättigheter och skyldigheter som gäller vid en sådan utredning måste man emellertid till största del falla tillbaka på bestämmelserna i FL samt vad som följer av allmänna förvaltningsrättsliga principer. Vidare kan de förarbetsuttalanden som gjordes i samband med tillkomsten av IndrL och regleringen av KFM:s gäldenärsutredning (prop. 1992/93:198 s. 61 ff.) tjäna som vägledning vid bedömningen av vad utredningen bör innefatta. Detta behandlas närmare i avsnitt 7.2

För sådana borgenärsåtgärder som regleras i SBL tillkommer de särskilda bestämmelserna i 14 kap. SBL om utredning i skatteärenden. Detta behandlas närmare i avsnitt 7.1.5.

Definition

För att begreppsmässigt skilja Skatteverkets utredningar om gäldenärens ekonomiska förhållanden från KFM:s gäldenärsutredning enligt 6 § IndrL, som till vissa delar kvarstår, kan Skatteverkets utredning lämpligen kallas för *borgenärsutredning*. En sådan utredning kan göras med sikte på att klarlägga förutsättningarna för att myndigheten ska kunna vidta en viss borgenärsåtgärd, t.ex. betalningssäkring, konkursansökan eller företrädaransvar. Men utredningen kan också göras inom ramen för en redan påbörjad åtgärd, t.ex. en anståndsansökan, företagsrekonstruktion eller skuldsanering. Med borgenärsutredning förstås alltså inte bara sådana utredningar som avses i 2 § BorgL utan alla utredningar om en gäldenärs ekonomiska förhållanden som görs i samband med en viss borgenärsåtgärd.

7.1.2 Grundläggande befogenheter och utredningsprinciper

I vad mån en myndighet överhuvudtaget har befogenhet att hämta in information rörande en viss person avgörs ytterst av vad som är relevant för den verksamhet myndigheten anförtrots och de uppgifter som ingår i verksamheten.

Ser man till Skatteverkets borgenärsarbete innebär detta att all informationsinhämtning ska vara relevant för någon av de arbetsuppgifter som ingår i Skatteverkets borgenärsroll. Ibland är detta uppenbart, såsom när information inhämtas på grund av att gäldenären själv ansökt om en åtgärd som myndigheten förfogar över, t.ex. betalningsansstånd eller ackord.

Ibland kan relevansen vara mera oklar, såsom när Skatteverket per telefon kontaktar personer med förfallna skatteskulder för att erinra om att skulden kommer att överlämnas för verkställighet om inte betalning inflyter. Detta arbete med att muntligen kontakta gäldenären kan ses som en kompletterande åtgärd till det skriftliga kravarbete som normalt sker innan en skattefordran överlämnas till KFM för indrivning. Åtgärden som sådan kräver ingen ytterligare utredning och kan såtillvida även ses som ett förebyggande informationsarbete. Men det är viktigt att ha klart för sig skillnaden mellan å ena sidan att på detta sätt aktivt gå ut med information om effekterna av fortsatt underlåten betalning och å andra sidan att efterfråga information för att utreda om det finns förutsättningar att vidta någon ytterligare borgenärsåtgärd vid sidan om den obligatoriska restföringen. Om handläggaren vid dessa samtal frågar gäldenären varför betalning inte skett och vilken ekonomisk ställning gäldenären befinner sig i är det inte längre fråga om en renodlad service- eller kravverksamhet. Görs en sådan förfrågan måste den ske i ett specifikt utredningssyfte, t.ex. för att utreda förutsättningarna för företrädaransvar eller konkurs, se nedan angående den s.k. ändamålsprincipen. Vidare krävs att gäldenären är medveten om detta syfte. Att kriterierna för ärendehandläggning i FL får anses uppfyllda behandlas i avsnitt 7.1.4.1.

Var de exakta gränserna går för en myndighets befogenhet att inhämta information kan inte entydigt fastslås. För vissa verksamhetsområden kan det finnas särskild lagstiftning som sätter ganska precisa gränser för myndighetens agerande. I flertalet fall måste dock gränssättningen falla tillbaka på mera allmänna principer.

Officialprincipen

I FL finns ingen allmän bestämmelse om myndighetens utredningsansvar men enligt 7 § FL ska myndigheten i varje ärende beakta möjligheten av att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. I övrigt anses det följa av allmänna förvaltningsrättsliga grundsatser att myndigheten ska tillse att förvaltningsärenden blir så utredda som deras beskaffenhet kräver. Denna utredningsprincip, *officialprincipen*, kan sägas inrymma en allmän skyldighet – och därmed också en grundläggande befogenhet – att skaffa in den utredning som behövs för att säkerställa en rättssäker ärendehantering. Ur rättssäkerhetssynpunkt kan officialprincipen sägas ha två sidor dels ska den enskildes rätt tillgodoses, dels ska det allmännas rätt inte efterges.

Hur långt myndighetens utredningsskyldighet sträcker sig är svårt att ange, men generellt gäller att den går längre när det är en myndighet som tar initiativ till en åtgärd mot den enskilde än när den enskilde själv anhängiggör ett ärende. I det sistnämnda fallet, t.ex. vid en ansökan om anstånd eller ackord, har parten ett större ansvar att förse myndigheten med behövligt material för bedömningen av de omständigheter som är relevanta i ärendet. När det gäller taxeringsärenden hos Skatteverket fastslås myndighetens utredningsskyldighet uttryckligen i 3 kap. 1 § TL. Där anges att Skatteverket ska se till att ärendena blir tillräckligt utredda. Även om någon motsvarande bestämmelse inte finns i SBL eller på borgenärsområdet i övrigt gäller i grunden samma sak inom detta område.

I SOU 2009:58, med förslag till ny skatteförfarandelag, föreslås en likalydande bestämmelse som den i 3 kap. 1 § TL. Och i det förslag till ny förvaltningslag som läggs fram i SOU 2010:29 ingår att officialprincipen skrivs in i den nya lagen.

Legalitetsprincipen

En annan grundprincip är *legalitetsprincipen*, som innebär att det krävs lagstöd för att vidta åtgärder som innebär begränsningar av grundlagfästa fri- och rättigheter. En myndighet kan således inte utan lagstöd – alternativt samtycke från den enskilde – få tillträde till en privat plats, t.ex. för att besiktiga egendom. I SOU 2010:29 föreslås att principen skrivs in i den nya förvaltningslagen genom följande övergripande formulering: ”En myndighet får endast vidta åtgärder som har stöd i lag eller annan föreskrift.”

Proportionalitetsprincipen

Vidare måste myndigheten beakta *proportionalitetsprincipen*, som innebär att myndighetens åtgärder ska stå i rimlig proportion till vad myndigheten vill uppnå med sitt handlande. I fråga

om betalningssäkring har denna princip kodifierats. Enligt 4 § andra stycket BtsL får beslut om betalningssäkring fattas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för gäldenären eller för något annat motstående intresse. I SOU 2009:58 föreslås att proportionalitetskravet skrivs in i den nya skatteförfarandelagen som en allmän förutsättning vid beslutsfattande.

**Ändamåls-
principen**

Ändamåls- eller lämplighetsprincipen innebär att den information som myndigheten efterfrågar ska vara användbar i ett visst specifikt avseende. Utredningsåtgärden ska således syfta till ett visst resultat, annars är den varken nödvändig eller lämplig.

Behovsprincipen

Av *behovs- eller nödvändighetsprincipen* följer att minsta möjliga intrång ska göras i någon annans intressesfär. Innan en utredningsåtgärd vidtas ska alltid prövas om densamma är nödvändig för att uppnå vad som eftersträvas.

I SOU 2010:29 föreslås att proportionalitets- samt ändamåls- och behovsprinciperna kommer till uttryck i den nya förvaltningslagen. Där föreslås följande föreskrift: ”Myndigheten får ingripa i ett väsentligt enskilt intresse endast om ingreppet kan antas leda till det avsedda resultatet. Ingreppet får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får göras endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som uppstår för den som ingreppet riktas mot.”

**Objektivitets-
principen**

Slutligen gäller, att även om föreskrifter och allmänna utredningsprinciper ger stöd för att vidta en viss utredningsåtgärd, måste åtgärden vidtas under hänsynstagande till *objektivitetsprincipen*. Detta innebär att myndigheten vid sitt agerande ska beakta allas likhet inför lagen samt agera sakligt och opartiskt och inte låta sig påverkas av ovidkommande hänsyn. I SOU 2010:29 föreslås att principen skrivs in i den nya förvaltningslagen.

7.1.3 Allmänt om informationsinhämtning i borgenärsarbetet

Vilka faktiska möjligheter en myndighet har att inhämta extern information i ett ärende kan variera avsevärt. Inom ramen för ovannämnda utredningsprinciper måste visserligen myndigheten kunna agera ganska fritt för att fullgöra sin utrednings- skyldighet, men samtidigt är myndighetens allmänna befogenhet att få del av extern information begränsad till vad parten, tredje man och andra myndigheter anser sig vilja eller kunna bidra med.

**Information från
gäldenären**

Skatteverkets möjlighet att i borgenärsarbetet inhämta kompletterande information från gäldenären förutsätter dennes frivilliga medverkan. Om myndigheten efterfrågar uppgifter om gäldenärens ekonomiska situation är det viktigt att syftet med förfrågningen tydligt klargörs och att gäldenären är införstådd med att myndigheten inte kan kräva ett svar eller annan medverkan.

Information från gäldenären kan inhämtas skriftligen eller muntligen vid telefonsamtal och besök. Vill gäldenären lämna information muntligen genom besök hos myndigheten har han i princip alltid rätt till detta (14 § FL).

**Besök hos
gäldenären**

Någon allmän bestämmelse som reglerar möjligheten att besöka en gäldenär finns inte. Däremot finns en bestämmelse i SBL som rör möjligheten att efter överenskommelse besöka en viss uppgiftslämnare som en kontrollåtgärd i en skatteutredning (s.k. skattebesök enligt 14 kap. 6 § SBL). Denna möjlighet att avtala om skattebesök syftar till att den som granskar en skattedeklaration eller t.ex. en skatte- och avgiftsanmälan tillsammans med den skattskyldige ska kunna gå igenom frågor i deklarationen eller anmälningen på ett mera formlöst sätt. Besöket kan också utnyttjas för att ge information och råd om vad som krävs för att uppgiftsskyldigheten ska kunna fullgöras framöver. Se mera om skattebesök i Handledning för mervärdesskatteförfarandet, 2007 s. 130–132.

Beträffande taxeringsarbetet finns en motsvarande bestämmelse om s.k. taxeringsbesök i 3 kap. 7 § taxeringslagen (1990:324), TL. I borgenärsarbetet uppkommer frågan om vad som gäller beträffande möjligheten för Skatteverket att efter överenskommelse besöka en gäldenär som ett led i en borgenärsutredning (s.k. borgenärsbesök). Något formellt hinder mot ett sådant besök finns inte.

I en undersökning år 1984 rörande laglighet och lämplighet av moderna efterforskningsmetoder i skatte- och kronofogdemyndigheternas verksamhet angav dåvarande JO att han för egen del inte tyckte att en ordning med myndighetsbesök efter överenskommelse innebar någon särskilt lyckad lösning, vare sig principiellt eller praktiskt. Enligt JO borde det vara lagstiftarens sak att vid behov införa regler om inspektionsrätt, förhørsbefogenheter etc. och utan sådana regler ska metoden eller informella åtgärder av liknande slag inte användas i utredningsarbetet hos en förvaltningsmyndighet. Som sin principiella uppfattning uttalade JO att besiktningar och

liknande företeelser i den fridsskyddade sfären borde regleras som en tvångsbefogenhet, att regler om överenskommelser borde undvikas samt att utan uttrycklig befogenhet ska sådana åtgärder inte förekomma (JO 1984:1 s. 22–23).

Det kan diskuteras vilken betydelse dessa JO-uttalanden numera har. I SOU 2009:58 föreslås att de nuvarande bestämmelserna om s.k. skatte- och taxeringsbesök i TL och SBL inte ska föras över till den nya skatteförändelagen. Detta grundar sig på bedömningen att frivilliga besök för att reda ut oklarheter i ett aktuellt ärende dels är önskvärda, dels inte kräver författningsstöd. Enligt utredningen framstår nuvarande bestämmelser som onödiga och förvirrande i den meningen att det kan uppfattas som oklart om frivilliga besök som inte omfattas av bestämmelserna är tillåtna (s. 1132).

Sammantaget kan det inte anses föreligga något hinder för Skatteverket att överenskomma med gäldenären om ett s.k. borgenärsbesök. I rekonstruktions- och ackordssammanhang händer det att gäldenärsföretaget föreslår att Skatteverket ska besöka företaget, för att myndigheten på plats ska få en mera konkret uppfattning om de förutsättningar under vilka verksamheten bedrivs. Ett sådant besök innebär endast att Skatteverket agerar i enlighet med gäldenärens önskemål. Vidare bör Skatteverket i samband med en borgenärsutredning kunna initiera ett företagsbesök i syfte att bistå gäldenären med information och klargöra förutsättningarna för en uppgörelse som kan vara till fördel för båda parter. Står det däremot klart att en uppgörelse av något slag inte är aktuell bör inte Skatteverket själv ta initiativ till ett besök hos gäldenären.

Tredje man

Även inhämtandet av information från tredje man förutsätter frivillighet från dennes sida. Vidare kan det hända att tredje mannens verksamhet är omgärdad av särskilt sekretesskydd. Så är fallet beträffande banker och andra kreditinstitut. I fråga om lämpligheten av tredje man som informationskälla har JO i ämbetsberättelsen 1982/83 s. 271 uttalat att denna utredningsmetod inte bör användas när det är fråga om att få information om t.ex. en persons levnadsförhållanden eller andra frågor där det kommer in betydande moment av värderingar, uppskattningar eller omdömen. Ska utomstående tredje man tillfrågas bör det enligt JO röra konkreta saker. Vad nu sagts innebär att informationsinhämtning från tredje man bör ske med urskillning och att informationsmetoden inte får vidgas till att bli någon generell rutin.

Andra myndigheter

Beträffande informationsinhämtning från andra myndigheter anges i 6 § FL att varje myndighet ska lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten. Denna skyldighet preciseras i 6 kap. 5 § OSL, där det anges att en myndighet på begäran av annan myndighet ska lämna ut uppgift som den förfogar över i den mån inte sekretess lägger hinder i vägen. För att möjliggöra informationsinhämtning mellan myndigheter även av sekretesskyddade uppgifter finns särskilda undantagsregler i OSL. Detta behandlas närmare i avsnitt 2.1.

7.1.4 Förvaltningslagens tillämplighet

7.1.4.1 Ärendehandläggning

Flertalet bestämmelser i FL tar sikte på handläggning av ärenden. En i borgenärsarbetet uppkommande fråga är om utredningen av en gäldenär alltid innefattar ett ärende i FL:s mening, även om utredningen kanske inte utmynnar i någon slutlig åtgärd. Gränsen mellan ärendehandläggning och annat administrativt eller faktiskt handlande är visserligen något svävande, men avgörande vikt bör tillmätas det förhållandet att borgenärsutredningen hänför sig till en viss specifik person och görs för att utröna förutsättningarna för en viss åtgärd mot denne. Grundläggande rättsskyddsaspekter talar starkt för att redan utredningen i sig innebär ärendehandläggning enligt FL. Det innebär att t.ex. reglerna om jäv i 11 och 12 §§ FL är tillämpliga i samband med en borgenärsutredning.

7.1.4.2 Myndighetsutövning

Att en viss åtgärd innefattar ärendehandläggning enligt FL gör i sig inte att samtliga bestämmelser i FL blir tillämpliga på handläggningen. Beträffande vissa av bestämmelserna krävs att ärendet avser myndighetsutövning mot enskild. Detta gäller bestämmelserna rörande muntlig handläggning (14 §), anteckning av uppgifter (15 §), parts rätt att få del av uppgifter (16 §), myndighetens kommuniceringskyldighet (17 §) samt motivering och underrättelse av beslut (20 och 21 §§). Frågan huruvida ett borgenärsärende innefattar myndighetsutövning är således i flera avseenden av betydelse för myndighetens handläggning, inte minst vad gäller gäldenärens rätt att få del av de uppgifter som Skatteverket tillfört ärendet samt Skatteverkets skyldighet att före ett avgörande kommunicera inhämtade uppgifter. Även om dessa bestämmelser endast ger uttryck för en minimistandard och det alltså alltid är fullt möjligt att handlägga ett ärende som om det innefattar myndighetsutövning, är det

betydelsefullt att veta om handläggningen av ett borgenärs-
ärende formellt sett innebär myndighetsutövning eller inte.

I äldre förvaltningslagen (ÄFL, 1971:290) definierades
begreppet myndighetsutövning som ”utövning av befogenhet
att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet,
disciplinpåföljd, avskedande eller annat jämförbart för-
hållande”. Motsvarande definition finns inte i FL men det är
inte tänkt att begreppet ska ha annan innebörd, prop.
1985/86:80 s. 55, Ny förvaltningslag.

Det är således framförallt två moment som tillmäts betydelse
för att avgöra om myndighetsutövning föreligger. För det
första ska ärendet innefatta utövning av en befogenhet att
bestämma om förmån, rättighet, skyldighet etc. För det andra
ska befogenheten utövas i förhållande till enskild.

I förarbetena till ÄFL, prop. 1971:30 s. 331, angavs att orden
”bestämma om” markerar att det ska vara fråga om ärenden
där saken avgörs ensidigt genom beslut av myndighet.
Ärenden som avgörs genom att myndigheten träffar avtal eller
överenskommelse om saken med enskild faller omfattas alltså
inte. I dessa ärenden skyddas den enskildes rätt av privat-
rättsliga bestämmelser och möjligheten av att vid tvist med
myndigheten väcka talan vid allmän domstol. Detta innebär att
ärenden som angår statens eller kommunens upphandling,
affärsverksamhet, egendomsförvaltning och privaträttsligt
reglerade mellanhavanden i övrigt berörs endast av FL:s mera
allmänna bestämmelser.

Vidare uttalades (prop. s. 334) att myndighetens befogenhet att
bestämma ska grunda sig på författning eller beslut av regering
eller riksdag. Den omständigheten att myndigheten tillagts
bestämmanderätt i visst avseende i en författning är dock inte
alltid liktydigt med att det är fråga om myndighetsutövning.
Om t.ex. en myndighet fått författningsreglerad befogenhet att
fastställa avgifter för en vara eller tjänst som ingår i en av
myndigheten bedriven affärsverksamhet innebär ett sådant
fastställande ingen myndighetsutövning.

Kravet på att ärendet ska mynna ut i ett eget ensidigt beslut för
att myndighetsutövning ska föreligga har stor relevans i fråga
om borgenärsarbetet. En stor del av Skatteverkets borgenärs-
åtgärder innebär inte att myndigheten fattar något eget
bindande beslut. Ärendehanteringen avser i stället att sak-
frågan underställs annan myndighets prövning (t.ex. anmälan/
ansökan om tvångslikvidation, företrädaransvar, betalnings-

säkring, konkurs, preskriptionsförlängning) eller att Skatteverket i ett redan inlett ärende hos annan myndighet (t.ex. konkurs, företagsrekonstruktion eller skuldsanering) gör en partsförklaring, t.ex. en fordringsbevakning. Sådana åtgärder innebär formellt sett ingen myndighetsutövning enligt FL. I dessa ärenden tillgodoses den enskildes rättssäkerhetskrav genom de bestämmelser om kommunikering m.m. som gäller för handläggningen hos den andra, beslutande, myndigheten.

Frågan är då om de åtgärder enligt BorgL som innefattar egna bindande beslut, dvs. underhandsackord och nedsättning av fordran, innebär myndighetsutövning. I betänkandet SOU 2003:97 s. 168–169 uttalades att de åtgärder som KFM hade befogenhet att vidta i sin tidigare borgenärsroll syftade främst till att tillgodose det allmännas intresse av att få betalt för sina fordringar. Enligt betänkandet skulle en övervägande del av KFM:s beslut som företrädare för det allmänna, t.ex. beslut om ackord, vara att se som partsbesked, vilket i sin tur skulle innebära att de bestämmelser i FL som förutsätter myndighetsutövning inte skulle behöva tillämpas. I prop. 2006/07:99 s. 23–24 finns ett liknande uttalande om att s.k. partsbesked från en myndighet som regel inte innebär myndighetsutövning och att en övervägande del av KFM:s beslut som borgenärsföreträdare är att anse som partsbesked på grund av att dessa åtgärder syftar främst till att tillgodose det allmännas intresse av att få betalt för sina fordringar.

Av dessa uttalanden skulle man kunna dra slutsatsen att Skatteverkets hantering av ärenden om ackord och nedsättning av fordran enligt 4–5 §§ BorgL inte innebär myndighetsutövning. Osäkerheten kring ett sådant ställningstagande är dock betydande. Dels går det inte att sätta något absolut likhets-tecken mellan partsbesked och icke myndighetsutövning, dels synes begreppet partsbesked – i meningen bindande beslut riktade till enskilda – ta sikte främst på sådana besked som rör förhållanden som uppkommit i en myndighets affärsmässiga verksamhet. Vidare måste beaktas att Skatteverkets prövning av ackords- och nedsättningsärenden innefattar även annat än renodlat ekonomiska överväganden. Av 4 § BorgL framgår uttryckligen att godkännande av ett ackordsförslag förutsätter att förslaget inte med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller av någon annan anledning framstår som olämpligt från allmän synpunkt. Även vid ansökan om nedsättning av fordran ska Skatteverket på motsvarande sätt beakta även annat än ekonomiska förhållanden, se 4 § SkusanL.

I doktrinen (Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen, 2007, s. 26), har uttalats att beslut om vägrad eftergift enligt 17 § i fordringsförordningen bör ses som myndighetsutövning. Detta skulle gälla även om fordringen uppkommit i statens affärsverksamhet. Grunden för detta ställningstagande synes vara att frågan om eftergift går längre än vad en borgenär normalt har anledning besluta om i ett affärsmässigt grundat förhållande. En borgenär i ett sådant förhållande kan ha anledning att acceptera ett ackordsförslag eller ge ett tillfälligt betalningsrådrum men har normalt ingen orsak att vid sidan om ackordsituationen besluta om att efterge fordringen av sådana skäl som hänför sig till motpartens sociala och humanitära situation. Lagstiftarens åtgärd att i förordningen ta in en möjlighet för statliga myndigheter att helt eller delvis efterge fordringen, om det på grund av den betalningsskyldiges sjukdom eller av någon annan anledning är uppenbart oskäligt att kräva betalning, kan sägas innefatta en särskild offentlighetsreglering, som gör att behandlingen av just denna fråga innebär myndighetsutövning.

Den omständigheten att Skatteverket ska göra en allsidig prövning av ärenden om ackord och nedsättning av fordran och därmed beakta även annat än rent ekonomiska förhållanden talar starkt för att dessa ärenden innefattar myndighetsutövning. Vid handläggningen av dessa ärenden ska därför de centrala rättsskyddande bestämmelserna i FL om bl.a. partsinsyn, myndighetens kommuniceringsskyldighet samt motivering och underrättelse av beslut tillämpas. En sådan tillämpning överensstämmer också med vad som föreslås i SOU 2010:29, där begreppet myndighetsutövning är tänkt att utmönstras i den nya förvaltningslagen. Föreskrifterna om partsinsyn, kommunicering samt motivering och underrättelse av beslut blir då generellt tillämpliga.

7.1.5 Särskilda regler i beskattningsverksamheten

SBL-ärenden

Många arbetsuppgifter hos Skatteverket omgärdas av särskilda förfaranderegler. Detta är viktigt att observera även i samband med borgenärsarbetet. Det tekniska handläggningsstödet, Boris, är visserligen gemensamt för en mängd olika ärendetyper men de formella regler som gäller för handläggningen kan variera mellan olika slags ärenden. För sådana ärenden som regleras i SBL gäller att de i tillämpliga delar omfattas av de särskilda bestämmelserna i 14 kap. SBL om utredning i skatteärenden. Detta innebär att Skatteverket t.ex. vid s.k. solidaransvarsbeslut mot handelsbolagsdelägare samt vid åter-

kallelse av F-skatt inte bara måste fullgöra den grundläggande kommuniceringsskyldigheten enligt 17 § FL, som tar sikte på tillförda uppgifter, utan som regel även måste ge den skattskyldige tillfälle att yttra sig innan ärendet avgörs (14 kap. 1 § första stycket SBL). Detta görs genom kommunicering av det tilltänkta/övervägda beslutet och att den enskilde får tillfälle att yttra sig över det. De särskilda bestämmelserna i 14 kap. SBL inrymmer å andra sidan inte bara ett förstärkt rättskydd för den skattskyldige utan innebär även att Skatteverket tillerkänts vissa särskilda utredningsbefogenheter, såsom möjligheten att förelägga tredje man att lämna uppgift rörande rättshandling mellan honom och den skattskyldige (14 kap. 4 § SBL).

7.1.6 Handläggningsstöd – Boris

Till stöd för Skatteverkets borgenärsarbete har inrättats ett särskilt ärendehanteringssystem, benämnt Boris (Borgenärs Informations System). I detta system handläggs alla ärenden elektroniskt med hjälp av dokumentskanning. Till stöd för ärendehandläggningen finns en arbetsbeskrivning och en posthanteringsrutin. Det tekniska handhavandet behandlas i en användarhandledning.

Boris-systemet utgör en del av beskattningsdatabasen. Vilken betydelse detta har i sekretesshänseende berörs i avsnitt 2.2.3.

7.1.7 Galdenärens rätt att få del av utredningsmaterial

Partsinsyn

En sökande, klagande eller annan part har rätt att ta del av det som har tillförts ett ärende, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild (16 § FL). Insynsrätten omfattar allt utredningsmaterial som tillförts ärendet, inklusive sådana handlingar som ännu inte blivit allmänna enligt vad som anges i TF. Partsinsynsrätten är dock inte obegränsad. Rätten att ta del av uppgifter gäller nämligen med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL. Skulle materialet innehålla t.ex. känsliga uppgifter rörande någon annan person finns det således viss möjlighet att av sekretesshänsyn vägra parten insyn. Men för detta krävs synnerliga skäl. Se även avsnitt 2.3.

I de borgenärsärenden som inte innefattar myndighetsutövning (se avsnitt 7.1.4.2) har galdenären inte någon formell rätt till partsinsyn. Som tidigare nämnts ger dock bestämmelsen uttryck för en minimistandard och det är alltså fullt möjligt att en part kan ges insyn även i andra ärenden, om det inte är till nackdel ur handläggningssynpunkt. I flertalet borgenärs-

ärenden görs utredningen i dialog med gäldenären och det är då också rimligt att denne ges insyn i utredningsmaterialet, med den begränsning som kan följa av sekretessbestämmelserna. En sådan tillämpning ansluter också till den ordning som föreslås i SOU 2010:29.

Det ska observeras att en part kan begära att få tillgång till handlingar även med stöd av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätten att ta del av allmänna handlingar. I vad mån en begäran från gäldenären grundar sig på partsinsyn enligt FL eller handlingsoffentlighet enligt TF får avgöras från fall till fall, beroende på den framställning som gjorts.

Kommuniceringsskyldighet

Kommunicerings- skyldighet

Ett ärende som avser myndighetsutövning får i princip inte avgöras utan att den som är sökande, klagande eller annan part har underrättats om en uppgift som har tillförts ärendet genom någon annan än honom själv och han har fått tillfälle att yttra sig över den (17 § FL). Viss möjlighet att underlåta kommunikering finns dock, t.ex. om avgörandet inte går parten emot, om uppgifterna saknar betydelse, om kommunikation är uppenbart obehövligt eller avgörandet inte kan uppskjutas (17 § första stycket 1–4).

Bestämmelsen om kommunikeringsskyldighet syftar till att garantera att ett ärende inte avgörs till en parts nackdel utan att parten fått del av och tillfälle att yttra sig över det material som avgörandet grundas på. Genom kommunikeringen får parten tillfälle att säga sin mening om de uppgifter som ingår i materialet. Därmed blir det också lättare för myndigheten att konstatera att uppgifterna är korrekta och fullständiga. Inte minst av denna anledning kan det i ett borgenärsärende vara lämpligt att kommunicera inhämtade uppgifter med gäldenären även om ärendet inte i formell mening inrymmer någon myndighetsutövning från Skatteverkets sida, t.ex. när utredning inhämtats som grund för en konkursansökan.

Myndigheten bestämmer själv hur kommunikeringen ska ske (17 § andra stycket FL). Den kan ske muntligen, genom vanligt brev, genom delgivning eller på något annat sätt. Att kommunikering skett antecknas i ärendet. Normalt ska en viss svarsfrist anges, tillsammans med en uppgift om att ärendet kan avgöras även om parten inte hör av sig.

Kommuniceringsskyldigheten gäller med de begränsningar som följer av 10 kap. 3 § OSL (17 § tredje stycket FL). Se även avsnitt 2.3.

Sammantaget kan det i kommuniceringshänseende föreligga följande situationer vid hantering av ärenden i Boris:

- Ej myndighetsutövning** 1. Uppgifter har inhämtats i eller på annat sätt tillförts ett ärende som inte innefattar någon myndighetsutövning, t.ex. vid ansökan om företrädaransvar och konkurs. Materialet behöver då inte kommuniceras, men som tidigare nämnts kan det i det enskilda fallet vara fördelaktigt att så ändå sker. Om Skatteverket i en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL fört en dialog med gäldenären och utredningen inte leder till någon åtgärd, ska gäldenären underrättas om detta. Skulle nya omständigheter framkomma kan den tidigare bedömningen komma att ändras och åtgärd vidtas.
- Myndighetsutövning** 2. Om uppgifter tillförts ett åtgärdsärende som innebär myndighetsutövning ska, innan ärendet avgörs, kommunicering ske i enlighet med vad som anges i 17 § FL.
- SBL-ärenden** 3. Om åtgärdsärendet innebär myndighetsutövning och ska beslutas enligt SBL gäller vad tidigare sagts i avsnitt 7.1.4 om utredning i skatteärenden. Vid sidan om den sedvanliga kommuniceringskyldigheten enligt 17 § FL för tillförda uppgifter gäller att ärendet inte får avgöras utan att gäldenären (den skattskyldige) fått tillfälle att yttra sig, om det inte är onödigt. Som en allmän utgångspunkt gäller att beslut som grundas på ansökan (t.ex. anstånd enligt 17 kap. 7 § SBL) inte behöver föregås av kommunikation medan beslut som fattas på Skatteverkets eget initiativ (t.ex. återkallelse av F-skatt på grund av bristande redovisning och/eller betalning) ska kommuniceras. Detta görs genom att det tilltänkta beslutet tillställs gäldenären, som får tillfälle att yttra sig över det. För en närmare beskrivning av den skattskyldiges rätt att yttra sig i ett skatteärende enligt SBL, se Handledning för skattebetalning, 2010, avsnitt 15.2.
- Betalningssäkring** Beträffande betalningssäkringsärenden kan anmärkas att det ligger i sakens natur att det inte är aktuellt med någon kommunikation av utredningsmaterialet från Skatteverkets sida. Vid handläggningen i domstol finns en särskild kommuniceringsbestämmelse i 5 § BetSL. För en närmare beskrivning härav, se Handledning för betalningssäkring, avsnitt 6.

7.1.8 Tjänsteanteckningar

En myndighet är i ett ärende skyldig att anteckna alla uppgifter som myndigheten får ”på annat sätt än genom en handling”, om uppgiften kan ha betydelse för utgången i ärendet och om ärendet avser myndighetsutövning mot enskild (15 § FL).

Som tidigare nämnts i avsnitt 7.1.4.2 är en stor del av ärendehandläggningen inom borgenärsområdet inte formellt att hänföra till myndighetsutövning. Det är emellertid inte så att man i dessa ärenden kan underlåta att tjänsteanteckna muntligt inhämtade uppgifter samt iakttagelser i övrigt av betydelse för myndighetens bedömningar. Inte minst för myndigheten själv är det viktigt att man i borgenärsarbetet dokumenterar alla omständigheter och händelser som har betydelse för beslutet att vidta en viss åtgärd, alternativt att underlåta vidare åtgärd. I ett senare läge kan gäldenären komma att hanteras av någon annan handläggare och det måste då vara möjligt att förstå av handlingarna vad som föranlett det tidigare agerandet.

I fråga om vad som närmare gäller beträffande antecknings-skyldigheten hänvisas till Handledningen ”Rätt handlagt”, 2009, avsnitt 7.4.

7.2 Utredningar enligt 2 § BorgL

7.2.1 Gränssnittet mot KFM:s gäldenärsutredning (uppskovsutredning)

Obligatorisk restföring

Även sedan Skatteverket tillagts en utökad borgenärsroll kvarstår principen om obligatorisk restföring. Om inte gäldenären får till stånd en anstånds- eller ackordsuppgörelse med Skatteverket eller den debiterande myndigheten ska fordringen överlämnas till KFM för indrivning (restföras). För restförda fordringar har KFM möjlighet att medge uppskov med betalning (med eller utan avbetalningsplan) eller besluta om att indrivningen ska avbrytas. Och i verkställighetsarbetet i allmänna mål är det KFM som företräder sökanden, dvs. den debiterande myndigheten, och därmed handhar ett antal borgenärsuppgifter som det normalt ankommer på sökanden att utföra, se avsnitt 19.6.1. Om gäldenären eller tredje man överklagar en utsökningsåtgärd i ett allmänt mål är det dock Skatteverket som träder in och företräder det allmänna som motpart (2 kap. 30 § UB).

Borgenärsuppgifter hos KFM

”uppskovsutredningar”

Om det hos KFM blir aktuellt med uppskov eller avbrytande av indrivning ska KFM göra den utredning om gäldenärens

ekonomiska förhållanden som behövs för att bedöma frågan (6 § IndrL). I praktiken görs gäldenärsutredningar främst i samband med en begäran om uppskov (s.k. uppskovsutredning). KFM:s hantering av uppskovsinstitutet och hur det ska samordnas med Skatteverkets borgenärsroll beskrivs närmare i avsnitt 8. Vidare finns en närmare beskrivning av KFM:s gäldenärsutredning i KFM:s handbok Utmätning, avsnitt 9.4.

7.2.2 Initiering av utredning enligt 2 § BorgL

I 2 § anges att ”Skatteverket skall göra den utredning om gäldenärens ekonomiska förhållanden som behövs för en lämplig åtgärd enligt denna lag skall kunna bestämmas”. Uttrycket ”åtgärd enligt denna lag” får anses inrymma alla åtgärder som på något sätt omnämns i lagen, inklusive ansökan om preskriptionsförlängning. I BorgF, som har samma tillämpningsområde som BorgL, anges således i 6 § första stycket p. 5 att Skatteverket ska underrätta KFM bl.a. när fråga uppkommer om preskriptionsförlängning.

I författningskommentaren till 2 § BorgL, prop. 2006/07:99, s. 49 sägs följande:

**Tidig utredning
utifrån väsentlig-
het och risk**

”Bestämmelsen skall inte förstås så att det i varje enskilt fall skall göras en utredning. Behovet att ta fram underlag får i stället bedömas utifrån sedvanliga kriterier som väsentlighet och risk samt indikationer som kan finnas på ett sådant behov. Att bestämmelsen, liksom den föreslagna lagen i övrigt, endast är tillämplig på fordringar som vid verkställighet enligt utsökningsbalken handläggs i allmänt mål ska inte förstås på det sättet att utredning enligt denna paragraf kan påbörjas först när en fordran har överlämnats för indrivning. Tvärtom följer det av möjligheten att avvakta med överlämnandet att utredning inte sällan kommer att påbörjas utan att åtminstone den fordran som är den direkta anledningen till utredningen har överlämnats för indrivning.”

**Författnings-
reglerat**

I linje med detta uttalande har bestämmelsen i 2 § BorgL kompletteras med en bestämmelse i 4 § BorgF. Där anges att Skatteverkets utredning enligt 2 § BorgL får påbörjas så snart verket bedömer att det finns risk för att en fordran inte kommer att bli betald. Vidare anges att utredningen ska, i den omfattning som behövs med hänsyn till gäldenärens förhållanden, innehålla en bedömning av fordringar som omfattas av BorgL och som ännu inte har debiterats men som kan komma att debiteras.

Kontroll och urval Till grund för en utredning kan läggas t.ex. iakttagelser i samband med kontroll eller revision samt vid olika slags urval, baserade t.ex. på tidigare betalningsförsummelser, storleken av uppkomna skattefordringar eller förväntade framtida skatte-debiteringar med anledning av företagna ekonomiska transaktioner.

Uppskovsdialog med KFM En utredning ska alltid startas när KFM meddelat Skatteverket att man överväger att medge uppskov, 3 § BorgL. Skatteverket kan då utnyttja KFM:s gäldenärsutredning. I 26 § IndrF anges att KFM ska lämna Skatteverket de uppgifter som myndigheten har om gäldenärens ekonomiska förhållanden i den utsträckning som informationen bedöms vara av betydelse för verkets handläggning enligt BorgL. Uppskovsdialogen behandlas närmare i avsnitt 8.

Meddelande från annan myndighet En utredning kan också initieras av en debiterande myndighet. I 7 § BorgF anges att den debiterande myndigheten ska lämna Skatteverket de uppgifter myndigheten har om gäldenärens ekonomiska förhållanden som kan vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL.

7.2.3 Utredning vid ansökan om åtgärd enligt BorgL

Ansökan från gäldenären Vissa åtgärder enligt BorgL förutsätter ett initiativ utifrån. Kommer det in en ansökan om ackord eller ett beslut om företagsrekonstruktion registreras ärendena och den utredning som behövs för att fatta beslut eller vidta bevakningsåtgärder tillförs. Avslås ackordsansökan eller avslutas företagsrekonstruktionen utan betalning kan det behövas ytterligare borgenärsutredning för att kunna gå vidare och välja åtgärd. Det är viktigt att de tidigare ärendena avslutas och att ny utredning som inhämtas kopplas till det nya åtgärdsärendet.

7.2.4 Utredning vid ärende enligt SBL

Åtgärder enligt SBL I det löpande borgenärsarbetet enligt SBL m.fl. författningar görs utredningar inom ramen för respektive ärende. Återkallelse av F-skatt på Skatteverkets initiativ kan kräva en utredning om den skattskyldiges ekonomiska förhållanden och i prövningen av en ansökan om betalningsansstånd ingår att utreda om beloppet kan antas komma att bli betalt vid ansståndstidens utgång. I varje ärende ska den utredning göras som krävs för att rätt beslut ska kunna fattas och de regler för kommunikering m.m. som följer av FL och SBL ska tillämpas. I samband med att t.ex. en F-skattsedel återkallas på grund av bristande betalning kan en åtgärd enligt BorgL komma att

övervägas. Inte minst på grund av att sekretessen är olika (se avsnitt 2.2) är det viktigt att SBL-ärendet avslutas och att ny utredning därefter knyts till ärendet enligt BorgL.

Om det krävs ytterligare utredning för att välja åtgärd ska en särskild borgenärsutredning enligt 2 § BorgL göras. Är det olika handläggare för olika slags borgenärsåtgärder är det viktigt att samverkan sker på ett tidigt stadium, så fort det kan antas att en fordran inte kommer att betalas. Det bör då alltid bedömas om det finns behov av en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL. Handläggningen av ett F-skatte- eller anstånds- ärende kan också påverkas av vad som framkommer i borgenärs- utredningen. Omvänt kan graden av ovisshet i skattefrågan och utformningen av avslagsbeslutet i ett anståndsärende vara avgörande för bedömningen av en konkursansökan.

7.2.5 Omfattning och inriktning

I 2 § BorgL anges endast att Skatteverket ska göra den ekonomiska utredning som behövs för att kunna bestämma lämplig borgenärsåtgärd. Inte heller författningskommentaren innehåller någon närmare precisering av utredningens omfattning och inriktning. I kommentaren sägs följande (prop. 2006/07:99 s. 49):

”I paragrafen anges en allmän skyldighet för Skatteverket att skaffa sig det underlag som behövs för att bedöma behovet av borgenärsåtgärder. En viktig del av underlaget kommer i många fall att utgöras av uppgifter som förekommer i beskattningsverksamheten, t.ex. förekomsten av latent skattefordringar, men det kan också röra sig om uppgifter som behöver inhämtas från t.ex. andra myndigheter.”

Vilka grundläggande utredningsbefogenheter Skatteverket har får bedömas med ledning av de allmänna bestämmelser och principer som redogjorts för i avsnitt 7.1. Vidare kan de uttalanden om KFM:s gäldenärsutredning som gjordes i prop. 1992/93:198 vid införandet av 6 § IndrL tjäna som viss vägledning. Där angavs t.ex. att andra personer än gäldenären inte ska föras in i utredningen om det inte är så att gäldenären har direkta ekonomiska kopplingar till dem (s. 64). Vidare betonades vikten av att gäldenären aktivt medverkar i utredningsarbetet. (s. 66). Likaså angavs att information kan hämtas in från utomstående, exempelvis gäldenärens bankförbindelser och revisor, må vara att det kan krävas medgivande från gäldenären för att dessa ska anse sig oförhindrade att lämna upplysningar.

I författningskommentaren till 6 § IndrL angavs allmänt, att det får avgöras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet hur omfattande utredning som behövs (s. 87).

På motsvarande sätt som vid KFM:s gäldenärsutredning kan Skatteverket vid en borgenärsutredning behöva efterfråga information från gäldenären och tredje man. Som tidigare nämnts är deras medverkan helt frivillig och det ska tydligt framgå i vilket syfte informationen efterfrågas.

När en borgenärsutredning görs på grund av en konstaterad utebliven betalning kan utredningen normalt sägas innehålla tre huvudmoment, nämligen

- skuldavstämning,
- orsak till utebliven betalning (skuldorsak) samt
- framtida betalningsförmåga (prognosbedömning).

I vilken omfattning respektive moment aktualiseras kan variera, inte minst beroende på vilken slags åtgärd som är aktuell. Görs utredningen med anledning av t.ex. ett likvidations- eller konkursbeslut ligger fokus i första hand på skuldavstämningen (med åtföljande anmälnings- och bevakningsarbete). Vid anstånds- eller ackordsuppgörelser kommer utredningen mera att fokuseras på skuldorsak och prognosbedömning.

Görs borgenärsutredningen i samband med kontroll eller revision måste även risken för utebliven betalning bedömas. Här sammanfaller utredningen enligt 2 § BorgL med en bedömning av förutsättningarna för betalningssäkring enligt BtSL. Finns det förutsättningar för betalningssäkring men inga tillgångar måste konkursåtgärden övervägas.

Genom skuldavstämningen ska klargöras vilka fordringar Skatteverket företräder i det aktuella ärendet. Eventuella pågående revisions- och skatteärenden ska kontrolleras. Information om restförda fordringar hämtas från KFM:s register. I vad mån övriga debiterande myndigheter ska kontaktas för kontroll av om det finns ytterligare fordringar som ännu inte är restförda får avgöras från fall till fall. Med utgångspunkt från vilken slags borgenärsuppgift som är aktuell och hur den restförda skuldbilden ser ut får handläggaren göra en bedömning av vilka myndigheter som ska tillfrågas om eventuella ytterligare fordringar. Om det t.ex. i ett skuld-saneringsärende finns färska restförda skulder avseende TV-

avgifter eller underhållsstöd bör självklart en avstämning göras med RIKAB respektive Försäkringskassan. Under ärendets gång är det viktigt att KFM:s register stäms av löpande, för att fånga upp eventuella tillkommande restförda fordringar.

I skuldavstämningen kan även ingå att klarlägga den totala skuldbilden, dvs. att ta reda på vilka fordringar som totalt sett finns, förutom de som Skatteverket företräder.

Att fastställa orsaken till den uteblivna betalningen (skuldorsaken) är av väsentlig betydelse för valet av borgenärsåtgärd, inte minst vad gäller näringsidkare. Att närmare utreda hur skulden uppkommit kan ge värdefull information som t.ex. kan tala emot ett anstånd eller ackord. Vidare kan det framkomma att gäldenären företagit transaktioner som går att återvinna i en konkurs.

Beträffande sådana gäldenärer som är i behov av någon form av betalningsuppgörelse ingår att göra en prognosbedömning, dvs. en bedömning av gäldenärens framtida betalningsförmåga.

Beträffande frågan om en obeståndssituation föreligger och vilken närmare utredning som kan behövas för att bedöma gäldenärsföretagets aktuella och framtida ekonomiska ställning hänvisas till avsnitt 5, insolvensbedömning av företag.

7.2.6 Överväganden för val av borgenärsåtgärd

Vilken eller vilka åtgärder som ska vidtas efter en borgenärsutredning beror på vad som initierat utredningen och de fakta som framkommer i det enskilda fallet. Oavsett av vilken anledning utredningen företas är det viktigt att handläggaren anlägger ett helhetsperspektiv och beaktar möjligheten av flera samtida eller efterföljande åtgärder. Även om en viss utredning i första hand tar sikte på att utreda förutsättningarna för en viss åtgärd, t.ex. återkallelse av F-skatt, måste utredningen samtidigt kunna vara en ingång för att bedöma behovet av andra borgenärsåtgärder. Handläggaren måste alltså vara beredd att göra en allsidig utredning enligt grunderna för 2 § BorgL.

I övrigt gäller att valet av borgenärsåtgärd ytterst styrs av gäldenärens ekonomiska förhållanden samt en bedömning av vilken vilja och förmåga gäldenären har att lösa den uppkomna skuldsituationen.

7.2.7 Samverkan med KFM

Det förhållandet att vissa men inte alla borgenärsuppgifter flyttats över från KFM till Skatteverket innebär totalt sett en

mera komplex fördelning av statens borgenärsroll. Det är därför av stor vikt att Skatteverket utövar sina uppgifter i nära samarbete med KFM och ser till att information i behövlig omfattning inhämtas från och lämnas till övriga debiterande myndigheter.

Information om gäldenärens ekonomiska förhållanden

Skatteverket är, liksom alla andra debiterande myndigheter, skyldigt att underrätta KFM om sådana uppgifter om gäldenärens ekonomiska förhållanden som kan antas vara av betydelse för indrivningen (7 § IndrF). Underrättelse ska ske när ansökan om indrivning görs eller snarast möjligt därefter. Om således Skatteverket i samband med en skatte- eller borgenärsutredning fått särskild kännedom om tillgångar eller andra förhållanden som kan förmodas vara av betydelse i KFM:s verkställighets- eller borgenärsarbete, ska KFM informeras om detta.

På motsvarande sätt ska KFM lämna underrättelse till Skatteverket om sådana ekonomiska förhållanden som kan antas vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL (26 § IndrF). Hos KFM kan uppgifterna ha framkommit antingen i myndighetens verkställighets- eller borgenärsarbete. I det enskilda fallet kan Skatteverket behöva ställa kompletterande förfrågan till KFM. Som tidigare nämnts i avsnitt 2.1 är bestämmelsen i 26 § IndrF sekretessbrytande.

Information om förändring av restförda fordringar

Har en av Skatteverket debiterad fordran restförts och förändras fordringen genom anstånd, nedsättning, betalning etc. ska KFM skyndsamt underrättas om detta (8–9 §§ IndrF samt 58 § SBF). Normalt sker sådan underrättelse automatiskt, med stöd av de tekniska systemen. I det enskilda ärendet kan dock en parallell manuell underrättelse behövas.

Även andra debiterande myndigheter ska på motsvarande sätt underrätta KFM om det sker förändringar av sådana fordringar som myndigheten överlämnat till KFM för indrivning.

Information om Skatteverkets åtgärder enligt BorgL

Varje i BorgL angiven åtgärd är ett särskilt ärende. Blir det aktuellt för Skatteverket att vidta en åtgärd enligt BorgL beträffande en restförd fordran ska KFM underrättas om detta (6 § BorgF). Underrättelse ska ske senast när ärendet registrerats i beskattningsdatabasen (dvs. i Boris-systemet).

KFM ska, i den utsträckning det behövs, hållas informerad om den fortsatta handläggningen. Detta kan göras genom att KFM tillställs Skatteverkets eller domstolens avgörande.

Information om Bolagsverkets kallelse på borgenärer

När Skatteverket i samband med ansökan om fusion, delning och minskning av aktiekapital får underrättelse från Bolagsverket om kallelse på okända borgenärer ska KFM informeras, om bolaget eller föreningen är gäldenär hos KFM (9 § BorgF). Skulle Skatteverket motsätta sig ansökningen ska KFM underrättas särskilt om denna åtgärd.

Information vid begäran om uppskov hos KFM

Vid begäran om uppskov utreder och dokumenterar KFM de omständigheter som är av betydelse för uppskofsfrågan (uppskofsutredning/gäldenärsutredning). Överväger KFM att medge uppskov och ska Skatteverket höras i uppskofsfrågan får Skatteverket samtidigt del av KFM:s utredning (13 och 26 §§ IndrF).

Även i övrigt gäller att KFM alltid ska informera Skatteverket om uppgifterna i en uppskofsutredning kan bedömas vara av betydelse för Skatteverkets borgenärsroll (se 9 § KFMFS 2008:1).

För en närmare beskrivning av den information och samordning som ska ske mellan myndigheterna när KFM remitterat frågan om uppskov hänvisas till avsnitten 8.2.2 och 8.2.3.

KFM ska alltid informera Skatteverket när uppskov medges eller återkallas (se 10 § KFMFS 2008:1).

Har KFM medgivit uppskov och får Skatteverket kännedom om någon omständighet som kan föranleda att KFM omprövar beslutet ska KFM omedelbart underrättas (8 § BorgF). Se även avsnitt 8.2.4.

Information från KFM under verkställighetsarbetet

I verkställighetsarbetet ska KFM utreda gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden samt undersöka om gäldenären har utmätningsbar egendom (s.k. tillgångsundersökning enligt 4 kap. 9 § UB). Konstateras det att gäldenären saknar tillgångar till full betalning av utmätningsfordringen ska borgenären snarast underrättas om detta. Underrättelse ska även lämnas om vilka kommande åtgärder KFM avser att vidta. Skatteverket är mottagande borgenär avseende samtliga fordringar som myndigheten företräder enligt BorgL. Nyss-

nämnda underrättelser samt vad som i övrigt framkommit vid undersökningen dokumenteras i en utredningsrapport (URR), som elektroniskt överförs till Boris-systemet.

KFM ska även underrätta Skatteverket om utmätningsbeslut avseende sådana fordringar där Skatteverket är borgenärsföreträdare (8 § KFMFS 2008:1). Sådan underrättelse lämnas manuellt.

Enligt vad som tidigare sagts ska KFM även i övrigt i verkställighetsarbetet dokumentera och till Skatteverket överlämna information rörande sådana förhållanden som kan antas var av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL. Skatteverket ska å sin sida underrätta KFM om sådana förhållanden som kan antas vara av betydelse för verkställigheten.

7.2.8 Samverkan med andra debiterande myndigheter

Skuldavstämning

Som tidigare nämnts i avsnitt 7.2.5 får det, med hänsyn till principen om obligatorisk restföring, avgöras från fall till fall om andra debiterande myndigheter ska tillfrågas om förekomsten av icke restförda fordringar. Under ärendets gång ska alltid fordringsuppgifterna hos KFM stämmas av löpande.

Med hänsyn till respektive myndighets skyldighet att rapportera eventuella fordringsförändringar till KFM har Skatteverket normalt sett att förlita sig på riktigheten av de fordringsuppgifter som finns hos KFM. Om så bedöms behövt får i det enskilda ärendet göras en särskild skuldavstämning med debiterande myndigheten.

Information om Skatteverkets åtgärder enligt BorgL

Om Skatteverket i det aktuella ärendet företräder fordringar som debiterats av annan myndighet ska denna myndighet underrättas om åtgärden, om det inte är onödigt (7 § BorgF). Normalt behövs ingen underrättelse till debiterande myndigheten när en ansökan om ackord eller nedsättning av fordran avslås. I övrigt kan överenskommelse komma att träffas med respektive myndighet om vilka underrättelser som ska göras.

Skatteverket ska, även om det inte uttryckligen föreskrivs i 7 § BorgF, underrätta annan debiterande myndighet om en skuld-sanering som rör myndighetens fordringar.

Information om gäldenärens ekonomiska förhållanden

Övriga debiterande myndigheter ska lämna underrättelse till Skatteverket om sådana ekonomiska förhållanden som kan antas vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL (7 § BorgF). I det enskilda fallet kan Skatteverket behöva ställa en kompletterande förfrågan till myndigheten.

Som tidigare nämnts i avsnitt 2.1 bryter ovannämnda bestämmelse sekretessen hos respektive myndighet.

8 KFM:s beslut om uppskov

8.1 Uppskov enligt 7 § IndrL

8.1.1 Inledning

Allmänna förutsättningar

KFM får bevilja uppskov med betalning av fordringar i allmänna mål om det kan antas vara till fördel för det allmänna, om det är påkallat med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller i avvaktan på att fråga om anstånd med betalningen prövats. Uppskovet får förenas med beslut om avbetalningsplan. Ett uppskov får beviljas endast om Skatteverket efter en utredning enligt BorgL inte har något att invända mot uppskovet eller om verkets inställning uppenbarligen saknar betydelse (7 § IndrL).

När KFM överväger att medge uppskov ska KFM informera Skatteverket, om det inte är uppenbart obehövt (13 § IndrF). Skatteverket ska därefter normalt inom fem dagar underrätta KFM om Skatteverket avser att vidta åtgärd enligt BorgL (5 § BorgF).

KFM har också antagit särskilda föreskrifter om hantering av vissa borgenärsuppgifter (KFMFS 2008:1), nedan kallade borgenärsföreskrifterna.

KFM har ett långsiktigt perspektiv innebärande att återkommande restföring ska förhindras. Vid bedömningen om uppskov ska medges eller inte strävar KFM efter att skulderna ska avvecklas snabbt och att fortsatt näringsverksamhet ska bedrivas utan att skuldökning sker. Om det inte är möjligt menar KFM att det som regel är bättre att avveckla rörelsen i ett tidigt skede, även för gäldenären. Se vidare i handbok Utmätning 2010 (KFM 901) avsnitt 9.5.1.

8.1.2 Gäldenärsutredning/uppskovsutredning

Ekonomiska förhållanden

Om KFM överväger att bevilja uppskov ska myndigheten göra en gäldenärsutredning avseende gäldenärens ekonomiska förhållanden (6 § IndrL). KFM ska utreda och dokumentera samtliga omständigheter som är av betydelse för uppskovsfrågan. Av utredningen ska också framgå vilket beslut myndig-

heten avser att fatta (2 § borgenärsföreskrifterna). Uppgifter om total skuldsättning och hur skulden uppkommit är viktiga i detta sammanhang, liksom uppgifter om gäldenärens betalningsförmåga i framtiden. Om utredningen avser näringsverksamhet behövs uppgifter om omsättning, antal anställda, resultat osv. KFM bör även utreda om gäldenären gjort sig av med tillgångar som kan återvinnas i konkurs. Skatteverket ska lämna uppgifter som kan antas vara av betydelse för indrivningen till KFM (7 § IndrF). Se vidare i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.2 och 9.4.

Avbetalningsplan

Eftersom uppskov bör förenas med avbetalning syftar de flesta utredningar till att ge svar på hur stort månatligt belopp gäldenären har förmåga att betala utan att fortsatt skuldsättning sker och om slutbetalning kan tänkas ske inom tolv månader, vilket i normalfallet är längsta tid för avbetalningsplan (3 § borgenärsföreskrifterna). Vidare kommer KFM att utreda om säkerhet kan ställas under uppskovstiden (10–11 §§ IndrL).

8.1.3 Säkerhet

Pant, borgen, företagsinteckning

När uppskov beviljas får KFM ta emot säkerhet från gäldenären eller tredje man (10 § IndrL). KFM bör kräva säkerhet vid uppskov avseende näringsidkare (4 § borgenärsföreskrifterna). Säkerheten får bestå av pant, borgen eller företagsinteckning (11 § IndrL). Vid mottagandet av säkerheten ska KFM besluta under vilka förutsättningar säkerheten får tas i anspråk (12 § IndrL).

Ianspråkta säkerhet

Om säkerheten senare ska tas i anspråk görs detta genom att KFM fattar beslut om det och därefter behandlas panten som utmätt. Utsökning sker hos den som ställt borgen och företagsinteckningen kan göras gällande i konkurs (13 § IndrL). Ett beslut om att ianspråkta en säkerhet får överklagas till tingsrätt (20 § IndrL). Se närmare om säkerheter i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.3.

8.1.4 Förutsättningar för uppskov

Fördel för det allmänna

Oftast medges uppskov på den grunden att det kan antas vara till fördel för det allmänna. Ett krav är att uppskovet ger ett minst lika bra ekonomiskt resultat som andra verkställighets- och borgenärsåtgärder. Uppskov får inte beviljas för längre tid än vad som behövs för att gäldenären ska kunna betala sin skuld. Endast om det finns synnerliga skäl får uppskov som inte förenas med villkor om avbetalning beviljas för längre tid än ett år (8 § IndrL). Det finns ingen annan tidsgräns för hur lång en avbetalningsplan får vara än vad som följer av

preskriptionsbestämmelserna. Preskriptionstiden för skattefordringar kan förlängas genom en avbetalningsplan dock till högst tio år efter att preskription skulle ha inträtt (6 § SPL). Avbetalningsplaner på mer än ett år är dock ovanliga.

Näringsidkare

KFM förordar restriktivitet när det gäller uppskov till näringsidkare och menar i detta sammanhang att staten inte ska ersätta kreditinstituten. En förutsättning för uppskov är att utredningen ger en positiv bild av verksamheten.

Omständigheter som vid KFM:s bedömning talar emot att uppskov medges är att:

- skatten eller del av den är skönstaxerad
- gäldenären kan skaffa pengar på annat håll, t.ex. genom banklån
- misstanke finns om ekonomisk brottslighet
- risk finns för illojal konkurrens
- bokföring saknas eller uppvisar brister
- gäldenären har tidigare varit restförd
- likvidationsplikt föreligger och åtgärder enligt aktiebolagslagen har inte vidtagits
- gäldenären har tidigare beviljats uppskov
- gäldenären har enskilda mål

Se vidare i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.1 och 9.5.2.

Icke näringsidkare

Uppskov till icke näringsidkare som är till fördel för det allmänna kan t.ex. vara att skulden beräknas bli betald på kortare tid än den som utmätning i lön skulle kräva.

Uppskov bör enligt KFM inte medges om fordringen har uppkommit genom skönstaxering, om gäldenärens uppgifter om sina förhållanden inte är trovärdiga eller om det finns misstanke om ekonomisk brottslighet. Se vidare i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.1 och 9.5.2.

Personliga förhållanden

Om gäldenären har fått betalningssvårigheter som är övergående och grundas på t.ex. sjukdom eller arbetslöshet kan KFM medge uppskov som är påkallat med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden. Näringsidkare kan endast om mycket speciella skäl föreligger få uppskov på denna grund, så den kommer i princip bara ifråga för fysiska personer

som inte bedriver näring. Se vidare i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.4.

Anstånd

KFM kan också medge uppskov i avvaktan på att fråga om anstånd med betalningen prövats. KFM bör innan dess höra den myndighet som ska pröva frågan – t.ex. Skatteverket när det gäller skattebeslut – för att få veta om det finns utsikter till bifall. Beskedet från Skatteverket ligger sedan till grund för KFM:s prövning av uppskovet. Se vidare i handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.5.

8.1.5 Beslut om uppskov

Det finns inga uttryckliga formkrav i IndrL eller IndrF för KFM:s beslut om uppskov, men av 6 § borgenärsföreskrifterna framgår att det ska vara skriftligt.

8.1.6 Omprövning

Ett beslut om uppskov bevakas av KFM vad gäller att villkoren för uppskovet följs och att gäldenären sköter sina skyldigheter mot det allmänna. Skatteverket ska omedelbart underrätta KFM om verket får kännedom om någon omständighet som kan ge KFM anledning att ompröva ett beslut om uppskov (8 § BorgF).

Återkallelse

Ett uppskov får återkallas om gäldenären underlåter att betala skatter och avgifter allteftersom de förfaller, inte följer den uppgjorda avbetalningsplanen eller om det i annat fall finns särskild anledning till återkallelse (9 § IndrL).

Särskild anledning till återkallelse kan enligt 6 § borgenärsföreskrifterna vara att gäldenären har lämnat oriktiga uppgifter när uppskov medgavs, blir misstänkt för ekonomisk brottslighet eller har brustit i sin informationsskyldighet. Vidare ska uppskov omprövas när gäldenärens F-skattesedel återkallas, betalningsförmågan avsevärt förbättras, ställd säkerhet förlorar i värde, en enskild borgenär ansöker om verkställighet.

Information till Skatteverket

Om KFM finner skäl att återkalla uppskovet ska Skatteverket informeras (10 § borgenärsföreskrifterna). Om gäldenären inte betalar enligt medgivandet är det viktigt att KFM så snart som möjligt omprövar uppskovet så att Skatteverket kan agera snabbt med borgenärsåtgärder om uppskovet återkallas.

Uppskov som är längre än tolv månader ska omprövas efter ett år av KFM. Brister förutsättningarna för uppskovet under uppskovstiden ska det omprövas omgående (se handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.6).

8.2 Information och samordning mellan KFM och Skatteverket

8.2.1 Delad borgenärsroll

KFM och Skatteverket har ett delat borgenärsansvar för fordringar i allmänna mål som har överlämnats för indrivning. För att respektive myndighet ska kunna utöva sin borgenärsroll på ett bra sätt krävs att Skatteverket och KFM informerar varandra om uppgifter i borgenärs- respektive gäldenärsutredningar och tillgångsundersökningar samt samordnar agerandet. Det är viktigt med en samsyn mellan Skatteverket och KFM.

KFM:s beslut att medge uppskov binder inte bara KFM utan uppskovsbeslutet binder även Skatteverket när det gäller möjligheten att vidta borgenärsåtgärder avseende den fordran som omfattas av uppskovsbeslutet. Det är bara KFM som kan återkalla uppskovsbeslutet om förutsättningarna för uppskovet har ändrats. KFM kan inte besluta om uppskov om Skatteverket har vidtagit en offensiv borgenärsåtgärd. Om Skatteverket överväger en sådan krävs att verket meddelar KFM om detta, för att uppskov ska förhindras. I propositionen uttrycks det som att Skatteverket ”i praktiken ges en vetorätt mot uppskov” (prop. 2006/07:99 s. 43).

8.2.2 KFM överväger uppskov

KFM får medge uppskov om förutsättningarna i 7 § IndrL är uppfyllda. Enligt andra stycket i den bestämmelsen får uppskov endast beviljas om Skatteverket, efter utredning enligt 3 § BorgL, inte har något att invända mot det eller om verkets inställning uppenbart saknar betydelse. Om KFM överväger att medge uppskov ska myndigheten informera Skatteverket, om det inte är uppenbart obehövt (13 § IndrF). Med uttrycket överväger menas här att KFM har hunnit så långt i sin utredning av uppskovsfrågan att ett uppskov bedöms komma att medges och senast då ska Skatteverket informeras. Om KFM gör bedömningen att konkurs kan komma i fråga, är det viktigt att KFM tidigt informerar Skatteverket om att gäldenären har begärt uppskov (se 26 § IndrF och handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.5.2).

Informera Skatteverket

Undantag

Undantag från underrättelseskyldigheten föreligger i de fall där Skatteverkets inställning uppenbarligen saknar betydelse. Exempel på sådana fall är när gäldenären hör av sig med anledning av ett krav och uppger att han inte har möjlighet att

betala under kravtiden men att full betalning kommer att kunna ske en kortare tid därefter (prop. 2006/07:99 s. 43).

KFM har i 9 § borgenärsföreskrifterna angett i vilka fall KFM inte behöver informera Skatteverket innan beslut om uppskov fattas.

- uppskovets längd understiger fem arbetsdagar
- uppskov för en näringsidkare och uppskovets längd understiger 30 dagar från utgången av det rådrom som ges i underrättelsen enligt 4 kap. 12 § UB (avitiden)
- uppskov för en privatperson eller ett dödsbo som inte driver näringsverksamhet.

Uppgifter till Skatteverket

KFM ska lämna uppgifter om gäldenärens ekonomiska förhållanden i den mån informationen bedöms vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt BorgL (26 § IndrF). Skatteverket ska informeras om innehållet i uppskovsutredningen (9 § första stycket borgenärsföreskrifterna). Uppskovsutredningen ska innehålla information om omständigheter som är av betydelse för uppskovsfrågan (2 § borgenärsföreskrifterna). Något som t.ex. kan vara intressant för Skatteverket är uppgifter om återvinningsbara transaktioner i de fall konkurs skulle vara ett alternativ till uppskov. Även information som KFM får tillgång till under verkställighetsarbetet ska överlämnas till Skatteverket (8 § borgenärsföreskrifterna). Innehållet i en tillgångsundersökning samt andra förhållanden som Skatteverket kan behöva för att utöva sin borgenärsroll är det viktigt att Skatteverket får kännedom om.

Gäldenärsutredning

Även om syftet med gäldenärsutredningen har snävats in för att endast ta sikte på att skaffa underlag för valet mellan att träffa en betalningsuppgörelse, att omedelbart vidta respektive fullfölja exekutiva åtgärder och att avbryta indrivningen får detta inte leda till att information som KFM utan större svårighet kan få fram vid sin utredning och som är av betydelse för Skatteverkets bedömning lämnas outnyttjad. Sådan information ska på i princip samma sätt som tidigare dokumenteras och vidarebefordras till Skatteverket (prop. 2006/07:99 s. 44).

Uppskovsrutin

Informationsutbytet mellan Skatteverket och KFM sker genom att informationen överförs mellan IT-systemen INIT och Boris. Se mer om uppskovsrutinen i samarbetsrummet Boris.

8.2.3 Skatteverkets utredning om åtgärd

Åtgärd

När KFM överväger att medge uppskov och informerar om detta ska Skatteverket utreda om det finns skäl att i stället vidta någon åtgärd enligt BorgL (3 § BorgL). Begreppet åtgärd enligt BorgL får anses inrymma alla åtgärder som på något sätt omnämns i lagen således omfattas även ansökan om preskriptionsförlängning och företräदारansvar.

Borgenärs- utredning

Skatteverket har en allmän skyldighet att skaffa sig det underlag som behövs för att bedöma behovet av borgenärsåtgärder (prop. 2006/07:99 s.49). Som framgår ovan har KFM en skyldighet att lämna de uppgifter som är av betydelse för Skatteverkets handläggning av borgenärsuppgifter enligt BorgL. Skatteverket har möjlighet att i borgenärsutredningen använda information från KFM:s uppskovsutredning och utredningsrapport. Vad gäller borgenärsutredningen i övrigt se avsnitt 7.

För att handläggningen hos KFM inte ska fördröjas i onödan måste Skatteverkets inställning till uppskov meddelas KFM inom viss kortare tid. Det är inte meningen att Skatteverket ska pröva lämpligheten av ett uppskov. Det är KFM som ska pröva frågan om uppskov enligt kriterierna i 7 § IndrL. Det Skatteverket ska göra är att utreda om det i stället för uppskov är lämpligt med annan borgenärsåtgärd. I praktiken är det främst konkursansökan som det kan vara fråga om. KFM:s information kan således medföra att nya borgenärsåtgärder initieras av Skatteverket. Detta innebär att KFM är förhindrad att bevilja uppskov.

Fem arbetsdagar

Skatteverket ska, inom fem arbetsdagar från det att KFM har lämnat information om övervägande om uppskov, underrätta KFM om verket avser att vidta någon åtgärd enligt BorgL. Längre tid än fem arbetsdagar kan komma ifråga endast efter samråd med KFM och då i speciella undantagsfall, t.ex. om det för bedömningen krävs uppgifter från andra debiterande myndigheter.

10 arbetsdagar

Lämnar inte Skatteverket någon sådan underrättelse eller vidtas inte någon borgenärsåtgärd enligt BorgL inom 10 arbetsdagar efter underrättelsen anses verket inte ha någon invändning mot uppskov och det finns inget hinder mot att KFM fattar beslut om uppskov (5 § BorgF). En vidtagen åtgärd kan vara t.ex. att en betalningsuppsmaning inför konkurs skickas till gäldenären eller att en konkursansökan inges till tingsrätten. KFM ska underrättas när en sådan åtgärd vidtas (6 § BorgF). Skatteverket kan kontakta KFM under hand om

verket har lämnat underrättelse men beslutar att inte vidta någon åtgärd. Då får KFM anses ha fått klartecken för att besluta om uppskov.

8.2.4 Kommunikation och rättsverkningar efter uppskavsbeslut

Underrättelse efter beslut om uppskov

När KFM har fattat beslut om att uppskov medges eller ett beslut om att uppskov återkallas ska Skatteverket alltid informeras om beslutet (10 § borgenärsföreskrifterna). Har Skatteverket inte tidigare informerats om att uppskov övervägts, på grund av undantagen från underrättelseskyldigheten (se ovan 8.2.2), får verket del av uppskavsutredningen först när KFM beslutar om uppskov. Det finns inget som hindrar att Skatteverket gör en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL efter att uppskov medgetts. Får Skatteverket genom utredningen då tillgång till uppgifter som kan ge KFM anledning att ompröva uppskrevet måste verket omedelbart underrätta KFM om detta (8 § BorgF). När Skatteverket får information om ett återkallat uppskov ska verket alltid göra en borgenärsutredning.

Nya omständigheter

Förutsättningarna för uppskov kan förändras. Exempel på nya omständigheter kan vara att det tillkommer nya fordringar mot gäldenären, att det finns tecken på att gäldenären planerar att lämna landet eller på annat sätt göra sig svåråtkomlig för indrivning eller att Skatteverket vid en revision upptäcker utländska bankkonton.

Återkallelse innan borgenärsåtgärd

Syftet med kravet på omedelbar underrättelse är att KFM ska få tid på sig att ompröva och återkalla uppskrevet innan någon borgenärsåtgärd vidtas. Det är viktigt, främst ur gäldenärens perspektiv, att Skatteverkets och KFM:s borgenärsroller är tydliga och att det finns en samordning mellan myndigheternas agerande. KFM:s uppskavsbeslut är bindande för Skatteverket och hindrar verket från att vidta åtgärder enligt BorgL (prop. 2006/07:99 s. 44). Detta innebär att beträffande de skulder för vilka uppskov gäller måste KFM först återkalla uppskrevet innan Skatteverket kan vidta någon åtgärd enligt BorgL. Om det däremot uppkommer nya fordringar kan Skatteverket omedelbart lägga de nya fordringarna till grund för borgenärsåtgärder oavsett om någon återkallelse av uppskrevet har skett. Samtidigt bör då KFM underrättas så att KFM kan göra en omprövning av uppskavsbeslutet (prop. 2006/07:99 s. 43).

8.3 Anstånd till fördel för det allmänna

Skatteförfarandeutredningen (SFU) har i sitt betänkande föreslagit ökade befogenheter för Skatteverket att bevilja anstånd. Skatteverkets borgenärsroll motiverar att verket, utöver anståndsbestämmelsen i 17 kap. 7 § SBL, ska få bevilja anstånd om det kan antas vara till fördel för det allmänna. Möjligheten att bevilja anstånd ska omfatta även restförda fordringar. Förslaget motsvarar KFM:s möjlighet att bevilja uppskov enligt 7 § första stycket 1 IndrL (SOU 2009:58).

9 Företagsrekonstruktion och offentligt ackord

9.1 Inledning

Lagens syfte	Syftet med företagsrekonstruktion är att ge potentiellt livskraftiga företag som tillfälligt hamnat i ekonomiska svårigheter en möjlighet att vidta åtgärder för att rekonstruera företaget. Gälldenären ges ett visst rådrum till rekonstruktion av verksamheten såväl i sak som finansiellt (1 kap. 2 § FrekL och prop. 1995/96:5 s. 54 och 173).
Skatteverket borgenärsföreträdare	Det är oftast Skatteverket som företräder staten som borgenär vid företagsrekonstruktion och offentligt ackord (4 och 7 §§ BorgL). Tillämpningsområdet beskrivs närmare i avsnitt 6.3. Skatteverkets inställning till rekonstruktioner är i grunden positiv i enlighet med vad som framgår av riktlinjer för Skatteverket som borgenär (se bilaga 1).
Företagshypotek Ej förmånsrätt för lönegarantiregress	För att underlätta för företag att låna pengar har företagshypoteket återinförts genom lag (2008:990) om företagshypotek. Företagshypoteket ges särskild förmånsrätt vid konkurs och utmätning (se vidare om företagshypotek i avsnitt 3). Samtidigt har statens förmånsrätt för regressfordringar avseende utbetalad lönegaranti avskaffats (28 § LGL). Det innebär att staten alltid är en oprioriterad borgenär i konkurs och vid offentligt ackord (prop. 2007/08:161).
Staten oprioriterad men ska agera	I ett offentligt ackord deltar endast borgenärer med oprioriterade fordringar. Ofta är staten största oprioriterade borgenär. Hur Skatteverket väljer att agera i samband med företagsrekonstruktioner och offentliga ackord får därmed stor betydelse. För beskrivning av bakgrunden till FrekL och det lagstiftningsarbete som lett fram till dagens bestämmelser hänvisas tillHandledning för borgenärsarbetet utgåva 1.

9.2 Förutsättningarna för företagsrekonstruktion

9.2.1 Näringsidkare

Endast näringsidkare kan komma ifråga för företagsrekonstruktion (1 kap. 1 § FrekL). Med begreppet näringsidkare avses varje fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk natur och av sådan karaktär att den kan betecknas som yrkesmässig. Det saknar betydelse om verksamheten är liten eller i vilken associationsform den bedrivs.

För fysiska personer som bedriver enskild näringsverksamhet i ringa omfattning kan, om det finns särskilda skäl, skuldsaneringslagen i stället bli tillämplig (5 § SksanL). Regeringen har föreslagit att möjligheten att bevilja skuldsanering för näringsidkare utvidgas (se prop. 2010/11:31). Se vidare om skuldsanering i avsnitt 11.

Tidigare näringsidkare

Den som tidigare har varit näringsidkare och drivit näringsverksamhet men avvecklat sin rörelse omfattas inte av FrekL. Detta gäller även aktiebolag (se RH 1998:79).

Särskilda undantag

Lagen gäller inte för försäkringsbolag, banker och andra kreditinstitut och inte heller för gäldenärer i vars verksamhet stat, kommun och vissa andra offentliga organ har ett bestämmande inflytande (1 kap. 3 § FrekL). Uttrycket bestämmande inflytande har samma betydelse som i 1 kap. 11 § ABL om koncernförhållanden (prop. 1995/96:5 s. 174 f.).

Specialreglering för banker m.fl.

För försäkringsbolag, banker och andra kreditinstitut gäller att de står under tillsyn av Finansinspektionen och har särskilda kapitaltäckningskrav. Finansinspektionen kan vidta åtgärder för att avveckla insolventa företag (se avsnitt 5). Det finns en särskild lag (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden som bygger på Europaparlamentets och rådets direktiv 98/26/EG av den 19 maj 1998 om slutgiltig avveckling i system för överföring av betalningar och värdepapper (EGT L 166, 11.6.1998 s. 45 Celex 398L0026). Se också prop. 1999/2000:18.

9.2.2 Illikviditet

En förutsättning för beslut om företagsrekonstruktion är att det kan antas att gäldenären inte kan betala sina förfallna skulder eller att sådan oförmåga inträder inom kort (2 kap. 6 § FrekL).

Att en gäldenär inte kan betala sina förfallna skulder innebär att han är illikvid. Han har inte omedelbar tillgång till vanliga betalningsmedel som svarar mot de förfallna skulderna. Det krävs dock inte att näringsidkaren faktiskt är illikvid. För att få ett beslut om företagsrekonstruktion är det tillräckligt att det bedöms att det finns risk för illikviditet inom en nära framtid. I 1 kap. 1 § FrekL används uttrycks sättet att näringsidkaren "har betalningssvårigheter". Det kan finnas tillgångar som överstiger skulderna, men det kan vara svårt att realisera tillgångarna.

Vid konkurs krävs däremot att gäldenären är insolvent. Insolvens definieras i 1 kap. 2 § KonkL på följande vis:

"Med obestånd (insolvens) avses att gäldenären inte kan rätteligen betala sina skulder och att denna oförmåga inte är endast tillfällig."

**Så tidigt
som möjligt**

Skillnaden beror på att lagstiftaren ville ge företag med ekonomiska problem möjlighet att inleda en företagsrekonstruktion så tidigt som möjligt. Någon närmare prövning av frågan om gäldenären är illikvid eller om det är risk för det behövs knappast (prop. 1995/96:5 s. 70).

9.2.3 Syftet med rekonstruktionen ska kunna uppnås

Ett beslut om företagsrekonstruktion får inte meddelas om det saknas skälig anledning att anta att syftet med rekonstruktionen kan uppnås (2 kap. 6 § FrekL).

**Finansiell
rekonstruktion**

Målet med en företagsrekonstruktion är vanligtvis att åstadkomma en finansiell rekonstruktion genom kapitaltillskott antingen externt och/eller internt via delägarkretsen. Den finansiella rekonstruktionen förutsätter också oftast ett offentligt ackord eller ett underhandsackord.

**Strukturell
rekonstruktion**

En rekonstruktion kan även innebära en rekonstruktion i sak. Ibland används benämningen strukturell rekonstruktion. Ofta hjälper det inte företaget att endast få sina skulder nedskrivna, utan det måste till en total översyn av företagets organisation och struktur. Det kan handla om att avyttra en verksamhetsgren som inte varit lönsam eller ligger utanför kärnverksamheten. Problemen i företaget kan också bero på en olämplig lednings- eller ägarstruktur.

I praktiken är det vanligt att rekonstruktionen syftar till såväl en strukturell som finansiell rekonstruktion.

Uppgifterna godtas normalt utan prövning

Rätten ska med ledning av innehållet i ansökan göra en prövning av om det är möjligt att genomföra den planerade rekonstruktionen. Dock förutsätts det inte heller i detta avseende att domstolsprövningen ska vara särskilt ingående. I förarbetena anförs att det för beslut om rekonstruktion räcker ”... att möjligheten av att en företagsrekonstruktion leder till att verksamheten rekonstrueras inte framstår som utesluten” (prop. 1995/96:5 s. 72 f och 180).

Begäran om upphörande

Företagsrekonstruktionen ska upphöra om rekonstruktören eller en borgenär begär det och syftet med företagsrekonstruktionen inte kan antas bli uppnått (4 kap. 7 § FrekL). Under förfarandet kan det framkomma att skulderna är större eller tillgångarna mindre än vad som uppgetts eller att verksamheten inte kan bli lönsam. Det kan också vara så att företaget inte följt rekonstruktörens anvisningar eller handlat i strid mot borgenärernas intressen. Rätten kan också själv ta initiativ till att avbryta förfarandet om det finns särskilda skäl.

Konkurs

En naturlig konsekvens av att företagsrekonstruktionen upphör blir att konkursansökan inges av gäldenären eller någon av borgenärerna.

9.2.4 Avvecklingsackord

Rekonstruktionsbehov ska finnas

Det har diskuterats om syftet med en företagsrekonstruktion kan anses bli uppfyllt om avsikten är att näringsverksamheten eller verksamheten i en juridisk person ska läggas ned och alla tillgångar realiserats och delas ut till borgenärerna genom ackord. En förutsättning för företagsrekonstruktion är att verksamheten behöver rekonstrueras och vid lagens införande uttalade lagrådet att det inte är möjligt att få till stånd ett avvecklingsackord genom offentligt ackord i företagsrekonstruktion (prop. 1995/96:5 s. 342). Regeringen hade samma uppfattning och anförde att konkurs utgör ett fullgott alternativ om företaget ska avvecklas (a.a.s. 115). Om det redan i ansökan står klart att avsikten är att uppnå ett rent avvecklingsackord torde ansökan komma att avslås. Dock bör det – som regeringen anför på samma sida – regelmässigt finnas ett rekonstruktionsbehov om det finns ett ackordsbehov.

Hovrätten för Nedre Norrland har ansett att en företagsrekonstruktion skulle fortsätta trots att borgenären anförde att syftet inte var att rekonstruera gäldenärsbolagets verksamhet utan i stället att avveckla bolaget sedan verksamheten sålts till ett annat bolag (RÅB 35-08). Hovrätten hänvisade till prop. 1995/96:5 s. 173, där bl.a. följande anges:

”Företagsrekonstruktion behöver dock inte nödvändigtvis innebära att förfarandet avslutas genom ett ackord i teknisk mening, dvs. främst genom att borgenärernas fordringar sätts ned och det bestäms hur betalningen skall gå till. Förfarandet kan också syfta till att nå en överenskommelse med borgenärerna om att gäldenärens rörelse fortsätts av ett annat företag som övertar tillgångar och skulder från gäldenären på sådana villkor som borgenärerna kan godta. Förfarandets tillämpning är inte heller inskränkt till fall där det av gäldenären drivna företaget kan fortsättas i samma juridiska form. Huvudsaken med en rekonstruktion är att rörelsen kan fortsätta i en eller annan form utan konkurs. Om det sker genom t.ex. ägartillskott av medel, upptagande av ny kredit, överlåtelse av rörelsen eller på annat sätt är i och för sig av underordnad betydelse.”

Det väsentliga är således att verksamheten inte avvecklas utan fortsätter i någon form utan konkurs. Antingen kan verksamheten fortsätta i regi av gäldenärsbolaget (gäldenärsrekonstruktion) eller så kan verksamheten fortsätta i regi av en annan person. I båda fallen är rekonstruktion möjlig

9.3 Rekonstruktionsförfarandet

9.3.1 Förberedande kontakter med gäldenären

Betalningsinställelse

En företagsrekonstruktion kan föregås av en betalningsinställelse. En sådan utgör enligt 2 kap. 8 § KL en presumtion för att företaget är på obestånd och ska föranleda att Skatteverket påbörjar en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL.

Annan kontakt

Det är inte ovanligt att Skatteverket hörs initialt då staten har en större fordran. Redan innan rekonstruktion inleds förekommer det att rekonstruktören, innan han åtar sig uppdraget, hör Skatteverket beträffande dess inställning till ett eventuellt inledande av rekonstruktionsförfarandet. Även banken och större fordringsägare kan kontaktas på detta sätt. För rekonstruktören är det viktigt att ha de större borgenärerna med sig för att rekonstruktionen ska vara meningsfull.

Stoppa en utsiktslös rekonstruktion tidigt

Det är viktigt att Skatteverket snabbt gör ett preliminärt ställningstagande. Om det redan från början är uppenbart att syftet med en rekonstruktion inte kan uppfyllas bör gäldenären underrättas om detta och ges tillfälle att själv ansöka om konkurs. Behövs det bör Skatteverket ge in konkursansökan.

Forum

9.3.2 Ansökan till tingsrätten

Ansökan om företagsrekonstruktion ges in till tingsrätten vid gäldenärens allmänna tvistemålsforum, dvs. där bolaget har sitt säte eller där enskild näringsidkare är folkbokförd (2 kap. 1 § FrekL). Regelmässigt görs ansökan av gäldenären. Det finns möjlighet för en borgenär att ansöka om rekonstruktion, men det förutsätter att gäldenären lämnar sitt samtycke (2 kap. 6 § FrekL).

En ansökan av gäldenären ska innehålla en kortfattad redogörelse för gäldenärens ekonomi och orsakerna till betalningssvårigheterna. Vidare ska den innehålla en borgenärsförteckning samt en redogörelse för hur gäldenären avser att verksamheten ska bedrivas i fortsättningen och hur en uppgörelse ska nås med borgenärerna. Slutligen ska den innehålla ett förslag till rekonstruktör samt uppgifter om dennes lämplighet för uppdraget (2 kap. 3 § FrekL).

9.3.3 Tingsrättens formella och materiella prövning

En ansökan från gäldenären ska genast prövas av rätten (2 kap. 7 § FrekL). Gäldenärens uppgifter om att förutsättningarna för företagsrekonstruktion är uppfyllda ska normalt godtas. Normalt godtas också gäldenärens förslag till rekonstruktör. I regel fattas beslut om att rekonstruktion ska inledas om de formella förutsättningarna är uppfyllda. Det kan dock finnas omständigheter som ger tingsrätten anledning att göra en materiell prövning. Om det t.ex. finns en konkursansökan från någon annan än gäldenären och gäldenären ansöker om företagsrekonstruktion kan beslut om rekonstruktion meddelas, men konkursansökan är ett bevisfaktum som kan tala mot att ansökan bifalls.

Om ansökan har gjorts av en borgenär ska tingsrätten ta upp ansökan till prövning genom att sätta ut ett sammanträde inom två veckor från det ansökan kom in till rätten. Om det finns särskilda skäl får det hållas senare, dock senast inom sex veckor. Till sammanträdet ska parterna kallas (2 kap. 8 § FrekL).

9.3.4 Tingsrättens beslut

Tingsrätten meddelar beslut om företagsrekonstruktion. Samtidigt utses en rekonstruktör. Besluten kan överklagas av borgenärerna (4 kap. 11 § FrekL och 38 § ÄL). Tingsrätten ska sätta ut tid för ett borgenärssammanträde och kungöra beslutet om företagsrekonstruktion. Tingsrätten ska också underrätta KFM om besluten (3 § förordning (1996:783) om företags-

rekonstruktion, FrekF). Man kan notera att Skatteverket inte får någon särskild underrättelse från tingsrätten.

9.3.5 Rekonstruktörens underrättelse till borgenärerna

Inom en vecka

Rekonstruktören ska inom en vecka från beslutet skicka underrättelse till samtliga kända borgenärer. Om antalet oprioriterade borgenärer är mycket stort får underrättelse ersättas av kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning (2 kap. 13 § FrekL).

Underrättelsen ska innehålla en preliminär förteckning över gäldenärens samtliga tillgångar och skulder, gäldenärens senaste balansräkning och övriga upplysningar som behövs för att bedöma den ekonomiska ställningen. Dessutom ska orsaken till betalningssvårigheterna anges och vilka åtgärder som ska vidtas under rekonstruktionen. Meddelandet ska även innehålla tidpunkt för första borgenärssammanträde i tingsrätten.

Tidigt samarbete

Skatteverket bör ta kontakt med rekonstruktören respektive företaget så tidigt som möjligt både för att klarlägga statens fordringar och reda ut eventuella skatteproblem. Pågående skatteutredningar ska om möjligt slutföras och beloppen fastställas. Om Skatteverket har ett bra samarbete med rekonstruktören kan verket få förteckningen över tillgångar och skulder specificerade på lämpligt sätt, t.ex. när det gäller debiterande myndigheters fordringar.

Löpande skatter

Det är viktigt att informera och löpande kontrollera att gäldenären sköter sin redovisning och betalning av skatteperioder efter inledd rekonstruktion. Om löpande skatter som uppkommer under pågående rekonstruktion inte betalas bör Skatteverket i första hand försöka utverka att betalning sker och i andra hand verka för att rekonstruktionen upphör.

9.3.6 Första borgenärssammanträdet

Sammanträdet ska hållas inom tre veckor från beslutet om företagsrekonstruktion eller den längre tid efter beslutet som är oundgängligen nödvändig (2 kap. 10 § andra stycket FrekL).

Vid sammanträdet ska borgenärerna beredas tillfälle att uttala sig i frågan om företagsrekonstruktionen bör fortsätta (2 kap. 16 § FrekL). Om rätten kommer fram till att rekonstruktionen ska fortsätta, pågår den i första hand i tre månader räknat från dagen för ansökan (4 kap. 8 § FrekL).

Skatteverket bör inför första borgenärssammanträdet ha bildat sig en uppfattning om rekonstruktionen bör fortsätta eller ej.

Det underlag som rekonstruktören har presenterat i samband med underrättelsen till borgenärerna bör jämföras med de uppgifter Skatteverket har tillgång till i skatteregister m.m.

Immateriella tillgångar

Framkommer det av handlingarna att det finns immateriella tillgångar i företaget bör dessa utredas närmare. Bl.a. bör utredas hur tillgångarna har värderats och efter vilken värderingsprincip. Det kan vara svårt att värdera immateriella tillgångar i samband med obestånd. I en s.k. going concern är värdet naturligtvis mycket högre än i ett företag på obestånd. Företaget kan ha för avsikt att tillgodogöra sig de immateriella tillgångarna som ett värde i framtiden. Det är viktigt att skaffa sig information om den bransch gäldenärsföretaget verkar inom. Se vidare om immateriella tillgångar i avsnitt 5.4.5.

Det bör också utredas om staten innehar en kontrollpost i ett eventuellt offentligt ackord. Om så är fallet kan staten i hög grad påverka hela skeendet i allmänhet och ett eventuellt kommande förslag om offentligt ackord i synnerhet.

Statens deltagande

Det kan finnas skäl för Skatteverket att delta vid det första borgenärssammanträdet även om det vid det tillfället inte finns någon konstaterad fordran. Skatteverket är så gott som alltid borgenär i en rekonstruktion. Det är sällan förekommande att en näringsidkare inte har någon skuld för vilken Skatteverket är borgenärsföreträdare enligt BorgL

Borgenärssammanträdet är ett bra tillfälle att bilda sig en uppfattning om företaget, företrädarna, rekonstruktören och hur de övriga borgenärerna ställer sig till fortsatt rekonstruktion. Den information som ges vid första borgenärssammanträdet har stor betydelse för den fortsatta bedömningen.

Video eller telefon

Om domstolen är belägen långt från skattekontoret finns det möjlighet att, om rätten så tillåter, delta vid sammanträdet genom video eller telefon (5 kap. 10 § RB och Skatteverket 2008-12-16, dnr 131 760743-08/111).

9.3.6.1 Personligt betalningsansvar

I 12 kap. 22 § KonkL och 3 kap. 9 § FrekL finns bestämmelser om borgensmans och annan medgäldenärs kvarstående ansvar vid ett offentligt ackord. Skatteverket har gjort bedömningen att bestämmelserna får anses tillämpliga även beträffande företrädaransvar enligt 12 kap. 6 och 6 a §§ SBL (Skatteverket

2004-11-03, dnr 130 638476-04/111, samt Handledning för företrädaransvar, 2009, avsnitt 2.7.3).

Företrädartalan

Statens möjligheter att utkräva företrädaransvar bör utredas tidigt. Om verksamheten bedrivits utan att skatter och avgifter betalats föreligger normalt förutsättningar för personligt betalningsansvar för en juridisk persons företrädare. En bedömning ska göras mot vilka företrädare och avseende vilket belopp företrädartalan skulle kunna föras. Om företrädaransvar kan bli aktuellt ska detta upplysas om vid sammanträdet. Skatteverket ska meddela sin inställning senast vid det borgenärs-sammanträde då omröstning sker om ackordet.

Hur Skatteverket ska agera om ett underhandsackord erbjuds framgår av avsnitt 10.3.2.2.

Överenskommelse

Det är till fördel för gäldenären och andra borgenärer om Skatteverket utkräver betalning av tidigare företrädare för gäldenären. Betalningar som inflyter minskar gäldenärens skulder vilket bör underlätta en rekonstruktion. Om den betalningsskyldige är en företrädare som ska driva verksamheten vidare är det viktigt att en överenskommelse har nåtts. Annars kan osäkerheten om Skatteverkets framtida betalningskrav göra en rekonstruktion omöjlig. Om staten bedömer att förutsättningar för företrädaransvar finns och samtidigt är positiv till att företagsrekonstruktionen ska fortsätta bör staten försöka nå en överenskommelse med företrädarna. Kan överenskommelse inte nås och är betalning genom företrädaransvar mer ekonomiskt fördelaktigt än ett ackord kan det föreligga skäl för staten att motsätta sig fortsatt rekonstruktion och ställa sig negativ till ett offentligt ackord.

Blir det fråga om offentligt ackord och har Skatteverket sagt nej till erbjudandet men blivit överröstad av övriga borgenärer, bör verket rikta krav mot företrädarna så tidigt som möjligt.

Ansvar enligt ABL

Göta Hovrätt har funnit att bestämmelserna om fortsatt ansvar för medgäldenär är tillämpliga även på medansvar enligt 25 kap. 18 § ABL (1996-11-29, mål nr T 158/96). Även i dessa fall gäller att Skatteverket ska meddela sin inställning tidigt. Att Skatteverket riktar betalningskrav mot företrädarna kan påverka rekonstruktionen på olika sätt.

**Solidariskt
betalningsansvar
HB**

Är det ett handelsbolag som är föremål för företagsrekonstruktion ska åtgärder för att fastställa bolagsmännens betalningsskyldighet enligt 12 kap. 8 a § SBL och få betalt av dessa, vidtas omedelbart. Beträffande denna ansvarighet gäller

att bolagsmännen aldrig har ett fortsatt ansvar för förpliktelser från vilka bolaget befriats genom ackord. Detta gäller även vid ett offentligt ackord (se NJA 1989 s. 92).

9.3.7 Borgenärskommitté

Vid första borgenärssammanträdet kan en borgenär begära att en borgenärskommitté tillsätts. Om en borgenärskommitté utses har rekonstruktören skyldighet att i väsentliga frågor samråda med kommittén (2 kap. 16 § andra stycket FrekL).

Kommittén ska normalt bestå av högst tre personer.

Skatteverket kan väcka förslag om att tillsätta en borgenärskommitté i vilket Skatteverket kan ingå.

9.3.8 Rekonstruktionsplan

I samråd med företagsledningen ska rekonstruktören upprätta en plan som redovisar hur syftet med företagsrekonstruktionen ska uppnås (rekonstruktionsplan). Denna ska tillställas rätten och borgenärerna (2 kap. 12 § FrekL).

Åtgärder och tidsplan

Det ska framgå vilka åtgärder som ska vidtas både vad gäller verksamheten och finansiellt. Det ska också finnas en tidsplan. Planen förutsätter att rekonstruktören har utrett företagets ekonomiska ställning och har gjort bedömningen att rekonstruktionen har förutsättningar att nå sitt syfte.

Det finns inte något krav på att rekonstruktionsplanen ska upprättas inom någon viss tid eller på vad den närmare ska innehålla. Det förutsätts att den ska upprättas på ett sådant sätt att borgenärerna behåller förtroendet för rekonstruktören och företaget. Annars finns det risk för att någon borgenär begär att förfarandet ska avbrytas.

9.3.8.1 Granskning av rekonstruktionsplanen

Kan syftet uppnås?

Skatteverket bör kontrollera att uppgifterna i rekonstruktionsplanen stämmer med den information verket har i skatteregister m.m. och med uppgifter som kan finnas hos andra debiterande myndigheter och meddela rekonstruktören om så inte är fallet. Rekonstruktören ska ta initiativ till att avbryta rekonstruktionen om förutsättningar att uppnå syftet saknas.

Framtidsbedömning

En bedömning av om syftet med rekonstruktionen kan väntas uppnås medför att staten måste göra en form av framtidsbedömning, en prognos av gäldenärsföretagets överlevnadsförmåga på sikt. Det är viktigt att utreda orsakerna till betalningssvårigheterna för en bedömning av företagets varaktiga

överlevnad. Det är dessa orsaker som styr vilka åtgärder som bör vidtas i rekonstruktionen. Se mer om krav på långsiktig överlevnadsförmåga i avsnitt 10.3.4. Se även om insolvensbedömning i avsnitt 5.

Om Skatteverket finner att förutsättningar saknas för en rekonstruktion bör verket ansöka om att företagsrekonstruktionen ska upphöra.

9.3.9 Rekonstruktionens förlängning

En företagsrekonstruktion ska upphöra så snart målen med rekonstruktionen nåtts och får inledningsvis pågå under tre månader. Om tiden visar sig för kort kan den på begäran av gäldenären förlängas under högst tre månader. För en förlängning krävs särskilda skäl. Uppkommer fråga om förlängning därutöver krävs synnerliga skäl. Företagsrekonstruktion får längst pågå ett år, om inte ackordsförhandling har beslutats (4 kap. 8 § FrekL).

Borgenärerna ska ges tillfälle att yttra sig innan beslut fattas om förlängning (4 kap. 9 § FrekL).

Skatteverket bör alltid ta förnyad ställning till om syftet kan uppnås med rekonstruktionen eller om Skatteverket ska begära att rekonstruktionen avbryts.

9.3.10 Rekonstruktionens rättsverkningar

Frysningstidpunkt

När en företagsrekonstruktion beslutas ska företagets tillgångar och skulder ”frysas”. Skulder som uppkommit före beslutet om företagsrekonstruktion (s.k. gammal skuld) får inte betalas och alla affärshändelser efter frysningstidpunkten ska i princip regleras kontant och inte föranleda några nya skulder. Rekonstruktören får samtycka till betalning av gammal skuld endast om det föreligger synnerliga skäl (2 kap. 15 § FrekL). Ett exempel på när synnerliga skäl finns kan vara att en utebliven betalning hotar genomförandet av rekonstruktionen eller i vart fall märkbart försvårar arbetet med att åstadkomma en lyckosam rekonstruktion (prop. 1995/96:5 s. 192).

Förbud mot utmätning

Under företagsrekonstruktionen är gäldenären normalt fredad mot alla slags säranktioner från borgenärernas sida. Ett beslut om att inleda företagsrekonstruktion innebär att utmätning, kvarstad eller betalningssäkring inte får vidtas under den tid som rekonstruktionen pågår (2 kap. 17 § FrekL).

Förbudet mot utmätning avser såväl beslut om utmätning som vidare åtgärder för verkställighet. Ett pågående utsköningsmål

måste vila hos KFM för att senare tas upp sedan företagsrekonstruktionen avslutas om fordringen då inte är betald eller företaget är försatt i konkurs. Eventuell omhändertagen egendom kan inte säljas men behöver inte återlämnas under den tid utsokningsmålet är vilande (Hellners & Mellqvist s. 112).

Beslut om kvarstad och betalningssäkring får inte meddelas om det finns beslut om rekonstruktion (2 kap. 17 § andra stycket FrekL). Inte heller får verkställighet av sådana beslut ske. Redan kvarstadsbelagd eller betalningssäkrad egendom torde dock inte behöva återlämnas.

Konkurs

En borgenärs ansökan om konkurs under pågående rekonstruktion ska förklaras vilande om gäldenären begär det. Om det finns särskilda skäl att anta att borgenärens rätt allvarligt äventyras får dock rätten besluta att försätta gäldenären i konkurs (2 kap. 10 a § KonkL och 2 kap. 19 § FrekL).

Restföring

Företagsrekonstruktion är ett insolvensförfarande som föranletts av att gäldenären inte kan betala sina borgenärer. Under förfarandet får inte vissa skulder betalas. Detta kan inte likställas med ett betalningsanstånd som medges av en borgenär. Skatteverket anser att ett beslut om företagsrekonstruktion inte i sig utgör sådana särskilda skäl som fordras för att Skatteverket ska kunna avvakta med att överlämna en obetald skattefordran för indrivning till KFM enligt 20 kap. 1 § SBL (Skatteverket 2006-04-18, dnr 131 121160-06/111).

Ackord kan vara skäl att avvakta med restföring

Om situationen är sådan att det finns skäl som talar för att Skatteverket kan komma att medge ett ackord, utan att det för den skull är antagligt att sådan uppgörelse kan komma att medges, kan Skatteverket med stöd av reglerna i 20 kap. 1 § SBL, avvakta med restföring. Detta dock bara under förutsättning att gäldenären inte tidigare är restförd (Skatteverket 2008-06-11, dnr 131 299987-08/111).

Anstånd 17 kap. 2 § 1 st. SBL

Om det i stället kan antas att en ackordsuppgörelse kommer att träffas med gäldenären, får Skatteverket efter ansökan bevilja denne anstånd med betalningen enligt 17 kap. 2 § första stycket SBL, i avvaktan på att beslut om sådan uppgörelse fattas. Ackord anses utgöra en form av befrielse från att betala skatt. I lagrummet regleras möjligheten till anstånd i samband med beslut om befrielse från att betala skatt. Skatteverkets uppfattning är att denna bestämmelse kan komma ifråga även i en ackordssituation, oavsett att det inte är fråga om ett över-

klagande eller en begäran om omprövning av själva fordran (Skatteverket 2008-06-11, dnr 131 299987-08/111).

9.3.11 Rekonstruktörens uppgifter och ställning

Rekonstruktörens undersöknings-skyldighet

Rekonstruktören ska undersöka om den verksamhet som gäldenären bedriver kan fortsätta helt eller delvis och i så fall hur detta kan ske samt om det finns förutsättningar för gäldenären att träffa en ekonomisk uppgörelse med sina borgenärer. Rekonstruktören ska verka för att borgenärernas intressen inte åsidosätts (1 kap. 2 § FrekL).

I avsnitten 9.3.5 och 9.3.8 redogörs för rekonstruktörens skyldighet att underrätta alla kända borgenärer samt att upprätta en rekonstruktionsplan.

Återvinning

Rekonstruktören får väcka talan om återvinning (3 kap. 6 § FrekL). I samband med offentligt ackord har rekonstruktören en skyldighet att utreda om det finns återvinningsbara transaktioner.

Lämplighet

En rekonstruktör ska ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver. Han ska åtnjuta borgenärernas förtroende och i övrigt vara lämplig för uppdraget (2 kap. 11 § FrekL). Ofta är rekonstruktören en advokat som brukar anlitas som konkursförvaltare eller en anställd jurist vid Ackordscentralerna. Lagen ställer inga formella krav på rekonstruktören, och det finns ingen tillsyn över rekonstruktörerna som kan jämföras med den som utövas av TSM över konkursförvaltare. TSM har dock viss tillsyn över rekonstruktörernas hantering av lönegarantin.

Det krävs av rekonstruktören att han har förmåga att bedöma de rent affärsmässiga förutsättningarna för fortsatt drift. Ibland anlitar rekonstruktören ett ekonomiskt sakkunnigbiträde.

Rekonstruktören ska inta en självständig, opartisk hållning och det är därför uteslutet att till rekonstruktör utse någon med anknytning till företaget, t.ex. en ägare, ställföreträdare eller revisor (1 kap. 2 § FrekL).

Gäldenären behåller råddigheten

Rekonstruktören är inte ombud för gäldenären. Denne behåller sin råddighet och fattar själv beslut om hur verksamheten ska bedrivas. Gäldenären måste dock följa rekonstruktörens anvisningar om hur rekonstruktionen ska bedrivas.

Skadeståndsansvar

Även om bestämmelser saknas får rekonstruktören anses ha ett skadeståndsansvar mot borgenärer som lider skada som han vållat, på samma sätt som en konkursförvaltare (se Hellners &

Mellqvist, s. 101 ff.). Det är mer tveksamt om han har skadeståndsskyldighet mot gäldenären som själv behåller rådigheten och kan avbryta rekonstruktionen när som helst.

Entledigande av rekonstruktören

Både en gäldenär och en borgenär kan begära att en olämplig rekonstruktör ska entledigas (2 kap. 11 § FrekL).

9.3.12 Gäldenärens ställning, skyldigheter och rättigheter

Ett beslut om företagsrekonstruktion innebär inte att gäldenären förlorar sin rådighet eller rättshandlingsförmåga. Gäldenären kan utan hinder av beslutet förfoga över sin egendom och ingå bindande avtal.

Gäldenärens avtal

Beslutet inverkar inte på de avtal som löper för gäldenären, både gäldenären och hans motpart är bundna av redan ingångna avtal. I vissa fall kan borgenären kräva betalning eller säkerhet för att fortsätta leverera varor eller tjänster (2 kap. 20 § FrekL).

Om gäldenären säger upp ingångna löpande avtal kan skadeståndsanspråk komma att ställas. Det är tänkbart att rekonstruktören kan medge att olönsamma avtal hävs och kan förhandla fram en lösning.

Mer om gäldenärens avtal se Hellners & Mellqvist s. 117–157.

Gäldenären är skyldig att samråda med rekonstruktören om den löpande förvaltningen och att inhämta dennes samtycke till vissa viktigare rättshandlingar. Gäldenären ska också lämna upplysningar om sina ekonomiska förhållanden som är av betydelse för rekonstruktionen av verksamheten (2 kap. 14 § FrekL).

Gäldenären får inte utan rekonstruktörens samtycke betala skulder som uppkommit före beslutet om företagsrekonstruktion eller ställa säkerhet för sådana skulder, åta sig nya förpliktelser, eller överlåta, pantsätta eller upplåta annan rätt till egendom av väsentlig betydelse för gäldenärens verksamhet (2 kap. 15 § FrekL). Gäldenären har en skyldighet att hörsamma rekonstruktörens instruktioner. Skulle gäldenären vidta en rättshandling i strid med förbuden enligt denna bestämmelse är rättshandlingen dock inte ogiltig.

Superförmånsrätt

Ett samtycke från rekonstruktören till nya avtal under rekonstruktionen medför att motpartens fordringar får förmånsrätt i konkurs, s.k. superförmånsrätt (10 § första stycket 4 FRL). Detta är oftast till nackdel för staten som inte får någon super-

förmånsrätt om företaget skaffar kredit genom att inte betala löpande skatter.

Efter rekonstruktionens inledande ska gäldenären betala sina leverantörer och övriga borgenärer kontant i förskott. Betalningar sker vanligtvis via det administrationskonto som läggs upp hos rekonstruktören, där denne har möjlighet att godkänna de betalningar som görs.

Ett beslut om företagsrekonstruktion påverkar inte gäldenärens skyldighet att redovisa skatter och avgifter. Skatter uppkomna före beslutet om företagsrekonstruktion ska vara rätt redovisade. Skatter uppkomna därefter ska redovisas och betalas löpande i vanlig ordning.

9.3.13 Borgenärernas ställning, rättigheter och skyldigheter

Förmånsberättigade borgenärer

Förmånsberättigade borgenärer har en särställning under företagsrekonstruktionen. De deltar inte i en förhandling om offentligt ackord och kan därför inte tvingas att gå med på en uppgörelse. De kan ställa särskilda villkor för att godta ett ackord och kan kräva en högre ackordsprocent än oprioriterade borgenärer eller full betalning.

Likabehandling av oprioriterade

Rekonstruktionsförfarandet präglas av offentlighet och likabehandling av oprioriterade borgenärer. Samtliga borgenärer saknar möjlighet att utverka betalning genom exekutiva åtgärder (se avsnitt 9.3.10) men de förmånsberättigade har störst möjlighet att få förfarandet att upphöra.

Bestämmelser som säkerställer borgenärernas rätt

Om det finns särskilda skäl att befara att gäldenären vidtar eller underlåter att vidta en viss åtgärd och därigenom sätter en borgenärs rätt i fara, får rätten på borgenärens begäran besluta om lämplig åtgärd för att säkerställa dennes rätt (2 kap. 18 § FrekL). Faran för borgenärens rätt måste vara påtaglig. De åtgärder som kan komma i fråga är samma som de civilprocessuella säkerhetsåtgärder som kan beslutas enligt 15 kap. 3 § RB, t.ex. vid vite förbjuda gäldenärsföretaget att vidta en viss åtgärd (se Hellners & Mellqvist s. 112–114). Bestämmelsen förutsätter dock att gäldenären uppträder illojalt och då är det rimligare att borgenären yrkar att rekonstruktionen ska avbrytas eller ansöker om konkurs. För att undantagsbestämmelsen om konkurs ska tillämpas krävs dock att det finns särskilda skäl att anta att borgenärens rätt allvarligt äventyras (2 kap. 10 a § andra stycket KonkL).

**Samma regler
som vid konkurs**

9.3.14 Lönegaranti under företagsrekonstruktion

Företaget kan ansöka om lönegaranti enligt i princip samma regler som för konkurs. Rekonstruktören ska snarast pröva och meddela beslut i frågan om en lönefordran ska betalas enligt lönegarantin (16 § LGL). Länsstyrelsen ska betala ut lönerna till arbetstagarna, varvid staten erhåller en regressfordran mot gäldenärsföretaget. Staten har dock inte längre förmånsrätt för sin lönegarantiregressfordran (28 § LGL). Skatteverket bevakar statens fordran på utbetald lönegaranti under företagsrekonstruktion.

Se mer om lönegaranti under företagsrekonstruktion i avsnitt 20 samt i Skatteverket 2009-11-03, dnr 131 818414-09/111.

9.3.15 Kvittning under företagsrekonstruktion

En borgenärs rätt till kvittning under företagsrekonstruktion regleras i 2 kap. 21 § FrekL. Borgenärens fordran får bara kvittas mot gäldenärens fordran om båda fordringarna uppkommit före tidpunkten för ansökan om företagsrekonstruktion. Fordran och motfordran ska således stå mot varandra vid den kritiska tidpunkten, dvs. dagen före ansökan om rekonstruktion. Liknande bestämmelser finns vid kvittning i konkurs (5 kap. 15–17 §§ KonkL).

**Kvittning av
skattekonto-
överskott mot
lönegarantiregress**

Skatteverket anser att verket, precis som vid konkurs, har rätt att under en företagsrekonstruktion kvitta ett skattekontoöverskott mot en regressfordran på utbetald lönegaranti. Detta under förutsättning att både statens regressfordran och gäldenärens fordran på återbetalning av skatt har uppkommit före ansökan om rekonstruktion (jfr Skatteverket 2009-07-01, dnr 131 524033-09/111). Vad gäller frågan om regressfordrans uppkomst hänvisas till avsnitt 20.3.2.1 (se Skatteverket 2009-03-04, dnr 131 263055-09/111). För att Skatteverket ska kunna göra en kvittningsförklaring krävs att det finns en kvittningsbar motfordran. När länsstyrelsen har betalat ut lönegaranti-beloppet inträder staten i arbetstagarens rätt mot gäldenären (28 § LGL). Det är således först när länsstyrelsen har betalat ut lönegarantin som verket kan framställa en kvittningsförklaring.

**Fordran
uppkommen efter
ansökan om
rekonstruktion**

I de fall både skattekontoöverskottet och regressfordran är uppkomna efter att rekonstruktionen har inletts kan Skatteverket, om båda huvudfordran och motfordran har förfallit till betalning, i princip företa en kvittning med stöd av allmänna civilrättsliga grunder. Eftersom det råder verkställighetsförbud under pågående rekonstruktion (2 kap. 17 § FrekL) återkräver

länsstyrelsen normalt betalning för regressfordran först sedan rekonstruktionen avslutats. Det innebär att kvittning under pågående rekonstruktion inte blir aktuellt.

9.3.16 Avräkning mellan fordringar och skulder på skattekontot

Avräkning enligt SBL kontra kvittningsförbud i FrekL

Skatteverket anser att kvittningsbestämmelsen i FrekL inte utgör något hinder mot att verket under en företagsrekonstruktion avräknar t.ex. överskjutande mervärdesskatt uppkommen under rekonstruktionen mot sådana skattekontoskulder som uppkommit före ansökan om rekonstruktion (Skatteverket 2005-09-12, dnr 131 487026-05/111) Kammarrätten i Stockholm har i ett avgörande delat Skatteverkets bedömning och avgörandet står fast sedan Regeringsrätten beslutat att inte meddela prövningstillstånd (RÅB 34-08). Avräkning enligt SBL kan således göras oberoende av kvittningsbegränsningen i FrekL, på samma sätt som avräkning enligt AvrL i praxis getts företräde framför de kvittningsbegränsningar som anges i KonkL (se NJA 2006 s. 592).

Avstå från att beakta avräkning

De avräkningar som görs på skattekontot under en företagsrekonstruktion har enligt Skatteverket kvittningseffekt vid en förhandling om offentligt ackord, dvs. avräkningen ska beaktas vid bedömningen av vilka fordringar som ingår i det offentliga ackordet. Staten kan dock i vissa situationer avstå från att beakta avräkningen, t.ex. då det i en rekonstruktion ingår att göra en större nyinvestering i maskiner, vilket tillfälligtvis genererar en större överskjutande ingående mervärdesskatt. Det kan vara rimligt att gäldenären som ett led i finansieringen av rekonstruktionen medges ackord utan beaktande av den avräkning som följer på den överskjutande ingående mervärdesskatten, oavsett om avräkningen skett före eller efter den slutliga ackordsförhandlingen och oberoende av om avräkning görs mot en ”gammal” fordran eller ej.

Endast om Skatteverket helt eller delvis avstår från att göra gällande avräkningen ska sådana fordringar som nedsatts genom avräkning ingå i det offentliga ackordet (Skatteverket 2008-03-11, dnr 131 160630-08/111). Detta innebär att det är av största vikt att skuldernas omfattning löpande stäms av under rekonstruktionen och att Skatteverket senast inför det borgenärssammanträde då borgenärerna ska rösta om förslaget till offentligt ackord anmäler till rekonstruktören att det finns skulder som nedsatts genom nedsättning/avräkning och att dessa belopp inte ska ingå i den slutliga ackordsförhandlingen.

De skuldbelopp som Skatteverket vid borgenärssammanträdet godtagit såsom ingående i förhandlingen är också vad som kommer att gälla som ackorderat fordringsbelopp.

Avräkning enligt AvrL

Även avräkningar som skett enligt AvrL ska på motsvarande sätt beaktas vid ackordsförhandlingen.

9.3.17 Rekonstruktionens upphörande

Syftet

Tingsrätten ska besluta att företagsrekonstruktionen ska upphöra när sådana åtgärder vidtagits att syftet har uppnåtts. Gälldenären kan – om inte ackordsförhandling har beslutats – när som helst begära att företagsrekonstruktionen upphör. Rekonstruktören eller en borgenär kan begära att den upphör om syftet med företagsrekonstruktionen inte kan antas bli uppnått (4 kap. 7 § första stycket 4 FrekL).

Särskilda skäl

Beslut om upphörande kan också fattas om det i annat fall finns särskilda skäl (4 kap. 7 § första stycket 5 FrekL). Gälldenären kan t.ex. ha handlat illojalt eller att åtal för brott mot borgenärer kan ha väckts mot någon som företräder gälldenärsföretaget (se Hellners & Mellqvist s. 246).

Konkurs

Om gälldenären försätts i konkurs upphör företagsrekonstruktionen (4 kap. 7 § andra stycket FrekL).

När en företagsrekonstruktion upphör, utan att det har fattats beslut om ackord eller konkurs, bör Skatteverket kontrollera att betalning sker av alla förfallna skulder inklusive ränta. Uteblir betalning bör Skatteverket överväga att ge in en konkursansökan.

Återkrav av utbetald lönegaranti

Skatteverket ska underrätta länsstyrelsen om att rekonstruktionen har upphört så att länsstyrelsen kan vidta eventuella åtgärder för återkrav av den del av utbetald lönegaranti som inte omfattas av offentligt ackord.

9.3.18 EU:s insolvensförordning

Företagsrekonstruktion är ett insolvensförfarande enligt Rådets förordning (EG) nr (1346/2000) av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden. Beslut om företagsrekonstruktion och åtgärder under företagsrekonstruktion har verkan inom EU-området på liknande sätt som konkurs (se vidare avsnitt 22).

Hudiksvalls tingsrätt har i ett fall prövat frågan om tillämpning av insolvensförordningen vid ett danskt kommanditbolags ansökan om företagsrekonstruktion i Sverige. Det danska kommanditbolaget bedrev verksamhet uteslutande i Sverige

genom en i Sverige registrerad filial. Eftersom Danmark inte omfattas av insolvensförordningen så var en grundläggande fråga om det danska bolagets huvudsakliga intressen (s.k. COMI) fanns i Sverige. Då bolagets samtliga tillgångar fanns i Sverige, det fanns inte några anställda i bolaget och förvaltningen av bolaget sköttes av ett utomstående svenskt företag ansågs bolaget ha sina huvudsakliga intressen i Sverige. Tingsrätten bedömde, med tillämpning av insolvensförordningen, att det förelåg svensk domsrätt att inleda företagsrekonstruktion i Sverige (RÅB 1-10).

9.4 Offentligt ackord under företagsrekonstruktion

9.4.1 Förfarande i förfarandet

Offentligt ackord kan förekomma under en företagsrekonstruktion och under en konkurs. Det senare är dock ovanligt. Offentligt ackord rör enbart borgenärer vilkas fordringar saknar förmånsrätt. Alla oprioriterade borgenärer vars fordringar uppkommit före ansökan om företagsrekonstruktion deltar i ackordsförhandlingen (3 kap. 3 § FrekL).

Fristdag

Avgörande för om en fordran ska ingå i ett offentligt ackord är således om fordran uppkommit före ansökan om rekonstruktion. Det är dagen före ansökan, inte ansökningsdagen och inte dagen för beslut om rekonstruktion, som är avgörande. Det är inte möjligt att flytta fristdagen.

Förmånsrätt

Borgenär vars fordran är förenad med förmånsrätt kan välja att avstå från sin förmånsrätt och delta i det offentliga ackordet. Det förutsätts annars att borgenärer med förmånsrätt får full betalning eller ingår en separat uppgörelse. Alla oprioriterade borgenärer behandlas lika.

Efterställda fordringar

Böter, viten och fordringar på grund av förverkande eller annan särskild rättsverkan av brott är efterställda (18 § FRL). De får vid konkurs utdelning efter alla andra fordringar. De deltar inte heller i ett offentligt ackord. Efterställda fordringar förlorar sin rätt till betalning om inte alla borgenärer som har rätt att delta i ackordsförhandlingen tillgodoses fullt ut genom ackordet (3 kap. 8 § FrekL).

Ansökan av gäldenären

Ett offentligt ackord förutsätter att en ansökan från gäldenären ges in till tingsrätten, som har att ta ställning till om det finns förutsättningar att inleda en ackordsförhandling (3 kap. 1 § FrekL). Det är gäldenärsföretaget som begär förhandling om

offentligt ackord. I praktiken är det rekonstruktören som svarar för handhavandet mot såväl rätten som mot borgenärerna. Det är också rekonstruktören som begär in fullmakt från borgenärerna i omröstningsförfarandet.

Ackordet ska ge minst 25 % av fordringarnas belopp, och ska betalas senast inom ett år efter det att ackordet fastställts. Undantagsvis finns möjlighet till lägre ackordsprocent om samtliga borgenärer godkänner det eller om det finns särskilda skäl (3 kap. 4 § FrekL).

Underhands- ackord

I en företagsrekonstruktion kan det förekomma såväl underhandsackord som offentligt ackord. Gälldenären kan välja det som är lämpligast. Om det finns många oprioriterade borgenärer, okända borgenärer eller om det är känt att vissa oprioriterade borgenärer inte kommer att acceptera ett underhandsackord kan detta utgöra skäl för att välja ett offentligt ackordsförfarande. De borgenärer som motsätter sig förslaget kan tvingas in i ackordet om det finns erforderlig borgenärsmajoritet.

9.4.2 Begäran om ackordsförhandling

Ackords- bouppteckning

En begäran om ackordsförhandling ska innehålla ett ackordsförslag som anger hur mycket gälldenären erbjuder i betalning och när betalningen ska ske samt om säkerhet ställs för ackordet och vad den i så fall består av. Till ansökan ska fogas en förteckning över tillgångar och skulder som har upprättats av rekonstruktören (ackordsbouppteckning) tidigast tre månader före ansökan om ackordsförhandling samt den senaste balansräkningen (3 kap. 10 och 14 §§ FrekL).

Bouppteckningen ska avse förhållandena vid tidpunkten då företagsrekonstruktionen inleddes. Tillgångarna ska uppskattas noggrant. Det ska anges vilka borgenärer som har förmånsrätt och grunderna för dessa (3 kap. 14 § FrekL). Även om förhållandena har ändrats ska eventuell edgång vid ackordsförhandlingen i tingsrätten enligt 3 kap. 18 § FrekL avse bouppteckningen och förhållandena som förelåg när den upprättades. Borgenärerna har rätt att få uppgift om ekonomiska transaktioner som har ägt rum efter den tidpunkt som bouppteckningen avser men har inte möjlighet att kräva att gälldenären ska gå ed på att uppgifterna är riktiga.

Till en begäran om ackordsförhandling ska även fogas en berättelse av rekonstruktören som anger boets tillstånd och orsakerna till gälldenärens betalningssvårigheter. Den ska inne-

hålla en översikt över tillgångar och skulder, uppgift om den utdelning som kan påräknas i en konkurs samt om eventuella återvinningsbara transaktioner, misstanke om brott samt om gäldenären fullgjort sin bokföringsskyldighet (3 kap. 11 § FrekL).

Lagstiftaren torde ha avsett att i en normal rekonstruktion skulle ackordsförslag med ackordsbouppteckning kunna läggas fram inom tre månader från första borgenärsammanträdet, då rekonstruktören borde ha underlag för att upprätta en specificerad bouppteckning. I de flesta rekonstruktioner sker dock en förlängning med minst tre månader. Eftersom bolaget bedriver fortsatt verksamhet hinner det hända mycket i bolaget under rekonstruktionens förlopp.

Begäran om komplettering

Skatteverket torde ofta ha anledning att begära kompletteringar av rekonstruktören. Då Skatteverket ofta är största oprioriterade borgenär har verket starkare skäl än andra oprioriterade borgenärer att kräva att det finns en godtagbar utredning av rekonstruktören.

Anmärka på fordringar

Skatteverket kan också ha anledning att anmärka på andra borgenärers fordringar.

9.4.3 Återvinning

I företagsrekonstruktion finns möjlighet för rekonstruktören eller av en borgenär vars fordran omfattas av det offentliga ackordet att väcka talan om återvinning i enlighet med bestämmelserna om återvinning i konkurslagen. Talan ska väckas före borgenärssammanträdet om offentligt ackord, och får inte slutligt prövas innan frågan om ackord blivit avgjord (3 kap. 6 § FrekL).

Sällan förekommande

Förekomsten av återvinningsprocesser i samband med företagsrekonstruktion är mycket begränsad. En återvinningsprocess är både kostsam och kan dra ut på tiden, vilket inte en företagsrekonstruktion i regel tillåter.

Skatteverket bör utifrån deklARATIONER och annat underlag själv bedöma om det kan finnas återvinningsbara transaktioner och om så kan vara fallet avgöra om detta bör föranleda yrkande om att rekonstruktionen ska upphöra för att få till stånd en konkurs. Hur rekonstruktören har behandlat frågan kan då bli avgörande.

9.4.4 Specifikation av statens fordran

Skattekontot

Skatteverket ska senast vid borgenärssammanträdet specificera de fordringar som förelåg per dagen före ansökan om företagsrekonstruktion. Det är lämpligt att ta fram samtliga skattekontoutdrag från de avstämningar som skett från inledandet fram till den dag ackordet aktualiseras. Här är det viktigt att hålla reda på vilka poster på skattekontot som ska hänföras till tidpunkten före inledandet och de som avser tidpunkter efter inledandet. De senare ska betalas fullt ut. Skatteverket måste också i förekommande fall öppet redovisa de eventuella nedsättningar/avräkningar som ägt rum på grund av redovisad överskjutande ingående moms som nedsätter gammal skuld. Skatteverket ska alltid vara tydlig med hur skulden har beräknats.

Tvistiga och oklara fordringar

Även oklara eller tvistiga fordringar som avser tid före rekonstruktionens inledande omfattas av ackordsbeslutet (3 kap. 8 § FrekL). Samtliga fordringar uppkomna före fristdagen ska således anmälas till ackordsförhandlingen, dvs. även tvistiga fordringar, t.ex. skattefordringar som är föremål för överklagan eller omprövning, och ej fastställda skattefordringar, t.ex. vid revision eller slutlig skatt för räkenskapsår som avslutats innan fristdagen. Den slutliga skatten för taxeringsåret blir inte fastställd förrän i december innevarande taxeringsår. Om fordringen är tvistig och förlikning inte nås ska domstolen fastställa ett belopp som den tvistiga fordran kan antas uppgå till (4 kap. 20 § FrekL). Rättens beslut vad gäller fordringens storlek har enbart verkan för omröstningen och påverkar inte Skatteverkets möjlighet att efter ackordsförhandlingen göra gällande resterande del av fordringen i enlighet med ackordsprocenten. Finns debiteringsbeslut, omprövningsbeslut eller dom avseende den tvistiga fordringen är det detta belopp som ska anmälas. Är skatten inte fastställd får beloppet bestämmas utifrån föreliggande uppgifter, t.ex. revisionspromemoria. Skatteverket har bevisbördan för en påstådd fordran.

Samordningsrollen

Det är viktigt att få med samtliga fordringar som tillkommer debiterande myndigheter som företräds av Skatteverket som borgenär. Av KFM:s databas framgår om sådana restförda fordringar finns. Skatteverket bevakar också KFM:s grundavgifter avseende allmänna mål.

Lönegaranti

Statens regressfordran avseende utbetald lönegaranti uppgår ofta till mycket stora belopp. Skatteverket anser att fordringen inte omfattas av ett offentligt ackord till den del garantin avser fordran på lön eller annan ersättning för arbete som utförts

efter ansökan om rekonstruktion. Lönegarantiregress för sådan lön/ersättning som belöper på tiden dessförinnan eller för uppsägningslön under den tid när arbetstagaren inte utfört arbete omfattas däremot av ett offentligt ackord (Skatteverket 2009-03-04, dnr 131 263055-09/111).

Exempel

Om ansökan om rekonstruktion inkommer den 20 februari är lön som avser 20–28 februari belopp som inte ingår i ett offentligt ackord. Lön som avser 1–19 februari ingår däremot i det offentliga ackordet. Rekonstruktören bör uppmanas att specificera hur stor andel av lönesumman som avser lön/ersättning som intjänats före respektive efter ansökan. Om det inte är möjligt att specificera exakt så godtar Skatteverket att en proportionering görs av vilken andel av utbetald lönegaranti som ska omfattas av det offentliga ackordet. Exempel: Om 7 arbetsdagar av 21 på en månad ska ingå, så omfattar det offentliga ackordet $7/21 = 33\%$ av lönegarantibeloppet. Resterande del $2/3$ ska återbetalas i sin helhet.

För närmare beskrivning av hur länsstyrelserna och Skatteverket ska hantera lönegarantifordringar, se avsnitt 20.3.

Efterställda fordringar

Gäldenärsföretaget eller näringsidkaren kan ha skulder i form av böter m.m., som är efterställda enligt FRL. Dessa ska inte tas med i skuldspecifikationen.

Punktskatter

Om rekonstruktionsgäldenären driver verksamhet med skyldighet att erlägga punktskatter, måste kontakt tas med SFR i Ludvika. Punktskatterna återfinns i ett eget system, Bris.

Tidpunkt för fordrans uppkomst

Vad gäller tidpunkten för skattefordringars uppkomst se avsnitt 15.3. Beträffande mervärdesskatt kan det bli aktuellt att proportionera momsens för en viss redovisad period i förhållande till antalet dagar före och efter ansökan om rekonstruktion. Det kan också föreligga ett faktiskt underlag som gäldenären själv tagit fram beträffande vilka transaktioner som ska hänföras till respektive period, och detta kan godtas under förutsättning att uppgiften är tillförlitlig.

Ränta

Ränta på borgenärs fordran ska inte beräknas längre än till dagen för ansökan om företagsrekonstruktion (3 kap. 14 § FrekL). I Hellners & Mellqvists kommentar till FrekL s. 204 sägs:

”Ränta skall i bouppteckningen inte beräknas längre än *till* – inte till och med – dagen för företagsrekonstruktion. Denna bestämmelse är till för att underlätta för rekonstruktören när han skall upprätta bouppteckningen. Den betyder inte att borgenärernas rätt till ränta efter den tidpunkten går om intet. Kommer ett offentligt ackord till stånd skall varje borgenär få viss kvotdel av sin totala fordran betald, inklusive avtalad eller lagbestämd ränta fram till betalningsdagen.”

Skuldspecifikation Statens sammanlagda skuldberäkning bör dokumenteras i en specificerad skulduppställning som tillställs rekonstruktören

9.4.5 Borgenärssammanträde om offentligt ackord

Om begäran om ackordsförhandling tas upp, ska tingsrätten meddela beslut om ackordsförhandling, bestämma tidpunkt för ett särskilt borgenärssammanträde och kalla gäldenären, rekonstruktören och samtliga borgenärer. Borgenärssammanträdet ska hållas tidigast tre och senast fem veckor efter beslut (3 kap. 13 § FrekL).

De borgenärer som ansluter sig till förslaget kan lämna en fullmakt till rekonstruktören inför omröstningen om det offentliga ackordet och /eller inställa sig vid borgenärssammanträdet.

**Skatteverket
bör delta**

Skatteverket bör alltid delta vid borgenärssammanträdet och inte lämna fullmakt till rekonstruktören att rösta ja. Det kan framkomma uppgifter vid sammanträdet som kan medföra att Skatteverket måste ompröva sitt ställningstagande till ackordsförslaget. Det kan också uppkomma frågor om avräkning av skatter på skattekontot eller enligt AvrL eller om hur återbetalning av lönegarantibelopp ska ske. Finns det praktiska svårigheter att närvara fysisk vid sammanträdet kan Skatteverket, om domstolen finner att skäl föreligger, delta i sammanträdet genom video eller telefon (5 kap. 10 § RB).

**Borgenärs-
förteckning**

Rekonstruktören ska tillhandahålla en förteckning över de borgenärer som har rätt att delta i omröstning om ackordet och med uppgift om storleken på respektive fordran. I förteckningen ska även antecknas anmärkning som har framställts mot en borgenär fordran (3 kap. 17 § FrekL).

Vid borgenärssammanträdet ska gäldenären lämna rätten, rekonstruktören och borgenärerna de upplysningar om boet som de begär.

Edgång En borgenär kan före eller under borgenärssammanträdet begära att företrädaren avlägger bouppteckningsed. Skatteverket kan således begära edgång, men denna möjlighet bör ej ske rutinmässigt utan bara nyttjas i de fall då det av någon speciell anledning kan vara lämpligt. Vid edgången ska företrädaren göra de tillägg till eller ändringar i bouppteckningen som han anser behövas och med ed betyga att bouppteckningen med gjorda tillägg eller ändringar är riktig, så att det inte enligt hans vetskap oriktigt utelämnats eller upptagits någon tillgång eller skuld (3 kap. 18 § FrekL).

Borgenärer kan även framställa anmärkning mot någon fordran under borgenärssammanträdet (3 kap. 18 § FrekL).

9.4.6 Skatteverkets ställningstagande till ackordet

Ställningstagande enligt 4 § BorgL Skatteverkets prövning av ackordsförslaget görs enligt 4 § BorgL, dvs. förslaget ska vara till ekonomisk fördel för det allmänna och inte olämpligt ur allmän synpunkt. Vad gäller bedömningen av detta se avsnitt 10.3.

Yttrande Skatteverket ska på samma sätt som vid underhandsackord kunna redogöra för bakgrunden till sitt beslut att anta eller bestrida ackordsförslaget. Detta bör ske genom att ett yttrande upprättas med en redogörelse för grunderna för statens ställningstagande. Det är viktigt att statens inställning dokumenteras.

Ekonomiskt fördelaktigt I regel finns det inget skäl för staten att säga nej till ett ackordsförslag som innebär bättre betalning än vad företrädaransvar eller utdelning i konkurs innebär. För statens del blir också kostnaden för lönegaranti kännbar om sådan ska utbetalas i två insolvensförfaranden, såsom blir fallet om konkurs inträder efter rekonstruktionsförfarandet. När fråga är om ett företag med överlevnadsförmåga, och om det egna kapitalet blir intakt genom ackordet och inga omständigheter i övrigt talar emot ett ackord bör staten ansluta sig till förslaget.

Olämpligt ur allmän synpunkt Om Skatteverket gör bedömningen att ett ackord är olämpligt ur allmän synpunkt ska Skatteverket vid borgenärssammanträdet motsätta sig ackordsförslaget och yrka att företagsrekonstruktionen upphör.

9.4.7 Beslut om offentligt ackord

Borgenärsmajoritet Tingsrätten tar ställning till om ackordet kan fastställas efter omröstning bland borgenärerna vid borgenärssammanträdet (3 kap. 20 § FrekL). Ett ackordserbjudande om minst 50 % ackordslikvid kräver att 60 % av borgenärerna till antal och

belopp godtar förslaget. Ett ackordserbjudande lägre än 50 % kräver medgivande från 75 % av borgenärerna till antal och belopp (3 kap. 4 § FrekL).

Lägre ackordsprocent än 25 % kräver dock full enighet eller särskilda skäl (3 kap. 2 § FrekL).

Tvångsackord

Om tillräckligt många borgenärer anslutit sig till förslaget beslutar tingsrätten att ackordet ska antas. De borgenärer som motsatt sig ackordsförslaget kan ändå tvingas in i ackordet genom omröstningsreglerna. Därför kallas offentligt ackord ibland för tvångsackord (3 kap. 23 § FrekL).

Om en borgenär motsätter sig ett ackordsförslag men erforderlig majoritet erhålls för förslaget finns ändå vissa möjligheter för borgenären att agera för att förhindra att rätten fastställer ackordet. Ett ackord får inte fastställas om

1. ärendet inte handlagts på föreskrivet sätt och felet kan ha inverkat på ackordsfrågans utgång,
2. ackordet inte ger borgenärerna lika rätt eller strider mot annat legalt villkor,
3. skälig anledning finns att anta att gäldenären i hemlighet har gynnat någon borgenär eller att något annat svek ägt rum vid ackordet eller
4. ackordet uppenbart är till skada för borgenärerna (3 kap. 25 § första stycket FrekL).

Domstolen ska ex officio pröva om ackordet strider mot ovanstående punkter.

Även om ovannämnda punkter inte är tillämpliga, får rätten om en borgenär, en borgensman eller annan medgäldenär till gäldenärsbolaget har bestritt fastställelse, vägra att fastställa ackordet i tre fall:

1. om det inte finns betryggande säkerhet för ackordets fullgörande,
2. att ackordet är till skada för borgenärerna eller
3. att ackordet av någon annan särskild anledning inte bör medges (3 kap. 25 § andra stycket FrekL).

Generalklausul

I förarbetena till 36 § ackordslagen, som ersattes av 3 kap. 25 § FrekL, anges bl.a. följande. ”Anledning att vägra fastställelse (...) kan vidare t.ex. vara att det på grund av gäldenärens uppträdande i samband med ackordsförhandlingen är tveksamt

om han kommer att lojalt verka för ackordets fullgörande eller att röst som avgetts av gäldenären närstående varit tungan på vågen för ackordets antagande. Ganska påtagliga skäl bör föreligga för att fastställelse ska vägras på grund av denna bestämmelse.” (Prop. 1970:136, s. 122. Se även Walin/Gregow, Ackordslagen, Norstedts 1972, s. 106 ff.)

Har Skatteverket funnit att ackordet är olämpligt ur allmän synpunkt kan staten, om det finns påtagliga skäl för det, bestrida fastställelse med åberopande av generalklausulen.

Borås tingsrätt har på begäran av Skatteverket vägrat fastställa ackord då det saknades säkerhet för ackordslikviden samt då bolagets framtida ekonomiska förutsättningar även i övrigt var osäkra (RÅB 25-09).

Hovrätten för Västra Sverige har funnit att det inte är tillräckligt för att vägra att fastställa ackord att någon bolagsfunktionär är skäligen misstänkt för grov ekonomisk brottslighet. Enligt Skatteverket bör det i vart fall då åtal har väckts mot någon som företräder gäldenärsföretaget föreligga sådana påtagliga skäl som krävs för att vägra fastställelse av ackordet (RÅB 28-09).

9.4.8 Verkan av offentligt ackord

Innebörden av ett offentligt ackord är att de deltagande fordringarna sätts ned och betalas på visst sätt. Det offentliga ackordet ersätter det ursprungliga fordringsförhållandet mellan gäldenären och borgenärerna och reglerar hur de nedsatta fordringarna ska betalas. Gäldenärens förpliktelser förändras genom det offentliga ackordet bl.a. vad gäller fordrans storlek och när fordran ska vara betald.

Ett fastställt ackord binder samtliga borgenärer, såväl kända som okända, som har rätt att delta i ackordsförhandlingen (3 kap. 8 § FrekL). Även oklara eller tvistiga fordringar som uppkommit före ansökan om företagsrekonstruktion omfattas av ett offentligt ackord. Dessa fordringar kan således inte hållas utanför ackordsförhandlingen. Att även fordringar som eventuellt inte har åberopats i ackordsförhandlingen omfattas av ett fastställt ackord innebär inte att borgenärerna går miste om sin fordringsrätt (jfr preklusion vid skuldsanering). Rätten att få betalt begränsas dock av det fastställda ackordet på så sätt att fordran endast kan göras gällande i enlighet med den fastställda ackordsprocenten.

En borgenär som godkänt ett ackordsförslag förlorar inte sin rätt mot borgensmän eller andra som förutom gäldenären svarar för fordringen (3 kap. 9 § FrekL)

Vad gäller företagsrekonstruktion och preskription av skattefordringar (se avsnitt 18.1).

9.4.9 Förverkande av offentligt ackord

- Laga kraft** När tingsrätten beslutat om offentligt ackord och ingen borgenär överklagat beslutet, vinner det laga kraft efter tre veckor från beslutets datum (4 kap. 1 § FrekL och 38 § lag om domstolsärenden).
- Förverkande-grund** För att få ett beslut om ackord förverkat av tingsrätten måste en borgenär begära detta genom en skriftlig ansökan till rätten. Tingsrätten kan förklara att den eftergift som gäldenären fått genom ackordet har förfallit om gäldenären gjort sig skyldig till oredlighet mot borgenär, i hemlighet gynnat någon borgenär för att inverka på ackordsfrågans avgörande, åsidosatt instruktioner från en tillförordnad tillsynsman eller på något annat sätt uppenbart försummat sina åtaganden enligt ackordet (3 kap. 27 § FrekL).
- Uppenbart försummat åtaganden enligt ackordet** Svea Hovrätt har funnit att det faktum att en gäldenär inte är i stånd att genomföra ett ackord inte i sig är grund för förverkande. I aktuellt fall hade dock en tillsynsman förordnats för ackordets säkerställande med stöd av bestämmelsen i 3 kap. 26 § FrekL. Mot bakgrund av att tillsynsman förordnats och att denne inte förmått rekonstruktionsgäldenären att betala i enlighet med ackordet, ansågs gäldenären därför på ett uppenbart sätt ha försummat sina åtaganden enligt ackordet. Grund har därför förelegat att förklara det offentliga ackordet förverkat (RÅB 10-08).
- Utebliven betalning** Trots att det offentliga ackordet är antaget och beslutat händer det att gäldenären i alla fall inte förmår betala i enlighet med ackordet. Eftersom utebliven betalning i regel inte utgör tillräckligt skäl för hävning av ackordsbeslutet bör staten genast överväga vilken eller vilka borgenärsåtgärder som bör tillgripas.
- Manuell restföring** Om staten inte erhåller betalning enligt ackordsbeslutet och det inte finns förutsättningar att ansöka om förverkande hos tingsrätten kan Skatteverket överlämna det obetalda kravet manuellt till KFM för verkställighet som allmänt mål. Innan fordran överlämnas för indrivning ska Skatteverket skicka en

betalningsuppläggning till gäldenären. Fordran uppgår till det genom ackordet nedsatta beloppet.

Konkursansökan

Skatteverket kan inte konkursansökan under förutsättning att bolaget kan anses vara på obestånd (se avsnitt 14).

9.4.10 Förordnande av tillsynsman

En borgenär vars fordran omfattas av det offentliga ackordet kan begära att rätten, om det finns skäl, förordna rekonstruktören eller någon annan lämplig person att utöva tillsyn över att gäldenären fullgör sina åtaganden enligt ackordet (3 kap. 26 § FrekL). Det ställs inget högt krav för att rätten ska utse en tillsynsman (se Hellners & Mellqvist s. 226).

Om staten hyser tveksamhet till att ackordet verkligen kommer att betalas efter tingsrättens beslut bör staten begära att en tillsynsman förordnas. Eftersom denna omständighet kan utgöra en förutsättning för att få ackordet förverkat om betalning uteblir bör denna möjlighet användas.

9.4.11 Överklagande

Ett beslut om offentligt ackord ska överklagas inom tre veckor från beslutets datum (4 kap. 11 § FrekL och 38 § ÄL).

9.4.12 Skatteeffekter vid ackordsförfarandet

Normalt innebär befrielse från en i näringsverksamhet bokförd skuld att en skattepliktig intäkt uppkommer.

**Skattefri
ackordsvinst**

Den vinst som gäldenären gör genom att hans skulder till borgenärerna definitivt faller bort genom ackord (ackordsvinst) är inte skattepliktig (RÅ 1929 Fi 2032). En grundförutsättning för skattefri ackordsvinst är att bolaget är på obestånd när ackordet ges. För att rekonstruktion ska kunna inledas räcker det med illikviditet för bolaget. För de fall illikviditeten inte övergår i ett obestånd torde det inte krävas något ackord. En nödvändig förutsättning för att staten ska medge ett ackord är att företaget är på obestånd. I de fall det endast handlar om tillfälliga betalningsproblem behöver inte frågan om ackord aktualiseras. Den vanligaste situationen är dock att en illikviditet ofta följs av ett obestånd.

**Rekonstruktions-
kostnader**

Rekonstruktionskostnader får troligen dras av enligt 16 kap. 1 § IL som varande utgifter för att förvärva och bibehålla inkomster. En jämförelse kan göras med ett rättsfall från Regeringsrätten som har funnit att en likvidators samtliga utgifter för att avveckla ett bolag var avdragsgilla (RR 2006-06-14, mål nr

7084-05) Det finns även en avdragsrätt enligt 16 kap. 8 § IL för organisationsutgifter, t.ex. utgifter vid fusioner och andra utgifter för bolagets förvaltning. Troligtvis är det dock huvudregeln 16 kap. 1 § IL som är tillämplig i detta fall.

För mer information om skatteeffekter vid företagsrekonstruktion och offentligt ackord hänvisas till Handledning för beskattning av inkomst vid 2010 års taxering, Del 3 avsnitt 7.8 och 21.2 (SKV 336).

10 Underhandsackord

10.1 Inledning

Skatteverket får anta förslag om ackord, om det kan anses ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna och det inte med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden eller av någon annan anledning framstår som olämpligt från allmän synpunkt. Ackordsförslag får antas endast om övriga borgenärer godkänner det (4 § BorgL). Ackord är en ekonomisk uppgörelse mellan en gäldenär och hans borgenärer med syfte att undanröja obeståndsförhållandet. Uppgörelsen innebär nästan alltid att borgenärerna sätter ned sina fordringar till vissa procent av de ursprungliga fordringsbeloppen, varvid särskilda villkor ofta ställs beträffande rekonstruktionsåtgärder och betalningstider. Om ackordet fullföljs bortfaller fordringarna till den del de överstiger ackordslikviden. I sällsynta fall kan ackord avse enbart betalningsanstånd eller särskilda villkor för erläggande av betalning, s.k. moratorieackord.

Ackord förekommer i två former, underhandsackord och offentligt ackord. Underhandsackord, som är den vanligaste ackordsformen, innebär en frivillig uppgörelse mellan ackordsökanden och dennes borgenärer. Offentligt ackord, som kan ingås under företagsrekonstruktion eller konkurs, kan innebära att en borgenär blir bunden mot sin vilja. Avvecklingsackord är en form av underhandsackord där syftet är att avveckla bolaget utom konkurs.

BorgL:s bestämmelse om statens medverkan vid ackord gäller i fråga om skatt, avgift, böter eller annan staten tillkommande fordran som vid verkställighet enligt UB handläggs som allmänt mål. Däremot omfattas inte fordran som grundas på studiestödslagen (1973:349).

För beskrivning av det lagstiftningsarbete som har lett fram till dagens bestämmelser hänvisas till Handledning för borgenärsarbetet utgåva 1, avsnitt 10.1.

10.2 Särskilt om vissa rättssubjekt

10.2.1 Fysiska personer

Skuldsanering Nedsättning av fordran

En utbredd möjlighet för fysiska personer att få ackord skulle kunna påverka den allmänna betalningsmoralen. Därför tillhör det ovanligheterna att Skatteverket går med på ackord i sådana fall. Att skattefordringar efterges för fysiska personer förekommer främst i form av beslut om skuldsanering eller nedsättning av fordran, när det står klart att skuldsaneringens krav är uppfyllda. Detta behandlas i avsnitt 11, Nedsättning av fordran och skuldsanering.

En grundläggande förutsättning för att medge ackord till en fysisk person är att den erbjudna ackordslikviden är större än uppskattat utfall av exekutiva åtgärder, t.ex. utmätning av egendom eller lön.

I motsats till vad som gäller för en juridisk person kan fordringar mot en fysisk person göras gällande även efter en konkurs.

Tre kategorier i första hand

De fysiska personer som i första hand bör komma i fråga för ackord kan delas in i tre kategorier.

1. Fysisk person som hamnat i en obeståndssituation på grund av allvarlig sjukdom, olycksfall, handikapp eller svåra sociala förhållanden.

Under förutsättning att de omständigheter gäldenären åberopar är godtagbara och de krav som i övrigt ställs på ett ackord är uppfyllda, bör staten kunna motivera ett bifall (påverkan på betalningsmoralen bedöms i dessa fall vara mindre).

2. Fysisk person, som inte kan åberopa skäl enligt ovan men som av annan oförvållad anledning hamnat i en situation där han inte kan betala sina skulder.

Skuldens storlek

För att komma ifråga under denna kategori krävdes tidigare att skulderna till staten skulle vara betydande. Något sådant krav ställs inte längre. Frågan om skuldernas storlek kan inte ses isolerat utan en bedömning måste göras utifrån den enskilde gäldenärens hela situation. Även om skatteskulden uppgår till ett närmast försumbart belopp kan det förekomma ytterligare skulder till andra fordringsägare som innebär att gäldenären är så djupt överskuldssatt att det är ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna att bevilja ett ackord. Man kan vända på resonemanget genom att betona att det skulle framstå som närmast stötande att inte träffa ett ackord om övriga fordringsägare som

innehar betydande fordringar medverkar till att sanera gäldenärens ekonomi men där staten väljer att stå utanför en sådan samlad uppgörelse enbart på grund av att statens fordran uppgår till ett förhållandevis litet belopp.

Ackordslikvidens storlek

I dessa fall bör staten kunna gå med på en uppgörelse, om i övrigt de krav som ställs på ett ackord är uppfyllda och det ekonomiska utfallet för staten bedöms vara till stor ekonomisk fördel. Vad som är till stor ekonomisk fördel för staten avgörs i det enskilda fallet efter en helhetsbedömning av gäldenärens situation.

Nära preskription

Även fysisk person som inte tillhör kategori 1 eller 2 kan bli föremål för ackord om kort tid återstår till att skulden preskriberas (jämför avsnitt 10.3.2.1).

3. Fysisk person som bedriver näring.

En fysisk person som bedriver enskild näringsverksamhet bör behandlas på samma sätt som juridiska personer som bedriver näring.

F.d. näringsidkare

För en fysisk person som tidigare bedrivit näringsverksamhet och som har kvar skulder som uppkommit i näringsverksamheten gäller samma förutsättningar vid bedömning av en ackordsansökan som för andra fysiska personer som inte bedriver näringsverksamhet. Även ackordsansökan från någon som ådömts företrädaransvar ska bedömas efter vad som gäller för andra fysiska personer. Hänsyn ska inte tas till om vederbörande föredomen hade kunnat träffa en överenskommelse på lägre belopp.

Företrädaransvar

Övriga gäldenärer

Eftersom det inte är fråga om någon uttömmande uppräkningslista kan det förekomma att ackord även kan komma ifråga för en gäldenär som av någon anledning inte passar i ”rätt kategori”. Det är alltså inte fråga om att andra gäldenärer på förhand är diskvalificerade från ackord.

Utgångspunkten är dock att en gäldenär som passar in i någon av kategorierna i normalfallet bör kunna beviljas underhandsackord. (Detta gäller förstås förutsatt att även övriga förutsättningar för ackord är uppfyllda.) Den gäldenär som ansöker om ackord utan att uppfylla kriterierna kommer att bedömas utifrån den helhetsbedömning av hans ekonomiska situation som alltid måste göras. Utfallet kan alltså undantagsvis leda till att denne gäldenär beviljas ackord. I bedömningen bör beaktas bl.a. om påverkan på den allmänna betalningsmoralen skulle bli så stor att detta utesluter ett ackord.

Saneringslån

I Sverige finns det inte möjligheter för personer som inte kan få sedvanliga krediter på rimliga villkor att erhålla kommunala sociala lån till låg ränta. Det finns inte heller några statligt garanterade saneringslån enligt finsk modell för att lösa överskuldssatta personers krediter (SOU 2008:82 s. 216 ff.).

Det förekommer dock att långgivare beviljar ett lån i syfte att sanera låntagarens ekonomi genom att lösa gamla kostsamma krediter och andra skulder. Lånet ska användas för att omedelbart betala samtliga fordringsägare under förutsättning att dessa delvis efterger sina fordringar. Låntagaren har sedan enbart kvar en totalt sett lägre och i framtiden hanterbar skuld till den nye långgivaren. I regel krävs det säkerhet i form av borgen eller belåningsbara tillgångar för att en person ska beviljas ett saneringslån. I flertalet fall kommer gäldenärens begäran om uppgörelse att få bedömas med utgångspunkt från bestämmelsen om ackord i 4 § BorgL, vilket såldes innebär att uppgörelsen ska vara till ekonomisk fördel för staten. Har utredningen och förslaget till uppgörelse tagits fram av kommunens skuld- och budgetrådgivning och framgår det klart av utredningen att förutsättningarna för skuldsanering är uppfyllda, kan emellertid en uppgörelse beviljas med stöd av bestämmelsen i 5 § BorgL om nedsättning av fordran. I ett sådant läge, där det alltså ter sig givet att gäldenären som ett alternativ kan beviljas skuldsanering, krävs det inte att uppgörelsen är till ekonomisk fördel för staten (se vidare avsnitt 11).

Även om medgivande av ackord avseende fysiska personer bör tillhöra ovanligheterna så bör förekomsten av saneringslån ha en positiv inverkan vid bedömningen av om ett erbjudet ackord kan godtas. Omständigheterna vid skuldens tillkomst ska utredas innan beslut om eventuellt ackord fattas. Man bör notera att förarbetena tar upp situationer där sökanden på något sätt agerat klandervärt som exempel på sådana omständigheter som skulle kunna tala mot ett ackord (prop. 1997/98:65 s. 60). Att en överskuldssatt gäldenär försöker ta itu med en övermäktig skuldbörda genom saneringslån är dock naturligtvis inte i sig något som talar mot ett ackord.

Är det klarlagt att det är ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna, att övriga borgenärer godtar ackordsförslaget samt att ackordet finansieras genom upptagande av nytt lån så finns det ingenting som formellt hindrar Skatteverket från att besluta om ackord. Genom ett sådant agerande från staten - att underlätta för den överskuldssatte att i framtiden göra rätt för sig - torde det inte finnas några större risker för en negativ påverkan på den

allmänna betalningsmoralen. Möjligheterna för en skuldsatt gäldenär att få saneringslån är tämligen små varför det fortfarande kommer att höra till ovanligheterna att Skatteverket beviljar ackord avseende fysiska personer.

10.2.2 Juridiska personer

10.2.2.1 Inledning

Närings- verksamhet

Ackordsinstitutet är i första hand avsett för juridiska personer som driver näringsverksamhet samt för enskilda näringsidkare. Det saknar betydelse i vilken associationsform en näringsverksamhet bedrivs.

10.2.2.2 Ideella föreningar

Utgångspunkten för föreningar är att de ska behandlas på samma sätt som övriga ackordsgäldenärer.

Tre kategorier

Ideella föreningar utgör emellertid en heterogen grupp med många olikheter avseende bl.a. verksamhet, syfte, ekonomiska förutsättningar och storlek. Ideella föreningar kan grovt delas in i tre olika kategorier.

1. Ideell verksamhet utan ekonomisk vinning för medlemmarna, t.ex. intresse-, idrotts- och kulturföreningar. De flesta föreningar tillhör denna kategori.
2. Ideell verksamhet med ekonomisk vinning för medlemmarna, t.ex. fack- och hyresgäsföreningar.
3. Ekonomisk verksamhet utan ekonomisk vinning för medlemmarna, t.ex. vissa hantverksföreningar.

En omständighet att beakta, jämfört med övrig näringsverksamhet, är att vissa föreningar delvis är skattebefriade. Att de trots detta ådragit sig skatteskulder kan vara en försvårande omständighet.

Jämfört med andra associationsformer har i vart fall de större föreningarna bättre möjligheter att finansiera sin verksamhet. Mot bakgrund av att det exekutiva utfallet oftast är mycket dåligt kan det i vissa fall räcka med en utsträckt betalningstid för att skapa möjlighet till betalning av skulderna till det allmänna.

Kompetenskrav

En orsak till att skatter m.m. inte har kunnat betalas, kan vara att föreningens ledning saknar kompetens att sköta de ekonomiska frågorna. För att kunna bifalla en ackordsansökan, är det därför viktigt att ställa krav på erforderlig kompetens för föreningens fortsatta verksamhet.

Bidragsfinansierad verksamhet	Om verksamheten helt eller delvis är finansierad med statliga eller kommunala bidrag bör föreningen i första hand hänvisas till den bidragsgivande myndigheten för att lösa sina ekonomiska problem. Vid prövningen av ansökan bör synpunkter inhämtas från berörda myndigheter.
Betydande affärsmässiga inslag	Föreningar med betydande affärsmässiga inslag bör behandlas på samma sätt som övriga näringsidkare. I övrigt bör ackordsansökningar från ideella föreningar behandlas relativt restriktivt och ackord medges endast då föreningens ekonomiska problem beror på någon yttre omständigheter som man inte kunnat råda över, t.ex. olycka.
Idrottsföreningar	För att inte konkurrensen ska snedvridas bör ackordsansökningar från idrottsföreningar, vars verksamhet drivs i aktieförm, bedömas efter samma principer som ansökningar från övriga idrottsföreningar.
	10.2.2.3 Dödsbon
Värdering av tillgångar	Ackordsansökningar från dödsbon har blivit allt vanligare och får ses som en typ av avvecklingsackord. Samma utredning och bedömning bör ske av dessa ansökningar som beträffande övriga ansökningar. Det är särskilt viktigt att utreda hur tillgångarna värderats i bouppteckningen. Försäljningsvärdet kan många gånger vara större än det som tas upp i denna. Det är också viktigt att utreda de närmare omständigheterna bakom skatteskuldens uppkomst. Om den avlidne under den tid som skatteskulden uppkommit har använt stora belopp till att köpa försäkringar med de efterlevande som förmånstagare, så kan det ifrågasättas om det är lämpligt från allmän synpunkt att medge ett ackord.
Boutredningsman	Dödsboutredningar handhas i vissa fall av en boutredningsman, som förordnas av tingsrätten. Om tillgångarna inte räcker till skuldens betalning, så ska boutredningsmannen försöka träffa uppgörelse med borgenärerna. Om uppgörelse inte kan träffas ska konkursansökan inges (19 kap. 11 § ÄB). Observera att denna skyldighet inte åvilar annan än boutredningsmannen, t.ex. en jurist på begravningsbyrå. Om boet inte är avträtt till förvaltning av boutredningsman kan dödsbodelägarna själva ansöka om ackord.
Konkursansökan	
Alternativ till konkurs	Om dödsboet förvaltas av en boutredningsman och tillgångarna i boet inte räcker för betalning av skulderna, kan det vara ekonomiskt fördelaktigt att acceptera ett ackord eftersom dödsboet annars kommer att belastas med konkurskostnader vilket i sin tur drabbar borgenärerna. Är en boutredningsman

inte utsedd görs normalt inte någon konkursansökan utan skulden ligger kvar för bevakning hos KFM. I dessa fall finns i regel inget skäl för staten att gå med på ackord.

**Skatteskulden
inte fastställd**

Huvudregeln är att det saknas anledning att träffa en ackordsuppgörelse avseende annat än fastställda skattefordringar. Anledningen är att det måste finnas ett korrekt beslutsunderlag för att en fullständig prövning ska kunna göras. I fråga om dödsbon kan dock tänkas uppkomma situationer där det finns anledning att göra ett undantag från denna huvudprincip. En vanligt förekommande situation är att dödsboet eller förordnad boutredningsman ansöker om ackord för såväl fastställda som preliminärt beräknade skattefordringar (exempelvis en kommande sluts katt). Många gånger beror detta på att dödsboet har sålt en fastighet. Finns det ett dödsbo med en förordnad boutredningsman, som vill få till stånd en ackordsuppgörelse för det insolventa boet, och verket är positivt inställt, kan sådan uppgörelse träffas oberoende av att vissa skatteskulder ännu inte fastställts. Förutsättningen är dock att det går att beräkna skatten utifrån en i förtid upprättad deklaration. Ackordsbeslutet bör i sådant fall villkoras med att skatten kommer att fastställas i enlighet med den preliminära beräkningen.

10.3 Förutsättningar för ackord

10.3.1 Inledning

**Skatteverkets
riktlinjer**

Enligt Skatteverket ska underhandsackord tillhöra ovanligheterna i Skatteverkets uppgörelser med gäldenärer (Skatteverket 2008-04-01, dnr 131 191555-08/111). Särskilt gäller detta vid ansökningar från fysiska personer som inte driver näringsverksamhet. Oftast är de krav som Skatteverket ställer för att medverka i ett ackord inte uppfyllda.

Förtroende

En grundläggande förutsättning för att ett ackordsförslag ska kunna godtas är att det finns ett förtroende för sökanden. Avser ansökan en juridisk person gäller det även dess företrädare. Det ska vidare finnas ett beslutsunderlag med korrekta uppgifter. Det innebär att utredningen i stor utsträckning måste anpassas till det enskilda fallet.

Ingår ackordssökanden i ett koncernförhållande ska bedömningen göras utifrån ett helhetsperspektiv.

Ingen rättighet	Det förtjänar påpekas att underhandsackord är ett medgivande från staten, inte en rättighet för gäldenären. Gäldenären har att visa att förslaget är till fördel för det allmänna. Ackordsbeslutet ska föregås av såväl en noggrann prövning av de ekonomiska konsekvenserna för staten i det enskilda fallet, som en prövning av dess påverkan på den allmänna betalningsmoralen.
Ekonomiska konsekvenser	
Allmänna betalningsmoralen	Varje ackordsansökan ska bedömas utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet, där samtliga omständigheter vägs samman.
	10.3.2 Ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna
	10.3.2.1 Utfall av exekutiva åtgärder m.m.
	Ett rekvisit för antagande av ackord är att ackordet kan anses ekonomiskt fördelaktigt för det allmänna (4 § BorgL). Den erbjudna ackordslikviden ska jämföras med ett uppskattat utfall av exekutiva åtgärder.
	Är ackordssökanden restförd ska KFM genomföra en tillgångsundersökning enligt utsökningsbalken. Om ackordssökanden inte är restförd ska utredning ske av ackordssökandens tillgångar och uppskattning göras av det belopp som kan inflyta genom utmätningsåtgärder.
Konkurs	Jämförelse ska också göras med statens beräknade utdelning i konkurs. Ackordssökandens tillgångar värderas försiktigt till marknadsmässiga försäljningsvärden. Saluvärdet i en konkurs-situation är oftast betydligt lägre än de bokförda värden som redovisas när företaget är i drift (going-concern). Summa tillgångar jämförs med summa skulder.
Oprioriterad fordran	Ackordssökanden ska lämna uppgifter om samtliga fordringar, både prioriterade och oprioriterade, så att prognos om konkurs-utdelning till staten kan göras. Innan utdelning enligt FRL blir aktuell ska konkurskostnader och massaskulder betalas ur konkursboet. Statens fordringar utgör en oprioriterad fordran enligt 18 § FRL. Andra eventuellt uppkommande kostnader för staten eller socialhjälp bör inte beaktas.
Preskription	Den tid som återstår till preskription av den statliga fordringen kan vara en viktig faktor vid bedömningen. Om den återstående tiden är kort försämras betalningsprognosen. Exempelvis blir utfallet av löneutmätning hos fysiska personer beroende av den tidsperiod under vilken den kan pågå.

10.3.2.2 Företrädaransvar m.m.

- Ansvar enligt SBL** Statens möjligheter att utkräva personligt betalningsansvar enligt 12 kap. 6 och 6 a §§ SBL ska utredas. Om verksamheten bedrivits utan att skatter och avgifter betalats föreligger normalt förutsättningar för personligt betalningsansvar för en juridisk persons företrädare. En bedömning ska göras mot vilka företrädare och avseende vilket belopp företrädarkretsen skulle kunna föras. Samråd bör ske med handläggare som är vana att föra företrädarkretsen. Staten ska då kräva att företrädarna gör de tillskott som kan krävas med hänsyn till deras betalningsansvar. Om staten bedömer att avsevärt större betalning kan erhållas genom det personliga betalningsansvaret föreligger som regel inte skäl att anta ackordsförslaget.
- Accessorisk fordran** Företrädaransvaret är i grunden accessoriskt till huvudskulden. Om huvudskulden bortfaller eller sätts ner minskar företrädarens ansvar i motsvarande mån (prop. 2002/03:128 s. 37). Detta gäller även vid underhandsackord för den juridiska personen. Av grundläggande principer får anses följa att staten genom att medverka till ett underhandsackord i motsvarande mån har avstått från en fordran hos företrädaren, åtminstone såvida inte annat särskilt avtalats i samband med ackordet (se vidare JO:s ämbetsberättelse 1975/76 s. 377 samt NJA 1953 s. 116).
- Även om ett medansvar är accessoriskt till sin natur kan i vissa situationer undantag gälla enligt lag, se t.ex. HD:s uttalande angående borgensansvar (NJA 2005 s. 44). Det finns vidare bestämmelser om borgensmans och annan medgäldenärs kvarstående ansvar vid ett offentligt ackord (12 kap. 22 § KonkL och 3 kap. 9 § FrekL). Skatteverket har gjort bedömningen att bestämmelserna får anses tillämpliga även beträffande företrädaransvar (se Skatteverket 2004-11-03, dnr 130 638476-04/111 samt Handledning för företrädaransvar, utgåva 4, s. 55).
- Ansvar enligt HBL** Är ackordssökanden ett handelsbolag ska bolagsmännens medansvar enligt 2 kap. 20 § HBL utredas och beaktas. Beträffande denna ansvarighet gäller att bolagsmännen aldrig har ett fortsatt ansvar för förpliktelser från vilka bolaget befriats genom ackord. Detta gäller även vid ett offentligt ackord (NJA 1989 s. 92).
- Ansvar enligt ABL** Är ackordssökanden ett aktiebolag ska det utredas om det finns förutsättningar att utkräva personligt betalningsansvar för aktiebolags företrädare enligt reglerna om tvångslikvidation på grund av kapitalbrist (25 kap. 18 § ABL, 13 kap. 12–19 §§ i 1975 års ABL) (se även Skatteverkets skrivelse 2005-12-08, dnr 131 674897-05/111). Beträffande offentliga ackord gäller

att hovrätten har funnit att bestämmelserna om fortsatt ansvar för medgäldenär är tillämpliga på denna typ av medansvar (Göta Hovrätt 1996-11-29, mål nr T 158/96) se också tidigare nämnd skrivelse från Skatteverket 2004-11-03.

10.3.2.3 Moratorieackord

Det förekommer att ansökningar innehåller ackordserbjudanden som innebär att *hela* skulden betalas, men där gäldenären samtidigt begär visst anstånd med betalningen, s.k. moratorieackord. Betalning sker antingen med hela beloppet vid ett tillfälle eller uppdelat på ett antal poster under en period. I princip är det inget som hindrar att Skatteverket deltar i en sådan uppgörelse, förutsatt att de krav som uppställs för statens medverkan är uppfyllda. Det innebär bl.a. att det måste vara ekonomiskt fördelaktigt, att det inte framstår som olämpligt ur allmän synpunkt och att övriga borgenärer med lika rätt deltar. Betalningstiden bör begränsas till högst ett år och innan beslut fattas bör sökanden ha visat hur ackordslikviden ska finansieras. Eventuellt kan krav ställas på att säkerhet för ackordslikviden lämnas (se avsnitt 10.4.1).

Morativeackordet fungerar i praktiken som en form av betalningsanstånd vid sidan av de betalningsanstånd som regleras i SBL. Det ställs alltså inte något krav på att de förutsättningar för anstånd som finns i 17 kap. SBL ska vara uppfyllda. Eftersom det är frågan om ett ackord är det i stället de krav som Skatteverket ställer för att medge ackord som ska vara uppfyllda.

10.3.2.4 Avvecklingsackord

Syftet med ackordsansökan är inte alltid att rekonstruera en verksamhet. Ibland är avsikten i stället att avveckla den utan att gäldenären försätts i konkurs. Detta kan t.ex. vara fallet då skulderna överstiger tillgångarna vid en likvidation. Ofta motiveras då ackordsansökan med att ett ackord skulle ge borgenärerna bättre utdelning än en konkurs eftersom man slipper de kostnader som är förenade med konkursen. Å andra sidan förloras den möjlighet till utredning som konkursinstitutet ger, t.ex. vad gäller återvinningsbara transaktioner. Det händer t.ex. att endast tillgångarna i ett aktiebolag överläts till ett närstående bolag innan ackordsansökan görs, medan skulderna lämnas kvar. Verksamheten drivs därefter vidare i det övertagande bolaget. Ett sådant förfarande talar för att det kan vara olämpligt från allmän synpunkt att medge ackord.

Även om det krav på långsiktig överlevnadsförmåga som Skatteverket normalt ställer, inte är uppfyllt (se avsnitt 10.3.4), bör Skatteverket kunna gå med på ackord, förutsatt att övriga förutsättningar är uppfyllda och det i övrigt inte finns några tveksamheter kring likvidationen.

10.3.3 Olämpligt från allmän synpunkt

10.3.3.1 Inledning

När det gäller ackord för sådana offentligrättsliga fordringar som omfattas av BorgL är det lagstiftarens avsikt att staten måste ha ett något annorlunda förhållningssätt jämfört med andra borgenärer. Visserligen är det en självklar utgångspunkt för varje borgenär att ett ackord ska innebära en ekonomisk fördel för denne. Men för statens del får prövningen inte inskränka sig till enbart en snäv ekonomisk jämförelse mellan vad som erbjuds i ackordslikvid och vad staten kan erhålla på annat sätt, t.ex. genom verkställighet hos KFM, genom konkursutdelning eller genom personligt betalningsansvar.

I slutet av 1990-talet infördes därför ett uttryckligt lagstöd för att staten kan vägra att anta ett ackordsförslag trots att detta rent ekonomiskt skulle vara det bästa alternativet. Bland omständigheter som talar mot ett ackord nämndes i förarbetena särskilt brottsligt eller annat illojalt förfarande från företagsledningens sida (prop. 1997/98:65 s. 60).

Högre ackordsprocent

I följande avsnitt anges exempel på omständigheter som ska påverka bedömningen. Vissa omständigheter bör väga tyngre vid bedömningen än andra. Vidare kan i ett ackordsärende förekomma omständigheter som i och för sig inte utesluter en ackordsuppställning men som bör höja ackordsprocenten till borgenärskollektivet.

10.3.3.2 Näringsförbud

Om det finns förutsättningar att ådöma företagsledare näringsförbud talar detta starkt mot ackord, även om grunden för näringsförbudet inte är brott.

Se vidare lag (1986:436) om näringsförbud.

10.3.3.3 Ekonomisk brottslighet/misstanke om ekonomisk brottslighet

Inte bara anmälan om brott utan redan misstanke om ekonomisk brottslighet kan utesluta möjligheten till ackord. En

utredning och bedömning om de bakomliggande omständigheterna måste dock ske i varje enskilt fall.

10.3.3.4 Oredovisade/felaktigt redovisade skatter och avgifter, pågående skatteprocesser m.m.

För att förslag om ackord ska kunna antas bör ackordssökanden ha fullgjort sin redovisningsskyldighet.

Eventuella skatteprocesser bör vara avslutade innan ackord kan medges. Skatteverket bör medverka till att skatteprocesser avslutas så fort som möjligt.

10.3.3.5 Överfört tillgångar till närstående m.m.

Om ackordssökanden fört över tillgångar till närstående eller på annat sätt gjort sina tillgångar oåtkomliga för exekution bör detta beaktas vid bedömningen.

10.3.3.6 Tidigare misskötta avbetalningsplaner

Bedömningen bör påverkas av om ackordssökanden haft tidigare avbetalningsplaner hos KFM och hur dessa skötts.

10.3.3.7 Tidigare ackord

Om sökanden vid något tidigare tillfälle erhållit ackord kan detta vara en försvårande omständighet som bör vägas in vid bedömningen.

10.3.3.8 Tidigare konkurser

Om sökanden tidigare har förekommit i konkurssammanhang så påverkar detta möjligheten till en ackordsuppgörelse på ett negativt sätt. Är sökanden ett bolag så gäller detta även om företrädaren eller närstående bolag förekommit i sådana sammanhang.

10.3.3.9 Konkurrens

En grundläggande förutsättning för att genom ackord kunna rekonstruera en verksamhet är att det finns förutsättningar att i fortsättningen bedriva den lönsamt, så att man inte på nytt hamnar i betalningssvårigheter. Det kan vara så att överetablering inom en viss bransch har varit en starkt bidragande orsak till gäldenärens problem. Detta bör beaktas vid bedömningen av företagets framtid.

Det har diskuterats om ett ackordsförslag ska kunna avslås enbart på den grunden att ett sådant ackord skulle kunna rubba konkurrensen på marknaden. Vilken effekt företagets framtida

verksamhet kan ha för konkurrerande företag kan dock inte inverka på bedömningen. Det ska inte vara svårare att få ett ackord enbart av skälet att företaget verkar i en konkurrensutsatt bransch.

10.3.3.10 Tillståndspliktig verksamhet

Vissa typer av näringsverksamhet kräver någon form av auktorisation/tillstånd, t.ex. advokatverksamhet, revisionsverksamhet, åkeriverksamhet och restauranger med utskänkningstillstånd. Vid prövningen bör beaktas om gäldenären efter ett genomfört ackord uppfyller de krav som gäller för auktorisationen/tillståndet.

10.3.3.11 Bedriven verksamhet med långvarig likvidationsplikt

Om ansökan om ackord avser ett aktiebolag där verksamheten bedrivits en längre tid efter att likvidationsplikt inträtt enligt ABL, kan detta påverka utgången i ärendet. Se avsnitt 10.3.2.2.

10.3.3.12 Underlåten betalningsinställelse/risk för otillbörligt gynnande av borgenär

Ackordsansökan kan men behöver inte ha föregåtts av en betalningsinställelse. Huruvida betalningsinställelse gjorts ska alltid utredas för att klarlägga hur övriga borgenärer hanterats. Om betalningsinställelse inte har skett kan eventuellt andra borgenärer ha gynnats på statens bekostnad.

10.3.3.13 Indikationer på återvinningsbara transaktioner

Omständigheter som tyder på att det finns återvinningsbara transaktioner talar för att ansökan bör avslås och att återvinningsfrågan får utredas inom ramen för konkurs.

10.3.3.14 Skattebetalningar har lågprioriterats till följd av spekulation

Den omständigheten att medel som bort avsättas för skatteinbetalning tagits i anspråk för spekulation, dvs. högt risktagande som äventyrat statens rätt som borgenär, talar mot att staten ska gå med på en ackordsuppgörelse.

10.3.3.15 Skattemedel har använts för finansiering av verksamheten

Om sökanden medvetet har underlåtit att betala skatter och avgifter för att i stället kunna betala andra borgenärer, så påverkar detta på ett negativt sätt statens inställning till

ansökan. En omständighet som kan tyda på att så är fallet är att skatteskulderna är oproportionerligt stora i förhållande till storleken på övriga skulder och till verksamhetens omfattning.

10.3.3.16 Företrädarens lön m.m. överstiger vad som anses marknadsmässigt

Prövningen bör påverkas av att företrädaren tagit ut lön, arvode eller pension som belastat företaget och som uppenbarligen överstiger vad som kan anses skäligt med hänsyn till gjord arbetsinsats, verksamhetens lönsamhet och omständigheterna i övrigt.

10.3.3.17 Skulder till närstående

För att minska skulderna bör i första hand närstående, såväl privatpersoner som bolag, helt avstå från sina fordringar utan kompensation. Är gäldenären ett aktiebolag bör samtliga aktieägartillskott i samband med ackordet vara ovillkorade. Se vidare om aktieägartillskott i Skatteverkets Handledning för beskattning av inkomst vid 2010 års taxering, del tre (SKV 336) avsnitt 1.6.

10.3.4 Krav på långsiktig överlevnadsförmåga

Orsaker till obeståndet

Eftersom avsikten med ett ackord är att rekonstruera verksamheten är det viktigt att utreda orsaken till obeståndssituationen i syfte att göra en bedömning av verksamhetens långsiktiga överlevnadsförmåga. Om orsaken huvudsakligen beror på dålig lönsamhet måste företaget vidta adekvata åtgärder för att öka lönsamheten. Beror obeståndet på en enstaka kundförlust, som inte kunnat förutses, påverkar det däremot inte överlevnadsutsikterna i någon större omfattning. Förhållanden kring obeståndets uppkomst är också viktiga för att kunna bedöma om ackordet kan anses olämpligt från allmän synpunkt.

Lönsamhetskrav

En annan grundläggande princip som hör ihop med kravet på att undanröja obeståndssituationen är att ackordsgäldenären kan bedriva en lönsam verksamhet efter genomfört ackord. Saknar företagsledningen kompetens kan krav ställas på att ledningen byts ut eller kompletteras med den kompetens som saknas.

Återställt eget kapital

Gäldenärens egna kapital ska efter genomfört ackord ska vara av rimlig storlek med hänsyn till verksamhetens art och omfattning. Vad gäller aktiebolag ska det egna kapitalet uppgå till minst det registrerade aktiekapitalet. Vanligtvis återställs aktiekapitalet med hjälp av ackordsvinsten och externt kapitaltillskott. Vid beräkning av det egna kapitalet tillämpas gällande

redovisningsregler, för aktiebolag normalt årsredovisningslagen (1995:1554). Som ett led i en rekonstruktion kan det registrerade aktiekapitalet ökas eller minskas.

Se vidare avsnitt 5 Insolvensbedömning av företag om bedömning av det egna kapitalet.

För andra associationsformer än aktiebolag saknas det lagstöd som gäller för aktiebolag (se 25 kap. 12–17 §§ ABL) när det gäller att återställa det egna kapitalet. Även för dessa andra företagsformer kan det emellertid vara lämpligt att bedöma det egna kapitalet. Stort negativt kapital indikerar att mer medel än vad som genererats tagits ut ur rörelsen vilket bör beaktas när man bedömer hur verksamheten har bedrivits.

Efterfrågade handlingar

För att kunna bedöma företagets överlevnadsförmåga ska som regel följande handlingar efterfrågas och bifogas ansökan. I vissa fall kan det vara motiverat att kräva in ytterligare handlingar medan det i andra fall kan räcka med en mer begränsad utredning.

- Aktuellt periodbokslut innehållande resultat- och balansräkning.
- De två senaste årsredovisningarna med tillhörande revisionsberättelser jämte eventuell revisorspromemoria till styrelsen i anledning av oren revisionsberättelse.
- Kontrollbalansräkning inkl. revisorsyttrande (i förekommande fall).
- Resultatbudget och likviditetsbudget för ett år framåt.
- Åtgärdsplan inklusive uppgift om finansiering.
- Skuldförteckning med uppgift om eventuella säkerheter samt uppgift huruvida övriga borgenärer erbjuds delta eller deltar i ackordet.
- Justerad balansräkning efter genomfört ackord. Bokförda skulder ska vara avskrivna eller justerade till nedskrivna värden.

Resultat- och likviditetsbudget

För att kunna bedöma framtidsprognoser med hjälp av resultatbudget och likviditetsbudget bör dessa jämföras och stämmas av mot historiskt utfall i form av tidigare årsredovisningar samt aktuellt periodbokslut.

Tillräckligt rörelsekapital	I den mån budgeten visar en väsentlig resultat- och likviditetsförbättring bör utfallet av vidtagna och föreslagna åtgärder bedömas. Vidare ska bedömning göras av om det framtida behovet av rörelsekapital är tillgodosett samt om den beräknade lönsamheten är tillräcklig för att undgå framtida obeståndssituationer.
Immateriella tillgångar	<p>Om det finns immateriella tillgångar så bör dessa utredas närmare, t.ex. hur tillgångarna har värderats. Värderingen av immateriella tillgångar kan vara svår att genomföra i samband med en obeståndssituation. I en s.k. going concern är naturligtvis värdet mycket högre än i ett företag på obestånd. Företaget kan ha för avsikt att tillgodogöra sig de immateriella tillgångarna som ett värde i framtiden (se vidare avsnitt 5.4.5).</p> <p>Viss information kan inhämtas bl.a. från de register som Skatteverket respektive KFM har tillgång till eller från tidigare handläggningsakter. Ytterligare information får inhämtas direkt från sökanden.</p>
Förändring av företagsledning m.m.	Staten kan ställa krav på ackordssökanden för sin medverkan vid ackord. Kraven kan avse byte eller förstärkning av företagets styrelse, byte av revisor, krav på ändringar i handhavandet av företagets förvaltning, ekonomifrågor, utredningar av olika slag m.m.
	10.3.5 Godkännande av övriga borgenärer
Huvudregel	Underhandsackord får godtas endast om övriga berörda borgenärer godkänner det (4 § BorgL). Skatteverket kräver som huvudregel att samtliga oprioriterade borgenärer deltar i ackordet och att en ackordsuppgörelse inte ger annan oprioriterad borgenär större utdelning än staten. Frågan är hur staten ska ställa sig om ett ackordserbjudande lämnar vissa borgenärer utanför ackordsuppgörelsen. Det kan i undantagsfall accepteras att samtliga borgenärer med lika rätt inte deltar i ackordet på samma villkor, om detta är till fördel för det allmänna och gäldenärens långsiktiga förmåga att betala sina skulder inte hotas. Skälen för avsteg från huvudregeln bör grundligt dokumenteras.
Borgenärer med små fordringar	Om någon eller några oprioriterade borgenärer med små fordringar riskerar att stjälpa ackordet genom att inte medverka, bör det dock vara möjligt att lämna sådana fordringar utanför ackordet. Detta förutsätter naturligtvis att fördelsrekvisitet är klart uppfyllt och att de fordringar som lämnas utanför ackordet är obetydliga i förhållande till den fördel som staten har av

att ackordet genomförs. I andra fall kan det finnas praktiska skäl till att man underlåter att ta med små fordringar i ackordet för att därigenom förenkla och rationalisera förfarandet.

Borgenärer med företagshypotek

Det är inte ovanligt att det bland övriga borgenärer finns banker och andra kreditinstitut som har säkerhet i form av företagshypotek. Om dessa vid en eventuell konkurs inte beräknas få full utdelning för sina förmånsberättigade fordringar får de på den resterande delen av fordringsbeloppet konkurrera med övriga oprioriterade fordringsägare (se vidare avsnitt 3.4). Beträffande denna del av fordringen bör staten därför ställa krav på att borgenären deltar i ackordet på motsvarande sätt som staten. Samma resonemang bör gälla även för andra typer av säkerheter. Ovanstående innebär inte ett avsteg från kravet att samtliga borgenärer som ska göra eftergifter eller andra insatser enligt ackordserbudandet godkänner detta. Kopia på uppgörelser med övriga borgenärer bör normalt infordras. Undantag från detta kan göras i det enskilda fallet.

10.3.6 Finansiering

Det ska inte råda något tvivel om varifrån medlen för finansieringen av ackordet kommer. Kontroll bör göras av finansiärens ekonomiska förhållanden. Finns det misstanke om att finansieringen sker med obeskattade medel eller har sitt ursprung från brottslig verksamhet ska ansökan avslås.

10.3.7 Pensionsförsäkring

Innan ett ackord medges ska det utredas om gäldenären innehar någon pensionsförsäkring, oavsett om den är utmätningssfri. En bedömning av pensionsförsäkringens betydelse i ackordsärendet bör alltid ske.

Pensionsförsäkringar är en skattemässigt gynnad sparform och betydande belopp avsätts i dessa. De är därför av intresse i ackordsammanhang. En lösning på en gäldenärs ekonomiska problem kan vara att hela eller delar av det sparande han har avsatt i en pensionsförsäkring används som ackordslikvid.

Utmätning

Ofta är en pensionsförsäkring utmätningssfri och alltså inte åtkomlig genom exekutiva åtgärder. I vissa fall är försäkringen utmätningssbar, t.ex. om mycket stora belopp avsatts under kort tid. Vidare är utfallande belopp utmätningssbara som utmätning i lön. Närmare information om dessa frågor finns i KFM:s handledning för utmätning av livförsäkring med sparmoment och individuellt pensionssparande (Kronofogden 2010-03-12, dnr 808 35113-09/112).

Återköp – Dispens En gäldenär kan inte utan vidare råda över de medel han avsatt i en pensionsförsäkring, t.ex. för att använda dem som ackordslikvid. Huvudregeln är att pensionsspararen först när han fyllt 55 år kan få ut det som sparats i försäkringen. I vissa undantagsfall är det dock möjligt med ett s.k. återköp av försäkringen. Detta förutsätter dels att det är möjligt enligt försäkringsavtalet, dels att Skatteverket medger dispens för återköp. Enligt 58 kap. 18 § IL kan sådan dispens medges ”om försäkringstagaren är på obestånd och genom ett återköp kan få en varaktig lösning på sina ekonomiska problem eller om det i övrigt finns synnerliga skäl” (se även prop. 2005/06:124 s. 66).

Pensionsförsäkringar kan bli aktuella i ett ackordsärende i olika situationer. Ackordsgäldenären kan själv erbjuda ett ackord som ska finansieras genom ett återköp av pensionsförsäkringen. Är sparbeloppet åtkomligt genom exekutiva åtgärder blir ett sådant ackord ofta till fördel för det allmänna. Om ackordserbudandet inte innebär att pensionsförsäkringen ska tas i anspråk uppkommer frågan om det får anses olämpligt ur allmän synpunkt att medge gäldenären ackord när han har ett sparkapital i form av en pensionsförsäkring. Motsvarande problemställning uppkommer i skuldsaneringsärenden. Stöd för bedömningen i ett ackordsärende kan hämtas från rättspraxis vid skuldsanering, t.ex. att ett stort pensionskapital i kombination med att utbetalningen ligger nära i tiden utgör hinder för skuldsanering (RH 1999:112). I vissa fall kan det finnas skäl att utreda om gäldenären behöver pensionsförsäkringen för att uppnå en skälig levnadsnivå på sin ålderdom (en grundlig genomgång av ovanstående frågor finns i SOU 2004:81 s. 177 ff. och 246 ff.). I ett ackordsärende ska självfallet alltid ske en samlad bedömning av samtliga omständigheter. Om det anses olämpligt från allmän synpunkt att anta ett ackordserbudande om gäldenären får behålla pensionsförsäkringen bör det krävas att gäldenären ansöker om återköp av hela eller delar av försäkringen och använder beloppet för att betala borgenärerna.

Preliminärskatteavdrag

Om gäldenären återköper en försäkring gör försäkringsbolaget ett preliminärskatteavdrag. Detta avdrag kan ibland vara för lågt. Som ett led i ackordsärendet ska därför kontrolleras att gäldenären betalar in rätt preliminär skatt på återköpt belopp. Skatteverket beräknar och beslutar om den preliminära skatten. Reglerna om särskild skatteberäkning för ackumulerad inkomst ska tillämpas i vissa fall.

10.3.8 Övriga förutsättningar för ackord

10.3.8.1 Bokföring m.m.

Ordnad bokföring Som ett absolut krav innan ackord kan medges gäller att ackordssökandens bokföring är i ordning.

Årsredovisning Är ackordssökande ett aktiebolag är det viktigt att kontrollera att årsredovisningar är upprättade och ingivna till Bolagsverket. Om så inte är fallet bör detta åtgärdas innan ackordsbeslut fattas. Den revisionsberättelse som hör till årsredovisningen ger bl.a. information om hur bolagets förvaltning skötts samt om revisorn tillstyrkt (ren revisionsberättelse) eller avstyrkt (oren revisionsberättelse), fastställelse av balans- och resultaträkning, vinstdisposition samt ansvarsfrihet för styrelsen/verkställande direktören. En oren revisionsberättelse utgör en varningssignal.

Revisionsberättelse

Även sådana handels- och kommanditbolag där det bland delägarna finns en juridisk person är skyldiga att upprätta och till Bolagsverket sända in årsredovisning och revisionsberättelse.

Även i vissa andra fall föreligger skyldighet för handels- och kommanditbolag, ideella föreningar, enskilda näringsidkare m.fl. att upprätta och sända in årsredovisning.

Utförlig information om årsredovisningar m.m. finns hos Bolagsverket, bl.a. genom särskilda informationsblad och genom dess webbplats (www.bolagsverket.se).

10.3.8.2 Betalningsinställelse

Syfte En ackordsansökan bör normalt ha föregåtts av en betalningsinställelse. Betalningsinställelsen innebär i praktiken att gäldenären inte betalar sina gamla skulder men också att han inte drar på sig några nya skulder, dvs. han måste efter betalningsinställelsen i princip betala kontant eller med den kortare kredit som kan anses vara förenlig med kontant betalning. Avsikten är att frysa den skuldsituation som rådde vid tidpunkten för betalningsinställelsen, vilken sedan utgör utgångspunkt för förhandlingarna med borgenärerna. Betalningsinställelsen syftar också till att borgenärerna ska avhålla sig från exekutiva åtgärder som exempelvis konkursansökan under den tid som betalningsinställelsen administreras.

Ej lagreglerat Det finns inga direkta lagbestämmelser som reglerar verkan av en betalningsinställelse. I 2 kap. 8 § KonkL stadgas dock att en gäldenär som har förklarat sig ställa in sina betalningar ska anses vara insolvent.

I praktiken leder betalningsinställelsen som regel till att gamla skatteskulder inte betalas medan däremot de löpande skatterna betalas. Med gamla skulder avses här sådana som uppkommit före betalningsinställelsen. Motsvarande gäller för skulder till andra debiterande myndigheter.

Underrättelse

Från borgenärernas synpunkt är det angeläget att en ackordsframställning föregås av betalningsinställelse från gäldenärens sida. Skatteverket som borgenär underrättas ofta om betalningsinställelsen, i vart fall om det finns förfallna skatteskulder. Om en betalningsinställelse administreras av någon av ackordscentralerna underrättas alltid staten. Om en korrekt betalningsinställelse inte skett ökar risken för att gäldenären under ackordsförfarandet betalar vissa borgenärer men inte andra. Huruvida utebliven betalningsinställelse ska påverka bedömningen i ackordsärendet är beroende av i vilken utsträckning staten lidit ekonomisk skada. Om så inte är fallet bör den underlåtna betalningsinställelsen inte påverka ärendets utgång.

Kan förhindra företrädaransvar

En korrekt gjord betalningsinställelse utgör en sådan avvecklingsåtgärd som kan förhindra att företrädaransvar uppkommer enligt 12 kap. 6 § SBL. En förutsättning är dock att den följs av verksamma åtgärder för avveckling av skulderna under sådana former att samtliga borgenärers intressen tillvaratas.

10.3.8.3 Skatter och övriga statliga fordringar

Skönstaxeringar åtgärdas

Under ackordshandläggningen måste skatter och avgifter som hänför sig till tid efter ackordsansökan/betalningsinställelse redovisas och betalas löpande. Ackord ska normalt inte omfatta skönmässigt påförda skatter och avgifter. Perioder som tidigare inte redovisats eller blivit föremål för skönstaxering oavsett om dessa är betalda eller inte ska därför åtgärdas innan ackordet kan godtas.

Koncernförhållande utreds

Om ackordet avser ett bolag som ingår i en koncern eller på annat sätt står nära andra bolag ska samtliga bolagens skatte- och avgiftsskulder vara reglerade efter ackordet. Även företrädnarnas eventuella egna skatte- och avgiftsskulder ska betalas. Företrädnarnas engagemang i andra juridiska personer bör utredas för att det inte ska förekomma oreglerade skatte- och avgiftsskulder för dessa bolag efter genomfört ackord.

Företrädnarna utreds

I och med betalningsinställelsen ska gäldenären inte heller betala andra debiterande myndigheters fordringar som uppkommit före betalningsinställelsen. Det är Skatteverkets uppgift att bevaka även dessa.

10.4 Ackordsbeslutet

10.4.1 Villkor vid underhandsackord

Inledning

I likhet med andra borgenärer kan staten ställa villkor för sin medverkan vid underhandsackord. Sådana villkor ställs primärt för att tillvarata statens intressen, men kan även ställas i samtliga borgenärens intresse.

I möjligaste mån bör eftersträvas att villkoren för statens medverkan i ackordet ska ha blivit uppfyllda vid tidpunkten för ackordsbeslutet. Härigenom undviks dels det manuella bevakningsarbetet, dels onödigt arbete i det fall villkoren inte följs och ackordet förfaller.

Förhandling med ackordsgäldenären

Krav på högre ackordslikvid

Den som handlägger ett ackordsärende kan inte nöja sig med att pröva om ett bud uppfyller fördels- och lämplighetsrekvisiten i 4 § BorgL. Rekvisiten är grundläggande förutsättningar för att ackord ska medges men att de är uppfyllda innebär inte automatiskt att ackordsförslaget ska antas. Staten bör avslå en ackordsbegäran, även om den uppfyller kraven i 4 § BorgL, om det kan antas att gäldenären kan betala en högre ackordslikvid. I vissa fall kan det vara ändamålsenligt att staten ger ett motbud och förhandlar med ackordssökanden. Statens företrädare i ackordsärendet bör alltid aktivt verka för att det ekonomiska utfallet för det allmänna blir så bra som möjligt.

Skäl till förhandling kan t.ex. vara att den framtida lönsamhetsgraden bedöms vara så god, att det är rimligt att företaget betalar en större ackordslikvid till borgenärskollektivet. Vidare bör nyttan av en ackordsuppgörelse vara rimligt fördelad mellan olika intressenter. Den som finansierar ackordet kanske har stor fördel av en rekonstruktion och borgenärerna kan då ställa krav på att denne finansierar en större ackordslikvid. Om ackordsgäldenären utgör en del i en större ekonomisk enhet, bör effekterna för hela enheten och dess intressenter analyseras. Om gäldenären själv saknar utmättningsbara tillgångar men lever under mycket goda ekonomiska förhållanden på grund av närståendes ekonomi, kan detta vara skäl för att kräva en högre ackordslikvid.

Även om ackordsförslaget är ekonomiskt fördelaktigt på såväl kort som lång sikt är det viktigt att så långt möjligt utreda den

nytta och angelägenhetsgrad ackordet kan ha för gäldenären och andra intressenter.

Betalningsvillkor

Betalning till särskilt plusgiro

Ackordslikviden ska betalas till Skatteverkets särskilda plusgiro och inte till skattekontot. I beslutet ska det anges hur betalningen ska ske. Som huvudregel gäller att betalningen sker i ett sammanhang och i nära anslutning till ackordsbeslutet. Betalning i ett flertal delposter kan undantagsvis accepteras. Hur betalningen ska finansieras bör även i dessa fall vara klart innan beslut fattas, och finansieringen får inte göras beroende av verksamhetens framtida resultat. Ibland kan det förekomma att ackordsbetalningen är beroende av exempelvis att en del av medlen är bundna och inte kan disponeras förrän efter viss tid. Vid betalning i delposter bör i största möjliga utsträckning säkerhet för totalbeloppet lämnas. Som exempel på säkerhet kan nämnas borgen från tredje man. Vid ackord som avser en juridisk person ska företrädaransvaret ha analyserats och eventuell borgen från företrädaren bedömts. En betalningstid som överstiger ett år bör dock undvikas även om säkerheter erbjuds. En utökad betalningstid bör i normalfallet medföra en högre ackordslikvid.

Säkerhet

Villkor i övrigt

Som angetts ovan bör eftersträvas att vissa villkor för ackordet är uppfyllda vid beslutstillfället. Om t.ex. medgivandet förutsätter utbyte av någon eller några företrädare eller revisorer bör detta ha genomförts före ackordsbeslutet. En tillträdande person kan dock i vissa fall ha som krav att ackord medges för att vederbörande ska tillträda. För att inte hamna i en låst förhandlingsposition kan således även denna typ av villkor undantagsvis tas med i ackordsbeslutet.

Oklara beskattningsfrågor

Det bör också vara utrett om det finns beskattningsbeslut som ackordssökanden har för avsikt att överklaga eller som är föremål för prövning. Eventuella oklara beskattningsfrågor ska ha redovisats av sökanden. Vid utredning i ärenden som gäller näringsidkare bör detta också genomgåas med näringsidkarens revisor. Ett ackordsbeslut ska normalt inte ersätta den skatterättsliga prövningen. Pågående skatteprocesser och eventuella anstånd bör i normalfallet utesluta ett ackord. Skälet härtill är att det normalt inte får förekomma skuldposter eller uppgifter vars riktighet ifrågasätts av sökanden. Om sökanden återkallar pågående skattemål kan ackordet prövas och eventuellt

**Bristande
betalning**

bifallas. Samma villkor kan även omfatta övriga beslut som hänför sig till tid före ackordsbeslutet.

I beslutet bör det också framgå att ackordet förfaller om betalning inte sker i enlighet med beslutet eller om det lämnats en oriktig uppgift av väsentlig betydelse och som legat till grund för beslutet.

Återbetalningsspärr

En återbetalningsspärr innebär normalt att inget belopp som hänför sig till tid före ackordsbeslutet återbetalas så länge något genom ackordsbeslutet nedsatt belopp återstår.

**Begränsad
användning**

Vid återbetalning i skattekontomiljö kommer nedsättningar att registreras på den skattskyldiges skattekonto. I den mån vederbörande har andra tillräckligt stora debiteringar den månad när nedsättningen registreras på skattekontot, och inte gör någon egen inbetalning, kommer det inte att uppkomma något överskott och därmed inte heller något belopp att återbetala. När det gäller näringsidkare kan detta förhållande ofta komma att uppstå. Återbetalningsklausulen kommer därmed inte att få avsedd verkan. Genom att i största möjliga utsträckning utreda oklara skattefrågor före beslut om ackord bör inte återbetalningar bli särskilt vanliga. Återbetalningsklausulen kommer därmed inte att få stor praktisk betydelse.

Om det finns utredningsmässiga svårigheter att bedöma om återbetalning kommer att ske till gäldenären, så kan det i beslutet villkoras att gäldenären i en framtida återbetalningssituation, ska betala motsvarande belopp till staten.

Villkor i ackordsbeslutet i form av återbetalningsspärr bör användas endast för perioder som avser tid före beslutet alternativt endast kända återbetalningar inom en snar framtid.

10.4.2 Utformningen av beslut om underhandsackord m.m.

Enligt förvaltningslagen

Ärenden om ackord handläggs enligt förvaltningslagen. Det innebär bl.a. att allt som tillförs ärendet normalt måste kommuniceras med sökanden samt att avslagsbeslut måste motiveras.

Det ska av beslutet klart framgå vem som är ackordsgäldenär med uppgift om organisations- eller personnummer. En kort beskrivning av vad som anförts i ansökan och andra relevanta omständigheter som kommit fram i ärendet bör framgå av beslutet. Vid bifall ska anges exakt vilka skulder som ingår i ackordet. Vid avslag räcker det med en totalsumma. Vidare ska framgå vilket belopp som ska betalas, när det ska betalas och

till vilket konto. Vid avslag ska det av beslutet klart framgå skälen för avslag.

Får ej överklagas

Av beslutet ska framgå att det inte får överklagas (11 § BorgL).

Skattemässiga konsekvenser av ackord

10.5 Beskattningsfrågor

Ackordsvinst, dvs. den vinst som ackordsgäldenären får genom att hans skulder till borgenären definitivt faller bort, är inte skattepliktig (se bl.a. RÅ 1929 Fi 2032). En förutsättning är att den som erhåller ackord verkligen varit på obestånd. Ackordsgäldenärens rätt till avdrag för underskott kan däremot begränsas om ackord medgetts.

Eftersom något vederlag inte erhålls vid ackord så är fordran som efterskänks genom ackordet, enligt Skatteverkets bedömning, inte att anse som avyttrad.

Avgränsningen av inkomstslaget näringsverksamhet mot inkomstslaget kapital framgår för enskilda näringsidkare i huvudsak av bestämmelserna i 13 kap. 6–8 §§ IL.

För juridiska personer räknas inkomster och utgifter på grund av innehav av tillgångar och skulder eller i form av kapitalvinster och kapitalförluster till inkomstslaget näringsverksamhet, även om inkomsterna eller utgifterna inte ingår i en näringsverksamhet. Vad som avses med kapitalvinst och kapitalförlust framgår av 25 kap. IL.

Om ackord erhålls på t.ex. en kundfordran är en sådan förlust avdragsgill, då kundfordringar uppräknas i 13 kap. 7 § IL respektive ingår i uppräknningen i 25 kap. 3 § IL. Däremot ingår lånefordringar inte i uppräkningarna i 13 kap. 7 § IL respektive 25 kap. 3 § IL. Sådana fordringar redovisas enligt kapitalvinstreglerna. För att kapitalvinstreglerna ska kunna tillämpas krävs en avyttring. Eftersom någon avyttring inte skett kan avdrag inte medges för en förlust på en lånefordran.

För ytterligare information om ackord vid inkomstbeskattningen hänvisas till Skatteverkets Handledning för beskattning av inkomst vid 2010 års taxering, del 3 (SKV 336), särskilt avsnitten 7.8 och 21. Vad gäller avdragsrätten för moms vid ackord hänvisas till Skatteverkets Handledning för mervärdesskatt 2010, del tre (SKV 554), särskilt avsnitt 40.

Av intresse i ackordssammanhang är även Skatteverkets skrivelse om förluster på fordringar på eget bolag vid konkurs (Skatteverket 2009-06-01, dnr 131 424735-09/111).

11 Skuldsanering och nedsättning av fordran

11.1 Inledning

11.1.1 Översiktligt om skuldsanering

Möjligheterna till skuldsanering infördes i Sverige 1994 genom skuldsaneringslagen (1994:334).

Den nuvarande skuldsaneringslagen (2006:548), SksanL, trädde i kraft den 1 januari 2007 (SOU 2004:81, prop. 2005/06:124).

Proposition om ändring i skuldsaneringslagen

Regeringen har till Riksdagen överlämnat propositionen ”Bättre möjligheter till skuldsanering” (prop. 2010/11:31). Propositionen baseras delvis på Insolvensutredningens delbetänkande, ”Vägen tillbaka för överskuldssatta” (SOU 2008:82). I propositionen föreslås att möjligheten att bevilja skuldsanering för näringsidkare utvidgas. Är de ekonomiska förhållandena i gäldenärens näringsverksamhet enkla att utreda ska skuldsanering kunna beviljas om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Skuldernas ålder ska inte längre beaktas särskilt vid skälighetsprövningen. Vidare föreslås en ändring i kreditupplysningslagen. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2011.

Innebörden av skuldsanering

Med skuldsanering avses att en fysisk person helt eller delvis befrias från betalningsansvaret för sina skulder. Som regel fastställs en femårig betalningsplan för den del av skulden som inte efterges.

Parter och övriga berörda

Ett ärende om skuldsanering involverar

- sökanden (fysisk person)
- handläggande och beslutande myndighet, dvs. KFM
- berörda borgenärer, varav Skatteverket företräder staten för skatter och i förekommande fall andra statliga fordringar (1 § BorgL och 2 § BorgF).

Vidare kan domstol komma att involveras om beslut i ärende överklagas.

Fysisk person

Skuldsanering får beviljas en fysisk person om han är på obestånd och så skuldsatt att han inte kan antas ha förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid, s.k. kvalificerad insolvens, och det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden att skuldsanering beviljas. Vid skälighetsbedömningen ska särskilt beaktas skuldernas ålder, omständigheterna vid deras tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering. Enligt propositionen ska, om Riksdagen så beslutar, i fortsättningen inte skuldernas ålder beaktas.

Näringsidkare

En näringsidkare kan få skuldsanering bara om det föreligger särskilda skäl med hänsyn till verksamhetens ringa omfattning och enkla beskaffenhet. I propositionen står det att ”Är gäldenären näringsidkare, får skuldsanering beviljas endast om de ekonomiska förhållandena i näringsverksamheten är enkla att utreda.”

Den principiella utgångspunkten är att en skuldsanering ska vara definitiv, dvs. när en skuldsanering har genomförts och gäldenären har fullgjort vad som åligger honom enligt beslutet ska han definitivt vara befriad från de skulder som omfattas av skuldsaneringen.

Den stora skillnaden mellan konkurs och skuldsanering för fysiska personer är att obetalda skulder kvarstår efter konkurs men faller bort i den mån de omfattas av skuldsaneringen.

11.1.2 Syftet med skuldsanering

Rehabiliterande

Det huvudsakliga syftet med lagen om skuldsanering är att den ska vara rehabiliterande på så sätt att svårt skuldsatta personer kan få möjlighet att lösa sina ekonomiska problem. De ska därigenom få en ny chans till ett drägligare och mer samhällsnyttigt liv. I detta ligger även kravet på att en skuldsanering bör medföra positiva effekter för gäldenären inte endast så att han blir kvitt sin skuldbörda utan även så att han motiveras att förbättra sin ekonomiska situation över huvud taget. Samtidigt måste rehabiliteringssyftet vägas mot de enskilda borgenärernas berättigade intressen av att få behålla sina fordringsrätter ograverade.

Preventivt Ett annat syfte är att institutet ska verka preventivt genom att det inte blir lika lätt att få krediter och att färre människor därför kommer i situationer med en övermäktig skuldbelastning.

Borgenärsgynnande Slutligen är ett syfte att institutet ska vara borgenärsgynnande på så sätt att gäldenären kan komma att betala åtminstone någon del av sina fordringar. I förlängningen bör också samhället i stort gynnas i och med att man kan förvänta sig att institutet kan bidra till ökade skatteintäkter och minskade sociala kostnader.

En skuldsanering måste bygga på ett ekonomiskt betraktelsesätt. Den bedömning som KFM ska göra träder till stor del i stället för det klarläggande av gäldenärens skuldsituation som annars sker genom ackord eller konkurs. Gäldenären ska inte kunna ”tjäna på” att direkt begära skuldsanering i stället för att först gå igenom ett konkursförfarande. Borgenärerna måste tillförsäkras ett utbyte av skuldsaneringen som åtminstone motsvarar vad som skulle ha tillfallit dem, om gäldenären i stället hade försatts i konkurs. Det hindrar inte att man också anlägger ett socialt perspektiv på skuldsaneringen. En skuldsanering kan rent allmänt bidra till att gäldenären får ett bättre fotfäste i sin tillvaro. Som en bieffekt till en skuldsanering kan man tänka sig att olika sociala problem också får sin lösning. Man bör emellertid inte gå den motsatta vägen och använda skuldsanering som någon sorts universalmedel mot sociala problem. Redan hänsynen till den allmänna betalningsmoralen talar emot att skuldsanering används på det sättet (prop. 1993/94:123 s. 97).

11.1.3 Handläggningen

KFM Skuldsaneringsförfarandet är koncentrerat till KFM. Myndigheten kan som första instans pröva en ansökan om skuldsanering och kan fatta beslut i ärendet även om en eller flera borgenärer motsätter sig en skuldsanering. KFM kan även pröva ärenden om upphävande eller ändring av ett skuldsaneringsbeslut. Såväl den enskilde som borgenärerna har möjlighet att överklaga KFM:s beslut till tingsrätten.

Kommunerna Kommunerna har en skyldighet att ge råd och anvisningar i budget- och skuldfrågor till skuldsatta personer. Inom ramen för denna skyldighet ingår att lämna råd och anvisningar under skuldsaneringsförfarandet och därefter.

Konsumentverket Konsumentverket har ett ansvar för att stödja och ge vägledning för den budget- och skuldrådgivning som kommunerna ska svara för.

Återköp av pensionsförsäkring m.m. I inkomstskattelagen anges under vilka förutsättningar Skatteverket får medge dispens för återköp av en pensionsförsäkring eller avslutande av ett pensionssparkonto genom en utbetalning i förtid i syfte att göra sådana tillgångar tillgängliga för borgenärerna (58 kap. 18 § IL).

Övergångsbestämmelser Av särskilda övergångsbestämmelser till SksanL framgår att äldre bestämmelser gäller i vissa fall, såsom i fråga om förfarandet vid tingsrätten i ärenden som har överlämnats till tingsrätten före ikraftträdandet den 1 januari 2007 och ärenden om omprövning där ansökan har getts in till tingsrätten före ikraftträdandet. Har löptiden för en betalningsplan vid en skuldsanering som beslutats enligt äldre bestämmelser bestämts till längre tid än fem år, gäller äldre bestämmelser i fråga om den tid inom vilken en ansökan om omprövning ska ges in. De i prop. 2010/11:31 föreslagna lagändringarna innehåller inga övergångsbestämmelser.

11.1.4 Borgenärsrollen

BorgL Enligt 5 § BorgL är Skatteverket det allmännas borgenärsföreträdare vid skuldsanering. Skatteverket får även fatta beslut om nedsättning av fordran, om förutsättningarna för skuldsanering är uppfyllda och övriga berörda borgenärer gör motsvarande eftergift.

Skatteverket som borgenärsföreträdare Skatteverket är borgenärsföreträdare i skuldsaneringen i allmänna mål, dock inte vad gäller CSN:s fordringar. De fordringsägare som Skatteverket inte företräder ska anmäla sina fordringar direkt till KFM. Skatteverket ska förutom fordran anmäla även grundavgifterna i a-mål.

Omständigheter som talar mot skuldsanering Vid Skatteverkets handläggning ska också kontrolleras om det finns något som talar emot att skuldsanering ska beviljas. Om det har framkommit något som talar mot skuldsanering bör det anges redan i fordringsanmälan till KFM. Omständigheter som talar emot kan vara att det förekommer skönstaxeringar, mål om företrädaransvar, näringsverksamhet, jämkningar som grundar sig på felaktiga uppgifter eller om det finns uppgift om skattebrott.

Skatteverket bör bidra till ett snabbt förfarande, exempelvis genom att redan vid anmälan av statens fordran lämna information som kan vara av betydelse för KFM:s prövning.

11.1.5 Verkan av skuldsanering

Preklusion

Enligt 23 § SksanL befriar en skuldsanering gäldenären från ansvar för betalningen av de skulder som omfattas av skuldsaneringen i den utsträckning som dessa sätts ned. Genom skuldsaneringen befrias gäldenären från ansvar för betalningen också av fordringar som inte är kända i ärendet, om inte fordringen är sådan som är undantagen från skuldsanering enligt i 7 § tredje stycket SksanL.

Verkan av gäldenärens dödsfall

Om gäldenären avlider efter det att skuldsanering har beviljats och beslutet har vunnit laga kraft gäller beslutet även efter dödsfallet. Detta innebär att nedsättningen av skulderna gäller mot gäldenärens dödsbo och hans dödsbodelägare. I den mån skuldsaneringen innehåller en betalningsplan torde dödsboet kunna göra gällande det uppskov med betalningen som planen innefattar (Kommentar till SksanL s. 272).

Borgensman

Skuldsaneringen inverkar inte på den rätt en borgenär har mot en borgensman eller någon annan som förutom gäldenären svarar för fordringen.

11.2 Förutsättningar för att bevilja skuldsanering

11.2.1 Allmänt

Kvalificerad insolvens och allmän skälighet

De materiella reglerna för att KFM ska kunna bevilja en gäldenär skuldsanering finns i huvudsak i 4–6 §§ SksanL. Av central betydelse är 4 § SksanL, som reglerar de två grundläggande kraven – kvalificerad insolvens och allmän skälighet. Rekvisiten är kumulativa, dvs. båda rekvisiten måste vara uppfyllda för att skuldsanering ska kunna beviljas. De formella kraven regleras främst i 10–11 §§ samma lag.

Skatteverket i egenskap av borgenärsföreträdare bör ha goda kunskaper om reglerna för att kunna yttra sig över KFM:s förslag om skuldsanering, bedöma om överklagande ska ske, avgöra om ansökan om omprövning bör lämnas in men framför allt för att kunna besluta om nedsättning av fordran.

11.2.2 Gäldenärens person

Fysisk person

Enbart fysiska personer med hemvist i Sverige kan beviljas skuldsanering (4 § SksanL).

Näringsidkare

En näringsidkare kan beviljas skuldsanering om det finns särskilda skäl med hänsyn till näringsverksamhetens ringa

omfattning och enkla beskaffenhet (5 § SksanL). Ringa omfattning tar sikte på omsättningens storlek, tid m.m. enkel beskaffenhet tar sikte på att de ekonomiska förhållandena inte får vara komplicerade. Det får inte finnas utestående åtaganden av betydelse, inte heller ouppklarade förhållanden med Skatteverket eller komplikationer i övrigt.

Begreppet näringsidkare i skuldsaneringslagen är vidare än det skatterättsliga begreppet näringsverksamhet. Exempelvis krävs inte att verksamheten bedrivs med vinstsyfte utan det omfattar var och en som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art. Det framgår av förarbetena att gäldenären ska ha sin huvudsakliga försörjning genom inkomster från annat håll. Näringsverksamheten bör enbart vara en bisyssla (Kommentar till SksanL, s. 99–106).

Möjligheterna för näringsidkare att beviljas skuldsanering utvidgas om förslagen i prop. 2010/11:31 genomförs. Här föreslås bl.a. att nuvarande 5 § ska upphöra att gälla.

Folkbokföring

Den som är folkbokförd i Sverige anses ha hemvist i Sverige (4 § 2 st. SksanL). Gäldenären behöver däremot inte ha svenskt medborgarskap utan det avgörande är att gäldenären är stadigvarande bosatt i Sverige.

Näringsförbud

En gäldenär som är ålagd näringsförbud enligt lagen (1986:436) om näringsförbud får inte beviljas skuldsanering (6 § SksanL). Bestämmelsen reglerar det förhållandet att näringsförbudet är *pågående* och innebär ett undantagslöst hinder mot skuldsanering. Har gäldenären haft ett näringsförbud som upphört, prövas den omständigheten tillsammans med övriga enligt allmänna skälighetskravet i 4 § första stycket andra punkten, *se nedan*.

Tidigare skuldsanering

En gäldenär som tidigare beviljats skuldsanering kan enligt huvudregeln inte få det igen (6 § Sksan). Finns det synnerliga skäl kan dock skuldsanering beviljas en gång till. Ett tänkbart fall är att någon i yngre år erhållit skuldsanering och sedan i en helt annorlunda livssituation åter blir aktuell långt senare (prop. 1993/94:123 s. 91). Det bör dock vara endast i sällsynta undantagsfall som någon ska kunna erhålla skuldsanering en andra gång.

11.2.3 Kvalificerad insolvens

**Obestånd –
överskådlig tid
Prognos**

För att KFM ska kunna bevilja en gäldenär skuldsanering krävs att gäldenären är på obestånd och så skuldsatt att han eller hon inte kan antas ha förmåga att betala sina skulder inom överskådlig tid (4 §, punkt 1 SksanL). Obeståndsbegreppet är

detsamma som finns i 1 kap. 2 § konkurslagen. Men det är alltså inte tillräckligt att gäldenären är insolvent utan det krävs att gäldenären är kvalificerat insolvent, dvs. att insolvensen bedöms bestå även längre in i framtiden. Vid prövningen ska en djupare prognos göras över gäldenärens betalningsförmåga som sträcker sig över ”överskådlig tid”. Enligt förarbetena ska det i princip inte gå att se att insolvensen någonsin kommer att upphöra. Det innebär att skuldsanering inte kan beviljas bl.a. då det inte är möjligt, eller i vart fall förenat med större svårigheter, att göra en någorlunda säker prognos (prop. 1993/94:123, s. 92).

**Inkomstutveckling
m.m.**

Det är omständigheterna i det enskilda fallet som blir avgörande för hur lång tid prognosen ska omfatta. Vid den långsiktiga bedömningen av gäldenärens betalningsförmåga ska KFM utgå från rådande förhållanden vid tidpunkten för bedömningen. Från denna utgångspunkt har KFM sedan att göra realistiska antaganden om inkomstutvecklingen i det enskilda fallet. Hänsyn ska tas till allt som kan påverka gäldenärens nuvarande och framtida ekonomi, t.ex. ålder, utbildning, hälsotillstånd, tidigare inkomstutveckling, försörjningsbörda och konjunkturbetingad arbetslöshet. Efter ett beslut av HD oktober 2010 (RÅB 43-10) gäller att gäldenärens betalningsförmåga ska kunna förväntas bestå i vart fall under femton år för att gäldenären ska anses vara kvalificerat insolvent.

Nettoskuldbörda

Det finns ingen beloppsgräns för hur stor nettoskuldbördan ska vara. I förarbetena anges att det kvalificerade insolvensrekvisitet normalt borde innebära att en nettoskuldbörda som inte uppgår till mer än ett par hundra tusen kronor för en person med fast och regelbunden arbetsinkomst är för liten för att skuldsanering ska komma i fråga. För personer med mycket låg eller oregelbunden inkomst kan dock det kvalificerade insolvensrekvisitet vara uppfyllt även vid förhållandevis låg nettoskuldssättning (prop. 1993/94:123, s. 93).

I rättspraxis har en 35-årig jurist med skulder om drygt två miljoner kronor beviljats skuldsanering trots att hon hade många yrkesverksamma år kvar. Hon arbetade på försäkringskassan och ansågs inte väsentligen kunna förbättra sina inkomstförhållanden (NJA 2003 s. 437). Likaså har en sjukpensionär med skulder om 108 000 kr och en bruttoinkomst om drygt 10 000 kr per månad beviljats skuldsanering. HD anförde att ”skuldsanering bör inledas endast om det framstår som förhållandevis säkert att gäldenärens obestånd kommer att bestå för all framtid, om ingenting oförutsett inträffar” (NJA

1997 s. 229). Mot detta kan ställas HD:s avgörande oktober 2010 (RÅB 43-10).

Gäldenären hade förfallna skulder om närmare 350 000 kr och icke förfallna skulder till CSN om drygt 280 000 kr. Med hänsyn till hennes inkomster gjordes bedömningen att hon, bortsett från studielånet, skulle vara skuldfri om femton år. Skuldsanering beviljades inte. Inte heller beviljades en 35-åring, som för tillfället var arbetslös men avsåg att genomgå en högskoleutbildning i ekonomi, skuldsanering. Hans skulder uppgick till totalt 255 000 kr. (RH 1996:72).

11.2.4 Skälighet

Allmän skälighetsbedömning

För att KFM ska kunna bevilja skuldsanering krävs även att det är skäligt med hänsyn till gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden att skuldsanering beviljas honom eller henne (4 § 2 p. SksanL).

Omständigheter som särskilt ska beaktas

Enligt 4 §, sista stycket, ska KFM här särskilt beakta skuldernas ålder, omständigheterna vid deras tillkomst, de ansträngningar gäldenären har gjort för att fullgöra sina förpliktelser och det sätt på vilket gäldenären har medverkat under handläggningen av ärendet om skuldsanering.

Fastighet eller bostadsrätt

Något som inte uttryckligen anges i lagtexten men som ändå är en förutsättning för skuldsanering är att gäldenären inte äger dyrare bostad, sommarhus, bil, båt eller liknande (prop. 1993/94:123 s. 93). Han förutsätts i princip ha sålt sådan egendom för att betala av sina skulder. Enligt ett ställningstagande av KFM bör en fastighet eller bostadsrätt med ett nettovärde om högst 150 000–200 000 kr inte utgöra ett hinder för skuldsanering. En samlad bedömning ska göras av gäldenärens situation (1/10/SKUSAN – Gäldenärs tillgång i form av fastighet eller bostadsrätt i skuldsaneringsärenden).

Skuldernas ålder

Merparten av skulderna bör vara äldre än tre till fyra år och det ska också ha förflutit ett antal år från det att problemen med överskuldssättning visade sig, enligt förarbetena. Det som avses är att större delen av skuldsättningen inte får vara för ”färsk” och att gäldenärens betalningsproblem har funnits under en längre tid. Ett undantag från kravet på att skuldsättningen inte får vara för färsk kan vara om gäldenären har tagit ett ”saneringslån” för att försöka lösa sina ekonomiska problem men inte lyckats. Då bör tiden för betalningsproblemen väga tyngre vid en totalbedömning. Se även En kommentar till 2006 års SksanL, s. 81–82. Angående ”färsk skuldsättning”, se rättsligt PM om

bedömning av färsk skuldsättning i skuldsaneringsärenden vid en totalbedömning (12/08/SKUSAN)

Ur rättspraxis kan nämnas NJA 1997 s. 341: Gälldenärens huvudsakliga skuldbörda, som uppstått efter en ofördelaktig fastighetsförsäljning, var åtta år gammal. Problemen med över-skuldsättning hade varat i tre år. HD fann att denna ”problem-tid” borde räcka vid skälighetsprövningen och beviljade gälldenären skuldsanering (NJA 1997 s. 341). I ett hovrätts-avgörande uppgick den totala nettoskuldbördan till 740 000 kr varav cirka 60 000 kr avsåg obetalda felparkeringsavgifter. Felparkeringsavgifterna hade gälldenären ådragit sig under ett till fyra år före ansökan om skuldsanering. Hovrätten ansåg att det med hänsyn till det stora antal felparkeringsavgifter som gälldenären hade ådragit sig och till den förhållandevis korta tid som hade gått sedan hon ådrog sig dessa innebar att den inte var skäligt att bevilja henne skuldsanering (RH 1997:27).

Som nämnts föreslås att skuldernas ålder i fortsättningen inte ska beaktas som en särskild omständighet vid skälighets-bedömningen.

**Omständigheterna
vid skuldernas
tillkomst**

Omständigheterna vid skuldernas tillkomst ska även de särskilt beaktas. Det som ska beaktas är omständigheterna kring *hur* och *varför* en skuld har uppkommit. Det är inte innehållet i gälde-närens förpliktelse som ska bedömas. Skulder som uppkommit på grund av exempelvis lyxkonsumtion, skadestånd på grund av brott samt spekulation kan tala emot en skuldsanering. Däremot ska normalt skulder som uppkommit på grund av näringsverk-samhet beaktas positivt vid den allmänna skälighetsbedöm-ningen. Se även En kommentar till 2006 års SksanL, s. 82–92.

Av domstolsavgöranden kan nämnas att en tidigare alkoholist som kommit till rätta med sina alkoholproblem beviljades skuldsanering. Merparten av skulderna hade samband med alkoholförtäring (NJA 1996 s. 548). Däremot vägrades en gälldenär med skulder om drygt en miljon kr skuldsanering. Skulderna avsåg flera utlandsresor, dyrbara möbler, kläder etc. Denna konsumtion överskred vida familjens ekonomiska resurser. Inte heller hade en lotterivinst om 730 000 kr använts för att betala av på skulderna (1995:132). Inte heller ansågs det skäligt att bevilja en gälldenär med skulder om närmare tre och en halv miljon kr skuldsanering. Detta eftersom skulderna berodde på misslyckade optionsaffärer (RH 1996:102).

Gäldenärens egna ansträngningar

Gäldenärens ansträngningar att fullgöra sina förpliktelser ska också särskilt beaktas. Hänsyn ska bland annat tas till om gäldenären har försökt att göra rätt för sig gentemot sina borgenärer och vid tidigare verkställighetsåtgärder öppet redovisat sina tillgångar och inkomster. Har gäldenären däremot aktivt försökt hålla sig undan krav från borgenärerna, överlåtit egendom på närstående eller på annat illojalt sätt försökt att ”skydda” sig mot betalningskrav talar det emot en skuldsanering. Även mindre flagranta förhållningssätt såsom att det framkommit att gäldenären inte har gjort vad han har kunnat för att betala sina skulder räknas till hans nackdel vid bedömningen (prop. 1993/94:123, s. 98). Se även Kommentaren till SksanL, s. 92–95.

Här kan nämnas tre hovrättsavgöranden: En gäldenär som under skuldsaneringsärendets handläggning, flyttade från en lägenhet med en månadshyra om 5 000 kr till en större rums- lägenhet som kostade cirka 10 000 kr i månaden vägrades skuldsanering (RH 1996:15). Inte heller beviljades skuldsanering för den gäldenär som under tre år hade låtit bli att betala något till sina borgenärer trots att han hade ett betalningsutrymme. Han hade även förtigit vissa av sina inkomster när han erbjudit borgenärerna en avbetalningsplan (RH 1996:46). En tredje gäldenär som vägrades skuldsanering hade vid upprepade tillfällen dömts till relativt långa fängelsestraff för bl.a. misshandel och tillgreppsbrott. Hovrätten ansåg att gäldenären genom sitt levnadssätt hade försatt sig i en situation där han inte kunnat skaffa sig tillräckliga inkomster för att fullgöra sina betalningsförpliktelser (RH 2002:34).

Gäldenärens medverkan

Slutligen beaktas särskilt gäldenärens medverkan under skuldsaneringsförfarandet. Gäldenären ska utifrån sin förmåga vara aktiv och lojalt medverka till att utredningen blir korrekt och fullständig. Se även Kommentaren till SksanL, s. 95.

Totalbedömning

Den allmänna skälighetsprövningen är en totalbedömning där samtliga omständigheter som rör den enskilda gäldenärens ekonomi och hans personliga förhållanden beaktas. Utöver vad som särskilt ska beaktas vid den allmänna skälighetsbedömningen kan det finnas andra omständigheter som ska vägas in i den allmänna skälighetsbedömningen. I totalbedömningen ingår även att väga in gäldenärens behov av ekonomisk rehabilitering och borgenärens berättigade intresse av att få så stor del av sina fordringar betalda som möjligt. Enstaka omständigheter som talar emot en skuldsanering ska inte behöva fälla avgörandet utan en nyanserad prövning med beaktande av

övriga omständigheter ska göras (prop. 2005/06:124 sidorna 41–42). Se även Kommentaren till SksanL, s. 96–99.

Följande domstolsavgöranden kan illustrera det ovanstående:

En 50-årig gäldenär hade en total skuldbörda om närmare två och en halv miljon kr, varav merparten avsåg ställföreträdaransvar. Huvuddelen av de resterande skulderna hade anknytning till den tidigare bedrivna näringsverksamheten. Han hade även dömts för brott mot uppbördslagen (numera SBL). Högsta domstolen framhöll att brottsligheten avsett stora belopp och pågått under lång tid. Skuldsättningen hade på detta sätt ökat väsentligt. Skattemedel hade använts som riskkapital i näringsverksamheten. Högsta domstolen fann det inte skäligt att bevilja honom skuldsanering (NJA 1998, s. 259). Jämför även liknande hovrättsavgörandet RH 1996:7.

Två makar hade skulder om cirka 19 miljoner kr. HD påpekade att den verksamhet som gäldenären bedrivit varit ekonomiskt omfattande med innehåll av klart spekulativa inslag som inneburit ett högt risktagande. Mannen hade tagit krediter och iklätt sig borgensansvar till belopp som långt överstigit hans betalningsförmåga. HD fann att det inte var skäligt att bevilja någon av makarna skuldsanering (NJA 2001, s. 601 I och II).

Däremot beviljades en gäldenär med skulder om drygt två miljoner kr hänförliga till tidigare bedriven näringsverksamhet skuldsanering trots att både hon och hennes sambo dömts för oredlighetsbrott. HD ansåg dock att detta, bland annat med hänsyn till den långa tid (cirka 13 år) som förflutit, inte hindrade skuldsanering (NJA 2003 s. 437).

Två hovrättsavgöranden avser gäldenärer anställda i egna aktieföretag. Dessa har vägrats skuldsanering med hänvisning till den nuvarande bestämmelsen i 5 § (RH 1996:65 och 1996:95). Prejudikatvärdet av dessa avgöranden torde minska om föreslagna lagändringar genomförs.

I två avgöranden har hovrätterna inte ansett att skadeståndsskulder på grund av brott utgjort hinder mot skuldsanering. I det ena fallet hade gäldenären skulder om cirka 530 000 kr, varav 225 000 kr skadestånd på grund av ett cirka sju år gammalt trafikolycksbrott. Gäldenären hade kommit till rätta med det missbruk som förelåg vid tidpunkten för brottet. Hovrätten ansåg inte att förekomsten av skadeståndet hindrade en skuldsanering. I beslutet hänvisades uttryckligen till gälde-

närens behov av ekonomisk rehabilitering (RH 1996:33). Se även liknande RH 2008:93.

11.2.5 Ansökan

Gäldenären ska ansöka skriftligt om skuldsanering hos KFM (10 § SksanL).

Uppgifterna i ansökan ska lämnas av gäldenären på heder och samvete och ansökan ska enligt 11 § bl.a. innehålla:

- Uppgift om hemvist
- Förteckning över gäldenärens tillgångar och skulder med uppgift om varje borgenärs namn, person- eller organisationsnummer, postadress och telefon
- Uppgift om gäldenärens inkomster och utgifter
- Uppgifter om skuldernas ålder, omständigheterna vid deras tillkomst, de ansträngningar gäldenären gjort för att fullgöra sina förpliktelser
- De uppgifter om gäldenärens och dennes familjs personliga och ekonomiska förhållanden som i övrigt är av betydelse för prövning av frågan om skuldsanering ska inledas

11.3 Inför beslut om inledande av skuldsanering

Inhämtande av information

Inför ett beslut om att inleda skuldsanering ska KFM, i den utsträckning det behövs, inhämta upplysningar från andra myndigheter om gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden (14 § SksanL). Det är inte ovanligt att KFM vänder sig till Skatteverket med en sådan begäran om upplysningar. Enligt 36 § samma lag är Skatteverket skyldigt att överlämna sådana uppgifter. Härvid agerar Skatteverket inte i egenskap av part utan såsom myndighet och ska också överlämna så mycket information som möjligt av betydelse för KFM:s prövning.

11.4 Efter beslut om inledande av skuldsanering

11.4.1 Beslut om inledande av skuldsanering

Om KFM efter en initial prövning kommer fram till att gäldenärens ansökan varken ska avvisas eller avslås, ska KFM snarast fatta beslut om att skuldsanering ska inledas (inledandebeslut) (14 §, 2 st. SksanL).

Inledandebeslutet kungörs i Post- och Inrikes Tidningar för att var och en som har en fordran mot gäldenären ska anmäla det till KFM. Kungörelsen innehåller uppgifter om gäldenärens namn, personnummer och adress, ansökningsdag samt KFM:s adress. Dessutom innehåller den uppgift om dagen för beslutet att inleda skuldsanering och sista dag för anmälan om fordringar mot gäldenären samt en upplysning om att gäldenärens betalningsansvar för en fordran som inte anmäls kan komma att falla bort (preklusion). Borgenärerna har normalt en månad på sig att anmäla sina fordringar. KFM skickar inledandebeslutet även till Skatteverket.

11.4.2 Förbud mot exekutiva åtgärder

Fordran före beslut om inledande

Beslut om inledande av skuldsanering medför att fordringar som uppkommit före beslutet inte kan bli föremål för verkställighet enligt UB, dvs. inledandebeslutet är ett hinder för utmätning och betalningssäkring (22 § SksanL).

Fordran efter beslut om inledande

Fordran på skatt eller avgift som uppkommit efter beslut om att inleda skuldsanering ska redovisas och betalas i vanlig ordning. Betalas inte skatter och avgifter som uppkommer och förfaller till betalning efter ett inledandebeslut kan de bli föremål för exekutiva åtgärder.

Om nya skulder uppstår efter inledandebeslutet men före beslut om skuldsanering, ska Skatteverket informera KFM om de nya skulderna. Det kan leda till att KFM avslår ansökan om skuldsanering (13 § 2 st. SksanL).

Beträffande övriga a-målsfordringar (andra debiterande myndigheter än Skatteverket) får förutsättas att respektive myndighet/borgenär bevakar dessa och i förekommande fall vid bristande betalning med automatik överlämnar sådana fordringar till KFM för verkställighet.

11.4.3 Anmälan av statens fordringar

11.4.3.1 Fordringar som ingår

Skatteverket

Skatteverket är borgenärsföreträdare i skuldsaneringen i allmänna mål och har att anmäla statens fordringar till KFM så snabbt som möjligt och senast inom utsatt svarstid.

Skatteverkets anmälan av fordran ska vara en sammanställning av statens samtliga fordringar. Skatteverket måste därför inhämta uppgifter om fordringar från övriga debiterande myndigheter som Skatteverket företräder. Förfrågan ska

	<p>skickas till de myndigheter som kan antas ha uppkomna fordringar som inte överlämnats till indrivning.</p>
Fordringar som inte ingår i skuldsanering	<p>Har egendom tagits i mät innan inledandebeslutet och fordran därigenom har fått förmånsrätt deltar den inte i skuldsaneringen. Det gör inte heller fordringar med panträtt till den del panten förslår till betalning. Även tvistiga fordringar undantas och ingår inte i skuldsaneringen. En fordran är tvistig så fort gäldenären helt eller delvis bestrider den. Detta gäller även överklagade skattefordringar. Familjerättsliga underhållsfordringar deltar normalt inte heller. Skulder som inte har förfallit till betalning eller inte är fastställda till sitt belopp får hållas utanför och borgenären får oavsett bestämmelser i andra författningar medge betalningsanstånd medan betalningsplanen löper (7 § 2 st. SksanL). Skattefordringar för vilka anstånd beviljats enligt SBL:s bestämmelser ska hållas utanför skuldsaneringen.</p>
	<p>11.4.3.2 Anmälans innehåll</p>
Fordringar som uppkommit	<p>Fordringsanmälan ska innehålla uppgift om statens fordringar mot gäldenären som uppkommit före den dag då inledandebeslutet meddelades. Rätten till ränta och dröjsmålsavgift bortfaller för tiden efter denna dag.</p> <p>När skattefordringar av olika slag anses ha uppkommit behandlas under avsnitt 15.3.</p>
Obligatoriska uppgifter	<p><i>Av fordringsanmälan ska tydligt framgå</i></p> <ul style="list-style-type: none">– Myndighet– Ombud– Fordran per dag för inledandebeslut– Vad fordran avser– Ränta, dröjsmålsavgift och kostnadsränta på skattekontot per dag för inledandebeslut– Datum för fordringens uppkomst eller den period vilken fordringen är hänförlig till– Taxeringsår vid underskott på skattekontot eller kvarstående skatt– Befintligt eller beräknat överskott på skattekontot som bör beaktas vid skuldsaneringen– Information om tvistiga fordringar, även om de inte ska ingå i skuldsaneringen

**Särskilda
uppgifter**

Uppgifter som kan tala emot skuldsanering

Redan vid anmälan av fordran bör Skatteverket informera KFM om sådana uppgifter om gäldenärens ekonomiska eller personliga förhållanden som kan tala emot en skuldsanering.

Såvitt gäller skatter och avgifter, bör uppgift lämnas om:

- Skönstaxering/skönsbeskattning
- Anstånd
- Omprövning/Överklagande
- Pågående process
- Jämkning på felaktiga grunder
- Näringsverksamhet
- Företrädaransvar
- Skattebrott

Av intresse är även information om sådana förhållanden som beskrivs i avsnitt 11.2.4 under rubriken Gäldenärens egna ansträngningar.

**Uppkomna men
ännu inte
fastställda skatter**

Särskilda uppgifter om inkomstskatt och under-/överskott på skattekontot

Fordran på inkomstskatt anses ha uppkommit när inkomståret har gått till ända. Det innebär att den inkomstskatt som belöper på det år under vilket skuldsaneringen inleds inte kommer att omfattas av skuldsanering (prop. 1993/94:123 s. 118). Fattas däremot inledandebeslutet under januari månad eller därefter ska den kvarstående skatten för föregående inkomståret – rätteligen det beräknade underskottet på skattekontot – ingå i skuldsaneringen trots att den inte är klar eller har förfallit till betalning. Skatteverket bör i en sådan situation anmäla det preliminärt beräknade underskottet för beaktande vid skuldsaneringen. Här bör observeras de olika moment som förekommer hos Skatteverket och de uppgifter som vid olika tidpunkter finns tillgängliga i olika register, inkl. skattekontot, men som KFM själv inte har omedelbar tillgång till. Det handlar exempelvis om inkomna och registrerade kontrolluppgifter med lön och preliminär skatt, uppgifter för förtryckt självdeklaration, inkomsten och registrerad självdeklaration, fastställd slutlig skatt (åsatt taxering) som kan ske vid olika tidpunkter under tiden juni–december. I särskild ordning måste

också kontrolleras huruvida fyllnadsinbetald preliminär skatt finns som manuellt måste beaktas för att beräkna ”rätt” preliminärt underskott på skattkontot.

Det noteras att inte bara underskott utan även beräknat överskott (”överskjutande skatt”) på skattekontot ska beaktas under pågående skuldsaneringsförfarande. Se vidare avsnitt 11.10 Kvittning.

Rätt preliminär skatt

Skatteverket bör kontrollera att gäldenären betalar rätt preliminär skatt under tiden som utredning pågår.

11.4.4 Preklusion

Underlåtenhet från en borgenärs sida att i rätt tid anmäla sin fordran får proklamaeffekt, dvs. fordringen kommer i enlighet med vad som anges i 7 § SksanL att omfattas av ett eventuellt beslut om skuldsanering, men borgenären får ingen utdelning och kan inte heller senare i något annat sammanhang göra fordringen gällande. Av 23 § SksanL framgår att en fordran som omfattas av skuldsaneringen endera sätts ned eller faller bort helt. Om en borgenär inte är känd i skuldsaneringsärendet, innebär det att hans fordran faller bort helt, dvs. gäldenärens betalningsskyldighet för en sådan fordran upphör i och med skuldsaneringen. Det gäller dock inte sådana fordringar, exempelvis en fordran på familjerättsligt underhåll, som enligt 7 §, tredje stycket, inte omfattas av skuldsaneringen (prop. 1993/94:123, s. 216). Se även avsnitt 11.8.2 om borgenärs möjlighet att begära omprövning av skuldsaneringsbeslut, om detta först i efterhand kommit till borgenärens kännedom.

11.5 Utredning och förslag till beslut om skuldsanering

Utredningens omfattning

När skuldsanering har inletts ska KFM se till att ärendet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver (16 § SksanL).

Skatteverkets medverkan

Skatteverket ska medverka i KFM:s utredningar i den utsträckning det kan behövas och efterfrågas.

KFM:s avslag

KFM kan när som helst under förfarandet avslå en ansökan om skuldsanering, om det framkommer att förutsättningarna enligt SksanL inte är uppfyllda.

Förslag till skuldsanering

När ärendet är tillräckligt utrett ska KFM tillsammans med gäldenären upprätta ett förslag till skuldsanering (19 § SksanL). Anmälningensfristen måste dock först ha gått ut. I praktiken upprättar KFM förslaget på de uppgifter som läm-

nats av gäldenären, borgenärerna samt andra myndigheter. Därefter bekräftar gäldenären att innehållet och särskilt de av gäldenären lämnade uppgifterna är korrekta. Gäldenären och KFM måste enas om förslaget, i annat fall kan gäldenärens ansökan avslås på grund av att det brister i det allmänna skälighetsrekvisitetet.

Förslaget innehåller bland annat en redogörelse för gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden och KFM:s bedömning av krav och kriterier. Därutöver framgår vilka fordringar som ska omfattas av skuldsaneringen och vad som ska gälla för dem samt i förekommande fall vilket belopp som ska fördelas mellan borgenärerna. Av förslaget ska även framgå hur stor procentandel av fordringarnas belopp som ska betalas samt en betalningsplan.

Förbehållsbelopp

Av till förslaget fogad förbehållsberäkning kan utläsas vad gäldenären och dennes familj förbehålls för sin försörjning samt vilket belopp som återstår till att fördelas mellan borgenärerna. Vid beräkningen är bestämmelserna i 7 kap. 4 och 5 §§ UB om förbehållsbelopp vid utmätning av lön vägledande men inte bindande. Skälet härtill är att en skuldsaneringsgäldenär måste ges en reell möjlighet att fullfölja en betalningsplan. Ett löneutmättningsbeslut prövas årligen och räknas om med hänsyn till ändrade förhållanden vad avser inkomster och kostnader. En skuldsanering pågår under lång tid och huvudprincipen är att beslutet inte ska omprövas.

Femårsperiod

Beräkningen av betalningsutrymmet vid skuldsanering görs normalt för en femårsperiod och omprövas inte årligen. Hänsyn tas till troliga förändringar som kan tänkas inträffa under perioden. Det är dock svårt att förutse samtliga förändringar i detalj. Det har därför ansetts skäligt att avrunda det framräknade betalningsutrymmet nedåt och bestämma en buffert om minst 300 kr. En behovsbedömning av högre buffert görs dock i varje enskilt fall. Ett avsteg från schablonen ska motiveras särskilt.

**Föreskrifter,
Allmänna råd
m.m.**

KFM ger årligen ut föreskrifter, allmänna råd och information om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön, som kan vara vägledande även vid skuldsanering. När det gäller skuldsanering har KFM tagit särskild ställning till hur vissa kostnader ska beaktas i ställningstagandet ”Vissa kostnader vid bestämmandet av betalningsutrymme i skuldsanering” (14/09/SKUSAN).

Till förslaget fogas även en skuldlista och en eventuell betalningsplan. Betalningsplanen löper under fem år om det inte funnits särskilda skäl till att bestämma en kortare tid (9 § SksanL).

Kommunikation med borgenärerna

KFM sänder förslaget till samtliga kända borgenärer som har fordringar som omfattas av skuldsaneringen (20 § SksanL). Till förslaget fogas ett föreläggande för borgenären att yttra sig över förslaget inom normalt tre veckor. Förelägandet innehåller en erinran om att uteblivet yttrande inte hindrar ett beslut om skuldsanering. Borgenärerna ska delges förelägandet. För det fall att en fordran som har anmälts inte omfattas av skuldsaneringen underrättas borgenären om detta.

11.5.1 Yttrande över förslag till skuldsanering

Delgivning

Skatteverket bör skyndsamt underteckna delgivningskvittot och sända det åter till KFM. Skatteverket har därefter att ta ställning till om förslaget till skuldsanering kan godtas.

Godkännande

Uppgifterna i förslaget kontrolleras mot de uppgifter som Skatteverket har. Särskilt viktigt är det att kontrollera att statens fordran har tagits upp till rätt belopp. Yttrande ska skickas till KFM inom angiven tid. Det finns möjlighet att godta förslaget genom ett kryss på delgivningskvittot.

Nya omständigheter

Har Skatteverket nya uppgifter om fordringsbelopp eller uppgifter som talar emot en skuldsanering och dessa inte tidigare överlämnats till KFM eller överlämnats men inte bemötts i förslaget, måste ställning tas till om uppgifterna är så tungt vägande att Skatteverket bör motsätta sig förslaget till skuldsanering. Även om Skatteverket inte motsätter sig förslaget ska KFM underrättas om uppgifter som skiljer sig från uppgifter i förslaget.

11.6 Sammanträde

Förfarandet i skuldsaneringsärenden är i huvudsak tänkt att vara skriftligt. KFM kan dock hålla sammanträde med gäldenär och borgenärer vid olika tidpunkter i förfarandet.

11.7 Beslut om skuldsanering

11.7.1 KFM:s prövning

Efter det att yttrandetiden gått ut ska KFM pröva om gäldenären ska beviljas skuldsanering (21 § SksanL). KFM har därvid att göra en slutlig prövning av ärendet som omfattar att samtliga förutsättningar för skuldsanering är uppfyllda. Har

borgenär inkommit med invändningar mot förslaget ska KFM väga in dessa i sitt beslut. KFM är inte bunden av borgenärernas inställning och inte heller av det upprättade förslaget.

Kungörelse Om gäldenären beviljas skuldsanering ska KFM genast kungöra beslutet i Post- och Inrikes Tidningar (21 § 2 st. SksanL). KFM skickar beslutet även till gäldenären och samtliga borgenärer. Ett beslut om att skuldsaneringen avslås, avvisas eller avskrivs från vidare handläggning, kungörs inte men skickas till samtliga kända borgenärer (34 § SksanL).

11.7.2 Överklagande

Forumregler Enligt 29 § SksanL får KFM:s slutliga beslut överklagas till tingsrätten i den ort där gäldenären är bosatt. Detsamma gäller KFM:s beslut att inleda skuldsanering. Om gäldenären inte är bosatt i Sverige, får beslutet överklagas till Stockholms tingsrätt. Överklagande ska ges in till KFM inom tre veckor från dagen för beslutet. Vid överklagande gäller lagen (1996:242) om domstolsärenden, om inte annat följer av SksanL. KFM ska inte vara part i domstolen.

Återförvisning Om tingsrätten bifaller ett överklagande av gäldenären ska rätten återförvisa ärendet till KFM. Om KFM avslagit gäldenärens ansökan med tillämpning av 13 §, andra stycket, och tillräcklig utredning finns, får tingsrätten dock besluta om skuldsanering (30 § SksanL).

Ett beslut av tingsrätten att återförvisa ett ärende till KFM får inte överklagas (30 § 2 st. SksanL).

Prövningstillstånd Tingsrättens beslut kan överklagas till hovrätten, som dock prövar överklagandet endast om prövningstillstånd meddelas.

11.7.3 Bevakning

Betalningsplanen Skatteverket bör bevaka att gäldenären fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsplanen. Om betalning uteblir ska en påminnelse skickas till gäldenären. Inkommer inte betalning kan komma i fråga antingen omprövning av skuldsaneringen eller överlämnande av beslutet för verkställighet.

Noll-beslut Även skuldsaneringsbeslut utan betalningsplan bör bevakas. Ansökan om omprövning kan bli aktuell om till exempel gäldenärens ekonomiska förhållanden väsentligen förbättras efter beslutet om skuldsanering och detta beror på omständigheter som inte kunnat förutses vid beslutet, se avsnitt 11.8.2.1.

11.8 Omprövning av skuldsanering

11.8.1 Upphävning eller ändring

Ansökan av borgenär eller gäldenär

En skuldsanering syftar till en definitiv reglering av gäldenärens samtliga skulder. Det finns dock möjlighet för både borgenär och gäldenär att i efterhand ansöka om omprövning av ett skuldsaneringsbeslut under vissa förutsättningar. En sådan ansökan görs hos och prövas av KFM som första instans. KFM prövning kan resultera i att skuldsaneringen upphävs eller ändras. KFM är inte bunden till om borgenären har ansökt om upphävning eller ändring. Ansökan om omprövning kan även avslås eller avvisas. För att uppnå en enhetlig tillämpning av omprövningsinstitutet har KFM utfärdat ett ställnings-tagande (3/09/SKUSAN).

11.8.2 Borgenärs ansökan om omprövning

Behörig borgenär

Varje borgenär är var för sig behörig att ansöka om omprövning. En förutsättning är att det rör sig om en borgenär vars fordran omfattas av skuldsaneringsbeslutet. Till denna krets hör inte enbart sådana borgenärer som var kända i skuldsaneringsförfarandet. Även okända borgenärsfordringar omfattas av skuldsaneringsbeslutet. En sådan borgenär kan i efterhand ha fått kännedom om skuldsaneringsbeslutet. Han eller hon kan då ha anledning att begära omprövning för att få beslutet upphävt. Om en sådan begäran leder till bifall innebär det att borgenärens fordran som ju blev prekluderad genom skuldsaneringsbeslutet, återuppstår (Kommentaren till SksanL, s. 233).

24 § SksanL

Enligt 24 § SksanL kan KFM på ansökan av en borgenär vars fordran omfattas av ett beslut om skuldsanering upphäva beslutet eller, i fall som avses i 4 och 5, ändra det som har bestämts i en fråga som avses i 9 § första stycket 2–4, om

1. gäldenären
 - a. har gjort sig skyldig till oredlighet mot borgenärer,
 - b. har gjort sig skyldig till uppsåtligt försvårande av konkurs eller exekutiv förrättning, eller
 - c. i hemlighet har gynnat någon borgenär för att inverka på skuldsaneringsfrågans avgörande,
2. gäldenären i sin ansökan om skuldsanering eller annars under ärendets handläggning medvetet har lämnat oriktiga uppgifter till men för borgenären,

3. gäldenären har lämnat oriktig uppgift till ledning för myndighets beslut i fråga om skatt eller avgift som omfattas av skuldsaneringen eller underlåtit att lämna uppgift trots att gäldenären är uppgiftsskyldig och den oriktiga uppgiften eller underlåtenheten medfört att ett beslut blivit felaktigt eller inte fattats,
4. gäldenären inte följer betalningsplanen. såvida avvikelsen inte är ringa, eller
5. gäldenärens ekonomiska förhållanden har väsentligen förbättrats efter beslutet om skuldsanering och detta beror på omständigheter som inte kunnat förutses vid beslutet.

Illojalt förfarande

Som framgår av punkterna 1–3 ovan kan omprövning av skuldsaneringsbeslut ske med anledning av vissa illojala förfaranden från gäldenärens sida. Förutom att ansökan kan avvisas eller ogillas kan skuldsaneringsbeslutet upphävas. Finner KFM vid en bedömning av ärendet att gäldenären gjort sig skyldig till illojalt förfarande ska skuldsaneringsbeslutet upphävas. Som exempel kan nämnas att ett skuldsaneringsbeslut upphävdes eftersom gäldenären i sin ansökan om skuldsanering inte tagit med ett skadestånd på grund av brott om 80 000 kr och skulden hade inte heller anmälts av borgenären. Skuldsaneringsbeslutet upphävdes med hänvisning till att gäldenären medvetet lämnat oriktiga uppgifter (RH 1999:113).

Avvikelse från betalningsplan

Om gäldenären inte följer betalningsplanen och avvikelsen inte är ringa, kan borgenären ansöka om omprövning av skuldsaneringsbeslutet med detta lagstöd. Förutom att ansökan kan avvisas eller ogillas kan skuldsaneringsbeslutet upphävas eller ändras. I samband med ändring av skuldsaneringsbeslut kan KFM förlänga betalningsplanens löptid (26 § SksanL).

Denna möjlighet tar sikte på det fallet att gäldenären medvetet underlåter att följa betalningsplanen (prop. 1993/94:123 s. 171-172). Tanken är inte att varje litet avsteg bör medföra att skuldsaneringen upphävs. Hänsyn bör tas till anledningen till betalningsdröjsmålet. Enstaka, kortvariga betalningsdröjsmål bör inte medföra att skuldsaneringen upphävs. Ju mer ursäktligt dröjsmålet är desto svagare är skälen för att genom omprövning upphäva skuldsaneringen.

En ändring kan bli aktuell till exempel om gäldenären till följd av sjukdom eller oförstånd inte insett att han eller hon själv borde ha ansökt om omprövning och i stället missat att betala enligt betalningsplanen (prop. 2005/06:124 s. 83). I en sådan

situation kan KFM, i stället för att upphäva skuldsaneringen, fatta ett omprövningsbeslut som går ut på att gäldenären ska betala ett justerat belopp. Även en förlängning av betalningsplanens löptid kan bli aktuell. Om gäldenären i sitt yttrande över borgenärens ansökan uppger att betalningsförsummelsen beror på att den ekonomiska situationen har försämrats och begär att betalningsbeloppet ska anpassa till den nuvarande ekonomiska situationen, kan det medföra en ändring som innebär att gäldenärens betalningsskyldighet justeras nedåt om det finns förutsättningar för detta (25 § SksanL).

KFM anser i ställningstagandet 3/09/SKUSAN att i normalfallet ska avvikelser anses som inte ringa om betalningsförsummelsen har pågått minst fyra månader. Omprövningen måste dock innefatta en helhetsbedömning av ärendet avseende antalet borgenärer som har försummats, storleken på beloppet/beloppen som inte har betalats, utformningen av betalningsplanen och framför allt orsaken till gäldenärens betalningsförsummelse. Exempelvis kan betalningsförsummelse vara ursäktlig om gäldenären på grund av sjukdom inte har fullföljt betalningsplanen. Den omständigheten att gäldenären har betalat ikapp kan ha en inte oväsentlig betydelse för om ansökan om omprövning ska bifallas eller inte.

Väsentligt förbättrade ekonomiska förhållanden

Om gäldenärens ekonomiska förhållanden förbättrats väsentligt efter beslutet om skuldsanering kan borgenären ansöka om omprövning och få beslutet antingen upphävt eller ändrat. Den förbättrade ekonomin måste i så fall bero på omständigheter som inte kunnat förutses vid skuldsaneringsbeslutet. Vid ändring av skuldsaneringsbeslutet kan KFM förlänga skuldsaneringsplanens löptid (26 § SksanL).

Inte kunnat förutses

Av stadgandet framgår uttryckligen att förbättringen av gäldenärens ekonomiska förhållanden ska bero på omständigheter som inte kunnat förutses vid skuldsaneringsbeslutet. Av prop. 2005/06:124, s. 83, framgår att genom detta tillägg klargörs tydligare, att om en framtida inkomstförändring har kunnat vägas in redan i skuldsaneringsbeslutet, ska förändringens infriande inte leda till en ändring.

Ökat betalningsutrymme

KFM anser i ställningstagandet 3/09/SKUSAN att i normalfallet ska ansökan om omprövning beviljas och justering av betalningsbeloppet ske om gäldenärens ändrade ekonomiska förhållanden har medfört en förbättring av betalningsutrymmet med minst 4 000–5 000 kr per månad. Mot detta kan ställas utgången i NJA 2005 s. 303: Betalningsplanen varken

ändrades eller förlängdes trots att gäldenärens månadsinkomst i etapper ökat från 18 000 kr vid beslutet om skuldsanering till 32 000 kr vid omprövningstillfället. Hennes bostadskostnad hade dessutom minskat något. HD noterade att gäldenären hade betalat enligt den fastställda planen. HD påpekade särskilt att en gäldenär inte har någon lagstadgad skyldighet att underrätta sina borgenärer om förbättringar i sin ekonomi (NJA 2005 s. 303). Samma bedömning gjorde en hovrätt sedan gäldenärens hyresrätt hade ombildats till bostadsrätt (RH 2004:65). Däremot upphävdes skuldsaneringsbeslutet för en gäldenär som efter skuldsaneringsbeslutet avstått från ett arv om ungefär 400 000 kr (RH 2003:59).

11.8.3 Gäldenärens ansökan om omprövning

25 § SksanL

Enligt 25 § SksanL kan KFM på ansökan av gäldenären ändra skuldsaneringsbeslutet, om

1. gäldenärens ekonomiska förhållande har väsentligen förändrats efter beslutet om skuldsanering och detta beror på omständigheter som inte kunnat förutses vid beslutet, eller
2. det finns synnerliga skäl.
3. Vid ändring av skuldsaneringsbeslutet kan KFM förlänga skuldsaneringsplanens löptid (26 § SksanL).

Försämrade ekonomiska förhållanden

Gäldenären kan ansöka om omprövning i de fall omständigheterna ändrats på ett för honom ogynnsamt sätt efter skuldsaneringsbeslutet. Det kan vara fråga om förändringar i gäldenärens sociala eller ekonomiska situation som inte kunde förutses vid beslutet om skuldsanering. Det är alltså fråga om situationer där gäldenären på grund av nya, oförutsedda omständigheter inte längre har förmåga att fullfölja sina åligganden enligt skuldsaneringsbeslutet (prop. 1993/94:123 s. 172). Se t.ex. RH 1996:13.

Förbättrade ekonomiska förhållanden

Av prop. 2005/06:124, s. 84, framgår att 25 § SksanL möjliggör en ändring av beslutet inte bara i händelse av att gäldenären har fått det ekonomiskt sämre utan också när gäldenären fått det ekonomiskt bättre. Genom att i tid ansöka om ändring på grund av ändrad ekonomi kan gäldenären undvika risken för att betalningstiden förlängs. Detta kan annars ske när en borgenär i ett senare skede får kännedom om den förbättrade ekonomiska situationen och begär omprövning.

Ändring av skuldsaneringsbeslutet utgår enligt gällande praxis bara från de fall när gäldenärens ekonomiska situation på

grund av nya, oförutsedda omständigheter försämrats så mycket att det inte är realistiskt att kräva att gäldenären fullföljer den ursprungliga betalningsplanen. De oförutsedda omständigheterna bör vara av ”inte obetydligt slag”. Det bör vara omständigheter som på ett avgörande sätt påverkar gäldenärens förmåga att på längre sikt fullfölja sina åligganden enligt skuldsaneringsbeslutet.

Det går, enligt KFM:s ställningstagande i 3/09/SKUSAN inte att ange direkta gränser för vad som beloppsmässigt anses som försämrade ekonomiska förhållanden för att sänkning av gäldenärens betalningsutrymme ska vara möjlig. I ett flertal beslut har ansökan om omprövning beviljats när betalningsutrymmet försämrats med minst 500 kr per månad. I några fall har det krävts en större försämring för att betalningsplanen ska ha ändrats genom omprövning.

Synnerliga skäl

Med synnerliga skäl avses omständigheter av extraordinärt slag.

Som exempel kan nämnas att en missbrukare som fått återfall men sedan ”kommit på fötter” igen fick börja betala av ett halvår senare än enligt den ursprungliga planen (RH 2007:4). I ett annat fall ansågs synnerliga skäl för ändring föreligga när KFM av förbiseende inte hade uppmärksammat att gäldenären skulle pensioneras och då få sämre ekonomi (RH 2007:17).

11.8.4 Förlängning av skuldsaneringsperiod

Förlängning av betalningsplan

Vid ändring av ett beslut om skuldsanering får KFM förlänga löptiden för betalningsplanen till som längst sju år (26 § SksanL).

Tanken är emellertid inte att betalningstiden slentrianmässigt ska förlängas med det antal månader som gäldenären har betalat ett ”för lågt” belopp. När man prövar om en förlängning ska ske bör betalningsplanen utformas så att merparten av den ekonomiska förbättringen slutligen kommer borgenärerna till del. Det finns dock en yttersta gräns för längden på betalningsplanen och därmed möjligheterna att förlänga denna. Betalningsplanen får sammantaget aldrig överstiga sju år. Det skulle inte vara förenligt med lagens rehabiliterande syfte och skuldsaneringsinstitutets definitiva karaktär (prop. 2005/06:124, s. 609).

Bestämmelsen kan illustreras med följande hovrättsavgörande: Betalningsplanen löpte enligt det ursprungliga skuldsaneringsbeslutet under fem år från maj 2003 till april 2008. Gälde-

närens ekonomi förbättrades väsentligen år 2004 genom förhöjda inkomster av tjänst. Under tre år kom denna förbättring inte borgenärerna till del. Både tingsrätten och hovrätten ansåg att betalningsplanen skulle förlängas med vad som är maximalt tillåtet, två år (RÅB 43-08). Jfr dock NJA 2005 s. 303 ovan

11.8.5 Förfarande

Ansökan

En ansökan om upphävande eller ändring av ett beslut om skuldsanering ska göras skriftligen hos KFM (27 § SksanL). Ansökan ska innehålla uppgifter om

1. det beslut som avses och
2. de omständigheter som åberopas till stöd för upphävande eller ändring.

En ansökan om omprövning av skuldsanering kan göras utan tidsbegränsning, t.o.m. efter det att skuldsaneringen har avslutats (RH 2008:25).

Bestämmelserna i 16–18 §§ gäller i tillämpliga delar även vid KFM:s handläggning av ärenden om upphävande eller ändring av ett beslut om skuldsanering.

Yttrande

När gäldenären eller borgenär ansökt om omprövning kommunicerar KFM som huvudregel ansökan med övriga borgenärer. Skatteverket har då möjlighet att yttra sig över ansökan.

11.8.6 Skatteverkets möjlighet att överklaga

KFM:s omprövningsbeslut är ett slutligt beslut som kan överklagas enligt 29 § SksanL (se avsnitt 11.7.2). Skatteverket är berättigat att överklaga ett beslut som gått verket emot.

11.8.7 Ansökan om verkställighet

Bristande betalning – verkställighet

Om gäldenären inte fullgör sin betalningsskyldighet enligt betalningsplanen kan Skatteverket ansöka hos KFM om verkställighet av sin fordran enligt planen. Beslut med betalningsplan utgör en exekutionstitel. Enligt 37 § SksanL får ett beslut om skuldsanering verkställas utan hinder av att det vunnit laga kraft. Verkställighet kan ske endast för förfallna belopp enligt betalningsplanen (KFM:s ställningstagande 3/08 IND). Ur ett samhälls- och borgenärsperspektiv kan det dock vara lämpligare att ansöka om omprövning av skuldsaneringsbeslutet (se avsnitt 11.7.3 och 11.8.2).

11.9 Nedsättning av fordran

11.9.1 Allmänt

Frivillig överenskommelse

Vid sidan av möjligheten att få KFM:s beslut om skuldsanering kan en gäldenär på egen hand försöka träffa en frivillig överenskommelse med sina borgenärer, inklusive staten.

Samma förutsättningar som vid skuldsanering

Institutet ”Nedsättning av fordran” infördes den 1 juli 1998 genom ett tillägg i skatteackordslagen. Beslut om nedsättning av fordran får fattas endast om förutsättningarna för skuldsanering enligt SksanL är uppfyllda och endast om övriga berörda borgenärer gör motsvarande eftergift.

Om gäldenären gjort ett frivilligt, om än misslyckat, försök att träffa en uppgörelse med sina borgenärer, kan han i vanlig ordning ansöka om skuldsanering hos KFM. Om KFM bedömer att en ansökan om skuldsanering uppfyller förutsättningarna för skuldsanering enligt skuldsaneringslagen, beslutar KFM om inledande av skuldsanering.

11.9.2 Ansökan, utredningsskyldighet m.m.

Ansökan

En ansökan till borgenärer om nedsättning av fordran är inte formbunden och kan se ut på olika sätt och vara mer eller mindre fullständig. När kommunens budget- och skuldrådgivare varit behjälplig följer den ofta formen som en ansökan om skuldsanering fast den sänts till borgenärerna och inte till KFM.

Oklara ansökningar

Om det av ansökan inte uttryckligen framgår om den avser ackord eller nedsättning av fordran, alternativt skuldsanering bör kontakt tas med sökanden.

Om det klart framgår att ansökan avser ett ackord ska den behandlas enligt de regler som gäller för ackord (avsnitt 10.3.1).

Skillnad mot underhandsackord

I avsnitt 10.3.1 behandlas underhandsackord för fysiska personer. Skillnaden mellan underhandsackord och nedsättning av fordran är att vid ackord gäller fördelsrekvisitet, att den erbjudna ackordslikviden är större än ett uppskattat utfall av exekutiva åtgärder, t.ex. utmätning av egendom eller lön, alternativt en eventuell konkurs. Vid nedsättning av fordran gäller däremot att kriterierna för skuldsanering ska vara uppfyllda, vilket inte innefattar någon bedömning av det ekonomiska utfallet för borgenären, inkl. staten i förekommande fall.

Skatteverkets utredning

Redan i ansökan om nedsättning av fordran ska sökanden lämna så fullständiga uppgifter att det står klart att skuldsaneringslagens krav är uppfyllda. Behövs en närmare

utredning i dessa delar bör ansökningen avslås (5 § skatteackordslagen och prop. 1997:98:65, s. 79).

Sammanfattningsvis ska Skatteverket vid prövningen tillämpa samma bedömningsgrunder som vid skuldsanering (se 4 § SksanL och avsnitt 11.2–4).

Kommunikationsplikt

I BorgF regleras Skatteverkets skyldighet att underrätta KFM:s verkställighetsprocess när fråga uppkommit om bl.a. nedsättning av fordran (6 §, p. 2, BorgF). Vidare ska, i den utsträckning det behövs, KFM hållas informerad om den fortsatta handläggningen. I förekommande fall ska motsvarande under rättelseförfarande ske med andra debiterande myndigheter för vilka Skatteverket är borgenärsföreträdare (7 § BorgF). Dessa myndigheter har också skyldighet att i förekommande fall underrätta Skatteverket på sätt närmare anges i BorgF.

Överklagande

Enligt 11 § BorgL får beslut om bl.a. nedsättning av fordran inte överklagas.

11.9.3 Uppgörelsens innehåll

Nedsättning av fordran är en form av underhandsackord. Normalt bör betalning ske med ett visst belopp.

11.10 Kvittning

Huvudfordran och motfordran

Borgenärens rätt till kvittning regleras inte i SksanL. Civilrättsliga principer avgör om borgenären kan kvitta en fordran som omfattas av skuldsaneringen (motfordran) mot en fordran som gäldenären har på borgenären (huvudfordran) (prop. 1993/94:123, s. 140 f. och s. 306). För kvittningsrätt enligt allmänna principer krävs att de fordringar som står mot varandra är förfallna till betalning vid kvittningstillfället. Här föreligger en skillnad i förhållande till konkurs och företagsrekonstruktion, där borgenären tillerkänts kvittningsrätt även om motfordringen inte förfallit till betalning. Se vidare om kvittning i avsnitt 21.

Skatter

I rättsfallet NJA 1999, s. 248, har staten i ett skuldsaneringsärende ansetts ha kvittningsrätt för i skuldsaneringen ingående skattefordringar gentemot en gäldenärens fordran på överskjutande skatt, om utbetalningstidpunkten (frigörelsetiden) inträffat före det att betalningsplanen vunnit laga kraft. HD uttalade, att om det kan förutses att gäldenären kommer att få överskjutande skatt efter det att betalningsplanen har vunnit laga kraft får gäldenärens betalningsförmåga bedömas och betalningsplanen utformas med beaktande av den förväntade

återbetalningen. Skattebeloppet kommer då alla borgenärer till godo. Om det däremot kan förutses att gäldenärens fordran på överskjutande skatt kommer att bli fastställd och en avräkning sker innan betalningsplanen vunnit laga kraft bör planen upprättas i enlighet därmed.

Sammanfattningsvis får följande anses gälla vid överskjutande skatt, dvs. rätteligen överskott på skattekontot:

Innan skuldsaneringsbeslut

Skatteverket bör såväl vid fordringsanmälan till KFM som vid yttrande över förslag till skuldsaneringsbeslut redovisa att överskjutande skatt/överskott på skattekontot beräknas bli fastställt och avräkning ske innan betalningsplanen vunnit laga kraft och att planen bör upprättas i enlighet därmed.

Efter beslut om skuldsanering som ännu inte vunnit laga kraft

Om överskott på skattekontot blir disponibelt sedan skuldsanering är beslutad men innan laga kraft gäller enligt ovan refererat rättsfall att Skatteverket har rätt att avräkna överskottet mot fordran på skuldsaneringsgäldenären.

Efter beslut om skuldsanering som vunnit laga kraft

HD har enligt vad ovan angetts uttalat att förväntat skatteöverskott ska beaktas när betalningsplanen utformas så att det kommer samtliga borgenärer till godo. Har så inte skett, eller inte kunnat förutses vid beslutet, och utbetalning av skatteöverskott kommer i fråga tillfaller det gäldenären. Undantagsvis kan komma i fråga omprövning av beslutet enligt 24–25 §§ SksanL, exempelvis om överskottet skulle medföra väsentligt förbättrade ekonomiska förhållanden för gäldenären.

Se även avsnitt 11.4.3.2 Anmälan innehåll.

11.11 Preskription

I avsnitt 18 i denna handledning behandlas grundläggande frågor om preskription för skattefordringar m.m. samt frågor om preskriptionsförlängning, automatisk respektive efter ansökan hos länsrätten.

Regler om preskription av fordringar finns i PreskL (1981:130). Vad gäller skatt och andra fordringar som det allmänna har rätt till och som drivs in enligt bestämmelserna i IndrL (1993:891) finns särskilda regler om preskription i SPL (1982:188). I 1 §

	<p>SPL finns vissa undantag från de särskilda reglerna, bl.a. böter och viten.</p>
Skattekonto- skulder	<p>För skattefordringar som påförts enligt SBL (1997:483), dvs. skulder i skattekontot, gäller som huvudregel en ordinarie preskriptionstid om fem år efter utgången av det kalenderår då den lämnades över för indrivning (3 § 3 st. SPL).</p>
Övriga skatteskulder	<p>Övriga allmänna fordringar preskriberas enligt huvudregeln fem år efter utgången av det kalenderår då beloppet förföll till betalning (3 §, 1 st. SPL).</p>
Förlängning	<p>Om anstånd med betalning har medgetts, helt eller delvis, preskriberas skattefordringen i dessa fall tidigast två år efter utgången av det kalenderår då anståndet upphörde att gälla. Bestämmelsen gäller dock inte i fråga om skulder i skattekontot (4 § SPL).</p> <p>Motsvarande automatisk förlängning av preskriptionstiden uppstår enligt 5–6 §§ SPL vid beslut om inledande av företagsrekonstruktion och skuldsanering eller om gäldenären medges uppskov av KFM. Detta innebär att skatter som omfattas av skuldsanering preskriberas tidigast två år efter utgången av det kalenderår då beslutet om att inleda skuldsanering meddelats eller, om skuldsanering beslutats, då återstående skuldbelopp senast skulle ha betalats.</p>
Böter och viten	<p>För böter och viten gäller inte SPL (1 §) och därmed inte heller 5 § och den automatiska tvåårsregeln vid bl.a. skuldsanering. Bötesverkställighetslagen, som enligt 1 § gäller även viten, reglerar i 6 § att indrivning ska ske i förekommande fall och hänvisar till IndrL (1993:189) enligt lag 1993:902. Av 1 § SPL framgår att ”särskilda bestämmelser om preskription” i specifika fall tar över, dvs. skulle då ske för bl.a. böter enligt bötesverkställighetslagen och därmed även viten, 1 §, andra stycket. För böter och viten gäller med andra ord ”bortfallsregeln” i 35:7 BrB, dvs. som regel fem år från lagakraftvunnen dom.</p> <p>Uppkommer fråga om skuldsanering för böter eller viten gäller att Skatteverket som borgenärsföreträdare anmäler dylika fordringar som inte bortfallit. I förekommande fall bevakar Skatteverket att betalning sker, vilket kan gälla längst inom den i 35:7 BrB angivna femårsperioden. Detta då givetvis under förutsättning att fordran inte är undantagen från skuldsanering enligt 7 §, andra st., SksanL eller getts en kortare betalningstid (betalt före andra fordringar) enligt 8 §, p. 2, SksanL.</p>

Se även MEX 2006:5, Notis 5, Preskriptionsförlängning av allmänna mål vid skuldsanering.

11.12 Utländsk skuldsanering

**Ej hemvist
i Sverige**

Eftergiftsinstitut finns även i andra länder än Sverige, t.ex. i våra nordiska grannländer. Vi har dock inga mellanstatliga överenskommelser på området. Då och då uppkommer frågor om ackord eller nedsättning av fordran för personer som inte har hemvist i Sverige men som är föremål för skuldsanering i annat land och som har svenska skatteskulder. Ett ärende kan då ha initierats hos Skatteverket genom att skuldsaneringsmyndigheten i det andra landet har begärt Skatteverkets yttrande över ett förslag till skuldsanering.

**Rättsverkan av
beslut i annat land**

Om skuldsaneringsbeslut meddelas i annat land har det enligt huvudregeln inte någon rättsverkan i Sverige såvitt avser svenska skatter och andra skulder där Skatteverket företräder staten. Har skuldsanering eller annan skuldbefrielse meddelats i ett insolvensförfarande som omfattas av EU:s Insolvensförordning har skuldsaneringen (skuldbefrielsen) sannolikt rättsverkan inom hela EU.

**Följdansökan
i Sverige**

Om gäldenären medges skuldsanering i annat land kan han tänkas komma in med begäran till Skatteverket om motsvarande eftergift för svenska skatter m.m. Eftersom gäldenären inte har hemvist i Sverige kan en dylik begäran inte lagligen tas upp som ansökan om skuldsanering eller nedsättning av fordran (4 § SksanL). Begäran bör därför tas upp som ansökan om underhandsackord och behandlas utifrån förutsättningarna för ackord.

12 Likvidation

12.1 Inledning

Likvidation är ett förfarande som leder till att en juridisk person upplöses, dvs. slutar att existera.

Bevaka fordringar

Förfarandet är frivilligt om det inte finns grund för tvångslikvidation. Vid likvidation utskiftas den juridiska personens tillgångar till ägarna. För borgenärerna som kan förlora möjligheten att föra talan mot och rätten till betalning från den upplösta juridiska personen är det viktigt att regelverken följs. Borgenärerna ska beredas tillfälle att bevaka sina fordringar. Skatteverket ska som borgenär bevaka även andra debiterande myndigheters fordringar (se avsnitt 6.2.3.1).

Upptäcka missbruk

De frivilliga förfarandena har i vissa fall missbrukats i syfte att försvåra fastställande av skatt m.m. och utkrävandet av betalning. Som borgenär har Skatteverket möjlighet att i vissa lägen yttra sig över tilltänkta åtgärder.

Ansöka om tvångslikvidation

Beträffande aktiebolag och ekonomiska föreningar har borgenärerna möjlighet att ansöka till Bolagsverket om tvångslikvidation när registrerad styrelse saknas. Detsamma gäller för aktiebolag när årsredovisning saknas. Skatteverket är borgenär för staten (6 § BorgL).

12.2 Likvidation av aktiebolag

Bestämmelserna finns i 25 kap. ABL och i aktiebolagsförordningen (2005:559), ABF. Bakgrunden framgår av prop. 2000/01:150.

12.2.1 Frivillig likvidation

Vid en likvidation av ett aktiebolag realiserar vanligen bolagets tillgångar. Skulderna betalas och de överskjutande medlen fördelas bland aktieägarna. När likvidationen har avslutats, anses bolaget upplöst.

Bolagsstämman beslutar

Bolagsstämman beslutar om att bolaget ska träda i likvidation (25 kap. 1 § ABL). Inför bolagsstämman ska det upprättas ett

förslag till likvidationsbeslut (25 kap. 3 § ABL). Detta ska innehålla

1. skälen för att bolaget ska träda i likvidation och vilka alternativ till likvidation som finns,
2. från vilken dag likvidationsbeslutet ska gälla,
3. den beräknade tidpunkten för skiftet
4. skifteslikvidens beräknade storlek samt
5. i förekommande fall vem som ska vara likvidator.

Dessutom ska det – om frågan inte behandlas på årsstämma – till förslaget bifogas årsredovisning och revisionsberättelse samt en av bolagets revisor godkänd redogörelse för händelser av väsentlig betydelse för bolagets ställning sedan årsredovisningen lämnades (25 kap. 4 § ABL). Det senare gäller dock endast om bolaget har en revisor. Revisionsplikten i mindre bolag är avskaffad genom lagändring november 2010 (se avsnitt 5.5.1).

Om ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller i strid mot lag eller bolagsordning får en aktieägare, styrelseledamot eller VD föra talan mot bolaget vid allmän domstol för att få beslutet upphävt (7 kap. 50 § ABL).

Bolagsstämman ska vidta åtgärder så att beslutet om likvidation genast anmäls till Bolagsverket.

Likvidator utses av Bolagsverket

Likvidatorn utses av Bolagsverket, normalt på förslag av bolagsstämman. Den som utses till likvidator ska vara lämplig för uppdraget. Den som har ingått i bolagets ledning eller som genom aktieinnehav har utövat ett bestämmande inflytande över bolaget får utses endast om det finns särskilda skäl (25 kap. 28 § ABL). Bestämmelsen har tillkommit för att säkerställa att likvidationen genomförs på ett kunnigt och seriöst sätt, så att likvidationsinstitutet inte används för att sopa igen spåren efter oegentligheter som den tidigare bolagsledningen eventuellt gjort sig skyldig till (prop. 2000/01:150 s. 59). Tidigare förekom i stor utsträckning att aktieägare/styrelsen i enmansaktiebolag utsågs till likvidator. Någon granskning av likvidationen i samband med bolagsstämma m.m. torde då knappast bli aktuell.

Bolagets firma

Bolagets firma ska tecknas med tillägget ”i likvidation” (26 § andra stycket firmalagen (1974:156)). Om firman ska tecknas

	<p>av någon annan än likvidatorn ska det anmälas till aktiebolagsregistret (1 kap. 46 § ABF).</p>
Entledigande av likvidator	<p>En likvidator kan entledigas om han eller hon inte är lämplig eller av någon annan orsak bör skiljas från uppdraget. En ansökan om detta till domstol får göras av Bolagsverket, en aktieägare eller någon annan vars rätt är beroende av likvidationen, t.ex. Skatteverket som borgenär (25 kap. 29 § ABL).</p>
I styrelsens ställe	<p>Likvidatorn träder in i styrelsens och VD:s ställe och har i uppdrag att genomföra likvidationen. De bestämmelser som enligt ABL gäller för styrelse och VD gäller för likvidatorn (25 kap. 30 § ABL).</p>
Likvidatorn deklarerar	<p>En likvidator kan åläggas företrädaransvar om skatter inte betalas på förfallodagen. Likvidatorn ska upprätta bolagets skattedeclarationer och självdeklaration.</p>
Gamla styrelsen ansvarar för tidigare årsredovisning	<p>Dock är det den gamla styrelsens och VD:s skyldighet att redovisa sin förvaltning av bolagets angelägenheter under den tid för vilken redovisningshandlingar inte förut lagts fram på bolagsstämma. Redovisningen ska ske i form av årsredovisning och granskas av revisorn, om sådan finns, och snarast läggas fram på bolagsstämma.</p> <p>Likvidatorn är skyldig att deklarerat för tiden före likvidationen. Ett bolag i likvidation som inte lämnar självdeklaration eller lämnar ofullständiga uppgifter därför att årsredovisning saknas, kan påföras förseningsavgift och skattetillägg. Det vållar ibland problem för likvidatorer, som saknar tillgång till uppgifterna.</p>
Kallelse på okända borgenärer	<p>Likvidatorn ska snarast efter tillträdet ansöka om kallelse på bolagets okända borgenärer enligt lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer, LKOB. Ansökan görs hos Bolagsverket och till denna ska bifogas en förteckning över gäldenärens kända borgenärer.</p>
Sex månader	<p>De okända borgenärerna föreläggs att anmäla sina fordringar till Bolagsverket senast sex månader från dagen för kallelsen. Kallelsen kungörs i Post- och Inrikes Tidningar. I betänkandet Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. (SOU 2009:34) har föreslagits en del ändringar kring reglerna om likvidation, bl.a. att tidsfristen vid kallelse på okända borgenärer i samband med likvidation ska minskas från sex månader till två månader. Vidare föreslås att det ska införas ett förenklat likvidationsförfarande som ska kunna användas för att upplösa ett aktiebolag genom avregistrering under vissa förutsättningar.</p>

Vid ett sådant förfarande ska det inte utfärdas någon kallelse på okända borgenärer utan i stället ska intyg från Skatteverket och KFM ges in till Bolagsverket.

Bolagsverket ska skicka underrättelse till kända borgenärer senast en månad före anmälningstidens utgång. Bolagsverket ska också skicka underrättelse till KFM. Detta kvarstår från den tid då KFM var borgenärsföreträdare för staten. Se också avsnitt 6.2.3.1. Skatteverket har i skrivelse 2009-05-18, dnr131 349 147-09/113 hemställt om ändring i 5 § LKOB, så att underrättelsen skickas till verket.

Preklusion

En borgenär, som inte är upptagen i förteckningen över kända borgenärer och som underlåter att anmäla sin fordran inom den föreskrivna tiden, förlorar rätten att kräva ut fordringen, om han inte visar att gäldenären har känt till den före anmälningstidens utgång. Anmälan behövs inte om borgenären inom anmälningstiden återoppar sin fordran i gäldenärens konkurs eller i förhandling om offentligt ackord. Förlust av rätten att kräva ut en huvudfordran omfattar även fordran på ränta eller borgen. Bestämmelserna finns i 6 § lagen om kallelse på okända borgenärer. Underlåten anmälan innebär att fordran blir prekluderad.

En prekluderad fordran kan användas för kvittning. Preklusionen inskränker inte heller borgenärens rätt att ta ut sin fordran ur egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt.

Anmäl uppkomna skattefordringar

Det finns inte några särregler beträffande Skatteverkets ställning som känd/okänd borgenär. Skatteverket är dock i allmänhet en känd borgenär och ska vara upptagen i förteckningen när det finns fastställda skattefordringar eller ingivna deklARATIONER som medför skatt att betala. Skatteverket bör dock alltid kontrollera detta och utreda om det finns uppkomna skulder till Skatteverket som kan vara okända för likvidatorn. Det gäller särskilt om det kan bli fråga om ändrad taxering eller eftertaxering. Har Skatteverket ställt frågor, kommunicerat en revisionspromemoria eller ett övervägande med bolaget bör det stå klart att skulden var känd. Det kan jämföras med NJA 1963 s. 184 där ett tvistigt skadeståndsanspråk som inte stod upptaget i förteckningen över kända borgenärer, ändå ansågs vara känt av, om inte likvidatorn, åtminstone av styrelsen för bolaget.

Likvidatorn bör ändå alltid inom anmälningstiden underrättas om vilket belopp som kan beräknas bli fastställt.

**Skatteverket
känd borgenär**

Om anmälan inte har skett eller om frågan om efterbeskattning/taxering har aktualiserats först efter utgången av anmälningstiden kan det finnas skäl för Skatteverket att hävda att Skatteverket ska anses vara en känd borgenär. Det är den skattskyldige som har kännedom om de transaktioner som grundar skattskyldighet och har underlaget för beräkning av eventuell skatt. Först genom den skattskyldiges redovisning till Skatteverket får Skatteverket reda på skattefordringarna. Vid utebliven eller felaktig redovisning kan Skatteverket få kännedom om fordringarna först efter företagna kontrollåtgärder. Den skattskyldige som lämnat oriktiga uppgifter måste däremot anses ha insett att ytterligare skatt skulle kunna komma att påföras.

Det kan dock finnas situationer där den skattskyldige inte har haft anledning att förutse att en transaktion grundar skattskyldighet. I ett sådant fall – när frågan om skattskyldighet inte ens var aktuell vid likvidationsbeslutet och kanske utreddes först en tid efter detta – är det oklart om huruvida Skatteverket ändå kan anses vara en känd borgenär. Av denna anledning är det mycket viktigt att i samband med ett bolags likvidation i många fall skyndsamt påbörja en skatteutredning och upplysa likvidatorn om att detta pågår.

Även om bolaget har hunnit bli upplöst kan kända skatteskulder fastställas, se nedan vid ”Bolaget är upplöst”.

**Andra
debiterande
myndigheter**

Beträffande Skatteverkets borgenärsroll för övriga debiterande myndigheter se avsnitt 6.2.3.1.

Huruvida Skatteverket skyndsamt bör inge konkursansökan eller lämpligen kan avvakta ett pågående likvidationsförfarande se 14.1.3.

**Likvidatorn
ska avveckla**

Så snart det kan ske ska likvidatorn genom försäljning på offentlig auktion eller på annat lämpligt sätt förvandla bolagets egendom till pengar, i den utsträckning det behövs för likvidationen, samt betala bolagets skulder. Bolagets rörelse får fortsättas, om det behövs för en ändamålsenlig avveckling eller för att de anställda ska få skälig tid att skaffa sig ny anställning (25 kap. 35 § ABL).

**Likvidatorn ska
ansöka om
konkurs vid
obestånd.**

Om bolaget är på obestånd ska likvidatorn ansöka om konkurs (25 kap. 36 § ABL). Bestämmelserna ändrades på förslag av lagrådet när den nya aktiebolagslagen antogs 2005. Tidigare fanns det en skyldighet för likvidatorn att ansöka om konkurs endast om bolaget saknade medel att betala likvidations-

kostnaderna. Lagrådet anförde att om bolaget är på obestånd – ett ackord har alltså inte avtalats – borde konkurslagens regler om utseende av konkursförvaltare, undersökning av ekonomisk brottslighet, fortsatt drift, realisation och utdelning m.m. vara att föredra, oavsett om bolaget kan betala likvidationskostnaderna. Lagrådet anförde också att det av 25 kap. 38 § ABL synes framgå att en likvidation förutsätter att alla kända skulder ska betalas (prop. 2004/05:85, bilaga 18 s. 1435).

Om likvidatorn underlåter att ansöka om konkurs bör Skatteverket såsom borgenär skyndsamt inge en egen konkursansökan. Den utredning av skulder m.m. som görs i samband med att en likvidation har registrerats utgör också en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL och kan utgöra underlag för att välja åtgärden konkursansökan.

Alla skulder ska betalas innan skifte

När anmälningstiden har löpt ut och alla kända skulder har betalats, ska likvidatorn skifta bolagets återstående tillgångar. Om det råder tvist om en skuld eller om en skuld inte har förfallit till betalning eller av annan orsak inte kan betalas, ska pengar sättas av till betalning av skulden och återstoden skiftas (25 kap. 38 § ABL).

Slutredovisning

När uppdraget som likvidator har fullgjorts, ska likvidatorn så snart som möjligt, lämna slutredovisning för förvaltningen genom en förvaltningsberättelse som avser likvidationen i dess helhet. Berättelsen ska även innehålla en redogörelse för skiftet. Berättelsen och redovisningshandlingar för hela likvidationstiden ska lämnas till bolagets revisor, som inom en månad ska lämna en revisionsberättelse. Likvidatorn ska därefter kalla till bolagsstämma för granskning av slutredovisningen. Bolagsstämman ska fatta beslut om ansvarsfrihet för likvidatorn (25 kap. 40 § ABL).

Bestämmelsen har inte ändrats i samband med att revisionsplikten har avskaffats för mindre bolag. Bolagsverket föreslog att slutredovisningen skulle granskas av revisor även om bolaget inte har någon revisor. Enligt regeringens mening finns dock inte skäl till sådan särreglering för närvarande. Slutredovisningen ska alltså granskas av revisor endast om det finns en sådan. Bolagsstämman kan i bolag där det inte råder revisionsplikt entlediga revisorn även om bolaget trätt i likvidation (prop.2009/10:204 s. 83).

Bolaget är upplöst

När likvidatorn har gett in slutredovisningen är bolaget upplöst. Likvidatorn ska genast anmäla detta för registrering

till Bolagsverket. Kopior av de handlingar som anges i 40 § ska inges (25 kap. 41 § ABL).

**Fortsatt
likvidation efter
upplösning**

Om en tillgång framkommer för bolaget efter dess upplösning eller om talan väcks av bolaget eller det av annat skäl uppkommer behov av likvidationsåtgärd, ska likvidationen fortsätta. Likvidatorn inträder igen med samma skyldigheter som tidigare och ska genast anmäla den fortsatta likvidationen för registrering i aktiebolagsregistret (25 kap. 44 § ABL).

**Skatteprocess
fortsätter**

Detta innebär att kända skatteskulder kan fastställas även om bolaget har hunnit bli upplöst. Ett aktiebolag som under pågående taxeringsprocess upplösts har ansetts ha fortsatt partshabilitet (RÅ 1999 ref. 34). Regeringsrätten skriver:

”I förevarande mål pågick vid tidpunkten för bolagets upplösning en taxeringsprocess mellan staten och bolaget där staten yrkat höjning av bolagets taxering och av underlaget till vinstdelningsskatt samt påförande av skattetillägg. Den vid tidpunkten för likvidationen pågående taxeringsprocessen innebar att det förelåg och alltså föreligger behov av fortsatta likvidationsåtgärder. Trots att upplösning skett och att likvidatorn inte funnit skäl att göra någon anmälan om fortsatt likvidation (jfr NJA 1974 s. 584) skall bolaget tillerkännas partshabilitet i taxeringsprocessen.”

I rättsfallet var det fråga om en vid tidpunkten för likvidationen pågående taxeringsprocess. Detta ska dock inte ses som ett nödvändigt krav.

Skadestånd m.m.

Upplösningen hindrar inte att aktieägare påkallar bolagsstämma för att behandla en fråga om skadestånd till bolaget från styrelseledamot, VD, revisor eller aktieägare enligt 29 kap. ABL. Kallelse kan utfärdas av länsstyrelsen.

Likvidatorn kan på samma sätt som en styrelseledamot bli skadeståndskyldig gentemot bolaget, aktieägare och borgenärer (se avsnitt 16.2.5).

En aktieägare som är missnöjd med skiftet får väcka talan mot bolaget senast tre månader efter att slutredovisningen lades fram på bolagsstämman. Om talan bifalls och en annan aktieägars lott därmed minskar, ska denne återbära beloppet. Bristäckningsansvar åvilar likvidatorn och annan som varit behjälplig vid likvidationen vid uppsåt eller oaktsamhet, (25 kap. 39 § ABL).

**Likvidationen
upphör och ny
styrelse väljs**

Det likviderade bolagets räkenskapsinformation ska normalt förvaras i tio år efter räkenskapsårets utgång (7 kap. 2 § BFL). De tidigare aktieägarna är skyldiga att ordna förvaringen.

Bolagsstämman kan besluta att en frivillig likvidation ska upphöra (25 kap. 45 § ABL). Ett sådant beslut får dock inte fattas om det finns grund för beslut om tvångslikvidation på grund av avsaknad av styrelse eller årsredovisning eller på grund av att bolagsordningen föreskriver detta. Beslut får inte heller fattas om bolagets egna kapital enligt revisorns yttrande understiger det registrerade aktiekapitalet eller om utskiftning har ägt rum. Bolagsstämman måste samtidigt välja en ny styrelse. Likvidatorn ska se till att beslutet och styrelsen registreras i aktiebolagsregistret. Beslutet får inte verkställas förrän registrering skett.

12.2.2 Tvångslikvidation

Fråga om tvångslikvidation hanteras antingen av Bolagsverket eller av allmän domstol. De ärenden som handläggs vid domstol är av sådant slag att det kan bli fråga om att avgöra tvister mellan olika intressenter, medan de som hanteras av Bolagsverket grundar sig på faktiskt konstaterade omständigheter (prop. 2000/01:150 s. 54).

12.2.2.1 Beslut av Bolagsverket

Bolagsverket ska besluta att ett bolag ska gå i likvidation i följande situationer.

**Styrelse m.m.
saknas**

Det har inte kommit in anmälan om behörig styrelse, verkställande direktör, särskild delgivningsmottagare eller revisor till Bolagsverket (25 kap. 11 § 1 ABL).

**Årsredovisning
m.m. saknas**

Årsredovisning och revisionsberättelse eller koncernredovisning och koncernrevisionsberättelse har inte lämnats in till Bolagsverket inom elva månader från räkenskapsårets utgång (25 kap. 11 § 2 ABL).

Det finns brister i fråga om registreringen av aktiekapitalet t.ex. i de fall bolaget har beslutat att aktiekapitalet ska vara fastställt i kronor i stället för i euro (25 kap. 11 § 3–4 ABL).

**Likvidations-
föreläggande**

Innan beslut om likvidation fattas ska Bolagsverket alltid förelägga bolaget, aktieägare och borgenärer som vill yttra sig i ärendet att göra detta skriftligt eller att till verket ge in efterfrågade handlingar inom en viss tid. Föreläggandet ska kungöras minst en månad före utgången av den frist som har bestämts i föreläggandet (25 kap. 24 § ABL).

Möjligt att lämna yttrande

Skatteverket har möjlighet att yttra sig som borgenär. Det är dock svårt att se att det skulle kunna finnas någon anledning att lämna yttrande. Skatteverket kan knappast ha någon invändning mot att ett bolag tvångslikvideras.

Beslut om likvidation ska inte meddelas om likvidationsanledningen upphör under ärendets handläggning. I de fall grunden för likvidationsplikten består i att bolaget saknar behörig styrelse, verkställande direktör, särskild delgivningsmottagare eller revisor utgår under vissa förutsättningar en särskild likvidationsavgift som måste betalas för att likvidation ska kunna undvikas.

Ansökan om likvidation

Bolagets styrelse, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en aktieägare eller en borgenär kan ansöka om likvidation (25 kap. 11 § ABL). Om grunden för likvidation är att bolaget saknar behörig styrelse, verkställande direktör, särskild delgivningsmottagare eller revisor kan en ansökan göras också av annan vars rätt är beroende av att det finns någon som kan företräda bolaget. Skatteverket är behörig borgenär (6 § BorgL).

Eftersom Bolagsverket självmant skickar ut likvidationsförelägganden när det finns likvidationsgrund enligt 25 kap. 11 § AB finns det anledning för Skatteverket att ansöka om likvidation endast i sådana fall då Skatteverket anser att åtgärden är särskilt brådskande eller har särskilda uppgifter som kan underlätta för Bolagsverket att få ett likvidationsföreläggande delgivet.

12.2.2.2 Beslut av domstol

Allmän domstol ska besluta om likvidation i vissa fall.

Kapitalbrist

Den för Skatteverket viktigaste grunden är att kapitalbrist föreligger och att reglerna om kontrollstämma m.m. inte har iakttagits (25 kap. 17 § ABL). Skatteverket kan dock inte ansöka om tvångslikvidation i detta fall.

Kontrollbalansräkning

Kontrollbalansräkning ska upprättas när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet eller när det har skett ett resultatlost utmätningsförsök, dvs. när KFM har konstaterat att bolaget saknar tillgångar till full betalning av utmätningsfordringen) (25 kap.13 § ABL)

Första kontrollstämma

Om kontrollbalansräkningen utvisar att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet ska

	<p>styrelsen snarast möjligt utfärda kallelse till bolagsstämma som ska pröva om bolaget ska träda i likvidation (25 kap. 15 § ABL).</p>
Andra kontrollstämman	<p>Om stämman inte beslutat om likvidation ska bolagsstämman inom åtta månader från den första kontrollstämman på nytt pröva om bolaget ska träda i likvidation. En ny kontrollbalansräkning ska upprättas inför stämman.</p>
Grunderna för likvidationsbeslutet	<p>Domstolen ska fatta beslut om likvidation om någon andra kontrollstämma inte hållits i rätt tid eller om kontrollbalansräkningen vid den andra kontrollstämman inte har granskats av bolagets revisor eller om kontrollbalansräkningen inte utvisar att aktiekapitalet är återställt (25 kap. 17 § ABL).</p> <p>Ansökan om likvidation enligt 17 § ska göras av styrelsen inom två veckor från andra kontrollstämman och får också göras av styrelseledamot, VD, revisor eller aktieägare.</p>
Personlig betalnings-skyldighet	<p>När kapitalbrist uppstått har bolagets företrädare samt under vissa förutsättningar även aktieägare ett solidariskt betalningsansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget efter det att styrelsen har underlåtit att upprätta kontrollbalansräkning och i övrigt iakttä vad som krävs, 18 §. Skatteverket kan som borgenär enligt BorgL föra talan om personligt betalningsansvar (se avsnitt 16).</p>
Bestämt i bolagsordningen	<p>Tvångslikvidation ska också ske om bolaget enligt bolagsordningen är skyldigt att gå i likvidation. Anmälan kan göras av Bolagsverket, styrelsen, en styrelseledamot, VD, eller aktieägare (25 kap. 12 § ABL).</p>
Majoritetsmissbruk	<p>Grund för tvångslikvidation kan också föreligga på grund av majoritetsmissbruk. Om en aktieägare genom att missbruka sitt inflytande i bolaget uppsåtligt har medverkat till överträdelse av ABL, ÅRL eller bolagsordningen kan en aktieägare som har en tiondel av aktierna föra talan om att bolagets ska likvideras (25 kap. 21 § ABL).</p>
Överskotts-konkurs	<p>En konkurs kan avslutas med överskott eller läggas ned efter frivillig uppgörelse. Vidare kan egendomen i konkursboet återställas till bolaget till följd av att ackord har fastställts. Domstolen ska i dessa fall i samband med att konkursen avslutas besluta om likvidation (25 kap. 51 § första stycket ABL). En sådan likvidation kan upphöra och bolagets verksamhet återupptas i enlighet med vad som anges i 25 kap. 45 § ABL.</p> <p>Om bolaget var i likvidation när det försattes i konkurs ska likvidationen fortsätta (25 kap. 51 § andra stycket ABL).</p>

**Underskotts-
konkurs**

Behov av en likvidationsåtgärd kan uppkomma också efter det att en konkurs har avslutats med underskott.

När en konkurs har avslutats utan överskott är bolaget upplöst. Syftet med ett beslut om likvidation i dessa fall är att bolaget på nytt ska få rättskapacitet och därigenom möjlighet att rättshandla t.ex. att vara part i en domstolsprocess. Om det finns tillgångar, som inte omfattas av konkursen, talan mot bolaget väcks eller det av något annat skäl finns behov av en likvidationsåtgärd ska tingsrätten besluta om likvidation på ansökan av den som berörs (25 kap. 50 § ABL). Bestämmelsen ändrades när nya ABL infördes 2005. På lagrådets initiativ formulerades bestämmelsen i enlighet med skrivningen i 25 kap. 44 § ABL.

Dessförinnan stod det endast att om det efter konkursens avslutande fanns tillgångar som inte omfattas av konkursen, så skulle ett upplöst bolag gå i likvidation. Detta kunde bli aktuellt om t.ex. konkursförvaltaren hade avstått från att inträda i en process som bolaget hade vunnit. Genom rättens beslut om likvidation återuppstår bolaget i form av ett bolag i likvidation. Bolagets handlingsfrihet begränsas dock av likvidationsändamålet som är att avveckla bolaget genom att förvandla egendom till pengar och betala skulderna (25 kap. 34 § ABL), se prop. 2000/01:150 Likvidation av aktiebolag s. 62 och 116 som också hänvisar till NJA 2000 s. 144.

Lagrådet anförde i prop. 2004/05:85 bilaga 18 att tredje mans behov av att kunna väcka talan mot ett genom konkurs upplöst bolag förefaller att vara lika stort som dennes behov av att föra talan mot ett genom likvidation upplöst bolag och eftersom möjligheten för ett upplöst konkursbo att vara part i rättegång är tämligen oklar och företrädarna för bolaget kan vara borta när talan väcks borde det övervägas att ge den aktuella paragrafen en utformning som ansluter till 44 §. Detta skedde också.

**Utbetalning av
Skatteverket efter
avslutad konkurs**

Det förekommer att det efter avslutad konkurs sker nedsättning av skattebelopp och att beloppet överstiger statens kvittningsgilla motfordringar. Innan Skatteverket kan betala ut pengar till rätt person kan det behövas likvidationsåtgärder för att fastställa vem som är behörig mottagare. Skatteverket bör dock inte själv ansöka om likvidation utan hänvisa den som vill ha ut pengarna att ansöka om detta.

**Efterutdelning
i konkurs**

Det blir dock bara fråga om likvidationsåtgärd i de fall då tillgångarna inte ingår i konkursen, vilket är det normala. Ingår tillgångarna i konkursen ska medlen utbetalas till konkurs-

förvaltaren och efterutdelas enligt bestämmelserna i 11 kap. 19–21 §§ KonkL.

Det upplösta bolagets fordran på återbetalning medför att det föreligger förutsättningar för att återuppta förvaltningen av konkursboet och pröva vilka fordringar som kan ha rätt till efterutdelning. Att efterutdelning ska ske innebär inte att bolaget återuppstår utan endast att konkursförfarandet fortsätter, dvs. att konkursboet återuppstår. Vid efterutdelning får utdelning även räknas för fordran som har blivit känd först efter det att det ursprungliga utdelningsförslaget upprättades.

Kvittning

I och med att konkursförfarandet återupptas får Skatteverket anses ha möjlighet att göra gällande kvittning i konkurs enligt 5 kap. 15 § KonkL avseende fordringar som uppkommit före konkursbeslutet. Kvittningsrätten är oberoende av om skattefordran har blivit fastställd i ett beskattningsbeslut. Det upplösta bolagets fordran på återbetalning är uppkommen före konkursutbrottet och Skatteverket kan således genom kvittning göra gällande de skattefordringar som uppkommit före konkursbeslutet. Vid kvittning ska verket fatta ett skriftligt beslut om kvittningsförklaring mot konkursboet.

Om skattefordringen har uppkommit efter konkursbeslutet och därmed inte kan göras gällande i konkursen ska tillgången utbetalas till konkursförvaltaren som har att vidta åtgärder för efterutdelning (se avsnitt 21.3).

Avräkning

Bolagets upplösning medför inte att bolagets ansvar för oreglerade skulder upphör (jfr RÅ 2008 ref. 46). I de fall det upplösta bolaget har restförda skulder i allmänna mål ska Kronofogdemyndigheten, innan eventuell utbetalning görs till konkursförvaltaren, enligt AvrL avräkna de inestående medlen på skattekontot mot det restförda skuldbeloppet. Avräkning ska ske oberoende av om det allmännas fordran uppkommit efter konkursbeslutet (se NJA 2006 s. 592).

12.3 Likvidation av ekonomiska föreningar

En registrerad ekonomisk förening är en juridisk person som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar. Bestämmelserna finns i EFL. En bostadsrättsförening är en ekonomisk förening som har som ändamål att upplåta lägenheter med bostadsrätt enligt bostadsrättslagen (1991:614).

12.3.1 Frivillig likvidation

Beslut på två föreningsstämmor

Föreningsstämman kan besluta att föreningen ska gå i likvidation. Beslutet är giltigt endast om samtliga röstberättigade har förenat sig om beslutet eller detta har fattas på två på varandra följande föreningsstämmor och på den senare stämman biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. Längre gående villkor för att beslutet ska bli giltigt får föreskrivas i stadgarna. Om det finns grund för tvångslikvidation räcker det med enkel majoritet för beslut. Beslutet om likvidation gäller omedelbart eller den dag stämman bestämmer. Beslutet ska anmälas för registrering i Bolagsregistret genom stämmans försorg (11 kap. 1 § EFL).

Skriftlig kallelse till stämman ska skickas till alla medlemmar med känd postadress. Om bestämmelser i lag eller stadgar om kallelse och tillhandahållande av handlingar inte har följts får beslut endast fattas om alla som berörs av felet samtyckt till detta (7 kap. 9 § EFL).

Skyldighet att hålla stämma vid förlust

Styrelsen ska genast till föreningsstämman hänskjuta frågan om föreningen ska gå i likvidation, om det på grund av inträffade förluster eller annan orsak finns anledning att anta att föreningens ställning fortgående kommer att försämrats så att föreningens skulder inte täcks av tillgångarna (11 kap. 2 § EFL). Det finns dock inget krav på upprättande av särskild balansräkning eller bestämmelser om personlig betalningsskyldighet knutna till stadgandet.

Bolagsverket utser likvidator

Bolagsverket utser likvidator. Kraven är desamma som för aktiebolag. Likvidatorn ska vara lämplig och ska inte ha suttit i ledningen. Likvidatorn kan entledigas på ansökan bl.a. av någon vars rätt är beroende av likvidationen.

Liknande regler som för AB

Bestämmelserna om genomförandet av likvidationen och likvidatorns skyldigheter är likadana som för aktiebolag vad avser kallelse på okända borgenärer, betalning av skulder m.m., se avsnitt 12.2.1. Dock föreligger ingen skyldighet att försätta den ekonomiska föreningen i konkurs om den kan betala sina likvidationskostnader.

När likvidatorn har genomfört sitt uppdrag och lagt fram slutredovisningen för granskning på föreningsstämma, efter att den granskats av revisor, är föreningen upplöst.

På samma sätt som gäller för aktiebolag kan en upplöst förening ha talerätt vad gäller skadestånd, se avsnitt 16.5. Om det finns behov av ytterligare likvidationsåtgärd ska likvidationen fortsätta.

12.3.2 Tvångslikvidation

Beslut om likvidation kan fattas antingen av Bolagsverket eller av allmän domstol.

12.3.2.1 Beslut av Bolagsverket

Bolagsverket ska självant besluta att föreningen ska gå i likvidation om föreningen inte på föreskrivet sätt har kommit in med anmälan om sådan behörig styrelse, VD eller delgivningsmottagare som ska finnas enligt EFL (11 kap. 4 a § EFL).

Ansökan av borgenär

Ansökan kan också göras av styrelse, styrelseledamot, VD, medlem, innehavare av förlagsandel, borgenär eller annan vars rätt är beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen. Skatteverket är behörig borgenär enligt BorgL. Någon anledning för Skatteverket att ansöka om likvidation torde knappast föreligga, jämför vad som sägs under avsnitt 12.2.2.1 om aktiebolag.

Möjlighet till yttrande

Det saknas motsvarighet till reglerna i ABL om tvångslikvidation på grund av utebliven årsredovisning.

Bolagsverket ska på samma sätt som gäller för aktiebolag skicka föreläggande och kungöra detta. Föreningen, medlemmar och borgenärer har rätt att yttra sig (11 kap. 6 § EFL). Skäl för Skatteverket att motsätta sig likvidation torde dock inte finnas.

12.3.2.2 Beslut av domstol

Under tre medlemmar

Om antalet föreningsmedlemmar går ned under tre ska styrelsen snarast möjligt kalla till föreningsstämma där frågan om likvidation ska behandlas. Om beslut om likvidation inte fattas av stämman måste antalet medlemmar uppgå till minst tre inom tre månader därefter, annars är styrelsen skyldig att hos domstol ansöka om att föreningen försätts i likvidation. Sådan ansökan kan göras också av styrelseledamot, VD, revisor eller innehavare av förlagsbevis (11 kap. 3 § EFL).

Möjlighet till yttrande

Rätten ska förelägga föreningens medlemmar och borgenärer att yttra sig. Skatteverket är borgenär enligt BorgL (se avsnitt 6.2.3.1).

Rätten utser likvidator

Rätten ska besluta att föreningen ska gå i likvidation om det inte visas att det finns minst tre medlemmar. Rätten ska utse likvidator.

Personligt betalningsansvar

Om styrelsen inte har kallat till stämma eller inom tre månader har ansökt om likvidation när medlemmarna är för få, är styrelseledamöter och andra som med vetskap om under-

låtelsen handlar på föreningens vägnar solidariskt betalningsskyldiga för de förpliktelser som uppkommer för föreningen. En styrelseledamot undgår dock ansvar om han visar att underlåtelsen inte beror på försummelse av honom.

Solidariskt ansvar inträder även för medlemmar som med vetskap om att det föreligger likvidationsplikt på grund av för få medlemmar deltar i beslut att fortsätta föreningens verksamhet. Betalningsskyldigheten gäller inte för förpliktelser som uppkommer efter ansökan om likvidation eller efter att medlemsantalet återställts.

Skatteverket är enligt 8 § BorgL behörigt att föra talan om personlig betalningsskyldighet enligt denna bestämmelse (se avsnitt 16).

Andra grunder

Enligt 11 kap. 4 § EFL ska rätten också besluta om likvidation om

1. föreningen enligt stadgarna är skyldig att gå i likvidation,
2. föreningens verksamhet drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett eller
3. föreningens ändamål är att äga andelar i annan eller andra ekonomiska föreningar men föreningens tillgångar till övervägande del består av annat.

Anmälan görs av Bolagsverket eller i fall som avses i 1. även på ansökan av styrelse, en styrelseledamot, VD, en medlem eller en innehavare av en förlagsandel.

Samarbete med Bolagsverket

En borgenär kan således inte ansöka om likvidation vid domstol. Eventuellt kan Skatteverket underrätta Bolagsverket om att det föreligger omständigheter som bör föranleda en anmälan om likvidation. För att sekretessbelagda uppgifter ska kunna lämnas till Bolagsverket krävs dock att det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda (10 kap. 27 § OSL).

Överskotts-konkurs

Om en förening är försatt i konkurs och denna avslutas utan överskott är föreningen upplöst. Om det finns tillgångar som inte omfattas av konkursen ska rätten på ansökan av den som berörs besluta om likvidation. Finns det överskott i konkursen ska rätten besluta om likvidation i samband med att konkursen avslutas.

**Efter tio års
tystnad**

12.3.3 Upplösning utan likvidation

Om någon anmälan angående föreningen inte har kommit in till Bolagsverket på tio år, ska verket undersöka om föreningen fortfarande bedriver verksamhet. Det ska ske genom brev till den registrerade adressen och genom kungörelse. Om det två månader efter kungörelsen inte framgår att föreningen fortfarande består ska Bolagsverket avföra föreningen ur registret. Föreningen är därmed upplöst. Uppkommer därefter behov av likvidationsåtgärd ska rätten på ansökan av den som berörs besluta om likvidation (11 kap. 18 § EFL).

12.4 Likvidation av stiftelser

Regleringen finns i stiftelselagen (1994:1220), SL. I Handledning för stiftelser och ideella föreningar och samfälligheter m.m. 2008, finns en översiktlig beskrivning av de civilrättsliga bestämmelserna. Det finns inga bestämmelser om frivillig likvidation. En stiftelse kan inte upphöra så länge den kan uppfylla sitt ändamål.

12.4.1 Tvångslikvidation

**Särskild
balansräkning
– när skulderna
överstiger
tillgångarna**

En stiftelse som bedriver näringsverksamhet ska vara registrerad i länsstyrelsens stiftelseregister. Styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse som utövar näringsverksamhet ska ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att värdet av stiftelsens tillgångar understiger summan av stiftelsens skulder (7 kap. 1 § SL).

**– vid resultatlös
utmätning**

Samma skyldighet inträder om KFM har gjort en resultatlös utmätning.

**Ansökan hos
tingsrätt**

Visar balansräkningen att tillgångarna understiger skulderna ska styrelsen eller förvaltaren ansöka om likvidation hos tingsrätt. Ansökan kan också göras av styrelseledamot eller revisor.

**Kallelse från
domstolen**

När ansökan gjorts ska domstolen genast kalla stiftelsen och borgenärer som vill yttra sig i ärendet att inställa sig för domstolen på en bestämd dag då ansökan ska prövas. Kallelsen ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar minst två och högst fyra månader innan sammanträdesdagen. Skatteverket är borgenär enligt BorgL (se avsnitt 6.2.3.1).

Tingsrätten ska besluta att stiftelsen ska träda i likvidation, om det inte styrks att en balansräkning som visar att tillgångarna överstiger skulderna har blivit granskad av revisor och godkänd av länsstyrelsen (7 kap. 4 § SL). Tingsrätten ska utse likvidator.

**Personlig
betalnings-
skyldighet**

Underlåter styrelseledamöterna eller förvaltaren att upprätta särskild balansräkning eller att ansöka om likvidation, svarar de och andra som med vetskap om denna underlåtenhet handlar på stiftelsens vägnar solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för stiftelsen. En styrelseledamot eller förvaltaren undgår dock ansvar om han visar att underlåtenheten inte beror på försummelse av honom. Betalningsskyldigheten gäller inte för förpliktelser som uppkommer efter ansökan om likvidation eller en särskild balansräkning har upprättats och granskats av revisor och godkänts av länsstyrelsen (7 kap. 3 § SL).

Skatteverket är enligt 8 § BorgL behörigt att föra talan om personlig betalningsskyldighet enligt denna bestämmelse (se avsnitt 16.6).

**Kallelse på
okända
borgenärer m.m.**

Bestämmelserna om genomförandet av likvidationen och likvidatorns skyldigheter är likadana som för aktiebolag vad avser kallelse på okända borgenärer, betalning av skulder m.m. (se avsnitt 12.2.1). Dock föreligger ingen skyldighet att försätta stiftelsen i konkurs om den kan betala sina likvidationskostnader.

Upplösning

När likvidatorn har genomfört sitt uppdrag ska slutredovisningen, efter att ha granskats av revisor, inges till länsstyrelsen. När detta har skett är stiftelsen upplöst.

Om det finns behov av ytterligare likvidationsåtgärd ska likvidationen fortsätta (7 kap. 14 § SL).

**Överskotts-
konkurs**

Om en stiftelse som bedriver näringsverksamhet är i konkurs och denna avslutas med överskott, ska styrelsen eller förvaltaren inom en månad besluta att den ska träda i likvidation och anmäla detta till tingsrätten. Sker inte detta ska rätten fatta beslut om likvidation. Rätten ska utse likvidator.

12.4.2 Upplösning utan likvidation

Äldre än 50 år

Styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse får – under förutsättning att det inte finns några skulder – besluta att förbruka stiftelsens tillgångar i enlighet med ändamålet eller för näraliggande ändamål om stiftelsen bildades för mer än femtio år sedan och inte har kunnat främja sitt ändamål under de senaste fem åren och värdet av tillgångarna vid utgången av tre räkenskapsår har understigit ett basbelopp (6 kap. 5 § SL).

Länsstyrelsen ska underrättas om beslutet. Beslutet blir gällande tre månader efter att underrättelse inkommit, om inte länsstyrelsen dessförinnan förbjudit att det tillämpas.

Stiftelsen är upplöst när medlen är förbrukade (8 kap. 18 § SL).

12.5 Upplösning av andra juridiska personer

12.5.1 Likvidation av handelsbolag

Bestämmelserna finns i handelsbolagslagen. I Handledning för solidariskt ansvar i handelsbolag 2006, finns på s. 28 en redogörelse för bestämmelserna om likvidation och upplösning av handelsbolag och kommanditbolag.

12.5.2 Upplösning av ideella föreningar

De saknas särskild lagstiftning om ideella föreningar. I Handledning för stiftelser, ideella föreningar och samfälligheter m.m. 2010, s. 117 avsnitt "Ideella föreningar – civilrätt" finns en redogörelse för hur en ideell förening bildas och får rättskapacitet som juridisk person, vem som företräder den och hur den upplöses. Normalt bör det i stadgarna finnas regler om när och hur upplösningen ska gå till, t.ex. om det krävs flera föreningsstämmor eller viss majoritet.

12.5.3 Upplösning av dödsbon

Ett dödsbo är en juridisk person, som företräds av dödsbodelägarna eller av en boutredningsman. Tillgångarna utskiftas till dödsbodelägarna sedan skulderna har betalats. Bestämmelserna finns i Ärvdabalken

Förfarandet beskrivs i avsnitt 17.

12.6 Kallelse på okända borgenärer i andra sammanhang

Kallelse på okända borgenärer kan förekomma även i andra sammanhang, se lag (1981:131) om kallelse på okända borgenärer. Sökanden ska bifoga en förteckning över gäldenärens kända borgenärer om möjligt med adress (4 §).

Ansökan görs hos KFM om inte gäldenären är ett aktiebolag, då Bolagsverket kallar.

Kallelsen ska kungöras skyndsamt i PoIT. Om borgenären inte anmäler sin fordran inom sex månader från dagen för kallelsen kan fordran bli prekluderad, dvs. den är inte längre möjlig att få verkställd. KFM ska senast en månad före anmälningstidens utgång skicka underrättelse om kallelsen till alla som tagits upp i förteckningen över kända borgenärer.

Kontroll bör göras av latent skattefordringar.

13 Fusion, delning m.m.

Avsnittet behandlar fusion av aktiebolag och ekonomiska föreningar samt delning av aktiebolag och minskning av aktiekapital.

13.1 Fusion

13.1.1 Fusion av aktiebolag

I ABL regleras fusion mellan aktiebolag. Lagen medger inte fusion mellan ett aktiebolag och ett annat slag av association, t.ex. ett handelsbolag eller en ekonomisk förening. Samgåenden mellan företag med olika associationsform måste därför ske på annat sätt än genom fusion. I lagen om ekonomiska föreningar finns dock fusionsregler som tillåter att ett aktiebolag som helt och hållet ägs av en ekonomisk förening genom absorption går upp i den ekonomiska föreningen.

13.1.1.1 Fusionens rättsverkningar

Fusion innebär att två eller flera aktiebolag går samman varvid samtliga tillgångar och skulder överförs på ett av bolagen, samtidigt som överlåtande bolag upplöses. Aktieägarna i överlåtande bolag får betalt genom att få aktier i det övertagande bolaget eller kontant ersättning.

Risk för borgenärerna

En fusion får effekter inte enbart för aktieägarna utan också för bolagens borgenärer. Om det övertagande bolaget har sämre betalningsförmåga än överlåtande bolag innebär fusionen en risk för överlåtande bolags borgenärer. Om fusionen innebär att det övertagande bolagets ekonomiska ställning försämras får fusionen effekter också för övertagande bolags borgenärer.

De frivilliga förfarandena har i vissa fall missbrukats i syfte att försvåra fastställande av skatt m.m. och utkrävandet av betalning. Skatteverket har som borgenär möjlighet att i vissa lägen motsätta sig tilltänkta åtgärder. Skatteverket kan också under vissa förutsättningar få en fråga om tillstånd att verkställa en fusionsplan eller tillstånd till flyttning av säte uppskjuten (23 kap. 21 a § ABL respektive 11 a § lagen (2004:575) om europabolag).

Absorption	Fusion kan ske mellan ett övertagande aktiebolag på den ena sidan och ett eller flera överlåtande bolag på den andra sidan, s.k. absorption (23 kap. 1 § andra stycket 1 ABL). Genom en sådan fusion går bolaget/bolagen helt enkelt upp i det redan befintliga bolaget som ensamt ska fortsätta att existera.
Kombination	Fusion kan också ske genom att två eller flera överlåtande aktiebolag bildar ett nytt övertagande bolag, s.k. kombination, (23 kap. 1 § andra stycket 2 ABL). De gamla bolagen upphör därmed att existera.
Gräns- överskridande	En fusion kan avse antingen enbart svenska aktiebolag eller vara gränsöverskridande, dvs. inbegripa en motsvarande utländsk juridisk person inom EES. Vidare kan europabolag bildas genom fusion av aktiebolag hemmahörande i olika medlemsstater inom EES. Bestämmelser om europabolag finns i lagen (2004:575) om europabolag.
Universal- succession	<p>När en fusion är genomförd och registrerad hos Bolagsverket övergår överlåtande bolags tillgångar och skulder till det övertagande bolaget. Det överlåtande bolaget upplöses och vid kombination anses det övertagande bolaget vara bildat (23 kap. 26 § ABL). I prop. 1975:103 s. 527 f. anförs att både tillgångar och skulder får anses övergå i sin helhet, även om någon av dem inte skulle uppgivits eller ens varit känd vid tiden för fusionsavtalet och att fusionen utgör en form av universalsuccession.</p> <p>Situationen kan således anses vara densamma som då någon avlider och tillgångar och skulder övergår på dödsboet.</p>
Rättighetshavare	Innehavare av teckningsoptioner, konvertibler och andra värdepapper med särskilda rättigheter i det överlåtande bolaget ska ha minst motsvarande rättigheter i det övertagande bolaget eller få sina värdepapper inlösta (23 kap. 5 § ABL).
Företagsinteck- ning och borgen övergår inte	En innehavare av företagsinteckning har däremot inte rätt att göra den gällande mot det övertagande bolaget. Genom fusionen har den bedrivna intecknade verksamheten i det överlåtande bolaget upphört som inteckningsenhet och därmed har företagshypoteket upphört att gälla i verksamheten (NJA 1990 s. 3). Till skillnad mot vad som gäller för dödsbon kan troligen inte heller en borgen göras gällande mot det övertagande bolaget (RÅB 38-08). Borgenärerna skyddas i stället genom bestämmelser som ger dem rätt att motsätta sig fusionen om inte betalning eller ny betryggande säkerhet erhålls (23 kap. 24 § ABL).

Verkställighet Efter fusionen existerar inte det överlåtande bolaget längre och fordringar gentemot detta kan endast göras gällande mot det övertagande bolaget. Det övertagande bolaget blir alltså borgenärens motpart. Situationen är här densamma som då någon avlider och tillgångar och skulder övergår på dödsboet. En borgenär som har utverkat en exekutionstitel mot det överlåtande bolaget kan använda den för att få verkställighet mot det övertagande bolaget (RH 1996:48).

13.1.1.2 Skattefordringar och skatteprocess

Skattebeslut Ett genom fusion upplöst bolag saknar efter upplösningen rättshandlingsförmåga och kan inte vara part i en process. Part i den fortsatta processen eller i process som inleds efter fusionen blir det övertagande bolaget. Utan hinder av att bolaget upplösts ska en process avseende inkomsttaxering även efter upplösningen avse det upplösta (överlåtande) bolagets inkomsttaxering. Det upplösta bolaget är därför att anse som skattesubjekt (se RÅ 2002 ref. 82).

Ett beskattningsbeslut avseende tid före fusionen ska således avse det upplösta bolaget (skattesubjektet) men part i skatteprocessen ska vara det övertagande bolaget.

Skatt att betala Skatt att betala enligt beskattningsbeslutet registreras enligt gällande rutiner på det upplösta bolagets skattekonto. Det finns dock bara en betalningsskyldig, det övertagande bolaget. I de övertagna tillgångarna och skulderna ingår posterna på det upplösta bolagets skattekonto. Betalningskravet ska riktas mot det övertagande bolaget men betalning ska ske till det upplösta bolagets skattekonto.

Avräkning mellan skattekonton Det övertagande bolaget kan således ha två eller flera skattekonton. Enligt 16 kap. 9 § SBL ska ett inbetalt belopp räknas av från den skattskyldiges sammanlagda skatteskuld. Hos KFM ska det ske en sambandsregistrering av de fusionerade bolagen om något av bolagen är restfört. Därmed kan överskott från det ena bolagets skattekonto räknas av mot restförda skattekontoskulder hos det andra bolaget

13.1.1.3 Fusion mellan svenska bolag

En fusion genomförs i flera steg.

Fusionsplan En fusionsplan ska upprättas av styrelserna i de bolag som ska fusioneras. Planen ska bl.a. innehålla en redogörelse för de omständigheter som kan vara av vikt vid bedömningen av fusionens lämplighet samt hur fusionsvederlaget till aktie-

ägarna har bestämts. I planen ska också anges den planerade tidpunkten för överlåtande bolags upplösning. Vid kombination utgör fusionsplanen stiftelseurkund för det övertagande bolaget och ska innehålla förslag till bolagsordning m.m. Till fusionsplanen ska bifogas kopia av bolagens årsredovisning de tre senaste åren och om sex månader gått efter senaste räkenskapsårs utgång ska en redogörelse lämnas för verksamheten, resultatutvecklingen, investeringar samt för förändringar i likviditet och finansiering (23 kap. 6–10 §§ ABL).

**Granskning
av revisorer**

Revisorer ska granska fusionsplanen och avge ett skriftligt yttrande som ska bifogas till denna (23 kap. 11–13 §§ ABL). Vid absorption ska särskilt anges om revisorerna har funnit att fusionen medför fara för att borgenärerna i det övertagande bolaget inte ska få sina fordringar betalda. Bestämmelsen har tillkommit med hänsyn till de borgenärsskyddsregler som finns i 23 kap. 19 § och 22–24 §§ och som innebär att bolagets borgenärer kan påkalla säkerhet. Skyldigheten att ställa säkerhet gentemot det övertagande bolagets borgenärer bortfaller om det bolagets ekonomiska ställning enligt revisorernas bedömning är betryggande.

Vid kombination ska anges om de överlåtande bolagens sammanlagda verkliga värde för det övertagande bolaget uppgår till minst aktiekapitalet i detta.

Dessa bestämmelser kvarstår för alla aktiebolag och påverkas inte av revisionsplikens avskaffande, se avsnitt 5.5.

Registrering

Inom en månad efter upprättandet ska planen registreras hos Bolagsverket och kungöras, om det inte gäller privata bolag och alla aktieägare skrivit under planen. Därefter ska den tillsammans med revisorernas yttrande hållas tillgänglig för aktieägarna under viss tid fram till bolagsstämmorna (23 kap. 14 § ABL).

Bolagsstämmor

Bolagsstämma ska alltid hållas i de överlåtande bolagen och i det övertagande bolaget om det begärs av ägarna till minst fem procent av aktierna i detta. Det gäller särskilda majoritetskrav för godkännande av planen (23 kap. 15–18 § ABL).

**Underrättelse till
kända borgenärer**

När fusionsplanen har godkänts av bolagsstämmorna ska vart och ett av bolagen underrätta sina kända borgenärer om beslutet. Underrättelsen ska innehålla uppgift om att bolaget avser att ansöka om tillstånd att verkställa fusionsplanen samt uppgift om borgenärernas rätt att motsätta sig att fusionsplanerna verkställs. Borgenärerna i det övertagande bolaget

behöver dock inte underrättas, om revisorerna i yttrande över fusionsplanen har uttalat att de inte funnit att fusionen medför någon fara för dessa borgenärer (23 kap. 19 § ABL).

**Ansökan till
Bolagsverket**

Det övertagande bolaget, eller vid kombination, det äldsta av de överlåtande bolagen ska ansöka om tillstånd att verkställa fusionsplanen. Ansökan ska inges inom en månad efter att samtliga bolag godkänt planen och inom två år från registreringen av planen (23 kap. 20 § ABL).

**Hinder mot
tillstånd**

Bolagsverket ska pröva om det föreligger grund för avslag och kan under vissa förutsättningar vilandeförklara ärendet (23 kap. 21 § ABL).

Bolagsverket ska underrätta Skatteverket när en ansökan gjorts enligt 23 kap. 20 § ABL (32 a § ABF).

**Skatteverket
kan skjuta upp
fusionen**

Skatteverket får besluta att det under en viss tid om högst tolv månader föreligger hinder att verkställa fusionen. Tiden får förlängas om det finns särskilda skäl. Så länge Skatteverkets beslut gäller ska Bolagsverkets handläggning vila (23 kap. 21 a § ABL).

Skatteverket får fatta sådant beslut endast om det är motiverat med hänsyn till allmänintresset, verket har beslutat om revision hos bolaget och det finns skäl att anta att revisionen skulle försvåras avsevärt av fusionen. Bestämmelsen infördes i samband med nya regler om gränsöverskridande fusioner (prop. 2007/08:15 s. 134), se vidare nedan om gränsöverskridande fusioner i avsnitt 13.1.1.5.

När det gäller innebörden av begreppet allmänintresse och frågan om en fusion kan anses avsevärt försvåra revisionen så är intresset av en effektiv skattetillsyn i princip ett sådant allmänintresse som kan ligga till grund för ett motsättande (prop. 2005/06:150 s. 176). Av EG-domstolens praxis följer att en proportionalitetsprincip måste iaktas. Skatteverkets intresse av att säkerställa en effektiv skattetillsyn måste alltså i varje enskilt fall vägas mot bolagets intresse av att kunna genomföra den planerade fusionen. Om revisionen är av mindre komplicerat slag, eller om den är i det närmaste avslutad, kan den normalt inte åberopas som grund för motsättande. Det har också betydelse om bolaget kan antas vara villigt att medverka vid revisionen.

**Kallelse på
borgenärer**

Om det inte föreligger något hinder mot ansökan ska Bolagsverket kalla bolagens borgenärer. Kallelse behöver dock inte riktas till borgenärerna i det övertagande bolaget om revisorerna

i yttrande över fusionsplanen har uttalat att de inte har funnit att fusionen medför någon fara för dessa (23 kap. 22 § ABL).

Kallelsen som ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar, ska innehålla ett föreläggande för den som vill motsätta sig ansökan om fusion att göra detta senast en viss dag.

Särskild underrättelse till Skatteverket

Bolagsverket ska alltid skicka en särskild underrättelse till Skatteverket (23 kap. 22 § ABL). Enligt 9 § BorgF ska Skatteverket, om bolaget är gäldenär hos KFM, informera KFM om att underrättelse inkommit.

Överlämnande till tingsrätt vid bestridande

Om någon borgenär i det eller de bolag som kallelsen avser motsätter sig ansökan ska Bolagsverket överlämna ärendet till tingsrätten för beslut. Tingsrätten får lämna tillstånd till fusionen endast om de borgenärer som har motsatt sig ansökan får full betalning eller betryggande säkerhet för sina fordringar (23 kap. 24 § ABL).

I vilka fall Skatteverket som borgenär bör begära full betalning eller säkerhet för sina fordringar eller motsätta sig ansökan behandlas nedan i avsnitt 13.1.3.

Registrering av fusionen

Styrelsen för det övertagande bolaget ska anmäla fusionen till Bolagsverket för registrering i aktiebolagsregistret inom två månader efter att tillstånd getts. Först efter det att registrering skett är överlåtande bolag upplöst. Samtidigt med registreringen övergår överlåtande bolags tillgångar och skulder med undantag för skadeståndsanspråk med anledning av fusionen, till det övertagande bolaget (23 kap. 25 § ABL).

Om anmälan inte inges i rätt tid är frågan om fusion förfallen (23 kap. 27 § ABL).

13.1.1.4 Absorption av helägt dotterbolag.

När ett helägt dotterbolag uppgår i moderbolaget blir den formella gången av fusionen något annorlunda. Bestämmelserna finns i 23 kap. 28–35 §§ och är i huvudsak identiska med i bestämmelserna om absorption i avsnittet ovan. Dock finns ingen motsvarighet till 23 kap. 21 a § ABL om att Skatteverket kan besluta om hinder mot att verkställa fusionsplanen.

Är det fråga om svenskt dotterbolag som ska uppgå i ett utländskt moderbolag blir bestämmelserna om gränsöverskridande fusioner nedan tillämpliga och bestämmelsen i 21 a § gäller.

Särskild underrättelse till Skatteverket

Skatteverket ska liksom vid övriga fusioner få en särskild underrättelse om kallelsen på borgenärer och underrätta KFM om denna enligt 9 § BorgF när moder- eller dotterbolaget är gäldenär hos KFM.

13.1.1.5 Gränsöverskridande fusioner

Bestämmelserna om gränsöverskridande fusioner bygger på EG:s direktiv om gränsöverskridande fusioner (se prop. 2007/08:15).

Ett svenskt aktiebolag får delta i en fusion med en motsvarande juridisk person med hemvist inom EES-området. Bestämmelserna finns i 23 kap. 37–51 §§ ABL och överensstämmer vad gäller hantering av registrering, kallelse på okända borgenärer, kungörelser m.m. med vad som gäller för en inhemsk fusion.

Fusionsintyg

När Bolagsverket gett tillstånd till fusionen utfärdar verket ett särskilt fusionsintyg för det eller de svenska bolag som deltar i fusionen. Bolagsverket intygar att den del av förfarandet som regleras av svensk lag har skett på föreskrivet sätt. Om det övertagande bolaget har eller ska ha sin hemvist i en annan stat än Sverige ska svenska bolag som deltar i fusionen ge in intyget till motsvarande myndighet som Bolagsverket inom sex månader från utfärdandet. Efter underrättelse från motsvarigheten till Bolagsverket om att fusionen har ägt rum ska verket föra in uppgiften om att det eller de överlåtande svenska bolagen har upplösts.

Skatteverket kan besluta om hinder mot att verkställa fusionen se avsnitt 13.1.1.3.

Särskild underrättelse till Skatteverket

Skatteverket ska särskilt underrättas om kallelsen på borgenärer och underrätta KFM om denna enligt 9 § BorgF om moder- eller dotterbolaget är gäldenär hos KFM.

13.1.1.6 Gränsöverskridande fusioner för finansiella företag

I lagen (2004:297) om bank och finansieringsrörelse finns särskilda regler om gränsöverskridande fusioner (10 kap. 18–25 b §§). Ansökan om tillstånd att verkställa fusionsplan ska inges till Finansinspektionen. Denna kan förklara planen vilande, bl.a. om bolagens borgenärer inte har tillförsäkrats betryggande säkerhet eller om de fusionerande bolagens ekonomiska förhållanden i övrigt är sådana att fusionen inte kan anses förenlig med insättares eller andra fordringsägares intressen.

Finansinspektionen ska underrätta Skatteverket när ansökan inkommit.

13.1.2 Fusion av ekonomiska föreningar

Även ekonomiska föreningar kan fusioneras, dels internt med andra svenska föreningar, dels gränsöverskridande med utländska motsvarigheter inom EES. Vidare kan interna och gränsöverskridande fusioner ske mellan ekonomiska föreningar och deras dotteraktiebolag. Fusioner rörande ekonomiska föreningar behandlas i 12 kap. EFL.

Bestämmelserna är i princip identiska med bestämmelserna i 23 kap. ABL. Skillnaderna beror på att bolagsstämman och föreningsstämman delvis har olika uppgifter.

Särskild underrättelse till Skatteverket

Rättsverkningarna av en fusion är desamma, liksom reglerna om borgenärsskydd. Fusionsplanen ska granskas av revisorer. Kända borgenärer ska underrättas. Kallelse ska ske på borgenärer, dock endast i överlåtande föreningar och Skatteverket ska ha en särskild underrättelse (12 kap. 14 § EFL). Skatteverket kan som kallad borgenär motsätta sig fusionen (2 kap. 15 § EFL).

Skatteverket kan enligt besluta om att hinder föreligger mot verkställande av fusionsplanen i samband med revision (12 kap. 13 § EFL).

Det finns särskilda regler om fusion mellan ekonomisk förening och helägt dotterbolag i 12 kap. 21 § EFL och bestämmelser om fusion mellan en ekonomisk förening och en motsvarande utländsk juridisk person i 12 kap. 22–40 §§ EFL. Bestämmelser om gränsöverskridande fusion mellan förening och helägt dotterbolag finns i 12 kap. 41–43 §§ EFL. Bestämmelserna om gränsöverskridande fusioner skiljer sig inte från vad som gäller för aktiebolag.

13.1.3 Skatteverkets åtgärder vid planerad fusion

Fusion är ett billigt och relativt enkelt sätt att upplösa aktiebolag och ekonomiska föreningar, som annars skulle komma att försättas i likvidation och/eller konkurs. Vad som sägs om bolag nedan gäller även ekonomiska föreningar.

Det har i vissa skalbolagshärvor förekommit att ett stort antal aktiebolag har upplösts genom fusion. Syftet torde främst ha varit ett försök att dölja de oegentligheter, som begåtts i skalbolagen. Genom gränsöverskridande fusioner kan sätet flyttas utomlands tillsammans med styrelse och räkenskaps-

material m.m. vilket gör det nödvändigt att begära handräckning för att få in uppgifter för skattekontroll och verkställighet av betalningskrav.

Underrättelse

Som känd borgenär kan Skatteverket få underrättelse direkt från bolagen om fusionsplanen.

Skatteverket får alltid en särskild underrättelse om ansökning om tillstånd till fusion i samband med att Bolagsverket utfärdar kallelse till borgenärer.

En underrättelse om planerad fusion bör alltid föranleda en borgenärsutredning enligt 2 § BorgL, varvid möjligheterna att få betalt för statens fordringar av det övertagande bolaget efter fusionen ska bedömas. Är något av bolagen restfört ska KFM underrättas.

Övertagande bolag solvent

Är det övertagande bolaget solvent och det inte har framkommit några omständigheter som bör utgöra grund för revision i något av bolagen, saknas anledning att vidta ytterligare åtgärder.

Övertagande bolag med skulder

Kallelse riktas sällan till borgenärerna i övertagande aktiebolag. Revisorerna ska vid absorption av aktiebolag uttala att fusionen inte utgör någon fara för det övertagande bolagets borgenärer och därmed utfärdas det inte någon kallelse på dessa. Normalt torde det inte finnas skäl att ifrågasätta ett sådant uttalande. Skatteverket kan dock ha uppgifter om skattefordringar m.m. som bolagets revisorer saknat kännedom om. Skatteverket bör då snabbt se till att beslut fattas och att åtgärder vidtas för att få in eller säkerställa betalning. Skatteverket kan inte motsätta sig fusionen enligt bestämmelserna i 23 kap. 23 § ABL och 12 kap. 15 § EFL.

När det gäller ekonomiska föreningar krävs inte motsvarande uttalande av revisorerna och kallelse ska riktas endast till borgenärerna i överlåtande förening/dotterbolag.

Det är endast som kallad borgenär som Skatteverket kan motsätta sig fusionen enligt dessa bestämmelser.

Överlåtande bolag med skulder

När staten har fordringar i ett överlåtande bolag kan det bli aktuellt att motsätta sig fusionen. Skriftlig anmälan till Bolagsverket ska lämnas vid den tidpunkt som anges i föreläggandet till borgenärerna. Skatteverket måste särskilt uppmärksamma om det överlåtande bolaget har ställt säkerhet för statens fordringar i samband med anstånd eller av annat skäl. Den planerade fusionen utgör skäl att begära ny säkerhet. Om

inte det övertagande bolaget ställer ny säkerhet eller full betalning erlaggs bör Skatteverket motsätta sig fusionen.

Det kan också finnas skäl att motsätta sig fusionen om statens fordringar i överlåtande bolag är stora och betalningsförmågan i det övertagande bolaget bedöms bli mindre. Normalt torde dock andra borgenärsåtgärder ligga närmare till hands, såsom konkurs, företrädaransvar eller betalningssäkring mot det överlåtande bolaget.

Om Skatteverket motsätter sig fusionen överlämnar Bolagsverket ansökan till tingsrätten som utfärdar tillstånd till fusionen endast om full betalning erlagts eller betryggande säkerhet har ställts. Skatteverket måste visa att fordran finns men den behöver inte ha förfallit till betalning.

Behov av revision

Det kan framkomma omständigheter som bör föranleda skatterevision.

Ändringar pga. EU-direktiv

I Ds Ju 2010:32 från Justitiedepartementet lämnas förslag till vissa ändringar i ABL med anledning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/109/EG om rapporteringskrav och dokumentationskrav i samband med fusioner och delningar av aktiebolag

13.2 Delning av aktiebolag

Bestämmelser om delning av svenska aktiebolag finns i 24 kap. ABL.

Reglerat förfarande

Reglerna om delning medger en uppdelning av ett aktiebolag genom ett särskilt förfarande där tillgångar och skulder övergår direkt på de nya bolagen utan något särskilt utdelnings- eller likvidationsförfarande. Det har ansetts att regler av detta slag i många fall kan vara ändamålsenliga och utgöra ett naturligt komplement till fusionsreglerna. Det förhållandet att det finns särskilda regler av detta slag i flertalet andra europeiska länder, däribland i Danmark, Norge och Finland, har också bidragit till att regler om delning har tagits in i svensk rätt.

För närvarande finns inget bolagsrättsligt stöd för att göra gränsöverskridande delningar.

13.2.1 Delningens rättsverkan

Fission

Delning kan genomföras genom att det överlåtande bolagets samtliga tillgångar och skulder övertas av två eller flera andra bolag och det överlåtande bolaget upplöses utan likvidation (fission).

Avknoppning	<p>Delningen kan också ske genom att en del av det överlåtande bolagets tillgångar och skulder övertas av ett eller flera andra bolag utan att det överlåtande bolaget upplöses (avknoppning eller partiell delning). Övertagande bolag kan vara redan bildade aktiebolag eller bolag som bildas genom delningen (24 kap. 1 § ABL).</p> <p>Vederlaget till aktieägarna i det överlåtande bolaget ska bestå av aktier i det eller de övertagande bolagen eller av pengar (24 kap. 2 § ABL).</p>
Övertagande bolags betalningsansvar	<p>Efter delningen kommer det att finnas två eller flera bolag med tillgångar och skulder från det överlåtande bolaget. Vilka skulder och tillgångar som ska överföras till respektive bolag ska framgå av delningsplanen. Om en skuld som åvilar det överlåtande bolaget genom delningen ska överföras till ett övertagande bolag, svarar det senare bolaget efter delningen för skulden utan någon begränsning. Förmår det övertagande bolaget inte betala skulden, svarar de övriga övertagande bolagen solidariskt för skulden, dock med ett belopp som för varje bolag motsvarar det verkliga värdet av den netto-behållning som har tilldelats bolaget vid delningen.</p> <p>Om en skuld som åvilar det överlåtande bolaget inte behandlas i delningsplanen, svarar de övertagande bolagen eller vid avknoppning det eller de övertagande bolagen och det överlåtande bolaget för skulden solidariskt och utan begränsning, (24 kap. 5 § ABL).</p> <p>Liksom vid fusion ska innehavare av särskilda rättigheter i det överlåtande bolaget ha minst motsvarande rättigheter i det övertagande bolaget eller få sina värdepapper inlösta.</p>
Skattekontofordringar	<p>Hur skattekontofordringar ska behandlas vid delning för att säkerställa att den solidariska betalningsskyldigheten ska kunna göras gällande är ännu inte klarlagt.</p>
Företagsinteckning och borgen övergår inte vid fission	<p>En innehavare av företagsinteckning har inte rätt att göra den gällande mot det övertagande bolaget. Liksom vid fusion har den bedrivna intecknade verksamheten i det överlåtande bolaget upphört som inteckningsenhet om bolaget har upplösts och därmed har företagshypoteket upphört att gälla i verksamheten (NJA 1990 s. 3). Det får antas att inte heller borgen kan göras gällande mot det övertagande bolaget om det har upplösts. Finns det bolaget däremot kvar efter avknoppning bör både företagsinteckning och borgen kunna göras gällande.</p>

Vid fission skyddas borgenärerna i stället genom bestämmelser som ger dem rätt att motsätta sig delningen.

13.2.2 Förfarandet

Delningsplan	Styrelserna för överlåtande och övertagande bolag ska upprätta en gemensam delningsplan, som i princip ska innehålla samma uppgifter som vid fusion.
Beskrivning av tillgångar och skulder	Det ska också finnas en noggrann beskrivning av vilka tillgångar och skulder som ska överföras till vart och ett av bolagen. En fission innebär gäldenärsbyte för borgenärerna i det överlåtande bolaget. Dessa fordringsägare måste veta vad som överförs. Delningsplanen ska granskas av revisorer. Detta ska ske i alla aktiebolag och har inte påverkats av revisionsplikten avskaffande, se avsnitt 5.5.
Registrering	Planen ska inom en månad inges till Bolagsverket för registrering. Registreringen ska kungöras. Aktieägarna i det överlåtande bolaget ska godkänna delningsplanen på bolagsstämma.
Underrättelse till kända borgenärer	Liksom vid fusion ska kända borgenärer underrättas. Det behövs inte i övertagande bolag om revisorerna har uttalat att det inte föreligger någon fara för borgenärerna. Bolagen ska begära tillstånd att verkställa delningsplanen.
Kallelse på borgenärer	Bolagsverket ska genom kungörande i Post- och Inrikes Tidningar utfärda kallelse på borgenärer (24 kap. 24 § ABL) Bolagsverket ska till Skatteverket skicka en särskild underrättelse om kallelsen. Skatteverket ska i sin tur informera KFM om kallelsen, om det bolag eller den förening som avses med kallelsen är gäldenär hos KFM (9 § BorgF). Borgenärer i övertagande bolag ska inte kallas om revisorerna uttalat att deras rätt inte är i fara.
Kallad borgenär kan motsätta sig	Om inte någon av de kallade borgenärerna motsätter sig delningen ska Bolagsverket lämna tillstånd. Motsätter sig någon borgenär ska ärendet lämnas till tingsrätt. Rätten ska ge tillstånd om borgenären fått full betalning eller säkerhet för sin fordran. När delningen registreras hos Bolagsverket är överlåtande bolag upplöst om det är fission. De tillgångar och skulder som angetts i delningsplanen har därmed övergått till övertagande bolag. Tillgångarna och skulder som inte har tagits upp i delningsplanen t.ex. latent skatteskulder kvarstår i det överlåtande bolaget när detta finns kvar efter avknoppning. Vilket av

bolagen som ska anses ha övertagit skatteskulder efter fission torde vara svårt att avgöra.

**Utred latent
skulder**

Vid fission är det därför viktigt att Skatteverket har som åtgärd att kontrollera om det finns latent skatteskulder och kräva betalning eller säkerhet av det överlåtande företaget. Inkommer inte betalning eller säkerhet måste Skatteverket motsätta sig att tillstånd ges till delningen.

**Ändringar pga.
EU-direktiv**

I Ds Ju 2010:32 från Justitiedepartementet lämnas förslag till vissa ändringar i ABL med anledning av Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/109/EG om rapporteringskrav och dokumentationskrav i samband med fusioner och delningar av aktiebolag

13.3 Minskning av aktiekapital

I 20 kap. 1 § ABL anges att minskning av aktiekapitalet får ske för

1. täckning av förlust, om det inte finns fritt eget kapital som motsvarar förlusten
2. avsättning till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman
3. återbetalning till aktieägarna

Förslag

Ett förslag ska upprättas i vilket ändamålet med minskningen ska anges. Ekonomisk information ska bifogas och förslaget ska granskas av revisorer.

**Ansökan om
tillstånd**

Bolaget ska alltid ansöka om tillstånd hos Bolagsverket när grunden för minskningen är punkt 1 eller 3 (20 kap. 23 § ABL). I vissa fall gäller det också när minskningen sker enligt punkt 2 (20 kap. 23 § ABL).

**Underrättelse till
kända borgenärer**

I dessa fall ska bolaget även underrätta sina kända borgenärer (20 kap. 24 § ABL). Bedömer Bolagsverket att det inte föreligger något hinder mot minskningen utfärdar myndigheten kallelse på bolagets borgenärer (20 kap. 26 § ABL). Bolagsverket ska skicka en särskild underrättelse om kallelsen till Skatteverket, som i sin tur ska informera KFM, om bolaget är gäldenär hos KFM (9 § BorgF).

Bolagsverket kungör förslaget och skickar kallelse på bolagets borgenärer med föreläggande för den som vill motsätta sig ansökningsen att senast viss dag skriftligen anmäla detta.

**Utred latent
skulder**

Skatteverket bör när förslaget grundas på punkt 1 eller 3 ha som åtgärd att kontrollera om det finns latent skatteskulder och kräva betalning eller säkerhet av det överlåtande företaget. Inkommer inte betalning eller säkerhet bör Skatteverket motsätta sig att tillstånd ges till minskningen.

14 Konkursansökan

14.1 Syfte med konkursansökan

14.1.1 Inledning

Före den 1 januari 2008 har KFM haft behörighet att ansöka om konkurs för statens fordringar i allmänna mål. När denna uppgift gick över till Skatteverket förutsatte lagstiftaren att:

”Medan antalet ansökningar om likvidation är relativt litet gör Kronofogdemyndigheten i dag en stor mängd konkursansökningar. Förhållandena får antas bli i huvudsak detsamma när uppgiften i fortsättningen ska skötas av Skatteverket” (prop. 2006/07:99 s. 32).

Sedermere, med anledning av ett förslag att avskaffa statens förmånsrätt för fordringar avseende utgiven lönegaranti, sägs följande:

”Ett avskaffande av förmånsrätten innebär att staten blir den ojämförligt störste oprioriterade borgenären och erhåller en stor del av utdelningen som går till oprioriterade borgenärer. Staten kommer därför ofta även fortsättningsvis ha ett intresse av att bevaka sina fordringar i obeståndssituationer och vara en aktiv fordringsägare. Det är dock naturligt att statens intresse av att söka gäldenärer i konkurs minskar i och med att statens utdelning i konkurser i allmänhet minskar. Staten får då, liksom andra borgenärer, noga överväga för- och nackdelar med olika tillvägagångssätt för att bevaka sina intressen.” (Prop. 2007/08:161 s. 44.)

Skatteverkets uppdrag inom borgenärsområdet styrs av förvaltningsrättsliga regler, av myndighetsförordningen (2007:515), av förordningen med instruktion för Skatteverket (2007:780) samt av vad riksdagen föreskriver om Skatteverkets verksamhet i de årliga regleringsbrev i samband med att statens budget fastställs. Se närmare om detta i avsnitt 1.7 Skatteverkets uppdrag.

Riktlinjer

Skatteverket har antagit riktlinjer för Skatteverket som borgenär, se bilaga 1. Av riktlinjerna framgår bl.a. att Skatteverket ska utifrån en bedömning av processekonomi och allmänprevention avgöra om en konkursansökan ska ges in.

Ett konkursbeslut är ett mycket ingripande beslut. Av denna anledning är det viktigt att utförligt dokumentera varför en konkursansökan anses vara den lämpligaste borgenärsåtgärden enligt den företagna borgenärsutredningen.

Tre syften ska särskilt beaktas när en handläggare ska göra en bedömning av om en konkursansökan ska inges, se nedan 14.1.2–14.1.4. Det bör noteras att en konkursansökan kan göras trots att inte något av dessa syften är för handen. I normalfallet bör dock ett av dessa syften alltid finnas med. Riktlinjerna gör en åtskillnad mellan näringsidkare och privatpersoner som inte bedriver näringsverksamhet.

Privatpersoner

I normalfall finns det ingen anledning att ansöka om konkurs gentemot privatpersoner som inte bedriver näringsverksamhet. Att en skatteskuld är stor ska inte innebära någon annan inställning. Naturligtvis bör en stor skuld vara en tydlig signal till handläggaren att noggrant utreda hur skulden har uppkommit. Även när det gäller en person som är styrelseledamot i ett flertal aktiebolag eller en person som tidigare ådömts företrädaransvar ska bedömningen av om konkursansökan är en lämplig borgenärsåtgärd göras mot bakgrund av om personen kan anses vara näringsidkare eller inte. Om ett bulvanförhållande föreligger bör både bulvanen och den person bulvanen företräder behandlas som näringsidkare.

Beträffande privatpersoner som bedriver näringsverksamhet i liten skala är det normalt effektivare att vidta andra borgenärsåtgärder såsom återkallelse av F-skatt och anmälan om indragning av meddelade trafik tillstånd i stället för en konkursansökan. Arbetsredskap och annan utrustning för gäldenärens verksamhet är nämligen i regel beneficieegendom (5 kap. 1 § 3 UB). Sådan egendom ingår följaktligen inte i ett konkursbo.

Ideella föreningar

Ideella föreningar och stiftelser som inte betalar skatter och avgifter bör i normala fall hanteras som näringsidkare vad gäller konkursansökan.

14.1.2 En konkursansökan förhindrar skuldsättning

Huvudregel för näringsidkare

Även om en konkursansökan många gånger är ett kraftfullt påtryckningsmedel för en borgenär att erhålla betalning är detta inte ett självständigt syfte för Skatteverket. JO har även

uttalat att ”Ett konkursförfarande är inte avsett att tjäna som ett hjälpmedel för att driva in en tvistig fordran eller för att förmå en motsträvig men solvent gäldenär att betala en skuld.” (RÅB 4-10.)

Alla typer av näringsidkare, fysiska och juridiska personer, som bedriver verksamhet och inte betalar sina skatter och avgifter bör dock försättas i konkurs så snabbt som möjligt om det kan konstateras att andra borgenärsåtgärder inte kommer att leda till/inte har lett till betalning. Därigenom förhindras på ett tidigt stadium en fortsatt skuldsättning till staten.

Exempel

Ett bolag har en enstaka skatteskuld som överlämnats till KFM för indrivning. Skulden kan t.ex. ha uppkommit efter en revision och kan uppgå till ett förhållandevis stort belopp. Om bolaget sköter den löpande inbetalningen av skatter och avgifter kan man diskutera hur situationen bör hanteras. Är det lämpligt att gå in med en konkursansökan i sådant fall? En konkursansökan är enligt exemplet tydligen inte nödvändig för att förhindra fortsatt skuldsättning. Samtidigt sägs i borgenärsriktlinjerna att en bedömning även ska göras utifrån allmänpreventiva skäl. Av grundläggande betydelse är huruvida en grundligt utförd borgenärsutredning visar att Skatteverket kan ha fortsatt förtroende för bolaget som motiverar att verket inte går in med en konkursansökan trots att utmätningsbara tillgångar saknas. Finns det godtagbara förklaringar till dagens ekonomiska situation för bolaget, t.ex. att fordran uppkommit genom en långvarig skatteprocess där den slutliga utgången varit tveksam? Även när en skatteprocess pågår under lång tid och anstånd med betalning medges därför att utgången av processen är oviss måste ett bolag räkna med risken att i slutändan bli betalningsskyldigt för skattebeloppet och därför se till att ha beredskap för detta. Betalning ska normalt erläggas så snart ett skattebelopp blir slutligt fastställt och tidigare anståndsbeslut hävts. Om betalning inte erläggs kommer skulden att överlämnas till KFM för indrivning. Vid tillgångsundersökningen kan det framkomma att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar till full betalning av skulden. Om Skatteverket i ett osäkert rättsläge drivit en skatteprocess t.ex. för att få en ny lagstiftning prövad och bolaget skött löpande skatter

under tiden är det i regel olämpligt att så snart processen är avslutad lämna in en konkursansökan. Om bolaget inte kan lämna nöjaktiga förklaringar till oförmågan att betala skatteskulden kan det dock vara lämpligt att med stöd av allmänprevention ansöka om konkurs.

En annan situation är hur en enskild näringsidkare som sköter löpande skatter och avgifter, men inte betalar underhållsstöd, ska hanteras. Det finns inte några utmättningsbara tillgångar och inte heller några förutsättningar att återkalla F-skattsedel. En konkursansökan kan i detta fall inte motiveras av att en konkurs förhindrar fortsatt skuldsättning. Frågan är om det i dessa fall finns allmänpreventiva skäl som gör sig gällande? För att det ska kunna anses vara fråga om allmänpreventiva skäl bör det röra sig om så betydande belopp att det kan påverka konkurrensituationen. I normalfallet torde det sällan bli fråga om så stora belopp. En gäldenär som systematiskt drar på sig felparkeringsavgifter på stora belopp bör å andra sidan försättas i konkurs. Näringsidkaren kan i det senare fallet förmodligen hålla lägre priser än konkurrenterna genom att han underlåter betalning av vissa skulder. Det är en uppgift för Skatteverket att stävja osund konkurrens varvid allmänpreventiva skäl kan åberopas.

14.1.3 En konkursansökan förhindrar ekonomisk brottslighet

Det är inte något självändamål för Skatteverket att ansöka om konkurs gentemot näringsidkare som har upphört med sin verksamhet men som har kvarvarande skulder till staten. Många av dessa blir efter en tid föremål för tvångslikvidation och därefter försatta i konkurs efter ansökan av likvidatorn. En likvidator är nämligen skyldig att ansöka om konkurs om han kan konstatera att bolaget är på obestånd (25 kap. 36 § ABL), se avsnitt 12.1.1.

Ett bolag som upphört med sin verksamhet utan att betala skatter och avgifter omfattas dock många gånger av syftet att förhindra ekonomisk brottslighet. Det är väl känt att sådana bolag ofta kan användas för diverse brottslighet. En borgenärsutredning bör utvisa hur förhållandena är i det enskilda fallet.

14.1.4 En konkursansökan innebär konkursutdelning

Ett av syftena med att ansöka om konkurs är att få i vart fall någon utdelning genom ett konkursförfarande. Av borgenärsutredningen ska det framgå varför det ekonomiska utfallet för

staten bedöms vara mer fördelaktigt i en konkurs i jämförelse med andra indrivningsåtgärder. Handläggaren måste därför beakta de konkurskostnader som tillkommer.

Återvinning

Återvinning kan tillföra konkursboet tillgångar som förväntas ge utdelning till staten som borgenär. Om borgenärsutredningen visar att det finns misstankar om återvinningsbara transaktioner, t.ex. stora betalningar till leverantörer, avyttring av värdefull egendom, säkerheter som lämnats efter det att krediten givits, avsättningar till fonder, stora gåvor m.m. föreligger i regel skäl för konkursansökan.

Detsamma gäller om det enligt 17 kap. ABL finns misstankar om olovliga värdeöverföringar m.m. (t.ex. köp till överpris, försäljning till underpris, utbetalningar till tredje man, vederlagsfri pantsättning eller koncernbidrag).

Efter det att förmånsrätten för skatter avskaffades år 2004 har möjligheterna till utdelning försämrats kraftigt. Fr.o.m. den 1 januari år 2009 har även förmånsrätten för statens fordringar på grund av utbetalad lönegaranti avskaffats (prop. 2007/08:161).

I riktlinjerna anges att Skatteverket även ska beakta processökonomi vid sin bedömning av om en konkursansökan ska ges in. Detta bör förstås i den inskränkta betydelsen att det ska avse Skatteverkets överväganden och kostnader vid en ansökan om konkurs. Det kan t.ex. vara fråga om att Skatteverket riskerar mycket stora rättegångskostnader för den händelse att domstolen avslår konkursansökan. Det är dock inte fråga om att Skatteverkets handläggare förväntas göra en bedömning utifrån något hänsynstagande till ett generellt samhälls-ekonomiskt ansvar. Att en konkurs oundvikligen för med sig kostnader för olika aktörer, förutom Skatteverket i dess borgenärsarbete, och att kostnaderna många gånger ytterst ska betalas av statliga medel har ingen självständig betydelse. Skatteverket är i detta avseende likställd andra borgenärer.

14.1.5 Förhållandet mellan konkursansökan och återkallelse av F-skattsedel

En återkallelse av en F-skattsedel kan aktualiseras om innehavaren – i en utsträckning som inte är obetydlig – brister i redovisning eller betalning av skatt (4 kap. 13 § 5 SBL). Enligt lagstiftaren bör schabloner lämpligen användas så långt det är möjligt samt hänsyn tas till skuldbeloppets storlek och betalningsdröjsmålets längd (prop. 1991/92:112 s. 121). Skatte-

verket har förklarat att återkallelse i normalfallet endast bör ske om de obetalda skatterna överstiger 30 000 kr (Skatteverket 2004-04-28, dnr 130 312877-04/113).

Det är i regel en lika ingripande borgenärsåtgärd att ansöka om konkurs som att initiera en återkallelse av en F-skattsedel. Det har ingen avgörande betydelse att Skatteverket själv kan besluta om återkallelse medan konkursbeslut meddelas av domstol. Konsekvenserna blir likartade för den näringsidkare inom tjänstesektorn som inte kan åstadkomma rättelse. I praktiken kommer verksamheten att upphöra; antingen genom ett konkursbeslut eller beslut att återkalla F-skattsedeln. Mot denna bakgrund har Skatteverket övervägt om det finns skäl att införa beloppsgränser även för konkursansökningar.

Helhetsbedömning

En grundläggande tanke i Skatteverkets borgenärsarbete är att handläggaren ska göra en helhetsbedömning av gäldenärens ekonomiska situation när det finns tecken på att denne inte kan eller inte vill betala uppkomna skatteskulder. Detta innebär att arbetet, så långt det är möjligt, inte bör begränsas av schabloner. Det finns i normala fall inte anledning att inge en konkursansökan för en skattefordran som inte uppgår till 30 000 kr. I de fall Skatteverket ändå överväger att inge en konkursansökan bör det finnas tydligt dokumenterat i borgenärsutredningen att det handlar om verksamheter som av någon särskild anledning bör upphöra. Det bör främst vara fråga om att nå andra effekter med konkursansökan än att enbart förhindra fortsatt skuldsättning. Om det genom borgenärsutredningen framkommer uppgifter som tyder på ekonomisk brottslighet kan det finnas skäl att agera snabbt oavsett skatteskuldens storlek. Med andra ord kan det i undantagsfall vara motiverat att inge en konkursansökan avseende skulder som anses vara för obetydliga för att initiera en återkallelse av en F-skattsedel.

Beloppsgränser

Huruvida det är möjligt att återkalla en F-skattsedel ska även fortsättningsvis bedömas i enlighet med den utfärdade skrivelsen. Beloppsgränserna är inte absoluta utan kan frångås i ett enskilt fall. ”I undantagsfall kan F-skattsedeln återkallas vid lägre belopp, t.ex. om det kan misstänkas att F-skattsedeln används i skatteundrandragande syfte” (se skrivelsen). En konkursansökan är en sista utväg när det kan konstateras att andra borgenärsåtgärder inte kommer att leda till/inte har lett till betalning. Om en ansökan om konkurs ges in bör den uppkomna situationen i regel betraktas som ett sådant undantagsfall där beloppsgränserna kan frångås. En åter-

kallelse ska hanteras på sedvanligt sätt med kommunikering etc. med innehavaren. Om denne betalar sin skuld kan självfallet ingen återkallelse ske.

**Särskilda skäl
avstå från
återkallelse**

Återkallelse av F-skattsedel ska alltså ske om innehavaren i en utsträckning som inte är obetydlig brister i redovisning eller betalning av skatt (4 kap. 13 § 5 SBL). Endast om det finns särskilda skäl får Skatteverket avstå från återkallelse trots att förutsättningarna är uppfyllda (4 kap. 14 § SBL). En återkallelse av en F-skattsedel syftar i första hand till att åstadkomma en säkrare och effektivare form för betalning av skatt och sociala avgifter. En F-skattsedel bör endast innehas av dem som sköter sin verksamhet på ett seriöst sätt och korrekt redovisar och betalar sina skatter och socialavgifter (prop. 1991/92:112 s. 116 och 120). Om grunden för återkallelse är innehavarens betalningsförsummelse och handläggaren bedömer att den skattskyldige kommer att ha både vilja och förmåga att göra rätt för sig så utgör detta särskilda skäl, se Nylund/Stegeland, Skattebetalningslagen (31 december 2008, Zeteo), kommentaren till 4 kap. 14 §. Om det är aktuellt med någon ekonomisk uppgörelse i form av ackord eller skuld-sanering, kan en återkallelse av F-skattsedel underlåtas även trots att innehavaren befinner sig på obestånd (se SKV M 2009:4 avsnitt 6.1 och 6.4).

Finns det särskilda skäl att underlåta att återkalla en F-skattsedel, trots att beloppsgränsen uppnåtts, så finns det heller ingen anledning att ge in en konkursansökan. Grunden för detta är att bedömningarna korresponderar med varandra på så vis att en underlåten återkallelse förutsätter att betalningsoförmågan kan bedömas som tillfällig medan en konkursansökan förutsätter att betalningsoförmågan *inte* är endast tillfällig, dvs. obestånd föreligger.

**Samordnad
handläggning**

När Skatteverket ansöker om konkurs samtidigt som beloppsgränsen för återkallelse har överskridits så bör handläggaren även skicka ut ett övervägande om återkallelse av F-skattsedeln. Anledningen är att borgenärsutredningen visar att man kan anta att det inte är fråga om endast tillfälliga likviditetsproblem för innehavaren.

Sammanfattningsvis: Att beloppsgränsen för återkallelse av en F-skattsedel inte uppnåtts utgör inte hinder mot att Skatteverket ansöker om konkurs om verket, på grund av förekomsten av ekonomiska oegentligheter, omgående bör agera för att verksamheten ska stoppas. Denna situation innebär som

regel att det samtidigt föreligger sådana skäl att återkallelse av F-skattsedeln bör övervägas även om ordinarie beloppsgräns inte har uppnåtts. I övriga fall ska beloppsgränsen för återkallelse av F-skattsedel beaktas även vid ansökan om konkurs. Finns det särskilda skäl att underlåta att återkalla en F-skattsedel trots att beloppsgränsen uppnåtts så finns det heller ingen anledning att ge in en konkursansökan.

14.2 Konkurs

14.2.1 Inledning

Allmänt

Ett konkursbeslut är ett mycket ingripande beslut. Genom konkurs tar en gäldenärs samtliga borgenärer, i ett sammanhang, tvångsvis i anspråk gäldenärens samlade tillgångar. Tillgångarna omhändertas av konkursboet för borgenärernas räkning (1 kap. 1 § KonkL). Är konkursgäldenären en näringsidkare ska rörelsen avvecklas och läggas ned. En konkurs utesluter dock inte att verksamheten drivs vidare en tid av konkursförvaltaren. Det förekommer att verksamheten rekonstrueras inom ramen för en konkurs genom att tillgångarna hålls samman hos en och samma köpare. Är konkursgäldenären ett aktiebolag upphör bolaget att existera som juridisk person när konkursen avslutas.

Obestånd

Tingsrätten beslutar om konkurs på ansökan av gäldenären själv eller en borgenär. En förutsättning är att gäldenären är på obestånd. Med obestånd (insolvens) avses att gäldenären inte kan betala sina skulder och att denna oförmåga inte är endast tillfällig (1 kap. 2 § KonkL). När det gäller beslut om företagsrekonstruktion räcker det med att det finns en risk för illikviditet inom en nära framtid, se avsnitt 9.1.2.2.

En förvaltare utses som ska företräda konkursboet och upprätta ett utdelningsförslag. Konkursens viktigaste funktion är att hindra en kappöpning (latin concursus) mellan borgenärerna om gäldenärens tillgångar. Skuldavvecklingen ska ske under ordnade former.

Tillgångarna ska omsättas i pengar, på ett sådant sätt att det ger borgenärerna bästa möjliga utdelning. Är gäldenären en fysisk person får han behålla egendom som han och hans familj brukar och behöver, s.k. beneficium. Återvinningsregler gör det möjligt att häva vissa transaktioner som grundats på illojalt beteende mot borgenärerna och återkräva betalning som gjorts inom viss tid före konkursen, se avsnitt 15.3.

I princip ska alla borgenärer behandlas lika och få betalt proportionellt mot storleken av vars och ens fordran. En konkurs innebär därför att fördela en verksamhets uppkomna förlust mellan de olika borgenärerna. Vissa fordringar, t.ex. de som är förenade med panträtt eller företagshypotek, har dock rätt att få betalt före andra. Lönefordringar har företräde av sociala skäl. Fordringarnas inbördes ställning regleras i FRL. Fordringar som saknar förmånsrätt kallas oprioriterade. Konkursförvaltaren ska så snart som möjligt bedöma om det finns så stora tillgångar att oprioriterade borgenärer kan förväntas få utdelning. Om så är fallet bör det ordnas ett bevakningsförfarande. Alla borgenärer måste då anmäla sina fordringar inom en viss tid.

14.2.2 Behörighet att ansöka om konkurs

KonkL gör inte någon skillnad mellan vilka som är parter. Samma regler gäller vare sig det är staten, en privatperson, ett bolag eller en bank som är sökande eller gäldenär i målet. Inte heller innehåller KonkL någon särskild reglering avseende hur offentligrättsliga fordringar ska behandlas i ett konkursansökningsmål.

Skatteverket företräder staten som borgenär och kan ansöka om att gäldenären ska försättas i konkurs (6 § BorgL). Det saknas möjlighet för staten att ansöka om konkurs för andra statliga fordringar än sådana som omfattas av BorgL. Jfr fordringsförordningen som reglerar indrivning av statliga fordringar som inte handläggs som allmänna mål. Se även avsnitt 6.

KFM har endast kunna ansöka om konkurs för redan restförda fordringar. Frågan om statens behörighet att ansöka om konkurs har därför sällan inneburit några större problem. För indrivning krävs det nämligen en verkställbar exekutionstitel. Skatteverket har däremot möjlighet att ansöka om konkurs under åberopande av fordringar som ännu inte har fastställts, ännu inte har förfallit till betalning eller ännu inte har överlämnats till KFM för indrivning. Det enda kravet är att fordran ska ha uppkommit, se avsnitt 14.3. Frågan om Skatteverkets behörighet att ansöka om konkurs kommer då oftare att kunna ställas på sin spets.

En konkursansökan ska vara tydlig och gäldenären ska enkelt kunna förstå vilka eventuella invändningar han kan göra med anledning av ansökan. Borgenären måste därför ange den fordran han åberopar som gör honom behörig att söka gäldenären i konkurs. Dessutom ska borgenären ange de

omständigheter på vilka han grundar yrkandet att gäldenären ska försättas i konkurs (2 kap. 4 och 6 §§ KonkL). Fordran behöver varken vara förfallen till betalning eller ens fastställd i en exekutionstitel för att kunna ligga till grund för en konkursansökan. Fordran kan teoretiskt vara hur liten som helst.

**Tingsrättens
prövning**

Tingsrättens prövning av en konkursansökan kan ibland te sig något summarisk för en utomstående. Den handläggs i regel av en tingsnotarie och tar sällan särskilt lång tid att genomföra. Normalt godtas den av staten återopade fordran utan att tingsrätten företar någon särskild prövning. I princip prövas endast statens behörighet om gäldenären gör invändning mot fordran (Palmér 2:6).

**Begäran om
indrivning**

I detta sammanhang kan man jämföra konkurslagens regler med reglerna i 20 kap. 1 § SBL. Det krävs en viss storlek på ett underskott på skattekontot innan indrivning kan begäras och dessutom ska en sedvanlig betalningsuppmaning ha skett. Å andra sidan har KFM en rätt och en skyldighet att driva in restförda skatter och avgifter även om skulderna är föremål för omprövning eller överklagande. I 23 kap. 7 § SBL stadgas att en begäran om omprövning eller ett överklagande inte inverkar på skyldigheten att betala den skatt, som omprövningen eller överklagandet rör.

**Återkallelse
av F-skatt**

Det kan också göras en jämförelse med reglerna om återkallelse av F-skatt som kräver särskilda förutsättningar, se avsnitt 14.1.5.

14.2.3 Konkursansökan och god inkassosed

Inkassolagen

Inkassolagen (1974:182) gäller för indrivning av fordran genom krav eller annan inkassoåtgärd (1 § första stycket). All inkassoverksamhet ska bedrivas enligt god inkassosed (4 §). I lagen regleras bl.a. hur krav mot en gäldenär ska framställas och vad kravet ska innehålla (5 §). Vidare anges att någon rättslig åtgärd inte får vidtas förrän inkassokrav framställts och den angivna tiden löpt ut (6 §), för såvitt inte särskilda skäl för omedelbar åtgärd föreligger (7 §). I 18 § regleras frågan om skadestånd vid (otillbörlig) inkassoåtgärd.

NJA 1990 s. 585

HD har fastslagit att i den mån inte särskilda omständigheter föreligger bör en konkursansökan anses utgöra en inkassoåtgärd i lagens mening (NJA 1990 s. 585). I det aktuella fallet ansågs konkursansökningen vara otillbörlig, inte på grund av åtgärden som sådan, men på grund av att den uppenbarligen riktats mot fel person.

**KFM – undantag
från inkassolagen**

Inkassolagen gäller inte för KFM:s verksamhet (1 § tredje stycket). I den utredning som föregick lagen (SOU 1973:39) föreslogs att den endast skulle omfatta indrivning av enskild fordran, för att på så vis undanta hanteringen av det allmännas krav på skatter, avgifter, böter m.m. I förarbetena utvidgades undantaget till att omfatta alla former av indrivning hos exekutiv myndighet oavsett om det är fråga om allmänt eller enskilt mål. Grunden för detta var de särskilda regler som reglerar de exekutiva myndigheternas verksamhet (prop. 1974:42 s. 69). KFM:s åtgärder enligt UB och IndrL (vari tidigare ingick konkursansökan) omfattas således inte av lagen. Något motsvarande undantag har inte gjorts för Skatteverkets del. Beträffande skattekontofordringar och andra statliga fordringar som hos KFM verkställs som allmänna mål är dock särskilt reglerat hur fordringshanteringen ska tillgå vad gäller betalningsuppmaning och begäran om indrivning (20 kap. 1–4 §§ SBL, 59 § SBF samt 3–4 §§ IndrF). Beträffande sådana fordringar som handläggs enligt förordningen (1993:1138) om hantering av statliga fordringar gäller däremot Inkassolagens bestämmelser fullt ut, se 10–12 §§ i fordringsförordningen samt Kammarkollegiets föreskrift KAMFS 2006:1.

**Skatteverket –
ej undantag från
inkassolagen**

Eftersom en konkursansökan får göras för fordringar som ännu inte förfallit till betalning är det enligt konkurslagen inte något krav att borgenären tillställt gäldenären någon betalningsuppmaning innan ansökan inges till tingsrätten. Domstolen kan således inte ogilla ett yrkande att en gäldenär ska försättas i konkurs på den grunden att borgenären inte har skickat något inkassokrav enligt 5 § Inkassolagen innan konkursansökan ingavs. Däremot kan iakttagande av ”god inkassosed” bli föremål för prövning i andra sammanhang, t.ex. vid en skadeståndstalan i samband med ett ogillande av en konkursansökan.

**Användande
av inkassokrav**

När det gäller konkursansökan ska denna – oavsett vilken obeståndsgrund som åberopas – normalt ha föregåtts av ett inkassokrav med hot om att konkursrättsliga åtgärder kan komma att inledas om betalningen uteblir. Ett sådant krav ska vara skriftligt och innehålla bl.a. tidsfrist för betalning eller gäldenärens invändningar. God inkassosed kräver dessutom att en fordran är förfallen till betalning innan inkassoåtgärder vidtas. Hot om konkursrättsliga åtgärder bör användas restriktivt och är en lämplig åtgärd endast om försök att få betalt på annat sätt har misslyckats. Det kan dock finnas särskilda skäl som innebär att en konkursansökan inte behöver

föregås av något inkassokrav. Se Datainspektionens allmänna råd "Tillämpning av inkassolagen", reviderad maj 2001.

**Fordran ej
överlämnad för
indrivning**

I normalfall krävs det således en särskild betalningsuppmaning (dvs. ett regelrätt inkassokrav) från Skatteverket där gäldenären får kännedom om att verket avser att ansöka om konkurs om denne inte betalar. En sådan betalningsuppmaning ska göras om handläggaren efter genomförd borgenärsutredning avser att ansöka om konkurs med åberopande av fordringar som ännu *inte överlämnats för indrivning*. Syftet med att skicka en betalningsuppmaning är att ge gäldenären en sista chans att betala och på så sätt undvika konkurs. Om inte skulden betalas kan detta sägas bekräfta den tidigare bedömningen/presumtionen om att gäldenären är på obestånd och att det finns godtagbara skäl för konkursansökan. Endast om det finns särskilda skäl kan en sådan särskild betalningsuppmaning underlåtas. Det bör i regel vara fråga om situationer när det i samband med revision eller skattekontroll uppkommit misstankar om ekonomisk brottslighet eller skatteundandragande av gäldenärer som kan antas vara på obestånd samt att det föreligger fara i dröjsmål. Ett annat exempel där det kan vara särskilt brådskande att inge en konkursansökan är då en återvinningsfrist riskerar att löpa ut. Om Skatteverket har ansökt om konkurs avseende en viss fordran och verket, med stöd av NJA 1982 s. 641, åberopar en annan uppkommen fordran vid konkursförhandlingen föreligger det även sådana särskilda skäl. Borgenärshandläggaren ska skriftligen dokumentera vad som utgör särskilda skäl senast i samband med att konkursansökan inges till domstolen.

**Fordran
överlämnad
för indrivning**

När handläggaren överväger att ansöka om konkurs med åberopande av fordringar som *redan har överlämnats för indrivning* bör följande gälla. KFM ska som huvudregel underrätta gäldenären om det inkomna målet innan myndigheten vidtar några åtgärder för att driva in fordran. Det saknas i regel skäl för Skatteverket att under den s.k. avitiden hos KFM inge en konkursansökan avseende samma fordringar. Det kan dock någon gång vara fråga om att nya omständigheter kommer till handläggarens kännedom vilka medför att det finns anledning att omedelbart ansöka om konkurs trots att avitiden löper hos KFM. Någon särskild betalningsuppmaning behöver inte göras; se ovan angående särskilda skäl.

När KFM har gjort ett misslyckat utmättningsförsök och det bedöms vara aktuellt att med stöd av utredningsrapporten inge en konkursansökan är det många gånger lämpligt att gälde-

nären först får del av en särskild betalningsuppmaning. I regel har det gått en längre tid sedan statens fordran förföll till betalning och sedermera överlämnades till KFM för indrivning, varför det kan anses rimligt att på nytt uppmana gäldenären att betala till undvikande av att en konkursansökan inges. Inget hindrar Skatteverket från att skicka ut flera betalningsuppmaningar före konkursansökan så länge det bedöms finnas en möjlighet att få betalt för statens fordringar. Som tidigare anförts är en konkurs inte ett självändamål för Skatteverket. I brådskande fall eller när det framstår som uppenbart obehövt att på nytt betalningsuppmana gäldenären kan en konkursansökan omedelbart inlämnas.

Båda typerna av fordran

Om statens totala fordran består av både sådana som överlämnats för indrivning och sådana som ännu inte har överlämnats behövs normalt ingen särskild betalningsuppmaning avseende de senare. Det kan dock även här vara lämpligt med en sådan uppmaning i det enskilda fallet.

Borgenärsbesök

En uppmaning att betala kan också lämnas muntligt vid ett borgenärsbesök. I en sådan situation finns särskilda skäl att underlåta ett skriftligt inkassokrav. Syftet med besöket måste dock stå klart för gäldenären. Det får inte vara fråga om något förtäckt ”delgivningsbesök” utan besöket ska verkligen syfta till att diskutera betalningsproblemen och förutsättningarna för att få en lösning på detta. En diskussion om det ekonomiska läget och hur uppkomna skulder ska kunna betalas kan mycket väl utmynna i att handläggaren avslutar besöket med att överlämna en betalningsuppmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL.

I inkassokravet ska skulderna specificeras. Även sådana fordringar som ännu inte överlämnats för indrivning ska tas med. Det bör också tydliggöras för gäldenären att det inte är tillräckligt att de i skuldspecifikationen angivna skulderna betalas före konkursförhandling. Om Skatteverket har ingett konkursansökan och gäldenären har nya skulder på skattekontot kan han ändå försättas i konkurs vid konkursförhandlingen i enlighet med NJA 1982 s. 641, se avsnitt 14.4

14.2.4 Domstolens behörighetsprövning

Vanligt fordringsmål

En borgenär måste bevisa att han innehar den fordran mot gäldenären som åberopas i konkursansökan. Vid denna prövning tillämpas de principer om bevisbördans placering som skulle ha gällt om borgenären i stället valt att väcka talan om betalningsskyldighet gentemot gäldenären (Welamson

s. 32 och Heuman s. 180). Konkursansökningsmålet är i denna mening dispositivt.

Misslyckas sökanden med att styrka sin fordran ska konkursansökan avvisas (NJA 2004 s. 345). Det förekommer dock avgöranden av HD där talan i stället har ogillats (se t.ex. NJA 2002 C 17). Någon skillnad i sak torde detta inte innebära för parterna utan det visar mer att behörighets- och insolvensprövningen många gånger hänger intimt samman.

Man måste dock vara klart medveten om att det är en sak att styrka att man har en fordran mot någon och en annan sak att kunna visa att denne även är insolvent (t.ex. NJA 1992 s. 578). Vad gäller de särskilda rekvisiten för att presumtionsregler ska kunna tillämpas, se avsnitt 14.3.3.

Laga kraft

Om en fordran grundar sig på en lagakraftvunnen dom inskränker sig svarandens möjligheter att invända mot denna i princip till att skulden har betalats, att rätt till kvittning föreligger eller att fordran av någon annan anledning har fallit bort. Att den lagakraftvunna domen är föremål för en resningsbegäran eller att gäldenären på annat sätt ansökt om något extraordinärt rättsmedel behöver i regel inte bemötas.

Fordran fastställd av domstol

Om en fordran är fastställd av domstol eller om kronofogdemyndigheten har meddelat utslag i den summariska processen ska detta godtas som fullgott stöd för borgenärens behörighet (2 kap. 6 § första stycket KonkL). Med domstol avses även förvaltningsdomstol (prop. 1975:6 s. 161). Denna bevislättning innebär således att borgenären anses ha styrkt sin behörighet att inge konkursansökan genom att åberopa ett sådant avgörande. Det har ingen betydelse om det har vunnit laga kraft eller inte. Om gäldenären har överklagat betalningsskyldigheten och lyckats få domen upphävd har däremot borgenären naturligtvis förlorat sin behörighet. Det förändras inte av att borgenären i sin tur har överklagat och saken inte är slutligt avgjord ännu. Önskar borgenären i denna situation vidhålla sin konkursansökan måste fordran styrkas, se nedan.

Fordran ej fastställd av domstol

Finns det inte någon dom eller utslag måste borgenären på vanligt sätt styrka att det finns en fordran mot gäldenären (2 kap. 6 § tredje stycket KonkL). Det ges inte någon bevislättning när det gäller t.ex. debiteringsbeslut meddelade av en förvaltningsmyndighet avseende skatte- och avgiftsfordringar. Detsamma gäller för domar rörande betalningssäkring avseende en icke fastställd skattefordran (NJA 1992 s. 280). Anledningen till det senare är att det råder skilda beviskrav i

betalningssäkrings- och i fordringsmål. Det är alltså i konkurs-sammanhang inte tillräckligt att det är sannolikt att skattefordran kommer att fastställas. Liksom vid alla andra typer av påstådda fordringar ska fordran vara styrkt.

En tidigare oklarhet var om staten (KFM) styrkt sin konkursfordran genom att inge enbart ett utdrag från Utsöknings- och indrivningsdatabasen när det gäller underskott på skattekontot. Vissa tingsrätter ville underkänna detta då fordran inte ansågs tillräckligt preciserad. Numera får det anses klarlagt att det räcker som precisering av statens konkursfordran (RÅB 38-10).

14.2.5 Domstolens insolvensprövning

Många gånger uppger gäldenären att han kommer att vinna en inledd skatteprocess eller att det finns någon oklarhet rörande statens konkursfordran. Invändningarna förekommer relativt ofta eftersom det är vanligt att staten inger en konkursansökan på ett tidigt stadium för att förhindra att befintliga skulder ökar eller att ytterligare skulder uppkommer.

Såsom framgår av avsnitt 14.3.1.3. är borgenären formellt sett behörig att ansöka om konkurs redan när det finns en dom om betalningsskyldighet att bifoga till ansökan. Men förutom detta måste borgenären även visa att det finns någon särskild konkursanledning. ”Vid insolvensprövningen måste rätten räkna med möjligheten att den åberopade fordringen inte existerar, om saken inte är klar” (Palmér 2:6). Vid denna prövning råder det inte någon bevislättning för borgenären. Det förekommer dock inte sällan att dessa båda prövningar görs i ett sammanhang.

Självständig prövning – NJA 1956 s. 417

Sedan mitten av femtiotalet har det fastslagits att konkursdomstolen, när det gäller överklagade domar och andra beslut om betalningsskyldighet som inte vunnit laga kraft, självständigt måste pröva om det finns en konkursfordran mot gäldenären på grundval det material som åberopats i konkursmålet (NJA 1956 s. 417). Konkursdomstolen ska med andra ord göra en helt egen bedömning av hur utgången torde bli i målet om betalningsskyldighet. Det saknas möjlighet för konkursdomstolen att vilandeförklara konkursmålet i avvaktan på t.ex. utgången i en skatteprocess.

Av praxis kan utläsas att det riktas ett tämligen högt beviskrav mot borgenären när gäldenären anför skäl som gör att det är möjligt att konkursfordran kan komma att ändras. Borgenären måste visa att det trots allt är osannolikt att gäldenären kommer att ha framgång med sitt överklagande (Heuman

s. 189). Det förekommer dock en hel del avgöranden där det inte tycks ställas lika höga beviskrav (bl.a. NJA 1981 s. 1219 och Welamson s. 36 not. 33).

NJA 1981 s. 395

I rättsfallet NJA 1981 s. 395 åberopade sökanden dels en lagakraftvunnen mellandom genom vilken vissa rättsförhållanden mellan parterna faststälts dels en på mellandomen grundad ej lagakraftvunnen dom genom vilken gäldenären förpliktats betala skadestånd till sökanden. HD konstaterade att det var fastställt genom lagakraftäggande dom att gäldenären skulle betala ett belopp till sökanden men att beloppets storlek inte var fastställt genom dom som vunnit laga kraft. I en sådan situation var det en uppgift för konkursdomstolen att självständigt bedöma storleken av sökandens fordran. HD fann att det måste ”bedömas som osannolikt att skadeståndet kan komma att nedsättas i så betydande mån, att Björn K – med beaktande av vad de nämnda verkställighetsåtgärderna och utredningen i övrigt utvisar angående hans betalningsförmåga – kan till fullo gälda skadeståndet”. Gäldenären försattes i konkurs.

NJA 1989 s. 378

Samma principiella fråga var uppe till bedömning i NJA 1989 s. 378. Även i detta mål åberopade sökanden en överklagad dom enligt vilken han hade rätt till betalning av gäldenären. HD fann det inte osannolikt att gäldenären skulle bli befriad från sin betalningsskyldighet och ogillade konkursansökan. Jämför även prövningen i NJA 2005 s. 554.

När det gäller skattefordringar och frågan om uttrycket ”klar och förfallen” se avsnitt 14.6.6.1.

Ej restförda fordringar

Det finns inte något krav på att en fordran måste vara föremål för indrivning hos KFM för att staten ska ha behörighet att ansöka om konkurs. För att styrka den fordran som åberopas kan Skatteverket t.ex. inge utdrag från skattekontot som visar ett uppkommet underskott på kontot. I många fall är det lämpligt att avvakta utfallet av KFM:s verkställighet innan någon ytterligare borgenårsåtgärd övervägs. I vissa fall är det brådskande med att inge en konkursansökan varför det kan vara ett bättre alternativ att använda betalningsuppsmaning enligt KonkL 2 kap. 9 §, se avsnitt 14.6.5.

14.3 Skattefordringars uppkomst

Frågan om tidpunkten för fordrans uppkomst är avgörande för bedömningen om den kan åberopas vid en konkursansökan. Beloppet som sådant kan vid denna tidpunkt vara okänt eller ännu inte fastställt. Sökanden har i sådana fall naturligtvis

svårigheter att bevisa att han innehar den fordran mot konkursgäldenären som han påstår. En fordran får läggas till grund för en ansökan om konkurs även om den är beroende av villkor eller ännu inte är förfallen till betalning. Det finns alltså inget krav på att Skatteverket ska ha hunnit fatta ett beskattningsbeslut innan ansökan om konkurs. Av denna anledning är det t.ex. möjligt att vid en ansökan om konkurs gentemot en bolagsman i ett handelsbolag även ta med bolagets uppkomna förpliktelser oavsett om ett beslut enligt 12 kap. 8 a § SBL har hunnit meddelas eller inte. Betalningsansvaret åligger nämligen bolagsmannen i samma ögonblick som det åligger handelsbolaget.

De situationer där frågor om skattefordringars uppkomst ställs på sin spets är dock främst när gäldenären redan har försatts i konkurs. Huruvida statens fordran kan göras gällande i konkursen beror på om fordran har uppkommit före konkursbeslutet eller inte. Av denna anledning behandlas frågorna i avsnitt 15.4.

14.4 Åberopande av nya fordringar m.m.

En vanlig situation inträffar när en konkursmässig gäldenär betalar hela den skuld som åberopats i en konkursansökan samtidigt som nya skulder har hunnit uppkomma. Ett annat fall är att den åberopade skattefordran genom omprövning helt har satts ned innan konkursförhandlingen ska äga rum.

Ramen för tingsrättsprocessen anges i 13 kap. 3 § rättegångsbalken (RB). Vid överklagande, oavsett vilken av parterna som överklagar, är bestämmelsen i 50 kap. 25 § 3 st. RB av intresse. Enligt denna bestämmelse får part endast i vissa angivna undantagsfall åberopa en ny omständighet eller ett nytt bevis i hovrätten.

I förarbetena till KonkL framhålls bl.a. att en borgenär – trots att det är obligatoriskt att i konkursansökan lämna uppgifter om sin fordran – får anses oförhindrad att senare i konkursärendet åberopa en annan fordran än den som han först har uppgivit. En sådan befogenhet står i god överensstämmelse med RB:s regler (prop. 1975:6 s. 169 f).

Se dock även diskussionen nedan i 14.6.4.3.

14.4.1 Ny fordran vid tingsrätten

Innebörden av ovanstående är att en sökande till och med vid konkursförhandlingen kan åberopa ytterligare fordringar mot

gäldenären. Det är tillräckligt att denna fordran kan bevisas ha uppkommit senast vid denna tidpunkt. En borgenär är behörig att ansöka om konkurs även när den ursprungliga konkursfordran som åberopats vid ansökan fallit bort innan den nya fordran ens har uppkommit. I många fall har gäldenären utgått från att konkursshotet var avvärjt genom betalningen av den fordran som varit upptagen i tingsrättens kallelse till konkursförhandling. Till följd av detta är det inte ovanligt att gäldenären inte infinner sig till förhandlingen i villfarelsen om att de andra skulderna inte kan grunda någon konkursfordran. Det har veterligen inte förekommit att tingsrätten valt att i detta läge inställa konkursförhandlingen för att kommunicera den tillkomna konkursfordran med den uteblivna gäldenären. Självfallet måste Skatteverket dock överväga om det fortfarande finns anledning att begära gäldenären i konkurs eller om konkursansökan i stället bör återkallas. Det kan finnas en godtagbar förklaring till att den nya skulden inte har betalats.

14.4.2 Ny fordran i högre instans

Förarbetsuttalandena, prop. 1975:6 s. 169 f., bekräftades genom NJA 1982 s. 641. Sökanden, en bank, var oförhindrad att först i hovrätten åberopa en annan fordran till stöd för sin behörighet än den som åberopats vid tingsrätten.

Det förekommer att det vid tiden för konkursförhandlingen är obekant för domstolen och borgenären att en fordran har fullbetalats. Detta kan t.ex. hända om gäldenären inte är närvarande vid förhandlingen och inbetalningen kan identifieras först en tid senare. I dessa fall kan det vid gäldenärens överklagande till hovrätten stå klart att borgenärens konkursfordran i realiteten hade fallit bort redan innan tingsrätten fattade sitt konkursbeslut. Borgenären har i sådant fall inte varit behörig att ansöka om gäldenärens försättande i konkurs vid tingsrätten. En ny fordran – som alltså har uppkommit först efter tingsrättens oriktiga konkursbeslut – kan inte åberopas till stöd för att staten är behörig borgenär och att konkursen inte ska upphävas. Se t.ex. beslut den 19 augusti 2003 av HovR VS i Ö 3419-03, RÅB 31-08. Om Skatteverkets konkursansökan har avvisats av tingsrätten med motiveringen att verket inte har styrkt sin behörighet inställer sig frågan om man vid ett överklagande kan åberopa en helt ny fordran som uppkommit efter konkursförhandlingen i tingsrätten? Borgenären torde vara hänvisad att på nytt ansöka om konkurs vid tingsrätten och i denna ansökan åberopa den nytillkomna fordran.

Samme borgenär

Det måste vara fråga om en fordran som tillkommer samme borgenär (NJA 1992 s. 627). När det gäller de övriga debiterande myndigheternas fordringar har Skatteverket genom BorgL givits full behörighet att företräda dessa vid konkursansökan. Det är inte fråga om att Skatteverket företräder två eller flera olika borgenärer när en konkursansökan avser t.ex. både obetalda skatter, TV-avgifter eller underhållsstöd.

Själva kostnaden för att ansöka om konkurs kan inte tas med som konkursfordran vid prövning om gäldenären är på obestånd (NJA 1982 s. 641) .

Presumptionsreglerna

Vad gäller möjligheten att tillämpa presumptionsreglerna i 2 kap. 8–9 §§ KonkL även för nya fordringar är det stor skillnad mellan dessa, se avsnitten 14.6.4.3. och 14.6.6.

14.4.3 Nya omständigheter

En borgenär ska i ansökan ange övriga omständigheter på vilka han grundar sitt yrkande. Detta hindrar inte att han under konkursmålets fortsatta handläggning får åberopa andra omständigheter. Även här gäller RB:s regler. Saken rör gäldenärens försättande i konkurs, oavsett vilka skäl som åberopas (prop. 1975:6 s. 169 f). Om tingsrättens beslut överklagas kan de nya omständigheterna ha inträffat efter det att tingsrätten meddelade sitt beslut men innan hovrätten eller HD prövat överklagandet. Bestämmelsen i 50 kap. 25 § 3 st. RB är således inte tillämplig i konkursmål. Se RH 2001:37 där staten var sökande.

14.5 Säkerställande av fordran genom en konkursansökan

Det händer att en skatteprocess är långdragen och den slutliga utgången så pass oviss att staten – med beaktande av risken att drabbas av motpartens rättegångskostnader – avvaktar med att inge en konkursansökan. Naturligtvis kan en borgenär inte ansöka om konkurs för en fordran som redan har hunnit preskriberas. Se avsnitt 18.1.

NJA 2000 s. 252

I resningsmålet NJA 2000 s. 252 hade statens konkursansökan ingivits till tingsrätten kort tid innan skattefordran preskriberades. Gäldenären delgavs dock konkursansökan först efter det att preskription ostridigt hade inträtt. Staten argumenterade med stöd av uttalanden i prop. 1981/82:96 s. 42 att konkursansökan skulle prövas utan hinder av att fordran hunnit preskriberas. Enligt dåvarande RSV (som företrädde staten)

var rådande praxis sådan att en konkursansökan ansågs innebära ett sådant säkerställande av en fordran som avsågs i SPL. HD:s majoritet ansåg lagstiftarens resonemang inte vara helt invändningsfritt men förklarade trots det att anledning saknades att ge bestämmelsen en annan tolkning än den som antagits i praxis. Man bör ha i åtanke att det var fråga om eventuell resning. För att resning ska beviljas krävs att rättstillämpningen varit uppenbart lagstridande (58 kap. 1 § 4 p. RB). Det är möjligt att frågan hade fått en annan utgång om det i stället hade varit fråga om ett överklagande av konkursbeslut.

Det finns uppenbara problem med konkursansökan som inges strax innan preskriptionstidpunkten. Rättsfallet medger endast att konkursansökan ska prövas i vanlig ordning. Om däremot konkursansökan ogillas kan någon verkställighet därefter inte ske eftersom fordran har hunnit preskriberats.

14.6 Obestånd – en förutsättning för konkurs

Borgenären har i princip bevisbördan för gäldenärens obestånd och kan åberopa all slags bevisning för detta. Obeståndet kan dock vara mycket svårt för borgenären att visa.

Omkastad bevisbörda

Av stor betydelse är därför möjligheterna att åberopa särskilda presumtionsregler. Innebörden av dessa är att bevisbördan flyttas över på gäldenären som måste bevisa att han – trots den obeståndssituation som t.ex. ett misslyckat utmätningförsök anses innebära – ändå inte är på obestånd.

När handläggaren har kontakt med gäldenären bör denne uppmärksammas på allvaret i den uppkomna situationen och att han har möjlighet att själv ansöka om konkurs respektive medge Skatteverkets konkursansökan. En del gäldenärer inställer sig nämligen till konkursförhandlingen och medger konkursansökan. Om dessa i stället skriftligen medger ansökan innebär detta att både Skatteverket och tingsrätten sparar resurser.

Borgenärshandläggaren bör betona hur viktigt det är att samtliga skulder till staten regleras till undvikande av en konkurs. Många gäldenärer vet inte att en borgenär har möjlighet att vid prövningen av en konkursansökan i tingsrätten åberopa även andra fordringar än de som åberopats vid själva konkursansökan, avsnitt 14.4.1.

14.6.1 Den allmänna obeståndsgrunden (1 kap. 2 § KonkL)

Det finns en enda grund för att försätta en gäldenär i konkurs och det är att denne är på obestånd (insolvent). Med det menas att gäldenären inte kan betala sina skulder i den takt de förfaller och att det inte heller är fråga om endast tillfälliga svårigheter för honom.

Fri bevisprövning

Förutom situationen att gäldenären har så stora förfallna skulder som han inte klarar av att betala kan det även handla om att han saknar förmåga att betala skulder som förfaller till betalning någon gång i framtiden. I det senare fallet blir det fråga om att göra en många gånger avancerad prognos avseende gäldenärens förhållanden ”inriktad på en bestämd tidpunkt som angivits i konkursansökningen” (Heuman s. 169). Det råder fri bevisprövning och borgenären får använda i stort sett vilken argumentation som helst för att övertyga domstolen om obeståndet. Borgenären kan t.ex. åberopa vittnen eller uppgifter i gäldenärens bokföring.

KFM har ytterst sällan ansökt om konkurs utan att ha någon av presumptionsreglerna om obestånd att luta sig mot. Det får nämligen anses vara mycket svårt att få någon försatt i konkurs utan hjälp av någon presumptionsregel. Det har i stort sett bara förekommit i de fall det visat sig vid förhandlingen eller vid gäldenärens överklagande att möjligheten att åberopa en presumptionsregel fallit bort. Se t.ex. angående 2 kap. 9 § när den betalningsuppsatta skulden fullbetalats och en ny skuld uppkommit. Staten har då ibland åberopat den allmänna obeståndsgrunden i 1 kap. 2 § KonkL om det funnits annan utredning som visar på ett obestånd.

Insolvensindicier

Omständigheter som kan åberopas är t.ex. att andra utskömningsmål finns/har funnits sedan en längre tid, att det finns underskott på skattekontot som ännu inte har överlämnats för indrivning, att det gjorts ett resultatlöst utmätningförsök längre bak i tiden än sex månader, att gäldenären gjort en s.k. faktisk betalningsinställelse, att det finns pågående mål om betalningsföreläggande, det finns tidigare konkursansökningar mot bolaget eller att den nya skulden är mycket stor. Beträffande hur bedömningen bör göras av sådana ”insolvensindicier” jämfört med regelrätta presumptionsregler, se Welamson s. 39–40. Enligt denne bör vissa insolvensindicier föranleda bifall till en konkursansökan om gäldenären underlåter att yttra sig och uteblir från konkursförhandlingen. Jämfört

med en legal presumtionsregel kan det dock vara tillräckligt för gäldenären att försöka ”förringa värdet av insolvensindiciet i sig”. Den stora skillnaden är således att bevisverkan bryts redan vid mycket svag motbevisning.

Att det i praktiken är problematiskt för en borgenär att endast åberopa den allmänna obestandsgrunden framgår av ett avgörande från Göta hovrätt (RÅB 20-08). Sökanden, ej staten, åberopade två tidigare konkursansökningar mot gäldenären som avskrivits först sedan betalning erlagts och en uppställning över ett antal betalningsanmärkningar. Vidare upplyste borgenären domstolen om att det fanns fyra a-mål hos KFM om totalt ca 290 000 kr samt fanns fem e-mål totalt om ca 378 000 kr. Hovrätten ansåg att detta inte utgjorde tillräcklig bevisning för att visa att gäldenären var på obestånd. Av beslutet framgår att det dessutom fanns ett misslyckat utmätningförsök. Det framgår inte varför borgenären inte åberopade presumtionsregeln. Möjligen var utredningsrapporten för gammal, dvs. upprättad för mer än sex månader innan konkursansökan, och kunde därför bara tas med som ett indicium bland andra på gäldenärens obestånd.

Skatteverkets utredning

Det får avgöras från fall till fall vilken utredning som bör krävas för att Skatteverket ska inge konkursansökan utan stöd av någon presumtionsregel. Det kan främst bli fråga om betalningssäkringsfall eller då den skattskyldige ansökt om ackord eller anstånd med skattens betalning. Till skillnad mot andra borgenärer torde Skatteverket ha möjlighet att i själva skatteärendet kunna skaffa sig en bra helhetsbild av gäldenärens situation. Jfr den enskilde borgenären som i regel endast kan åberopa uppgifter från offentliga register rörande gäldenärens skuldsituation.

14.6.1.1 Betalningssäkring

I samband med revision eller annan kontroll där frågan om en eventuell betalningssäkring har bedömts negativt enbart på den grunden att det saknas tillgångar bör det alltid övervägas om utredningen är tillräcklig för att konkursansökan i stället ska inges. Förutom svårigheterna att bevisa statens fordran tillkommer problemen att styrka obeståndet. Se nedan om NJA 1992 s. 280 där det var fråga om tämligen speciella förhållanden.

I vissa undantagsfall – om möjligheter till återvinning el. dyl. annars skulle gå förlorade – kan det således vara nödvändigt att ansöka om konkurs utan att avvakta att betalningssäkrings-

fordringen fastställs. I praktiken kan detta bli aktuellt t.ex. när en betalningssäkrad fastighet har belånats eller när utmätning för en annan fordran har verkställts samtidigt eller kort tid före betalningssäkringen. Syftet med konkursansökningen är då att åstadkomma återvinning av säkerheten eller utmätningen enligt 4 kap. 12–13 §§ KonkL.

Möjligheten att ansöka om konkurs vid betalningssäkring bör användas restriktivt. Detta gäller särskilt om skattefordringen är tvistig och invändningarna mot fordringens existens eller storlek inte bedöms vara uppenbart ogrundade. Det bör även beaktas att det förekommit att resning beviljats i konkursmål – både med och utan samband med att betalningssäkring verkställts – då det senare blivit utrett att staten inte hade den fordran på gäldenären som legat till grund för konkursansökningen. Se t.ex. NJA 1996 C 68 varigenom beslutet om konkurs som meddelats av HD i NJA 1992 s. 280 sedermera upphävdes. En konkursförhandling i betalningssäkringsfallen kräver helt andra förberedelser än en ”vanlig” konkursförhandling.

Att få till stånd en konkurs enbart på grund av en fordran, som ligger till grund för en betalningssäkring, är svårt. Visserligen medför varje fordran i princip att borgenären är behörig att ansöka om konkurs. Det krävs inte att det finns en exekutionstitel och inte heller att fordringen har förfallit till betalning. Å andra sidan är beviskraven avseende att det finns en fordran betydligt högre i ett konkursmål än hos länsrätten i ett betalningssäkringsmål. För att betalningssäkring ska meddelas är det, om förutsättningarna för en sådan åtgärd i övrigt är uppfyllda, tillräckligt att det finns sannolika skäl för att fordringen kommer att fastställas.

Skatteverket har bevisbördan både för att det finns en skattefordran och för att gäldenären är på obestånd. Om gäldenären har invändningar mot skattefordringen måste domstolen i konkursmålet bedöma utgången i skattemålet. Det kan därför bli nödvändigt att förutom skriftlig bevisning i form av revisionspromemorior o.d. eller att åberopa muntlig bevisning. Vid konkursförhandlingen kan det finnas anledning att höra den skatterevisor som utfört revisionen.

Konkurs- bouppteckning

Det finns ett avgörande där staten med framgång fick ett bolag försatt i konkurs utan hjälp av en presumptionsregel (NJA 1992 s. 280). KFM åberopade ursprungligen presumptionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL trots att det varit fråga om verkställighet av en betalningssäkring. HD ansåg att det faktum att bolaget

befunnits sakna utmätningsbara tillgångar inte kunde medföra någon presumtionsverkan i detta fall. Då betalningssäkring kan utverkas innan någon fordran har fastställts ska gäldenären inte på samma sätt som när det gäller en exigibel fordran behöva hålla sig betalningsförmögen. Detta innebär att staten enligt vanliga regler måste styrka att gäldenären är på obestånd. En ansökan om konkurs ska alltså i betalningssäkringsfallen alltid grundas på 1 kap. 2 § KonkL, eftersom reglerna om presumption för obestånd enligt 2 kap. 8–9 §§ KonkL inte är tillämpliga. Men bolaget hade försatts i konkurs av tingsrätten i detta fall och konkursförvaltaren hade upprättat en bouppteckning i vanlig ordning. Det hade vidare hunnit hållas edgångssammanträde. Bouppteckningen visade en kraftig brist i konkursboet varför bolaget ansågs vara på obestånd.

Konkursförvaltarens uppfattning

Vid gäldenärens överklagande av ett konkursbeslut uppkommer många gånger den ovan nämnda situationen att konkursförvaltaren har påbörjat sin utredning av boets tillgångar och skulder. Staten brukar regelmässigt höra efter med förvaltaren om gäldenären – enligt förvaltarens uppfattning – kan anses vara på obestånd. Det är inget hinder för staten att i hovrätten åberopa någon annan omständighet för att gäldenären ska anses vara på obestånd, se avsnitt 14.3.1.6.

14.6.1.2 Anstånds- och ackordsansökan

Det förekommer relativt ofta att en skattskyldig i en anstånds- eller ackordsansökan lämnar uppgift om att han är på obestånd eller att han inte förmår betala ännu inte förfallna skatteskulder på utsatt tid. Det krävs en bedömning från fall till fall om det finns tillräcklig utredning i ärendet för att kunna styrka ett obestånd. Preciserade uppgifter från gäldenären som inte motsägs av andra uppgifter bör alltid utgöra ett viktigt indicium på att den allmänna konkursgrunden obestånd föreligger. Även om gäldenären kan framföra en helt annan uppfattning om sin ekonomiska situation vid en senare konkursförhandling kommer han att få noggrant redogöra för anledningen till de ändrade uppgifterna. Det blir dock aldrig fråga om att bevisbördan kastas om på det sätt som en presumtionsregel om obestånd innebär.

14.6.2 Presumtionsregler för obestånd

Omkastad bevisbörda

Som tidigare nämnts är det av mycket stor betydelse att det finns möjligheter att under vissa förutsättningar åberopa särskilda presumtionsregler. Borgenären behöver i sådant fall enbart bevisa att förutsättningar finns för att tillämpa en viss

presumtionsregel. Innebörden är att bevisbördan flyttas över på gäldenären som måste bevisa att han – trots den obeståndssituation som t.ex. ett misslyckat utmättningsförsök anses innebära – ändå inte är på obestånd.

Gäldenären tvingas alltså att senast vid konkursförhandlingen inge en övertygande utredning om hela sin ekonomiska situation nu och i den närmaste framtiden. Han måste visa att den betalningsoförmåga – som ju är själva grunden för de legala presumtionsreglerna – endast är av tillfällig natur (prop. 1975:6 s. 72). Han bör alltså t.ex. kunna redogöra för sin förvärvsförmåga, sina möjligheter att få lån eller betalningsupp-skov, sina möjligheter att realisera egendom inom en mycket snar framtid eller kunna redogöra för ett bättre konjunkturläge i den bransch han är verksam. Det säger sig själv att det kan vara mycket svårt att motbevisa en presumtion om obestånd.

14.6.3 Gäldenärens egna uppgifter (2 kap. 7 § KonkL)

En gäldenär kan själv inge en konkursansökan. I sådant fall behöver inte obeståndet vara styrkt utan det räcker i regel med gäldenärens egna uppgifter om detta.

En gäldenärs uppgift om att han är på obestånd måste lämnas i själva konkursmålet för att presumptionen i 2 kap. 7 § KonkL ska vara tillämplig, se t.ex. NJA 1982 s. 641. Gäldenären hade i brev till borgenären uppgivit att han inte kunde betala och borgenären åberopade vid konkursförhandlingen att gäldenären inte betalat trots upprepade anmaningar. Presumtionsregeln var inte tillämplig.

Om en skattskyldig i en anstånds- eller ackordsansökan lämnar uppgift om att han inte förmår betala sina skatteskulder kan inte denna presumtionsregel åberopas. I sådant fall måste Skatteverket vid en konkursansökan argumentera utan någon hjälpregel om det inte har skett en betalningsinställelse. Se avsnitt 14.6.5.

14.6.4 KFM:s utredningsrapport (2 kap. 8 §, första meningen KonkL)

Den vanligaste hjälpregel som staten använt genom åren är den i 2 kap. 8 § första meningen KonkL. Många gånger är det mest rationellt låta KFM genomföra en tillgångsundersökning om det inte finns särskild anledning att omedelbart inge konkursansökan.

Stadgandet lyder som följer:

”Om inte annat visas, anses en gäldenär vara insolvent, när det vid verkställighet enligt 4 kap. utsökningsbalken inom de senaste sex månaderna före konkursansökningsningen har framgått att han saknat tillgångar till full betalning av utmättningsfordran.”

Motsvarande stadgande i 1921 års konkurslag (3 §) hade följande lydelse:

”Om ej annat visas anses gäldenär insolvent, om han vid utmätning inom de senaste sex månaderna befunnits sakna tillgångar till full betalning av utmättningsfordringen.”

Ändringen av formuleringen var enligt departementschefen enbart en följd av att 1877 års utsökningslag (UL) ersatts av 1981 års UB, se prop. 1986/87:90 s. 191. Enligt UL:s ordning var en förrättning, i allmänhet i gäldenärens bostad, en nödvändig men också tillräcklig förutsättning för att konstatera huruvida gäldenären hade utmättningsbara tillgångar eller ej. Av de protokoll som åberopades i konkursmål framgick därför att ett utmättningsförsök gjorts (i gäldenärens bostad) och dagen för förrättningen.

Presumtionen gäller även fallet då gäldenärens tillgångar endast delvis räckt till betalning av en utmättningsfordran.

En borgenär kan åberopa en utredningsrapport som KFM utfärdad i anledning av att en annan fordringsägare ansökt om utmätning hos gäldenären (prop. 1975:6 s. 154). Se dock avsnitt 14.6.4.3.

KFM:s arbetsätt

En tillgångsundersökning enligt UB innehåller en rad olika moment och pågår i regel under en längre tid. Se Utmätning avsnitt 3 angående KFM:s handläggning av utsökningsmål.

KFM:s ändrade arbetsmetoder har vållat domstolarna vissa tillämpningssvårigheter bl.a. vad gäller hur sexmånadersfristen ska beräknas och om det fortfarande bör krävas att KFM gjort en förrättning innan man upprättar en utredningsrapport.

14.6.4.1 När ska utredningsrapporten vara gjord?

NJA 1995 s. 548

I ett utsökningsmål eftersökte KFM den 26 november 1993 utmättningsbar egendom dels genom registerforskning dels genom förrättning i gäldenärens bostad. Denna dag utmättes även viss egendom. I ett beslut drygt en och en halv månad

senare, den 13 januari 1994, angav KFM att gäldenären saknade utmätningsbara tillgångar till täckande av skulden. Borgenären ingav därefter den 14 juni 1994 en konkursansökan mot gäldenären. Fråga uppkom därför om utgångspunkten för sexmånadersfristen skulle vara den 26 november 1993 (som gäldenären hävdade) eller den 13 januari 1994 (som borgenären hävdade). Domstolarna fann att först dagen när KFM beslutat att avsluta utredningen mot gäldenären, dvs. den 13 januari 1994, skulle vara utgångspunkt för beräkningen av tidsfristen. Jfr även RH 1994:15 och RH 1997:78 med samma utgång.

Förnyad utredning

En någorlunda färsk utmätningsförrättning utgör alltså presumption om obestånd. KFM:s åtgärder när det inkommer ett nytt utsökningsmål består dock många gånger av ett nytt konstaterande av vad som är känt sedan tidigare om gäldenären utan några andra kontroller. Dvs. tillgångsundersökningen görs mycket mer summariskt (prop. 1986/87:90 s. 191). Har KFM avslutat en utredningsrapport och den är 18 månader eller yngre görs normalt ingen ny utredning om det inte är fråga om anvisad egendom eller det föreligger någon annan grund för ny utredning, t.ex. att gäldenären har fått väsentligen ändrade förhållanden.

I ett fall återopade borgenären som bevisning om obestånd en upprättad utredningsrapport enligt vilken gäldenären befunnits sakna kända utmätningsbara tillgångar. Utredningsrapporten innehöll enbart en hänvisning till att gäldenären vid en annan utredning av KFM befunnits sakna kända utmätningsbara tillgångar. Någon ytterligare och senare tillgångsundersökning synes inte ha gjorts. Hovrätten ansåg att utredningsrapporten saknade presumtionsverkan enligt 2 kap. 8 § KonkL och upphävde konkursbeslutet (RÅB 39-10). Jfr dock Heuman, s. 187 och prop. 1975:6 s. 155. Det är oklart om det vid sådant förnyat konstaterande av gäldenärens ekonomiska situation ändå skulle krävas en förrättning hos näringsidkare.

En särskild fråga är om en borgenär kan återropa en utredningsrapport som tillkommit först efter det att borgenären ingivit en konkursansökan och alltså ursprungligen återopat annan bevisning för gäldenärens obestånd. Enligt bestämmelsens ordalydelse är presumtionsregeln tillämplig endast om en resultatlös utmätning ägt rum innan en konkursansökan inges. En sådan utredningsrapport kan alltså inte läggas till grund för någon obeståndspresumtion enligt bestämmelsen i 2 kap. 8 § KonkL. Den kan dock återopas som en omständighet vid

borgenärens argumentering för att gäldenären ska anses vara insolvent enligt den allmänna obestandsgrunden i 1 kap. 2 § KonkL. Enligt RH 1982:92 har en sådan utredningsrapport nämligen ett betydande bevisvärde som i princip innebär en sorts presumtion om obestånd. I praktiken är det alltså inte någon större skillnad om utredningsrapporten upprättats före eller efter konkursansökan. Man kan således tänka sig att Skatteverket ingivit en konkursansökan grundad på ett beslut om betalningssäkring men att tingsrättens prövning av konkursansökan av någon anledning dröjer. Om KFM upprättar en utredningsrapport för en annan borgenärs fordran bör denna utredningsrapport i princip kunna åberopas innebärande ett mycket starkt bevisvärde.

14.6.4.2 Innehållet i KFM:s utredningsrapport

Ej detaljreglering

Eftersom resultatet av en tillgångsundersökning kan innebära en presumtion om att gäldenären är på obestånd är det av största intresse vad en sådan utredning måste innehålla. KFM:s utredningsskyldighet rörande gäldenärens ekonomiska omständigheter är dock inte detaljreglerad. Det ges i stort sett endast vissa riktlinjer i UB.

Enligt 4 kap. 9 § UB ska KFM i den utsträckning som påkallas av ansökans innehåll, tillkommande uppgifter, gäldenärens förhållanden och övriga omständigheter utreda gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden samt undersöka om gäldenären har utmättningsbar egendom.

Förrättning i bostad eller lokal

Det är inte ett nödvändigt krav att KFM i alla mål gör en bostadsförrättning. (handbok Utmätning avsnitt 3.6.1–3.6.3). Är det fråga om en juridisk person med affärslokal etc. torde det vara nödvändigt med en förrättning i lokalen för att presumtionsverkan ska inträda. Det saknas dock praxis rörande detta. KFM har i sin verkställighetspolicy fr.o.m. den 1 januari 2008 (KFM 969 utgåva 1) angivit att förrättning ska ske i näringsidkares lokaler. Man kan dock fråga sig om en sådan förrättning ger någon klar bild av gäldenärens ekonomiska situation och om det finns tillgångar till täckande av skulden. I dag är det många gånger fråga om att en näringsidkare innehar olika typer av tillgångar (immateriella etc.) som inte nödvändigtvis kan upptäckas vid en förrättning i en verksamhetslokal.

Gäldenärskontakt

Många gånger har KFM försökt få kontakt med ställföreträdaren för bolaget men inte lyckats. Detta kan i regel vara ett fullgott skäl för att utredningen kanske framstår som

tunn (se JO 1988/89 s. 284 f). En gäldenär kritiserade KFM:s handläggning som lett till en utredningsrapport baserad enbart på viss registerforskning och bankförfrågningar. JO godtog – på närmare angivna skäl – KFM:s begränsade undersökningar även om rapporten gav ”ett magert och ofullständigt intryck”. Enligt JO skulle det ha varit lämpligt att KFM angett skälen till varför undersökningen blivit så begränsad.

Bristfällig utredningsrapport

Det förekommer inte sällan att en gäldenär vid konkursförhandlingen invänder att KFM:s utredning har varit mycket bristfällig. Det är något oklart om frågan huruvida en utredningsrapport är bristfällig eller inte kan prövas i konkursmålet. Heuman, s. 187 f., anser för sin del att presumptionen ”upprätthålls oberoende av hur ingående undersökningar som gjorts innan KFM slagit fast att gäldenären saknar utmättningsbara tillgångar”. I ett flertal fall har dock domstolar valt att pröva huruvida den tillgångsundersökning som ligger till grund för KFM:s utredningsrapport varit bristfällig. I ett avgörande gjorde domstolen en materiell bedömning av utredningsrapporten och fann därvid att den inte var behäftad med sådana brister att den inte kunde läggas till grund för obeståndspresumtion. Gäldenären invände att det fanns fordringar, bankmedel och aktieinnehav i Sverige som KFM inte beaktat samt att det fanns ytterligare egendom utomlands (RÅB 33-08).

Jämför även ett fall från Svea hovrätt där konkursförvaltaren upptäckte att det konkursförsatta bolaget hade en bil trots att KFM tidigare i utredningsrapporten funnit att bolaget saknade utmättningsbara tillgångar. I stället för att gå in på om utredningsrapporten varit alltför bristfällig fick bolaget stå för sin egen rättegångskostnad för att det inte medverkat till att få fram uppgifterna vare sig i tingsrätten heller hovrätten. Konkursen upphävdes dock eftersom gäldenären ansågs ha styrkt sin solvens (RÅB 27-08).

14.6.4.3 Om konkursfordrans storlek minskat

En fråga som de senaste åren rönt viss uppmärksamhet är hur man ska hantera den tämligen vanliga situationen att en konkursfordran minskat betydligt.

Nedan diskuteras de rättsliga förutsättningarna för att kunna vidhålla en konkursansökan. Man bör dock alltid överväga om det i nedanstående situationer kvarstår ett syfte att vidhålla en konkursansökan i det enskilda fallet.

Två ställningstaganden från HD

NJA 1996 C 79

Redan i notisfallet NJA 1996 C 79 gjorde HD följande bedömning. KFM begärde att ett bolag skulle försättas i konkurs och åberopade att bolaget hade en skatteskuld om 122 839 kr och att bolaget befunnits sakna utmätningsbara tillgångar till täckande av denna skuld. Efter konkursbeslutet – och efter det att hovrätten fastställt tingsrättens beslut – ändrades taxeringen så att skatteskulden nedsattes till 6 831 kr. Detta belopp betalades av tredje man. HD anförde:

”Det utmätningsförsök vid vilket bolaget befunnits sakna tillgångar för gäldande av den ursprungliga skatteskulden kan inte läggas till grund för tillämpning av insolvenspresumtionen i 2 kap. 8 § KonkL. Av utredningen framgår inte att bolaget är insolvent.”

HD upphävde därför konkursbeslutet.

NJA 2002 s. 463

HD fick år 2002 anledning att pröva frågan på nytt (NJÄ 2002 s. 463). Vid utmätningstillfället och när konkursansökan gavs in hade gäldenären en skatteskuld om drygt 320 000 kr. Utmätningfordran utgjordes till största delen av skatteskulder som hade uppkommit genom skönstaxering. Vid tidpunkten för HD:s prövning hade skatteskulden däremot helt satts ned och de kvarstående skulderna till staten avseende grundavgifter m.m. uppgick till 12 500 kr.

HD redogjorde inledningsvis för att syftet med presumtionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL är ”att underlätta för borgenären att visa gäldenärens insolvens; i den i bestämmelsen angivna situationen, där gäldenären vid utmätning inom viss tid före konkursansökan befunnits sakna tillgångar till full betalning av utmätningsfordran, får han antas vara insolvent utan att någon ytterligare prövning av hans ekonomiska ställning behöver ske”.

Ingen tillförlitlig bild

HD slog därefter fast att ”om det skulle framkomma att den fordran som låg till grund för det misslyckade utmätningsförsöket var väsentligt högre än den fordran som i själva verket tillkom borgenären kan utmätningsförsöket inte generellt sägas ge en så tillförlitlig bild av gäldenärens betalningsförmåga att insolvenspresumtionen i 2 kap. 8 § konkurslagen kan anses tillämplig.” HD:s justitieråd, bl.a. Håstad och Lennander (referent), var enhälliga då de upphävde konkursbeslutet.

Se även Heuman s. 188 som gör den principiella bedömningen att en presumtionsregel kan tolkas reductivt om ”det inte föreligger en hög ursprungssannolikhet för insolvens”.

Har det någon betydelse av vilken anledning den ursprungliga konkursfordran minskat?

I avgörandena ovan var det fråga om att skatteskulden minskat betydligt på grund av en senare ändring av taxeringen. Det är inte ovanligt att en gäldenär inkommer med nya deklarationer till Skatteverket inför eller till och med efter konkursförhandlingen. Frågan är om HD:s avgöranden enbart omfattar dessa situationer? Man kan tycka att presumtionsverkan knappast borde upphöra om gäldenären – efter det misslyckade utmätningförsöket – betalar bort en stor del av fordran.

NJA 2004 N 14

I det intressanta notisfallet NJA 2004 N 14 har HD resonerat på följande sätt. Till stöd för konkursansökan åberopade staten fordringar som uppgick till ca 268 000 kr vid tidpunkten för konkursförhandlingen. Bolaget försattes i konkurs men överklagade under påståendet att statens fordran hade fullbetalats före konkursbeslutet. HD konstaterade att betalning av statens fordran hade tryggats innan konkursförhandlingen i tingsrätten och att staten inte därefter kunnat åberopa denna fordran till stöd för konkursansökan. Enligt HD hade ”belopp till täckande av statens fordran innehållits på skattekontot”.

Det intressanta är hur HD sedan resonerar. Enligt domstolen har staten varit oförhindrad att i hovrätten åberopa en annan fordran till stöd för sin behörighet att ansöka om konkurs (se NJA 1982 s. 641). Staten hade även gjort detta och sålunda åberopat en ny konkursfordran uppgående till 6 046 kr. Av beloppet hade 546 kr påförts bolaget före konkursbeslutet och 5 500 kr först efter beslutet. HD använder i stort sett samma ordalydelse som tidigare när den underkänner insolvenspresumtionen; ”Eftersom den fordran som låg till grund för det misslyckade utmätningförsöket var väsentligt högre än den verkliga fordringen, har utmätningförsöket inte kunnat läggas till grund för en presumtion om insolvens (jfr NJA 1996 C 79 och NJA 2002 s. 463)”.

I ett avgörande har även Svea hovrätt resonerat på liknande sätt (RÅB 25-08). Bakgrunden var att två dagar före konkursförhandlingen i tingsrätten betalades hela den ursprungliga konkursfordran så när som på ett mindre belopp. Varken borgenären (staten) eller domstolen hade kännedom om detta varför bolaget försattes i konkurs. Bolaget överklagade till Svea hovrätt varvid Skatteverket åberopade att förutom den kvarstående skulden hade det även tillkommit nya skattefordringar på 67 647 kr. Svea hovrätt ansåg att staten var behörig att

ansöka om bolagets försättande i konkurs men att insolvenspresumtionen i 2 kap. 8 § KonkL inte var tillämplig. Hovrätten hänvisade uttryckligen till NJA 1996 C 79 och NJA 2002 s. 463. I hovrättsfallet lämnade konkursförvaltaren uppgifter om att boet inte var på obestånd. Av denna anledning överklagade Skatteverket inte till HD för att få frågan prövad. Man kan notera att frågan har fått motsatt utgång i ett mål i Hovrätten för Skåne och Blekinge. (Hovrätten för Skåne och Blekinge den 17 september 2004 i mål nr Ö 2115-04, RÅB 21-08).

Minskad fordran på grund av betalning

Den ursprungliga fordran har i dessa fall inte varit föremål för någon tvist. Det som skett är att gäldenären betalat av på sina skulder till borgenären (staten). Om detta bör medföra att utredningsrapporten förlorar sin presumtionsverkan torde det leda till principiellt märkliga resultat. Utgår man från förhållandena i NJA 2002 s. 463 skulle en gäldenär med en ostridig skuld på ca 320 000 kr medvetet kunna strunta i att betala 12 500 kr och få till stånd att presumtionsregeln inte längre kan åberopas. Självfallet bör man dock alltid överväga om gäldenären – vid en helhetsbedömning av situationen – bör försättas i konkurs eller inte.

En slutsats är att alla väsentliga förändringar av den ursprungliga fordrans storlek måste beaktas, således även betalningar efter det misslyckade utmättningsförsöket. En annan möjlighet är att eftersom det är fråga om ett notisfall och eftersom det finns goda argument att komma till annan slutsats bör frågan kunna drivas som ett prejudikatfall. Som vanligt måste det dock finnas ett grundläggande syfte med konkursansökan.

Hur stor minskning av den ursprungliga fordran kan accepteras utan att presumtionsverkan upphör?

Väsentligt högre fordran

I 2002 års dom ansåg HD att den fordran som låg till grund för KFM:s misslyckade utmättningsförsök var *väsentligt högre* än den fordran *som i själva verket* tillkom borgenären. Den kvarvarande fordran uppgick till ca 4 % av den ursprungliga fordran. Av ordalydelsen att döma bör det vara en betydande skillnad mellan utmättningsfordran och konkursfordran för att det misslyckade utmättningsförsöket ska fränkännas presumtionsverkan enligt 2 kap. 8 § KonkL.

Det finns några avgöranden från hovrätterna som belyser detta. I ett fall vitsordade gäldenären en skuld om ungefär 200 000 kr. Hovrätten ansåg inte att utmättningsförsöket, som gjorts för en skuld om drygt 2 miljoner kr, kunde läggas till grund för insolvenspresumtionen i 2 kap. 8 § konkurslagen (RH 2000:70)

Hovrättens beslut tillkom dock innan HD:s avgörande. Den kvarvarande fordran uppgick alltså till ca 10 % av den ursprungliga fordran.

Skatteverket har i några fall inte haft något att erinra mot att konkursen upphävdes mot bakgrund av NJA 2002 s. 463. I ett av fallen hade skönsmässigt uppskattade skatter till följd av inkomna deklARATIONER minskat från 422 000 kr till 33 000 kr. HD – som ju inte är bundet av borgenärens inställning – angav att insolvenspresumtionen inte kunde tillämpas (NJA 2004 N 7).

I sammanhanget kan även nämnas ett fall där en konkursförsatt gäldenär överklagade till HD men inte fick prövningstillstånd trots att fordran nedsatts från 538 000 till 266 000 kr. Det var fråga om en sänkning av konkursfordran med knappt 50 % och Skatteverket ansåg att obeståndspresumtionen var tillämplig i detta fall (RÅB 29-08). Eftersom HD aldrig motiverar ett beslut att inte meddela prövningstillstånd bör beslutet tolkas med viss försiktighet.

Har det någon betydelse hur stor den kvarvarande fordran är?

Har ingen betydelse

HD har inte anfört att den kvarvarande fordrans storlek skulle kunna ha någon betydelse för frågan om presumtionsregeln är möjlig att tillämpa.

Svea hovrätt har gjort följande bedömning i ett mål från år 2002 (RÅB 28-08). Den ursprungliga fordran på ca 4, 1 Mkr nedsattes efter omprövning till 1,1 Mkr. Domstolen ansåg att den fordran som låg till grund för det misslyckade utmätningförsöket var väsentligt högre än den fordran som i själva verket tillkom borgenären så att utmätningförsöket inte kunde sägas ge en så tillförlitlig bild av gäldenärens betalningsförmåga att insolvenspresumtionen i 2 kap. 8 § KonkL kunde tillämpas. I sammanhanget kan det konstateras att det var fråga om en fysisk persons skulder och att domstolen inte alls fäste någon vikt vid hur stor den kvarvarande fordran var.

För det fall den kvarvarande fordran är mycket stor bör man med framgång kunna åberopa den allmänna obeståndsgunden i KonkL 1:2, se avsnitt 14.6.1.

Är det inte längre möjligt att åberopa ett misslyckat utmätningförsök som avser en annan borgenärs ansökan om utmätning?

Det är sedan länge vedertagen praxis att en konkurssökande borgenär får åberopa ett misslyckat utmätningförsök som avser en annan borgenärs ansökan om utmätning, se avsnitt 14.6.4.

Det finns inte något publicerat avgörande där domstolen har underkänt presumtionsverkan på den grunden att sökandens konkursfordran är avsevärt mindre än den fordran för vilken det misslyckade utmätningförsöket har gjorts. För att tydligt belysa detta kan man tänka sig följande exempel. En borgenärsfordran i ett e-mål hos KFM uppgick till 500 000 kr då tillgångsundersökningen gjordes varvid KFM konstaterade att gäldenären saknade utmätningbara tillgångar till täckande av denna skuld. Därefter uppkommer skattefordringar på skattekontot om ”endast” 15 000 kr några månader senare varvid indrivning begärs hos KFM.

Oklarhet om rättsläget

Mot bakgrund av NJA 2002 s. 463 får det anses oklart om staten kan inge en konkursansökan och åberopa den utredningsrapport som har gjorts för skulden i e- målet. Statens konkursfordran uppgår ju i exemplet till 15 000 kr medan utredningsrapporten har gjorts för en skuld uppgående till 500 000 kr.

Det får anses otillfredsställande om nuvarande praxis skulle få till följd att presumtionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL skulle komma att tillämpas olika beroende på om konkurssökanden också var sökande i fråga om den misslyckade utmätningen eller inte. HD har visserligen möjliggjort en sådan utveckling men det är osäkert om denna effekt har varit avsedd.

Är det inte längre möjligt att åberopa annan fordran till stöd för yrkandet att gäldenären ska försättas i konkurs?

Att konkurssökanden får åberopa även fordringar som uppkommit efter det att konkursansökan gavs in är klart, se avsnitt 14.4. Detta är mycket vanligt förekommande när staten ansöker om konkurs för obetalda skatter och avgifter. Den som företräder staten kontrollerar i regel i anslutning till konkursförhandlingen om det tillkommit nya skulder som bör åberopas som konkursfordran.

För att belysa problematiken kan man tänka sig följande situation. Staten har i sin konkursansökan ursprungligen åberopat en konkursfordran avseende underskott på skattekontot som uppgår till 100 000 kr. KFM har gjort ett misslyckat utmätningförsök avseende denna fordran. Innan tingsrätten hinner pröva statens konkursansökan faller dock denna skattefordran bort. I stället väljer staten att vidhålla konkursansökan under åberopande av en helt annan fordran som blivit restförd under tiden, t.ex. en förseningsavgift till bolagsverket om 5 000 kr. Med stöd av bl.a. NJA 1982 s. 641 har staten tidigare alltid kunnat åberopa denna nya fordran och använda sig av

den tidigare upprättade utredningsrapporten. Huruvida det är lämpligt av Skatteverket att i detta exempel vidhålla en konkursansökan lämnas därhän.

Frågan är nu om staten – mot bakgrund av NJA 2002 s. 463 – inte längre kan använda sig av presumtionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL i dessa situationer? Det är fråga om att staten återoppar en helt annan fordran än den för vilken utmätningförsöket gjordes. Man bör även fråga sig om det har någon betydelse om nya konkursfordran är mycket större än den ursprungliga, är lika stor eller kanske är väsentligt mindre än denna. Som framgått tidigare tycks HD tillämpa principen på sådant sätt att den nytillkomna fordran inte får vara väsentligt lägre än den ursprungliga fordran. Det kvarstår dock fortfarande en del oklarheter. Kan man t.ex. ”bättra på” en ursprunglig konkursfordran som sjunkit till några tusenlappar med återopande av en ny fordran som gör att konkursansökningsfordran numera uppgår till det ursprungliga beloppet?

Här torde det finnas skäl att förvänta sig klargörande i praxis.

Finns det andra situationer där en utredningsrapport inte ger en tillförlitlig bild av gäldenärens betalningsförmåga?

Är presumtionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL möjlig att använda i en situation där kammarrätten gett prövningstillstånd avseende bolagets överklagande av avslag på sin anståndsbeväran? Enligt en hovrätt ger i denna situation utredningsrapporten inte sådan ”tillförlitlig bild” av betalningsförmågan att obeståndspresumtionen kan tillämpas (RÅB 23-08).

Staten förnekade inte att beslutet om prövningstillstånd innebar en viss sannolikhet för att kammarrätten efter prövning av anståndsfrågan skulle komma att bevilja gäldenären anstånd i enlighet med hans beväran. Situationen gällde dock inte en fordran som bevisligen minskat mellan utmätningförsöket och konkursansökan. I stället handlade det om att kammarrättens beslut om prövningstillstånd i anståndsfrågan skapat osäkerhet kring om statens fordran kommer att bestå. Detta skulle, i likhet med omständigheterna i NJA 2002 s. 463, kunna sätta ifråga tillförlitligheten hos den bild av betalningsförmågan som utmätningförsöket givit. Staten menade dock att den princip som fastslagits skulle behöva omprövas och att det vore olyckligt om den gjordes tillämplig på ytterligare en kategori av fall. Skatteverket överklagade men HD meddelade inte prövningstillstånd.

14.6.4.4 Fördelar och nackdelar med presumtionsregeln

Fördelar

När det gäller ej lagakraftvunna beslut eller domar är i stort sett det ”enda problemet” att beakta innebörden av rättsfallet NJA 2002 s. 468. Om gäldenären invänder mot skuldens storlek vid konkursförhandlingen bör Skatteverket försöka för- må honom att vitsorda ett belopp som inte medför en så väsentlig minskning av fordran att presumtionsverkan bortfaller. Innan 2002 års fall har inställningen varit den att om gäldenären bestri- der konkursfordran bör man kunna vidhålla konkurs- ansökan om man lyckas få bolagets företrädare att vitsorda åtminstone någon skuld vara korrekt. Nu bör det stämma till eftertanke eftersom man bör fästa stor vikt vid storleken av den vitsordade skulden. Om statens fordran vid utmätningstillfället har uppgått till 250 000 kr men gäldenären endast vitsordar 25 000 kr som en skuld till staten torde obeståndspresumtionen inte kunna åberopas.

Många gånger är det mest rationellt låta KFM genomföra en tillgångsundersökning om det inte finns särskild anledning att omedelbart inge konkursansökan. Det är i regel svårare för gälde- nären att komma med motbevisning när KFM har kontrollerat banktillgodohavanden, förekomsten av tillgångar i diverse register etc. (jfr Heuman s. 190). Ytterst är det även möjligt för borgenären att åberopa KFM:s handläggare som vittne.

Borgenären kan åberopa nytillkomna skulder varvid presum- tionsregeln även omfattar dessa (NJA 1982 s. 641).

Nackdelar

En nackdel med denna presumtionsregel är att den kräver att KFM agerar ”skyndsamt” vid sin tillgångsundersökning. En borgenär kan kontakta KFM:s handläggare för att efterhöra hur handläggningen fortskrider och framföra önskemål om utred- ningsarbetet. En sökande kan dock inte kräva att verkställig- heten ska ske på visst sätt utan frågan om ytterligare utred- ningsåtgärder ska vidtas eller inte bestämmer KFM med beaktande av de nya uppgifterna (prop. 2006/07:34 s. 23). En sökande kan alltid anvisa egendom. till utmätning. I sådant fall bör KFM skyndsamt efterforska egendomen.

I detta sammanhang bör det noteras att KFM har en skyldighet att göra en utredning i varje utsökningsmål. Varje skuldpost i allmänt mål utgör ett nytt sådant utsökningsmål. Om det kommer in nya mål mot gäldenären under den s.k. bevak- ningstiden används den tidigare utredningsrapporten normalt som underlag för maskinella delredovisningar. Någon ny utredning görs alltså inte av KFM enbart av skälet att ett eller

flera nya mål kommit in. Om sökanden i ett nytt mål särskilt begär att få en ny utredning ska detta medges av KFM (Handboken Utmätning, nätupplaga 4, s. 90). Omfattningen av den nya utredningen är beroende av den tidigare utredningens omfattning och eventuellt nytillkomna uppgifter. En ny restföring av t.ex. ett skattekontounderskott innebär alltså att en ny tillgångsundersökning kan ske med stöd av 4 kap. 9 § UB.

Har borgenären redan fått en tillgångsundersökning verkställd i ett mål har denne inte rätt att få en ny tillgångsundersökning i samma mål med mindre än att det tillkommit nya omständigheter.

14.6.5 Galdenärens betalningsinställelse (2 kap. 8 § andra meningen, KonkL)

Presumptionsregeln i 2 kap. 8 § andra meningen KonkL innebär att en betalningsinställelse utgör bevis om obestånd. Det är inte lagreglerat vad som menas med betalningsinställelse. Frågan behandlas i Ingrid Arnesdotter avhandling ”Om betalningsinställelse och offentligt ackord” (1982).

Regeln omfattar alla galdenärer. En förutsättning för att betalningsinställelsen ska få presumtionsverkan är att denna tillkännagets genom uttrycklig förklaring av galdenären. En faktisk betalningsinställelse är alltså inte ensamt tillräcklig utan det krävs en förklaring som ska vara riktad till en större borgenärskrets, t.ex. genom en cirkulärskrivelse. Se dock lagberedningens uttalande om att faktisk betalningsinställelse ska godtas som bevis om inte särskilda skäl föreligger (prop. 1975:6 s. 154. Jfr Heumans kritik mot detta i Advokaten 1986 s. 45 ff.)

Betalningsinställelsen måste fortfarande bestå när konkursansökan prövas av domstolen (jfr prop. 1975:6 s. 154 och 157).

Ett inledande av företagsrekonstruktion innebär i sig bara en faktisk betalningsinställelse eftersom galdenären inte får betala skulder utan samtycke av rekonstruktören. Denna faktiska betalningsinställelse är alltså inte ensamt tillräcklig som presumtion om obestånd enligt 2 kap. 8 § KonkL (se även prop. 1995/96:5 s. 62).

KFM har inte haft anledning att såsom obeståndspresumtion åberopa att galdenären gjort en betalningsinställelse. Det ligger i sakens natur att en betalningsinställelse från galdenären i regel sker innan restföring har skett.

Skatteverket bör således ha större anledning att i vissa fall kunna använda sig av även denna presumtionsgrund.

14.6.6 Skatteverkets betalningsuppsmaning (2 kap. 9 § KonkL)

Den andra presumtionsregeln som kommit till användning är 2 kap. 9 § KonkL. Det händer att en tillgångsundersökning avseende en rörelse som är i full gång kan vara mycket tidskrävande och komplicerad. Samtidigt kanske det är brådskande med en konkursansökan för att t.ex. kunna iakttaga en återvinningsfrist.

Det finns vissa kriterier som måste vara uppfyllda:

- gäldenären är/har varit bokföringskyldig under det senaste året
- det måste vara fråga om en ”klar och förfallen” fordran
- gäldenären ska ha blivit delgiven en särskild betalningsuppsmaning med upplysning om eventuell konkursansökan vid utebliven betalning
- trots uppsmaningen har gäldenären inte betalat skulden
- borgenären ansöker därefter inom viss angiven tid om konkurs

Gäldenären ska betala inom en vecka och om betalning uteblir ansöker borgenären sedan om konkurs inom tre veckor efter det att betalningsfristen gått ut. Det är bara den borgenär som utfärdat betalningsanmaningen som kan åberopa den aktuella presumtionsgrunden (prop. 1975:6 s. 158). Det är en viktig skillnad gentemot presumtionsregeln i 2 kap. 8 § KonkL, se avsnitt 14.6.4.

En annan skillnad är att presumtionsregeln i 2 kap. 9 § inte är tillämplig vid åberopande av nytillkomna skulder. Något hinder mot att åberopa sådana skulder vid prövningen av en konkursansökan finns inte. Däremot är det viktigt att känna till att dessa aldrig kan grunda någon obeståndspresumtion, se avsnitt 14.6.1.

Huruvida gäldenären är/har varit bokföringspliktig eller ej vållar sällan några problem; jfr dock NJA 1977 s. 467 och NJA 2004 s. 325.

14.6.6.1 Klar och förfallen fordran

Uppenbart ogrundad invändning

Villkoret att skulden ska vara klar innebär att fordran ska vara ostridig eller fastställd genom lagakraftägande dom. Är det fråga om en dom som inte vunnit laga kraft krävs det att gäldenärens bestridande av den är uppenbart orgrundat (prop. 1975:6 s. 158 och NJA 1999 s. 97). Avgörande bör vara om gäldenären hade rimligt fog för sin invändning när kravet framställdes (Palmér 2:9).

Skyldighet att betala

Att gäldenären enligt lagbestämmelser är skyldig att betala den påförda skatten även om den är överklagad, innebär inte att den på så enkelt vis kan anses ”klar” (se t.ex. NJA 1983 s. 688).

Att en skattskyldig har fått avslag på en anståndsansökan vid ett överklagande innebär inte att fordran kan anses vara klar i konkurslagens mening. Skatteverket måste kunna återropa en utredning som visar att utgången av skatteprocessen inte är oviss.

NJA 2001 s. 548 – betydelsen av anstånd eller ej

KFM hade begärt två bolag i konkurs och återopade betalningsuppsamlingar enligt 2 kap. 9 § KonkL (NJA 2001 s. 548) HD lämnade konkursansökningarna utan bifall med följande motivering:

”De taxeringsbeslut som har återopats till stöd för konkursansökningarna har överklagats av bolagen. Länsrätten har ännu inte prövat överklagandena. I samband med prövning av frågan om anstånd med betalning av skatten har skattemyndigheten och länsrätten uttalat att utgången i taxeringsmålen är oviss. Mot bakgrund härav och med beaktande av vad som i målet framgått om de aktuella taxeringsmålen – där de skatterättsliga frågorna får anses vara komplicerade – kan bolagets invändningar i konkursansökningsmålen inte anses sakna fog. Vid sådant förhållande kan de av staten återopade skattefordringarna inte anses klara i KonkL:s mening. Presumptionsregeln i 2 kap. 9 § KonkL är därför inte tillämplig vid bedömningen av obeståndsfrågan.”

Trots länsrättens uttalande om att utgången i taxeringsmålet var oviss meddelade domstolen inte något anstånd. Anledningen till detta var att bolaget inte kunde ställa godtagbar säkerhet.

Om borgenärshandläggaren inte vet gäldenärens inställning förrän vid konkursförhandlingen vid tingsrätten ställs han inför dilemmat att eventuellt behöva återkalla ansökan om gäldenären återopar omständigheter som gör att fordran inte längre kan anses klar. Det beviskrav som åvilar gäldenären är

som tidigare nämnts mycket lågt. Alternativt kan borgenärshandläggaren yrka på uppskov med prövningen av konkursansökan så att t.ex. en skattehandläggare hinner pröva gäldenärens begäran om omprövning. Det kan uppkomma problem om gäldenären inte går med på uppskov utan vill att Skatteverket återkallar ansökan omedelbart eftersom borgenären inte har någon ”klar” fordran. Ogrundade invändningar mot fordran innebär naturligtvis att borgenären vidhåller konkursansökan. Gör invändningen borgenären tveksam om det är fråga om en ogrundad invändning eller inte har borgenären fog för en uppskovsbegäran. I alla andra fall torde borgenären vara skyldig att direkt återkalla konkursansökan eftersom fordran inte längre kan anses ”klar”. Vid återkallelse är det viktigt att begära att vardera parten ska stå för sina egna rättegångskostnader, se avsnitt 14.15.1.

**Skattedomstol
fastställt fordran**

I förarbetena till konkurslagen sades dock att om en skattedomstol fastställt ett skattebeslut skulle detta tillmätas ”stor betydelse” (prop. 1975:6 s. 161 f). Lagstiftaren gick till och med så långt att säga att ”Har t.ex. sådan domstol prövat skatteanspråket, torde starka skäl krävas för att skattefordringen inte skall anses som klar i konkurslagens mening”. Welamson (s. 36) är tämligen kritisk till detta uttalande och menar att det inte väl överensstämmer med tankarna bakom presumptionsregeln.

14.6.6.2 Skönsmässigt påförd konkursfordran

Beviskravet

Lagstiftaren ansåg att när det gäller skönsmässigt påförda skatter måste gäldenären göra sannolikt att skönstaxeringen är oriktig för att skattefordran inte skulle kunna läggas till grund för ett konkursbeslut (LU 1975:12 s. 57). Jfr dock vad som ovan sagts om insolvensprövningen vid invändningar mot konkursfordran, avsnitt 14.6.6.1.

Klart är i vart fall att den skattskyldige måste vara verksam för att försöka klarlägga vilket belopp skatten rätteligen borde uppgå till eller i vart fall komma med invändningar som inte är uppenbart ogrundade. Gör han inte detta har domstolen rätt att utgå från att statens fordran är ”klar” i konkurslagens mening.

**NJA 1983 s. 688 –
krav på aktivitet**

Staten begärde ett bolag i konkurs på grund av skönstaxerade skatteskulder (NJA 1983 s. 688). Bolaget bestred ansökan och åberopade att skatterna var skönstaxerade och att bolaget skulle överklaga taxeringarna. Tingsrätten anförde bl.a. att bolaget ”ej genom uppvisande av deklara-tions- eller besvärshandlingar eller på annat sätt visat skäl för att skatterna skulle komma att ändras. De får därför betraktas som klara ford-

ringar.” Tingsrätten försatte bolaget i konkurs. Hovrätten lämnade bolagets överklagande utan bifall. Bolaget fullföljde till HD. Innan målet avgjordes hade större delen av skatteskulden fallit bort på grund av ändrad taxering. Även den kvarvarande skatteskulden skulle komma att undanröjas. Staten förklarade sig inte ha någon erinran mot att konkursbeslutet upphävdes. HD konstaterade att bolaget till att börja med inte varit verksam i konkursmålet för att klarlägga till vilket belopp skatten rätteligen bör uppgå. Vid tidpunkten för HD:s bedömning var läget emellertid ett helt annat varför HD upphävde konkursbeslutet.

14.6.6.3 Tvistig konkursfordran

Vad gäller då endast en betydligt lägre fordran än den betalningsuppsmanade fordran vitsordas av gäldenären eller kan styrkas av Skatteverket? Jfr avsnitt 14.6.4.3. som berör 2 kap. 8 § KonkL.

NJA 1982 s. 366

I rättsfallet NJA 1982 s. 366 begärde A sin f.d. arbetsgivare B i konkurs. A åberopade att B delgetts en betalningsuppsmaning om 37 068 kr. B bestred konkursansökan och invände bl.a. mot konkursansökningsfordran. B vitsordade dock ett belopp om 8 066 kr. HD anförde i denna del:

”A har redan i TR:n förklarat sig införstådd med att resterande, ogulden del enligt betalningsuppsmaningen inte kunde visas vara klar i konkursmålet. Den tvistiga delen kan emellertid inte anses ha haft sådant samband med den klara delen att inte underlåtenheten att betala denna skulle bedömas som presumtion enligt 4 § KonkL (1921 års lag) för bolagets insolvens. Förutsättningar förelåg således för bolagets försättande i konkurs enligt 1 och 4 §§ KonkL när TR:n avgjorde målet.”

Av andra skäl upphävdes dock konkursbeslutet.

NJA 1995 s. 190

Se även NJA 1995 s. 190 där gäldenären krävdes på en skuld bestående av dels kapitalbelopp dels ränta. Det förhållandet att räntan angivits med fel belopp ansågs inte hindra att kravet på erläggandet av kapitalbeloppet kunde gälla klar och förfallen skuld. Rättsfallet påminner om 1982 års fall där HD betonade att den vitsordade skulden var självständig i förhållande till den tvistiga delen.

RH 1992:75

Jfr dock RH 1992:75 i vilket A begärde att B skulle försättas i konkurs. A åberopade att B hade delgetts en betalningsuppsmaning om 265 012 kr avseende utfört arbete. B bestred

konkursansökan och invände bl.a. att fordran inte var klar eftersom B ansåg att det var fel i de utförda arbetena. B vitsordade dock en skuld om 122 706 kr. Såväl tingsrätten som hovrätten ogillade konkursansökan med motivering att A:s fordran inte var klar.

Tre typfall

Ett grundläggande krav är att gäldenären tydligt måste kunna skilja skulderna åt om betalningsuppsmaningen omfattat fler än en skuldpost (Heuman s. 193). Man kan för Skatteverkets del tänka sig tre olika situationer när det kan bli en diskussion om huruvida presumtionsverkan faller eller inte. Är en stor del av den återopade fordran tvistig kan detta medföra att en betalningsuppsmaning inte anses ge presumtion enligt 2 kap. 9 § KonkL. Avgörande är bl.a. om den vitsordade delen av skulden kan anses ha något samband med den tvistiga delen eller inte. Är den "självständig" torde presumtionsregeln kunna tillämpas avseende den vitsordade skulden.

Exempel 1

Konkursfordran utgörs av ett skattekontunderskott. Gäldenären bestrider och hävdar att den kommer minska till hälften efter det att nya momsdeklarationer givits in. Med stöd av RH 1992:75 kommer troligen tingsrätten att konstatera att fordran inte är "klar" och att det därmed inte finns någon presumtion för obestånd.

Exempel 2

Konkursfordran utgörs av ett skattekontunderskott och ett antal obetalda fordonsskatter till höga belopp. På betalningsuppsmaningen har angivits KFM:s skuldnummer i INIT. Gäldenären invänder att fordran ej är klar eftersom nya momsdeklarationer kommer att innebära att skatteskulden kraftigt minskar. Samtidigt vitsordar han att fordonsskatterna i och för sig är riktiga. Med stöd av NJA 1982 s. 366 är betalningsuppsmaningen klar såvitt avser fordonsskatterna och presumtionen om obestånd kvarstår.

Exempel 3

Konkursfordran utgörs av ett antal olika skattekontunderskott. På betalningsuppsmaningen har borgenärshandläggaren förtecknat dessa så att man tydligt kan se att det är fråga om t.ex. tre olika underskott. Vad gäller då? Kan Skatteverket hävda att NJA 1982 s. 366 ger stöd att vidhålla de underskott som inte berörs alls av de

momsdeklarationer som gäldenären inger. Eller har ”den tvistiga delen sådant samband med den klara delen” att presumtionen faller?

Vid tillkomsten av skattekontosystemet antogs att det inte skulle medföra några problem vid tillämpningen av konkurslagens obeståndsrekvisit. Lagstiftaren tog särskilt upp situationen när gäldenären invänder mot en av debiteringarna samtidigt som han har gjort delbetalningar som fullt ut täcker de otvistiga debiteringarna. Om gäldenären gjort en sådan delbetalning efter en betalningsupplmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL ska betalningen – enligt förarbetena – liksom tidigare anses ha avsett otvistiga delar av kravet. Den s.k. likafördelningsmetoden ska med andra ord inte tillämpas, prop. 1996/97:100 del 1 s. 356 f.

Det finns troligen oklarheter i det sista exemplet på grund av problematiken med s.k. skattebyte (se Handledning för företrädaransvar s. 66 f.

14.6.6.4 Överklagad konkursfordran

Överklagad fordran

Skatteverket ska inte som bevisning om obestånd åberopa en betalningsupplmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL om skatte- eller avgiftsfordran helt eller till övervägande del är föremål för omprövning eller har överklagats (Se bl.a. Heuman s. 196 och JO 1986/87 s. 268).

En fordran som är bestridd kan alltså mycket sällan anses vara klar i 2 kap. 9 § KonkL:s mening, se ovan. För skatte- och avgiftsfordringar gäller detta i synnerhet om skatten eller avgiften är föremål för omprövning eller har överklagats. Det räcker nämligen att gäldenärens invändningar i konkursmålet inte saknar fog, för att domstolen ska ogilla en konkursansökan som grundas på obeståndspresumtionen. Endast ”uppenbart ogrundade” invändningar kan avfärdas av rätten. Motsvarande uttryck finns bl.a. i 42 kap. 5 § RB angående möjligheten för rätten att genast meddela dom utan att stämning behöver utfärdas. Det är således endast en mycket låg bevisbörda som åvilar gäldenären. Det åligger staten att ”slå hål” på den invändning som gäldenären kommer med så att domstolen med säkerhet kan säga att det är osannolikt att gäldenären kommer att ha den framgång med sin talan i skatteprocessen som han påstår.

14.7 Delgivning av betalningsuppmaning innan konkursansökan

En betalningsuppmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL måste delges en gäldenär enligt de regler som gäller för stämmingsansökan i tvistemål.

Syftet med delgivningen är att fastställa (utgöra bevis för) att meddelandet kommit mottagaren tillhanda och vilken dag detta skett.

Delgivningslagen (DelgL) anger hur en delgivning ska göras för att vara korrekt. Det finns olika former av delgivning; bl.a. ordinär delgivning, särskild postdelgivning, stämmingsmannadelgivning samt kungörelsedelgivning. Andra lagar och förordningar talar om när delgivning ska göras och vad som ska delges. Enligt 1 § delgivningsförordningen (DelgF) beslutar en myndighet själv vilken delgivningsform som ska användas. Enligt 17 § DelgF fastställer Domstolsverket de formulär som kan behövas för delgivningsverksamheten.

Ny delgivningslag

Genom prop. 2009/10:237, Ny delgivningslag, föreslås en ny delgivningslag träda ikraft den 1 april 2011. Bl.a. avskaffas särskild postdelgivning som delgivningssätt och uttrycket ordinär delgivning utmönstras ur lagen. De olika delgivningssätten kommer i den nya lagen att redovisas var för sig. De olika delgivningssätten är enligt förslaget vanlig delgivning, muntlig delgivning, förenklad delgivning, särskild delgivning med juridisk person, stämmingsmannadelgivning samt kungörelsedelgivning.

14.7.1 Vem ska sökas för delgivning?

I 7–11 §§ DelgL har sammanförts bestämmelser om vem som ska sökas för delgivning i olika fall.

Enskild person

Om delgivning ska ske med enskild person, överlämnas handlingen till honom. Om den enskilde saknar rättslig handlingsförmåga men behörig ställföreträdare för honom finns, ska handlingen överlämnas till ställföreträdaren. När det finns skäl ska både ställföreträdaren och den företrädde sökas för delgivning.

Juridisk person

Ska delgivning ske med en juridisk person överlämnas handlingen till någon som har rätt att företräda den juridiska personen eller, om flera är gemensamt behöriga, till någon av dem. Regeln är tillämplig på konkursbon, bolag, föreningar, stiftelser, församlingar, kyrkliga samfälligheter och andra menigheter.

Märk att delgivning inte får ske genom suppleant för styrelseledamot i t.ex. aktieföretag eller ekonomisk förening om inte bolagsordningen (motsvarande) ger suppleanten rätt att teckna firman, ensam eller i förening med annan. När styrelseledamot avlidit, avgått eller försatts i konkurs inträder suppleanten i dennes ställe. Även vid vissa andra tillfällen inträder suppleanten och kan ta emot delgivning, t.ex. vid långvarig utlandsvistelse eller allvarlig sjukdom.

Dödsbo

Har inte dödsboet avträtt till förvaltning av bouppteckningsman är huvudregeln att alla dödsbodelägare måste delges för att boet ska anses delgivet. Om en delägare sitter i boet (som regel samma sak som att han bor i den avlidnes bostad) räcker det emellertid att denne delges. Dödsbodelägare som sitter i boet har rätt att ta emot delgivning även om boet inte förvaltas av delägaren. Han svarar i sådant fall för att handlingen utan dröjsmål lämnas till någon som har rätt att företräda boet. På samma sätt räcker det att delge en dödsbodelägare om delgivningen är föranledd av att dödsboet innehar en jordbruksfastighet.

14.7.2 Ordinär delgivning

I första hand ska ordinär delgivning användas (se 3 § DelgL).

Personligt överlämnande

Sådan delgivning kan ske genom att handlingen överlämnas personligen till den som ska delges. Personen ifråga ska kvittera mottagandet. Kvittensen kan ske på ett särskilt delgivningserkännande eller på en kopia av den delgivna handlingen.

Handlingen kan också sändas med posten i vanligt lösbrev med begäran om delgivningserkännande (s.k. vitt kort). Delgivningserkännande får sändas tillbaka portofritt till myndigheten, om kuvertet är försett med anteckning att postbefordran sker utan kostnad för avsändaren och med beteckningen ”Delgivningskvitto”.

Det är också möjligt att sända handlingen i rekommenderad försändelse med mottagningsbevis. Då ska på delgivningskvittot antecknas uppgift om handlingens datum, målnummer eller dylikt. Uppgiften bestyrks med signatur av den tjänsteman som gör i ordning försändelsen. Om det anses påkallat anges på försändelsen att den får kvitteras ut endast av adressaten personligen. En allmän fullmakt att kvittera ut rekommenderad postförsändelse anses inte medföra behörighet att motta delgivning (NJA 1975 s. 193). Enligt 11 § DelgL får ett ombud endast motta en delgivningshandling om han har fullmakt i det mål eller ärende som handlingen rör och om inte fullmakten

gör undantag för behörigheten att motta handling. Handling som innebär föreläggande för någon att inställa sig personligen eller personligen fullgöra något, får aldrig delges ombud.

Buddelgivning

Till den ordinära delgivningen hör även metoden, att handling lämnas genom bud med begäran om delgivningserkännande. Sådan delgivning utförs i regel av delgivningsföretag. Dessa har inte befogenhet som stämmningsman och delgivning kan inte ske om den sökta vägrar att ta emot handlingen. En skattehandläggare vid Skatteverket kan således överlämna en betalningsuppsmaning enligt 2 kap. 9 § KonkL som mottagaren frivilligt kvitterar vid t.ex. ett besök på Skatteverket.

Särskild delgivning med aktiebolag

Särskild delgivning med aktiebolag är en annan variant av ordinär delgivning. Den kan användas när ett aktiebolag har visat sig vara svårdelgivet eller kan antas vara det. Detta delgivningssätt ska föregås av åtminstone ett försök till delgivning med behörig ställföreträdare för bolaget. Om det bedöms som utsiktslöst behövs dock inte ett sådant inledande delgivningsförsök. Särskild delgivning med aktiebolag får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till omständigheterna. Det här förfarandet bör t.ex. inte användas för delgivning med ett fåmansbolag under semestertider (se JO 1999/2000 s. 164).

Genom förslaget till den nya delgivningslagen utvidgas tillämpningsområdet. Särskild delgivning med juridisk person får användas vid delgivning med juridiska personer som är registrerade i aktiebolagsregistret, handelsregistret, föreningsregistret, europabolagsregistret, europakooperativsregistret, bankregistret och försäkringsregistret (prop. 2009/10:237 s. 154 ff.).

Vid särskild delgivning med aktiebolag sänds handlingen i vanligt lösbrev till bolaget utan krav på kvittens. Handlingen ska skickas till den adress som bolaget låtit registrera i aktiebolagsregistret hos Bolagsverket. Minst en dag efter att själva delgivningsförsändelsen avsänts ska ett kontrollmeddelande skickas till samma adress. Meddelandet bör enligt förarbetsuttalande innehålla också en upplysning om när bolaget ska anses delgivet. Tiden mellan kontrollmeddelande och tidpunkten då delgivning ska anses ha ägt rum får inte vara för kort. Under riksdagsbehandlingen framhölls sålunda att en rimlig avvägning mellan rättssäkerhet och effektivitet uppnåddes om tiden bestämdes till tre veckor (1996/97:JuU16 s. 7). I förslaget till den nya delgivningslagen ska delgivning anses ha skett när två veckor har förflutit (prop. 2009/10:237 s. 160 f.).

Bekräftelse per telefon

Det bör observeras att det inte är fråga om s.k. telefondegivning när den sökte vid ett telefonsamtal muntligen bekräftar att han mottagit en delgivningsförsändelse. Detta är bara ett sätt att skaffa bevis för att delgivning har skett. I samband med ändringar i DelgL (prop. 1984/85:109 s. 60) har uttryckligen angetts att detta är ett godtagbart sätt att konstatera att delgivning har skett. Den handläggare som mottar bekräftelsen ska försäkra sig om identiteten och göra utförliga noteringar.

14.7.3 Stämmingsmannadelgivning (3 § 4 st DelgL)

Stämmingsmannadelgivning får användas när delgivning inte kan ske genom ordinär delgivning eller särskild postdelgivning. I förslaget till den nya delgivningslagen uppställs inga krav på att andra delgivningssätt måste ha prövats för att stämmingsmannadelgivning ska få användas. I stället föreslås en generell bestämmelse om att myndigheterna alltid ska använda ett delgivningssätt som är ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och som medför så lite kostnader och besvär som möjligt. Detta kommer att innebära att stämmingsmannadelgivning inte ska användas när andra delgivningssätt, som är snabbare, billigare och mindre ingripande för den person som söks, kan användas (prop. 2009/10:237 s. 172).

Stämmingsmannadelgivning innebär att den som ska delge överlämnar handlingen som ska delges till den sökte, eller någon som har rätt att ta emot den. Mottagaren kvitterar delgivningskvitto eller en likalydande handling. Vägrar den som ska delges att ta emot handlingen, eller vägrar någon annan som har rätt att ta emot handlingen kan stämmingsman genom ett intyg tala om hur delgivningen gjorts. Ett sådant intyg gäller som fullt bevis om delgivning. I förslaget till den nya delgivningslagen kommer intyget inte längre att ha legal bevisverkan. Myndigheterna kan dock förväntas godta ett intyg som har upprättats av en person som har anförtrots uppgiften att utföra stämmingsmannadelgivning, om det inte föreligger några särskilda omständigheter som talar i annan riktning. Under förutsättning att det framgår att nödvändiga åtgärder och kontroller har utförts kan i praktiken myndigheten lägga det till grund för bedömningen av om delgivning har skett (prop. 2009/10:237 s. 163).

Den nya delgivningslagen föreslås innehålla bestämmelser om vad som ska göras med handlingen om delgivningsmottagaren

**Stämningssman
förordnas av polis**

vägrar ta emot den. Som huvudregel ska då handlingen lämnas på platsen (prop. 2009/10:237 s. 172).

Stämningssman förordnas av polismyndigheten. Av 24 § DelgL följer att stämningssmannadelgivning kan genomföras även av bl.a. kronofogde och exekutiv tjänsteman.

Någon motsvarande möjlighet finns för närvarande inte för handläggare vid Skatteverket. I förslaget till den nya delgivningslagen föreslås att samtliga anställda vid Skatteverket bör ges stämningssmannabehörighet. Ändringen motiveras på följande sätt: "Skatteverket anför att det finns behov av stämningssmannabehörighet inte endast för skattebrottsutredare utan även i Skatteverkets borgenärsverksamhet. Skatteverket har sedan den 1 januari 2008 tagit över rollen från Kronofogdemyndigheten som borgenärsföreträdare såvitt avser de s.k. offensiva borgenärsuppgifterna. I denna roll har Skatteverket behov av att delge betalningsuppsmaningar enligt 2 kap. 9 § konkurslagen som medför presumtion om obestånd. I det sammanhanget är det naturligtvis angeläget att delgivning kan ske på ett så enkelt och smidigt sätt som möjligt. Regeringen ansluter sig till Skatteverkets bedömning. Även samtliga anställda vid Skatteverket bör därför ges stämningssmannabehörighet, s. 165 f.

KFM har förklarat att de inte åtar sig att utföra stämningssmannadelgivning för någon annan myndighets räkning.

14.8 Behörig domstol m.m.

**Internationell
behörighet**

Om gäldenären har sina huvudsakliga intressen någonstans inom EU så är svensk domstol behörig att försätta denne i konkurs om två alternativa förutsättningar är uppfyllda. Antingen är gäldenärens huvudsakliga intressen lokaliserade till Sverige eller så har gäldenären ett driftställe här. I vissa situationer kan svensk domstol alltså sakna behörighet att inleda ett insolvensförfarande. Se t.ex. RÅB 10-10 beträffande ett brittiskt Ltd-bolag som avvecklat sin verksamhet i Sverige. Se avsnitt 22 om den närmare innebörden av insolvensförordningens regler i detta avseende.

Det är först när gäldenären har sina huvudsakliga intressen utanför EU som man har anledning att fundera på om det finns andra bestämmelser som reglerar den svenska domstolens behörighet att pröva en konkursansökan. Någon motsvarighet till de uttryckliga bestämmelserna i insolvensförordningen finns inte i svensk rätt. Sedan länge har man dock använt

analogier från forumreglerna i 10 kap. rättegångsbalken för att bedöma om en svensk tingsrätt har sådan behörighet. En svensk domstol anses alltså för dessa fall behörig att pröva en konkursansökan om gäldenären har hemvist i Sverige, har ingått avtal i Sverige eller på annat sätt har ådragit sig en skuld i Sverige.

Nationell behörighet

Konkursansökan ska inges till den tingsrätt som är gäldenärens allmänna tvistemålsforum (2 kap. 1 § första stycket KonkL). Reglerna om detta finns i 10 kap. 1, 3 och 4 §§ RB.

Forum för fysisk person

Enligt huvudregeln ska ansökan inges till tingsrätten på den ort där gäldenären har sitt hemvist. Med hemvist avses för fysisk person som är folkbokförd i Sverige, den ort där han var folkbokförd den 1 november föregående år (10 kap. 1 § andra stycket RB). Den som inte har känt hemvist vare sig inom eller utom landet kan sökas där han uppehåller sig. Är gäldenären svensk medborgare och uppehåller sig utomlands eller är hans uppehållsort okänd kan han sökas där han senast inom landet haft hemvist eller uppehållit sig (vagabondforum, 10 kap. 1 § femte stycket RB).

Det finns två hjälpregler för det fall att gäldenären har känt hemvist utomlands. Den ena innebär att konkursansökan kan göras där gäldenären har egendom (förmögenhetsforum, 10 kap. 3 § RB). Enligt den andra kan konkursansökan göras där gäldenärens skuld har uppkommit (gäldsforum, 10 kap. 4 § RB).

Forum för dödsbo

Görs en ansökan om att dödsbo ska försättas i konkurs är rätt forum den tingsrätt där den avlidne skulle ha svarat i tvistemål (10 kap. 1 § fjärde stycket RB).

Juridisk person

För juridiska personer gäller som hemvist den ort där styrelsen har sitt säte. Har sätesort för styrelsen inte bestämts eller finns det inte någon styrelse är hemvistet den ort där förvaltningen förs (10 kap. 1 § tredje stycket RB).

Ändring av styrelsens säte kan ingå som ett led i en rad åtgärder som syftar till att vilseleda borgenärer och andra intressenter. Sådan ändring görs då i allmänhet strax innan bolaget begärs i konkurs. Ändringen kan emellertid göras också sedan konkursansökningen har gjorts. I sådant fall blir två tingsrätter behöriga. Om två konkursansökningar gjorts och ingen återkallas ska båda prövas. Leder endera prövningen till ett konkursbeslut ska det alltid anses att detta grundats på den ansökan som kom in först (2 kap. 21 § KonkL). Tidpunkten kan vara av betydelse bl.a. ifråga om förmånsrätt och åter-

vinning. Regeln gäller även för det fall att konkursansökningarna är under prövning i olika instanser (jfr NJA 1991 s. 410).

Det kan under speciella förhållanden inträffa att ett bolag blir försatt i konkurs på två orter samtidigt. En sådan situation får avhjälpas genom överflyttning av den ena konkursen och gemensam handläggning med den andra, 2 kap. 26 § KonkL.

Telefon- eller videokonferens

Part har möjlighet att delta i sammanträde i konkursärende genom telefon- eller videokonferens (10 kap. 5 § RB). Tingsrätten kan medge detta under vissa i paragrafen angivna förutsättningar. För det fall Skatteverket önskar utnyttja denna möjlighet sätt bör handläggaren göra en hemställan om att få delta genom videokonferens redan i konkursansökan.

Konkursansökan vidarelämnas

Om konkursansökan inges till fel tingsrätt, ska den sändas vidare till rätt tingsrätt. Ansökan ska anses vara gjord redan när handlingarna kom till den första tingsrätten (2 kap. 2 § KonkL). Även detta har betydelse för återvinningsfristerna m.m.

14.9 Inför konkursförhandlingen

14.9.1 Skuldavstämning m.m.

Strax innan konkursförhandlingen bör skattekontot och INIT stämmas av så att statens konkursfordran är korrekt. Förändringar avseende konkursfordrans storlek som skett efter konkursansökan bör redovisas för tingsrätten senast i samband med konkursförhandlingen.

I den mån det är aktuellt att begära en skattskyldig i konkurs och skattefordran är överklagad ska samråd ske mellan borgenärshandläggaren och processföraren i skatteärendet. Detta behövs inte om de invändningar som framställs i borgenärsärendet är uppenbart ogrundade eller det annars finns särskilda skäl.

Vid bedömningen huruvida konkursansökan ska inges omedelbart eller först efter lagakraftvunnen dom ska beaktas både behovet av ett tidigt konkursbeslut och skattefrågans komplexitet.

Har den skattskyldige begärt omprövning eller överklagat skattebeslutet och samtidigt begärt anstånd ska länsrättens prövning av anståndsansökan avvaktas innan konkursansökan fullföljs.

En skönstaxerad skattefordran kan åberopas vid konkursansökan på samma sätt som andra skattefordringar. Det kan dock ibland finnas hinder, se avsnitt 14.6.6.2.

Mot statens intressen att som skatteborgenär snabbt få betalt eller få tillstånd en tidig konkurs talar den enskildes berättigade intresse av att inte bli försatt i en konkurs på grund av en skuld som man inte har. En konkurs kan vålla skador som inte går att reparera. Skatteverket agerar som borgenär – det anses inte vara myndighetsutövning att inge konkursansökan – och det är domstolen som prövar ansökan på grundval av det material som åberopats vid förhandlingen. Mot statens intresse av ett snabbt försättande i konkurs står alltså främst risken att få betala motpartens rättegångskostnader om tingsrätten ogillar konkursansökan. Detta får dock aldrig tas till intäkt för att Skatteverket kan handskas med konkursinstitutet på ett lättvindigt sätt.

14.9.2 Särskilt om sena betalningar av konkursfordran

Internetbetalning

Betalningar över Internet kan tyckas vara oproblematiske när en utskrift över ett betalningsuppdrag visas upp av gäldenären. Men man bör vara mycket aktsam eftersom det händer att dessa uppdrag återkallas eller att det inte finns täckning på betalningskontot. En påstådd inbetalning via en internetbank kan i regel inte vitsordas när det inte finns kvitto eller annat besked från banken att transaktionen har genomförts.

NJA 1982 s. 366

I NJA 1982 s. 366 visade gäldenären att han hade betalat sin skuld över postgiro. Högsta domstolen ansåg att vid prövning av om insolvenspresumtion förelåg borde avgörande betydelse tillmätas tidpunkten för bokföring hos postgirot. Det är nämligen i detta ögonblick som gäldenären förlorar möjligheten att återkalla betalningsuppdraget. Att besked först senare kom betalningsmottagaren tillhanda hade ingen inverkan. Uppgift saknades i målet om den tid på dagen då bokföringen skedde eller då konkursbeslutet (av hovrätten) meddelades. Det antogs emellertid att betalningsuppdraget var inkommet redan före kl. 9 på konkursbeslutets dag. Konkursbeslutet upphävdes. Se vidare Walin, Lagen om skuldebrev m.m., 2 uppl. s. 33, 51 och 164.

Det finns situationer där det tyvärr förekommer att bolag oriktigt försätts i konkurs trots att fullbetalning skett av statens konkursfordran. Många gånger görs betalningen så sent att den inte syns på det utdrag som handläggaren tagit ut innan konkursförhandlingen. I storstäderna sätter tingsrätterna många gånger ut en stor mängd konkursförhandlingar till samma förhandlingsdag. Det kan därför förekomma att skattekotot och INIT av praktiska skäl kontrolleras en tid innan förhandlingsdagen varefter någon förnyad kontroll inte sker i direkt

samband med förhandlingen. Eftersom gäldenären vet med sig att han lyckats fullbetala skulderna i sista minuten struntar han att infinna sig till tingsrätten utan att meddela betalningen till någon. Följden blir i regel att staten åberopar att skulden fortfarande är obetald varför gäldenären försätts i konkurs och tvingas överklaga beslutet till hovrätten. Först när hovrättens föreläggande att yttra sig över överklagandet kommer till handläggaren efter några dagar kan det konstateras att betalning redan skett. Förmodligen kommer hovrätten omgående att häva beslutet eftersom staten inte lär ha något att erinra mot detta. När konkurssökanden inte längre är att anse som borgenär blir det inte fråga om att gäldenären måste bevisa sin solvens.

NJA 1997 s. 701

Se t.ex. NJA 1997 s. 701, där gäldenären hade betalat sin skuld innan konkursansökan mot honom blivit prövad. Sökanden var då inte längre att anse som borgenär och ansökningen skulle därför inte ha bifallits. KFM kunde inte åberopa skattefordringar som förfallit under tiden eftersom dessa inte hade överlämnats till KFM för indrivning ännu.

Långtgående kontroll

Av denna anledning är det mycket viktigt att den som förbereder sig för en konkursförhandling så nära förhandlingen som möjligt kontrollerar om betalning influtit. Det är dock inte rimligt att kontrollera med medelshanteringen för att utröna om det finns gjorda inbetalningar som ännu inte syns i de vanliga systemen. Om gäldenären lämnat konkreta uppgifter om att betalning på visst sätt har skett måste självfallet detta så långt möjligt kontrolleras med medelshanteringen eller på annat sätt innan konkursförhandlingen.

14.9.3 Särskilt om överskott på skattekontot

Om Skatteverket inför konkursförhandlingen kan konstatera att det finns ett förmodat överskott för innevarande period på skattekontot som kommer att leda till att skulderna nedsätts vid kommande avstämning måste handläggaren bedöma att överskottet inte kommer att tas i anspråk för andra debiteringar på skattekontot under samma period.

Betalning har tryggats

HD anförde följande i NJA 2004 N 14:

”Även om själva avstämningen av skattekontot skedde den 1 november 2003 får, genom att belopp till täckande av statens fordran innehållits på skattekontot, betalningen av fordran anses ha tryggats redan den 15 oktober 2003. Staten har därefter inte kunnat åberopa denna fordran till stöd för konkursansökan.”

14.9.4 Andra konkurshinder

Bestämmelserna om hinder mot konkurs i 2 kap. 10 § KonkL har det gemensamt att borgenären fått eller erbjudits betryggande säkerhet i gäldenärens eller tredje mans egendom. Med säkerhet jämställs borgen om borgensmannen svarar som för egen skuld. Det har ansetts att borgenären under dessa förhållanden inte kan ha något rimligt intresse av att gäldenären försätts i konkurs. Finner rätten att det föreligger ett konkurshinder ska en ingiven konkursansökan ogillas.

14.9.4.1 Betryggande pant eller säkerhet

Kravet på att säkerheten ska vara betryggande har ansetts innebära att den inte bara ska täcka fordran utan den ska även vara skyddad mot återvinning. Säkerhet kan lämnas även sedan konkursansökan ingetts förutsatt att detta skett innan beslut om konkurs meddelats. Detta har samband med att en konkursansökan enligt 2 kap. 22 § KonkL inte får återkallas sedan beslut om konkurs meddelats.

Säkerhet som ställts av tredje man

En säkerhet som tredje man uttryckligen ställt för att avvärja konkurs utgör ett konkurshinder (2 kap. 10 § andra punkten KonkL). Ett undantag från detta är det fall då den fordran, som säkerheten avser, förfallit till betalning. I denna situation anses borgenären inte vara skyldig att ta emot säkerheten utan han har rätt att få betalt. En säkerhet som ställs efter förfallodagen utgör alltså inte hinder för konkurs.

Har fordran inte förfallit till betalning är situationen den motsatta. Borgenären är i dessa fall skyldig att nöja sig med säkerheten (2 kap. 10 § tredje punkten KonkL). Hinder mot konkurs föreligger alltså.

Säkerhet i samband med KFM:s beslut om uppskov

KFM får i samband med att uppskov beviljas med betalning ta emot säkerhet (10 § IndrL). Detta kan ses som ett alternativ till utmätning. Säkerheten kan erbjudas av såväl gäldenären som tredje man. Säkerheten får bestå av pant, borgen eller företagsinteckning. Borgen ska ställas såsom för egen skuld. Om borgen ställs av två eller flera personer gemensamt ska den vara solidarisk (11 § IndrL).

Säkerhet vid betalningssäkring

Även får KFM ta emot säkerhet – som ett alternativ till beslut om betalningssäkring eller verkställighet av sådant beslut (18 § BtSL).

Har KFM tagit emot säkerhet kommer normalt inte en konkursansökan från Skatteverket ifråga. Nya omständigheter

kan dock motivera en konkursansökan trots säkerheten, t.ex. om värdet på denna har sjunkit. Är detta fallet kan det finnas särskild anledning för KFM att enligt 9 § andra stycket IndrL återkalla ett meddelat uppskov.

En konkursansökan kan för övrigt göras även i fråga om t.ex. en betalningssäkrad fordran som inte är förfallen till betalning, se avsnitt 14.6.1.1. För att detta ska vara möjligt förutsätts dessutom att den egendom som tagits i anspråk genom betalningssäkringen eller har ställts som säkerhet inte bedöms som betryggande.

**Säkerhet vid
Skatteverkets
beslut om anstånd**

Har gäldenären lämnat säkerhet enligt 17 kap. 3 § SBL ifråga om anstånd enligt 17 kap. 2 § SBL eller i övrigt i samband med anstånd enligt 17 kap. 7 § SBL och säkerheten täcker fordran torde hinder mot konkurs föreligga.

14.9.4.2 Pågående företagsrekonstruktion

En borgenärs ansökan om konkurs ska förklaras vilande så länge företagsrekonstruktionen pågår (2 kap. 10 a § KonkL). En vilandeförklaring förutsätter att gäldenären uttryckligen begär det genom att invända mot konkursansökan. Bestämmelsen skapar ett temporärt konkurshinder för att en företagsrekonstruktion ska kunna lyckas.

Denna regel är inte undantagslös. För det första har gäldenären möjlighet att själv begära sig i konkurs under pågående företagsrekonstruktion. För det andra gäller att om borgenärens rätt allvarligt äventyras av vilandeförklaringen ska bolaget trots pågående företagsrekonstruktion försättas i konkurs. Innan ett sådant beslut meddelas ska rekonstruktören få tillfälle att yttra sig. Angående företagsrekonstruktion, se avsnitt 9.

14.9.4.3 Kvittning

Om gäldenären betalar sökandens fordran är denne inte längre behörig att söka gäldenären i konkurs (2 kap. 6 § KonkL). Konkursansökan ska i dessa fall avvisas (se NJA 2004 s. 345). Med betalning likställs kvittning.

Kvittning innebär att en fordran avräknas mot en motfordran så att de båda fordringarna upphör att gälla till den del de täcker varandra.

Angående kvittning efter beslut om konkurs se avsnitt 15.3.5.

Om kvittning i allmänhet, se avsnitt 21.

14.10 Under konkursförhandlingen

14.10.1 Gälldenären uteblir från konkursförhandlingen

Prövning i sak

En gälldenär som uteblir från en konkursförhandling riskerar att målet prövas i hans utevaro. Det är dock inte fråga om att domstolen kommer att meddela en sorts tredskodom utan målet kommer att prövas i sak. Men av förklarliga skäl kommer inte eventuella invändningar mot konkursansökan till rättens kännedom, se t.ex. NJA 1999 s. 97.

Även om domstolen torde ha skyldighet att ex officio göra viss prövning (jfr 2 kap. 4–5 §§ KonkL) saknas rättsfall där det klart framgår att domstolen gjort sådan prövning. Se dock NJA 1978 s. 742 och RH 1994:42 i vilka mål domstolarna synes ex officio ha prövat huruvida en viss fordran var ”klar” eller inte. Av denna anledning torde domstolarna på eget initiativ kunna infordra viss utredning t.ex. om hur stor konkursfordran var vid det utmättningsförsök vid vilket gälldenären befunnits sakna tillgångar till full betalning av fordringen, se diskussionen i avsnitt 14.6.4.3. Se även NJA 1982 s. 641 och Heuman s. 178 angående utomrättsligt erkännande/medgivande och domstolens avgörande i gälldenärens frånvaro.

14.10.2 Delgivningsproblem för domstolen

Domstolsprövning

En konkursansökan ska delges gälldenären för att därefter genast prövas vid en konkursförhandling. Även om det helt och hållet är en fråga för domstolen att bedöma om gälldenären har blivit korrekt delgiven konkursansökan och kallelsen till förhandlingen bör man som borgenär ha kännedom om delgivningsreglerna. Det förekommer ofta vid överklagande av konkursbeslut att staten föreläggs att yttra sig över överklagandet även om det av innehållet framgår att gälldenären anser att konkursbeslutet ska upphävas på den grunden att han inte blivit korrekt delgiven kallelsen.

Se även avsnittet om delgivning i avsnitt 14.7.

14.10.2.1 Särskild delgivning med aktiebolag

”Herrelösa bolag”

Genom åren har det varit åtskilliga problem med ”herrelösa bolag”. Det är fråga om aktiebolag som inte längre har någon till bolagsregistret anmäld styrelse och där det saknas upplysningar om att det finns annan ställföreträdare för bolaget. Dåvarande RSV hade i samband med beskattning av och indrivning gentemot skalbolag erfarit att ett sätt för aktiebolag att försena eller kanske till och med förhindra ingripanden av

myndigheter var att göra sig ”herrelöst” (se NJA 1990 s. 114). För att råda bot på detta finns sedan år 1997 en möjlighet till särskild delgivning med aktiebolag, 9 § tredje stycket DelgL. Se även avsnitt 14.7.2.

Till skillnad mot vad som gäller enligt 3 a § DelgL finns det inte enligt 9 § tredje stycket något hinder mot att använda särskild delgivning med aktiebolag avseende handlingar som inleder ett förfarande. Tvärtom har just ansökningar om försättande i konkurs angetts som ett exempel på fall då det rättsliga förfarandet kan inledas på detta sätt (se 1996/97:JuU16 s. 8). Vid en utvärdering år 2002 uppgav t.ex. Stockholms tingsrätt att delgivningsformen hade använts i mer än hälften av de konkursärenden som berört aktiebolag. (prop. 2009/10:237 s. 151).

Av 9 § tredje stycket DelgL framgår att särskild delgivning får ske med aktiebolag bl.a. om ett försök har misslyckats att överbringa handlingen till någon som har rätt att företräda bolaget. Men inte heller detta behövs om det inte finns någon registrerad ställföreträdare (NJA 1999 s. 113). Kravet på det inledande delgivningsförsöket har satts lågt. Enligt förarbetena räcker det som regel med ett försök och att försändelsen med begäran om delgivningskvitto skickas till den adress som i bolagsregistret är angiven som bolagets (prop. 1996/97:132 s. 20 ff.).

Saknas det till och med aktuell adress i bolagsregistret som skulle kunna användas för särskild delgivning med aktiebolag får domstolen tillgripa kungörelsedelgivning (16 § andra stycket 4 DelgL).

Om aktiebolagets ställföreträdare är bosatt utomlands ska bolaget ha ställt en särskild delgivningsmottagare för sig, ABL 8 kap. 33 §. Det är olämpligt att i sådant fall använda sig av förenklad delgivning med bolag (RÄB 32-08).

14.10.2.2 Har bolaget processbehörighet?

Om den förenklade delgivningen med aktiebolaget är korrekt återstår dock ändå frågan om tingsrätten anser sig kunna ta upp konkursärendet till prövning om det likväl inte inställer sig någon behörig ställföreträdare för bolaget. Denna situation är mycket trolig. Saknar bolaget processbehörighet eller inte?

Partsbehörighet

Ett aktiebolag som saknar behörig ställföreträdare har kvar sin partsbehörighet men saknar till följd av bestämmelserna i ABL om ställföreträdare och 11 kap. 2 § RB processbehörighet.

Möjligheten att delge handlingar med ett bolag utan registrerad företrädare genom kungörelsedelgivning infördes den 1 juli 1993. I förarbetena (prop. 1992/93:68 s. 65 ff.) uttalade departementschefen att, till följd av lagändringen, det mer omständliga likvidationsförfarandet skulle komma till minskad användning i de situationer där den juridiska personen inte hade någon som var behörig att företräda den och därmed ta emot en konkursansökan. I prop. 1996/97:132, som behandlade frågan om delgivning av aktiebolag, konstaterade regeringen – efter påpekande från Lagrådet – att praxis vad gäller aktiebolags processbehörighet är motsägelsefull och att frågan om exempelvis en tredskodom kan meddelas eller inte mot ett bolag som saknar behörig registrerad ställföreträdare blir en fråga för rättstillämpningen.

NJA 1997 s. 207

HD har sedermera i NJA 1997 s. 207 förklarat att en konkursansökan avseende ett aktiebolag som saknade registrerad behörig ställföreträdare skulle delges genom kungörelse. I skälen för sitt ställningstagande påpekar HD bl.a. att det kan finnas en behörig ställföreträdare för ett bolag även om någon sådan inte finns registrerad hos Patent- och registreringsverket (numera Bolagsverket), att en domstol vid en parts utevaro inte kan veta om utevaron beror på att det saknas ställföreträdare samt att en konkursansökan kan prövas även om gäldenären uteblir.

RH 2000:50

Göta hovrätt har anslutit sig till den redovisade bedömningen av HD, se RH 2000:50. Utredningen i målet uteslöt på inget sätt möjligheten av att det skulle kunna finnas en behörig ställföreträdare för bolaget, trots att någon sådan inte finns registrerad och trots att ingen inställde sig till tingsrättens förhandling. Bolaget hade delgivits kallelse till förhandlingen i föreskriven ordning och hinder förelåg inte att pröva konkursansökningen.

Svea hovrätt har dock – efter 1997 års fall från HD – kommit till två rakt motsatta beslut i fråga om tingsrättens beslut att avvisa en konkursansökan mot ett ”herrelöst bolag” har varit korrekt. De två målen handlades på olika avdelningar med närmast identiska omständigheter (RÄB 24-08). Dåvarande RSV överklagade målet där konkursansökan avvisades till HD som inte meddelade något prövningstillstånd. Man bör notera att det inte finns möjligheter till s.k. ändringsdispens i HD.

Skatteverket bedömer således rättsläget vara klarlagt genom avgörandet i NJA 1997 s. 207 på så sätt att efter en korrekt för-

enklad delgivning med aktiebolag ska konkursansökan prövas i sak oavsett om bolaget infinner sig till förhandlingen eller inte.

14.10.2.3 Ändring av styrelsens sammansättning

Andra bekymmer i detta sammanhang är att ändringar beträffande ställföreträdare inte alltid syns i bolagsregistret. Av bolagsregistret framgår normalt vilka personer som ingår i ett aktiebolags styrelse och som bl.a. är behöriga att ta emot delgivning med bolaget och företräda detta vid konkursdomstolen. Emellertid kan styrelsens sammansättning ha ändrats utan att detta framgår av registret. Av 9 § första stycket DelgL framgår att delgivning ska ske med någon som vid tillfället faktiskt tillhör bolagets styrelse eller annars är behörig att företräda detta, oavsett om registrering ägt rum eller inte, se NJA 1997 s. 762.

Man bör ställa stora krav på bevisningen när det hävdas att vad som finns antecknat i registret inte överensstämmer med de verkliga förhållandena. Beviskravet är dock normalt uppfyllt om en ändringsanmälan gjorts hos Bolagsverket innan tidpunkten för delgivningen av konkursansökan men någon registrering av detta ännu inte har skett hos Bolagsverket, se NJA 1979 s. 655.

Inkommen anmälan om ändring

Lagändring har dessutom skett när det gäller problem med antedaterade ändringar av bolagsordningen etc. Tidigare var rättsläget så att om bolaget kunde visa att man haft bolagsstämma där annan ställföreträdare utsetts hade det företräde framför vad som fortfarande fanns registrerat i bolagsregistret. Detta förhållandevis enkla sätt att kunna manipulera handlingar har lagstiftaren förhindrat på det sättet att först när anmälan om ändring i styrelsens sammansättning kom in till Bolagsverket får det någon rättslig verkan se ABL 8 kap. 13 §, 1 st.

14.10.3 Gälldenären vill ha uppskov

Särskilda omständigheter

Det krävs ”särskilda omständigheter” för att domstolen ska kunna meddela uppskov i ett konkursärende (2 kap. 20 § KonkL). I förarbetena) nämns som exempel bl.a. att parterna vill förlikas, att gälldenären väntar ekonomiskt tillskott eller på att få skulder undanröjda efter överklagande av en sköns-taxering (prop. 1975:6 s. 123 f. och 179 f.).

Gemensamma önskemål styr

En borgenär ska kunna förlita sig på att en annan borgenärs konkursansökan inte återkallas efter ett konkursbeslut. Detta är anledningen till bestämmelsen i 2 kap. 21 § KonkL, se avsnitt 14.14. Någon motsvarighet finns inte vad gäller frågan om

uppskov, även om lagstiftaren anfört att uppskofsfrågan inte är av dispositiv natur. Samtidigt har det i praktiken blivit så att parterna i detta avseende mer eller mindre tillåts styra handläggningen. Om båda parter är överens torde domstolen mycket sällan motsätta sig ett enstaka uppskov.

Anvisa egendom

Det händer inte sällan att gäldenären påstår sig inneha tillgångar som täcker skulden eller att t.ex. en fordran kommer att flyta in så att full betalning kan ske inom några veckor. I stället för att slentrianmässigt gå med på uppskov bör handläggaren vid förhandlingen kräva gäldenären på detaljerade uppgifter om de påstådda tillgångarna. Ett lämpligt tillvägagångssätt kan vara att man begär paus i konkursförhandlingen och kontaktar KFM för att anvisa egendomen till omedelbar utmätning. Först därefter medges uppskov i avvaktan på om utmätning har kunnat verkställas. På sådant sätt säkras tillgången och staten riskerar inte något särskilt med att gå med på uppskov, jfr NJA 2004 s. 586. I målet var det visserligen fråga om hanteringen av uppkomna rättegångskostnader men själva ursprunget till bolagets överklagande var den påstådda fordrans existens. Om det är fråga om påstått lösöre bör Skatteverket medge uppskov och KFM får sedan utmäta denna på plats. Därefter – då tillgången är säkrad genom KFM:s verkställighet – bör konkursansökan återkallas. För att undvika rättegångskostnader bör 18 kap. 5 § 2 st återopas, se avsnitt 14.15.1.

Begäran om APL

Många gånger önskar gäldenären någon form av uppgörelse, t.ex. en avbetalningsplan. Det är KFM som efter kriterierna i 7 § IndrL beslutar om sådant uppskov med betalning. Om borgenärshandläggaren anser att det är uteslutet med en avbetalningsplan ska konkursansökan prövas genast. KFM behöver inte kontaktas eftersom Skatteverket har ”vetorätt” enligt 4 § BorgF. Om det finns rimliga förutsättningar för en avbetalningsplan bör handläggaren gå med på uppskov så att KFM ordentligt kan pröva förutsättningarna.

Löfte att deklarerat

De flesta anledningarna till en uppskovsbegäran är nog att gäldenären påstår att han har lämnat in nya skattedeklarationer just innan konkursförhandlingen eller att han kommer att göra detta men har haft svårt att hinna med. Någon tvekan på att ge ett kortare uppskov finns i regel inte. Dock bör man ha kännedom om gäldenärens tidigare agerande. Han har kanske upprepade gånger försäkrat att deklarerat och det framstår därför enbart som ett sätt att förhålla en oundviklig konkurs.

Positiv inställning till uppskov

Det finns en mängd notisfall från HD där ett konkursbeslut upphävts efter det att skattefordran nedsatts på grund av att nya skattedeklarationer inkommit till Skatteverket. Kan man undvika detta resursslöseri avseende konkursförvaltarens, domstolens, borgenärens och inte minst gäldenärens kostnader vore det mycket bra. Det bör dock sägas att en hel del gäldenärer inte agerar förrän på ett mycket sent stadium; många gånger till och med efter det att en konkurs är ett faktum. Men om Skatteverket i flertalet fall har en positiv inställning till uppskov vid ett enstaka tillfälle har Skatteverket gjort vad som kan begäras av en borgenär.

Det förekommer ytterst sällan att staten överklagar ett av tingsrätten beslutat uppskov. I regel tar även en prövning i hovrätten om huruvida det var korrekt av tingsrätten att meddela uppskov viss tid. När målet tas upp till avgörande har uppskovstiden inte sällan passerats varpå domstolen avskriver det överklagade ärendet eftersom ”föremålet för talan har förfallit”.

Någon gång bör det dock vara aktuellt för Skatteverket att överklaga tingsrättens beslut för att t.ex. pröva en principiellt viktig fråga rörande uppskov.

14.10.4 Gäldenären vill betala

För det fall gäldenären uppger att han vill betala för att undvika konkurs ska han uppmanas att betala såväl den fordran som konkursansökan grundar sig på, eventuellt nytillkomna skulder samt konkursansökningsavgiften innan Skatteverket återkallar sin konkursansökan. I riktlinjerna för Skatteverket som borgenär framgår av att verket inte tar emot kontantbetalning, bilaga 1. Till vilket konto gäldenären ska uppmanas betala framgår av arbetsbeskrivningen för Skatteverkets borgenärsarbetsuppgifter.

Det är viktigt att i detta sammanhang komma ihåg att Skatteverket inte har någon möjlighet att medge ett uppskov med betalningen alternativt träffa överenskommelse om en avbetalningsplan. Kommer denna fråga upp bör gäldenären hänvisas till KFM.

14.10.5 Gäldenären vill motbevisa påståendet om insolvens

Bevisvärderingen är många gånger svår för konkursdomstolen eftersom bevisemat faktiskt är ett framtida ekonomiskt tillstånd som man inte kan få någon säker kunskap om. Det förekommer inte sällan att gäldenären kommer med mer eller

mindre löst grundade uppgifter som en borgenär bör bedöma med viss skepsis.

14.10.5.1 Tillgångar utomlands

Hur ska man bemöta en invändning om att egendom finns utomlands och att gäldenären därmed inte är insolvent? KonkL säger ingenting om hur tillgångar i utlandet ska behandlas. Enligt ett äldre uttalande i doktrinen torde huvudregeln vara att en betalningsovillig gäldenärs tillgångar i utlandet i princip inte ska beaktas när borgenären rimligtvis inte kan hänvisas till rättsligt förfarande i utlandet, se Bogdan, s. 108. En hovrätt har meddelat ett konkursbeslut i huvudsaklig överensstämmelse med det nu sagda, RH 1989:44. Enligt NJA 1991 s. 491 har en gäldenär inte någon skyldighet att medverka till att tillgångar görs åtkomliga för en svensk konkursförvaltare. Även det senare rättsfallet kan sägas ge visst stöd för uppfattningen att tillgångar i utlandet inte ska beaktas vid obeståndsprövningen.

I ”Utredningen om vissa internationella insolvensfrågor”, SOU 1992:78 (s. 12 och 63 ff.) föreslogs att 1 kap. 2 § KonkL skulle erhålla ett nytt tredje stycke av följande innehåll:

Vid obeståndsbedömningen skall även tillgångar i utlandet beaktas. De skall dock inte beaktas om

1. gäldenären underlåter att medverka till att de används för att tillgodose den konkurssökande borgenären och
2. den konkurssökande borgenären saknar möjlighet att ta dem i anspråk på annat sätt.

Enligt utredningen var det rimligt att tillgångar som är åtkomliga genom utmätning i utlandet under vissa förutsättningar skulle beaktas vid obeståndsbedömningen. Om gäldenären vid en konkursförhandling invänder att han har utländska tillgångar borde han, enligt utredningen, få tillfälle att under ett uppskov på som mest fyra veckor göra egendomen åtkomlig för borgenären. Frågan om gäldenärens obestånd skulle alltså i sådant fall vara beroende av hans vilja att frivilligt medverka till att betala sina skulder.

Utredningen förutsåg dock att möjligheterna att tvångsvis ta i anspråk tillgångar i utlandet skulle komma att öka. Med anledning av detta ansåg utredningen att en gäldenär inte skulle kunna försättas i konkurs på en ansökan från en borgenär som har möjlighet att på annat sätt tilltvinga sig betalning. Detta innebär att i konkursmål där borgenärens konkursfordran kan

verkställas i tillgångslandet skulle gäldenärens utländska tillgångar tas med vid obeståndsbedömningen oavsett om gäldenären frivilligt ville göra rätt för sig eller inte. Det skulle åligga gäldenären att visa att borgenären har möjlighet att begära verkställighet i tillgångslandet.

Utredningens förslag ledde inte till lagstiftning men domstolar har sedermera fört liknande resonemang. Frågan om utländska tillgångar skulle beaktas vid obeståndsbedömningen berördes t.ex. utförligt i hovrättens domskäl i NJA 2001 s. 339. Gäldenären invände bl.a. att han hade fastigheter i både Spanien och USA och det framgick att han till KFM uppgivit att han hade påbörjat avyttring av dessa. Hovrätten konstaterade att gäldenären inte lämnat några kontrollerbara uppgifter om fastigheterna och fortsatte:

”Även om Lars P. har tillgångar i utlandet har han [således] inte styrkt att de är disponibla för gäldande av hans skulder till staten.” Gäldenären försattes i konkurs. Högsta domstolen å sin sida gick inte in på frågan om utländska tillgångar kunde beaktas utan fäste avgörande betydelse vid att han ”inte [heller] förebragt någon närmare utredning om sin solvens”.

Genom överenskommelser om handräckning mellan Sverige och främmande stater är det möjligt att begära biträde av den främmande staten att driva in svenska skatter och avgifter. Sådana handräckningsavtal har träffats med ett flertal länder. Efter Sveriges inträde i EU har det funnits möjlighet att begära indrivning i EU:s medlemsstater av bl.a. mervärdesskatt och vissa punktskatter enligt rådets direktiv 76/308/EEG. Detta direktiv har genom rådets ändrade indrivningsdirektiv 2001/44/EG av den 15 juni 2001 utvidgats till att omfatta, förutom mervärdesskatt och vissa punktskatter, även bl.a. inkomst- och förmögenhetsskatter. Direktivet har införts genom lagen (2002:602) om ändring i lagen (1969:200) om uttagande av utländsk tull, annan skatt, avgift eller pålaga. Bestämmelser om indrivning finns även i Europaråds- och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden. Vidare har inom OECD utarbetats en indrivningsartikel (artikel 27) i OECD:s modellavtal med kommentarer avseende indrivningshandräckning.

Vad innebär således Sveriges överenskommelser med andra stater som möjliggör indrivning i utlandet i tämligen stor utsträckning? För Skatteverkets agerande som borgenär är det

vid konkursförhandlingen mycket viktigt att först och främst utröna om den påstådda egendomen i utlandet verkligen existerar. Det är gäldenären som har bevisbördan för detta påstående. Om han lyckats styrka innehav av tillgångar i utlandet bör gäldenären därefter visa att svenska staten (genom ”Behörig myndighet” vid KFM) har haft möjlighet att begära utlandshandräckning i tillgångslandet. Om handräckning inte varit möjlig i den främmande staten blir obeståndsbedömningen beroende av gäldenärens vilja att frivilligt medverka till att betala sina skulder. Endast ett kortare uppskov med konkursfrågans prövning bör medges så att han kan sälja egendomen och betala statens konkursfordran.

Det skulle sannolikt anses ta för lång tid att via ”Behörig myndighet” (KFM) försöka erhålla verkställighet i det land tillgången uppges finnas. Det är dock fortfarande oklart i praxis.

En särskild fråga är om det krävs att KFM uttömmet möjligheterna till utlandshandräckning innan myndigheten kan konstatera att gäldenären saknar utmätningsbara tillgångar? Dvs. hur ska tillgångsundersökningen genomföras om det finns indikationer på att gäldenären har egendom i utlandet? Denna fråga har inte särskilt berörts ovan. Om gäldenären vid verkställigheten hos KFM invänder att det finns sådan egendom torde det åligga KFM att närmare efterforska denna egendom i utlandet. Men i de flesta fall där det blir aktuellt med invändningar i konkursmål torde KFM ha gjort en tillgångsundersökning begränsad till Sverige eftersom det saknats uppgifter om eventuell egendom i utlandet.

Se även avsnitt 22 om Internationell insolvensrätt.

14.10.5.2 Nya lånemöjligheter

Hur ska borgenären bemöta en invändning om att gäldenären har möjlighet att låna upp pengar till betalning?

Se bl.a. RH 2000:70 och 2001:37 där konkursansökan vid första tillfället ogillades bl.a. eftersom gäldenären påstod att han skulle kunna betala med pengar som han skulle få låna av sin bror. Eftersom gäldenären av olika skäl inte gjorde detta försattes han senare i konkurs.

Som vanligt måste borgenären pröva substansen i påståendet om att det finns ett lånelöfte (jfr en bank och en privatpersons löfte). Särskilt vid överklagande av ett konkursbeslut händer det att gäldenären åberopar ett lånelöfte från en tredje man vilket dock villkoras av att konkursen först måste upphävas. Hur bör

man då resonera? Se RÄB 22-08 där staten godtog Handelsbankens ”villkorade” lånelöfte varefter hovrätten upphävde konkursbeslutet. En besvärlig situation är när preskription har inträtt men själva konkursansökan som ingivits dessförinnan ska prövas i sak, se avsnitt 14.5. Om konkursbeslutet upphävs på grund av löftet från tredje man att betala skulden (bolaget anses kunna förfoga över tillgångar) innebär detta att KFM inte kan företa någon verkställighet eftersom preskription har inträtt.

14.10.5.3 Tillgångar i form av fordringar

Hur bör borgenären bemöta en invändning om att bolaget har tillgångar i form av tvistiga fordringar men där det saknas lagakraftvunnen dom? Enligt gäldenären är utgången av tvisten given; han kommer att vinna målet. I sådant fall måste flera delfrågor kunna måste besvaras av gäldenären: (1) Hur säkert är det att gäldenären verkligen kommer att vinna en domstolsprocess? (2) Är det fråga om en betalningsduglig sekundogäldenär? (3) När kommer det vara fråga om en lagakraftvunnen dom? Om det inte är fråga om en lagakraftvunnen dom den absolut närmaste framtiden kan gäldenären inte anses vara solvent.

Se även avsnitt 14.10.3. angående möjligheter att anvisa egendom för utmätning.

14.10.5.4 Tillgångar enligt räkenskapshandlingar

Hur bör borgenären bemöta en invändning om att det enligt senaste periodbokslut finns tillgångar som överstiger skulderna? Den värdering som KFM gjort några månader tidigare innan konkursförhandlingen stämmer inte enligt gäldenären. Det gäller då för borgenärshandläggaren att kunna bedöma egendom för egendom; kassa och bankmedel, kundfordringar (gamla och värdelösa fordringar?), varulager (finns det ”hyllvärmare”?, vad säger senaste inventeringen?), goodwill. Se vidare avsnitt 5.7. angående analys av räkenskapshandlingar.

14.11 Konkursfrågan ”sätts på beslut”

”Förtäckt” uppskov

En situation jämförbar med regelrätt uppskov enligt 2 kap. 20 § KonkL är att tingsrätten – med parternas samtycke – väljer att ”sätta konkursfrågan på beslut”. Typfallet är att konkursförhandlingen genomförs och avslutas med att beslut kommer att meddelas vid en senare tidpunkt (oftast vid ett visst klockslag). Den underförstådda tanken är att gäldenären under mellantiden ska kunna t.ex. fullbetala skulden varefter

borgenären omedelbart (före det tänkta konkursbeslutet) återkallar konkursansökan.

**Ej uttryckligt
stöd i lag**

I regel är frågan om huruvida gäldenären är på obestånd eller inte i princip avklarad. Gäldenären anses enligt någon obeståndspresumtion vara på obestånd men ges en ytterligare betalningsfrist eller möjlighet att få fordran undanröjd på annat sätt. Detta förfarande har inte något uttalat stöd i lag men tycks accepterat av domstolarna. I vart fall har några invändningar inte rests i de fall ett bolag har försatts i konkurs på sådant sätt. Det är således ett praktiskt tillvägagångssätt för en borgenär att kunna få konkursfordran betald samtidigt som gäldenären undviker ett konkursbeslut. Någon hänsyn till andra borgenärens intresse av att gäldenären blir försatt i konkurs tas inte.

**Bristfällig
kommunikation**

Det finns uppenbara risker att bristfällig kommunikation ställer till problem. Inte sällan betalar gäldenären konkursfordran just innan tidsfristen löper ut. Betalningen hamnar på ett konto, ibland utan angivande av vilka skulder eller vilken gäldenär som avses och oftast syns den verkställda betalningen hos Skatteverket först en tid efter det att den gjordes. Någon kontakt sker inte med borgenärshandläggaren för att försäkra sig om att en återkallelse av konkursansökan verkligen kommer att ske. Det har förekommit att bolag på felaktiga grunder har försatts i konkurs trots att betalning erlagts. Det är därför viktigt att vid förhandlingen påtala för gäldenären att denne måste kontakta handläggaren i samband med betalningen så att sådana missförstånd kan undvikas, se rättsfallet NJA 1997 s. 701.

14.12 Val av konkursförvaltare

Konkursförvaltare utses av tingsrätten, 7 kap. 2 § KonkL och det ska ske snarast efter konkursbeslutet, 2 kap. 24 § KonkL. Det är viktigt att förvaltaren så fort som möjligt får reda på förordnandet, eftersom gäldenären bl.a. förlorar rådigheten över sina tillgångar i samband med konkursbeslutet. En förvaltare ska helst kunna ”omhänderta” boet genast.

Innan tingsrätten utser konkursförvaltare ska TSM höras, 7 kap. 3 § KonkL. Det är dock tingsrätten som självständigt avgör frågan om vem som ska utses till konkursförvaltare.

NJA 2007 s. 471

HD har prövat huruvida rätten ska ta hänsyn till personförslag av en enskild borgenär när förvaltare i konkurs ska utses (NJA 2007 s. 471).

HD konstaterar att det är konkursdomstolen som avgör valet av förvaltare:

”Rätten har att pröva varje enskilt fall för sig. Till förvaltare skall utses en person som är lämplig med hänsyn till de särskilda förhållandena i den aktuella konkursen. Rätten är obunden av varje personförslag. Det kan inte antas att en person som har föreslagits av en borgenär därigenom skulle ha något försteg. Å andra sidan är en person inte diskvalificerad av det skälet att han eller hon har föreslagits av en borgenär eller av gäldenären. Tvärtom kan det finnas anledning att noga överväga ett förslag från någon som har särskild insikt i konkursboets förhållanden. Det får emellertid ankomma på förslagsställaren att lägga fram underlag som behövs för att rätten skall kunna bedöma personens lämplighet. Ifråga om förslag från en borgenär måste risken för jäv uppmärksammas särskilt; detta gäller än mer i fråga om förslag från gäldenären. Om en borgenär föreslår en person till förvaltare och därvid lägger fram underlag som visar att personen är lämplig, kan rätten i enlighet med det anförda – under förutsättning att tillsynsmyndigheten inte har någon beaktansvärd invändning – godta borgenärens förslag och avstå från att överväga om någon annan person kan förordnas. Som har framgått i det föregående är rättens beslut inte beroende av att den föreslagna personen finns upptagen i en aktuell konkursförvaltarlista.”

Skatteverkets yrkande

En anledning för Skatteverket att framställa sådant yrkande kan vara att det kommer att bli fråga för en förvaltare att driva komplicerade återvinningsprocesser eller det är fråga om en tämligen speciell bransch. En förvaltare som har goda erfarenheter inom området eller som har visat särskild skicklighet bör i så fall vidtalas innan konkursansökan lämnas in. Ett annat alternativ är att till rätten enbart ange önskemålet om vikten av särskild kompetens inom ett visst område. Problemet med det sistnämnda är dock att domstolarna inte har någon förteckning över olika konkursförvaltares förtjänster. Skatteverket bör lägga fram det underlag som behövs för att domstolen ska kunna bedöma personens lämplighet.

14.13 Säkerhetsåtgärder i samband med konkursansökan

14.13.1 Kvarstad m.m.

Ibland kan det i samband med handläggningen av en konkursansökan finnas anledning att befara att gäldenären kommer att vidta åtgärder för att skaffa undan egendom.

Det finns därför bestämmelser, som ger rätten möjlighet att på begäran av en borgenär, besluta om inskränkningar i gäldenärens ekonomiska förhållanden eller hans personliga rörelsefrihet redan under konkursansökningsstadiet. Dessa bestämmelser anses även tillämpliga på ställföreträdare för juridiska personer.

Kvarstad

På det ekonomiska planet finns i 2 kap. 11 § KonkL bestämmelsen om kvarstad. Bestämmelsen var sällan eller aldrig tillämplig av KFM eftersom de oftast hade möjlighet att utmäta egendom. Om Skatteverket ansöker om konkursansökan mycket tidigt kan detta dock bli aktuellt. Det är dock inte enbart vid tidiga konkursansökningar som det kan bli aktuellt att ansöka om kvarstad. Det ökade intresset för bestämmelsen hänger även ihop med att staten numera är en oprioriterad borgenär. Om statens fordran är mindre än värdet av gäldenärens tillgångar är det inte tillräckligt med utmätning/betalningssäkring i de fall gäldenären är i full färd med att skingra sin egendom.

Man bör även beakta Skatteverkets möjligheter till betalningssäkring.

För att rätten ska besluta om kvarstad i gäldenärens egendom krävs

- att det föreligger sannolika skäl för bifall till konkursansökningen,
- att det med skäl kan befaras att gäldenären undandrar borgenärerna egendom samt
- att särskild anledning till åtgärden föreligger.

Med det sistnämnda kravet avses att markera att kvarstaden måste framstå som särskilt angelägen i det enskilda fallet. Vid bedömningen av om särskild anledning till åtgärden föreligger får hänsyn även tas till gäldenärens behov av att utnyttja egendomen. Det ankommer på den borgenär som har begärt kvarstad att visa att förutsättningar för denna föreligger.

Syftet med kvarstad är i princip att säkerställa värdet av alla förekommande fordringar hos gäldenären, inte bara den

aktuelle borgenärens fordran. Hur omfattande säkerhetsåtgärden ska vara beror på vad borgenären yrkar. Domstolen ska självfallet även beakta vilket behov gäldenären har av egendomen. Borgenären ska lämna åtminstone ungefärliga uppgifter om de övriga fordringarna.

Borgenären, som inte behöver vara den som har gjort konkursansökningen, måste normalt ställa säkerhet för den skada som kan tillfogas gäldenären genom åtgärden. Skatteverket behöver enligt 15 kap. 6 § RB inte ställa säkerhet i samband med en begäran om kvarstad. Gäldenären kan för sin del avvärja säkerhetsåtgärden genom att ställa säkerhet som omfattar värdet av borgenärens fordran och de övriga fordringar som angetts i ärendet.

I NJA 1999 s. 644 beviljades kvarstad och sökanden behövde inte ställa säkerhet.

Verkställighet och tid för kvarstad

Verkställighet av beslut om kvarstad ankommer på KFM och följer UB:s bestämmelser, 16 kap. 13 § UB. Kvarstaden gäller för den tid som konkursansökningen prövas av rätten. I och med beslut med anledning av konkursansökningen meddelas upphör alltså åtgärden att gälla utan något särskilt beslut. Innebär beslutet bifall till konkursansökningen, inträder genast det enligt konkurslagen gällande rådighetsförbudet i stället för säkerhetsåtgärden. Ogillas konkursansökningen, har gäldenären rätt att genast återfå egendomen som tagits om hand.

Kvarstad torde inte, med hänsyn till möjligheten att genom betalningssäkring ta gäldenärens egendom i anspråk, vara av så stort praktiskt intresse.

Reseförbud

Möjligheterna att inskränka gäldenärens personliga rörelsefrihet under konkursansökningsstadiet regleras i 2 kap. 12 § KonkL. Den åtgärd som i första hand kan komma ifråga är förbud för gäldenären att resa ut ur landet. För att ett sådant reseförbud ska meddelas fordras

- att det föreligger sannolika skäl för bifall till konkursansökan (sannolikheten ska enligt förarbetena vara stor),
- att det med skäl kan befaras att gäldenären – vid en kommande konkurs – undandrar sig skyldighet eller förbud som därvid gäller eller
- att det finns särskild anledning till reseförbud (detta innebär enligt förarbetena att gäldenärens medverkan i den

kommande konkursen måste framstå som särskilt viktigt, t.ex. därför att betydande värden står på spel).

Rätten får på begäran av borgenären i samband med reseförbud föreskriva att gäldenären ska lämna ifrån sig sitt pass till KFM. En sådan skyldighet kan även föreskrivas senare på begäran av en borgenär.

Om gäldenären inte har något pass, får förbud meddelas att utfärda ett pass för honom.

Häktning i kvalificerade fall

Om ett förbud att lämna landet är uppenbart otillräckligt, får rätten besluta att gäldenären ska häktas. Möjligheten till häktning är avsedd för verkligt kvalificerade fall. Gäldenären kan häktas utan att reseförbud dessförinnan har meddelats, men häktning torde knappast bli aktuellt annat än i det fallet att gäldenären har ålagts reseförbud och skyldighet att lämna ifrån sig sitt pass men undandrar sig att göra det.

Reseförbud eller häktning förutsätter liksom kvarstad i regel att borgenär som begärt åtgärden ställer säkerhet för skada som kan tillfogas gäldenären. Denne kan inte hindra reseförbud eller häktning eller få en sådan åtgärd upphävd genom att för sin del ställa säkerhet. Detta hänger samman med att säkerhetsåtgärden syftar till att säkerställa gäldenärens medverkan i ett kommande konkursförfarande.

Även förutvarande styrelseledamöter m.fl. kan drabbas

När gäldenären är en juridisk person får inte bara en person som vid tidpunkten för konkursbeslutet är styrelseledamot, verkställande direktör, bolagsman eller likvidator meddelas reseförbud och åläggas att lämna ifrån sig pass samt häktas. Även en person som innehaft men avgått eller entledigats senare än ett år före dagen då konkursansökningen kom in till rätten kan komma ifråga.

Gäller så länge konkursansökningen prövas

Reseförbud och häktning föreskrivs för den tid konkursansökningen är föremål för prövning. Ett reseförbud upphävs automatiskt i och med att rätten tagit ställning till konkursansökningen. Bifalls denna, inträder omedelbart det reseförbud som gäller under konkursens första skede enligt 6 kap. 6 § KonkL. Har gäldenären varit tvungen att lämna från sig till pass, ska rätten genast pröva om denne ska få tillbaka passet, 6 kap. 8 § KonkL. Att rätten är skyldig att underrätta polismyndigheten, KFM och TSM om olika beslut rörande pass är föreskrivet i 15 § KonkF.

Är gäldenären häktad, ska vid bifall till konkursansökningen, genast prövas om häktningen ska bestå, 6 kap. 12 § KonkL.

Om konkursansökningen ogillas ska gäldenären enligt samma bestämmelse genast friges.

14.14 Överklagande av konkursbeslut

Tappande part	Ett konkursbeslut kan liksom flertalet övriga domstolsbeslut överklagas av den tappande parten. Eftersom ett konkursbeslut berör alla borgenärer (jfr definitionen i 1 kap. 1 § KonkL) har lagstiftaren infört vissa specialregler för överklaganden av konkursbeslut (2 kap. 22 § KonkL).
Ej återkallas efter konkursbeslut	En konkursansökan får inte återkallas sedan beslut om konkurs meddelats. Denna begränsning avser att hindra att gäldenär och konkurssökande borgenär gör upp i samförstånd efter konkursbeslutet och omintetgör eventuell möjlighet till återvinning (Palmér 2:22) . En borgenär ska kunna förlita sig på att en annan borgenärs konkursansökan inte återkallas efter konkursbeslut. Detta intresse åsidosätts dock när t.ex. en skattefordran bortfaller helt och resning kommer tillstånd. Palmér är i detta avseende tämligen kritisk mot avgörandet i NJA 1982 s. 328. Problemet är att endast en enda konkursansökan kan grunda ett konkursbeslut och att återvinningsfristen räknas från dagen för att en konkursansökan inkom till tingsrätten.
Ej dispositivt mål	Det är dock möjligt att en gäldenär som lyckas träffa en uppgörelse med konkurssökande borgenär eller fullbetalar dennes fordran efter det att han försatts i konkurs överklagar konkursbeslutet (RÅB 24-10). I konsekvens med återkallelseförbudet tillmäts dock inte sökandens medgivande någon betydelse; se NJA 1992 C 30, NJA 2006 N 11, RH 1985:8 samt NJA 2009 s. 773. I samtliga fall hade konkurssökande borgenär medgett eller tillstyrkt bifall till överklagandet. I samtliga fall fastställdes trots detta konkursbesluten. Se även NJA 2002 s. 463; ”Den omständigheten att Riksskatteverket har förklarat sig inte ha någon erinran mot att konkursbeslutet upphävs kan inte i sig läggas till grund för avgörande av målet (jfr 2 kap. 22 § KonkL, 1987:672, och t.ex. NJA 1992 C 30)”. Eftersom borgenärens inställning saknar betydelse för domstolens prövning brukar staten i stället för att medge överklagandet anföra att ”Skatteverket inte har något att erinra mot att konkursbeslutet upphävs”.
Tidpunkt för insolvensbedömningen	Frågan om gäldenären är solvent eller inte ska prövas utifrån hur de ekonomiska förhållandena ser ut när domstolen ska fatta beslut i det överklagade konkursmålet (NJA 1946 s. 486 och NJA 1966 C 1114). Av dessa rättsfall framgår att hur det såg ut

vid tidpunkten för tingsrättens prövning är irrelevant. Gälldenären bör således bifoga en ekonomisk utredning till sitt överklagande som visar att han är solvent. Många gånger föreläggs dock konkursförvaltaren att yttra sig till domstolen varför dennes uppfattning i praktiken blir avgörande för bedömningen av om konkursbeslutet ska upphävas eller inte.

2 kap. 22 § KonkL

Oklarheter har tidigare funnits om huruvida man kan stödja sig på 2 kap. 22 § KonkL när någon överklagat ett konkursbeslut eller om bestämmelsen endast omfattar de i bestämmelsen särskilt omnämnda situationerna att gälldenären själv ansökt om konkurs eller medgett konkursansökan. I de fall borgenären åberopat den allmänna obeståndsgrunden i 1 kap. 2 § KonkL skulle det inte krävas att gälldenären vid ett överklagande visar sin solvens. Bevisbördan skulle även vid prövningen av överklagandet åvila borgenären. Nu har HD vid prövning av ett överklagande uttryckligen hänvisat till 2 kap. 22 § KonkL (NJA 2006 N 92).

Även om gälldenären själv har ansökt om konkurs eller om han medgett konkursansökan kan han överklaga konkursbeslutet och få det upphävt. Även i denna situation krävs att gälldenären styrker sin solvens; se t.ex. (NJA 1995 C 12, RH 1981:128 och RH 1991:30).

**Invändning
mot fordran**

Det bör särskilt noteras att hovrätterna och HD måste ta hänsyn till vad som har skett i skattemålen efter underrättens prövning av konkursansökningen. Har skattefordran helt bortfallit beaktas detta. Har skatteskulden undanröjts på grund av ändrad taxering leder detta som regel till att konkursen upphävs. I NJA 1994 C 54 gjordes det med motivering att det i HD var utrett att staten ej ägde den fordran som låg till grund för konkursansökningen. Likaså har ett konkursbeslut upphävts sedan det framkommit att gälldenären betalat konkursansökningsfordran kort före konkursbeslutet; (se NJA 1992 C 92, jfr även SvJT 1923 rf s. 80). I dessa fall har det sålunda brustit i statens behörighet att begära gälldenären i konkurs.

I sammanhanget kan även noteras fallet NJA 1997 s. 701 som behandlar frågan om statens behörighet att begära en gälldenär i konkurs. Efter konkursförhandlingen meddelade rätten att beslut skulle meddelas två veckor senare. Bolaget betalade skatteskulden efter förhandlingen men innan beslutsdagen. På grund av olyckliga omständigheter blev betalningen varken känd för KFM eller för rätten varför bolaget försattes i konkurs. HD konstaterade att staten, när konkursbeslutet

meddelades, inte längre var borgenär i förhållande till bolaget. Konkursbeslutet upphävdes därför. Två liknande fall återfinns i NJA 2005 N 21 och RH 1982:104. I 2005 års fall vägrades dock resning av formella skäl.

14.14.1 Betalning efter konkursbeslutet

Den omständigheten att gäldenären först efter konkursbeslutet på något sätt har betalt sin skuld, t.ex. en förfallen skattepost, medför inte i och för sig att konkursbeslutet ska upphävas. Det är inte helt ovanligt att staten inte har något att erinra mot att konkursbeslutet upphävs av hovrätten eftersom staten har fått betalt för sin konkursfordran. Trots detta kan följden ändå bli att konkursen består eftersom hovrätten har att ta hänsyn till frågan om bolaget är på obestånd trots allt. Beslutet kan upphävas endast om gäldenären efter att ha överklagat visar att han är solvent eller om det har framkommit någon annan anledning varför konkursbeslutet är felaktigt. Vid denna solvensbedömning har det inte någon betydelse om det har hunnit uppkomma några konkurskostnader. Gäldenären är inte skyldig att styrka sin solvens även avseende dessa kostnader eftersom konkurskostnader endast kan utgå ur konkursboet. Om det saknas tillgångar i boet ska konkurskostnaderna i stället betalas av staten (14 kap. 2 § KonkL).

Det är i princip utan betydelse att sökanden har medgett ett överklagande. Det händer därför inte helt sällan att konkursen består trots staten inte har något att erinra mot att den upphävs.

14.15 Rättegångskostnader

I konkursmål är RB:s regler för rättegångskostnader i dispositiva tvistemål tillämpliga (2 kap. 23 § KonkL). Dessa innebär att den som förlorat målet som regel ska ersätta motpartens rättegångskostnader (18 kap. 1 § RB). Även den som vinner ett konkursmål kan under vissa omständigheter bli tvungen att ersätta motpartens rättegångskostnader (18 kap. 3 § RB). Om ett mål återkallas ska den som återkallar sin talan ersätta motpartens rättegångskostnader om inte särskilda omständigheter motiverar att ersättningsskyldigheten bestäms på annat sätt (18 kap. 5 § andra stycket RB).

Om Skatteverket överklagar ett beslut att ogilla statens konkursansökan och motparten har tilldömts rättegångskostnader så är det viktigt att överklagandet även omfattar kostnadsdelen. Det har förekommit att staten fått betala motpartens rättegångskostnader.

gångskostnader uppkomma i tingsrätten trots att gäldenären försatts i konkurs av hovrätten.

14.15.1 Vid ogillande av statens talan

Onödig rättegång

Den som vinner en rättegång kan i undantagsfall drabbas av att inte få sina rättegångskostnader täckta av motparten. Det kan till och med bli så att vinnaren måste betala motpartens kostnader! I dessa fall har den vinnande parten genom fel eller försummelse av särskilt slag gjort sig skyldig till en onödig rättegång (18 kap. 3 § första stycket RB).

Sen betalning

Ett typfall av ”onödig rättegång” är när en gäldenär betalar konkursfordran alltför sent. I rättsfallet NJA 1982 s. 366 hade hovrätten inte fått någon kännedom om att betalning erlagts vid tidpunkten för konkursansökningens prövning. Gäldenären kom därför att försättas i konkurs. HD ansåg att en gäldenär som betalade konkursfordran först omedelbart före hovrättens konkursbeslut och till följd av detta sedermera fick konkursbeslutet upphävt av HD hade gjort sig skyldig till en onödig rättegång vid både tingsrätten och i hovrätten. Han förpliktades att betala motpartens rättegångskostnader som avsåg tiden före betalningen. Rättegångskostnaderna i HD kvittades dock ”med hänsyn till omständigheterna”. Man kan här även nämna NJA 2004 N 27 där ett bolag först efter konkursbeslutet dels ingett deklarationer till undanröjande av de skönsmässigt uppskattade belopp som påförts bolaget, dels betalat konkursfordran. Konkursbeslutet upphävdes men bolaget fick ändå stå för sina egna rättegångskostnader i HD. Samma bedömning gjordes i NJA 2005 N 25.

Underlåtenhet inge utredning

Genom NJA 2004 s. 589 klarlades att underlåtenhet att lägga fram utredningsmaterial i ett konkursmål i vissa fall kan leda till att den vinnande parten anses ha föranlett en onödig rättegång. I detta fall hade gäldenären haft möjlighet att redan innan tingsrätten försatte bolaget i konkurs lägga fram en utredning om sin solvens som väsentligen motsvarade det först i hovrätten åberopade materialet. Staten hade inget att invända mot att konkursen upphävdes av hovrätten men yrkade att denna skulle förordna att vardera parten skulle bära sina kostnader i hovrätten. HD ansåg att det fick förutsättas att gäldenären inte skulle ha försatts i konkurs om gäldenären åberopat materialet redan i tingsrätten och förordnade att bolaget skulle stå sin rättegångskostnad i hovrätten. Se även RÅB 27-08 där gäldenären vare sig vid tingsrätten eller i hovrätten medverkat till att få fram de uppgifter som hovrättens

beslut om att upphäva konkursen vilade på. Bolaget ansågs ha orsakat en onödig rättegång i hovrätten och fick därför stå för sina egna rättegångskostnader.

14.15.2 Vid återkallelse av statens talan

I konkursmål är det inte ovanligt att sökanden återkallar sin ansökan på den grunden att han fått betalt, att en uppgörelse har träffats med gäldenären eller att konkursfordran av annan anledning har fallit bort. Sådana återkallelser förekommer såväl när staten som enskilda borgenärer är konkurssökande.

Huvudregel

Den som återkallar sin talan ska ersätta motpartens rättegångskostnader om inte särskilda omständigheter motiverar att ersättningsskyldigheten bestäms på något annat sätt (18 kap. 5 § andra stycket RB). Enligt förarbetena kan det finnas anledning att kvitta kostnaderna eller tillerkänna käranden ersättning för sina rättegångskostnader när sådana förhållanden inträtt att ett vidhållande av talan är ändamålslost och det kan antas att kärandens talan skulle ha bifallits (NJA II 1943 s. 231). I linje med detta anses att det finns skäl att enligt grunderna för 18 kap. 3 § andra stycket RB låta vardera parten stå för sina egna rättegångskostnader när en återkallelse skett därför att käranden fått reda på ett förhållande som han inte före rättegången hade bort känna till (NJA 1962 s. 658).

14.15.2.1 Återkallelse efter betalning; kvittning av konkursfordran

Undantag: kvittning av kostnaderna

När Skatteverket återkallar en konkursansökan bör frågor om hur rättegångskostnaderna ska hanteras sällan uppkomma. I många fall beror återkallelsen på att gäldenären, först efter det att konkursansökan ingivits, på något sätt lyckas betala hela konkursfordran. Det är lämpligt att handläggaren kommer överens med motparten att vardera parten ska stå för sina egna rättegångskostnader. I dessa fall är det uppenbart att en ny situation har inträtt som innebär att det numera är ändamålslost för staten att vidhålla sin konkursansökan. Dessutom kan det antas att statens talan skulle ha bifallits om inte någon betalning skett. Det finns även möjlighet att kräva att gäldenären betalar den ansökningsavgift som Skatteverket drabbats av (RÅB 20-09). Notisfallet NJA 1966 C 1184 har dock en annan utgång, sannolikt beroende på att staten inte hade medverkat tillräckligt för att klarlägga skuldens storlek för gäldenären. Av notisen framgår att statens konkursansökan föregåtts av skriftväxling mellan såväl KFM och dödsboet som mellan de debiterande myndigheterna och dödsboet; härvid hade en rad

ändringar gjorts i debiteringarna. Dödsboet begärde ett flertal gånger uppgift om rätt skuld och förband sig att betala skulden, men staten skickade aldrig någon skulduppgift. Först dagen före huvudförhandlingen, och då genom rättens försorg, hade dödsboet fått uppgift om storleken på återopad skuld. Skulden hade då fullbetalats varefter staten återkallade konkursansökan. Staten ansågs skyldig att ersätta dödsboet dess rättegångskostnad. Enligt HD kunde dödsboets underlåtenhet att betala tidigare, inte läggas det till last som betalningsförsummelse. Vid ett sådant förhållande kunde staten inte undgå skyldighet att ersätta dödsboet dess kostnader.

14.15.2.2 Återkallelse efter nedsättning av konkursfordran

Något som inte sällan förekommer är att statens konkursfordran sätts ned eller helt bortfaller efter omprövning eller på grund av ett överklagande av skattefordran. I vissa fall har skattebetalaren agerat innan konkursansökan getts in. I andra fall har han initialt hållit sig helt passiv och agerar först efter det att staten ansökt om konkurs. Frågan är om det finns stöd för att kvitta rättegångskostnaderna även i dessa fall och om det i så fall finns anledning att göra någon skillnad mellan ”den aktive” och ”den passive” gäldenären? Högsta domstolen har i ett hänskjutet mål om betalningsföreläggande ansett att en kärande skulle betala motpartens rättegångskostnader vid en återkallelse av talan trots att svaranden, i enlighet med sina processuella rättigheter, framställde en befogad invändning mot kravet först långt efter det att domstolsprocessen inletts. Det var ostridigt att invändningen hade kunnat framställas tidigare (NJA 1976 s. 360). Viss ledning torde kunna hämtas från detta avgörande även vad gäller kostnadsansvaret i konkursmål. När det gäller konkursmål ska nämligen en konkursansökan prövas vid en konkursförhandling inom två veckor från det att ansökan kom in till tingsrätten (2 kap. 16 § KonKL). Det finns inte någon skyldighet att göra invändningar mot en konkursfordran dessförinnan.

Aktivitet innan konkursansökan

Om en skattskyldig har lämnat deklARATIONER innan statens konkursansökan, därefter begär omprövning av skattebeslutet och i konkursmålet inkommer med ytterligare material i skattefrågan så torde en återkallelse av konkursansökan få bedömas enligt huvudregeln i 18 kap. 5 § andra stycket RB. Om Skatteverket återkallar konkursansökan på grund av att utgången i skattemålet anses oviss får verket alltså stå för motpartens eventuella rättegångskostnader. Så resonerade Svea Hovrätt i RÅB 45-10). Skatteverket hade återkallat en

konkursansökan sedan gäldenären efter att konkursansökan gavs in kommit in med begärd komplettering i skatteärendet. De nya handlingarna resulterade i att gäldenären fick anstånd med betalning av hela skulden varefter konkursansökan återkallades. Hovrätten anförde: ”Av Skatteverkets uppgifter framgår även att det under Skatteverkets handläggning är vanligt förekommande att skattebetalare förhåller sig passiva och att Skatteverket får kontakt med skattebetalaren först efter att ansökan om konkurs getts in till tingsrätten. Att NN i detta skede överklagat skattebesluten under åberopande av nya uppgifter kan därför inte ha kommit som någon överraskning för Skatteverket. Inte heller kan den omständigheten att NN överklagat skattebesluten först sedan Skatteverket vid tingsrätten ansökt om att hon ska försättas i konkurs anses utgöra sådan särskild omständighet som bör leda till att ersättningsskyldigheten bestäms på annat sätt.” Skatteverket fick betala gäldenärens rättegångskostnader med ett jämkat belopp. Samma synsätt bör naturligtvis anläggas om återkallelsen föranletts av att Skatteverket ändrat sin bedömning av skattefrågan på oförändrat underlag, något som mycket sällan torde förekomma.

Passivitet innan konkursansökan

Om en skattskyldig, som inte har deklarerat och därför blivit föremål för skönsbeskattning, först efter statens konkursansökan begär omprövning/överklagar skattebeslutet är det något osäkert hur kostnadsansvaret vid en återkallelse av konkursansökan ska bedömas. Det finns en lagstadgad skyldighet att lämna skattedeklarationer inom viss tid och på visst sätt. Om den skattskyldige inte lämnar Skatteverket något som helst underlag för beslut i skatteärendet och därför skönsmässigt påförs skatt som sedan inte betalas leder inte sällan till att staten inger en konkursansökan för att förhindra fortsatt skuldsättning. En återkallelse av konkursansökan som motiveras av att gäldenären inkommit med deklARATIONER som innebär att en konkursansökan inte längre är aktuell bör i allmänhet innebära sådana särskilda omständigheter som motiverar att vardera parten ska stå för sina egna rättegångskostnader. En hovrätt har ansett att ett bolag skulle svara för sina rättegångskostnader när staten återkallade en konkursansökan efter det att bolaget vidtagit åtgärder för att undanröja konkursfordran. Enligt hovrätten var kostnaderna i målet delvis förorsakade av bolagets försummelse genom att detta inte lämnat Skatteverket ett tillfredsställande underlag för beslut i skatteärendet (RÅB 9-08). I ett fall hade kvarstående skatt påförts ett bolag efter skönstaxering varför staten ansökt

om bolagets försättande i konkurs. Under ärendets handläggning i tingsrätten hade bolaget vid tre tillfällen beviljats uppskov med ansökningens prövning och till slut hade konkursansökan återkallats direkt efter det att bolaget beviljats anstånd med betalningen av skatten i väntan på dom från länsrätten. Hovrätten ansåg att kostnaderna i målet uteslutande berott på omständigheter som var att hänföra till bolagets underlåtelse att lämna skattemyndigheten ett tillfredsställande underlag för beslut i skatteärendet. Vardera parten fick svara för sin rättegångskostnad (RÄB 46-10).

14.15.2.3 Återkallelse efter det att gäldenären styrkt sin solvens

En återkallelse av konkursansökan som sker efter det att en gäldenär anses ha styrkt sin solvens får dock i regel bedömas enligt huvudregeln i 18 kap. 5 § andra stycket RB. Skatteverket riskerar alltså att behöva stå för motpartens rättegångskostnader.

14.15.3 Vad kan utgöra rättegångskostnad?

Skäligen påkallat

Det kan förekomma att en motpart uppger att man haft ett omfattande arbete med anledning av statens konkursansökan och att man därför yrkar ersättning med ansevärd belopp. Den avgörande frågan torde vara om arbetet har varit skäligen påkallat för att tillvarata gäldenärens rätt (RH 44:83).

Innan man vitsordar motpartens yrkande om ersättning för ombudskostnader bör man granska om arbetet i huvudsak avsett den bakomliggande skattefordran, t.ex. arbete med upprättande av deklarationer och andra kontakter med Skatteverket i den bakomliggande skattefrågan. Detta torde inte utgöra sådana rättegångskostnader som man kan yrka ersättning för i själva konkursmålet. Det saknas dock vägledande praxis på området.

14.15.4 Konkurskostnader vid upphävd konkurs

Enligt 2 kap. 25 § KonkL ska, om högre rätt upphäver ett beslut om konkurs, egendomen i boet återställas till gäldenären i den mån den inte behövs för betalning av konkurskostnaderna och andra skulder som boet ådragit sig. Denna bestämmelse har varit föremål för omfattande praxis och diskussioner.

Grovt rättegångsfel NJA 1998 s. 214

I vissa fall kan gäldenären – trots den klara ordalydelsen – undgå att betala konkurskostnaderna vid ett framgångsrikt överklagande. I avgörandet NJA 1998 s. 214 fann HD att konkurskostnaderna inte skulle utgå ur boet då konkursbeslutet

undandröjts av högre rätt på grund av ett grovt rättegångsfel av konkursdomstolen. I detta mål hade gäldenären inte kallats till konkursförhandlingen på ett korrekt sätt. Det är oklart om det är staten i egenskap av borgenär eller i annan egenskap (t.ex. domstol) som skulle stå för konkurskostnaderna. Man kan troligen utgå från att staten skulle ha kostnadsansvaret även om det varit fråga om ett konkursmål mellan två enskilda parter. Det var ju fråga om ett grovt rättegångsfel som blivit begånget utan någon parts medverkan varför det är följdriktigt att de onödiga kostnaderna får bäras av staten.

**Annan bedömning
av överrätt
NJA 2003 s. 248**

När ett konkursbeslut undandröjts efter det att överrätten gjort en annan bedömning av omständigheterna i ärendet – utan att rättegångsfel ansetts föreligga – skulle kostnaden ändå tas ur konkursboet (NJA 2003 s. 248). I rättsfallet var det fråga om att skönmässigt påford mervärdesskatt undandröjdes. Med hänvisning till skattemyndighetens omprövningsbeslut ansökte bolaget om resning i konkursärendet. Hovrätten anförde att av handlingarna i målet framgick att en del av förvaltarens arvode avsåg arbete som hänförde sig till kontakter med RSV med anledning av målet om resning i hovrätten. I resningsmålet beviljades bolaget resning och konkursbeslutet undandröjdes. Bolaget var därför att anse som vinnande i resningsmålet och borde inte indirekt drabbas av kostnader som uppkom för motparten i det målet. Enligt HD hade dock något sådant grovt rättegångsfel, som skulle kunna motivera att staten inom ramen för konkursärendet åläggs ett primärt ansvar för konkurskostnaderna, inte begåtts.

Den senare situationen har även behandlats av Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna i en dom av den 16 september 2003 (Stockholms Försäkrings- och Skadeståndsjuridik AB, mål nr 38993/97). Domstolen bedömde förenligheten av de svenska bestämmelserna med skyddet för egendom i första artikeln i tilläggsprotokollet av den 20 mars 1952 till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Domstolen fann att den svenska regleringen, under de förutsättningar som var för handen i målet, inte var förenlig med tilläggsprotokollet. Vidare gjorde domstolen bedömningen att den svenska lagstiftningen inte tillhandahöll något effektivt rättsmedel för klaganden.

**Gäldenärens
agerande**

Av denna anledning har ett nytt andra stycke införts i 17 kap. 3 § 2 st KonkL (prop. 2004/05:35 s. 29 ff.). Sökanden ska numera ersätta gäldenären för sådana konkurskostnader som inte kan sägas bero på gäldenärens eget agerande. Har

gäldenären t.ex. åberopat en ny omständighet eller ett nytt bevis först i hovrätten blir inte sökanden ersättningsskyldig.

Statens konkursfordran är inte sällan föremål för skatteprocess, eller har i vart fall inte vunnit laga kraft, när konkursansökan inges och gäldenären sedermera försätts i konkurs. Det förekommer därför att konkursbeslut upphävs på grund av att statens konkursfordran helt eller delvis har försvunnit. Vem som ska stå för konkurskostnaderna får även här göras på grundval av om det är fråga om nya omständigheter eller nya bevis. Beror utgången i skatteprocessen på sådant som inte förut åberopats till bestridande av konkursansökan bör gäldenären få stå för konkurskostnaderna (Palmér 2:25).

Ett bolag som fullbetalat konkursfordran två dagar innan ett uppskov med konkursfrågans prövning löpte ut men inte inställde sig till konkursförhandlingen och inte heller kontaktade vare sig domstol eller borgenär fick vidkännas att kostnaderna för arvodet till förvaltaren togs ur konkursboet. Se RÅB 26-08.

14.16 Europakonventionen om rätten till domstolsprövning

En fråga som uppkommit är om Sveriges regler om skyldigheten att betala även för den som begärt omprövning eller överklagat är förenliga med Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna. Denna fråga har prövats av Europadomstolen genom två avgöranden som meddelats den 23 juli 2002:

Case of Janosevic v. Sweden (no. 34619/97) Gäldenären begärde omprövning av skatten och även anstånd med betalningen av denna. När skattemyndigheten varken ändrat taxeringsbeslutet eller gett honom anstånd med betalning överklagade han båda besluten till länsrätten. Innan länsrätten ens hunnit pröva något av överklagandena försattes han i konkurs. Konkursbesluten fastställdes av högre rätt. Genom att gäldenären försattes i konkurs innan någon behörig domstol ens hunnit pröva hans begäran om anstånd ansåg Europadomstolen att Sverige hade brutit mot Artikel 6 p.1 i Europakonventionen (rätten till en rättvis rättegång).

Vad gäller om gäldenären gör helt ogrundade invändningar när han vill ha anstånd? I sådant läge torde man inte behöva avvakta länsrättens prövning. Dock torde det många gånger vara svårt att hävda att det är fråga om en helt ogrundad invändning.

Case of Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden (no. 36985/97) är ett snarlikt mål. Även i detta mål fann Europadomstolen att Sverige hade brutit mot Artikel 6 p.1 i Europakonventionen. En omständighet av betydelse var att såväl länsrätt som kammarrätt ansåg att bolaget saknade rätt att överklaga besluten om upptaxering med motivering att bolaget var i konkurs.

Något år tidigare hade HD ansett att det inte stred mot Europakonventionen att lägga en skattemyndighets icke lagakraftvunna beslut, varigenom en skatteskuld uppkommit, till grund för att försätta den skattskyldige i konkurs (NJA 2001 s. 339). Detta har sedermera bekräftats av RÅB 30-08.

14.17 Skadeståndsansvar

En borgenär bör inte begära någon i konkurs enbart av det skälet att gäldenären försummat att betala en enstaka skuld. Innan så sker bör man naturligtvis först försöka få en uppfattning om gäldenären är på obestånd för att inte riskera skadeståndsskyldighet för obefogad konkursansökan enligt 17 kap. 3 § KonkL.

Det har mycket sällan hänt att en gäldenär yrkat skadestånd under återopande av att staten ingivit en obefogad konkursansökan. Enligt bestämmelsen har gäldenären rätt att få yrkandet prövat direkt vid konkursförhandlingen. En uttrycklig förutsättning är dock att konkursansökan inte bifalls. Om Skatteverket av någon anledning återkallar konkursansökan vid konkursförhandlingen torde det således inte kunna bli fråga om skadestånd enligt denna bestämmelse.

Ej myndighetsutövning

Däremot förekommer det att den som fått ett konkursbeslut undanröjt av domstol begär skadestånd av staten på annan grund. Skadeståndstalan grundas i regel på att staten begått fel eller försummelse vid myndighetsutövning, 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Justitiekanslern, som prövar sådan begäran om skadestånd, har i flertal sammanhang ansett att ett ingivande av en konkursansökan inte utgör myndighetsutövning, (se bl.a. NJA 2004 N 58 och 2006 N 52).

15 Bevakning av fordringar och andra åtgärder i konkurs

15.1 Konkursbeslutets innebörd för gäldenären

En tingsrätts beslut om konkurs går i verkställighet omedelbart och gäller alltså även om beslutet överklagas (16 kap. 4 § första stycket KonkL). Genom beslutet uppkommer ett konkursbo. Med konkursbo (konkursmassa) förstås all den egendom som kan tas i anspråk för att tillgodose borgenärerna. Konkursboet utgörs därför av all egendom som tillhörde gäldenären när konkursbeslutet meddelades, eller som tillfaller honom under konkursen och är utmättningsbar. Även egendom som kan tillföras boet genom återvinning ingår (3 kap. 3 § KonkL). Konkursbo är också en beteckning för det rättssubjekt representerat av förvaltaren som handhar förvaltningen av egendomen under konkursen.

Upplysnings- och närvaroplikt

Konkursbeslutet innebär att gäldenären åläggs vissa skyldigheter och restriktioner. Han har upplysningsplikt och ska redogöra för boet, så att konkursförvaltaren kan upprätta en bouppteckning. Han ska avlägga bouppteckningsed vid ett edgångssammanträde. Innan dess får han inte lämna landet utan medgivande av rätten. Även efter edgången kan gäldenären under vissa förhållanden åläggas reseförbud. Om konkursgäldenären är en juridisk person är det styrelse eller likvidator som ska lämna uppgifter. Bestämmelserna är i viss utsträckning tillämpliga även på tidigare styrelse, verkställande direktör och likvidator.

Rådighetsförlust

I och med konkursbeslutet förlorar gäldenären rådigheten över den egendom som ingår i konkursboet (3 kap. 1 § KonkL). Han får därefter inte åta sig förbindelser som kan göras gällande i konkursen. Om han då företar en rättshandling är den inte giltig. En godtroende medkontrahent har dock ett visst skydd. En rättshandling mellan gäldenären och annan, som företas senast dagen efter den då kungörelsen om konkurs var införd i Post-

och Inrikes Tidningar är giltig, om det inte visas att den andre kände till konkursbeslutet (3 kap. 2 § KonkL). Konkursförvaltaren kan dock begära att en överlåtelse av egendom ska gå åter mot att motparten får ersättning för vad han har utgett och för nödvändig eller nyttig kostnad som han har haft

**Betalning
av fordran**

Efter konkursbeslutet får gäldenären således inte betala en skuld som ingår i konkursboet. Detta innebär att om staten dagen efter konkursbeslutet eller senare mottar betalning från gäldenären bör beloppet utbetalas till konkursboet om konkursförvaltaren begär det. Staten torde knappast kunna hävda god tro enligt 3 kap. 2 § första stycket KonkL.

Man bör observera att det förekommer att betalning sker med pengar som inte kommer från konkursgäldenären. T.ex. så är det inte ovanligt att en företrädare betalar med egna medel för att undvika ett ställföreträdaransvar. Det finns inget hinder att ta emot en sådan betalning.

Har gäldenären före konkursbeslutet gjort en skattebetalning avseende skatter som är förfallna till betalning, kan pengarna inte återvinnas (4 kap. 1 § KonkL). Se vidare avsnitt 15.5.2.

**Gäldenären
är ägare**

Gäldenären har kvar äganderätten till egendomen och sina skyldigheter som ägare, t. ex. att deklarerat. En fysisk person som är försatt i konkurs kan vara anställd och disponerar då i princip över sin lön och andra anställningsförmåner. Om dessa inkomster överstiger förbehållsbeloppet vid löneutmätning kan förvaltaren för boets räkning begära utmätning hos KFM.

Har konkursförvaltaren avstått från en tillgång, t.ex. en osäker fordran och det flyter in pengar till följd av denna tillfaller de konkursgäldenären, inte konkursboet. När konkursförvaltaren avstår från en tillgång kallas detta abandonering. HD har konstaterat att en konkursförvaltare har rätt att först avstå egendom och därefter ändra sitt beslut (NJA 2004 s. 777). I rättsfallet återges också en rättsutredning av Gertrud Lennander om förutsättningarna för abandonering.

**Förbud mot att
driva närings-
verksamhet**

Fysisk person som är konkursgäldenär får under konkursen inte driva näringsverksamhet med vilken följer bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (6 kap. 1 § första stycket KonkL). Inte heller får han vara styrelseledamot eller verkställande direktör (8 kap. 11 och 31 §§ ABL). Om en bolagsman i ett handelsbolag försatts i konkurs ska bolaget enligt huvudregeln träda i likvidation (2 kap. 27 § HBL).

**Skulderna
finns kvar**

En konkurs innebär inte att skulderna bortfaller. Konkursgäldenären har efter avslutad konkurs kvar de skulder som inte har blivit betalda genom utdelning. Borgenärer som inte fått full utdelning för sina fordringar har kvar sina resterande fordringar och kan efter konkursen kräva betalning från en fysisk person som varit i konkurs.

Juridiska personer är upplösta i och med att konkursen avslutas utan överskott. Det finns följaktligen inte någon att rikta krav mot sedan konkursen avslutats. Som huvudregel gäller att ett på detta sätt upplöst aktiebolag saknar rättskapacitet och därmed partshabilitet (RÅ 1992 not. 29). För aktiebolag gäller att även om konkursen lämnar överskott ska rätten i samband med att konkursen avslutas besluta om att bolaget ska gå i likvidation (25 kap. 51 § ABL). Bolagsstämman kan sedan, under vissa förutsättningar, besluta att likvidationen ska upphöra och bolagets verksamhet återupptas (25 kap. 45 § ABL). Motsvarande regler om likvidation vid överskottskonkurs finns för ekonomiska föreningar och handelsbolag (11 kap. 19 § EFL och 2 kap. 44 § HBL).

15.2 Fordringar i konkurs

15.2.1 Konkurskostnader

Konkurskostnaderna är de kostnader som själva förfarandet medför. En uppräknig över vad som avses finns i 14 kap. 1 § KonkL. Den största posten är kostnaderna för förvaltningen, dvs. arvodet och kostnadsersättningen till förvaltaren och eventuellt till särskild rådgivare/förlikningsman. Som exempel på kostnadsersättning kan nämnas kostnader som uppstått när förvaltaren anlitat utomstående person för utförande av viss förvaltningsåtgärd, t.ex. utförande av rättegång eller revision av gäldenärens bokföring. Ett annat exempel är utlägg som förvaltaren har haft för resor. Gränsdragningen mellan arvode och kostnadsersättning kan ibland vara svår. Fasta kontorskostnader ingår dock alltid i arvodet.

När det i boet finns egendom som är belastad med särskild förmånsrätt uppkommer frågan i vilken utsträckning del av konkurskostnaderna ska utgå ur denna egendom (14 kap. 18 § KonkL). Se även Handbok för konkurstillsyn, utgåva 2 avsnitt 4.1.5 samt NJA 1991 s. 755 och NJA 1999 s. 282. För Skatteverket som borgenär är det alltså viktigt att se till att konkurskostnaderna belastar ”rätt borgenär” eftersom det kan komma att kraftigt påverka den utdelning som staten har rätt till.

Det bör påpekas att om staten driver ett mål i domstol, t.ex. inte godtar förvaltarens anmärkning mot statens bevakning, och förvaltaren tvingas gå i svaromål har han rätt till tilläggsarvode för den tid han lägger ned på domstolsprocessen. Härigenom uppstår extra konkurskostnader, vilka i förlängningen minskar det belopp som blir tillgängligt för utdelning. Detsamma gäller självfallet även andra borgenärsåtgärder som medför extra arbete för förvaltaren.

Till konkurskostnader hör också de kostnader för konkursen som uppkommer vid domstolen, främst kostnaderna för kungörelser. Som konkurskostnad räknas vidare den tillsynsavgift som ska utgå i varje utdelningskonkurs som ersättning för statens kostnader för tillsynen.

Konkurskostnaderna har generellt företräde framför massaskulderna när boet visar brist (14 kap. 2 § KonkL). Om det inte finns pengar till konkurskostnaderna betalas de av staten. Om konkursansökan gjorts av annan borgenär än staten och det är fråga om en avskrivningskonkurs betalar dock konkursökanden viss del av kostnaden (14 kap. 3 § KonkL).

Upphävd konkurs

Upphävs konkursbeslutet ska konkurskostnader (och massaskulder) betalas ur boets egendom innan egendomen återställs till gäldenären (2 kap. 25 § KonkL). Sökanden ska i vissa fall ersätta gäldenären för konkurskostnader som konkursboet betalat (17 kap. 3 § andra stycket KonkL). Detta gäller dock inte om beslutet berott på att gäldenären åberopat nya omständigheter, nytt bevis eller på annat sätt varit vårdslös i ett sent stadium. Se vidare avsnitt 14.15.2.

15.2.2 Massafordringar

En massafordran uppkommer efter konkursbeslutet och riktar sig mot konkursboet som sådant. Konkursboet är betalningsansvarigt för denna fordran och den belastar inte konkursgäldenären sedan konkursen avslutats.

Borgenär med massafordran får betalt före borgenär med konkursfordringar men efter det att konkurskostnaderna har betalats.

Fordran kan ha uppkommit t.ex. genom avtal. Konkursboet kan ådra sig skulder för löner, skatter och arbetsgivaravgifter som uppkommit vid fortsatt drift och för processkostnader i samband med tvister.

En massafordran kan också uppkomma när en fordran på lön som hänför sig till tiden före konkursutbrottet blir betald genom utdelning i konkurs eftersom den arbetsgivaravgift som då ska betalas anses vara en skuld som uppkommit efter konkursutbrottet (RÅ 2000 ref. 29). Detta innebär att konkursförvaltaren måste skicka en skatte- och avgiftsanmälan (SOA) till Skatteverket för konkursboet, som ska registreras som arbetsgivare. Redovisning och betalning ska ske i konkursboets organisationsnummer.

Kan konkursboet inte betala massagäld fullt ut kan det försättas i konkurs (1 kap. 4 § KonkL). Det kan också lägga fram förslag om ackord.

15.2.2.1 Avgifter till det allmänna

Det är vanligt att konkursgäldenären har egendom som medför avgifter till det allmänna, t.ex. fordon och TV-apparater. Om sådan egendom ingår i konkursboet och förvaltaren inte lyckas avyttra den snabbt uppstår ett massaansvar för därtill relaterade avgifter som uppkommer efter konkursutbrottet.

Fordonsskatt

Regeringsrätten har slagit fast att fordonsskatt som hänför sig till tid efter konkursutbrottet och avser fordon som ingår i boet är massafordran (RÅB 40-10).

Skyldigheten att betala fordonsskatt åvilar ägaren av fordonet (2 kap. 4 § vägtrafikskattelagen (2006:227)). Den som är registrerad som ägare vid ingången av den månad då skatten ska betalas är skattskyldig (5 kap. 2 § första stycket vägtrafikskattelagen). Fordonsskatt betalas inte för avställt fordon (2 kap. 1 § vägtrafikskattelagen). Förvaltaren kan alltså undvika betalningsansvar genom att ställa av fordonet.

För avställning behövs registreringsnummer och behörighetskod (8 kap. 2 § förordning (2001:650) om vägtrafikregister). Dessa uppgifter finns på registreringsbeviset. Registreringsbevis kan beställas hos Transportstyrelsen. Om en dubbellett beställs blir tidigare utfärdat registreringsbevis ogiltigt.

Felparkeringsavgift

En felparkeringsavgift ska betalas av den som var antecknad som fordonets ägare i vägtrafikregistret vid den tidpunkt då överträdelsen skedde (4 § lag (1976:206) om felparkeringsavgift) förutsatt att omständigheterna inte gör det sannolikt att fordonet fränhänts ägaren genom brott. En stöldanmälan till Polisen kan därför möjligen förhindra betalningsansvar för konkursboet.

Trängselskatt Skattskyldighet för trängselskatt inträder när en skattepliktig bil brukas vid passage av en betalstation (9 § lag (2004:629) om trängselskatt). Trängselskatt ska betalas av den som var eller borde varit antecknad som ägare i vägtrafikregistret när skattskyldighet inträdde.

TV-avgift Radio och TV-avgift ska betalas av den som innehar en TV-mottagare fram till dess att RIKAB (Radiotjänst i Kiruna AB) tagit emot en anmälan om att innehavet upphört från den avgiftsskyldige (11 § lag (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst).

Dessa fordringar uppgår ofta till små belopp. Skatteverket bör dock i princip anmäla fordringarna till konkursförvaltaren och tala om att de enligt statens uppfattning är massagäld. Om förvaltaren visar att han vidtagit åtgärder för att undvika skuldsättning för boet så kan staten sedan avstå från att göra vidare anspråk på betalning.

Massafordringar ska inte tas med i bevakningsinlagan eftersom de inte ska tas upp i utdelningsförslaget.

15.2.3 Konkursfordringar

I 5 kap. KonkL finns de materiella regler som anger under vilka förutsättningar och i vilken utsträckning borgenärer har rätt att kräva utdelning för sina fordringar.

Fordringar som kan göras gällande i konkurs och som berättigar till utdelning kallas för konkursfordringar. En fordran kan göras gällande i konkursen om den uppkommit före konkursbeslutet (5 kap. 1 § KonkL). Även villkorade fordringar eller fordringar som inte är förfallna till betalning får göras gällande. Som allmän princip gäller att den väsentliga grunden för fordringsanspråket måste föreligga vid tidpunkten för konkursbeslutet för att fordringen ska få göras gällande (prop. 1986/87:90 s. 123. Se även Welamson, s. 156 ff., och NJA 2009 s. 291).

När skattefordringar anses uppkomna framgår av avsnitt 15.3.

Staten har rätt till utdelning i konkursen för sin fordran om staten gett in konkursansökan före preskription. Har gäldenären försatts i konkurs på ansökan av annan borgenär måste bevakning ske före preskription (prop. 1981/82:96 s. 42). I NJA 2000 s. 252 har HD funnit att det förhållandet att en skattefordran preskriberats efter statens ansökan men före

rättens konkursbeslut inte föranlett att konkursen skulle hävas genom resning.

Beträffande hur preskription av fordran som inträffar under pågående konkurs påverkar rätten till utdelning hänvisas till avsnitt 15.8.3.4

Utdelningen till konkursborgenärerna för deras konkursfordringar sker först sedan konkurskostnader och massagäld har betalats.

15.2.4 Gälldenärsfordringar

Uppkommer fordringar mot konkursgälldenären efter konkursbeslutet kan dessa fordringar inte göras gällande i konkursen. Denna typ av fordran som inte får ställning som konkursfordran brukar kallas gälldenärsfordran. Den väsentliga grunden för fordringsanspråket förelåg inte vid tidpunkten för konkursbeslutet och det är inte heller fråga om en massafordran. En gälldenärsfordran får göras gällande endast mot gälldenären i den egendom som inte ingår i konkursen eller som gälldenären återfår rådigheten över eller förvärvar efter konkursen. Normalt innebär det att fordran görs gällande mot gälldenären först efter det att konkursen avslutats.

Juridiska personer blir normalt upplösta om konkursen avslutas utan överskott. En gälldenärsfordran är då utan värde.

15.2.5 Skatteverkets åtgärder efter beslut om konkurs

Om staten har en fordran mot en gälldenär och fordran omfattas av BorgL, ska Skatteverket göra fordringen gällande i konkursen (7 § BorgL). När ett bevakningsförfarande inleds ska Skatteverket också bevaka fordringarna i konkursen. Det gäller även om de inte är fastställda till sina belopp eller ännu inte har förfallit till betalning.

Det är viktigt att tidigt få en samlad bild över statens totala skattefordran.

Inte fastställda skattefordringar

Två typer av uppkomna men ännu inte fastställda skattefordringar mot konkursgälldenären kan särskiljas.

Det kan vara uppkomna fordringar som är *kända* till sitt belopp men som ännu inte har fastställts t.ex. övervägande om beslut har sänts ut eller skatteundandragande har upptäckts vid en revision.

Det kan också vara fordringar som är *okända* till sitt belopp t.ex. då tidpunkt för redovisning ännu inte har inträffat, då

	<p>skattskyldig inte har lämnat deklaration för redovisningsperioden eller då Skatteverket endast beslutat inleda revision.</p>
Twistiga skattefordringar	<p>Konkursförvaltaren bör snarast få kännedom om vilka skattefordringar som är föremål för omprövning eller överklagande och om det har medgetts anstånd med betalning. Konkursförvaltaren bör kontaktas för information i sakfrågorna samt efterhörande om han vill överta konkursgäldenärens talan i beskattningsärendet (3 kap. 9 § KonkL).</p>
Debiterad preliminär skatt	<p>En debiterad preliminär skatt bör inte sättas ned enbart på den grunden att den skattskyldige har försatts i konkurs.</p> <p>Om skattskyldighet föreligger för inkomst bör Skatteverket beräkna den slutliga skatten för kommande taxering. En nedsättning av den debiterade preliminära skatten bör ske endast i de fall debiteringen är för hög i förhållande till den beräknade slutliga skatten.</p> <p>Skatteverket ska återkalla konkursgäldenärens F-skattsedel efter beslut om konkurs (4 kap. 13 § p. 7 SBL). Skatteverket bör då också beräkna den slutliga skatten och tilldela konkursgäldenären en särskild A-skatt. Debiteringen ska motsvara mellanskillnaden mellan debiterad F-skatt som förfallit till betalning vid beslutet om konkurs och den beräknade slutliga skatten.</p>
Avregistrering	<p>Konkursgäldenären ska inte vara registrerad till mervärdesskatt eller som arbetsgivare för tid efter beslut om konkurs. Konkursgäldenärens verksamhet anses upphöra i och med beslutet om konkurs. Om konkursboet fortsätter gäldenärens verksamhet ska boet registrera sig till mervärdesskatt och eventuellt som arbetsgivare.</p>
Anstånd	<p>Skatteverket ska efter beslut om konkurs pröva om grunderna för beviljade anstånd fortfarande föreligger. Ett anstånd kan omprövas om den skattskyldiges ekonomiska förhållanden väsentligt förändrats eller om det finns andra särskilda skäl (17 kap. 11 § SBL). Angående omprövning av anstånd på Skatteverkets initiativ hänvisas till avsnitt 17.12 i Handledning för skattebetalning 2010, utgåva 6.</p> <p>När ett beslut om konkurs meddelats blir bedömningen av om ett anstånd bör omprövas eller inte beroende av på vilken grund anståndet beviljats. Anstånd med betalning av skatt enligt 17 kap. 1 § SBL får ges endast under en kort tid och blir därför normalt aldrig aktuella för omprövning.</p>

Vad gäller anstånd enligt 17 kap. 2 § SBL finns det efter beslut om konkurs skäl att kräva att den skattskyldige ställer säkerhet för fortsatt anstånd (prop. 1996/97:100 s. 424). Kan sådan säkerhet inte ställas bör anståndet hävas.

Ett anstånd enligt 17 kap. 2 a § SBL kan inte omprövas (17 kap. 11 § SBL).

Vad gäller anstånd enligt 17 kap. 7 § SBL torde det i regel vid konkurs anses föreligga sådana särskilda skäl att det finns grund för att ompröva och upphäva anståndet enligt 17 kap. 11 § SBL.

Vanligtvis behöver något övervägande inte skickas ut innan beslutet fattas eftersom ett övervägande i dessa fall normalt inte fyller någon funktion (14 kap. 1 § SBL).

Oavsett om medgett anstånd hävs eller inte ska hela skattefordran göras gällande i konkursen.

Rätt part

Så länge konkursgäldenären är part ska all kommunikation ske med denne.

Har konkursförvaltaren övertagit talerätten eller väckt talan ska kommunikation ske med denne.

Utredning i skatteärenden

Skatteverket ska snarast kontrollera den skattskyldiges skatte-redovisning när han har försatts i konkurs (37 § SBF).

Skatteverket bör begära in uppgifter för att kunna fastställa fordringarnas belopp när redovisning saknas eller är bristfällig. En skatt- eller uppgiftsskyldig ska fullgöra sin lagenliga deklarations- och uppgiftsskyldighet även om han är försatt i konkurs. Detta är inte konkursförvaltarens skyldighet.

För att bestämma djup och omfattning av utredning av företag i konkurs bör Skatteverket samråda med konkursförvaltaren. Den skattskyldiges betalningsförmåga ska normalt inte påverka urvalet av kontrollobjekt. Det kan ändå vara viktigt att genomföra en kontroll, även om eventuella uppkomna skattefordringar inte förväntas bli betalda. Vid misstanke om skattebrott, eller om företrädaren för en juridisk person bedöms kunna göras ansvarig för skattebeloppen och företrädaren också antas ha betalningsförmåga, bör skattekontroll inledas.

Uppgifter från konkursförvaltaren och ur förvaltarberättelsen visar ofta att en skattekontroll kan resultera i att nya skattefordringar kan fastställas. Det bör framhållas att skattekontroll i ett sent skede av konkursen måste ske skyndsamt.

- Kontrolluppgifter** Det är särskilt viktigt att få in kontrolluppgifter från en arbetsgivare som har försatts i konkurs även om Skatteverket avstår från möjligheten att påföra arbetsgivaransvar. Kontrolluppgifterna ligger till grund för de anställdas taxering och krediteringen av den preliminära skatten vid avstämningen av skattekontot i samband med besked om slutlig skatt. Även om arbetsgivaren har försatts i konkurs ska kontrolluppgifter lämnas för utgiven ersättning innan beslut om konkurs meddelades.
- Beskattningsbeslut** Skatteverket bör fatta beskattningsbeslut innan konkursen avslutas. Ett aktiebolag som upplösts genom konkurs saknar i regel rättskapacitet, se avsnitt 15.1.
- Konkursförvaltaren har ingen skyldighet att hålla konkursen öppen för att Skatteverket ska hinna fatta beslut. HD har ansett att det inte kan anses motiverat att konkurser hålls öppna därför att åklagare och Skatteverket bedriver fortsatt utredning även om detta skulle kunna antas vara till fördel för dessa myndigheters utredning (NJA 1998 s.10). Däremot är det lämpligt att Skatteverket informerar konkursförvaltaren om att utredningen pågår, så att han om möjligt kan beakta utfallet av den.
- Personligt ansvar** Företrädare för juridisk person är tillsammans med den juridiska personen betalningsansvarig för inte i tid gjorda skatteavdrag och för obetalda skatter och avgifter om det skett uppsåtligt eller av grov oaktsamhet (12 kap. 6§ SBL).
- Skatteverket har således möjlighet att kräva en företrädare på betalning av de skatter och avgifter som staten inte får utdelning för i en konkurs. Talan om åläggande av betalningsskyldighet förs i förvaltningsrätten (12 kap. 7 § SBL).
- Ytterligare information om företrädaransvar finns i Handledning för företrädaransvar, utgåva 4.
- I ett handelsbolag svarar bolagsmännen solidariskt för bolagets skulder, dvs. en borgenär kan utkräva betalning av skulderna hos en av bolagsmännen (2 kap. 20 § HBL). Om handelsbolaget är försatt i konkurs kan fordran mot bolaget genast göras gällande hos bolagsmännen, även om fordringen inte är förfallen till betalning (2 kap. 23 § HBL). Det krävs i regel att talan väcks i allmän domstol, t.ex. då staten gör gällande lönegarantiregress mot bolagsman.
- Vad gäller ansvar för skatt enligt SBL beslutar dock Skatteverket om ansvar för bolagsmännen genom ett beskattningsbeslut (12 kap. 8 a § SBL). Ytterligare information om betalningsskyldighet för bolagsmän i handelsbolag finns i Hand-

**Konkurs-
gäldenärens och
konkursboets
skattskyldighet**

ledning för solidariskt ansvar i handelsbolag. I övrigt angående betalningsansvar för annans skulder till det allmänna se avsnitt 16.

I kontakter med konkursgäldenären eller förvaltaren kan frågor om skattskyldighet komma upp. Detta behandlas utförligt i Handledning för beskattning av inkomst och förmögenhet del 3, avsnitt 21.

För ytterligare information om mervärdesskatt vid obestånd, konkurs och ackord hänvisas till Handledning för mervärdesskatt 2010, avsnitt 40. De administrativa reglerna i samband med konkurs m.m. finns beskrivna i Handledning för mervärdesskatteförfarandet 2007, avsnitt 20.

15.2.6 Fordringar med solidariskt betalningsansvar

När flera ådragit sig solidariskt betalningsansvar och skulden delvis är betald ska utdelning för borgenärens återstående fordran i en solidariskt ansvarig gäldenärs konkurs beräknas på fordringens belopp utan avdrag för den delbetalning som gjorts (5 kap. 4 § första stycket KonkL). Bestämmelsen innebär att när staten väckt talan om företrädaransvar och fått betalt för del av sin skattefordran ska utdelningen beräknas för staten och företrädaren gemensamt. Staten har företräde till betalning (5 kap. 5 § första stycket KonkL), dvs. ställföreträdaren får rätt till utdelning i konkursen för sin regressfordran först sedan staten fått full betalning för sin restfordran.

Regeln i 5 kap. 4 § KonkL är en utdelningsregel som förvaltaren ska beakta ex officio. I utdelningsförslaget ska preciseras hur fordran fördelar sig mellan borgenären och medgäldenären. Om ett utdelningsförslag upprättas där utdelning beräknats utan att borgenärens företräde till betalning beaktats ska utdelningsförslaget stå sig om det inte klandras.

När staten mottagit delbetalning innan anmälan/bevakning av konkursfordran skett är det den obetalda delen av fordran som ska anmälas/bevakas. För att inte riskera att förvaltaren tilldelar staten ett för lågt utdelningsbelopp bör dock upplysning lämnas om fordrans ursprungliga belopp och vem/vilka som gjort delbetalningen. Utdelningsförslaget bör kontrolleras och om förvaltaren inte givit staten företräde till betalning enligt 5 kap. 5 § KonkL måste invändning mot utdelningsförslaget framställas (11 kap. 6 § KonkL).

Företrädaren (medgäldenären) måste själv bevaka sin regressfordran, vilket följer av allmänna regler om bevakning.

När staten mottar en delbetalning på sin konkursfordran först efter det att fordran anmäls/bevakats får återkallelse/justering av bevakningen inte ske. Statens bevakning gäller nämligen till förmån för den regressfordran som företrädaren får genom betalningen. Företrädaren behöver alltså i detta fall inte bevaka sin fordran i konkursen.

Se vidare Kommentaren till 5 kap. 8 § KonkL.

15.2.7 Kvittning i konkurs

Kvittning innebär att en fordran avräknas mot en motfordran så att de båda fordringarna upphör att gälla till den del de täcker varandra. Reglerna om kvittning i konkurs finns i 5 kap. 15–17 §§ KonkL.

Huvudregeln är att en borgenär får kvitta sin fordran hos konkursboet mot en skuld till detta om fordringarna stått mot varandra före konkursbeslutet (5 kap. 15 § KonkL). (Fordringarna behöver inte vara förfallna till betalning.)

Godtas en kvittning innebär det en stor fördel för en oprioriterad borgenär som annars kanske inte skulle få någon utdelning eller en starkt begränsad sådan.

Om staten har en fordran mot konkursgäldenären som överstiger statens skuld till densamme, måste fordran göras gällande i konkursen för att staten ska få utdelning på det överskjutande beloppet.

Undantag från rätten till kvittning finns. Det viktigaste torde vara att borgenären inte får ha förvärvat sin fordran från en tredje man senare än tre månader före fristdagen (5 kap. 16 § KonkL).

Kvittning vad gäller skatter

Bestämmelserna om kvittning saknar betydelse i den mån avräkning kan göras enligt AvrL. AvrL har företräde framför kvittningsreglerna i KonkL (NJA 2006 s. 592).

Enligt Skatteverkets uppfattning har även den automatiska avräkning som sker på skattekontot med stöd av 16 kap. 9 § SBL företräde framför kvittningsbestämmelserna i KonkL (Skatteverket 2005-09-12, dnr 131 487026-05/111).

Är varken AvrL eller SBL tillämplig kan kvittningsbestämmelserna i KonkL bli aktuella.

**Regressfordran
på utbetald
lönegaranti**

Skatteverket får anses ha rätt att enligt 5 kap. 15 § KonkL kvitta ett skattekontoöverskott mot en regressfordran på utbetald lönegaranti. Detta under förutsättning att regressfordran utgör en konkursfordran och konkursgäldenärens fordran på återbetalning av skatt uppkommit före konkursbeslutet (Skatteverket 2009-07-01, dnr 131 524033-09/111).

HD har sagt att staten i egenskap av gäldenär har i princip samma möjligheter som andra gäldenärer att fullgöra sin betalningsskyldighet genom kvittning förutsatt att fordran inte är av sådan art att kvittning är förbjuden/begränsad (NJA 2005 s. 3).

I praxis och doktrin har hävdats att om en fordran är utmätbar föreligger inte något grundläggande hinder mot kvittning. En fordran på återbetalning av skatt enligt SBL får utmätas (18 kap. 9 § SBL).

Det har hävdats att statens fordran mot konkursgäldenären uppkommer genom överlåtelse från arbetstagaren till staten i samband med att länsstyrelsen betalar lönegaranti till arbetstagaren, vilket skulle innebära hinder för kvittning (5 kap. 16 § KonkL). Skatteverkets uppfattning är dock att statens regressfordran ska kopplas till uppkomsten av arbetstagarens lönefordran (5 kap. 17 § KonkL). Lönefordran som omfattas av lönegaranti anses till största delen grundad på ett före konkursbeslutet ingånget anställningsavtal (Skatteverket 2009-03-09, dnr 131 263055-09/111).

En förutsättning för kvittning är att länsstyrelsen betalat till arbetstagaren. Om ett skattekontoöverskott uppkommer innan länsstyrelsen hunnit göra en utbetalning är det inte möjligt att stoppa utbetalningen från skattekontot till konkursboet. Den möjligheten finns bara om överskottet ska användas till betalning av skatt (18 kap. 7 § SBL).

Skatteverkets beslut att kvitta är inte ett beslut enligt 18 kap. SBL och kan inte överklagas. Det är en kvittningsförklaring till konkursboet. En eventuell prövning av kvittningsfrågan sker genom att konkursförvaltaren väcker talan mot staten, genom klander av utdelningsförslaget eller i en jävsprocess vid tvist om bevakad fordran (NJA 2008 s. 805).

En kvittningsförklaring kan avges även om utdelningsförslag redan upprättats och fastställts när överskottet på skattekontot uppstår.

Ersättning enligt ErsL

Det är inte ovanligt att det pågår en skatteprocess när konkurs inträffar. Om en sådan process resulterar i att skattebeloppet sätts ned kan staten förpliktas ersätta motpartens rättegångskostnader. Den skattefordran som fastställs genom domen har uppkommit före konkursen och kan göras gällande i konkursen. Motfordran avseende rättegångskostnader uppkommer först när den fastställs i dom/beslut, dvs. efter konkurs (RÄB 10-09). Kvittning med stöd av 5 kap. 15 § KonkL är därför inte möjlig.

Förutsättningen för att en fordran på ersättning för rättegångskostnader ska utgöra en tillgång i konkursen är att konkursförvaltaren inträtt i processen. I så fall måste Skatteverket betala ut ersättningsbeloppet till boet.

Om förvaltaren valt att inte gå in i processen kommer den tillgång som fordran på rättegångskostnadsersättning utgör inte att ingå i konkursen. Betalningsberättigad är gäldenären själv. Frågan om kvittning kommer då att regleras av allmänna civilrättsliga kvittningsprinciper. Om både skattefordran och fordran på ersättning för rättegångskostnader är förfallna till betalning kan kvittning ske.

Beträffande kvittning kan även hänvisas till avsnitt 21 samt Stefan Lindskogs bok Kvittning.

15.3 Skattefordringars uppkomst

15.3.1 Om fordringars uppkomst

Enligt 5 kap. 1 § KonkL är det tidpunkten för fordringens uppkomst som är avgörande för om en konkursfordran föreligger eller ej. Vid vilken tidpunkt fordringen fastställts eller förfallit till betalning saknar betydelse. Inte heller i övrigt krävs att samtliga omständigheter som utgör grunden för fordringen har inträffat före konkursbeslutet. Av 5 kap. 1 § andra stycket KonkL framgår således att det inte har någon betydelse att fordringen är villkorad. Det villkor som gäller för fordringen kan vara resolutivt eller suspensivt. Ett resolutivt villkor innebär att betalning får utkrävas men borgenären kan bli återbetalningskyldig om en viss omständighet skulle inträffa. Ett suspensivt villkor innebär att borgenären kan utkräva betalning endast om viss omständighet inträffar, t.ex. när gäldenärens betalningskyldighet förutsätter en motprestation från fordringsägarens sida (exempelvis en leverans). För suspensivt villkorade fordringar gäller den begränsningen, att fordringen inte ska tas med i ett utdelningsförslag om det inte kan antas att villkoret kommer att uppfyllas (5 kap. 10 § KonkL).

Vid införandet av KonkL angavs att det i doktrinen formulerats en allmän princip om att den väsentliga grunden för fordringsanspråket måste föreligga vid tidpunkten för konkursbeslutet för att fordringen ska få göras gällande (prop. 1986/87:90 s. 123). Under återopande av detta uttalande har det hävdats att det för uppkomstfrågan avgörande momentet, i vart fall i kontraktsrättsliga sammanhang, är när det avtal som ligger till grund för fordringen har träffats. Detta skulle då gälla inte bara vid tillämpning av 5 kap. 1 § KonkL utan även vid tillämpning av andra bestämmelser där tidpunkten för fordrans uppkomst har betydelse. En sådan slutsats ter sig emellertid alltför långtgående.

HD har nyligen, rörande kvittningsrätt i konkurs gjort, följande allmänna uttalanden i fråga om tidpunkten för fordringars uppkomst (NJA 2009 s. 291):

- a. Det förhållandet att en fordran inte slutligt uppkommit vid en kritisk tidpunkt (dvs. samtliga fakta som är nödvändiga för fordringens slutliga existens föreligger då inte) hindrar inte att den i en specifik tillämpningssituation ändå kan anses ha förelegat då, om åtminstone visst eller vissa för fordringens slutliga tillblivelse nödvändiga omständigheter förelegat vid tidpunkten. HD nämner frågan om starttidpunkt för preskription som en sådan tillämpningssituation.
- b. I andra sammanhang krävs mer än ovan. Inte sällan tillmäts då parts möjlighet att styra över om fordringen blir fullgången betydelse.
- c. Av praxis framgår att det inte finns någon för alla fall gällande princip för att bestämma när en fordran ska anses ha uppkommit. Det ofta använda uttrycket att den ”väsentliga grunden” ska föreligga kan inte uppfattas som en tillämpning av en styrande rättsprincip utan är närmast att förstå som ett sätt att legitimera eller bekräfta en slutsats som vilar på de överväganden som det särskilda fallet föranleder.
- d. Av stor betydelse – när omständigheterna är sådana att fordringen vid den kritiska tidpunkten kan sägas ha varit svävande – är syftet med den bestämmelse vars tillämpning är ifråga. Avgörande för om fordringen ska anses ha funnits vid den kritiska tidpunkten trots att den då inte var fullgången är alltså i hög grad beroende av ändamålet med den aktuella regeln.

15.3.2 Särskilt om skattefordringars uppkomst

Det finns ingen särskild reglering i fråga om uppkomsten av skatte- och avgiftsfordringar. Vad ovan sagts gäller alltså i princip även i fråga om dessa fordringar. Det har således inte någon avgörande betydelse när skatten/avgiften har fastställts eller förfallit till betalning. Vad gäller de fakta/omständigheter som fordringen grundar sig på är dock situationen speciell såtillvida att det inte går att knyta an till något avtalsförhållande mellan det allmänna och den betalningsskyldige. Även om det finns en koppling mellan skatten/avgiften och en underliggande affärshändelse kan denna koppling vara mer eller mindre stark.

En latent skuld är en skatteskuld som kan bli aktuell någon gång i framtiden. Man avser då det förhållandet att en framtida försäljning av en tillgång kommer att utlösa en inkomstbeskattning. Så länge en försäljning inte har skett utgör den framtida skatten en latent (dold) skuld som åvilar tillgången i fråga. Den latent skulden kan aldrig anges till ett exakt belopp eftersom den är beroende av ett antal okända faktorer såsom om och när försäljning sker, vinstens storlek och den skattskyldiges övriga inkomster. En i denna mening latent fordran skiljer sig från en villkorad fordran genom att fordran anses uppkomma först genom den åtgärd som utlöser beskattningen. En latent skatteskuld kan därför inte göras gällande i en konkurs (jfr prop. 1986/87:90 s. 124).

15.3.2.1 Mervärdesskatt och punktskatt

Skattskyldigheten för mervärdesskatt inträder när den omsättning som skattskyldigheten avser faktiskt ägt rum (1 kap. 3 § ML). Samma princip gäller för punktskatter. När det gäller dessa skatter ter det sig naturligt att knyta uppkomsten till tidpunkten för den enskilda transaktion som skattskyldigheten grundar sig på (jfr NJA 1997 s. 787 angående skyldighet att återföra mervärdesskatt vid fastighetsförsäljning). Vid tillämpning av 5 kap. 1 § KonkL är det också praktiskt möjligt att hantera en sådan ordning eftersom gäldenärens mervärdeskattegrundande verksamhet upphör i och med konkursförsättandet. Är det däremot vid en företagsrekonstruktion aktuellt att tillämpa 3 kap. 3 § lagen (1996:764) om företagsrekonstruktion för att bedöma vilka fordringar som deltar i ett offentligt ackord kan det vara svårare att hantera uppkomstfrågan på detta vis, eftersom gäldenären fortsätter bedriva verksamheten även efter ansökan om företagsrekon-

struktion. Utan en särskild avstämning av mervärdesskatte-redovisningen vid tidpunkten för rekonstruktionens inledande eller annan särskild analys av de löpande affärshändelserna kan det i praktiken bli nödvändigt att vid en företagsrekonstruktion proportionera skatten för en viss redovisningsperiod på tiden före respektive efter den kritiska tidpunkten.

Jämkning ska ske av avdrag för ingående moms om fastighetsägare, bostadsrättshavare eller hyresgäst försätts i konkurs (8 a kap. 4 § första stycket 6 ML). Statens fordran på grund av sådan jämkning får göras gällande i konkursen trots att fordran inte uppkommit innan konkursbeslutet (8 a kap. 4 § andra stycket ML). Med anledning av detta har en hänvisning till annan lag gjorts i 5 kap. 1 § KonkL.

15.3.2.2 Avdragen skatt och arbetsgivaravgifter

Den som betalar ut ersättning för arbete är skyldig att göra skatteavdrag vid varje utbetalningstillfälle. Arbetsgivaravgifter betalas månadsvis på grundval av de löneutbetalningar som gjorts under närmast föregående månad. Skatteavdrag ska även göras på ersättning för arbete som betalas ut som förskott. I fråga om fordringar mot en arbetsgivare för avdragen skatt och arbetsgivaravgifter har fordringen en så nära koppling till löneutbetalningen att den kan anses uppkommen genom densamma. Vad gäller arbetsgivaravgifter är det dock inte uteslutet att vid tillämpning av 5 kap. 1 § KonkL bestämma uppkomsttidpunkten tidigare än så. I NJA 1998 s. 834 har HD uttalat att även sådana avgifter som grundar sig på lön som betalats ut under konkursen borde kunna göras gällande i konkursen, förutsatt att lönefordringen utgjort en konkursfordran. Å andra sidan har RegR i RÅ 2000 ref. 29 gjort bedömningen att när lönefordringar hänförliga till tiden före konkursutbrottet erlaggs genom utdelning i en konkurs innebär detta att en skuld på arbetsgivaravgifter uppkommer efter konkursutbrottet (och då för det utbetalande konkursboet, innebärande att avgiftsfordringen blir en massafordran).

Det ovan sagda exemplifierar svårigheten att ange någon allmängiltig princip för när skatter och avgifter kan anses uppkomma. Inte minst med beaktande av HD:s uttalanden i NJA 2009 s. 291 kan det allmänna rättsläget knappast beskrivas mera precist än att uppkomsten får avgöras med utgångspunkt från de omständigheter som grundat den aktuella skatten/avgiften samt med beaktande av vad som kan anses

utgöra en ändamålsenlig tillämpning av den bestämmelse som är i fråga.

15.3.2.3 Särskilt om preliminär och slutlig skatt

Vad gäller då i fråga om fordringar på preliminär och slutlig skatt? Först ska observeras att dessa skatter i sin tur består av ett antal olika skatter och avgifter, som alltså i fastställelse- och betalningshänseende förts samman till särskilda enheter. Vilka de underliggande skatterna och avgifterna är framgår av 11 kap. 10 § SBL. Ser man beloppsmässigt är det främst fråga om inkomstskatt, fastighetsskatt, kommunal fastighetsavgift, egenavgifter samt sådan mervärdesskatt som ska redovisas i självdeklaration. Beträffande fastighetsskatten och den kommunala fastighetsavgiften ska särskilt noteras att dessa numera ska betalas för ett helt kalenderår av den som vid ingången av kalenderåret var ägare till den aktuella fastigheten. Här inträder alltså skattskyldigheten alltid den 1 januari ett visst kalenderår, oberoende av att fastigheten måhända kommit att överlätas senare under året.

Frågan om när fordran på preliminär och slutlig skatt uppkommer har behandlats av lagstiftaren dels i samband med införandet av lagen (1971:1072) om förmånsberättigade skattefordringar m.m. (SkfL), dels i samband med införandet av KonKL. Vidare har frågan berörts i vissa rättsfall, varav främst NJA 1983 s. 350, NJA 2003 s. 37 samt RH 1983:133 är av intresse här. Nyssnämnda förarbetsuttalanden och rättsfall kommer att kommenteras närmare nedan.

Innan skatteförmånsrätten avskaffades den 1 januari 2004 fanns det närmare föreskrivet i SkfL vilka skatter och avgifter som omfattades av förmånsrätten. I den departementspromemoria som låg till grund för SkfL föreslogs att förmånsrätten för en viss slags skatt eller avgift skulle gälla utan några särskilda villkor (Ds Fi 1971:6). Om skatten/avgiften var uppkommen före konkursbeslutet, dvs. hade betalrätt i konkursen, skulle den också ha förmånsrätt. I fråga om inkomstskatt, vilken som regel utgör merparten av den slutliga skatten, förutsattes i promemorian att fordran på sådan skatt uppstår redan i och med inkomstförvärvet eftersom skatten erläggs – låt vara preliminärt – i nära anslutning till inkomsternas förvärvande (s. 40). Under remissbehandlingen framfördes vissa ifrågasättanden av en sådan ordning. Lagberedningen pekade särskilt på det praktiskt otympliga i att, när en konkurs inträffar ett stycke in på inkomst- respektive

bokföringsåret, anse att skattskyldighet uppkommit för viss proportionell del av årets intäkter (prop. 1971:142 s. 22).

Departementschefen konstaterade att han inte var beredd att acceptera promemorieförslaget fullt ut med hänsyn till svårigheterna att bestämma när en skattefordran uppkommit (prop. s. 40). Att avgöra uppkomstfrågan kunde kräva ingående undersökningar av affärshändelser, något som ofta inte stod i proportion till det ekonomiska utbytet för fordringen. Enligt departementschefen fanns det ingen anledning att belasta konkursförvaltningen och därmed i sista hand fordringsägarna med kostsamma utredningar. Beträffande vissa skatter och avgifter, nämligen slutlig skatt samt slutlig arbetsgivaravgift, togs därför in en särskild villkorsbestämmelse i 3 § SkfL. Där angavs att fordran på slutlig skatt och slutlig arbetsgivaravgift hade förmånsrätt endast om den tidrymd (dvs. beskattningsår eller avgiftsår) till vilken skatten respektive avgiften hänförde sig hade gått till ända före konkursbeslutet. För dessa fordringar – i praktiken fordringar på kvarstående eller tillkommande slutlig skatt/avgift – blev alltså förmånsrätten snävare än själva betalrätten, förutsatt att inte det i 3 § föreskrivna villkoret i själva verket utgjorde en nödvändig förutsättning även för fordringens uppkomst – och därmed för betalrätten. Dock tycks inte departementschefen ha uppfattat rättsläget på detta sätt. Enligt honom kunde det även med de nya reglerna bli skillnad mellan möjligheten att bevaka fordringen överhuvudtaget och att bevaka den med förmånsrätt. Emellertid ansågs att frågan skulle få mindre betydelse i praktiken.

Fordringar avseende preliminär skatt eller avgift omfattades inte av den särskilda villkorsbestämmelsen i 3 § SkfL. Hade fordringen betalrätt i konkursen hade den därmed också förmånsrätt. I förarbetena angavs att dessa fordringar borde kunna göras gällande med förmånsrätt även om fordringen inte förfallit till betalning vid konkursutbrottet såvitt avsåg den del av fordringen som fick anses belöpa på tiden dessförinnan (prop. 1971:142 s. 43). Detta uttalande kom senare att åberopas av HD i NJA 1983 s. 350. Fråga var om ett aktiebolag som försatts i konkurs den 2 mars 1978. Staten bevakade ett belopp om ca 560 000 kr, avseende preliminära arbetsgivaravgifter för andra terminen 1978. Avgifterna hade debiterats i januari 1978 och förföll till betalning den 18 april 1978. Fordringen bevakades med förmånsrätt och tvist uppkom kring detta. HD konstaterade att en förutsättning för

förmånsrätt var att fordringen uppkommit före konkursbeslutet. Med hänsyn till att de aktuella avgifterna var preliminärt beräknade, utan hänsyn till under avgiftsåret faktiskt utgående löner, kunde avgifterna inte anses direkt hänförliga till sådana uppsägningslöner som hade betalrätt i konkursen. Härefter anslöt sig HD till det ovannämnda propositionsuttalandet om att förmånsrätten borde knytas till sådan del av fordringen som fick anses belöpa på tid före konkursbeslutet. Med hänsyn till att den preliminära uppbörden för avgiftsåret var uppdelad i sex terminer ansågs det aktuella avgiftsbeloppet belöpa på tiden mars–april 1978, varav dock i det aktuella fallet hela beloppet ansågs hänförligt till tiden efter den 2 mars 1978.

I förarbetena till KonkL berördes frågan om tidpunkten för skattefordringars uppkomst i samband med behandling av återvinningsreglerna (prop. 1986/87:90 s. 121–126). För att en rättshandling ska kunna återvinnas krävs att den varit till nackdel för övriga borgenärer. I flertalet fall krävs tillika att nackdelen varit omedelbar, dvs. den ska ha förelegat direkt vid den tidpunkt när rättshandlingen företogs. Detta förutsätter att borgenärens fordran funnits, dvs. uppkommit, vid denna tidpunkt. I propositionen (s. 124) redogjordes för den ibland hävdade ståndpunkten att en skuld avseende inkomstskatt uppkommer först i och med beskattningsårets utgång. Härefter påpekades att uppkomstfrågan emellertid är i viss mån oklar, varefter en redogörelse lämnades för vissa av de tidigare förarbetsuttalandena vid tillkomsten av SkfL. Enligt departementschefen gav dessa uttalanden underlag för slutsatsen att en skattefordran i vissa fall kan berättiga till utdelning även om den tidrymd till vilken skatten är att hänföra inte gått till ända när beslutet om konkurs meddelades. Vad gällde återvinningsituationen ansåg departementschefen att den särskilda regleringen av förmånsrätten i 3 § SkfL inte uteslöt att man vid nackdelsbedömningen kunde ta hänsyn till en sådan fordran vid en tidigare tidpunkt än beskattningsperiodens utgång. Vidare tillades följande: ”Ibland kan ju den skatteskuld som sedermera, efter beskattningsperiodens utgång, framräknas i princip hänföras till de olika transaktioner som har skett under perioden, och det finns därför utrymme för ett synsätt som innebär att en viss transaktion som har företagits under denna period ska anses ha ökat gäldenärens skulder. Detta får i allt fall anses gälla vid extraordinära affärshändelser, såsom försäljning av större delen av tillgångarna i en rörelse. I sådana situationer möter det normalt inte heller några beaktansvärda

problem att fastställa den skatt som hänför sig till transaktionen ifråga.” Å andra sidan anförde departementschefen att man också kan ”tänka sig fall där det på grund av tidigare förluster eller andra transaktioner under beskattningsåret uppkommer svårigheter att beräkna den skatteskuld som föreligger vid tidpunkten för eller hänför sig till en viss rättshandling. Det kan alltså vara fråga om sinsemellan mycket skiftande situationer”.

I NJA 2003 s. 37 aktualiserades frågan hur uppkomsten av tillkommande slutlig skatt skulle bedömas i en återvinnings-situation. Aktiebolaget H hade i maj 1988 sålt en leasingstock för 50 miljoner kr. Försäljningen medförde en realisationsvinst. I mitten av december 1988 köpte H andelar i handelsbolaget K för ca 49,7 miljoner kr. Genom andelsinnehavet yrkade och medgavs H ett underskottsavdrag från verksamheten i K om 49,7 miljoner kr. Med anledning härav bestämdes år 1989 den taxerade inkomsten till 595 kr. I december 1989 sålde H andelarna i K till sitt moderbolag, handelsbolaget F, för 100 kr. Sedan skatteförvaltningen år 1990 initierat en eftertaxeringstalan kom H:s underskottsavdrag vid 1989 års taxering sedermera att underkännas och en tillkommande skatt om ca 41 miljoner kr fastställdes. Länsrättens dom kom i mars 1992 och skatteprocessen pågick fram till september 1995, då eftertaxeringen blev slutgiltig genom RegR:s beslut att inte meddela prövningstillstånd. H försattes i konkurs i september 1995. Fråga uppkom om det förelåg grund för att tillämpa återvinningsbestämmelsen i 4 kap. 5 § KonkL på andelsförsäljningen i december 1989. Från konkursboets sida gjordes gällande att försäljningen skett till ett underpris om ca 50 miljoner kr samt att försäljningen, med hänsyn till skatteskulden på ca 41 miljoner kr, medfört att H blivit insolvent. Detta senare påstående förutsatte således att skatteskulden funnits senast vid tidpunkten för försäljningen, dvs. i december 1989. HD ansåg att förutsättningar för återvinning förelåg och uttalade följande i fråga om tidpunkten för skatteskuldens uppkomst. ”En skatteskuld anses i konkursrättsliga sammanhang uppkommen i och med beskattningsårets utgång (jfr prop. 1986/87:90 s. 124 samt Welamson, Konkurs, 9 uppl. 1997 s. 134 och Lennander, Återvinning i konkurs, 2 uppl. 1994 s. 113). H:s skatteskuld uppkom således vid utgången av 1988, fastän frågan om skatten avgjordes slutgiltigt först när RegR beslutade att inte meddela prövningstillstånd i september 1995”.

Frågan är om detta uttalande är styrande även för frågan om betalrätt enligt 5 kap.1 § KonkL för slutlig skatt för det beskattningsår under vilket konkursen inträffat. HD:s kategoriska uttalande om vad som allmänt gäller i konkursrättsliga sammanhang kan tyckas tala för detta. Samtidigt manar uttalandena i NJA 2009 s. 291 till försiktighet med att bedöma uppkomstfrågan likadant i alla tillämpningssituationer. I NJA 2003 s. 37 hade aktiebolaget bedrivit verksamhet under hela det aktuella beskattningsåret och det var därmed också rimligt att knyta uppkomsten av den tillkommande skatten till beskattningsårets utgång. För sådan skatt som belöper på beskattningsår under vilket konkursen inträffat är situationen annorlunda, särskilt för juridiska personer. I fråga om betalrätten enligt 5 kap. 1 § KonkL finns det således anledning fundera över om åtskillnad bör göras beroende på om konkursen avser en fysisk eller juridisk person. I praktiken föreligger nämligen betydande skillnader mellan dessa fall.

Fysiska personer

Är konkursgäldenären en fysisk person är denne fortsatt skattskyldig för inkomst av tjänst under konkursen. Vidare har i praxis ansetts föreliggande fortsatt skattskyldighet under konkursen även för vissa inkomster som har sin grund i transaktioner som konkursboet företagit, t.ex. inkomst från försäljning av fastighet, se RÅ 1982 1:5 och 1991 not. 246 3. De praktiska svårigheterna att avgöra hur stor del av den slutliga skatten för en fysisk person som belöper på tiden före respektive efter konkursutbrottet talar för att skatteskulden ska anses uppkommen först vid beskattningsårets utgång. På detta vis har frågan också behandlats i RH 1983:133. Fråga var om en fysisk person som försatts i konkurs i juni 1980. Utdelningsförslag upprättades i juni 1983. Utdelningsbara medel uppgick till ca 285 000 kr. Någon skattefordran fanns inte upptagen i utdelningsförslaget. Staten anförde besvär och yrkade att en skattefordran om ca 12 000 kr skulle beaktas. Skatteskulden avsåg kvarstående skatt och restavgift hänförlig till 1981 års taxering, dvs. inkomståret 1980. Göta hovrätt angav följande: ”Eftersom det inkomstår, under vilket den nu aktuella skattefordran uppkommit, ej gått till ända före konkursbeslutet kan fordran ej anses ha uppkommit innan konkursutbrottet. Besvaren kan därför ej bifallas”. Hovrättens avgörande ger stöd för bedömningen att det för betalrätt i konkursen krävs att det inkomstår till vilket skatteskulden hänför sig har gått till ända före konkursbeslutet. Åtminstone

torde detta få gälla som en huvudregel. Möjligen skulle detta kunna frångås i särskilda situationer i enlighet med departementschefens uttalande i prop. 1986/87:90 s.124. Antag t.ex. att konkursgäldenären drivit näringsverksamhet fram till konkursutbrottet och att det i efterhand beslutas om tillkommande skatt med anledning av att det förekommit oredovisade inkomster i näringsverksamheten. I ett sådant läge borde det kunna hävdas att den tillkommande fordringen är uppkommen före konkursförsättandet.

I fråga om fysiska personer kan även jämföras med hur uppkomstfrågan hanteras vid skuldsanering. Enligt 7 § skuldsaneringslagen (2006:548) är grundprincipen att en skuldsanering omfattar alla fordringar som uppkommit före beslutet om att inleda skuldsanering (dock ges särskild möjlighet att undanta bl.a. fordringar som inte är fastställda eller förfallna till betalning). I förarbetena har uttalats att fordran på inkomstskatt måste anses uppkommen ”i vart fall” när inkomståret gått ut (prop. 1993/94:123 s.118). I senare förarbeten finns även ett uttalande om att fordran på slutlig skatt uppkommer vid inkomstarets utgång (prop. 2005/06:124 s.43). I praktiken utgår såväl KFM som Skatteverket i skuldsaneringsärendena från att fordran på (kvarstående) slutlig skatt uppkommer vid beskattningsårets utgång.

Juridiska personer

När en juridisk person försätts i konkurs upphör också dess befattning med de tillgångar och den verksamhet som ligger till grund för den egna beskattningen. Även om redovisnings-skyldigheten inte formellt upphör genom konkursbeslutet kommer de räkenskaper som ligger till grund för beskattningen i praktiken att avslutas vid denna tidpunkt. Eftersom skatt-skyldighet för fastighetsskatt numera inte heller inträder successivt under beskattningsåret är det svårt att se att en (kvarstående) slutlig skatt som fastställs vid den efterföljande taxeringen till någon del skulle kunna anses ha sin grund i förhållanden som belöper på tiden efter konkursbeslutet. Här borde alltså utgångspunkten kunna vara att fordringen på slutlig skatt är uppkommen före konkursen samt att det för annan bedömning krävs utredning om att skatten till någon del härrör från transaktioner som företagits efter konkursutbrottet.

Sammantaget bör frågan hanteras på följande sätt:

Preliminär skatt

I enlighet med såväl förarbetsuttalanden (prop. 1971:142 s. 43) som rättspraxis (NJA 1983 s. 350) bör man här tillämpa en *belöpandeprincip*, innebärande att den del av den preliminära skatten som belöper på tiden före konkursen får anses uppkommen dessförinnan och kan bevakas i konkursen. Undantagsvis skulle man kunna tänka sig speciella situationer där ytterligare debiterad skatt för beskattningsåret kan göras gällande i konkursen. Antag att ett handelsbolag debiterats preliminär skatt som uteslutande har sin grund i det förhållandet att bolaget äger en fastighet och därmed är skattskyldigt för kommunal fastighetsavgift. Eftersom skattskyldighet för fastighetsavgiften inträtt den 1 januari och det står klart att preliminärskatten i sin helhet avser denna avgift borde det också kunna hävdas att hela fordringen på debiterad skatt uppkommit före konkursen.

Slutlig skatt

Det finns rättsfall som ger stöd för att uppkomsttidpunkten för slutlig skatt ska knytas till utgången av det beskattningsår som skatten avser (RH 1983:133 och NJA 2003 s. 37). De praktiska svårigheterna att fördela skatten på tid före respektive efter konkursutbrottet talar också för en sådan ordning. Rättsläget är dock inte entydigt och det finns förarbetsuttalanden som ger stöd för att skattefordringen i vissa fall kan anses ha uppkommit tidigare än så (prop. 1986/87:90 s. 124).

Det oklara rättsläget bör hanteras på följande sätt. I fråga om fysiska personer bör fordringen regelmässigt anses ha uppkommit vid beskattningsårets utgång. Endast undantagsvis finns det anledning att hävda annat, t.ex. i fråga om sådan skatt som i sin helhet kan anses hänförlig till näringsverksamhet som bedrivits före konkursen. Beträffande juridiska personer är förhållandet det motsatta. Här bör hävdas att fordringen är uppkommen före konkursutbrottet, om det inte finns någon särskild anledning anta att skatten till någon del härrör från transaktioner som företagits efter konkursutbrottet.

15.3.2.4 Skattetillägg, förseningsavgift m.m.

En fordran på skattetillägg, förseningsavgift eller annan avgift uppkommer när den handling eller underlåtenhet som ligger till grund för beslutet ägde rum. Detta innebär att för det fall ett skattetillägg påförts med anledning av skönsbeskattning i

avsaknad av deklaration så uppkommer denna fordran först i samma stund som den skattskyldige underlåter att lämna deklarationen i rätt tid. Detsamma gäller en fordran på grund av beslut om solidarisk betalningsskyldighet enligt 12 kap. SBL. När det gäller grundavgift hos KFM så uppkommer denna när utsökningens målet registreras i utsökning- och indrivningsdatabasen.

Ränteberäkningen ska grundas på den sammanlagda skatteskuld eller skattefordran som den skattskyldige har varje dag (19 kap. 2 § SBL). I och med att räntan beräknas dag för dag anses fordran på ränta uppkomma löpande från och med förfallodagen.

15.4 Förvaltning och tillsyn

15.4.1 Inledning

För förvaltningen av ett konkursbo svarar en av konkursdomstolen utsedd förvaltare, som är självständig gentemot borgenärerna. Borgenärskollektivet har inte någon beslutanderätt. Tillsynen över förvaltningen utövas av KFM genom en särskild tillsynsmyndighet (TSM). Inte heller TSM har i princip några beslutsbefogenheter i den enskilda konkursen. Förvaltaren är emellertid skyldig att höra TSM liksom särskilt berörda borgenärer och gäldenären i viktigare frågor.

Tingsrätten har också vissa uppgifter som kan sägas ha tillsynskaraktär, t.ex. att hålla edgångssammanträde och besluta om bevakningsförfarande. I huvudsak är dock tingsrättens uppgifter av judiciell natur. Hit hör t.ex. prövningen av tvist angående bevakad fordran.

15.4.2 Utseende av förvaltare

Förvaltningen av ett konkursbo handläggs av en eller flera förvaltare (1 kap. 3 § KonkL). När beslut om konkurs meddelas ska rätten snarast utse en förvaltare (2 kap. 24 § KonkL). Dessförinnan ska TSM höras (7 kap. 3 § första stycket KonkL).

Tingsrättens beslut om utseende av förvaltare kan överklagas av gäldenären, borgenärerna och TSM (16 kap. 5 och 8 §§ KonkL). Behörig att klaga är däremot inte en person som saknar anknytning till konkursboet, t.ex. en advokat som vill bli förordnad som förvaltare.

Antalet förvaltare

Oftast utses endast en förvaltare. Om det anses nödvändigt med hänsyn till boets omfattning och beskaffenhet, får tingsrätten

utse flera förvaltare. Förvaltningen kan antingen delas mellan flera förvaltare eller också kan förvaltningen utan delning anförtros åt flera förvaltare (7 kap. 2 § andra stycket KonkL).

Behövs särskild sakkunskap i förvaltningen får förvaltaren anlita ett sakkunnigt biträde, exempelvis en revisor för granskning av konkursgäldenärens bokföring (7 kap. 11 § KonkL). Förvaltaren är då fortfarande ensam ansvarig, också för sitt val av medhjälpare.

Kvalifikationskraven

Förvaltaren ska ha den särskilda insikt och erfarenhet som uppdraget kräver samt även i övrigt vara lämplig för uppdraget (7 kap. 1 § KonkL).

Särskild insikt och erfarenhet

Beträffande kravet på särskild insikt och erfarenhet anges i förarbetena, att förvaltaren bör väljas bland sådana personer som i sin verksamhet är särskilt inriktade på affärsjuridiska frågor (NJA II 1979 s. 25). I allmänhet måste också ställas det kravet att förvaltaren förfogar över en väl utvecklad kontorsorganisation med resurser för bokföring och redovisning.

Lämplighet

Den som i och för sig är väl kvalificerad kan likväl vara olämplig med hänsyn till att hans opartiskhet i konkursen kan ifrågasättas. Vederbörande får t.ex. inte stå i ett sådant förhållande till gäldenären, en borgenär eller någon annan att det är ägnat att rubba förtroendet för hans opartiskhet (7 kap. 1 § tredje stycket KonkL).

En borgenär eller ett borgenärsombud bör i princip inte komma i fråga som förvaltare (jfr prop. 1988/89:31 s. 5).

Den som fungerat som rådgivare till gäldenären är också diskvalificerad. Det får dessutom anses olämpligt att en advokat förordnas till förvaltare, om en kollega till honom på samma byrå tidigare biträtt eller biträder gäldenären.

Det är vanligt att gäldenären engagerar en advokat redan före konkursutbrottet för att få hjälp med att klara upp en insolvenssituation. Om advokaten då endast under en kortare tid analyserar situationen och undersöker olika utvägar utan att vidta några transaktioner som kan tänkas komma under prövning i en eventuell konkurs, finns normalt ingen anledning att ifrågasätta hans/hennes objektivitet (jfr NJA 1981 s. 764).

Den som är eller har varit företrädare för en konkurrent till gäldenären bör inte komma i fråga som förvaltare. Även den som är föremål för indrivning av skatter får i de flesta fall anses diskvalificerad (jfr RH 16:81).

**Förvaltar-
uppdraget en
specialistfunktion**

TSM har i en promemoria uttalat att i princip endast specialister på konkursförvaltning bör förordnas som förvaltare (Nr 8/09/TSM – Konkursförvaltarkretsen).

Varken i lagtexten eller i förarbetena anges hur den önskvärda prövningen av lämpliga personer ska göras. Det har överlämnats åt tingsrätterna att själva göra detta. De flesta domstolar har i samråd med TSM bestämt en krets av personer bland vilka uppdragen som förvaltare i första hand ska fördelas och upprättat en inofficiell ”förvaltarlista”. Tingsrätten är dock inte bunden till den på förhand bestämda kretsen av personer i varje enskilt fall utan kan t.ex. utse någon annan som är speciellt lämplig på grund av branschkunskaper eller liknande (NJA 1981 s. 764).

**Rätt för
förvaltaren att
sätta annan
i sitt ställe**

En särskild fråga är om förvaltaren får sätta annan i sitt ställe. I förarbetena sägs att en förvaltare vid behov på eget ansvar kan befullmäktiga annan person att utföra vissa åligganden, t.ex. sluta avtal eller föra talan i rättegång på boets vägnar. Förvaltaren bör dock alltid själv ta ställning till mera betydelsefulla frågor. Betalning av lönegarantiersättning är t.ex. en fråga som inte kan delegeras eftersom den innefattar myndighetsutövning (RH 1993:27). I praktiken biträds förvaltaren ofta av medhjälpare på sitt kontor men han/hon måste själv hela tiden ha kontrollen över konkursärendet.

Entledigande

Bestämmelser om entledigande av förvaltare finns i 7 kap. 5 och 6 §§ KonkL. Det är konkursdomstolen som entledigar förvaltare. En förvaltare kan entledigas på egen begäran. Någon självklar rätt att bli befriad från uppdraget föreligger dock inte med hänsyn till de ökade förvaltarkostnader som ett förvaltarbyte kan medföra. Begäran ska alltså prövas i sak av domstolen. Det ligger emellertid i sakens natur att det i de flesta fall inte är meningsfullt att tvinga kvar en förvaltare i uppdraget.

Även TSM, granskningsmän, borgenärer och gäldenären är behöriga att göra framställning om entledigande av en förvaltare.

Enligt lagen ska en förvaltare entledigas om han inte är lämplig eller av någon annan orsak bör skiljas från uppdraget. TSM:s yttrande ska alltid inhämtas innan en förvaltare entledigas.

Om en förvaltare entledigas ska rätten genast utse en ny förvaltare.

En försumlig förvaltare riskerar, förutom att bli entledigad, att drabbas av skadeståndsskyldighet. Skadeståndstalan av en borgenär eller av gäldenären och som inte grundas på brott ska föras genom klander av förvaltarens slutredovisning (17 kap. 1 och 2 §§ KonkL). Se vidare avsnitt 15.10.

15.4.3 Förvaltarens åligganden

Inriktning

Förvaltaren ska vidta alla de åtgärder som främjar en förmånlig och snabb avveckling av boet (7 kap. 8 § första stycket KonkL). Han ska ta till vara borgenärernas gemensamma rätt och bästa. Lagtexten utgår här ifrån att borgenärernas intressen sammanfaller men lämnar ingen ledning för det inte ovanliga fallet att det bland borgenärerna finns konkurrerande intressen.

I lagtexten talas bara om avveckling av konkursboet. Det uttrycket omfattar också det fall att gäldenären drivit rörelse. Men konkurs används ofta för rekonstruktion och vidareöverlåtelse av en rörelse. Vid fortsatt rörelsedrift aktualiseras naturligtvis viktiga samhällsintressen.

Förvaltaren ska vid avvecklingen av boet beakta vad som är ägnat att långsiktigt främja sysselsättningen, om det kan ske utan att borgenärernas rätt nämnvärt förringas (7 kap. 8 § andra stycket KonkL). I praktiken är det alltså svårt för en förvaltare att beakta samhällsintressen eftersom det inte får leda till att någon borgenär får sämre konkursutdelning.

15.4.3.1 Förhållandet till borgenärerna

Information

Borgenärerna är berättigade till information från förvaltaren i flera avseenden. Denne ska på begäran lämna upplysningar om boet och dess förvaltning till en borgenär (7 kap. 9 § KonkL). En borgenär har också rätt att på begäran få ett kostnadsfritt exemplar av förvaltarberättelsen. Vidare anses förvaltaren vara skyldig att ge de borgenärer som särskilt berörs av förvaltningen kontinuerlig information om hur förvaltningen fortgår.

Samråd med särskilt berörda borgenärer

Förvaltaren är skyldig att höra särskilt berörda borgenärer i viktigare frågor (7 kap. 10 § KonkL). Exempel på sådana frågor är fortsatt drift av gäldenärens rörelse, försäljning av värdefull egendom och inledande av rättegång för konkursboets räkning.

Med särskilt berörd borgenär avses en borgenär vars ställning i inte oväsentlig grad påverkas av den tilltänkta förvaltningsåtgärden, dvs. en borgenär vars möjlighet till utdelning i konkursen påverkas. Oftast är det fråga om en borgenär med en

prioriterad fordran, exempelvis innehavare av företagsinteckning. Om utdelning till oprioriterade borgenärer påverkas av förvaltarens åtgärd bör samråd i regel ske med Skatteverket eftersom skatte- och avgiftsfordringar många gånger utgör en stor del av de oprioriterade fordringarna vid en konkurs.

Samrådsplikten är inte undantagslös. Förvaltaren får underlåta samråd när det finns hinder mot det. Här ligger inte bara absoluta hinder utan också omständigheter som skulle göra att förvaltningen avsevärt fördröjdes eller fördyrades. Typexemplet är här svårigheter att få kontakt med utländska borgenärer.

Några särskilda former för samrådet finns inte föreskrivna. Förvaltaren bestämmer sålunda hur det ska gå till. Det kan ske informellt och muntligt om det är möjligt. Borgenären kan vid samrådet ansluta sig till förvaltarens bedömningar men det kan också tänkas att borgenärens synpunkter leder till att förvaltaren måste införskaffa ytterligare beslutsunderlag.

Att en förvaltare företar en förvaltningsåtgärd utan att dessförinnan iaktta sin samrådsskyldighet påverkar inte den vidtagna åtgärdens giltighet. Däremot riskerar förvaltaren i dessa situationer nedsättning av sitt arvode och ersättningsansvar, om borgenären visar sig ha lidit skada genom det uteblivna samrådet (NJA 2001 s. 99 och NJA 2005 s. 443).

15.4.3.2 Förhållandet till gäldenären

Förvaltaren är skyldig att samråda även med gäldenären. Också den samrådsskyldigheten gäller i viktigare frågor (7 kap. 10 § KonkL). Frågor som är viktiga för en borgenär behöver inte vara det för gäldenären och vice versa.

Samråd behöver dock bara äga rum när det lämpligen kan ske och förvaltaren kan avstå om det skulle medföra ett inte obetydligt uppskov eller inte oväsentliga kostnader. Om gäldenären är en juridisk person ska samrådet ske med den som företräder gäldenären i konkursen (beträffande aktiebolag, se 25 kap. 49 § ABL).

Samrådet torde oftast ge förvaltaren värdefull information men han/hon får inte i sin önskan att stå på god fot med gäldenären försumma sin skyldighet att t.ex. utreda och anmäla misstanke om brott av gäldenären.

15.4.3.3 Särskild rådgivare

Konkursdomstolen kan om det finns särskilda skäl förordna en särskild rådgivare åt förvaltaren (7 kap. 7 § KonkL). Rätten kan också förordna en särskild förlikningsman i konkursen.

Det behov av särskild sakkunskap som kan uppstå i vissa konkurser tillgodoses dock normalt genom att förvaltaren under eget ansvar anlitar en expert eller en konsult.

15.4.3.4 Boutredningen

Förvaltaren ska ta hand om boets egendom

Förvaltaren ska snarast ta hand om gäldenärens egendom och vid behov vidta effektiva åtgärder för att säkerställa denna. En betydelsefull vårdåtgärd är att försäkra egendomen om det inte finns någon försäkring. I omhändertagandet ligger givetvis att förvaltaren ska ta hand om kassabehållning m.m. Konkursboets medel ska omedelbart avskiljas genom insättning på bank i konkursboets namn. Nycklar ska tas om hand.

Beträffande konkurser där egendom finns i utlandet se avsnitt 22.

Förvaltaren ska överta ledningen för gäldenärens rörelse

Har gäldenären drivit rörelse är det mycket viktigt att förvaltaren snarast tar ledningen för denna. Som regel bör detta ske senast dagen efter konkursutbrottet.

En fråga som det gäller att snabbt ta ställning till är om rörelsen bör drivas vidare och i samband härmed frågan om uppsägning ska ske av anställd personal. Andra frågor gäller avtal om leveranser till och från boet och om boet ska nyttja sin rätt att träda in i avtalen eller säga upp dem. I det här sammanhanget möter förvaltaren ofta rättsliga problem, t.ex. hur han ska ställa sig till varor som levererats just före konkursbeslutet eller varor som levereras strax efter detta.

Böcker och handlingar som rör boet

Vidare ska förvaltaren snarast ta hand om det räkenskapsmaterial och de andra handlingar som rör boet (7 kap. 12 § KonkL). En komplett bokföring är av stor betydelse när det gäller utredning av brotts- och återvinningsfrågorna.

Det är inte alltid som gäldenären själv har hand om sitt räkenskapsmaterial. Tvärtom är det ganska vanligt att det finns hos någon annan, t.ex. en bokföringsbyrå, som åtagit sig att svara för gäldenärens bokföring. Förvaltaren har emellertid i så fall rätt att få räkenskapsmaterialet utlämnat till sig. Sålunda gäller enligt rättspraxis att en uppdragstagare som har till uppgift att svara för en klients bokföring inte kan åberopa retentionsrätt för sin arvodesfordran (NJA 1981 s. 1050). Detta gäller både mot klienten och mot konkursboet.

I bokföringsuppdrag ingår också ofta att uppdragstagaren på grundval av det överlämnade räkenskapsmaterialet ska upprätta vissa nya handlingar, t.ex. balans- och resultaträkningar. Uppdragstagaren är skyldig att lämna ut också sådana handlingar till förvaltaren (7 kap. 12 § andra stycket KonkL). Uppdragstagaren har allmän förmånsrätt för sin fordran om bokföringsarbetet har utförts de senaste sex månaderna innan konkursansökningen kom in till tingsrätten (10 a § FRL).

En gäldenär kan vara föremål för revision hos Skatteverket när han försätts i konkurs. I dessa fall bör förvaltaren underrättas om att Skatteverket har bokföringsmaterial som tillhör konkursgäldenären. När revisionen avslutats ska handlingarna överlämnas till förvaltaren (3 kap. 12 a § TL).

Om gäldenären vägrar att lämna ifrån sig besittningen till boets egendom, kan förvaltaren begära handräckning hos KFM, se avsnitt 15.4.3.5.

Konkursgäldenären är skyldig att lämna inkomstdeklaration avseende alla inkomster som uppkommit i näringsverksamheten fram till konkursen och behöver då tillgång till bokföringen (23 kap. 5 § SBL samt 19 kap. 1 § LSK). Förvaltaren får anses ha en skyldighet att låta konkursgäldenären ta del av erforderligt bokföringsmaterial för detta ändamål.

Bouppteckning

Förvaltaren ska upprätta en bouppteckning med följande uppgifter (7 kap. 13 § första till tredje styckena KonkL).

- Boets tillgångar, upptagna till noggrant uppskattade värden.
- Varje borgenär, samt uppgift om till vilket belopp borgenärens fordran uppgår.
- Om det finns anledning, egendom som inte ingår i boet på grund av att den finns utomlands. Har gäldenären uppgett att sådan egendom saknas ska det anges.
- I den utsträckning det behövs, förteckning över dels räkenskapsmaterial, dels andra handlingar som rör boet.

Hur omfattande förteckningen över handlingar bör vara i det enskilda fallet har överlämnats till förvaltaren att bedöma. Förvaltaren behöver inte upprätta någon bouppteckning om en av gäldenären underskriven bouppteckning förut getts in till konkursdomstolen och förvaltaren anser att den är tillförlitlig (7 kap. 13 § femte stycket KonkL).

Bouppteckningen ska ges in till domstolen och TSM så snart som möjligt och senast en vecka före edgångssammanträdet (7 kap. 13 § fjärde stycket KonkL). Någon formell möjlighet till anstånd finns inte. Håller gäldenären sig undan får förvaltaren upprätta en s.k. nödbouppteckning, dvs. en bouppteckning som tar upp de tillgångar och skulder som förvaltaren stött på i sina efterforskningar (prop. 1986/87:90 s. 267).

**Edgångs-
sammanträde**

Gäldenären ska kallas till tingsrätten för att avlägga bouppteckningsed och får då möjlighet att göra de tillägg till och ändringar i bouppteckningen som han anser behövs (6 kap. 3 § KonkL).

**Förvaltar-
berättelse**

Förvaltaren ska snarast upprätta en skriftlig berättelse om boets tillstånd, om orsakerna till gäldenärens obestånd och, om möjligt, den tidpunkt vid vilken obeståndet kan antas ha inträtt, en s.k. förvaltarberättelse (7 kap. 15 § KonkL). Berättelsen ska vidare innehålla följande uppgifter.

1. En översikt över tillgångar och skulder.
2. Förhållanden som kan föranleda återvinning (har sådana förhållanden inte förekommit bör det anmärkas).
3. Om det finns anledning att anta att medel kan återföras till konkursboet med tillämpning av vissa associationsrättsliga regler om återbärings- och skadeståndsskyldighet.
4. Om gäldenären är ett aktiebolag, vid vilken tidpunkt skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning enligt 25 kap. 13 § ABL kan antas ha inträtt.
5. Om gäldenären är bokföringsskyldig, det bokföringssystem som vederbörande har tillämpat och hur bokföringsskyldigheten fullgjorts.

Förvaltarberättelsen ska snarast och senast sex månader från konkursbeslutet skickas till konkursdomstolen, TSM och varje borgenär som begär det. Anstånd får medges om det finns särskilda skäl för det.

15.4.3.5 Handräckning

Allmänt

Förvaltaren får inte på egen hand tvångsvis skaffa sig besittning till boets egendom, när gäldenären vägrar att överlämna besittningen. I stället kan förvaltaren vända sig till KFM och begära handräckning (7 kap. 14 § KonkL).

En begäran om handräckning kan avse också sådant räkenskapsmaterial som upprättats av en uppdragstagare och som tillkommer denne så länge han inte får betalt. KFM beslutar i

ärendet och verkställer ett eventuellt handräckningsbeslut. Något utslag av domstol behövs inte. Själva konkursen kan alltså sägas vara exekutionstitel.

Syftet med handräckning

Möjligheten till handräckning är avsedd i första hand för att förvaltaren ska kunna komma i besittning av boets egendom. Handräckning kan komma ifråga inte bara i konkursens inledningsskede utan även senare, t.ex. om det framkommer att det finns ytterligare tillgångar. Förvaltaren får dessutom begära handräckning när han annars vill få tillgång till egendom som ingår i boet, t.ex. för att värdera egendom eller för att visa den för spekulanter.

Handräckning ”om det behövs”

Frågan om förvaltaren behöver komma i besittning av egendomen eller inte bedöms av förvaltaren och ska inte överprövas av KFM. Myndigheten ska däremot pröva om den begärda handräckningen är behövlig på grund av tredska eller liknande.

Möjligheterna för förvaltaren att på annan väg komma åt egendomen måste vara uttömda. Detta innebär att handräckning blir aktuellt främst i de fall gäldenären har visat tredska, t.ex. genom att vägra tillträde till lokal där boets egendom finns eller genom att hålla sig undan.

Egendom hos tredje man

Handräckning kan komma i fråga även gentemot annan än gäldenären, t.ex. i de fall bokföringshandlingar eller annan egendom finns hos tredje man. Handräckning mot tredje man som gör gällande rätt till egendom som finns i hans besittning bör dock förekomma bara om vederbörandes invändning kan lämnas utan avseende.

Straffansvar

Gäldenär eller annan som vägrar KFM tillträde i en sådan situation som här är aktuell kan dömas till böter för hindrande av förrättning (17 kap. 13 § andra stycket BrB).

15.4.3.6 Brottsefterforskning

Förvaltaren är skyldig att efterforska och omedelbart underätta åklagaren om en gäldenär kan misstänkas för brott mot borgenärer (11 kap. BrB) eller annat brott som har samband med verksamheten (7 kap. 16 § KonkL). I underrättelsen till åklagaren ska förvaltaren ange grunden för misstanken och den bevisning som kan anföras till stöd för misstanken. När det gäller misstankar om att näringsförbud kan komma i fråga ska förvaltaren noggrant redovisa grunderna för detta. Vilka brottsefterforskande åtgärder förvaltaren har vidtagit ska anges i den redogörelse som han ska bifoga sin slutredovisning (7 kap. 17 § KonkL). Se vidare Handbok för konkurstillsyn, avsnitt 3.5.4.

15.4.3.7 Drift av rörelse och försäljning av egendom

Om gäldenären har drivit rörelse och förvaltaren önskar driva rörelsen vidare krävs att detta är ändamålsenligt (8 kap. 2 § KonkL).

Som framhållits tidigare är beslutet om att fortsätta driften ett beslut som måste fattas av förvaltaren i konkursens allra första skede. En fortsatt drift av rörelsen måste föregås av en noggrann undersökning av de ekonomiska konsekvenserna för boet, förlustrisker och ansvar i anledning av nya åtaganden.

I vissa fall kan det vara motiverat att fortsätta driften så länge som det behövs för att färdigställa produkter som vid konkursutbrottet är under tillverkning eller för att sälja då befintligt varulager. Ofta har emellertid den fortsatta driften en långt vidare syftning. Det rör sig då om situationer när konkursen används som en form för rekonstruktion av företaget. Det är härvid fråga om att hålla rörelsen igång till dess den – helt eller delvis – kan överlåtas.

Frågan om fortsatt drift är som regel en sådan viktigare angelägenhet rörande vilken förvaltaren bör höra såväl TSM som särskilt berörda borgenärer och gäldenären (7 kap. 10 § KonkL).

Utrymmet för fortsatt drift är till viss del begränsat eftersom fortsatt arbete åt konkursboet inte ersätts från lönegarantin för längre tid än under högst en månad från konkursutbrottet.

Överskott vid fortsatt drift

Förmånsrättslagen (FRL) ändrades per den 1 januari 2009. Samtidigt infördes lagen om företagshypotek (FHL). Genom dessa lagändringar blev företagshypoteket en särskild förmånsrätt som gäller i näringsidkarens lösa egendom. Förmånsrätt på grund av företagshypotek går före förmånsrätter på grund av löne- och pensionsfordringar. Genom nämnda lagändringar kan rättsläget – och en då aktuell fråga – sägas ha återställts till vad som gällde före år 2004. (Från de tämligen komplicerade övergångsbestämmelserna bortses i det följande.) Se vidare avsnitt 3.2.4.

Frågeställningen kan kortfattat beskrivas enligt följande: När ett tillverkningsföretag går i konkurs finns bland tillgångarna bl.a. färdiga produkter, halvfärdiga produkter och råvaror. Dessa tillgångar ingår i säkerhetsunderlaget för företagshypoteket. Dessa tillgångar har ett visst värde vid konkursutbrottet. Om konkursförvaltaren driver gäldenärens rörelse vidare förädlas i vart fall en del av råvarorna och de halvfärdiga produkterna till färdiga produkter. De färdiga

produkterna kan säljas till ett högre pris än värdet av de förädlade råvarorna och halvfabrikaten vid konkursutbrottet. För förädlingen har förvaltaren använt gäldenärens personal. De anställda har allmän förmånsrätt för sina lönefordringar. Får de anställda betalt enligt lönegarantin blir statens regressfordran oprioriterad. I vissa fall har rörelsen bedrivits på en fastighet ägd av gäldenären. Under driften kan maskinparken, som utgör fastighetstillbehör, ha slitits med värdeminskning av fastigheten som följd. Fastighetspanten kanske innehas av en annan borgenär än den som har företagshypoteket. Sannolikt har konkursförvaltaren även köpt in ytterligare varor och material som använts vid produktionen.

Frågan gäller hur ett överskott av fortsatt drift ska fördelas mellan den eller de borgenärer som har förmånsrätt på grund av företagshypotek och övriga borgenärer.

Frågeställningen har prövats av HD i det s.k. Minitube-målet (NJA 1982 s. 900). I denna konkurs hade förvaltaren fortsatt gäldenärsbolagets tillverkning och försäljning av plastprodukter. Försäljningen omfattade dels färdiga produkter som fanns i lager vid konkursutbrottet, dels produkter som helt eller delvis framställdes av vid konkursutbrottet befintliga råvaror, dels produkter som tillverkats uteslutande av råvaror som inköpts under konkursen. Vid utdelningen uppkom tvist mellan banken som hade förmånsrätt på grund av företagsinteckning (dåvarande terminologi) och Riksskatteverket (som då hade allmän förmånsrätt för bl.a. skattefordringar) hur överskottet skulle fördelas. HD fann att inteckningshavaren skulle gottskrivas försäljningsintäkterna för alla vid konkursutbrottet färdiga produkter. Inteckningshavaren skulle däremot inte få tillgodoräkna sig någon del av intäkterna för försäljning av de produkter som tillverkats uteslutande av råvaror som inköpts under konkursen. Vad gällde de produkter som helt eller delvis framställdes av vid konkursutbrottet befintliga råvaror och halvfabrikat skulle inteckningshavaren gottskrivas ett belopp som motsvarade värdet av dessa råvaror och halvfabrikat. Detta värde borde beräknas med hjälp av en proportioneringsmetod.

Principen om fördelning av överskott som uppkommit vid fortsatt drift gäller enbart när gäldenärsföretaget är ett tillverkningsföretag. Överskottet ska fördelas enligt försäljningsvärdemetoden (Göran Lambertz, Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1981 s. 221 ff.) Metoden har godkänts i praxis (NJA 1982 s. 900).

Försäljningsvärdemetoden brukar ställas upp som en matematisk formel: $K1$ multiplicerat med FV dividerat med summan av $K1$ och $K2$. Med $K1$ avses kostnader nedlagda före konkursutbrottet (dvs. de råvaror och halvfabrikat som fanns vid konkursutbrottet och som har använts vid den fortsatta driften). Med FV avses försäljningen under den fortsatta driften. Med $K2$ avses kostnader nedlagda efter konkursutbrottet. Som exempel kan nämnas nyinköpta råvaror, förbrukningsvaror, energikostnader, lönekostnader innefattande lönegarantikostnader. $K2$ omfattar praktiskt taget samtliga kostnader som uppkommit efter konkursen och som hänför sig till den fortsatta driften. Ett undantag utgör dock förvaltarens arvode (se ang. arvodesfrågan NJA 1991 s. 755).

I rättsfallet NJA 1993 s. 120 (S-Blommor) ansåg den borgenär som hade panträtt i gäldenärens fastighet (tomträtt) att han genom utdelning skulle kompenseras för att konkursförvaltaren utnyttjat fastigheten när han fortsatte att driva gäldenärens rörelse. HD hänvisade till att det finns särskilda regler för exekution i fast egendom. Med hänsyn till dessa saknar det betydelse om ändringar i fastighetens eller tomtrettens värde sker efter konkursdagen. Enligt HD fanns det därför inte skäl att kompensera panthavaren för en eventuell värdeminskning.

För ytterligare information om vad som gäller vid fortsatt drift hänvisas till Handbok för konkurstillsyn, 2008, avsnitt 3.4.

Försäljning

Även i frågor om försäljning gäller principen att förvaltaren handlar självständigt. Någon bestämmanderätt i dessa frågor finns sålunda inte för särskilt berörda borgenärer eller gäldenären. Dessutom gäller att borgenärer med annan särskild förmånsrätt än handpanträtt liksom även gäldenären har ett inflytande på vissa försäljningsfrågor.

Som redan har framgått kan förvaltaren sälja gäldenärens rörelse men han kan också sälja maskiner och andra tillgångar var för sig. En försäljning av rörelsen, helt eller delvis, är ofta till fördel för de anställda. Även borgenärerna kan ha mest att vinna på en sådan försäljning eftersom en försäljning av en igångvarande rörelse ofta innebär en högre köpeskillning än om enstaka tillgångar säljs för sig.

Tiden för försäljning

Förvaltaren ska sälja boets egendom så snart det lämpligen kan ske (8 kap. 1 § KonkL). Längre uppskov med försäljningen kan vara godtagbart, om det finns goda skäl att tro att detta leder till ett bättre försäljningsresultat.

Från principen att försäljning ska ske så snart som möjligt finns undantag. Om en rörelse drivs vidare får försäljning ske när det är lämpligt från rörelsens synpunkt (8 kap. 2 § KonkL). Andra undantag från grundregeln gäller då gäldenären överklagat konkursbeslutet eller då han har gett in ett ackordsförslag (8 kap. 3 och 4 §§ KonkL). Vidare finns undantag vad gäller svårsåld fast egendom och för registrerat skepp m.m. (8 kap. 6 § andra stycket KonkL och 8 kap. 8 § KonkL). Rätten kan förordna att en försäljning av boets egendom inte ska ske innan gäldenärens ansökan om frivillig uppgörelse har prövats (12 kap. 1 § tredje stycket KonkL).

Innehavare av särskild förmånsrätt i viss egendom har rätt att under vissa förutsättningar yrka att förvaltaren säljer egendomen (8 kap. 5 § KonkL). En handpanthavare har rätt att själv ombesörja försäljning av lös egendom på auktion eller när det gäller finansiella instrument på särskilt angivet sätt (8 kap. 10 § KonkL). Förvaltaren ska dock ges tillfälle att dessförinnan lösa ut handpanthavaren. Retentionsrätt i lös egendom jämställs med handpanträtt (1 kap. 5 §, andra stycket KonkL).

Sättet för försäljning

När det gäller sättet för försäljning av boets egendom får man skilja mellan fast och lös egendom. De olika försäljningssätten kan redovisas på följande sätt.

Fast egendom

I exekutiv ordning (på auktion eller under hand) med anledning av utmätning (3 kap. 7 och 8 §§ KonkL).

I exekutiv ordning på begäran av förvaltaren (8 kap. 6 § första stycket KonkL).

Förvaltaren ska senast vid bevakningssammanträdet anmäla arvode, andra kostnader och sådana fordringar som kan göras gällande i konkursen och som bör beaktas vid försäljningen (8 kap. 6 § fjärde stycket KonkL).

Genom förvaltarens försorg (8 kap. 6 § första stycket KonkL).

Förvaltaren får inte sälja fast egendom till gäldenären eller någon honom närstående utan att försäljningen föregåtts av ett offentligt anbudsförfarande. Denna regel syftar till att förhindra missbruk. Det offentliga anbudsförfarandet är obehövligt om det finns särskilda skäl. Sådana skäl kan enligt förarbetena vara att egendomens värde är obetydligt i förhållande till boets omfattning eller att en försäljning är brådskande.

Lös egendom

Ej belastad med särskild förmånsrätt

På frivillig auktion (8 kap. 7 § första stycket KonkL).

Under hand (8 kap. 7 § första stycket KonkL).

Belastad av särskild förmånsrätt

Genom förvaltarens försorg.

På frivillig auktion (8 kap. 7 § andra stycket KonkL).

Under hand efter samtycke av förmånsrättshavaren (8 kap. 7 § andra och tredje styckena KonkL).

Vid handpanträtt genom handpanthavarens försorg efter hembud till förvaltaren (8 kap. 10 § KonkL).

Förvaltaren får inte heller sälja lös egendom till gäldenären eller någon honom närstående utan att försäljningen föregåtts av ett offentligt anbudsförfarande om inte särskilda skäl gör ett sådant förfarande onödigt.

Förvaltaren ska så snart det lämpligen kan ske driva in utestående fordringar (8 kap. 14 § KonkL). Från fall till fall får bedömas hur mycket arbete förvaltaren bör lägga ned på indrivningen. En viktig synpunkt är att arbetet som läggs ned bör stå i rimlig proportion till fordringarnas storlek och möjligheten att pengar ska flyta in till konkursboet. En annan synpunkt av mera allmän karaktär kan vara eventuella återverkningar på betalningsmoralen i samhället. I sista hand får fordringarna säljas som annan lös egendom.

15.4.4 Tillsyn över förvaltningen

Tillsynen över förvaltningen utövas av TSM.

Som ett led i TSM:s tillsynsverksamhet ingår deltagande i regelbundna sammankomster med förvaltarna där information ges och olika frågor diskuteras gällande t.ex. aktuell lagstiftning och praxis, tillämpningsproblem, skattefrågor och annat som gemensamt bör belysas.

En viktig uppgift för TSM är att agera vid tingsrättens val av förvaltare. Tillsynen är materiell och formell.

15.4.4.1 Den materiella kontrollen

Huvudbestämmelsen om den materiella kontrollen finns i 7 kap. 27 § KonkL. Där sägs att TSM ska övervaka att förvalt-

ningen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt i överensstämmelse med konkurslagen och andra författningar. TSM ska särskilt tillse att avvecklingen av konkursen inte fördröjs i onödan. Kontrollen kommer delvis till uttryck i en rad i konkurslagen särskilt angivna hänseenden, såsom att TSM ska yttra sig i vissa frågor. TSM ska dessutom utöva en mera allmän och inte i detalj reglerad tillsyn över förvaltningen.

**Kontrollens
karaktär**

Lagstiftaren har ursprungligen tänkt sig att TSM:s kontroll väsentligen ska vara en efterhandskontroll. I praktiken har kontrollen emellertid utvecklats till en mera löpande uppföljning av hur konkursen fortgår. Detta sker främst genom att TSM med stöd av 7 kap. 9 § KonkL begär upplysningar av förvaltaren. De upplysningar som TSM får från förvaltaren kompletteras med de berättelser förvaltaren ska avge. Tidsperioden fram till konkursbeslutet redovisas i förvaltarberättelsen (7 kap. 15 § KonkL). Härutöver ska en förvaltare halvårsvis till TSM avlämna en berättelse, där han noggrant anger vilka åtgärder som vidtagits för att få konkursen avslutad (7 kap. 20 § KonkL).

Enligt nuvarande rutiner delar TSM in konkurserna i tre grupper (Skatteverket 2006-11-02, dnr 131 568848-05/111):

1. Mindre konkurser där endast baskontroll görs.
2. Ordinära konkurser, dvs. konkurser med substans
3. Konkurser som kräver utökad kontroll.

**TSM särskilt aktiv
i vissa frågor**

Särskild uppmärksamhet från TSM:s sida krävs avseende förvaltarens skyldighet att göra erforderliga undersökningar av eventuell brottslighet, av transaktioner som kan vara återvinningsbara samt av om näringsförbud kan vara aktuellt. Till detta kan tilläggas undersökning av om medel kan återföras till konkursboet med tillämpning av vissa associationsrättsliga regler om återbärings- och skadeståndsskyldighet. TSM ska också kontrollera att förvaltaren vidtar de åtgärder som undersökningarna föranleder.

TSM bör beakta bestämmelsen i 11 kap. 2 § KonkL att utdelning ska ske så snart boets egendom blivit omvandlad till pengar. Det kan dock finnas situationer där visserligen utdelning är formellt möjlig men där ändå praktiska skäl talar för att den får dröja något, t.ex. i avvaktan på att en återvinningsprocess eller annan rättegång avslutas.

Konkursens varaktighet	Det är en angelägen fråga för TSM att verka för att konkursen avslutas utan onödigt dröjsmål. Ett viktigt redskap är härvid att kritiskt granska förvaltarens halvårsberättelser. Förvaltarnas organisation ska vara så flexibel att man kan anpassa arbetsinsatserna efter behoven. Det är således inte godtagbart att förvaltaren åberopar hög arbetsbelastning som skäl för att förvaltningen inte slutförs.
Lagenlig förvaltning	<p>Till den materiella kontrollen hör också att övervaka lagenligheten i förvaltarens åtgärder. De författningsbestämmelser som här kommer i fråga vid sidan av konkurslagen är närmast de arbetsrättsliga lagarna, förmånsrättslagen, lönegarantilagen, skattelagstiftningen och bestämmelser som rör miljöfrågor. Förvaltaren behöver också vara insatt i regionalpolitiken och arbetsmarknadspolitiken.</p> <p>Självfallet måste förvaltaren även känna till gällande rättspraxis, framför allt inom sakrätten.</p> <p>15.4.4.2 Den formella kontrollen</p>
Förvaltaren är bokföringsskyldig	Förvaltaren ska, oavsett vad som gäller om bokföringsskyldighet för gäldenären, löpande bokföra in- och utbetalningar, om inte god bokföringssed kräver att bokföringen sker på annat sätt (7 kap. 19 § första stycket KonkL).
Kontantprincipen	<p>Detta innebär att konkursboets bokföring som regel ska ske enligt kontantprincipen. Ett exempel när kontantprincipen inte bör tillämpas är då konkursen är omfattande och komplicerad. Ett annat exempel är då gäldenärens rörelse drivs vidare av konkursboet. Se närmare Bokföringsnämnden uttalande ”Bokföring i konkurs”, BFN U 87:10 och REKONs (Rekonstruktör- & Konkursförvaltarkollegiet i Sverige) Rekommendationer angående bokföring i konkurs och kommentarer till dem 2007-05-29, publicerade på www.REKON.nu.</p> <p>TSM ska övervaka att bokföringen sköts i överensstämmelse med 7 kap. 19 § KonkL och Bokföringsnämndens uttalande samt att REKONs rekommendationer beaktas.</p>
Influtna medel görs räntebärande	Förvaltaren ska snarast göra pengar som flyter in under förvaltningen räntebärande (7 kap. 18 § första stycket KonkL). Detta behöver dock inte ske i den mån pengarna behövs för betalning av löpande utgifter. Förvaltaren bedömer dessa frågor på egen hand men kan genom en klander- eller skadeståndstalan åläggas skyldighet att ersätta boet ev. uteblivna räntebelopp (17 kap. 1 och 2 §§ KonkL).

Till den berättelse om konkursen som förvaltaren halvårsvis lämnar till TSM ska bifogas bankuppgift rörande insättningar och uttag (7 kap. 20 § KonkL).

Slutredovisning

TSM:s kontroll i övrigt fullgörs främst när förvaltaren avlämnat sin slutredovisning. Bestämmelser om förvaltarens slutredovisning finns i 13 kap. KonkL, se avsnitt 15.9.

Granskningsmän

Vid sidan av TSM:s kontroll kan rätten, på begäran av en borgenär, tillsätta en granskningsman med uppgift att övervaka förvaltningen (7 kap. 30 § KonkL). Ersättning till granskningsmannen betalas av borgenären. Någon prövning av borgenärens behov av en granskningsman ska inte göras.

En granskningsman har vissa i konkurslagen angivna befogenheter, bl.a. rätt att få tillgång till det räkenskapsmaterial och andra handlingar som rör boet samt rätt till information om förvaltningen från förvaltaren och TSM. Han/hon har även befogenhet att begära förvaltarens entledigande.

15.5 Återvinning till konkursbo

15.5.1 Inledning

Återvinning i konkurs innebär att en viss rättshandling som gäldenären gjort före konkurs återgår. Konkursförvaltaren ska utreda om det finns återvinningsbara transaktioner. Återvinningsreglerna ska motverka att en gäldenär som är eller riskerar att komma på obestånd gör sina tillgångar oåtkomliga för borgenärerna, t.ex. genom gåva till närstående eller andra. För att alla borgenärer ska behandlas lika i en insolvenssituation och inte någon ska kunna vinna på att vidta åtgärder för att få betalning före andra, kan betalningar och rättshandlingar som gjorts kort tid före konkursen och förändrat borgenärernas inbördes ställning återvinnas.

Litteratur och praxis

Reglerna om återvinning finns i 4 kap. KonkL. De är synnerligen utförligt behandlade i Lennander ”Återvinning i konkurs”.

Det finns en riklig praxis när det gäller förutsättningar för återvinning. Beträffande praxis hänvisas dock till Kommentaren som innehåller ett stort antal kommenterade rättsfall och uppdateras tre gånger årligen på Internet.

15.5.2 Förutsättningar för återvinning

Allmänt

Återvinning kan ske enligt ett flertal olika paragrafer. Det är i normalfallet två moment i varje paragraf som är av särskild betydelse. I varje paragraf tas upp den typ av återvinnings-

grundande handling som regeln avser, t.ex. gåva, betalning etc. Dessutom måste den återvinningsbara handlingen ha skett viss tid före konkursen för att kunna återvinnas. Tidsfristerna varierar. Underförstått gäller att handlingen alltid ska ha varit till nackdel för en eller flera borgenärer för att kunna återvinnas.

Nackdel

För återvinning krävs inte att gäldenärens obestånd har inträtt eller förvärrats genom handlingen. En betalning av en skuld försämrar t.ex. inte den betalandes förmögenhetsläge, eftersom hans skulder minskar i motsvarande mån. Däremot krävs för återvinning att åtgärden varit till nackdel för en eller flera borgenärer. Har gäldenären t.ex. vid en kontantaffär fått fullgott vederlag, finns det ingen anledning att låta affären gå åter.

Återvinningsfallen

Det första återvinningsfallet är mycket allmänt till sin natur (4 kap. 5 § KonkL). Det avser alla typer av rättshandlingar där parterna handlat otillbörligt. Bevissvårigheter är emellertid vanliga med den följderna att andra och mera speciella paragrafer måste åberopas.

Speciella återvinningsregler tas upp i 4 kap. 6–13 §§ KonkL.

Allmänt otillbörlig rättshandling

Genom den allmänna bestämmelsen i 4 kap. 5 § KonkL ges möjlighet till återvinning av sådana rättshandlingar genom vilka på ett otillbörligt sätt antingen en viss borgenär gynnats framför andra eller gäldenärens egendom har undandragits borgenärerna eller hans skulder har ökats. Alla slags rättshandlingar omfattas – t.ex. gåva, betalning, pantsättning, uppsägning av avtal.

För att viss borgenär ska ha gynnats framför andra räcker det med att en enda borgenär har blivit lidande. En betalning av betydande belopp som görs kort tid före konkursutbrottet torde för det mesta vara otillbörlig. Att en viss borgenär får betalt och andra inte, behöver dock inte vara otillbörligt. Borgenärens fordran kan ju vara förenad med sådan förmånsrätt att den under alla omständigheter skulle ha fått utdelning i en konkurs.

Till undandragande hör fall då gäldenären har avhänt sig en tillgång. Det ska emellertid ha skett på ett otillbörligt sätt. Att gäldenären säljer viss egendom för sin dagliga försörjning är inte otillbörligt. Däremot kan det vara otillbörligt att han säljer viss egendom för att skaffa sig en egendom som inte kan utmätas. Till de fall där gäldenärens skulder har ökats hör t.ex. att gäldenären lånar pengar på villkor som är mycket ogynn-

samma. Det kan emellertid inte vara otillbörligt att gäldenären tar varor på kredit för normal konsumtion.

För återvinning enligt 4 kap. 5 § KonkL krävs att gäldenären var eller genom förfarandet blev insolvent. Det är tillräckligt att borgenärerna tillfogats skada indirekt, dvs. att skadan uppstått till följd av rättshandlingen i förening med andra omständigheter.

Den nu aktuella paragrafen är den enda som förutsätter ond tro hos gäldenärens medkontrahent. Denne ska ha känt till eller bort känna till dels att gäldenären var eller skulle komma på obestånd, dels de omständigheter som gjorde det hela otillbörligt. Att han själv inte bedömde det som otillbörligt saknar däremot betydelse.

Om medkontrahenten är en närstående till gäldenären ska ond tro presumeras. Den närstående kan undgå återvinning om han gör sannolikt att han inte hade eller borde ha haft kännedom om relevanta omständigheter. Vad som ska krävas för att presumptionen ska brytas får bedömas från fall till fall. Transaktionens art och syfte och vilken relation den närstående har till gäldenären är omständigheter av betydelse.

Gåva

En gåva kan återvinnas (4 kap. 6 § KonkL). Till gåva hänförs alla slags benefika transaktioner, dvs. inte endast sådana som innebär överförande av äganderätt till ett visst objekt. Att någon oåterkalleligt sätts in som förmånstagare i en livförsäkring kan t.ex. utgöra en gåva.

Avgörande för att en rättshandling ska anses utgöra en gåva är att den utåt sett verkar vara gjord med gåvoavsikt. Gåvoavsikt måste föreligga redan vid tidpunkten för själva rättshandlingen även om sakrättsligt skydd uppnås först senare. Med gåvoavsikt torde förstås att gäldenären medvetet velat tillföra medkontrahenten en förmån. Det måste enligt Kommentaren finnas en avsevärd skillnad i fråga om prestationernas värden för att man ska anse att en transaktion delvis har karaktär av gåva.

Med gåva likställs sådana avtal där det genom missförhållandet mellan vad parterna har utfäst är uppenbart, att avtalet delvis har egenskap av gåva (gåvoköp m.m.). Det kan t.ex. vara transaktioner mellan två koncernbolag där egendom överläts mot otillräckligt vederlag. Det måste dock finnas en verklig gåvoavsikt från gäldenärsbolagets sida och inte bara vara fråga om en dålig affär.

Understöd och sedvanliga gåvor är undantagna från återvinning, om de inte står i missförhållande till gäldenärens ekonomiska ställning. En person som är på obestånd får inte ge dyrbara tillfällighetsgåvor.

Om en gäldenär avstår från arvsandel i dödsbo eller efter testators död avstår från rätt på grund av testamente kan återvinning komma i fråga enligt reglerna för återvinning av gåva. Återvinningsmöjligheterna när det gäller avstående från arv eller testamente är svårbedömda. Här kan hänvisas till Lennander, s. 187 ff.

Bodelning

Om gäldenären vid bodelning har eftergett sin rätt i avsevärd mån eller avstått från egendom mot att en fordran mot honom har lagts ut på hans lott, kan återvinning ske (4 kap. 7 § KonkL).

I NJA 1971 s. 85 hade ena maken (gäldenären) inte sett till att han fick täckning för sådana skatter som vid tidpunkten för bodelningen ännu inte var fastställda. Han argumenterade för att detta inte heller var nödvändigt eftersom dessa skatteskulder uppkom först när de debiterades. I målet var det ostridigt att åtgärder för taxeringsrevision vidtogs ca ett år efter det att bodelningshandlingen upprättades. HD slog dock fast att skatteskulderna skulle anses vara uppkomna före bodelningshandlingen varför den centrala frågan var om gäldenären redan vid bodelningen hade haft anledning att räkna med att han skulle bli betalningsskyldig för dessa skatteskulder som ännu inte debiterats. HD fann detta vara fallet varför återvinning beviljades.

Ett exempel på att en make avstått från egendom mot att fordran mot honom lagts på hans lott är att en make varit skyldig den andre maken 100 000 kr och denna skuld har lagts på hans lott medan hans aktier till motsvarande värde har tillskiftats maken. Ett undantag är stadgat för det fall att en make har avstått från makarnas gemensamma bostad eller bohag som övertagits av den andra maken.

Återvinning kan ske om bodelningshandlingen inte har getts in till rätten eller om den har getts in senare än tre år före fristdagen. Make kan undgå återvinning genom att visa att gäldenären hade kvar utmättningsbar egendom som uppenbart motsvarade hans skulder. Se vidare avsnitt 16.8 beträffande ansvar vid bodelning.

Oskäligt hög lön m.m.

Ett inte ovanligt återvinningsfall är att gäldenären har betalt oskäligt höga löner, arvoden eller pensioner (4 kap. 8 § KonkL). En förutsättning för återvinning är att betalningen uppenbart överstigit vad som kunde anses skäligt med hänsyn till gjord arbetsinsats, verksamhetens lönsamhet och omständigheterna i övrigt. En helhetsbedömning måste göras. Arbetsinsatsen kan i det särskilda fallet ha varit så kvalificerad att en hög lön varit motiverad. Paragrafen kan användas inte bara mot fysiska utan även mot juridiska personer, t.ex. i fråga om oskäligt högt konsultarvode till ett dotterföretag. Vad som kan återvinnas är den del av utbetalningen som är oskälig.

Har utbetalningen ännu inte skett blir det inte fråga om återvinning. I stället får en fordran inte göras gällande i en konkurs till den del den är oskälig (5 kap. 2 § KonkL).

Överföring av medel till pensionsstiftelse m.m.

Återvinning av vad som överförts till pensionsstiftelse regleras i 4 kap. 9 § KonkL. Huvudprinciperna är att en överföring som gäldenären inte varit skyldig att göra likställs med gåva medan andra överföringar återvinnas enligt reglerna om betalning av skuld. I paragrafen nämns också att vissa försäkringspremier kan återkrävas enligt 15 kap. 8 § försäkringsavtalslagen (2005:104).

Betalning av skuld

Frågan om återvinning av betalning av skuld är av stort praktiskt intresse (4 kap. 10 § KonkL). Kontantaffärer avses inte. För att återvinning ska kunna ske krävs att betalningen har skett antingen med annat än sedvanliga betalningsmedel eller i förtid eller med belopp som avsevärt har försämrat gäldenärens ekonomiska ställning. Betalningen ska ha skett senare än tre månader före fristdagen, två år om det är till en närstående.

Frågan om betalning har skett med annat än sedvanliga betalningsmedel avgörs främst med hänsyn till hur parternas affärsförhållande sett ut och vad som är brukligt inom branschen. Varor av olika slag är t.ex. inte sedvanliga betalningsmedel annat än i undantagsfall (RÅB 2-10).

Med betalning i förtid avses inte bara att betalning har skett före en förfallodag. Som förtida betalning måste nämligen också räknas bl.a. en betalning som har skett efter det att borgenären har begagnat sig av en klausul som föreskriver omedelbar betalning, om gäldenären kommer på obestånd eller försummar betalning. På samma sätt bör bedömas att borgenären vägrat förlängning av ett lån som klart förutsatts ska förlängas.

För att återvinning ska kunna ske i anledning av att betalningen har avsett ett belopp som avsevärt försämrat gäldenärens ekonomiska ställning måste beloppet med hänsyn till gäldenärens förhållanden ha varit relativt betydande. I princip är det tillgångarnas storlek vid tiden för betalningen som är avgörande. Uppgifterna i konkursbouppteckningen kan också ofta vara vägledande. Om en borgenär under återvinningsfristen erhållit mer än en betalning ska beloppen läggas samman och en totalbedömning göras. När betalning görs samtidigt till flera borgenärer ska däremot varje borgenär bedömas för sig (NJA 2008 s. 1208). I övrigt är det avsett att vanliga löpande betalningar, t.ex. avtalade och i behörig ordning erlagda amorteringar på lån, hyra m.m. ska vara skyddade mot återvinning. Även löpande betalningar som inte fullgörs förrän någon tid efter förfallodagen bör kunnas godtas, t.ex. om gäldenären haft för vana att göra rätt för sig i efterhand.

Återvinningsmöjligheterna är begränsade till objektivt sett onormala betalningar. Ordinära betalningar står sig däremot även om de har företagits strax före konkursen (RÅB 12-09). Ordinära eller normala betalningar är sådana vilka objektivt sett inte har något med gäldenärens betalningssvårigheter och hotande konkurs att göra.

En förutsättning för återvinning är att betalningen gjorts av gäldenären själv. Om tredje man har betalat någon av gäldenärens skulder strax före konkursen måste det godtas om det inte kan visas att det är fråga om en s.k. medelbar betalning, se vidare Lennander, s. 204 ff.

- Kvittning** I 4 kap. 10 § KonkL uppställs också en regel om återvinning av kvittning som har skett före konkurs. Om borgenären hade fått kvitta under konkursen kan kvittning före konkursen givetvis inte återvinnas. Hade han däremot inte fått kvitta under konkursen, jämföras kvittningen med betalning i återvinningshänseende.
- Växel och check** Särskilda bestämmelser om återvinning av betalning för en växel eller check finns i 4 kap. 11 § KonkL. Bakgrunden till bestämmelsen är reglerna om växel- och checkprotest m.m., Lennander, s. 394 ff.
- Panträtt och annan säkerhet** Bestämmelser om återvinning av ställd säkerhet finns i 4 kap. 12 § KonkL. De är i fråga om tidsfrister likformigt utformade med motsvarande frister avseende betalning. För att gäldenärens medkontrahent ska undvika återvinning krävs att säkerheten såväl var betingad vid skuldens tillkomst som att

den överlämnats utan dröjsmål efter denna. Om säkerheten förutsätter inskrivning föreligger dröjsmål när ansökan har gjorts senare än på den inskrivningsdag som inträffar näst efter två veckor från skuldens tillkomst. HD har konstaterat att återvinning enligt nu aktuell paragraf inte kan ske när en gäldenär ställt säkerhet för annans skuld (NJA 1985 s. 117). Omsättning av lån medför inte att säkerhet som då ställs ska anses ha tillkommit i samband med skulden. Säkerheten måste nämligen ha betingats när gäldenären ursprungligen fick lånesumman.

Om säkerheten däremot byts ut medan ett lån löper bör utbytet kunna godtas. Från utbyte av säkerhet måste emellertid skiljas det fall att kompletterande säkerhet ställs för en gammal skuld. Den kompletterande säkerheten måste bedömas för sig.

Utmätning

Möjlighet till återvinning av den förmånsrätt eller betalning som vunnits genom utmätning finns enligt 4 kap. 13 § KonkL. Detsamma gäller förmånsrätt som uppkommit genom att betalning till KFM anses som utmätning enligt 4 kap. 28 § UB. Förmånsrätten ska ha inträtt inom tre månader före fristdagen för att återvinning ska få ske. Ifråga om utmätning för närståendes fordran gäller en tvåårsregel med möjlighet till motbevisning.

Om utmätning skett innan konkursbeslutet ska verkställigheten i princip fortsätta utan hinder av konkursen eller av återvinningsmöjligheterna. De medel som inflyter vid den exekutiva försäljningen ska (efter avdrag för försäljningskostnaderna) redovisas till förvaltaren om utmätningssökanden inte hade panträtt och den förmånsrätt som vunnits genom utmätningen ska gå åter. I annat fall redovisas medlen i princip till utmätningssökanden enligt vanliga rutiner (3 kap. 8 § KonkL).

Om förmånsrätten ska återvinnas, kan förvaltaren begära att hela utmätningen ska gå åter.

Har en exekutiv försäljning redan ägt rum påverkas denna inte av återvinningsregeln i 4 kap. 13 § KonkL. Om medel som därvid eller på annat sätt influerat redan har redovisats till borgenären, blir denne återbetalningsskyldig.

Fristdag

Reglerna om återvinning är kopplade till en fristdag som definieras i 4 kap. 2 § KonkL. Denna dag är utgångspunkt för beräkning av den tid inom vilken en rättshandling ska ha företagits för att kunna återvinnas. Normalt är fristdagen den dag då konkursansökan inkom till tingsrätten.

I tre fall kan fristdagen tidigareläggas.

1. Om företagsrekonstruktion beslutats är dagen för rekonstruktionsansökan fristdag. Det förutsätts dock att konkursansökan har gjorts under företagsrekonstruktionen eller inom tre veckor från det rätten beslutat att denna ska upphöra.
2. Om ansökan om skuldsanering gjorts är fristdagen dagen för denna förutsatt att konkursansökan gjorts inom tre veckor från det att frågan om skuldsanering avgjordes.
3. Om ett dödsbo avträts till förvaltning av en boutredningsman är fristdagen dagen för ansökan om boutredningsman förutsatt att högst tre månader förflyter mellan förordnandet av boutredningsman och konkursansökningen.

Tidsfrist

Lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid är tillämplig och kan medföra att återvinningsfristen blir någon dag längre. Om en återvinningsbar betalning skett den 10 maj måste konkursansökan ges in senast den 9 augusti för att betalningen ska anses ha skett *senare* än tre månader innan konkursansökan. Ges ansökan in den 10 augusti har återvinningsfristen löpt ut. Infaller den 9 augusti på en lördag ligger betalningen inom återvinningsfristen även om konkursansökan ges in först måndagen den 11:e. Har å andra sidan en betalning skett den 30 november måste konkursansökan in till tingsrätten senast den 28 februari för att inte de tre månaderna ska ha passerats – eftersom det inte finns 30 dagar i februari. Ovanstående följer av 1–2 §§ lagen (1930:173) om lagstadgad tid. Se även NJA 1974 s. 173.

I de olika paragraferna anges i första hand en kortare tidsfrist. Innebörden härav är att återvinning ska ske utan reservation om rättshandlingen ägt rum inom denna. Den kortare fristen är sex månader beträffande rättshandlingar av gåvoliknande natur och tre månader i fråga om övriga rättshandlingar.

Beträffande gåvor m.m. som getts före sexmånadersfristen gäller dessutom en frist om ett år med möjlighet för återvinningsvaranden att gå fri, om han kan visa att gäldenären efter gåvan hade kvar utmättningsbar egendom som uppenbart motsvarade hans skulder. Genomgående föreskrivs vidare en återvinningsfrist om tre år som kan åberopas endast mot närstående. Även denna lämnar möjlighet till motbevisning. Fristen för återvinning enligt den allmänna otillbörlighets-

regeln i 4 kap. 5 § KonkL är fem år i normalfallet. Talan ska dock kunna riktas mot en närstående utan tidsbegränsning.

Närstående

För tillämpningen av reglerna om återvinning uppställs också en särskild närståendekrets (4 kap. 3 § KonkL). I första hand omfattas vissa personligen närstående, maka, make, syskon, föräldrar, barn, svåger/svågerna, svärdotter/svärson, svärföräldrar m.fl. Utöver de i lagtexten angivna släktskapsförhållandena omfattas också den som annars står gäldenären särskilt nära. Hit hör bl.a. sambo, förutvarande make och fosterbarn. Nästan undantagslöst krävs det ett familjemässigt grundat förhållande för att någon ska anses personligen närstående.

Är gäldenären näringsidkare eller juridisk person omfattar närståendekretsen vidare många ekonomiska intressenter. Dessa ska ha eller ha haft en väsentlig ekonomisk gemenskap med gäldenären. Det bör normalt vara fråga om ett förhållande där den närstående haft del i rörelsens ekonomiska vinst eller förlust.

De flesta kopplingar mellan företag täcks in av bestämmelserna om närstående, t.ex. mellan moderbolag och dotterbolag eller mellan systerbolag som har samma ägare. Man kan också tänka sig att en person har haft t.ex. ekonomiska förmåner från en familjestiftelse. Att någon är vanlig kreditgivare räcker däremot inte. Om gäldenären är näringsidkare eller juridisk person räknas som närstående också en företagsledare i den verksamhet som gäldenären bedrivit. Det ska emellertid vara fråga om en kvalificerad ställning för att regeln ska vara tillämplig. Verkställande direktörer omfattas normalt men däremot inte vanliga arbetsledare. I vissa fall kan styrelseledamot komma ifråga.

Till kretsen närstående till näringsidkare och juridisk person räknas också den som är ”närstående till närstående”. På grund av detta blir t.ex. en företagsledare i ett dotterbolag närstående till moderbolaget och make till ensamägare av aktier i ett bolag närstående till bolaget.

Återvinningsförbud för skatter

Det finns två viktiga undantag från återvinning (4 kap. 1 § KonkL). Det ena avser betalning av skatt m.m. och det andra betalning av eller förmånsrätt för underhållsbidrag.

En betalning av skatt eller allmän avgift kan inte återvinnas om fordringen var förfallen till betalning. Däremot kan återvinning ske enligt 4 kap. 10 § KonkL trots återvinningsförbudet, om betalningen sker i förtid. Även om betalning görs innan

förfallodagen, dvs. i förtid, kan återvinning inte ske om betalningen ändå är att se som ordinär.

Vid bedömningen av om en betalning som gjorts i förtid är ordinär eller inte (dvs. om den är återvinningsbar) har domstolarna beaktat omständigheterna i det enskilda fallet, se bl.a. NJA 1987 s. 872. Av förarbetena framgår att betalning av praktiska skäl kan ha skett kort före förfallodagen och då anses vara korrekt (prop. 1975:6 s. 224 ff.).

I skattekontosystemet är det ovanligt att en skattebetalare betalar i förtid, särskilt att ett bolag som är på gränsen till konkurs gör det. Det förekommer dock att en skattskyldig (oftast en fysisk person) som vet med sig att han ska betala en kvarstående skatt gör en inbetalning några månader före utsatt förfallodag.

En konsekvens av skattekontosystemets konstruktion är emellertid att även om den skattskyldige avser att betala en löpande skatt (dvs. i rätt tid och ordning), kan inbetalningen komma att avräknas mot en gammal skuld. Det är inte ovanligt att nya skatter och avgifter debiteras kontot under redovisningsmånaden, ibland hänförliga till omprövningsbeslut och avseende mycket gamla förhållanden. Det kan alltså vara svårt att konstatera om ett visst skattebelopp över huvud taget är betalt eller inte.

Skattekontot saknar normal avräkningsordning. En inbetalning eller annan kreditering på kontot avser inte en viss skatt utan avräknas vid respektive månadsavstämning mot periodens samlade debiteringar och mot ett eventuellt ingående underskott. Ett exempel på ”annan kreditering” är redovisning av överskjutande ingående mervärdesskatt. En sådan redovisning likställs med betalning (16 kap. 7 § SBL). Ett annat exempel på kreditering som inte kan ses som en inbetalning är när Skatteverket eller domstol har fattat beslut om nedsättning av skatt.

Återvinningsbestämmelsen är avsedd att träffa sådana betalningar vilka framstår såsom avvikande från det normala. Som ordinär betalning har ansetts betalning som objektivt sett inte har något med gäldenärens betalningssvårigheter och förestående konkurs att göra. Den yttre situationen ska vara sådan att man objektivt sett inte kan misstänka att borgenären känt till gäldenärens betalningssvårigheter (NJA 1995 s. 688).

En skattebetalning som görs samma månad som förfallodagen bör normalt anses vara ordinär. Betalas skatt långt innan denna

tidpunkt kan däremot återvinning komma att ske beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Vid denna bedömning kan den skattskyldiges tidigare betalningsmönster ha betydelse. Ett exempel där betalningen bör anses ordinär kan vara att den skattskyldige varje år betalat månaden innan sommarsemestern och nu återigen har gjort det.

En förmånsrätt som vunnits genom utmätning för en skattefordran kan också återvinnas. Har utmätningen lett till betalning kan emellertid denna inte återvinnas.

SOU 2010:2

Enligt det förslag till ny insolvenslag som 2007 års Insolvensutredning lagt fram i januari 2010 (SOU 2010:2) ska förbudet mot återvinning av skatt avskaffas.

Utredningen konstaterar att det faktum att återvinningsförbudet beträffande skatter och avgifter alltså finns kvar motverkar syftet med avskaffandet av skatteförmånsrätten och att staten därigenom får en omotiverat gynnsam position, vilket bidrar till att det ur prioritetshänseende verkställs ”oriktiga” betalningar. Utredningen föreslår därför att någon motsvarighet till 4 kap. 1 § andra stycket första punkten KonkL inte ska överföras till den nya insolvenslagen (s. 446).

Vidare konstateras att avskaffandet av återvinningsförbudet inte motiverar att särskilda återvinningsregler tas fram avseende skatter eller avgifter varför de redan gällande reglerna om återvinning till konkursbo kommer att bli tillämpliga. Den paragraf som i första hand antas komma i fråga när återvinning av skatter diskuteras är 4 kap. 10 § KonkL, som tar sikte på betalning av skulder som har skett senare än tre månader före fristdagen. Särskilt betalningar som har gjorts med belopp som avsevärt försämrat gäldenärens ekonomiska ställning kan antas bli ifrågasatta.

Utredningen pekar dock på att återvinning inte kan komma ifråga avseende sådana betalningar som med hänsyn till omständigheterna ändå kan anses vara ”ordinära” och noterar att det ”framstår närmast som uppenbart att de flesta skattebetalningar faktiskt måste anses vara just ”ordinära” och att ”Detta gäller i allt fall i den mån betalningarna kan kategoriseras som löpande” (s. 447).

När det gäller återvinning med stöd av 4 kap. 5 § KonkL säger utredningen att skattebetalningar ”mera sällan torde kunna klassificeras som otillbörliga i subjektivt hänseende vilket i de allra flesta fall utesluter att återvinning sker.”

Ett avskaffande av återvinningsförbudet förväntas påverka skyddet mot återvinning av betalning som Skatteverket fått genom utmätning och kommer att innebära att belopp som en gäldenär betalar till KFM senare än tre månader före fristdagen som regel kommer att kunna återvinnas oavsett om beloppet har redovisats till statskassan eller om det finns kvar hos KFM (s. 448). (Anm. Medel som gäldenären betalar till KFM anses omedelbart utmäta (4 kap. 28 § UB).)

15.5.3 Verkan av återvinning

Återvinning innebär att förhållandena ska återställas så som om det aldrig hade företagits någon transaktion. Vad gäldenären har lämnat ifrån sig ska återbäras till konkursboet. Det som gäldenären kan ha fått måste å andra sidan lämnas tillbaka till motparten (4 kap. 14–18 §§ och 21 § KonkL).

I fråga om den sistnämnda regeln finns det ett betydelsefullt undantag. Boet behöver nämligen inte utge någonting som inte har kommit boet tillgodo, om motparten hade eller borde ha haft kännedom om att gäldenären hade för avsikt att undanhålla det han fick från borgenärerna.

Ersättning i form av pengar

Om en sak som någon av parterna ska återbära inte längre finns i behåll hos honom, ska ersättning utgå för egendomens värde. Det kan vidare tänkas att den sak som någon av parterna ska lämna tillbaka har undergått sådan förändring eller har infogats i annan egendom på sådant sätt att ett återlämnande inte är godtagbart. Även i sådana fall får ersättning i form av pengar utgå. I ett fall skulle andelar i ett handelsbolag återvinnas. Hela värdet på andelarna hade gått förlorat vid tiden för återvinningen. Trots att andelarna fanns i behåll skulle återvinningsvaranden ersätta konkursboet med pengar motsvarande värdet på andelarna vid tidpunkten för transaktionen (NJA 2003 s. 37).

Ibland kan det vara av intresse för den som ska återlämna egendom att i stället få utge ersättning även i andra fall än de som ovan angetts. I lagen anges därför att, när ett återlämnande av viss egendom är förenat med särskild olägenhet för den förpliktade, kan han få utge ersättning i egendomens ställe (4 kap. 14 § tredje stycket KonkL). Givetvis kan också parterna själva bestämma att göra upp frågan om återlämnande i reda pengar.

Växel eller check eller säkerhet av tredje man	<p>En borgenär som har en växel eller check påskriven av flera personer förutom gäldenären skulle i vissa fall kunna komma i en ofördelaktig ställning genom en betalning som kan återvinnas. Detsamma gäller en borgenär som har säkerhet eller borgen ställd av tredje man.</p> <p>Borgenären har normalt inte kunnat avvisa betalningen. Genom denna kan han emellertid ha förlorat sin rätt att vända sig mot en solvent person som också har skrivit på checken eller växeln eller som har ställt säkerhet eller borgen för gäldenärens skuld. För att förhindra sådana rättsförluster ges vissa regler i 4 kap. 11 och 16 §§ KonkL. Huvudprincipen är att återvinningsrätten mot den ifrågavarande borgenären begränsas så att han inte ska komma att lida ekonomisk förlust genom att ha mottagit betalningen. Samtidigt ges boet rätt att med återstående del av kravet vända sig mot den som genom betalningen har kommit undan ett ekonomiskt ansvar.</p>
Avkastning	<p>Den som är skyldig att återbära egendom ska även utge den avkastning som belöper på tiden efter det att återvinningen påkallades. Om det är pengar som ska utges, utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) till och med den dag skyldigheten att betala inträder och enligt 6 § samma lag för tiden därefter. Den som ska återbära egendom på grund av regeln i 4 kap. 5 § KonkL om återvinning av allmänt otillbörlig rättshandling, kan dock förklaras skyldig att utge avkastning för hela den tid som han haft egendomen.</p>
Nödvändig eller nyttig kostnad	<p>Den som har lagt ner nödvändig eller nyttig kostnad på den egendom som ska återbäras har rätt till ersättning för detta, om det inte föreligger särskilda skäl mot det.</p>
Den gamla fordringen återuppstår	<p>Om betalning återvinnas återuppstår den gamla fordringen som obetald och kan göras gällande i konkursen. När bevakningsförfarande äger rum behöver borgenären dock inte bevaka för att få rätt till utdelning (4 kap. 21 § KonkL). En borgensmans ansvarighet återupplivas som regel med fordringsrätten (jfr NJA 1997 s. 240).</p>
Jämkning	<p>Återvinningssvarendens skyldigheter kan jämkas. Enligt lagtexten i 4 kap. 17 § KonkL krävs synnerliga skäl. Hänsyn måste tas till vad parten kan anses ha vunnit genom den ifrågavarande transaktionen. Svarandens mer eller mindre goda tro måste också beaktas.</p> <p>Även transaktionens karaktär och förhållandet mellan gäldenären och återvinningssvarenden kan vara av betydelse. Frågan</p>

om jämkning bör göras med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter.

Talan mot tredje man som förvärvat egendomen

Om återvinningsvaranden har avhänt sig den egendom saken gäller har konkursboet samma rätt till återvinning mot den som har förvärvat egendomen som mot gäldenärens medkontrahent. En förutsättning för detta är att förvärvaren kände till eller borde ha känt till de faktiska omständigheter som grundade återvinningsrätten (4 kap. 18 § KonkL).

Har gäldenärens medkontrahent t.ex. fått egendomen i gåva, ska den senare förvärvaren ha känt till eller bort känna till detta. Däremot krävs inte att vederbörande insett eller bort inse att de faktiska omständigheterna enligt lag kunde leda till återvinning.

Eftersom återvinning från gäldenärens medkontrahent och från tredje man i allmänhet har ett mycket nära samband bör talan väckas samtidigt mot dem.

15.5.4 Talan om återvinning

Återvinning påkallas enligt 4 kap. 19 § första stycket KonkL genom att

1. talan väcks vid allmän domstol,
2. anmärkning görs mot bevakning eller – i samband med utdelningsförfarandet – bestridande görs av yrkande i annan ordning om betalnings- eller förmånsrätt,
3. invändning görs mot annat yrkande som i rättegång framställs mot konkursboet.

Var väcks talan

Det normala är att, om överenskommelse i återvinningsfrågan inte kan träffas, boet måste väcka talan vid en tingsrätt. Konkursdomstolen är inte behörig att ta upp saken utan i stället får talan i vanliga fall väckas vid tingsrätten på den plats där svaranden har sitt hemvist. I de fall denne å sin sida gör gällande ett anspråk mot konkursboet, kanske just det som enligt förvaltaren bör återvinnas, är det lättare att påkalla återvinning. I detta fall behövs nämligen inte stämning utan återvinning kan påkallas på sätt som anges under punkterna 2 och 3 (prop. 1986/87:90 s. 223 ff.).

Vem väcker talan?

Normalt är det förvaltaren i konkursen som för återvinnings-talan. En borgenär kan uppträda vid sidan av förvaltaren i rättegången, något som inte är vanligt förekommande.

Subsidiär talerätt Om förvaltaren inte vill påkalla återvinning, kan borgenären själv göra det (4 kap. 19 § andra stycket KonkL). En borgenärs subsidiära talerätt gäller endast när återvinning påkallas genom att talan väcks vid allmän domstol (se HD:s motivering till detta i NJA 1988 s. 433).

En borgenär för sin talan för konkursboets räkning men är ensam ansvarig för rättegångskostnaderna i den mån processen inte ger något (4 kap. 20 § andra stycket KonkL). En borgenär kan inte föra talan för egen räkning ens om han från förvaltaren förvärvat den rätt till återvinning som kan tillkomma konkursboet (NJA 1976 s. 627). Vad som kan vinnas genom processen tillfaller alltså boet.

Återvinning – och även ett beslut att inte väcka talan – är en sådan viktig fråga som avses i 7 kap. 10 § KonkL (se även NJA 2005 s. 443, återgivet i slutet av avsnitt 15.10). Förvaltaren ska alltså höra TSM samt den eller de borgenärer som ekonomiskt närmast berörs av en process

Tidsfrist Återvinning genom anmärkning, bestridande eller invändning får ske utan annan tidsbegränsning än den som följer av allmänna tider för anmärkning mot bevakning, bestridande av yrkande i samband med utdelningsförfarande och invändning i rättegång (9 kap. 8 § och 11 kap. 6 § KonkL). Talan vid allmän domstol måste däremot väckas inom ett år från dagen för konkursbeslutet (4 kap. 20 § första stycket KonkL). Om konkursförvaltaren inte har känt till att det fanns anledning till återvinningstalan, får talan väckas senare men inom sex månader från det att anledningen blev känd. Beträffande avhändelse av fast egendom och återgång av bodelning finns specialregler (4 kap. 20 § KonkL).

Talan kan inte väckas sedan en konkurs avslutats eller skrivits av. Situationen kan t.ex. vara den att det sedan konkursen skrivits av men före ettårstidens utgång vid en revision upptäckts återvinningsbara transaktioner. Inte heller i detta fall kan konkursen väckas till liv med hänvisning till 11 kap. 18 § KonkL.

Om det är förmånsrätt på grund av utmätning som ska återvinnas, förfar man på ett annat sätt. Stämning, anmärkning, bestridande eller invändning är här inte nödvändiga. I stället ska den borgenär som får veta att gäldenären har gått i konkurs, själv göra en bedömning av återvinningsfrågan (4 kap. 19 § tredje stycket KonkL). Detta ställningstagande ankommer på Skatteverket när det gäller statliga fordringar.

Med tanke på den ovillkorliga tremånadersfristen är det normalt inga svårigheter att bedöma om en förmånsrätt ska återvinnas. I enstaka undantagsfall, när redovisning ännu inte har skett för en utmätning som är äldre än tre månader, kan det dock förekomma att återvinning är möjlig. Utmätningssökanden måste i så fall ha varit närstående till gäldenären. När frågan är tveksam, bör KFM innehålla redovisningsmedlen till dess att återvinningsfrågan har klarats av mellan konkursboet och utmätningssökanden (prop. 1975:6 s. 409 och 416).

15.5.4.1 Ställande av säkerhet

En borgenär kan utfästa sig att svara för motpartens rättegångskostnader om processen skulle förloras. Härigenom kan förvaltaren föra talan för konkursboets räkning även om boet saknar tillgångar eller har endast begränsade sådana.

Skatteverket är behörigt att på statens vägnar garantera kostnaderna (10 § 2 BorgF). Skatteverket kan således ta på sig betalningsansvaret för de rättegångskostnader som boet, genom avgörande i målet, kan bli skyldigt att betala när avgörandet vunnit laga kraft.

Förvaltarens skyldigheter

Samtidigt ankommer det på konkursförvaltaren att vidta alla nödvändiga åtgärder för att tillvarata boets intressen, tillika borgenärens intressen, vilket inkluderar bl.a. att driva processer om så behövs. Av NJA 1999 s. 131 framgår att om en förvaltare bedömer att processföremålet är en reell tillgång i boet så är han berättigad att föra talan oavsett om borgenär ställer säkerhet eller inte. Detta gäller även om processandet sker på viss borgenärs risk men till förmån för annan borgenär. Denna princip bekräftades i NJA 2006 s. 420. HD ansåg att en konkursförvaltare som väckte talan inte har någon generell skyldighet att vid skadeståndsansvar se till att svaranden kan få ersättning för sina av domstol utdömda rättegångskostnader.

Skatteverkets inställning

Borgenärsförordningens stadgande och konkursförvaltarens skyldighet kan leda till ovisshet om när Skatteverket bör ställa säkerhet för rättegångskostnader som boet kan komma att åläggas betalningsansvar för.

Skatteverket saknar möjlighet att som borgenär lämna ekonomiska garantier när ett konkursbo (1) har möjlighet att inträda i pågående rättegång men samtidigt riskerar att dra på sig rättegångskostnader, (2) saknar tillgångar men behöver anlita utomstående för att få en utredning gjord, (3) behöver anlita ombud utomlands eller (4) begär verkställighet hos KFM

av kvarstadsbeslut. Av denna anledning har Skatteverket begärt ändring i 10 § BorgF (Skatteverket 2008-06-24, dnr 131 264884-08/113).

Motpartens rättegångskostnader

Skatteverket har gjort ställningstagandet att säkerhet normalt inte ska ställas för motparts rättegångskostnader (Skatteverket 2008-04-09, dnr 131 183475-08/111). Undantag från huvudregeln kan vara att målet innehåller en rättsfråga som inte tidigare har prövats, eller om talan ska väckas i en annan stat och lagstiftningen där förutsätter att käranden ställer säkerhet för svarandens kostnader. Det kan nämnas, att om förvaltaren avböjer att driva process kan Skatteverket ta över processen.

Kvarstad

Huvudregeln om restriktivitet gäller inte ställande av säkerhet enligt 15 kap. 6 § RB i samband med att konkursboet ansöker om kvarstad. Avser frågan ställande av säkerhet i mål om kvarstad finns det skäl för verket att göra andra överväganden om säkerhet ska ställas. I 10 § BorgF anges, att om det behövs för att ta tillvara boets intresse får verket ställa säkerhet för den skada som boet kan tillfoga motparten om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd beviljas. I regel får kvarstad endast beviljas om sökanden ställer säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten (15 kap. 6 § RB).

Om sökanden ställer säkerhet får kvarstad beviljas om sökanden visat sannolika skäl för sitt anspråk. Förmår sökanden inte ställa säkerhet måste denne visa på synnerliga skäl för sitt anspråk för att rätten ska kunna befria från skyldigheten att ställa säkerhet (15 kap. 6 § RB). Regeln innebär en skillnad i den bevisning som ett konkursbo måste förebringa vid en ansökan om kvarstad beroende på om säkerhet ställs eller inte. Innan verket överväger att ställa säkerhet för en ansökan om kvarstad, måste verket kontrollera med förvaltaren vilka tillgångar som finns i boet och vad de är värda för att få klarlagt att boet själv inte förmår ställa säkerhet.

Förvaltaren bör förse verket med erforderlig utredning kring den kvarstadsprocess som han överväger att inleda, vilka skador som kan uppkomma och skadans omfattning. Vidare bör verket göra en bedömning av bevisläget för konkursboets ansökan om kvarstad. Viss vägledning beträffande bevisläget och kraven för att bli befriad från skyldigheten att ställa säkerhet kan hämtas från NJA 1979 s. 317 som avser prövning av bestämmelsen i dess tidigare lydelse. Avgörandet torde fortfarande vara vägledande.

Om det finns annan oprioriterad borgenär, vars fordringar uppgår till belopp motsvarande statens, finns det i regel anledning för staten att kräva att denne solidariskt med staten ska ställa säkerhet. Det saknas skäl att andra borgenärer inte ska behöva riskera betalningsansvar för ersättningskrav som kan komma att drabba konkursboet.

Vem beslutar?

Av Arbetsordning för Skatteverket, dnr 131 20508-10/1211, framgår att beslut fattas av Rättsavdelningen.

15.6 Bevaknings- och anmärkningsförfarandet

15.6.1 Inledning

Det finns två typer av konkurser, sådana med bevakningsförfarande och sådana utan bevakningsförfarande.

Bestämmelserna om bevaknings- och anmärkningsförfarandet finns i 9 kap. KonkL och innebär att tingsrätten efter framställning från förvaltaren kan besluta att ett bevakningsförfarande ska äga rum i konkursen.

Bevakningsförfarande ska anordnas då det är fördelaktigt för konkurshanteringen. Det vanligaste skälet är att fordringar utan förmånsrätt kan antas erhålla utdelning.

Genom bevakningen får förvaltaren snabbt reda på vilka borgenärer som finns och deras krav på gäldenären. Genom det följande anmärkningsförfarandet, som förutsätter att borgenärerna har bevakat sina fordringar, tillhandahålls också en form för att lösa de tvister som kan uppkomma beträffande de bevakade fordringarna. Härigenom undviker man att utdelningsförfarandet belastas av en prövning som fördröjer att borgenärerna får sina pengar.

15.6.2 Konkurser med bevakningsförfarande

Bevakning

Om förvaltaren bedömer att boets tillgångar sannolikt är tillräckliga för att medge utdelning till oprioriterade borgenärer bör han inge en framställan till tingsrätten om inledande av ett bevakningsförfarande (9 kap. 1 § KonkL). I beslutet att bevakningsförfarande ska äga rum ska tingsrätten bestämma inom vilken tid bevakning ska ske samt också den tid inom vilken anmärkningar får göras mot gjorda bevakningar (9 kap. 2 § KonkL). Tingsrätten ska också underrätta gäldenären, förvaltaren, TSM och kända borgenärer om bevakningsförfarandet (26 § KonkF). Dessutom ska en kungörelse utfärdas.

Vissa borgenärer behöver inte bevaka sina fordringar trots beslutet om att anordna ett bevakningsförfarande. Det gäller främst borgenärer som till säkerhet för sina fordringar har panträtt i fast eller lös egendom. Om säkerheten endast täcker del av fordran måste borgenären dock bevaka den överskjutande delen.

Fordringar som omfattas av lönegarantilagen ska i vissa fall bevakas av förvaltaren (15 § LGL). Förvaltaren ska bevaka arbetstagarens fordran i konkursen genom att till rätten ge in en kopia av underrättelsen till länsstyrelsen. Förvaltaren kan dock inte bevaka statens regressfordran. Skatteverket måste alltså göra en egen undertecknad bevakning av statens regressfordran (RH 1997:107).

Den som vill bevaka ska göra detta skriftligen. I bevakningsinlagan anges – om det är möjligt – fordringens belopp. Grunden för fordringen ska framgå tydligt. Om förmånsrätt yrkas ska borgenären också tydligt ange grunden för den.

Ränta

För fordringar med förmånsrätt beräknas ränta till den dag då utdelningsförslaget upprättas. Vid efterutdelning till den dag då förslaget om efterutdelning upprättas (NJA 2008 s. 1004) (5 kap. 11 § första stycket KonkL). För fordringar utan förmånsrätt beräknas ränta t.o.m. konkursdagen (utom i över-skottskonkurser då ränta även utgår för tid därefter) (5 kap. 11 § tredje stycket KonkL).

Reservations- bevakning

Fordringens belopp ska anges om det är möjligt (9 kap. 6 § KonkL). När bevakningsinlagan ska inges till tingsrätten är det emellertid ibland inte möjligt att precisera statens fordringar och staten kan då – förutom kända skatter och avgifter – även reservationsvis bevaka sådana skatter och avgifter som ännu inte är kända. Av Kommentaren 9:6 framgår att reservationsbevakning är möjlig inte bara när fordran är okänd till sitt belopp utan också när det är ovisst om det föreligger någon fordran. Om det framkommer att det finns ytterligare skatte-skulder att bevaka sedan utdelningsförslaget upprättats och reservationsbevakning inte har gjorts så blir staten utan utdelning (11 kap. 7 § KonkL).

Slentrianmässiga reservationsbevakningar ska dock undvikas.

Pågående beskattningsärenden ska så vitt möjligt avslutas snabbt så att statens fordran kan fastställas till sitt rätta belopp och göras gällande i konkursen. Vanligtvis inleds ett bevakningsförfarande först när konkursen pågått en tid och

reservationsbevakningar ska därför normalt inte behövas. Endast i särskilda fall, t.ex. då ett bevakningsförfarande inleds kort tid efter konkursutbrottet eller då det, på grund av pågående revision eller domstolsprocess är svårt att fastställa skattefordran, ska reservationsbevakning behöva förekomma.

Den slutliga skatt som påförs en juridisk person för det beskattningsår då konkursen inträffar bör regelmässigt anses ha uppkommit före konkursutbrottet (Skatteverket 2010-02-09, dnr 131 95213-10/111). Skatten kan alltså bevakas i konkursen men är oftast inte fastställd än när bevakning aktualiseras. Innan man då väljer att bevaka den reservationsvis måste man ställa sig frågan hur sannolikt det är att det före den tidpunkt då utdelningsförslaget upprättas kommer att finnas underlag för en skatteberäkning som också kan komma att bli fastställd. Det kan således antas att det endast undantagsvis är motiverat att reservationsbevaka slutlig skatt för konkursåret. För fysiska personer är det aldrig motiverat eftersom fordringen anses ha uppkommit först vid beskattningsårets slut. Se vidare avsnitt 15.3.

När bevakningstiden gått ut ska förvaltaren från tingsrätten få del av bevakningarna och genast upprätta en bevakningsförteckning där samtliga fordringar upptas med angivande av om förmånsrätt yrkas och den plats i förmånsrättsordningen som enligt yrkandet tillkommer fordringen.

15.6.2.1 Efterbevakning

En borgenär som försummar att bevaka inom bevakningstiden har ändå möjlighet att göra sin fordran gällande genom s.k. efterbevakning. Han måste dock betala en avgift till Domstolsverket (tre procent av basbeloppet) som ersättning för merkostnader för kungörelse m.m. (9 kap. 20 § KonkL samt DVFS 2010:5).

Efterbevakning görs på samma sätt som en vanlig bevakning. Det är viktigt att avgiften betalas samtidigt som efterbevakningen ges in eftersom denna inte tas upp till behandling hos tingsrätten förrän avgiften är betald.

Efterbevakning måste göras senast den dag då konkursförvaltaren upprättar utdelningsförslaget, dvs. innan förslaget ges in till tingsrätten och kungörs (11 kap. 7 § andra stycket KonkL). Den som inte har efterbevakat i rätt tid kan inte reparera skadan genom att invända mot utdelningsförslaget. Att ansöka om återställande av försutten tid eller att begära förlängd tid är inte heller en framkomlig väg (RÄB 5-09, RÄB 14-10 och RÄB 34-10).

15.6.2.2 Anmärkning

Förvaltaren, gäldenären och borgenärerna kan framställa de anmärkningar mot bevakningarna som de finner motiverade (9 kap. 9 § KonkL). Bevakningshandlingarna ska finnas tillgängliga för granskning på viss plats. Förvaltaren är skyldig att anmärka på en bevakning så snart han anser att det finns skäl för det. Gjord anmärkning gäller för alla anmärkningsberättigade. Även om en anmärkning återkallas måste den därför prövas av rätten.

Den som anmärkt på en bevakning är berättigad att återropa ny omständighet till stöd för sin anmärkning även efter anmärkningstidens utgång. En ny omständighet får återropas senast vid förlikningssammanträdet. En ny omständighet som varken var eller hade bort vara känd för den anmärkningsberättigade eller då det finns andra särskilda skäl kan återropas efter sammanträdet.

Framställs ingen anmärkning mot en bevakning har borgenären rätt till den betalnings- och förmånsrätt som han yrkat förutsatt att panthavare eller annan med särskild förmånsrätt inte blir lidande.

Talan om återvinning får väckas utan hinder av att anmärkning inte har framställts (9 kap. 12 § KonkL).

15.6.2.3 Förlikningssammanträde och jävsprocess

Förliknings- sammanträde

En anmärkningsskrift ska tillställas bevakande borgenär och sedan behandlas vid ett förlikningssammanträde inför tingsrätten. Till sammanträdet ska förvaltaren, de borgenärer mot vars bevakningar anmärkningar riktats och de som framställt anmärkningarna kallas (9 kap. 13 § första stycket KonkL). Vid sammanträdet ska tvistefrågan utredas och försök göras att uppnå förlikning.

Om det föreligger särskilda skäl får tingsrätten förordna en särskild förlikningsman med uppgift att biträda vid utredning och förlikning (7 kap. 7 § KonkL). Detta är dock ovanligt.

Förlikning kan träffas vid förlikningssammanträdet om alla närvarande är eniga. En träffad förlikning är bindande också för de som uteblivit från sammanträdet. De närvarande kan med bindande verkan uppdra åt förvaltaren att träffa förlikning med en bevakande borgenär. Träffar förvaltaren förlikning i enlighet med lämnat uppdrag, har det alltså samma verkan som om förlikningen hade ingåtts vid förlikningssammanträdet.

Förlikningsuppdrag har giltighet så länge tvistefrågan inte är slutgiltigt avgjord.

Jävsprocess

Om förlikning inte kan träffas vid förlikningssammanträdet, ska tvistefrågan prövas av tingsrätten vid förhandling i en s.k. jävsprocess. Processen handläggs i huvudsakliga delar enligt tvistemålsreglerna. Det beslut rätten kommer fram till blir bindande för förvaltaren när han upprättar utdelningsförslaget. En förlikning kan dock träffas också i processen. Ett avgörande av domstol har rättslig verkan bara i konkursen.

Förhållandet mellan jävsprocess och utdelningsförslag behandlades i NJA 2007 s. 736. HD konstaterade att ett beslut i bevakningsförfarandet i en konkurs rörande förmånsrätt utgjorde hinder mot att i det senare utdelningsförfarandet besluta om annan förmånsrätt.

15.6.3 Konkurer utan bevakningsförfarande

I det stora flertalet konkurser blir det aldrig aktuellt med utdelning till oprioriterade borgenärer och därmed blir det oftast inte heller aktuellt att inleda något bevakningsförfarande. Det åligger i sådana fall förvaltaren att utreda de fordringar som kan göras gällande i konkursen.

Om tillgångarna beräknas ge ett överskott sedan kostnaderna för förfarandet har betalats ska förvaltaren vidta åtgärder för att upprätta ett utdelningsförslag.

Fordringar som är upptagna i konkursbouppteckningen är kända för konkursförvaltaren. Under hand kan borgenärer anmäla ytterligare fordringar. Under utredningen stämmer förvaltaren av med borgenärerna att skulderna är rätt uppgivna. Så snart förvaltaren gör bedömningen att alla fordringar är kända kan han/hon upprätta ett utdelningsförslag.

En borgenär vars fordran inte är upptagen eller som inte är nöjd av annat skäl kan göra invändningar mot utdelningsförslaget. Fram till dess tiden för att framställa invändning mot utdelningsförslaget har löpt ut får en borgenär formlöst göra gällande sin fordran.

15.7 Ackord i konkurs

Offentligt ackord

Offentligt ackord kan ingås, förutom under en företagsrekonstruktion, också under en konkurs. Detta gäller dock bara i de konkurser där det beslutats att ett bevakningsförfarande

ska äga rum (12 kap. 3 § KonkL). Det är sällsynt med ackordsförfaranden under konkurs.

Vad gäller fysiska personer torde en skuldsanering enligt SksanL, i de fall förutsättningar för detta är uppfyllda, vara mer ändamålsenligt än ett ackord under konkurs. Mer om skuldsanering, se avsnitt 11. Men har en fysisk person väl försatts i konkurs kan det naturligtvis för vederbörande vara fördelaktigare att få obetalda skulder nedskrivna än att efter konkursen ha kvar dem till fulla belopp.

Det har inte ansetts lämpligt att förklara konkursen vilande när ett ackordsförslag tas upp till behandling. I stället ska förfarandena så långt som möjligt samordnas. Praktiskt viktigt i detta sammanhang är försäljning av egendomen i boet. Sedan ackordsförslag framställts får försäljning enligt huvudregeln inte ske innan ackordsfrågan avgjorts (8 kap. 4 § KonkL). Även i fråga om utdelning har en särbestämmelse ansetts nödvändig (11 kap. 3 § KonkL). Enligt denna bestämmelse gäller att förvaltaren, medan ett ackordsförslag är under prövning, kan vänta med utdelning om detta motiveras av förslaget.

Själva handläggningen av ackordsfrågan överensstämmer i allt väsentligt med vad som gäller enligt lagen om företagsrekonstruktion, se avsnitt 9. Vissa olikheter finns dock med anledning av att gäldenären i konkurs – men inte vid företagsrekonstruktion – förlorar rådigheten över sin egendom. I övrigt gäller att konkursförvaltaren fullgör de uppgifter som vid ackordsförhandlingen under en företagsrekonstruktion ankommer på rekonstruktören. Bestämmelserna om ackord i konkurs finns i 12 kap. 3–28 §§ KonkL.

Underhands- ackord

Det finns i och för sig inget som hindrar att en gäldenär träffar en frivillig uppgörelse med sina borgenärer under pågående konkurs. Även ett underhandsackord måste dock innefatta samtliga kända borgenärer och blir därigenom svårgenomförbart i praktiken.

Underhandsackord kan träffas i alla typer av konkurser, dvs. oberoende av om bevakningsförfarande äger rum eller ej.

Om gäldenären träffat en frivillig uppgörelse med sina borgenärer ska tingsrätten, efter hörande av förvaltaren, besluta att konkursen ska nedläggas (12 kap. 1 § KonkL).

15.8 Avskrivning och utdelning

15.8.1 Hur en konkurs avslutas

Till de avslutande åtgärderna i en konkurs hör att arvode till förvaltaren ska bestämmas och att förvaltaren ska avge sin slutredovisning. Det formella slutet på en konkurs har emellertid inte knutits till någon av dessa åtgärder.

Avskrivning eller utdelning

Det vanliga är att en konkurs avslutas med att den skrivs av enligt 10 kap. KonkL eller att tingsrätten fastställer utdelningsförslag och att därefter – som avslutning – tillgängliga medel delas ut till borgenärerna enligt 11 kap. KonkL. I det sistnämnda fallet anses konkursen avslutad när tingsrätten har fastställt utdelningen (11 kap. 18 § KonkL). En avskrivningskonkurs anses avslutad när avskrivningsbeslutet vunnit laga kraft.

Nedläggning eller ackord

Andra sätt på vilka en konkurs avslutas är frivillig uppgörelse mellan gäldenären och hans borgenärer samt ackord. Vid frivillig uppgörelse ska konkursdomstolen på ansökan av gäldenären besluta om nedläggning av konkursen (12 kap. 1 § KonkL). Se vidare avsnitt 15.8.4.

15.8.2 Avskrivning

Den vanligaste grunden för avskrivning av en konkurs är otillräckliga tillgångar. Dessa räcker kanske inte ens till betalning av konkurskostnaderna och eventuella massaskulder. Att en sådan konkurs ska skrivas av är föreskrivet i 10 kap. 1 § KonkL.

Konkursen får inte skrivas av förrän bouppteckningen har beedigats och förvaltaren har avgett sin förvaltarberättelse (10 kap. 2 § första stycket KonkL). Att bouppteckningsed har avlagts är dock inte absolut nödvändigt.

Avskrivning utan edgång

Om det finns hinder mot edgången och om det saknas anledning att anta att det genom denna skulle framkomma tillgångar, får konkursen skrivas av utan edgång (10 kap. 2 § andra stycket KonkL).

TSM ska höras när fråga om avskrivning är tveksam

Fråga om avskrivning väcks som regel av förvaltaren. Den kan emellertid också aktualiseras av konkursdomstolen. TSM behöver inte höras. Det har dock antagits att domstolen informellt ska kontakta TSM, om det är tveksamt om avskrivning bör ske (prop. 1986/87:90 s. 317).

Tillgångarna räcker inte för ett utdelningsförfarande

En konkurs ska i några fall skrivas av trots att tillgångarna räcker till betalning av konkurskostnaderna och eventuella massaskulder. Så är fallet om de överskjutande tillgångarna är så begränsade att de inte räcker till kostnaderna för ett utdelningsförfarande. I det läget ska förvaltaren, sedan konkursen skrivits av på grund av otillräckliga tillgångar, överlämna kvarvarande egendom till bäst prioriterad borgenär (10 kap. 4 § KonkL).

Som en kontroll av att förvaltaren inte har missbedömt situationen ska TSM i det fallet lämna sitt medgivande.

Den kvarvarande egendomen kan vara en tillgång som inte kunnat säljas inom ramen för konkursförfarandet. I så fall behöver borgenären naturligtvis inte ta emot tillgången. Om ingen berättigad borgenär vill ha egendomen får den överlämnas till gäldenären (10 kap. 4 § andra punkten KonkL).

Yppas någon tillgång efter det att en konkurs skrivits av på grund av otillräckliga tillgångar ska efterutdelning ske (10 kap. 5 § KonkL).

Ingen fordran görs gällande

Det finns ytterligare ett fall när konkurs ska skrivas av trots att tillgångarna räcker till betalning av konkurskostnader och eventuella massaskulder, nämligen när någon fordran inte görs gällande i konkursen och inte heller kan antas komma att göras gällande (10 kap. 3 § KonkL). Efter anmälan av förvaltaren ska domstolen i det här fallet genast besluta om avskrivning. Har bevakningsförfarande anordnats, får konkursen skrivas av först efter bevakningstidens utgång.

Förvaltaren måste kontrollera att samtliga kända borgenärer är införstådda med att konkursen skrivs av. Det räcker alltså inte med att borgenärer har underlåtit att höra av sig (prop. 1986/87:90 s. 317). Sedan konkursen skrivits av ska boets egendom överlämnas till gäldenären (10 kap. 4 § KonkL).

15.8.3 Utdelning

I 11 kap. KonkL finns bestämmelser om förfarandet vid utdelning och om hur boets medel ska tillställas borgenärerna. Det finns bara en form för utdelning. Denna kan dock föregås av betalning i förskott till borgenärerna

När beslut om utdelning och om arvode till förvaltaren vunnit laga kraft ska borgenärerna få de medel som tillkommer dem. Det förekommer att förvaltare vill vänta med att dela ut medel till dess tiden för klander över slutredovisningen gått till ända.

För det fall att ytterligare medel blir tillgängliga sedan utdelningsförslag upprättats aktualiseras fråga om efterutdelning.

Utdelning utan edgång

En särskild fråga är om en konkurs ska kunna avslutas med utdelning trots att bouppteckningssed inte har avlagts. I en konkurs som skrivs av är det, som tidigare nämnts, inte absolut nödvändigt med edgång. Beträffande en konkurs som avslutas med utdelning har det – i motsats till avskrivningskonkurser – inte ansetts behövt en särskild reglering i saken. Frågan har överlämnats till förvaltarens bedömning. Enligt uttalande i förarbetena bör en konkurs där edgång inte har fullgjorts inte avslutas med utdelning förrän förvaltaren uttömt sina möjligheter att tvinga fram en sådan (prop. 1986/87:90 s. 323).

Tid för utdelning

Utdelning ska ske sedan all tillgänglig egendom i boet blivit förvandlad till pengar (11 kap. 2 § KonkL). Undantag görs dock för fast egendom och viss annan in-teckningsbar egendom som inte blivit såld. Lagtexten innebär inte ett krav på att borgenärerna alltid måste tillskiftas pengar. Lagens innebörd är i stället att förvaltaren inte får vänta med utdelning sedan all egendom förvandlats till pengar. I förarbetena uttalas vidare beträffande detta följande. Av 8 kap. 1 § framgår att förvaltaren ska sträva efter att förvandla all boets egendom till pengar. Om det i ett enskilt fall är förenligt med boets intressen att egendomen i stället för att säljas tilldelas en utdelningsberättigad borgenär som avräkning på vad denne har att fordra som utdelning föreligger i och för sig inte något hinder häremot, förutsatt givetvis att borgenären hellre vill ha betalt på det sättet och att värderingsfrågan inte är oklar (prop. 1986/87:90 s. 325).

Utdelning kan äga rum även om inte alla frågor med anknytning till konkursen slutligt har avgjorts. Sålunda kan utdelning ske även om en rättegång pågår angående en fordran i konkursen. (Enligt 11 kap. 10 § andra stycket KonkL får dock utdelning för en tvistig fordran inte betalas ut innan fordran är fastställd.) Inte heller en rättegång som kan medföra att boet tillförs ytterligare egendom hindrar utdelning. Detsamma gäller tvist t.ex. angående underhåll till gäldenären.

Det vanligaste torde emellertid vara att en konkurs avslutas först sedan alla frågor i denna slutligt avgjorts, också eventuella rättegångar. Utdelningsberättigade borgenärer tillgodoses i stället så långt det går med förskottsbetalningar.

Frågan om arvodet till förvaltaren ska prövas av domstolen samtidigt med utdelningsförslaget (14 kap. 9 § KonkL). Den

omständigheten att arvodesfrågan ännu inte har avgjorts hindrar alltså inte att ett utdelningsförslag upprättas.

15.8.3.1 Utdelningsförslag

Utdelningsförfarandet

Vid utdelning ska förvaltaren upprätta ett utdelningsförslag (11 kap. 4 § KonkL). För varje i förslaget upptagen borgenär ska anges beloppet av hans fordran jämte ränta, fordringens förmånsrätt samt den utdelning som belöper på fordringen. Har ett bevakningsförfarande inte ägt rum tas i utdelningsförslaget upp de borgenärer vilkas fordringar förvaltaren genom gäldenärens uppgifter eller på egen hand har skaffat sig kännedom om.

I den mån det finns tvistiga fordringar får förvaltaren i första hand försöka komma överens med de berörda borgenärerna, dvs. de som kan komma i fråga för utdelning. I sista hand får en tvistefråga avgöras genom domstolsprövning av utdelningsförslaget (11 kap. 6 § tredje stycket KonkL och 16 kap. 6 § andra stycket KonkL).

Särskild förvaltningsredogörelse

Utdelningsförslaget ska vara åtföljt av en särskild förvaltningsredogörelse. Redogörelsen ska visa hur mycket förvaltaren fått in för tillgångarna och hur stora kostnaderna varit. Dessutom ska framgå att både intäkter och kostnader belastar rätt förmånsrätt. Detta underlättar för borgenärerna att exempelvis bedöma om någon anmärkning bör ske därför att förvaltningskostnaderna belastat fel borgenär.

Ett utdelningsförslag har betydelse endast i fråga om borgenärernas inbördes rätt till de medel som föreslås ska utdelas. En borgenär som anser att ett större belopp borde ställas till förfogande för utdelning ska klandra förvaltarens slutredovisning.

Utdelningsförslaget med förvaltningsredogörelsen ska hållas tillgängligt för granskning hos konkursdomstolen och TSM. Domstolen ska dessutom kungöra att ett utdelningsförslag har upprättats. Detta dock först sedan TSM:s utlåtande över förvaltarens slutredovisning har kommit domstolen tillhanda. I kungörelsen ska anges de tider inom vilka invändningar mot utdelningsförslaget och klander av slutredovisningen ska framställas.

Utdelningsförslaget ska fastställas

Sedan tiden för invändningar mot utdelningsförslaget har gått ut ska domstolen fastställa utdelning enligt förslaget, om det inte framgår att det föreligger fel eller brist som inverkat på någons rätt (11 kap. 7 § KonkL). Domstolen kan i denna bedömning bortse från obetydliga fel eller brister. Det är inte

meningen att domstolen ska granska och pröva utdelningsförslaget mera ingående om det inte finns särskild anledning, t.ex. i form av invändningar från en borgenär eller påpekande från TSM. Myndigheten kan t.ex. ha ifrågasatt riktigheten av den tillämpning av förmånsrättslagen som ligger till grund för utdelningsförslaget.

Beslut om fastställelse av utdelning avser endast fordringarnas rätt till betalning i konkursen och har alltså inga rättsverkningar utöver detta.

Ett beslut får överklagas endast av den som framställt invändning mot utdelningsförslaget eller, om beslutet avviker från förslaget, av den som påverkas av ändringen (16 kap. 6 § andra stycket KonkL).

Utdelningsförslaget kan inte fastställas

Om domstolen anser att den inte kan fastställa utdelningsförslaget i oförändrat skick, kan den förfara på två sätt (11 kap. 7 § tredje stycket KonkL). Det ena är att domstolen själv gör behövliga jämkningar i förslaget och fastställer utdelning enligt det sålunda jämkade förslaget.

Detta alternativ kan komma till användning inte bara vid rena felräkningar utan också i andra situationer, t.ex. när en uppenbar felbedömning gjorts i fråga om en förmånsrätt. Ett annat fall är då domstolen sätter ned det arvode förvaltaren begärt.

Det andra alternativet som står domstolen till buds är att återförvisa utdelningsärendet till förvaltaren. I detta fall bör domstolen så långt som möjligt ange på vilka punkter förslaget behöver ändras. Förvaltaren blir bunden av dessa anvisningar. Det omgjorda utdelningsförslaget tillställs domstolen som ska underrätta berörda borgenärer om förslaget. Det nya förslaget behöver kungöras endast om det finns skäl till det.

Det kan påpekas att domstolen inte får underkänna det ursprungliga utdelningsförslaget, om den inte dessförinnan har berett de, som skulle bli lidande av en förändring, tillfälle att yttra sig. I första hand är det naturligtvis de borgenärer som kan få sin utdelning minskad som bör få tillfälle att yttra sig. Vidare gäller att domstolen får hålla förhandling för prövning av utdelningsförslaget. En förhandling kan hållas både på domstolens eget initiativ och på begäran av part.

Utbetalning av utdelningsmedel

Förvaltaren ska, så snart besluten rörande utdelningen och förvaltarens arvode vunnit laga kraft, tillställa borgenärerna de medel som tillkommer dem. Dessförinnan får medel som tillagts en borgenär i princip betalas ut endast om borgenären

ställer säkerhet. Staten behöver inte ställa säkerhet (11 kap. 9–11 §§ KonkL).

Medlen ska tillställas en borgenär under dennes senast kända adress. Har en borgenär inte nåtts genom det förfarande som lagen anger måste han själv ta initiativet till utbetalning. En borgenär förlorar sin rätt till utdelning, om han inte gör anspråk på medlen inom två år (11 kap. 12 § KonkL).

Förvaltaren är skyldig att sätta in boets medel på bank (7 kap. 18 § KonkL). Den ränta som belöper på ett visst utdelningsbelopp från dagen då utdelningsförslaget upprättades ska gottgöras borgenären.

15.8.3.2 Fördelning av konkursutdelning

I Skatteverkets arbete med att göra gällande statens fordringar i konkurs och bevaka fordringarnas rätt i konkursen ingår att kontrollera utdelningsförslag, ta emot medel från konkursförvaltaren samt tillse att medlen fördelas mellan fordringarna enligt vad som gäller därom.

Proportionering

Hur en konkursutdelning generellt ska fördelas mellan olika fordringar råder det ingen tvekan om. Av HD-avgörandena NJA 1977 s. 664 I och II följer, att om en borgenär erhåller utdelning för flera fordringar i samma konkurs är borgenären skyldig att från varje fordran avräkna så stor del av utdelningen som belöper på denna fordran. Med andra ord ska utdelningen avräknas proportionellt på respektive fordran. Detta gäller även i fråga om statens fordringar.

Skattekontofordringar

Beträffande skattekontofordringar gäller i verkställighets- och preskriptionshänseende att varje restfört underskottsbelopp är att se som en fordran. Samma sak får anses gälla i konkurs-sammanhang. Om inte särskild lagstiftning föreskriver annat ska alltså utdelning på flera skattekontofordringar fördelas proportionellt mellan fordringarna.

Skatteverkets uppfattning är att 1977 års rättsfall gäller även i fråga om utdelning på skattekontofordringar och anser inte att bestämmelsen i 16 kap. 9 § SBL om avräkning mot den sammanlagda skatteskulden kan läggas till grund för någon i förhållande till rättsfallen avvikande ordning.

15.8.3.3 Förskottsbetalning

Innan utdelning äger rum, får förvaltaren på eget initiativ eller på begäran av en borgenär betala ut utdelningsmedel i förskott (11 kap. 14 § KonkL). En förskottsbetalning är alltid att

betrakta som preliminär. Om det senare visar sig att borgenären inte är berättigad till den utdelning som betalats ut i förskott ska återbetalning ske till förvaltaren.

Om konkursförvaltaren av misstag gör en inbetalning till konkursgäldenärens skattekonto ska också en sådan inbetalning ses som en förskottsbetalning och återbetalning får ske om staten inte har rätt till utdelning. (Beträffande felinbetalning som konkursförvaltaren gör till konkursboets skattekonto gäller vad som står i Handledning för skattebetalning, avsnitt 18.15.)

En förskottsbetalning ska tas upp i utdelningsförslaget.

Förskottsbetalning ska utgå för en förmånsberättigad fordran om det lämpligen kan ske (11 kap. 15 § KonkL). Med anledning av detta är förvaltaren skyldig att självmant beakta om förutsättningar för förskottsbetalning av sådana fordringar föreligger.

Borgenärer vilkas fordringar saknar förmånsrätt har i princip rätt till förskottsbetalning om tillgångarna räcker till utdelning för deras fordringar med minst tio procent av fordringsbeloppen.

Har en borgenär begärt förskottsbetalning, kan förvaltaren kräva att borgenären ställer säkerhet för att medlen återbetalas. Om förvaltaren vägrar förskottsbetalning, får borgenären hänskjuta frågan till domstolen för prövning (11 kap. 16–17 §§ KonkL).

15.8.3.4 Efterutdelning

Blir medel tillgängliga för utdelning efter det att ett utdelningsförslag har upprättats, ska förvaltaren dela ut dem till borgenärerna (11 kap. 19 § KonkL). Medlen ska uppenbarligen härröra från en tillgång som normalt skulle ha ingått i konkursboet och inte ha förvärvats av gäldenären efter konkursens slut. Ett i praktiken inte så ovanligt fall är att skatt eller avgift återbetalas till gäldenären. HD har konstaterat att rätten till utdelning i konkurs inte preskriberas och borgenären ansågs berättigad till efterutdelning trots att hans fordran mot gäldenären personligen preskriberats sedan konkursen avslutats. Det avgörande var att han hade kunnat göra sin fordran gällande i det ursprungliga konkursförfarandet (NJA 2007 s. 280).

Vid efterutdelning ska hänsyn tas även till nytillkomna fordringar, t.ex. sådana fordringar som bevakats efter det att det ursprungliga utdelningsförslaget upprättades och därför inte fick någon utdelning då (NJA 2005 s. 71 och RÅB 34-10).

En efterutdelning kan göras på två olika sätt. Om det är oklart hur medlen ska fördelas, ska ett formellt förslag till efterutdelning upprättas och kungöras. I övriga fall får efterutdelning ske i förenklad form. Detsamma gäller när medlen inte räcker till kostnaderna för ett formellt förfarande. Den förenklade formen innebär att medlen översänds till den borgenär som har bäst rätt.

I förarbetena anges vissa exempel på fall då fördelningen normalt inte kan anses klar och fördelningen följaktligen bör ske i formell ordning (prop. 1986/87:90 s. 346). Ett fall är att konkursen tidigare skrivits av på grund av otillräckliga tillgångar och alltså utan att något utdelningsförslag upprättats. Ett annat fall är att en borgenär inför efterutdelningen har gjort gällande en ny fordran.

För att en formlös efterutdelning ska få ske krävs medgivande från TSM (11 kap. 21 § KonkL).

När fråga om efterutdelning blir aktuell, kan det gälla aktiebolag (eller andra juridiska personer) vilka är att anse som upplösta sedan konkursen avslutats utan överskott (25 kap. 50 § ABL). Om de nya tillgångarna då räcker till betalning så att alla borgenärer blir gottgjorda ska bolaget träda i likvidation (25 kap. 51 § ABL).

Regeln om att ett aktiebolag ska upplösas genom ett likvidationsförfarande trots att bolagets konkurs avslutats med ett överskott är ovillkorlig. Detsamma gäller för övrigt om ett aktiebolag i konkurs fått konkursen nedlagd efter frivillig uppgörelse eller ackord med borgenärerna.

15.8.4 Nedläggning

Rätten kan på ansökan av gäldenären besluta om nedläggning av en konkurs (12 kap. 1 § KonkL). Förutsättningen är att gäldenären kan visa att han kommit överens om betalningen av sina skulder eller på annat sätt träffat en uppgörelse med de borgenärer vars fordringar har bevakats. Detsamma gäller även om bevakning inte behövs därför att fordringarna är kända för förvaltaren.

En frivillig uppgörelse förutsätter inte att borgenärerna får full betalning men alla borgenärer måste vara med på att konkursen läggs ned. Det krävs inte heller att alla borgenärer träffar en och samma uppgörelse med gäldenären eller att den uppgörelse en borgenär träffar med gäldenären blir känd för de övriga.

Uppgörelsen med borgenärerna måste träffas innan domstolen beslutar om avskrivning. Det räcker inte med en överenskommelse innan beslutet vunnit laga kraft (NJA 2002 s. 629).

Domstolen ska höra förvaltaren innan den fattar sitt beslut. Konkurskostnaderna och andra skulder som boet har ådragit sig ska tas ur egendomen (12 kap. 2 § andra stycket KonkL). Först därefter ska den resterande egendomen i boet återställas till gäldenären.

Finns statliga fordringar bland gäldenärens skulder ska Skatteverket vid sin prövning av frågan göra en allmän bedömning av om nedläggning är att föredra framför ett normalt avslutande och i detta sammanhang bl.a. beakta vikten av att konkurskostnaderna kan hållas nere. Om boets tillgångar inte räcker till att betala konkurskostnader och massafordringar bör staten, som enligt 14 kap. 2 § KonkL är subsidiärt ansvarig för konkurskostnaderna, kräva att gäldenären betalar dessa innan samtycke till nedläggning av konkursen ges.

Vid nedläggning av konkurs beslutar tingsrätten att bolaget försätts i likvidation. Därefter kan bolagets verksamhet återupptas efter att bolagets revisor yttrat sig över upphörande av likvidationen (25 kap. 45 § ABL).

15.9 Förvaltarens slutredovisning

Bestämmelser om förvaltarens slutredovisning finns i 13 kap. KonkL. Inledningsvis stadgas här att en förvaltare ska avge en slutredovisning för sin förvaltning (13 kap. 1 § KonkL).

Det är dock inte bara i samband med avslutande av konkurs som slutredovisning ska lämnas. En sådan ska avges också i en del andra fall. Enligt 13 kap. 2 § KonkL ska förvaltaren lämna en slutredovisning i följande fall.

1. Om konkursbeslutet hävs av högre rätt. Redovisningen är i detta fall främst av intresse för gäldenären. Egendomen ska enligt 2 kap. 25 § KonkL återställas gäldenären sedan konkurskostnaderna betalats.
2. Om förvaltaren avgår före konkursens slut. Gäller även när det är fråga om flera förvaltare.
3. Om konkursen skrivs av på grund av otillräckliga tillgångar. Gäller även när kvarvarande medel överlämnas till en borgenär eller gäldenären enligt 10 kap. 4 § KonkL.

4. Om konkursen skrivs av därför att ingen fordran har gjorts gällande. Konkursen ska i det här fallet skrivas av enligt 10 kap. 3 § KonkL.
5. Vid utdelning och vid efterutdelning enligt 11 kap. 20 § KonkL.
6. Vid efterutdelning enligt 11 kap. 21 § KonkL. Skillnaden mellan de båda formerna för efterutdelning i 11 kap. 20 § och 11 kap. 21 § är att ett utdelningsförslag ska läggas fram enligt den förra paragrafen medan förfarandet enligt den senare är formlöst.
7. Om konkursen läggs ned efter frivillig uppgörelse. Egendomen ska återställas till gäldenären (12 kap. 1 § KonkL).
8. Om ackord har fastställts i konkursen. Också i detta fall ska egendomen överlämnas till gäldenären (12 kap. 24 § KonkL).

Slutredovisningen ska avges till TSM. Till redovisningen ska fogas de handlingar som är av betydelse för kontroll av denna. Konkursdomstolen och, i vissa fall, gäldenären ska få en kopia av slutredovisningen (13 kap. 3 § KonkL).

Slutredovisningen ska enligt huvudregeln avges snarast möjligt efter det att den aktiva delen av konkursförvaltningen avslutats (13 kap. 4 § KonkL). I utdelningskonkurser ska slutredovisning avges samtidigt som utdelningsförslaget läggs fram. När konkursen avslutas på annat sätt gäller andra regler.

Klander av slutredovisning

TSM och gäldenären får klandra slutredovisningen (13 kap. 7 § KonkL). Även en borgenär får klandra slutredovisningen, om hans rätt kan vara beroende av den. Klandret kan gälla åtgärder som förvaltaren vidtagit eller försummelser som kan läggas honom till last. Talan om klander ska väckas inom viss tid (tre månader från kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar alt tre månader från den dag då redovisningen kom in till rätten) genom stämning vid konkursdomstolen. En borgenär som väckt klandertalan har rätt att av konkursboet få ersättning för sina rättegångskostnader i den mån de täcks av vad som genom rättegången kommer boet tillgodo (13 kap. 9 § KonkL).

Klander av slutredovisningen är i princip det instrument en borgenär har att tillgå om han är missnöjd med förvaltningen.

15.10 Skadestånd

Allmänt

Frågor om skadeståndsansvar kan ibland komma upp i samband med konkursärenden. En borgenär som ger in en

obefogad konkursansökan kan bli skadeståndsskyldig, och en förvaltare som orsakar skada vid fullgörandet av sitt uppdrag kan också göras ansvarig. Frågor kring ansvar för obefogade konkursansökningar behandlas i avsnitt 14.17.

De allmänna skadeståndsreglerna framgår av skadeståndslagen (1972:207), (SkadestL). Förvaltares och borgenärs skadeståndsansvar i samband med konkurser finns dock specialreglerat i 17 kap. KonkL. Jämfört med SkadestL har förvaltaren ett större ansvar för s.k. ren förmögenhetsskada. Även jämkningsreglerna skiljer sig mellan de båda lagarna.

Adekvat kausalitet

För att någon ska kunna göras skadeståndsskyldig förutsätts att denne har orsakat en skada. Skadan ska dessutom normalt ha orsakats genom oaktsamhet eller uppsåt, och det ska föreligga ett orsakssamband mellan oaktsamheten och den skada som har uppkommit. Vidare ska orsakssambandet vara ”adekvat” (*adekvat kausalitet*).

Kravet på adekvat kausalitet gör att skadeståndsansvar inte följer av slumpmässiga orsakssamband. Om domstolen kommer fram till att det föreligger ett skadeståndsansvar kan detta jämkas, bl.a. om den skadelidande varit medvällande till skadan.

Utgångspunkten är vidare att det är arbetsgivaren som ska betala sådana skadestånd som en anställd orsakar vid fullgörande av tjänst, principalansvar.

Förvaltarens skadeståndsansvar

Konkursförvaltares skadeståndsansvar för skador för boet, borgenärerna och gäldenären regleras i 17 kap. 1 § KonkL. Speciallagstiftning har företräde, varför det är konkurslagens bestämmelser som ska tillämpas (1 kap. 1 § SkadestL).

En grundförutsättning för att kunna få ett skadestånd är att man kan bevisa att det föreligger en skada som på något sätt kan värderas i pengar. Om Skatteverket i något fall får anledning att överväga en ansvarsprocess mot en förvaltare krävs alltså att man kan visa vilken skada *staten* har drabbats av.

Det räcker inte med att visa att förvaltaren varit försumlig på något sätt och att konkursboet därför har förlorat pengar. Detta är endast en skada som drabbat konkursboet – dvs. borgenärskollektivet. Staten som enskild borgenär har endast drabbats av skada om försumligheten medför att staten får mindre utdelning i konkursen än den annars skulle ha fått.

Skattefordringar är oprioriterade och får ofta ingen utdelning, eller så blir endast en mindre del av skattefordran betald

genom utdelning. I en konkurs där det inte skulle ha blivit utdelning till oprioriterade borgenärer ens om förvaltaren gjort allting rätt, har staten alltså inte drabbats av skada även om förvaltaren genom oaktsamhet orsakat stora och onödiga kostnader för konkursboet. Därför får det antas bli i relativt få fall som en förvaltare kommer att anses ha orsakat en skada i form av minskad utdelning som är så stor att det är motiverat för Skatteverket att driva en ansvarsprocess.

Det kan dock finnas andra skador än minskad utdelning som gör att ansvar kan utkrävas av förvaltaren. Det kan exempelvis vara om förvaltaren genom sin försumlighet förlorat en process där Skatteverket ställt säkerhet. Skadan kan då förutom missad utdelning omfatta den del av säkerheten som har behövt tas i anspråk.

Oaktsamhets- prövningen

Förutom att det ska finnas en skada krävs för skadeståndsansvar att borgenären kan visa att förvaltaren orsakat denna genom minst oaktsamhet. Enligt förarbetena till konkurslagen ska bedömningen av en förvaltares handlande vara nyanserad. Hänsyn ska tas till de speciella förhållanden som råder i en konkurs, bl.a. att det kan finnas motstridiga intressen inom borgenärskollektivet (prop. 1986/87:90 s. 416).

Det faktum att förvaltaren har vidtagit någon åtgärd som medfört skadeståndsansvar för konkursboet innebär inte att förvaltaren automatiskt kan göras ansvarig. En rättslig felbedömning eller liknande behöver inte heller vara oaktsam, avgörande är hur förvaltaren utrett frågan innan han drog sin slutsats.

Då man i en skadeståndsprocess mot förvaltare ska pröva om denne varit oaktsam är en viktig utgångspunkt vad förvaltaruppdraget går ut på – att avveckla konkursboet till bästa möjliga ekonomiska resultat. Det regelverk som förvaltaren har att följa har också betydelse för oaktsamhetsprövningen. Att bryta mot en regel är dock inte automatiskt oaktsamt eller skadeståndsgrundande. Dels kan regeln sakna samband med den skada som senare uppkom, dels kan förvaltaren ha haft godtagbara skäl för sitt beslut. Dessutom kan ett skadestånd vara uteslutet eller jämkas om den borgenär som senare drabbades av skadan kunde ha förhindrat skadan.

Exempelvis ska en förvaltare samråda med berörda borgenärer i viktiga frågor. En förvaltare som fattar beslut utan att ta in synpunkter från borgenärerna får anses ta på sig ett större ansvar för att det beslut han fattar är det bästa. Det bör då normalt gå ganska lätt att bevisa att förvaltaren varit oaktsam

om beslutet ledde till skada. Har å andra sidan förvaltaren informerat om sitt beslut på något sätt kan detta medföra att förvaltaren inte ska anses oaktsam, eller att han i och för sig var oaktsam men att skadeståndet ska jämkas.

I NJA 2001 s. 99 blev en konkursförvaltare skadeståndsskyldig sedan han fullföljt byggnationer utan att höra borgenärerna, och de ökade kostnaderna minskade utdelningen. NJA 2005 s. 443 (se utförligt referat nedan) hade också sin grund i uteblivet samråd, men där jämkades skadeståndet därför att borgenären hade kunnat förhindra skadan.

En skada som har sin grund i ett förvaltarbeslut fattat efter samråd bör normalt vara svårare för en borgenär att få skadestånd för. Han var ju då med på beslutet när det fattades.

Att missa tidsfrister, eller att vidta eller underlåta åtgärder utan att ha kontrollerat rättsläget är normalt oaktsamt och skadeståndsgrundande om detta har orsakat en skada och det inte finns kvalificerade mothänsyn. Tidsbrist eller överbelastning är normalt inte ursäktande. En felbedömning av rättsläget är inte automatiskt oaktsamt. Särskilt då rättsläget är oklart, eller om en bevisfråga är avgörande kan det vara svårt att anse att felbedömningen är oaktsam och skadeståndsgrundande.

Har förvaltaren begärt av en borgenär att säkerhet ska ställas för en process och därefter förlorar processen kan det finnas anledning att titta närmare på om ett skadestånd kan vara aktuellt.

Jämkning av skadeståndet

Ett skadestånd kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt (17 kap. 1 § KonkL).

Tittar man på jämningsreglerna i SkadestL finns där även med att den skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden kan utgöra jämningsgrund. Detta är alltså inte uttryckligen grund för jämkning enligt konkurslagen, men enligt förarbetena kan omständigheterna i det enskilda fallet ändå vara sådana att jämkning bör ske (prop. 1986/87:90 s. 417). Förvaltarna ska dock ha ansvarsförsäkring som täcker eventuellt skadeståndsansvar vilket normalt medför att jämkning på denna grund inte bör ske.

En mer frekvent jämningsgrund torde vara att den skadelidande på något sätt varit medvällande till den skada som har uppstått. I konkurser förutsätts borgenärerna vara aktiva, exempelvis genom att anmärka mot en bevakning eller invända mot ett utdelningsförslag. Utnyttjar inte borgenären sin

möjlighet att under konkursen förhindra att skada uppkommer kan detta motivera ett jämkat skadestånd på grund av medvällande. Skadeståndet kan också jämkas till noll (prop. 1986/87:90 s. 416).

Skadeståndstalan

En skadeståndstalan väcks genom klander av slutredovisningen vid den tingsrätt där konkursen är eller har varit anhängig. För att en borgenär ska få klandra slutredovisningen krävs att hans rätt kan vara beroende av redovisningen. Talan ska väckas inom tre månader från det att kopian av redovisningen kom in till rätten, eller i vissa fall den dag rätten bestämt (17 kap. 2 § samt 13 kap. 7 § KonkL).

NJA 2005 s. 443

Konkursförvaltaren uppmärksammade en större betalning till en advokatfirma en månad innan konkursen. På förvaltarens fråga om betalningen var återvinningsbar svarade advokaten nekande och uppgav bl.a. att arbetet avsett åtgärder med anledning av bolagets dåliga ekonomi. I förvaltarberättelse veckan därpå angavs att betalningen eventuellt var återvinningsbar och skulle utredas ytterligare. En tid därefter gav förvaltaren advokaten beskedet att betalningen inte bedömts vara återvinningsbar. Något samråd hölls inte med staten som var närmast berörd borgenär, och som yrkade skadestånd.

HD konstaterade att det funnits grund för återvinning. I fråga om det varit oaktsamt att underlåta att väcka talan konstaterades bl.a. att det

”... i praxis har angetts att förvaltaren kan bli tvungen att under svårbedömda förhållanden träffa affärsmässiga avgöranden samt att han i sådana fall måste ha ett beaktansvärt handlingsutrymme och inte kan bli ersättningskyldig så snart ett beslut visar sig vara ofördelaktigt för konkursboet eller någon borgenär.” Och vidare ”För att den rent juridiska bedömningen skall vara skadeståndsgrundande får också anses krävas att den inte anses endast framstå som felaktig utan uppenbart felaktig.”

Förvaltaren hade konsulterat kollegor och analyserat rättsläget noggrant innan hon tog ställning. Redan underlåtenheten att väcka talan om återvinning utgjorde inte skadeståndsgrundande oaktsamhet.

HD prövade därefter om det var skadeståndsgrundande oaktsamhet att hon inte samrått med staten i återvinningsfrågan. Beloppet var betydande och hon hade uppmärksammat betalningen och utrett möjligheterna till återvinning, och borde

ha hört statens inställning. Förvaltaren hade bedömt att återvinning inte var möjlig, och det var inte möjligt för staten att vid ett samråd tvinga henne till en återvinningsprocess. Hennes agerande innebar dock att staten inte informerades om att det inte skulle bli någon återvinningsprocess, vilket medförde ett skadeståndsansvar för de adekvat orsakade skador detta medfört. Effekten var att staten inte inom föreskriven tid utnyttjade sin subsidiära talerätt, vilket HD kunde konstatera att staten annars skulle ha gjort.

Skadeståndet jämkades dock till hälften. Av förvaltarberättelsen framgick att betalningen eventuellt var återvinningsbar och skulle utredas. Först gav detta staten anledning att inte själv agera, men när återvinningsfristen närmade sig sitt slut borde staten ha kontaktat förvaltaren eftersom hon inte hörts av. Detta hade man inte gjort. Därför jämkade HD skadeståndet till hälften.

16 Betalningsansvar för annans skulder till det allmänna

16.1 Inledning

SBL:s regler

Reglerna i SBL om företrädaransvar kan bara tillämpas av staten för de skatter och avgifter för vilka det särskilt stadgats, se Handledning för företrädaransvar, 2009. För vissa offentligt-rättsliga fordringar är det därför inte möjligt med företrädaransvar enligt SBL:s bestämmelser. De beloppsmässigt största fordringarna för vilka företrädaransvar enligt SBL inte är möjligt är regressfordringar på grund av utbetald lönegaranti, se avsnitt 20. Inte heller är det möjligt med företrädaransvar enligt SBL när det gäller återkrav av ROT-avdrag enligt lagen 2009:194 om förfarande vid skattereduktion. Som ett skydd för borgenärer i allmänhet finns ett antal civilrättsliga bestämmelser som gör det möjligt att ålägga annan än gäldenären betalningsansvar för gäldenärens skulder. Dessa bestämmelser kan tillämpas även när det gäller skatteskulder (NJA 2009 s. 221).

Det kan därför i vissa fall finnas skäl för Skatteverket att föra talan om personligt betalningsansvar grundat på annan bestämmelse än den i SBL. Som framgår av 8 BorgL är det Skatteverket som företräder staten även i dessa situationer, dock under förutsättning att fordringen handläggs som allmänt mål.

Vid tillämpning av borgenärsskyddsreglerna måste observeras att dessa har olika konstruktioner bl.a. med hänsyn till vem som har rätt att föra talan. Vissa regler (t.ex. de som handlar om underlåtenhet att vidta åtgärder i samband med kapitalbrist och de som handlar om skadestånd) ger den borgenär som lidit skada rätt att själv föra talan för egen räkning. Dessa regler kan tillämpas även av Skatteverket (dock att verket inte kan föra talan om skadestånd mot den som dömts för skattebrott). Andra regler skyddar borgenärerna indirekt på så sätt att det är den drabbade juridiska personen som ska föra talan. Som

exempel på sådana regler kan nämnas de om värdeöverföringar från aktiebolag (17 kap. ABL). Vill en borgenär ha en talan till stånd i en sådan situation får borgenären begära bolaget i konkurs varefter konkursförvaltaren för talan.

16.2 Aktiebolagslagen

16.2.1 2 kap. ABL; bildande av aktiebolag

Bildande av aktiebolag

Innan ett aktiebolag har registrerats i aktiebolagsregistret kan det inte förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter (2 kap. 25 ABL).

Uppkommer en förpliktelse genom någon åtgärd som vidtas i bolagets namn före registreringen, svarar de som vidtagit åtgärden eller deltagit i beslutet om den solidariskt för förpliktelsen. När bolaget har registrerats, övergår ansvaret på bolaget, om förpliktelsen följer av stiftelseurkunden eller har kommit till efter det att bolaget bildades (2 kap. 26 ABL). Talerätt enligt denna bestämmelse har respektive borgenär. Skatteverket torde inte påföra ännu inte registrerade bolag några skatter eller avgifter. Det bör därför inte vara aktuellt för Skatteverket att tillämpa denna bestämmelse.

16.2.2 17 kap. ABL; värdeöverföringar

Värdeöverföringar

Lagens 17 kap. handlar om värdeöverföringar från bolaget. Med värdeöverföringar avses vinstutdelning, förvärv av egna aktier (med visst undantag), minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna och annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget (1). Det finns särskilda bestämmelser om överföring av tillgångar i samband med fusion eller delning av aktiebolag och om utskiftning vid likvidation.

Det regleras särskilt i lagen hur värdeöverföringar ska gå till. En värdeöverföring får inte äga rum om det inte efter överföringen finns full täckning för bolagets bundna egna kapital. Beräkningen ska grunda sig på den senast fastställda balansräkningen med hänsyn taget till ändringar i det bundna egna kapitalet som har skett efter balansdagen. Dessutom krävs att värdeöverföringen är försvarlig med hänsyn till vissa i bestämmelsen angivna krav (3).

Ett bolag får i princip endast lämna gåvor för allmännyttiga ändamål (5).

Återbäring Om en värdeöverföring har skett i strid med bestämmelserna ska mottagaren återbära vad han har uppburit. En förutsättning är att bolaget visar att mottagaren insåg eller borde ha insett att värdeöverföringen stod i strid med ABL. Är det fråga om en ”annan affärshändelse” och denna affärshändelse inte är en tillåten gåva krävs dessutom att bolaget visar att motparten insåg eller borde ha insett att transaktionen innefattade en värdeöverföring (6).

Brist vid återbäring Om det uppkommer någon brist vid återbäring hos betalningsmottagaren är de personer som har medverkat till beslutet om värdeöverföring ansvariga för denna. Detta gäller även de som har medverkat till att verkställa beslutet eller till upprättandet eller fastställandet av en oriktig balansräkning som legat till grund för beslutet om värdeöverföring. För detta subsidiära ansvar förutsätts i fråga om styrelseledamot, verkställande direktör, revisor, lekmannarevisor och särskild granskare uppsåt eller oaktsamhet. När det gäller aktieägare eller annan krävs uppsåt eller grov oaktsamhet.

Subsidiärt ansvar Subsidiärt ansvar har även den som tagit emot egendom från den primärt ansvarige. För detta ansvar krävs att den förstnämnde hade vetskap om att det han tog emot harrörde från en olaglig värdeöverföring (7).

Talerätt Som framgår av praxis är det bolaget som har talerätt enligt bestämmelserna om olaglig värdeöverföring (6). Har bolaget försatts i konkurs är det konkursförvaltaren som kan utöva talerätten.

Däremot har inte en borgenär någon talerätt enligt dessa bestämmelser. Skulle Skatteverkets borgenärsutredning tyda på att det finns möjlighet att föra talan om olaglig värdeöverföring är enda möjligheten att få en talan till stånd att begära bolaget i konkurs.

Bestämmelserna om värdeöverföringar (enligt tidigare terminologi vinstutdelning) har tillämpats i en rad fall; se t.ex. NJA 1951 s. 6, 1995 s. 742, 1997 s. 418 och 1999 s. 426. I samtliga dessa fall är det bolagets konkursförvaltare som, med växlande framgång, har fört talan. (I NJA 1997 s. 418 ogillades konkursboets talan mot en bank.)

16.2.3 21 kap. ABL; lån m.m. från bolaget

Lån från aktiebolag Bestämmelser om lån från bolaget till aktieägare m.fl. finns i 21 kap. Enligt huvudregeln får ett bolag inte lämna penninglån till vissa närstående fysiska eller juridiska personer (se

definitionen i 1). Bolaget får inte heller ställa säkerhet för ett penninglån som upptas av någon av de uppräknade personerna. Inte heller får bolaget – med vissa i lagtexten angivna undantag – ge förskott eller ställa säkerhet för att någon av de uppräknade personerna (eller närstående till dessa) ska förvärva aktier i bolaget eller ett överordnat bolag i samma koncern. Det finns särskilda undantagsregler för kommuner m.fl. (2). Skatteverket får medge undantag från dessa förbud. För aktiebolag som står under Finansinspektionens tillsyn prövas dessa frågor av inspektionen. Innan Skatteverket (eller Finansinspektionen) avgör ärendet ska bolagets kända borgenärer höras. Dispens från förbuden får bara medges om det finns synnerliga skäl för detta (8–9 §).

Om ett aktiebolag har gett förskott eller lämnat lån i strid med ABL:s bestämmelser ska mottagaren återbära vad han har uppburit. Har säkerhet ställts i strid med bestämmelserna gäller inte rättshandlingen mot bolaget om bolaget visar att mottagaren av säkerheten insåg eller bort inse att den var olaglig (11).

Talerätt

Som framgår av praxis är det bolaget som har talerätt enligt bestämmelserna om olagligt lämnande av lån eller ställande av säkerhet. Har bolaget försatts i konkurs är det konkursförvaltaren som kan utöva talerätten. Däremot har inte en borgenär någon talerätt enligt dessa bestämmelser.

Bestämmelsen har tillämpats vid några tillfällen; se t.ex. NJA 1999 s. 426 och RÅ 2003 ref. 60.

16.2.4 25 kap. ABL; likvidation

Kontrollbalans- räkning

Bolagets styrelse ska enligt 13 genast upprätta och låta bolagets revisor granska en kontrollbalansräkning (KBR)

1. när det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade aktiekapitalet eller
2. när det vid verkställighet enligt 4 kap. UB visat sig att bolaget saknar utmätningsbara tillgångar.

En KBR ska upprättas enligt ÅRL. Vissa justeringar får dock göras (14). Detta innebär att tillgångar i KBR kan få tas upp till ett högre värde än i den ordinarie redovisningen. På samma sätt kan vissa skulder och avsättningar få tas upp till ett lägre värde. En KBR ska undertecknas av styrelsen.

Om KBR utvisar att bolagets eget kapital understiger hälften av det registrerade ska styrelsen snarast möjligt kalla till en bolagsstämma som ska pröva om bolaget ska gå i likvidation

(första kontrollstämman). Vid denna första kontrollstämma ska bl.a. KBR och revisorns yttrande över denna läggas fram (15).

Kontrollstämmor

Vid den första kontrollstämman ska prövas huruvida den upprättade KBR utvisar att det egna kapitalet uppgår till minst det registrerade aktiekapitalet eller inte. Om det egna kapitalet uppgår till minst det registrerade kan bolaget fortsätta sin verksamhet. Om KBR däremot visar att det egna kapitalet understiger det registrerade har stämman att antingen besluta att bolaget ska träda i likvidation eller att hänskjuta frågan om bolagets likvidation till en andra kontrollstämma. Denna andra kontrollstämma ska äga rum inom åtta månader från den första kontrollstämman. Inför denna andra kontrollstämma ska styrelsen upprätta en ny KBR och låta bolagets revisor granska den. Den nya KBR och revisorns yttrande över denna ska läggas fram på den andra kontrollstämman (16).

Ett bolag som har ett högre registrerat aktiekapital än lägsta tillåtna kan också undvika tvångslikvidation genom att sänka sitt registrerade aktiekapital. Har man täckning för hela det nedjusterade aktiekapitalet föreligger inte längre någon skyldighet att upprätta KBR.

Om någon andra kontrollstämma inte hålls inom den angivna tidsfristen, åtta månader räknat från den första kontrollstämman, kan tingsrätten besluta att bolaget ska gå i likvidation. Detsamma gäller om en andra kontrollstämma väl har hållits men den upprättade KBR inte har granskats av bolagets revisor eller inte utvisar att det egna kapitalet uppgick till det registrerade och att stämman inte heller har beslutat att bolaget ska gå i likvidation. Rätt att ansöka om tvångslikvidation har styrelsen, en styrelseledamot, verkställande direktören, en revisor i bolaget eller en aktieägare (se NJA 2002 s. 112) (17). En borgenär har däremot inte rätt att ansöka om tvångslikvidation.

Personligt betalningsansvar

Personligt betalningsansvar för styrelsens ledamöter uppkommer om styrelsen har underlåtit att

1. upprätta och låta bolagets revisor granska en KBR (13–14 §)
2. sammankalla en första kontrollstämma (15) eller
3. i enlighet med 17 ansöka om att bolaget ska gå i likvidation.

Styrelseledamöternas ansvar är solidariskt. Ansvaret gäller de förpliktelser som uppkommer för bolaget under den tid som

underlåtenheten består. En styrelseledamot som har betalat kan i princip göra gällande regressrätt mot övriga i styrelsen, förutsatt att styrelseledamöterna anses som medansvariga (NJA 2009 s. 221).

Den som med vetskap om styrelsens underlåtenhet handlar på bolagets vägnar svarar solidariskt med styrelsens ledamöter för de förpliktelser som därigenom uppkommer för bolaget.

Den som kan visa att han inte varit försumlig kan inte göras ansvarig enligt ovan. Bevisbördan för detta ligger hos den som gör gällande att han inte varit försumlig.

Grundas ansvarstalan på ett påstående om kapitalbrist gäller ansvaret endast om bolagets eget kapital understeg hälften av det registrerade vid den tidpunkt då skyldigheten att upprätta KBR uppkom (13 1 p).

Ansvaret gäller inte heller om bolagets eget kapital hade stigit över denna gräns efter den angivna tidpunkten men innan KBR senast skulle vara upprättad (18).

En aktieägare som med vetskap om att bolaget är skyldigt att gå i likvidation enligt 17 deltar i beslut att fortsätta bolagets verksamhet ansvarar solidariskt med styrelseledamöterna för de förpliktelser som uppkommer efter den andra kontrollstämman (19).

Vid tillämpningen av dessa regler har HD ansett att bevis-skyldigheten för att faktisk kapitalbrist förelegat vid en viss tidpunkt åvilar borgenären. Borgenären åtnjuter dock en viss bevislättning i förhållande till vad som normalt gäller vid tvistemål. I båda rättsfallen NJA 1988 s. 620 och 1993 s. 484 ogillades kärandenas yrkanden. I det sistnämnda hade gäldenärsbolaget inte upprättat någon KBR. Svarandena gjorde gällande att om KBR hade upprättats hade gäldenärsbolaget tagit upp utvecklingskostnader som en tillgång i sådan utsträckning att aktiekapitalet i erforderlig mån funnits i behåll. Käranden ansågs inte ha visat motsatsen. Käromålet lämnades därför utan bifall. Även i Svea hovrätts dom, RÅB 6-08, ogillades käromålet på den grund att käranden inte lyckats visa att skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning inträtt.

Motsatt blev utgången i NJA 2005 s. 792. I detta fall gjorde svaranden gällande att ett aktieägartillskott skulle avhjälpa kapitalbristen. Eftersom någon revisorsgranskning inte skett godtog inte invändningen varför käromålet bifölls.

Borgenären har även bevisbördan för att det fanns skäl för styrelsen att vid en viss tidpunkt anta att bolagets eget kapital understeg hälften av det registrerade (NJA 2009 s. 210).

Talerätt

Talan om personligt ansvar enligt dessa bestämmelser ska föras av respektive borgenär. I rättsfallet NJA 2003 s. 390 fann HD att den som dömts för skattebrott inte var skyldig att utge skadestånd enligt 2 kap. 2 skadeståndslagen till staten för undandragen skatt. I domskälen uttalade HD att reglerna om företrädaransvar i SBL fick anses uttömmande reglera möjligheterna att utkräva undandragen skatt av annan än den skattskyldige. Mot bakgrund av detta uttalande och viss diskussion utfärdades 2005-12-08 en skrivelse (dnr 131 674897-05/111). I skrivelsen klargjordes Skatteverkets uppfattning är att staten även i fortsättningen kan återropa bestämmelsen i (dåvarande) 13 kap. 17 ABL för att utkräva betalning av bolagets företrädare. Lämpliga indikationer på att en styrelseledamot enligt 25 kap. ABL skulle kunna göras personligen ansvarig för bolagets skulder är att bolaget befunnits sakna utmätningsbara tillgångar alternativt att bolaget har försatts i konkurs och förvaltaren i sin förvaltarberättelse pekat på överträdelse av bestämmelserna i nämnda kapitel. En annan indikation kan vara att det i en oren revisionsberättelse påpekas att aktiekapitalet helt eller delvis har förbrukats. Med hänsyn till hur HD lagt bevisbördan bör ytterligare utredning finnas till stöd för ett påstående om kapitalbrist.

Rättspraxis i övrigt

I boken *Företag i kris* (Oppenheimer, Blomberg, Bruhn och Reiner) finns en utförlig rättsfallsöversikt avseende tillämpningen av de nu aktuella ansvarsbestämmelserna.

16.2.5 29 kap. ABL; skadestånd

Skadestånd enligt ABL

En stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör som uppsåtligen eller av oaksamhet skadar bolaget när han fullgör sitt uppdrag ska ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom att vederbörande överträder ABL, ÅRL eller bolagsordningen (29 kap. 1).

Enligt en i samma paragraf intagen skadeståndsregel, som skyddar aktieköpare m.fl., kan skadeståndsskyldighet även inträda för ovanstående personer om bolaget upprättat prospekt och vissa andra erbjudandehandlingar.

En revisor, lekmannarevisor eller särskild granskare är ersättningskyldig enligt samma grunder som en styrelseledamot. Revisorn är även ansvarig för skador som uppsåtligen

eller av oaktsamhet vållas av revisorns medhjälpare. Revisorns skadeståndsskyldighet kan dock falla bort på grund av reglerna om penningtvätt m.m. då revisorn i dessa fall dessutom måste ha haft skälig anledning att anta att det var fråga om oriktiga uppgifter (2). Även det revisionsbolag i vilket revisorn är verksam kan göras ansvarigt.

En aktieägare ska ersätta skada som han eller hon uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en annan aktieägare eller någon annan genom att medverka till överträdelse av ABL, årsredovisningslagen eller bolagsordningen (3).

Jämkningsregel

Ett skadestånd kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt (5).

Är flera ansvariga för samma skada är huvudregeln att ansvaret är solidariskt. Den som betalat har i princip regressrätt mot de övriga (6).

Talerätt

Enligt dessa bestämmelser har såväl bolaget, i praktiken konkursboet, som skadelidande aktieägare och borgenärer talerätt, se t.ex. NJA 1979 s. 157.

I praxis har en revisor ansetts skadeståndsskyldig gentemot en bank genom att revisorn medverkade till en vilseledande värdering av bolagets tillgångar vilket påverkade kreditgivningen, NJA 1996 s. 224) I ett annat mål tillerkändes en bank skadestånd av en revisor på grund av felaktiga uppgifter i ett bolags årsredovisning, NJA 1998 s. 734. I det sistnämnda fallet liksom i NJA 2006 s. 136 var frågan om jämkning på grund av medvållande uppe till prövning.

Det är alltså möjligt för Skatteverket att som borgenär föra skadeståndstalan enligt 29 kap. ABL även mot sådana personer som inte är företrädare för bolaget, t.ex. en revisor. En förutsättning är givetvis att vederbörande uppsåtligen eller av oaktsamhet, som inte behöver vara grov, har skadat Skatteverket.

16.2.6 Övrigt

Kommentar till ABL

Andersson, Johansson och Skog har skrivit en utförlig kommentar till Aktiebolagslagen. Kommentaren, som är tillgänglig via Zeteo, innehåller även en utförlig litteraturlista.

Några föreslagna ändringar i ABL

I betänkandet Förenklningar i aktiebolagslagen m.m. (SOU 2009:34) s. 21, 235 f. föreslås bl.a. att privata aktiebolag får utökade möjligheter att förvärva egna aktier. Borgenärsskyddet föreslås bli beaktat genom att betalningen för aktierna inte får

överstiga vad som är disponibelt för vinstutdelning och genom en särskild beslutsordning (s. 21 och s. 235 f.). Vidare föreslås att privata aktiebolag ska få utökade möjligheter att genomföra närståendelån och förvärvslån. För att borgenärernas intressen ska tillgodoses ska reglerna utformas med hänsyn till lagens kapitalskyddsregler (s. 241–251). Dessutom föreslår utredningen ett förenklat likvidationsförfarande för upplösning av privat aktiebolag som alternativ till frivillig likvidation. För att ge borgenärerna ett visst skydd krävs att till ansökan bifogas intyg från SKV och KFM att bolaget inte har några skulder (s.253–266).

I departementspromemorian Fyra aktiebolagsrättsliga frågor (Ds 2010:89 finns ett förslag innebärande bl.a. att värdeöverföring inte ska få ske om den bundna överkursfonden minskas.

16.3 Ansvarsgenombrott utan stöd av lag

Ansvars- genombrott

I några fall har borgenärer utan uttryckligt stöd i lag lyckats göra sina fordringar mot ett aktiebolag gällande även mot bolagets ägare.

Det grundläggande rättsfallet är NJA 1947 s. 647. I detta fall hade fem juridiska personer, kraftverksägare, bildat ett aktiebolag, intressentbolaget. Intressentbolagets verksamhet bestod i att driva en dammanläggning. Dammanläggningen utnyttjades av kraftverksägarna. Dessa betalade ingen ersättning för utnyttjandet. Däremot stod kraftverksägarna för intressentbolagets driftkostnader. Intressentbolaget dömdes att betala skadestånd till en tredje man., en markägare. Intressentbolaget kunde inte betala det utdömda skadeståndet utan försattes sedermera i konkurs. Markägaren väckte då talan mot kraftverksägarna. HD fann, bl.a. mot den bakgrunden att intressentbolaget inte utövat någon självständig verksamhet, att kraftverksägarna var ansvariga för intressentbolagets skuld till markägaren.

Rekvisiten

Med ledning av detta rättsfall har Knut Rodhe (i Festskrift till Jan Hellner, s. 481 ff.) ställt upp tre rekvisit för att ansvarsgenombrott ska kunna göras gällande:

1. Bolaget ska inte ha något självständigt affärsmässigt syfte.
2. Bolaget ska inte ha någon självständig förvaltning.
3. Bolaget ska vara underkapitaliserat i förhållande till den verksamhet det skulle bedriva.

Skatteverket har med framgång drivit ett mål om ansvarsgenombrott enligt dessa principer (RÅB 32-10: I detta fall hade ett varv (moderbolaget) bildat ett dotterbolag i vilket en stor del av moderbolagets arbetare var anställda. Moderbolaget ägde alla aktier i dotterbolaget. Dotterbolaget var underkapitaliserat. Dotterbolaget hade ingen egentlig ledning utan alla beslut togs av moderbolaget. Hovrätten skrev i sina domskäl bl.a. ”den verksamhet som (dotterbolaget) drivit till sin art inte på något sätt synes ha skiljt sig från vad som kan anses vara normalt för en personalavdelning inom moderbolaget. Det synes med andra ord vara fråga om en ren skentransaktion.” Moderbolaget förpliktades därför att betala dotterbolagets skulder till staten (arbetsgivaravgifter).

Ingen lagreglering

Det har därefter varit aktuellt av lagreglera denna typ av ansvarsgenombrott. I betänkandet Ansvarsgenombrott (SOU 1987:59) föreslog Betalningsansvarskommittén en allmän regel om ansvarsgenombrott. Efter kritik från bl.a. Lagrådet ledde betänkandet dock inte till någon sådan lagstiftning. I stället fick Aktiebolagskommittén i uppdrag att utreda och föreslå bestämmelser om ansvarsgenombrott. I slutbetänkandet Ny aktiebolagslag (SOU 2001:1) övervägde kommittén olika lagstiftningsmodeller för ansvarsgenombrott men kom till slutsatsen att inte lägga fram något förslag om en generell regel om ansvarsgenombrott. Regeringen gjorde samma bedömning och någon generell regel om ansvarsgenombrott i ABL kom därför inte att införas.

16.4 Årsredovisningslagen

Årsredovisningslagen

Enligt 8 kap. 12 ÅRL svarar styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt för sådana förpliktelser som uppkommer för bolaget sedan femton månader förflutit efter räkenskapsårets utgång och bolaget då inte sänt in kopia av årsredovisning och revisionsberättelse till Bolagsverket.

Ansvar är i princip strikt. Styrelseledamot eller verkställande direktör går dock fri från ansvar om han eller hon visar att underlåtenheten att sända in handlingarna inte beror på försummelse från honom eller henne. Bevisbördan för detta ligger på styrelseledamoten respektive verkställande direktören. Som exempel på omständigheter som kan medföra ansvarsbefrielse kan nämnas att styrelseledamoten eller verkställande direktören felaktigt fått information om att årsredovisningen har skickats till Bolagsverket. Likaså torde allvarlig sjukdom eller liknande kunna medföra ansvarsbefrielse, jfr prop.

1990/91:198, om vissa ändringar i aktiebolagslagen. Ansvar uppkommer inte heller för sådana förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna har kommit in till Bolagsverket.

Talerätt

Den borgenär vars förpliktelse inte har infriats har talerätt.

Bestämmelsen synes inte ha varit föremål för prövning av någon överinstans. (Rättsfallet NJA 2004 s. 618 avser samma underlåtenhet men ur ett straffrättsligt perspektiv.)

16.5 Lagen om ekonomiska föreningar

Även EFL innehåller några bestämmelser enligt vilka styrelseledamöter m.fl. i vissa situationer kan bli personligen ansvariga för föreningens skulder.

Före registrering

Om en förpliktelse uppkommer genom en åtgärd på föreningens vägnar före det att föreningen har registrerats hos Bolagsverket, svarar de som har beslutat eller deltagit i åtgärden solidariskt för förpliktelsen. När föreningen registreras övergår dock ansvaret på föreningen under förutsättning att förpliktelsen tillkommit efter det att föreningen bildats (2 kap. 4).

Respektive borgenär har talerätt enligt denna bestämmelse.

Olovlig utbetalning

Om utbetalning har skett till någon föreningsmedlem eller någon annan i strid mot föreningslagen är betalningsmottagaren skyldig att betala tillbaka vad han mottagit jämte ränta. Hade betalningsmottagaren skälig anledning att anta att utbetalningen var en laglig överskottsutdelning är han dock inte återbetalningsskyldig.

Om återbetalningsskyldighet har fastställts men betalningsmottagaren visats inte kunna betala tillbaka inträder ett subsidiärt ansvar för de personer som har medverkat till att besluta om eller verkställa utbetalningen. Samma ansvar kan drabba dem som har upprättat eller fastställt en oriktig balansräkning som har legat till grund för beslutet (10 kap. 7).

Likvidation

Regler om likvidation och upplösning återfinns i 11 kap. Reglerna påminner om vad som gäller för aktiebolag (och stiftelser). Underlåtenhet att följa reglerna kan medföra personligt betalningsansvar för föreningens förpliktelser (3).

Talerätt

Talerätt har respektive borgenär.

- Skadestånd** Regler om skadestånd finns i 13 kap:
En styrelseledamot eller verkställande direktör som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet skadar föreningen när han fullgör sitt uppdrag ska ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas föreningsmedlem eller någon annan genom överträdelse av EFL eller tillämplig årsredovisningslag eller genom överträdelse av stadgarna (1).
- Revisor** Även en revisor kan åläggas ersättningskyldighet enligt samma grunder. Revisorn ansvarar även för sina medhjälpare (2).
En föreningsmedlem eller en röstberättigad som inte är föreningsmedlem är skyldig att ersätta den skada som han genom att medverka till överträdelse av EFL eller stadgarna uppsåtligen tillfogar föreningen, en medlem eller någon annan (3).
Ett skadestånd kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt (4).
Är flera skadeståndsskyldiga är huvudregeln att de ska göras solidariskt ansvariga (4).
Talan mot styrelseledamot eller förvaltare om skadestånd som inte grundas på brott kan inte väckas senare än tre år efter utgången av det räkenskapsår under vilket det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan fattades eller vidtogs. När det gäller motsvarande talan mot revisor räknas tiden från det att revisionsberättelsen kom styrelsen eller förvaltaren till handa. För talan mot föreningsmedlem eller annan röstberättigad gäller en tidsfrist om två år räknat från beslutet eller åtgärden (6).
- Talerätt** Talerätt enligt dessa bestämmelser har den som tillfogats skada. Skada kan tillfogas föreningen som sådan, en föreningsmedlem eller ”annan”. En ”annan” bör kunna vara en borgenär, t.ex. Skatteverket.
Om föreningen har försatts i konkurs har även konkursboet talerätt.
Bestämmelserna synes inte ha tillämpats särskilt ofta, se dock NJA 1998 s. 438 där en förening förde skadeståndstalan mot sin revisor.

16.6 Stiftelselagen

5 kap. skadestånd Styrelseledamot eller förvaltare

Stiftelselagens (1994:1220) femte kapitel handlar om skadestånd. Enligt 1 ska en styrelseledamot eller förvaltare som uppsåtligt eller av oaktsamhet orsakar skada för stiftelsen när han fullgör sitt uppdrag ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas någon annan genom åsidosättande av föreskrifterna i stiftelseförordnandet eller stiftelselagen.

I NJA 1939 s. 616 fördes talan mot en stiftelseförvaltare. Stiftelsens tillgångar utgjordes huvudsakligen av aktier som med tiden väsentligt sjönk i värde. Kärandena gjorde gällande att förvaltaren borde ha bytt ut aktierna mot säkrare värdepapper. De vann inte framgång med sin talan.

Revisor

Även en revisor kan åläggas ersättningsskyldighet enligt samma grunder. Revisorn ansvarar även för sina medhjälpare (2).

Ett skadestånd kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt (3).

Är flera skadeståndsskyldiga är huvudregeln att de ska göras solidariskt ansvariga (3).

Talefrist

Talan mot styrelseledamot eller förvaltare om skadestånd som inte grundas på brott kan inte väckas senare än tre år efter utgången av det räkenskapsår under vilket det beslut eller den åtgärd som ligger till grund för talan fattades eller vidtogs. När det gäller motsvarande talan mot revisor räknas tiden från det att revisionsberättelsen kom styrelsen eller förvaltaren till handa (4).

Talerätt

Talerätt enligt dessa bestämmelser har i första hand styrelsen och förvaltaren. Talerätt har dessutom stiftaren (arvingarna om denne har avlidit), enskild styrelseledamot, den som enligt stiftelsens ändamål kan komma att få förmån av stiftelsen, den som genom stiftelseförordnandet har rätt att föra sådan talan samt tillsynsmyndigheten, dvs. länsstyrelsen (4).

Om stiftelsen har försatts i konkurs har även konkursboet talerätt.

Däremot har inte en borgenär någon talerätt. Skulle Skatteverkets borgenärsutredning tyda på att en styrelseledamot, förvaltare eller en revisor har fattat ett skadeståndsgrundande beslut eller vidtagit en skadeståndsgrundande åtgärd är enda

möjligheten att få en skadeståndstalan till stånd att begära stiftelsen i konkurs.

Likvidation Regler om likvidation och upplösning återfinns i 7 kap. Reglerna påminner om vad som gäller för aktiebolag (och ekonomiska föreningar). Underlåtenhet att följa reglerna kan medföra personligt betalningsansvar för stiftelsens förpliktelser (3).

Talerätt Talerätt har respektive borgenär.

8 kap. Personligt ansvar I 8 kap. 4 stadgas ett personligt ansvar för styrelsen, förvaltare eller annan företrädare för stiftelsen för sådana förpliktelser som de skriftligen utfärdat utan att det av handlingen framgår att handlingen är utfärdad på stiftelsens vägnar. Personligt ansvar föreligger inte om det av omständigheterna vid handlingens tillkomst framgick att handlingen var utfärdad för stiftelsen. Inte heller föreligger personligt ansvar om stiftelsen genom behörig firmatecknare skriftligen godkänner handlingen.

Talerätt enligt denna bestämmelse har motparten, dvs. den mot vilken förpliktelsen gäller. Eftersom en skriftlig handling är en förutsättning för att ansvar ska kunna göras gällande torde det inte vara aktuellt för Skatteverket att åberopa bestämmelsen.

16.7 Lagen om handelsbolag och enkla bolag

16.7.1 Handelsbolag

Solidariskt ansvar I 2 kap. 20 HBL stadgas att bolagsmän i ett handelsbolag solidariskt svarar för bolagets förpliktelser. Om en ny bolagsman inträder i handelsbolaget svarar han även för de förbindelser som bolaget ingått dessförinnan. En bolagsman som avgått svarar inte för de förbindelser som uppkommit efter avgången, om bolagets medkontrahent kände till eller borde ha känt till att bolagsmannen avgått.

Ansaret enligt HBL är i princip strikt. För att en bolagsman ska bli personligen ansvarig för bolagets skulder krävs varken uppsåt eller oaktsamhet från bolagsmannens sida.

Registreringens betydelse Frågan vilken betydelse registreringen i handelsbolagsregistret har för det personliga ansvaret har vid några tillfällen prövats av de högsta instanserna.

I NJA 1990 s. 65 ansågs en person, som felaktigt antecknats i handelsbolagsregistret, inte enbart på grund av registeruppgiften kunna göras ansvarig för handelsbolagets skulder.

Inte heller ålades en bolagsman som avgått ansvar för skatter och avgifter som förfallit till betalning efter avgången, trots att avgången inte hade registrerats (RÅ 1990 ref. 50).

Däremot ansågs en person ansvarig för en kredit som handelsbolaget upptagit efter det att bolagsmannen utträtt ur bolaget men innan hans avgång blivit registrerad, NJA 1995 s. 654. (HD har i det sistnämnda avgörandet inte berört RÅ 1990 ref. 50 något som möjligen kan förklara de skilda utgångarna.)

**Answarets
fastställande**

Enligt 12 kap. 8 a SBL beslutar Skatteverket själv om ansvar enligt 2 kap. 20 HBL avseende skatt enligt SBL, se Handledning för solidariskt ansvar i handelsbolag, 2006. När det gäller övriga skatter och avgifter är Skatteverket hänvisat att väcka talan vid domstol eller att ansöka om betalningsföreläggande mot bolagsmännen för att få ett betalningsansvar fastställt. Detsamma gäller när Skatteverket företräder staten för övriga debiterande myndigheters fordringar (8 BorgL).

Preskription

För bolagsmannens ansvar gäller en särskild preskriptionstid oberoende av att preskription kan ha inträtt mot bolaget (RÅB 18-09). I betänkandet Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. (SOU 2009:34) föreslås en bestämmelse om självständig preskription för en bolagsmans ansvar för ett handelsbolags förpliktelser efter det att han utträtt ur bolaget (s. 327–331).

16.7.2 Kommanditbolag

Kommanditbolag

Ett kommanditbolag är en särskild form av handelsbolag.

I kommanditbolag finns två olika slags delägare, komplementärer och kommanditdelägare. Den eller de som är komplementär ansvarar på samma sätt som en handelsbolagsdelägare i ett vanligt handelsbolag, se ovan. Kommanditdelägaren är begränsat ansvarig till ett visst belopp. Detta framgår av 1 kap. 2 HBL.

**Kommandit-
delägare**

Enligt 3 kap. 8 HBL är kommanditdelägarens ansvar utformat så att han ska betala insatsen *till kommanditbolaget*. Eftersom en borgenär alltså inte kan kräva betalt direkt av kommanditdelägaren saknas i praktiken möjlighet att utkräva ansvar av kommanditdelägare som ansvarar för större belopp. Skälen för detta framgår av prop. 1979/80:143 s. 140 f.

Enligt 3 kap. 8 2 st. är kommanditdelägare skyldiga att betala till kommanditbolaget på begäran av en borgenär. Betalar inte

kommanditdelägaren frivilligt kan borgenären teoretiskt processa om betalningen, men det är mer naturligt för borgenären att söka kommanditbolaget i konkurs eller att söka utmätning av kommanditbolagets fordran på kommanditdelägaren. Detta eftersom betalningen inte går direkt till borgenären. Eftersom det inte finns förmånsrätt för skatt bör endast utmätning eller konkursansökan komma i fråga i dessa situationer, se vidare Handledning för solidariskt ansvar för handelsbolag, 2006 (s. 17).

Eftersom det inte framgår hur talan respektive verkställighet ska ske om kommanditdelägaren inte betalar, torde bestämmelsen inte komma till praktisk användning. Nial anger, s. 337, att en juridiskt naturligare väg för borgenären är att söka utmätning hos bolaget och få fordran mot kommanditdelägaren utmätt eller att begära bolaget i konkurs”.

En kommanditdelägare kan vidare göras ansvarig enligt reglerna om företrädaransvar. Även här finns dock särskilda svårigheter. Enligt 3 kap. 7 HBL är kommanditdelägare inte behöriga att företräda bolaget. Regeln är tvingande, men kommanditdelägaren kan genom fullmakt eller prokura ges rätt att företräda bolaget (prop. 1979/80:143 s. 140 f.). Mot bakgrund av hur reglerna utformats torde det endast vara möjligt att utkräva ansvar av kommanditdelägaren om denne kan anses ha varit faktisk företrädare (NJA 1993 s. 740).

16.8 Äktenskapsbalken

I svensk rätt gäller som huvudprincip att en make bara svarar för sina egna skulder och inte för den andre makens. Detta gäller även i de fall enbart den ene maken har haft inkomster eller satt sig i skuld under det att den andre maken är – i vart fall till det yttre – ägare till all eller merparten av den egendom som makarna gemensamt använder.

ÄktB innehåller två bestämmelser enligt vilka en borgenär kan göra den skuldfria maken helt eller delvis betalningsansvarig för den skuldsatte makens skulder.

Gåva till make

För att en gåva mellan makar ska bli gällande mot givarens borgenärer krävs antingen att den registreras i äktenskapsregistret eller att det sakrättsliga momentet (tradition eller denuntiation) har uppfyllts. Se vidare avsnitt 4.

I 8 kap. 3 ÄktB stadgas att om en make har gett den andre maken en gåva och inte kan betala en skuld för vilken givaren

svarade när gåvan blev gällande mot givarens borgenärer så svarar gåvomottagaren för skulden, dock högst med värdet av gåvan. Detsamma gäller om givaren av annan anledning kan antas vara på obestånd. Något ansvar kommer inte ifråga om givaren, när gåvan blev gällande mot hans borgenärer, hade kvar utmättningsbar egendom som uppenbarligen motsvarade de skulder för vilka han då svarade. Något ansvar kan inte heller komma i fråga om personliga presenter vilkas värde inte står i missförhållande till givarens ekonomiska villkor. Vad gäller undantagsregeln för personliga presenter har som exempel i doktrinen angetts att en person med vacklande ekonomisk ställning inte bör få skänka bort en ny bil med verkan att gåvan står sig mot borgenärerna (Palmér, avsnitt 4:6).

Har gåvan utan mottagarens vållande gått förlorad helt eller delvis, är mottagaren i motsvarande mån fri från ansvar.

En makes ansvar enligt denna paragraf får inte göras gällande så länge ett mål pågår om återvinning av gåvan enligt KonkL eller FrekL.

Bodelning

Allt som makarna äger, och som inte är enskild egendom, är giftorättsgods. Giftorättsgods är det vanligaste och det som gäller om inget annat har bestämts. Egendom kan bli enskild genom bland annat äktenskapsförord, villkor vid gåva och villkor i testamente (7 kap. 2 ÄktB).

En formell bodelning medför ett sakrättsligt skydd för förvärvaren mot den andre makens borgenärer. Det finns inte något krav på att bodelningshandlingen måste registreras (13 kap. 6 ÄktB).

Enligt 13 kap. 1 ÄktB får inte en make till skada för sina borgenärer låta enskild egendom ingå i bodelningen eller på annat sätt, som anges i ÄktB, avstå egendom som ska ingå i bodelningen.

En make får inte heller vid fördelning på lotter till skada för sina borgenärer avstå utmättningsbar egendom i utbyte mot sådan egendom som inte får utmätas. Detta gäller dock inte, om den egendom som avstås eller förvärvas utgör makarnas gemensamma bostad eller bohag som övertas med stöd av 11 kap. 8 ÄktB.

Om den ena maken till följd av en av de nu nämnda åtgärderna inte kan betala en skuld som uppkommit före bodelningen eller om det av annan anledning kan antas att maken är på obestånd, svarar den andra maken för bristen intill värdet av vad den

förstnämnde makens utmätningsbara egendom har minskat genom åtgärden. Något ansvar kommer inte ifråga om den förstnämnde maken efter bodelningen hade kvar utmätningsbar egendom som uppenbarligen motsvarade skulderna.

En makes ansvar enligt denna bestämmelse får inte göras gällande så länge ett mål pågår om återvinning av bodelningen enligt KonkL eller FrekL.

Talerätt

Talan om sådant s.k. bristtäckningsansvar ska väckas genom stämning vid allmän domstol. Talerätt har respektive borgenär som lidit skada till följd av att maken avstått från sin egendom genom gåva eller från sin rätt vid bodelning. Som framgår av lagtexternas ordalydelse är det en direkt förutsättning att det inte pågår någon talan om återvinning enligt KonkL eller FrekL.

Trots att talerätten och vinningen av en framgångsrik process tillkommer borgenären synes bestämmelserna mera sällan ha tillämpats av borgenärerna, ett undantag se RÅB 33-10.

Av helt avgörande betydelse för att ansvar ska kunna göras gällande är att fordran har uppkommit före den dagen då gåvan blivit sakrättsligt giltig eller då bodelningshandlingen upprättats. Fordran behöver däremot inte vara förfallen till betalning vid dessa tidpunkter. Skatte- och avgiftsfordringar anses många gånger uppkomma långt innan de förfaller till betalning, se avsnitt 14.2.1.3.

För att Skatteverket ska kunna utkräva ansvar enligt 8 kap. 3 ÄktB är det därför tillräckligt att verkets fordran anses ha uppkommit före den dag då gåvan fullbordades. Ska gåvomottagaren klara sig från betalningsansvar har gåvomottagaren bevisbördan för att givaren (gäldenären) efter gåvan hade kvar utmätningsbar egendom som uppenbart motsvarade samtliga de skulder som givaren då hade.

När det gäller ifrågasatt ansvar enligt 13 kap. 1 ÄktB bör man börja med att granska bodelningshandlingen. Vid ”borgenärsfientliga” bodelningar är det vanliga tillvägagångssättet att makarna helt bortser från uppkomna men ännu inte förfallna skulder. Det kan t.ex. vara fråga om skatter och avgifter som ene maken ännu inte påförts men kan räkna med att påföras på grund av en pågående taxeringsrevision. Så var fallet i NJA 1971 s. 85 Det kan även vara fråga om ännu inte fastställda skadeståndsanspråk osv. Vad man som borgenär då bör göra är att ”korrigera” bodelningen genom att först lägga till de ”borttappade” skulderna. Härfter bör ”korrigeringen” fortsätta,

närmast genom att gäldenären får täckning för sina skulder enligt 11 kap. 6 ÄktB.

16.9 Sambolagen

Gåvor och bodelningar

Enligt 21 sambolagen (2003:376) gäller reglerna i 13 kap. 1 och 2 § ÄktB även då borgenärer lidit skada vid bodelning enligt sambolagen. Det som skrivits ovan gäller därför även beträffande bodelningar mellan sambor. En bodelning enligt sambolagen omfattar dock endast sambornas bostad och bohag anskaffat för gemensamt bruk, medan makar vid äktenskaps-skillnad delar på värdet av all egendom som utgör giftorätts-gods.

Till skillnad mot vad som gäller för gåvor mellan makar saknas det möjligheter för en borgenär att rikta ett direkt krav mot en gåvomottagande sambo. Någon motsvarighet till 8 kap. 3 ÄktB finns inte i sambolagen. Den enda möjligheten att angripa en sådan gåva är att borgenären begär gåvogivaren i konkurs så att konkursförvaltaren kan påkalla återvinning till konkursboet av gåvan enligt 3 kap. 6 KonkL.

16.10 Ärvdabalken

Skadestånd

Enligt 18 kap. 6 ÄB är en dödsbodelägare som uppsåtligen eller av vårdslöshet orsakar skada skyldig att ersätta skadan. Om flera dödsbodelägare är skadeståndsskyldiga är ansvaret solidariskt. Ansvaret gäller mot dem vars rätt är beroende av dödsboudredningen. Motsvarande regel gäller för en boutredningsman (19 kap. 18).

Talerätt

Bestämmelsen kan åberopas av den avlidnes borgenärer (se Walin, Kommentar till Ärvdabalken, del II, 18 kap. 6). Det synes dock vara mycket ovanligt att någon överhuvudtaget för talan om skadestånd enligt denna bestämmelse. I NJA 1931 s. 110 förde efterarvingar talan enligt motsvarande bestämmelse i då gällande lagstiftning.

I 21 kap. 4 ÄB stadgas att om bodelning eller arvskifte sker innan den dödes eller boets andra skulder har betalats eller medel till skuldernas betalning har satts undan, ska bodelningen eller arvskiftet gå åter. Bestämmelsen innehåller vissa begränsningsregler. Bland annat begränsas efterlevande make/makas samt varje dödsbodelägars ansvar i förhållande till vad var och en fått.

Om den egendom som ska återlämnas inte finns i behåll ska ersättning utges för egendomens värde.

För den som fått ett legat (ärvt viss egendom genom testamente) gäller enligt 21 kap. 5 ÄB ett motsvarande ansvar.

Återgång av bodelning eller arvskifte

Återgång av bodelning eller arvskifte kan inte påkallas av någon borgenär. Finns obetalda skatter och avgifter och bedömer Skatteverket att det finns förutsättningar för återgång kan verket begära att dödsboet avträds till förvaltning av boutredningsman, se avsnitt 17. Det torde även vara möjligt för Skatteverket att med stöd av 18 kap. 6 ÄB föra skadeståndstalan mot dödsbodelägare som tillskiftat sig tillgångar utan att betala den dödes skulder.

16.11 Skadeståndslagen

Skadestånd i samband med skattebrott

Som ovan nämnts fann HD i NJA 2003 s. 390 att den som dömts för skattebrott inte var skyldig att utge skadestånd enligt 2 kap. 2 skadeståndslagen (SkadestL) till staten för undandragen skatt. I domskälen uttalade HD att reglerna om företrädaransvar i SBL fick anses uttömmade reglera möjligheterna att utkräva undandragen skatt av annan än den skattskyldige.

Skatteverket har i mars 2006 (dnr 131 63985-06/113) hos Regeringen hemställt om en ändring i skattebrottslagen så att det blir möjligt för staten att få skadestånd av den som dömts för skattebrott och annat brott. Denna hemställan har överlämnats till Skatteförfarandeutredningen (Dir 2005:129). Skatteförfarandeutredningen har i betänkandet Skatteförfarandet (SOU 2009:58) bl.a. föreslagit att den som fällts till ansvar för skattebrott i vissa fall ska kunna göras ansvarig för den skatte- eller avgiftsskuld som brottet ansvar. Betalningsansvaret ska enligt förslaget i betänkandet fastställas av Skatteverket (s. 162 f. och 1352 f.) Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Med hänsyn till HD:s dom får det för närvarande anses utslutet att begära skadestånd enligt SkadestL av den som dömts för skattebrott. Frågan om skadestånd på grund av brott avseende utbetald skattereduktion är för närvarande under prövning.

Skadestånd i samband med annat brott

Det kan finnas skäl att göra skillnad mellan skattebrott och brott enligt brottsbalken (BrB). Det ligger i sakens natur att ett skattebrott enbart kan begås mot det allmänna. Staten kan genom specialreglering tillgodose det allmännas rätt på ett

annat sätt än vad andra målsägande kan. Av HD:s domskäl framgår inte om avsikten är att ovan nämnda uttalande ska avse både skattebrott och sådana brott som kan begås såväl mot det allmänna som mot andra borgenärer. Som exempel på sådana brott kan nämnas oredlighet mot borgenär (11 kap. 1 BrB) och överträdelse av myndighets bud (17 kap. 13 BrB).

I sådana fall intar staten (Skatteverket) inte någon särställning som målsägande och/eller borgenär. Staten är i detta avseende helt likställd med de enskilda parterna som saknar möjlighet att på annat sätt skydda sig mot de ekonomiska följderna av de brottsliga gärningarna. Det finns en mängd andra sammanhang där staten inte heller har någon särställning, t.ex. som borgenär i ett konkursförfarande eller som part i en tvist om bättre rätt till utmätt egendom.

Skatteverket har därför i stöddokument den 24 juni 2008, dnr 131 264877-08/111, ansett att staten kan åberopa bestämmelsen i 2 kap. 2 SkadestL för att utkräva skadestånd av den som tillfogat Skatteverket förmögenhetsskada genom annat brott än skattebrott.

16.12 Avslutande synpunkter

Det är inte möjligt att samtidigt driva ett mål i förvaltningsdomstol om företrädaransvar enligt SBL och ett mål i allmän domstol om civilrättsligt ansvar för samma skulder (litis pendens). Finns möjligheter att få tredje man betalningsansvarig för gäldenärens skatte- och avgiftsskulder både enligt SBL:s regler och enligt civilrättslig lagstiftning bör alltid SBL:s regler åberopas. SBL:s regler är i praktiken många gånger lättare att tillämpa än den till stora delar oprövade civilrättsliga lagstiftningen. Till detta kommer att mål om företrädaransvar är förtursmål i förvaltningsrätt och kammarrätt. De allmänna domstolarna har att prioritera brottmål och familjemål. Slutligen bör nämnas att rättegångskostnaderna för Skatteverket kan bli väsentligt högre om ett mål förloras i allmän domstol jämfört med om ett mål förloras i förvaltningsdomstol.

17 Begäran om förordnande av boutredningsman

Avsnittet behandlar de frågor som kan uppkomma för Skatteverket i samband med att ett dödsbo av olika skäl inte betalar sina skulder. Frågan vem som ansvarar för att ett dödsbos skulder till såväl staten som övriga fordringsägare betalas blir härvid väsentlig.

17.1 Allmänt om dödsbon

17.1.1 Vem ärver?

Ärvdabalken

Då en person avlider ska tillgångarna fördelas mellan eventuella arvingar genom arv. Utgångspunkten för vilka som ärver är den legala arvsordningen i ärvdabalken (ÄB). I andra kapitlet ÄB utpekas den dödes släktingar som arvingar. Tredje kapitlet behandlar makes arvsrätt. I övrigt hänvisas till Walin, Kommentar till ÄB.

Testamente

Den som avlidit kan också ha önskat fördela tillgångarna på något annat sätt genom att upprätta ett testamente. I ett testamente kan testator (den döde) föreskriva att någon/några ska erhålla viss sak, eller kan förordnandet omfatta hela eller delar av kvarlåtenskapen. Den som får en viss tillgång kallas legatarie och de som får andelar av kvarlåtenskapen är universella testamentstagare. Uppdelningen har betydelse för vilka som blir dödsbodelägare. Legatarier blir inte dödsbodelägare vilket däremot universella testamentstagare är (18 kap. 1 § ÄB).

Internationella rättsförhållanden

Bestämmelserna i ÄB gäller om den avlidne var svensk medborgare även om han inte hade hemvist i Sverige vid dödsfallet. Om den avlidne var medborgare i annan stat så ska den statens lagar gälla även om den avlidne hade hemvist i Sverige vid dödsfallet. Från dessa principer finns vissa undantag, bl.a. gällande fast egendom: se vidare lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo.

Juridisk person

Innan tillgångarna skiftas ska den dödes tillgångar och skulder först utredas och skulderna betalas. Kvarlåtenskapen övergår

under denna tid till dödsboet. Dödsboet betraktas som en juridisk person. Genom dess företrädare har dödsboet rättslig handlingsförmåga, s.k. rättshabilitet. Den normala ordningen är att dödsbodelägarna sköter förvaltningen gemensamt och att den dödsbodelägare som sammanbott med den avlidne eller annars kan ta hand om egendomen ombesörjer den omedelbara skötseln.

Dödsbodelägare

Dödsbodelägare är

- arvinge,
- universell testamentstagare,
- efterlevande make eller sambo.

Var arvlåtaren gift ska kvarlåtenskapen normalt tillfalla den efterlevande maken (3 kap. 1 § ÄB). Om boet enbart består av enskild egendom är den efterlevande maken inte dödsbodelägare.

En sambo kan bli dödsbodelägare om denne begär att bostad och bohag som förvärvats för gemensamt bruk ska bodelas enligt 8 § sambolagen (2003:376).

17.1.2 Företrädare för dödsboet

Gemensam förvaltning

Huvudregeln är att dödsbodelägarna sköter förvaltningen av egendomen gemensamt. De måste vara eniga i sina beslut om dödsboet. Åtgärder som inte går att uppskjuta får dock företas (18 kap. 1 § ÄB).

Boutredningsman

Om enighet inte uppnås kan en eller flera dödsbodelägare ansöka hos tingsrätten om att egendomen ska avträdas till förvaltning av en boutredningsman (19 kap. 1 § ÄB). Även en borgenär har möjligheter att ansöka om detta, se avsnitt 17.2.2.2.

Testaments-exekutor

Har den döde upprättat ett testamente kan han också ha utsett en testamentsexekutor. Testamentsexekutorns uppdrag är att se till att den dödes sista vilja enligt testamentet genomförs. Därmed kan testamentsexekutorn också ha till uppgift att förvalta dödsboet.

17.1.3 Bouppteckningen

Förrättning

En bouppteckning ska normalt upprättas senast tre månader efter dödsfallet (20 kap. 1 § ÄB). Dödsbodelägarna eller den som annars företräder dödsboet ska utse två kunniga och trovärdiga gode män som ska förrätta den. Till bouppteckningen ska samtliga dödsbodelägare, efterlevande make eller sambo samt efterarvingar kallas.

Samtliga tillgångar och skulder ska förtecknas och redovisas per dödsdagen. Var den döde gift eller sambo ska den efterlevandes egendom anges i bouppteckningen så att det kan ske bodelning innan arvskiftet. Bouppteckningen ska under-tecknas av bouppgivaren och de gode männen ska intyga att tillgångarna värderats efter bästa förstånd. Den som bäst känner till boet ska vara bouppgivare och underteckna bouppteckningen på heder och samvete. Gode männen ska intyga att allt blivit riktigt antecknat och tillgångarna värderade enligt bästa förstånd (20 kap. 2 § ÄB). Av bouppteckningen ska framgå vilka som närvarit och det ska finnas bevis på vilka personer som har kallats.

Registrering hos Skatteverket

Inom en månad från förrättningen ska bouppteckningshandlingen ges in till Skatteverket för registrering. Ges inte bouppteckningen in i tid får Skatteverket förelägga vid vite att handlingen ges in, respektive förordna en lämplig person att se till att förrättningen genomförs om inte detta blivit gjort (20 kap. 9 § ÄB).

Dödsboanmälan

Är boets tillgångar ringa och endast täcker begravningskostnaderna kan bouppteckningen ersättas av en dödsboanmälan till Skatteverket. Detta ombesörjs i förekommande fall av socialnämnden.

17.1.4 Arvskifte

Vid arvskiftet har varje delägare rätt till en andel av varje slag av egendom. Fördelning kan göras på annat sätt enligt överenskommelse. Delägarna ska skriva under en skifteshandling.

Om det endast finns en arvinge övertar denne egendomen utan att det sker ett skifte. Arvskifte anses ha skett när bouppteckningen registrerats hos Skatteverket (NJA 1989 s. 452).

Formlösa arvskiften

Om dödsbodelägarna delar upp dödsboets egendom mellan sig utan att upprätta någon skriftlig arvskifteshandling så är skiftet ogiltigt (23 kap. 4 § ÄB och NJA 1977 s. 459). Den avlidnes tillgångar tillhör då fortfarande dödsboet. Vid verkställighet hos KFM behandlas ett formlöst skiftat dödsbo som ett oskiftat dödsbo (se KFM:s Handledning Utmätning, KFM 901, utgåva 5, s. 119). Dödsboets egendom som finns hos en dödsbodelägare kan utmätas för den avlidnes skulder. Även egendom som ersatt den ursprungliga egendomen torde kunna utmätas så länge surrogatet kan identifieras. I den nu beskrivna situationen är inte bestämmelserna om återgång av arvskifte och principerna om återbäring tillämpliga (21 kap. 4 § ÄB).

Däremot kan Skatteverket ansöka om att en boutredningsman förordnas. Boutredningsmannen kan kräva att egendomen lämnas tillbaka till dödsboet. Lämnas inte egendomen tillbaka frivilligt kan boutredningsmannen föra talan om detta vid domstol.

17.1.5 Dödsbodelägares ansvar

Personligt ansvar

Dödsbodelägarna har inget personligt ansvar för dödsboets skulder. Men om ett dödsbo skiftas utan att alla skulder är betalda ska arvskiftet gå åter. Det räcker med en partiell återgång om den obetalda skulden understiger värdet på den skiftade tillgången. Finns inte tillgången kvar ska arvingen utge ersättning till dödsboet (21 kap. 4 ÄB).

Utmätning hos dödsbodelägare

Vid verkställighet hos Kronofogdemyndigheten på grund av en exekutionstitel som riktar sig mot den avlidne eller dödsboet kan endast dödsboets tillgångar tas i mät. Dessa kan utmätas även om de finns hos en dödsbodelägare som har egendomen utan att något formellt arvskifte har ägt rum. Efter det att arvskifte har förrättats kan en exekutionstitel mot den avlidne eller dödsboet inte användas för verkställighet mot dödsbodelägarna (RH 1987:96)

Skadestånd

Enligt 18 kap. 6 § ÄB är en dödsbodelägare skyldig att ersätta skada, som han med avseende på dödsboets vård eller förvaltning, uppsåtligen eller av vårdslöshet åsamkat någon vars rätt är beroende av utredningen.

Frågan om skadestånd enligt 18 kap. 6 § ÄB synes inte prövad i praxis.

När en dödsbodelägare vårdar eller förvaltar dödsboet ska han inte bara bevaka sin egen rätt. Han är även skyldig att beakta samtliga rättsägares intressen. Bristar han i den omsorgen är han skyldig att ersätta skada som uppkommer härigenom.

Se vidare avsnitt 16.10.

17.1.6 Boutredningsmannens uppgifter

För det fall en boutredningsman förordnas av tingsrätten gäller följande.

En boutredningsman ska företa alla åtgärder som är nödvändiga för boets utredning, 19 kap. 11 § ÄB. Det är boutredningsmannen ensam som företräder boet gentemot tredje man. Han har även rätt att föra talan vid domstol (19 kap. 12 § ÄB).

Betala skulder	Boutredningsmannen ska bereda boet för skifte. Detta innebär bl.a. att boutredningsmannen ska föranstalta om bouppteckning om sådan ej har gjorts, omsätta tillgångar till kontanter för betalning av skulder, driva in fordringar, förhandla med borgenärer samt tala och svara i mål som rör boet. I viktigare frågor ska boutredningsmannen samråda med delägarna.
Uppgörelse eller konkurs	När boets tillgångar inte räcker till betalning av skulderna kan boutredningsmannen försöka komma överens med borgenärerna. Är det inte möjligt ska boutredningsmannen begära boet i konkurs (19 kap. 11 § ÄB).
Arvskifte	När boutredningsmannen berett boet för bodelning eller arvskifte ska detta anmälas till dödsbodelägarna (19 kap. 15 § ÄB). Det ankommer härefter på dödsbodelägarna att själva förätta bodelning eller arvskifte, såvida de inte väljer att fortsätta sammanlevnaden i oskiftat bo.
Tvångsskifte	Kan delägarna inte enas har envar av dem möjlighet att begära att tvångsskifte förrättas av en s.k. skiftesman. Boutredningsmannen kan utan särskilt förordnande fungera som skiftesman (23 kap. 5 § första stycket ÄB). Det står emellertid delägarna fritt att hos rätten ansöka att annan person ska förordnas.
Redovisning	Efter avslutad utredning ska boutredningsmannen avge redovisning för sin förvaltning (19 kap. 15 § ÄB). Skulle han uppsåtligen eller av oaktsamhet orsaka skada för dödsboet kan han genom att en delägare eller borgenär väcker talan om skadeståndsansvar göras personligen betalningsansvarig för detta.
Klandertalan	Var och en av dödsbodelägarna kan föra klandertalan mot boutredningsmannens förvaltning. Den som har väckt talan har rätt till att av dödsboet erhålla ersättning för rättegångskostnaderna, i den mån den täcks av det belopp som vunnits genom processen (19 kap. 19 § ÄB).
Skadeståndsansvar	Boutredningsmannens skadeståndsansvar regleras i 19 kap. 18 och 19 §§ ÄB. Uppstår skadeståndsansvar för boutredningsmannen ska skadeståndet betalas till boet, inte till den som fört processen. Vad gäller Skatteverkets möjlighet att föra skadeståndstalan, avsnitt 16.10.
Preskription	För ett betalningsansvar enligt 21 kap. 4 § ÄB torde de vanliga civilrättsliga bestämmelserna om preskription gälla även i de fall dödsboet har skatteskulder.

17.2 Statens möjliga vägar

För Skatteverket finns olika möjligheter att försöka få betalt för sin fordran när ett dödsbo har obetalda skulder.

17.2.1 Åtgärder mot oskiftade dödsbon

Oskiftat dödsbo

När det gäller ett oskiftat dödsbo blir det aldrig fråga om att Skatteverket ska begära att en boutredningsman ska tillsättas. I stället blir det fråga om verkställighet hos KFM, ingivande av konkursansökan eller en uppgörelse med dödsboet i form av ackord.

Dödsboet kan om tillgångarna inte täcker skulderna försöka nå en uppgörelse med fordringsägarna i form av ett ackord, se avsnitt 10.3.2.3. Angående konkurs, se avsnitt 17.2.2.3.

Skatteverket har möjlighet enligt med 12 kap. 6 § SBL initiera företrädaransvar för det fall dödsboet bedriver näringsverksamhet. För mer information om företrädaransvar, se Handledning för företrädaransvar 2009, s. 25.

17.2.2 Åtgärder mot skiftade dödsbon

Dödsbodelägarna har inget personligt ansvar för dödsboets skulder, se avsnitt 17.1.6.

17.2.2.1 Frivillig återgång

Återgång

Sker bodelning eller arvskifte innan boets skulder har betalats eller medel för betalning har ställts undan för ändamålet, ska bodelningen eller skiftet gå åter. Om tillgångarna ändå räcker för betalning eller kan utges av delägarna i förhållande till vad var och en har fått för mycket ska bodelningen eller skiftet ändå bestå (21 kap. 4 § ÄB).

Ersättning

Finns egendom som ska återlämnas inte kvar ska ersättning utges för det värde egendomen hade när återgång aktualiserades. Delägarna har inte något personligt ansvar men är underkastade allmänt skadeståndsansvar enligt 18 kap. 6 § ÄB, jfr avsnitt 17.1.5.

Återgång av arvskifte kan ske helt formlöst genom frivillig betalning. Detta har varit fallet i många ärenden under den tid KFM företrädde staten i allmänna mål.

Om frivillig återgång inte sker finns möjlighet för Skatteverket att ansöka om förordnande av boutredningsman.

17.2.2.2 Ansökan om förordnande av boutredningsman

Borgenärsärende	<p>När Kronofogdemyndigheten konstaterat att ett dödsbo skiftats utan att alla skulder till det allmänna betalats bör Skatteverket överväga huruvida ett borgenärsärende ska inledas mot dödsbodelägarna.</p> <p>Skatteverkets behörighet att hos rätten begära att en boutredningsman förordnas regleras i 9 § BorgL. I egenskap av borgenär kan Skatteverket enligt 19 kap. 1 § ÄB begära att en boutredningsman förordnas, se även NJA 2002 s. 136.</p> <p>Normalt har redan Kronofogdemyndigheten gjort en tillgångsundersökning och upprättat en utredningsrapport. Av denna kan det framgå att dödsboet saknar utmätningsbara tillgångar. Uppgår statens fordringar till större belopp och dödsbodelägarna bedöms ha betalningsförmåga är det lämpligt att tillställa dessa information om att en ansökan om förordnande av boutredningsman kommer att inlämnas till domstolen om inte frivillig återgång sker av arvskiftet.</p>
Underrättelse till dödsbodelägarna	<p>Innan ansökan om boutredningsman lämnas in till tingsrätten ska ett meddelande sändas till dödsbodelägarna. Det ska klart framgå att delägarna själva har möjlighet att göra upp om betalning av skulden. En specifikation av dödsboets skulder till Skatteverket och övriga debiterande myndigheter och en kort information om de lagregler som gäller för ett dödsbo med obetalda skulder ska lämnas till dödsbodelägarna. Vidare ska dessa underrättas om att kostnader för förfarandet kommer att tas ut av dödsboet. Härigenom lämnas en upplysning till delägarna om att boets behållning kan komma att minskas i motsvarande mån.</p>
Dödsboets skulder	<p>Även om skrivelsen skickas till dödsbodelägarna ska det klart framgå att det är dödsboets skulder som ska betalas samt att det är boet som krävs på betalning.</p>
Betalningsuppmaning	<p>Om meddelandet till dödsbodelägarna inte leder fram till betalning ska Skatteverket ta nästa steg, nämligen att sända ut en betalningsuppmaning. Av denna ska framgå senaste datum för betalning. Vidare ska dödsbodelägarna informeras om vilken Skatteverkets nästa åtgärd blir vid utebliven betalning.</p>
Underrättelser till KFM m.fl.	<p>Skatteverket ska också underrätta Kronofogdemyndigheten om att en ansökan om förordnande av boutredningsman kan komma att inlämnas till tingsrätten (6 § BorgF). Även annan berörd debiterande myndighet ska underrättas om denna åtgärd om det inte är onödigt (7 § BorgF).</p>

Ansökans innehåll	En ansökan om utseende av boutredningsman ska innehålla en kopia av bouppteckningen efter den döde jämte registreringsbevis om detta finns. Har någon bouppteckning inte upprättats ska ansökan innehålla uppgifter om dödsbodelägarna samt eventuell testamentsexekutor. Finns det en testamentsexekutor är det normalt att denne utses till boutredningsman (19 kap. 2 § ÄB).
Boutredningsman vidtalas	<p>Innan en ansökan lämnas till tingsrätten är det lämpligt att en tilltänkt boutredningsman vidtalas, i normalfallet en advokat. På samma sätt som Skatteverket föreslår en lämplig advokat till konkursförvaltare kan Skatteverket till boutredningsman föreslå en person som verket har förtroende för. Ersättning ska betalas till boutredningsmannen för nedlagt arbete. En diskussion om kostnaderna bör därför samtidigt ske. Det är lämpligt att ansökan innehåller ett förslag på boutredningsman samt uppgift om att denne samtyckt till uppdraget.</p> <p>Tingsrätten kommer i normalfallet att förordna den person som föreslås, men kan även utse annan person.</p>
Forum	Några uttryckliga bestämmelser om forum finns inte. Av förarbetena framgår att ansökan bör prövas av den avlidnes personliga forum eller, om behörig domstol inte finns, av Stockholms tingsrätt (NJA II 1933 s. 210).
Hemvist vid dödsfallet	Rätt forum är alltså tingsrätten i den ort där den avlidne vid dödsfallet hade sitt hemvist, dvs. normalt den ort där den avlidne var folkbokförd den 1 november föregående år (10 kap. 1 § fjärde stycket RB).
Ort där dödsfallet ägt rum	<p>Saknade den avlidne överhuvudtaget känt hemvist men skedde dödsfallet i Sverige görs ansökan hos rätten i den ort där dödsfallet ägde rum.</p> <p>Inträffade dödsfallet utomlands eller på okänd ort och var den avlidne svensk medborgare görs ansökan till rätten i den ort där den avlidne senast hade hemvist eller faktiskt uppehöll sig, se SvJT 1955 s. 577 ff. Jfr 10 kap. 1 § sista stycket RB.</p> <p>I övrigt görs ansökan, i händelse av svensk domsrätt, hos Stockholms tingsrätt (10 kap. 9 § RB).</p> <p>Särskilda regler gäller för dödsbon där den avlidne hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge. Jämför lagen (1935:45) om kvarlåtenskap efter den som hade hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge.</p>

Interimistiskt beslut

Rätten kan eventuellt meddela ett interimistiskt beslut. detta kan gälla såväl beslutet avseende boets avträdande till boutredningsman som beslutet om förordnande av bestämd boutredningsman (19 kap. 10 § ÄB). Skäl för Skatteverket att ansöka om sådan åtgärd kan vara dödsbodelägare som tillskiftats egendom tänker göra sig av med egendomen, eller att det finns liknande brådskande skäl.

Ersättning

Boutredningsmannen har rätt till ersättning av boets medel för arbete och kostnader. I sista hand är sökanden ansvarig för ersättningen (19 kap. 19 § andra stycket ÄB, jfr RÄB 40-08). Hovrätten fastställde tingsrättens beslut efter att ha konstaterat att så snart det står klart att boet saknar tillgångar kan det inte anses nödvändigt att först vända sig mot boet. Boutredningsmannen kan i stället vända sig direkt till sökanden för att få betalt. Det sagda innebär att Skatteverket i varje enskilt fall noga bör överväga om det är lämpligt att ansöka om tillsättande av en boutredningsman.

17.2.2.3 Konkursansökan

Konkurs

Trots att ett dödsbo är skiftat är det möjligt att försätta det i konkurs (NJA 1909 s. 581).

De sedvanliga syftena med en konkursansökan gör sig gällande. En konkursansökan kan vara lämplig om det har förekommit återvinningsbara transaktioner. Det kan vara processekonomiskt fördelaktigt för Skatteverket jämfört med att påkalla förordnande av boutredningsman.

Då ett dödsbo försätts i konkurs upphör förordnandet för eventuella boutredningsmän (19 kap. 7 § ÄB). Konkursförvaltaren tar över dödsboet och vanliga regler för konkurs gäller, jämför avsnitt 14 och 15.

17.2.2.4 Förlikning

Förlikning

Finns inte någon boutredningsman kan Skatteverket träffa en förlikning med en eller flera dödsbodelägare med anledning av att de är återbäringsskyldiga.

Finns det en boutredningsman ska uppgörelsen ske i samråd med denne.

Bedömningen ska göras på samma sätt som vid ett underhandsackord eller en överenskommelse i mål om företrädaransvar, se avsnitt 10 och Handledning företrädaransvar 2009.

17.2.2.5 Företrädaransvar

Ett dödsbo som en juridisk person uppkommer i och med dödsfallet. Dödsboet företräds och förvaltas av dödsbodelägarna om en boutredningsman inte förordnats för boet med stöd av 19 kap. ÄB. Vilka som är dödsbodelägare framgår av bouppteckningen. Se ovan under avsnitt 17.1.3.

Dödsbodelägarna har inget personligt ansvar för dödsboets skulder. Har boet skiftats är dödsbodelägarna ansvariga för skatten i den omfattning som föreskrivs i 21 kap. ÄB. Enligt 21 kap. 4 § begränsas dödsbodelägarnas ansvar till vad de tillskiftats, se även avsnitt 17.1.4. I vilken utsträckning 12 kap. 9 § SBL skulle kunna användas såvitt avser skattefordringar får anses oklart.

Uppsåt och grov oaktsamhet

Reglerna om företrädaransvar återfinns i 12 kap. 6–7 e §§ SBL. Dessa innebär att om en företrädare för en juridisk person uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåtit att betala skatt enligt SBL, är företrädaren tillsammans med den juridiska personen skyldig att betala skatten.

Personligt ansvar

I vissa fall kan en dödsbodelägare med stöd av reglerna om företrädaransvar kan göras personligen betalningsansvarig för obetalda skatter och avgifter hos dödsboet. Har en boutredningsman har förordnats är det i stället denne som är att se som företrädare för boet och som kan göras personligen ansvarig för obetalda skatter och avgifter.

Begränsning av ansvar

Ansvaret för dödsbodelägarna är solidariskt och således inte begränsat till värdet av det som skiftats. För boutredningsmannen är ansvaret begränsat till skatter som har ursprunglig förfallodag efter det att han förordnats. För mer information om företrädaransvar, se Handledning för företrädaransvar 2009, s. 25.

18 Preskriptionsförlängning

18.1 Inledning

Innebörden av preskription

Preskription innebär att en borgenär förlorar sin rätt att vidta åtgärder för att få betalt för sin fordran. Regler om preskription av civilrättsliga fordringar finns i preskriptionslagen (1981:130), PreskL. Vad gäller offentligrättsliga fordringar som drivs in enligt bestämmelserna i IndrL finns det i stället särskilda regler i lagen (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m., SPL. SPL ska dock inte tillämpas på statliga fordringar enligt vissa uppräknade lagar (t.ex. rättshjälpslagen, studiestödslagen och bötesverkställighetslagen) eller på fordringar för vilka särskilda bestämmelser om preskription gäller (1 § SPL). Det bör därför observeras att de statliga fordringstyper som omfattas av SPL inte helt och hållet överensstämmer med de statliga fordringstyper som omfattas av BorgL och som finns uppräknade i bilaga 2 i denna handledning.

Man måste skilja mellan indrivningspreskription och talerättspreskription. Med talerättspreskription avses bestämmelser om särskilda fastställelsefrister för betalningsförpliktelser. Dessa behandlas inte i detta avsnitt. Preskriptionsbestämmelserna i SPL reglerar således enbart den tidsrymd under vilken indrivningsåtgärder får vidtas.

Preskriptionstiden för skatt enligt SBL

För skattefordringar som påförts enligt SBL gäller en fast preskriptionstid om fem år från utgången av det kalenderår då fordringen lämnades över för indrivning (3 § tredje stycket SPL). Om ett indrivningsuppdrag av någon anledning återtas av Skatteverket (t.ex. genom att anstånd beviljas) upphör beräkningen av preskriptionstiden för det belopp som omfattas av återkallelsen. Det kan hända att ett återtaget belopp sedermera leder till nytt underskott på skattekontot. När underskottet överlämnas för indrivning beräknas ny preskriptionstid från tidpunkten för överlämnandet av det nya underskottet.

Huvudregeln för övriga fordringar

För övriga fordringar som omfattas av SPL gäller att fordringarna enligt huvudregeln preskriberas fem år efter utgången av det kalenderår då de förföll till betalning (3 § första stycket SPL).

Undantag från huvudregeln

Om en fordran har fastställts till sitt belopp först efter det att den förföll till betalning, eller efter det att föreskriven tid för att lämna deklaration eller annan redovisning för fordringen gått ut, räknas preskriptionstiden från utgången av det kalenderår då fastställelsen ägde rum. Detta gäller dock enbart den del av beloppet som dessförinnan inte varit indrivningsbart (3 § andra stycket SPL).

Regeringsrätten har ansett att undantagsregeln i 3 § andra stycket SPL kan tillämpas på fordringar avseende kvarstående och tillkommande skatt enligt UBL och att den kan tillämpas även i situationer när en tidigare fastställd fordran – efter prövning i högre instans – på nytt fastställs. Undantagsregeln tillämpas endast på den del av fordringen som inte varit indrivningsbar före det nya fastställelsebeslutet. (RÅ 2005 not. 11, även RÅB 29-10). Rättsfallet kan även få aktualitet på andra allmänna fordringar som t.ex. tull.

Automatisk förlängning

Preskriptionen förlängs automatiskt i vissa situationer. Om anstånd med betalning helt eller delvis har medgetts för en fordran som omfattas av SPL, preskriberas fordringen tidigast två år efter utgången av det kalenderår då anståndet upphörde att gälla. Det bör observeras att denna bestämmelse inte gäller fordringar enligt SBL (4 § SPL).

Företagsrekonstruktion, skuldsanering och uppskov

Motsvarande förlängning av preskriptionstiden uppkommer vid beslut om inledande av företagsrekonstruktion och skuldsanering eller om gäldenären medges skriftligt uppskov av KFM (5 och 6 §§ SPL). Man bör notera att det inte blir fråga om någon automatisk förlängning om ett underhandsackord – beslutat utan samband med företagsrekonstruktion – upphävs på grund av bristande betalning av ackordslikviden.

18.2 Förutsättningar för förlängning av preskriptionstiden

Preskriptionstiden för fordringar som omfattas av SPL avbryts inte på det förhållandevis enkla sätt som står till buds för fordringar som omfattas av PreskL. Se reglerna om preskriptionsavbrott i 5 § PreskL.

För fordringar som omfattas av SPL gäller att det är förvaltningsrätten som efter ansökan av Skatteverket prövar frågan om preskriptionsförlängning. Skatteverket är enda behöriga myndighet att ansöka om preskriptionsförlängning för fordringar som omfattas av SPL. Behörigheten gäller således även

om fordran debiterats av annan myndighet än Skatteverket (7 § SPL). Ansökan om preskriptionsförlängning är en borgenärsuppgift för Skatteverket (10 § BorgL). Se även avsnitt 6.4.

Preskriptionsförlängning får beslutas mot *den som svarar för betalningen av en fordran*, i fortsättningen kallad gäldenären (7 § SPL). Se vidare avsnitt 18.2.1.5. Skatteverkets ansökan om preskriptionsförlängning ska ha kommit in till förvaltningsrätten innan den ordinarie preskriptionstiden gått ut (13 § fjärde stycket SPL). Man bör alltså observera att detta innebär att det är tillräckligt att en ansökan kommit in till förvaltningsrätten innan den automatiska förlängningen enligt 4–6 §§ löpt ut. Det är en helt annan sak att vid bifall till Skatteverkets talan ska förlängningen alltid beräknas från utgången av den ordinarie preskriptionstiden enligt 3 § SPL.

Om ansökan har getts in i rätt tid preskriberas fordringen tidigast när det föreligger ett lagakraftvunnet avslagsbeslut (9 § SPL). Detta innebär att KFM kan vidta exekutiva åtgärder även om gäldenären överklagat ett beslut om preskriptionsförlängning och frågan ännu inte har avgjorts genom lagakraftvunnet beslut. Detsamma gäller om Skatteverket överklagat ett avslagsbeslut på en ansökan om förlängning.

Det får dock anses oklart om Skatteverket kan ansöka om preskriptionsförlängning och därefter – så länge det inte finns något lagakraftvunnet beslut i preskriptionsfrågan – inge konkursansökan trots att fordran i normala fall fallit bort på grund av att den ordinarie preskriptionstiden löpt ut.

Beträffande frågan om säkerställande av fordran och ingivande av konkursansökan, se avsnitt 14.5.

Grundavgift

När en fordran lämnas över till KFM för exekutiva åtgärder tas en s.k. grundavgift ut (5 § förordningen om avgifter vid Kronofogdemyndigheten (1992:1094)). Se vidare i Kronofogdemyndighetens handbok Utmätning, KFM 901 utgåva 5 avsnitt 16.2. När Skatteverket ansöker om preskriptionsförlängning avseende fordringar som omfattas av SPL ska verket inte dessutom yrka preskriptionsförlängning av aktuella grundavgifter eftersom dessa är direkt avhängiga preskriptionstiden för huvudfordringen (Skatteverket 2008-12-17, dnr 131 775569-08/111).

Beräkning av förlängningstiden

Om domstolen bifaller ansökan förlängs preskriptionstiden till utgången av femte kalenderåret efter det år då den ordinarie preskriptionstiden enligt 3 § SPL löper ut. Beräkningen sker på

detta sätt oavsett om preskriptionstiden dessförinnan har förlängts med stöd av 4–6 §§ SPL eller inte.

18.2.1 Fyra förhållanden som kan leda till preskriptionsförlängning

I SPL redovisas fyra förhållanden som kan leda till att domstolen beslutar om preskriptionsförlängning (7 § första stycket 1–4 SPL). Preskriptionstiden kan för det första förlängas vid s.k. indrivnings sabotage men även i tre olika fall då gäldenären gjort sig oanträffbar för indrivning, s.k. utevarosituationer. Nedan beskrivs de olika förhållandena närmare.

18.2.1.1 Indrivnings sabotage

Preskriptionstiden får förlängas om gäldenären har saboterat indrivningen genom att ha överlåtit, undanskaffat eller upplåtit särskild rätt till egendom och det kan antas att han har gjort det för att försvåra statens möjligheter att få betalt för fordringen, s.k. indrivnings sabotage (7 § första stycket 1 SPL). Vad som avses är t.ex. försäljning, gåva, uthyrning eller pantsättning av fast eller lös egendom. Det handlar i regel om sådana rättsliga eller faktiska förfoganden som framstår som ”främmande” händelser i gäldenärens livsföring. Det krävs dessutom att gäldenärens handlande kan antas ha skett i syfte att försvåra KFM:s indrivning. Det är tillräckligt om övervägande skäl talar för att gäldenärens motiv för åtgärden har varit att försvåra indrivningen (prop. 1981/82:96 s. 62 f.). Från praxis kan nämnas bodelning och senare överlåtelse av pensionsförsäkringar till gäldenärens hustru (RÅB 44-08).

18.2.1.2 Saknat känt hemvist

Det första utevarofallet gäller om gäldenären saknat känt hemvist och det inte har gått att klarlägga var han uppehållit sig (7 § första stycket 2 SPL). Med detta förstås att vederbörande inte har haft fast bostad och inte heller har vistats stadigvarande på känd bostadsadress (jfr prop. 1981/82:96 s. 63).

18.2.1.3 Inte påträffats på känt hemvist

Det andra utevarofallet gäller om gäldenären inte har påträffats på känt hemvist inom riket och det inte har kunnat klarläggas var han uppehållit sig och det kan antas att han hållit sig undan (7 § första stycket 3 SPL). Den omständigheten att en person inte träffats i sin bostad eller på sin arbetsplats och det inte har gått att få reda på var han uppehållit sig tyder på att vederbörande velat undvika att komma i kontakt med myndig-

heterna. Även andra omständigheter måste peka på att han medvetet hållit sig undan. Avvisande hållning och svävande uppgifter av familjemedlemmar, arbetskamrater eller vänner kan ge stöd för denna bedömning (prop. 1981/82:96 s. 64, se t.ex. RÅB 30-10).

18.2.1.4 Utlandsvistelse

Det tredje utevarofallet gäller om gäldenären stadigvarande har vistats utomlands (7 § första stycket 4 SPL, se t.ex. RÅ 1986 not. 645 och RÅ 2005 not. 11, även RÅB 29-10) .

Utlandsvistelse är den vanligaste anledningen till att Skatteverket ansöker om förlängning av preskriptionstiden.

För förlängning enligt denna punkt fordras att utlandsvistelsen varit stadigvarande. En vanlig semestervistelse eller en affärsresa utomlands är således inte tillräcklig. Syftet med bestämmelserna om preskriptionsförlängning är att alla betalningskyldiga ska kunna bli föremål för faktiska indrivningsåtgärder under i princip lika lång tid. Att bosätta sig utomlands behöver inte innebära att det är fråga om ett illojalt beteende från den skattskyldiges sida. Oavsett anledningen till att han valt att bosätta sig utomlands är det dock så att KFM:s möjligheter till indrivning av en skatteskuld i regel försvåras eller försenas. Lagstiftaren har därför valt att ange att en stadigvarande vistelse utomlands i sig är ett tillräckligt skäl för preskriptionsförlängning (prop. 1981/82:96 s. 35).

Oanträffbar

En förlängning i de s.k. utevarosituationerna får beslutas endast om utevaron förelegat sedan fordringen överlämnats för indrivning (7 § andra stycket SPL). Bestämmelsen ska inte läsas som om det är ett krav att gäldenären varit oanträffbar *alltsedan* den dagen fordringen överlämnades för indrivning. Det är tillräckligt att gäldenären någon gång under indrivningstiden uppfyllt förutsättningarna, dvs. varit oanträffbar. Det avgörande är om den ordinarie tiden har varit tillräcklig för att kunna driva in statens fordran (prop. 1981/82:96 s.36 f., RÅB 45-08, RÅB 30-10).

Handräckningsavtal m.m.

Genom olika överenskommelser om handräckning mellan Sverige och främmande stater är det möjligt att begära biträde av den främmande staten att driva in svenska skatter och avgifter. Sådana handräckningsavtal har träffats med ett flertal länder. EU har vidare antagit gemensamma regler om ömsesidigt bistånd vid indrivning av tullar, skatter m.m. i direktiv 76/308/EEG (EU:s indrivningsdirektiv). Se vidare avsnitt 22.4.

Bestämmelser i vissa skatteavtal om ”informationsutbyte” är något helt annat. Dessa möjliggör inte för den svenska staten att eftersöka tillgångar i utlandet och inverkar således inte på något sätt frågan om eventuell preskriptionsförlängning.

Om en gäldenär vistas på känd ort utomlands och det aktuella landet omfattas av ett handräckningsavtal ska KFM i första hand undersöka möjligheten att ta egendom i det aktuella landet i anspråk. I dessa fall bör frågan om förlängning i regel aktualiseras först när egendom inte kan påträffas vare sig i Sverige eller i annat land med hjälp av handräckningsavtal. Den bakomliggande tanken är nämligen att en person som vistas i ett annat land – där KFM har möjligheter att begära handräckning men där KFM av någon anledning inte utnyttjar denna möjlighet – inte ska hamna i ett sämre läge än den som vistas i Sverige. Den springande punkten är alltid om den ordinarie preskriptionstiden varit tillräcklig för indrivningen eller inte.

Handräckningsavtal saknas

Om handräckningsavtal saknas kan KFM endast efterforska gäldenärens utlandsadress och så snart som möjligt underrätta denne om utsködningsmålet (se även avsnitt 22.4.8).

Redogöra för KFM:s indrivningsåtgärder

Det är viktigt att Skatteverket i ansökan om preskriptionsförlängning upplyser om vad KFM har vidtagit för indrivningsåtgärder och vilka begränsningar som funnits för KFM att driva in fordran. Om det finns handräckningsavtal måste Skatteverket även redovisa vad KFM och indrivningsmyndigheten i den anmodade staten har vidtagit för åtgärder för att försöka driva in fordran under ordinarie preskriptionstid och varför sådana eventuella försök misslyckats.

18.2.1.5 Preskriptionsförlängning mot solidariskt ansvarig och juridisk person

Solidariskt ansvarig

Som tidigare sagts får preskriptionsförlängning beslutas mot *den som svarar för betalningen av en fordran* (7 § SPL). Med uttrycket avses förutom de som i lag anges som t.ex. skattskyldiga eller betalningsskyldiga även de som annars enligt lag kan åläggas betalningsskyldighet (prop. 1981/82:96 s. 65).

Juridisk person

Vidare gäller i fall av indrivningssabotage att den juridiska personen blir bunden av ett visst förfarande, t.ex. undanskaffande av egendom, som någon har företagit för dennes räkning oavsett vem som vidtagit åtgärden. (prop. 1981/82:96 s. 65).

Vid bedömningen av preskriptionsförlängning mot en juridisk person i de s.k. utevarosituationerna ska hänsyn tas till om företrädarens oanträffbarhet haft betydelse för möjligheten att

driva in den juridiska personens skulder (7 § sista stycket SPL). Med uttrycket företrädaren ska inte förstås att det bara gäller den legale företrädaren för den juridiska personen. Förlängning kan också ske om någon annan i företaget bedömts ha ett sådant inflytande att han framstår som ansvarig för att åtgärd för att få betalt för en fordran inte kunnat ske inom ordinarie preskriptionstid (prop. 1981/82:96 s. 65).

18.2.2 Särskilda skäl mot en preskriptionsförlängning

Särskilda skäl mot förlängning

Även om förhållandena är sådana att grund för preskriptionsförlängning föreligger enligt 7 § första stycket 1–4 SPL ska likväl förlängning inte komma ifråga om särskilda skäl talar emot det (7 § andra stycket SPL).

En ”spärregel” för förlängning finns således där möjlighet finns för en domstol att t.ex. ta hänsyn till att fordringsbeloppet är mycket litet eller att, i utlandssituationen, beakta att utlandsvistelse varat en kort tid och att det därmed funnits tillräcklig tid att under den ordinarie preskriptionstiden driva in betalning.

I utlandsfallen kan man även ta hänsyn till att handräckningsavtal funnits som möjliggjort en effektiv indrivning i det land den betalningsskyldige vistats. Det kan också beaktas om den betalningsskyldige vistats på känd ort. I utlandssituationen bör en förlängning av preskriptionstiden inte komma ifråga om fordringsbeloppet är mycket litet eller om vad som återstår av fordringen, sedan egendom i riket tagits i anspråk exempelvis genom utmätning, är ringa (prop. 1981/82:96 s. 64 f).

Gäldenären ska anföra de särskilda skälen

Det är gäldenären som ska anföra de särskilda skäl som talar emot en förlängning av preskriptionstiden. Vanligt är att gäldenären åberopar att KFM inte ansträngt sig tillräckligt för att driva in fordringen under ordinarie preskriptionstid, att KFM gjort otillräckliga utredningar om gäldenärens korrekta adress, att KFM inte utnyttjat befintliga handräckningsavtal, att gäldenären lämnat upplysningar om sin utlandsadress och andra nödvändiga uppgifter, att gäldenären gjort frivilliga besök hos KFM eller att det har funnits gott om tid att vidta indrivningsåtgärder utan att preskriptionsförlängning måste tillgripas.

Har KFM i utlandsfallen t.ex. förhållit sig passiv och utan skäl underlåtit att begära handräckning med annan stat eller följa indrivningsarbetet i den anmodade staten kan detta vara en omständighet som medför att domstolen anser att preskriptionstiden inte ska förlängas (se t.ex. RÅB 22-09). Om det finns godtagbara förklaringar till varför det dragit ut på tiden

att ansöka om handräckning, t.ex. att det länge varit okänt i vilket land gäldenären befunnit sig i, borde en sen ansökan om handräckning inte utgöra ett skäl mot en förlängning.

I ett ärende har kammarrätten prövat frågan om förlängning av preskriptionstiden och möjligheterna till verkställighet för bestridda fordringar enligt EU:s indrivningsdirektiv och ändringsdirektivet (se vidare om direktiven i avsnitt 22.4.3).

Gäldenären hade utvandrat till Spanien ett antal år innan de i målet aktuella skattefordringarna överlämnades till KFM för verkställighet. Fordringarna överlämnades till KFM för indrivning under år 2001 med ordinarie preskriptionstidpunkt den 1 januari 2007. KFM avvaktade att begära handräckning i Spanien till den 20 oktober 2006. Anledningen till detta var att det var först vid denna tidpunkt som fordran – efter en långvarig skatteprocess – vunnit laga kraft. Enligt KFM förelåg det hinder att dessförinnan begära sådan handräckning.

Enligt kammarrätten hade det dock varit möjligt för KFM att i vart fall efter den 30 april 2004 begära spanska myndigheters bistånd med att driva in fordringen. Enligt Kammarrätten innebär nämligen EU:s ändringsdirektiv att det är möjligt för svenska staten att begära handräckning i annan medlemsstat av fordringar som bestrids så länge lagar och andra författningar samt administrativ praxis i den andra medlemsstaten tillåter en sådan åtgärd. Om saken senare avgörs till gäldenärens fördel ansvarar svenska staten för återbetalningen av hela det indrivna beloppet och eventuell upplupen ersättning enligt gällande regler i den andra medlemsstaten (art 12.2 andra stycket ändringsdirektivet). Kammarrätten ansåg att KFM inte visat godtagbara skäl till att man avvaktat med en begäran om handräckning till den 20 oktober 2006 och fann att det därmed förelåg särskilda skäl mot en förlängning av preskriptionstiden. Den ordinarie preskriptionstiden hade, enligt kammarrätten, varit tillräcklig (RÅB 49-08).

Skatteverket, som företrädde staten i kammarrätten, överklagade inte till Regeringsrätten.

Om det däremot inte finns handräckningsavtal med annan stat kan det inte bli tal om passivitet från KFM:s sida eftersom det då helt enkelt inte finns någon faktisk möjlighet att driva in skulden i det främmande landet. I ett ärende var gäldenären bosatt i Canada, ett land som Sverige inte har något handräckningsavtal med. KFM hade endast skickat handlingar rörande utsködningsmålet till dennes utländska adress och

uppmant honom att betala skulden. Gälldenären hade inte besvarat dessa eller sökt kontakt med KFM. Gälldenären gjorde bl.a. gällande att KFM inte ansträngt sig i tillräcklig utsträckning för att åstadkomma en preskriptionsbrytande åtgärd. Länsrätten ansåg att vad gälldenären anfört i målet inte utgjorde särskilda skäl som talade emot en förlängning av preskriptionstiden. Ansökan om preskriptionsförlängning bifölls. Domen överklagades men kammarrätten ändrade inte länsrättens dom (RÅB 46-08).

I ett annat ärende hade gälldenären utvandrat till Italien. Det saknades dels ett handräckningsavtal med Italien, dels hade EU:s indrivningsdirektiv ännu inte trätt ikraft. Skattefordran hade därför endast varit möjlig att driva in under sex månader vilket domstolen ansåg vara alltför kort tid. Preskriptionsförlängning beviljades (RÅB 48-08).

18.3 EU-rätten och preskriptionsförlängning

Hur står sig de svenska bestämmelserna om preskriptionsförlängning för utlandsboende gentemot EUF-fördragets bestämmelser om förbud mot negativ särbehandling på grund av anställning och bosättning utomlands?

I ett ärende har kammarrätten bedömt om reglerna gällande preskriptionsförlängning kan innebära en otillåten avvikelser från EU-rätten. Gälldenären hade bosatt sig i Frankrike och anförde att en preskriptionsförlängning skulle strida mot EU-rätten eftersom han på så sätt skulle utsättas för s.k. indirekt eller dold diskriminering. Preskriptionsbestämmelsen innebar visserligen inte något direkt hinder för honom att bosätta sig och ta anställning inom EU men bestämmelsen medförde att hans förutsättningar att i framtiden leva på sin lön i Frankrike avsevärt försämrades. Om han hade stannat kvar i Sverige hade han inte längre kunnat bli föremål för verkställighet med anledning av de ifrågavarande skatteskulderna. En preskriptionsförlängning skulle medföra att han diskriminerades i förhållande till medborgare som är bosatta i Sverige och att han förhindrades att utöva sin fria rörlighet som arbetstagare. Det fanns, enligt honom, inga skäl som kunde motivera ett undantag från de EU-rättsliga reglerna.

De argument som gälldenären framförallt framförde var att (1) han vistades på känd ort i Frankrike (2) Sverige hade handräckningsavtal som möjliggjort en effektiv indrivning i Frank-

rike (3) han hade också varit föremål för ett aktivt indrivningsarbete från de franska myndigheternas sida (4) han hade samarbetat på ett oklanderligt sätt med svenska och franska myndigheter (5) en preskriptionsförlängning strider mot vedertagna lagtolkningsmetoder till den skattskyldiges nackdel.

Domstolen prövade först om det enligt de svenska bestämmelserna fanns några särskilda skäl som talade mot preskriptionsförlängning i detta fall. Kammarrätten fann att gäldenärens argument i och för sig skulle kunna utgöra sådana särskilda skäl som talade mot preskriptionsförlängning. Dock fäste domstolen avgörande vikt vid att skatteskulderna uppgick till ca 27 Mkr, att ingen egendom påträffats vid indrivning i vare sig Sverige eller Frankrike, att det i en dom om eftertaxering framkommit uppgifter om att gäldenären hade tillgång till utländska bankkonton, att hans hustru ägde 99,8 % av andelarna i familjeföretaget samt parets villa i Frankrike och slutligen att sonen ägde resterande andel av företaget. Domstolens slutsats blev att omständigheterna sammantaget gjorde att det inte var fråga om några särskilda skäl mot preskriptionsförlängning i detta fall.

Sedan behandlade domstolen frågan om en preskriptionsförlängning skulle kunna strida mot artikel 39 i EG-fördraget (numera artikel 45 i EUF-fördraget). Kammarrätten konstaterade i sin dom att bestämmelsen enligt praxis kan åberopas av en arbetstagare gentemot den medlemsstat i vilken han är medborgare samt anförde vidare att nationella bestämmelser som kan hindra eller avskräcka en medborgare från att lämna sitt hemland för att utöva anställning i en annan medlemsstat utgör hinder mot den fria rörligheten för arbetskraft. Sådana bestämmelser strider alltså mot EU-rätten. Detsamma gäller hinder som inte är direkt kopplade till möjligheten att ta en anställning (jfr RÅ 2002 ref. 32). KFM skulle också komma att få en längre tid på sig för att vidta utredningar och verkställighetsåtgärder samt att framtida inkomster i större utsträckning skulle kunna komma att tas i anspråk för betalning av skulden. Detta är generellt till nackdel för en betalningsskyldig oavsett om han är villig att betala eller försöker komma undan med betalning av skulden. Utlandsfallen kännetecknas av att den inte alls ställer upp något krav på illojalt beteende. Det finns alltid en möjlighet för domstolen att ta hänsyn till om "särskilda skäl" talar emot en förlängning. Men i utlandsfallen behöver sökanden endast åberopa utlandsvistelsen medan det i princip är den betalningsskyldige som måste föra fram de skäl

som talar emot en förlängning. Bestämmelsen kan därför hindra och avskräcka en medborgare från att bosätta sig och ta anställning i en annan medlemsstat och att bestämmelsen därmed innebär ett hinder för den fria rörligheten för arbetstagare.

Kammarrätten fortsatte sedan resonemanget med att en bestämmelse som utgör ett hinder ändå kan godtas enligt EU-domstolens praxis om den kan motiveras av tvingande hänsyn till allmänintresset, är ägnad att säkerställa att det eftersträvade syftet uppnås samt inte går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta syfte.

Frågan var alltså om en preskriptionsförlängning enligt de svenska reglerna i 7 § första stycket 4 SPL trots allt kunde vara ett godtagbart hinder för den fria rörligheten för arbetstagare. Kammarrätten konstaterade att bestämmelsen bygger på målsättningen att alla betalningsskyldiga ska kunna bli föremål för faktiska indrivningsåtgärder under i princip lika lång tid. Eftersom utlandsvistelse under en längre tid innebär att indrivningen försvåras och försenas, behövs mot bakgrund av denna målsättning en möjlighet till preskriptionsförlängning (prop. 1981/82:96, s. 35). Med hänsyn härtill är bestämmelsen i 7 § första stycket 4 SPL jämförd med andra stycket samma paragraf och de motiv som ligger bakom bestämmelsen tvingande med hänsyn till allmänintresset. Därvid är att beakta att det inte bör vara möjligt att undgå indrivning av fastställda skatteskulder genom bosättning utomlands samt att en utlandsflytt, oavsett motiven till flytten, normalt torde medföra att indrivningsarbetet försenas och försvåras. Bestämmelsen är väl ägnad att uppnå de angivna syftena. Vidare finns möjlighet att beakta omständigheter i det enskilda fallet genom stadgandet om ”särskilda skäl”. Bestämmelsen går därmed inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå det eftersträvade syftet och den står således inte i strid med EU-rätten. Kammarrätten avslog överklagandet (RÅB 50-08).

Domen överklagades till Regeringsrätten, som sedermera avskrev målet på grund av att överklagandet återkallats av klaganden.

18.4 Europakonventionen och preskriptionsförlängning

Hur förhåller sig de svenska bestämmelserna om preskriptionsförlängning för utlandsboende till dels artikel 6 Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna

och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), dels artikel 14 i samma konvention (diskrimineringsförbud)?

I ett ärende hade gäldenären utvandrat från Sverige till Belgien. KFM begärde handräckning i Belgien varefter den belgiska myndigheten återredovisade ärendet och meddelade att gäldenären flyttat till Gibraltar. Handräckningsavtal med Gibraltar trädde ikraft ca sex månader före det att ordinarie preskriptionstiden löpte ut. Post som skickats till Gibraltar hade returnerats med uppgift om okänd adressat. Gäldenären invände att särskilda skäl talade emot en preskriptionsförlängning då han bl.a. fortlöpande varit i kontakt med KFM, att han regelbundet meddelat sin bostadsort samt vid flera tillfällen på eget initiativ träffat representanter för KFM. Vidare anförde gäldenären att handläggningen stred mot artikel 6 och 14 i Europakonventionen. Han hade överklagat skattefordran. Om preskriptionsförlängning beviljades med ytterligare fem år för den fordran menade han att han skulle utsättas för svenska myndigheters handläggning i ytterligare fem år, vilket skulle innebära en sammanlagd tid om 11 år från skatteskuldens uppkomst och 17 år från det att ärendet påbörjades. Han menade vidare att bestämmelser som tillåter längre preskriptionstid än som normalt gäller för boende i Sverige skulle strida mot diskrimineringsförbudet.

Domstolen beviljade preskriptionsförlängning och anförde angående Europakonventionen att enligt domar i Europadomstolen faller skattetvister vanligtvis utanför området civila rättigheter och skyldigheter. Med hänsyn härtill saknar den tidsutdräkt som gäldenärens skatteprocesser tagit i anspråk betydelse för frågan om hans civila rättigheter prövats inom rimlig tid. Artikel 6 i Europakonventionen utgjorde således inget hinder mot förlängning av preskriptionstiden. Vidare anförde domstolen att bestämmelsen i 7 § första stycket 4 SPL om preskriptionsförlängning avseende personer som bosatt sig utomlands inte har till syfte att göra åtskillnad på grund av boende, utan är föranledd av att särskilda svårigheter finns att driva in skatter när skattskyldiga är bosatta utomlands. Bestämmelserna om preskriptionsförlängning strider därför inte mot artikel 14 i Europakonventionen (RÅB 47-08).

18.5 Ytterligare preskriptionsförlängning

Påkallat ur allmän synpunkt

Det finns en viss möjlighet att – efter det att preskriptionsförlängning en gång medgivits – på nytt ansöka om förlängning med ytterligare fem år (8 § andra stycket SPL). Det krävs då att det är påkallat ur allmän synpunkt med sådan förlängning (RÅB 31-10). Ett exempel på detta är ett ärende där en gäldenär sedan ett antal år var utvandrad till Schweiz. Denne hade inte undanhållit sin utlandsadress för KFM och det fanns inte heller några särskilda belägg för att han hade försvårat eller hindrat indrivningen. Det fanns dock inget handräckningsavtal mellan länderna och domstolen fann det påkallat från allmän synpunkt att förlänga preskriptionstiden med ytterligare fem år (RÅB 51-08).

19 Utsökningsmål

19.1 Inledning

Mål om verkställighet enligt UB kallas för utsökningsmål (1 kap. 3 § UB).

Utsökningsmål

Utsökningsmål handläggs som enskilt mål eller allmänt mål (1 kap. 6 § UB). Se närmare om allmänna och enskilda mål under avsnitt 6.

Vid handläggningen av allmänt mål gäller ett flertal undantagsbestämmelser i UB. Dessa bestämmelser finns i slutet av kapitlen och innebär ofta att en eller flera tidigare paragrafer i kapitlet inte gäller vid handläggning av allmänt mål.

Den som begär verkställighet hos KFM kallas sökande. Sökandens motpart hos KFM kallas svaranden och i mål om betalningsskyldighet kallas motparten gäldenär. Andra kallas tredje man. Tredje man hos vilken en gäldenär har en fordran kallas sekundogäldenär (se vidare 1 kap. 7 § UB).

Ansökan om verkställighet

Ett mål om verkställighet tas upp efter ansökan (2 kap. 1 § UB). I allmänt mål anses ansökan gjord när indrivningsuppdraget har förts in i KFM:s system för automatisk databehandling och uppgifterna är tillgängliga för myndigheten (2 kap. 30 § tredje stycket UB).

Beskattningsbeslut är exekutionstitel

Beskattningsbeslut utgör en exekutionstitel enligt 3 kap. 1 § 6 UB och verkställs innan det har vunnit laga kraft (20 kap. 1 § samt 23 kap. 7–8 §§ SBL). Dom eller beslut avseende böter, vite eller särskild rättsverkan innefattande betalningsskyldighet får inte verkställas före laga kraft. Se vidare 3 kap. 23 § UB angående verkställighet av allmänna mål.

Obligatorisk indrivning

För fordringar som vid indrivning handläggs som allmänt mål gäller att begäran om indrivning i princip är obligatorisk. För skattefordringar gäller bestämmelserna i 20 kap. 1–2 §§ SBL samt 4 § första stycket IndrF. Huvudregeln för övriga fordringar som handläggs som allmänna mål är att indrivning ska begäras senast två månader efter att fordringen skulle ha betalats (4 § fjärde stycket IndrL).

Hantering av influtna medel

Utsökningsmålen handläggs sedan hos KFM. Influtna medel i allmänna mål redovisas i de flesta fall direkt mot statsbudgeten utan att passera något konto hos den uppdragsgivande myndigheten. De allra flesta allmänna mål, bl.a. skatter och avgifter, handläggs hos KFM till dess gäldenären betalar, fordringen sätts ned eller skulden preskriberas. Underskott på skattekontot hanteras på detta sätt. För vissa grupper av allmänna mål redovisas influtna medel direkt till uppdragsgivaren (se vidare avsnitt 6.6).

19.2 Förutsättningar för utmätning**Underrättelse**

När ett allmänt eller enskilt mål har kommit in till KFM ska gäldenären underrättas om målet innan åtgärder vidtas för att driva in fordringen (4 kap. 12 § första stycket UB). I nästan samtliga mål skickas skriftliga underrättelser ut centralt via ADB i lösbrev. Genom underrättelsen får gäldenären veta att det är aktuellt med verkställighetsåtgärder mot honom och han kan då undvika utmätning genom betalning eller uppgörelse med sökanden eller i övrigt ta till vara sina intressen. Om sökanden gör KFM uppmärksam på att gäldenären är i färd med att skaffa undan egendom, eller på att andra skäl finns till att saken är brådskande, kan KFM efter begäran underlåta underrättelse (se vidare KUB s. 146). En sådan begäran bör lämpligen kombineras med att känd egendom anvisas till utmätning.

Snabbrestföring

När Skatteverket snabbrestför en fordran enligt bestämmelserna i 20 kap. 2–3 §§ SBL underrättar KFM inte gäldenären automatisk utan KFM fattar i det enskilda fallet beslut om underrättelse ska underlåtas eller inte.

KFM ska vid verkställigheten utföra en tillgångsundersökning (4 kap. 9 § UB). De medel som KFM har att använda för detta ändamål är upplysningar från sökanden, registerforskning – inklusive uppgifter i INIT och gäldenärsjournalen, upplysningar från gäldenären (eventuellt vid förhör), upplysningar från tredje man (eventuellt vid förhör) och förrättning i gäldenärens bostad eller lokal. Den egendom som får utmätas tillhör/anses tillhöra gäldenären (4 kap. 17–19 §§ UB), är överlåtbar (5 kap. 5 § UB) och har ett förmögenhetsvärde som vid försäljning ger ett överskott som gör utmätningsåtgärden försvarlig (4 kap. 3 § UB). Enligt HD får utmätning ske så fort utmätningen beräknas dels täcka förrättningskostnaderna, dels ge någon utdelning till utmätningsborgenären. Den omständigheten att borgenären endast får en mindre del av sin fordran betald eller att den

utmätta egendomens värde väsentligt överstiger utmätningfordran saknar betydelse. Den utmätta egendomens beskaffenhet ska inte heller beaktas (RÄB 26-10 och RÄB 27-10).

Reglerna för KFM:s försäljning framgår av 8–12 kap. UB. Reglerna för fördelning och utbetalning framgår av 13 kap. UB. Se närmare om verkställighet handbok Utmätning.

19.3 Tredjemansfrågor vid utmätning

4 kap. 17–19 §§ UB

19.3.1 Inledning

Endast egendom som gäldenären äger får utmätas för hans skulder (4 kap. 17 § UB, se vidare 19.3.2). Egendom presumeras under vissa förutsättningar tillhöra gäldenären. Presumptionsreglerna finns i 4 kap. 18–19 §§ UB vad avser lös egendom och i 4 kap. 24–26 §§ UB vad avser fast egendom. Presumptionsreglerna avseende fast egendom berörs inte vidare nedan utan här hänvisas till annan litteratur, t.ex. handbok Utmätning avsnitt 8.9 och Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, kapitel 9 och 10.

Om gäldenären har egendomen i sin besittning och det inte framgår att egendomen tillhör annan (tredje man), presumeras gäldenären vara ägare. Egendomen får då utmätas med stöd av 4 kap. 18 § första stycket UB (se vidare 19.3.3).

Om gäldenären är inskriven ägare till registrerat skepp eller registrerat luftfartyg och det inte framgår att egendomen tillhör annan (tredje man), presumeras gäldenären vara ägare. Utmätning får då ske med stöd av 4 kap. 18 § andra stycket UB (se vidare 19.3.4).

Om gäldenären har egendom i gemensam besittning med make eller sambo och det inte görs sannolikt att de är samägare till egendomen eller det inte framgår att egendomen tillhör make/sambo eller annan, presumeras gäldenären vara ägare. Egendomen får då utmätas med stöd av 4 kap. 19 § första stycket UB (se vidare 19.3.5).

Om gäldenären har egendom i gemensam besittning med annan än make/sambo och det framgår att egendom eller andel av denna tillhör gäldenären får egendomen utmätas med stöd av 4 kap. 19 § andra stycket UB (se vidare 19.3.6).

**Utmätning-
beslutet**

I beslutet om utmätning ska anges de skäl på vilka beslutet grundas (2 kap. 19 § UB). KFM måste alltid ha klart för sig om utmätningen grundas på 4 kap. 17 § UB eller någon av presumtionsreglerna i 4 kap. 18–19 §§ UB (se vidare handbok Utmätning avsnitt 1.7 om vad ett utmättningsbeslut ska innehålla). Beslutet tas in i förrättningsprotokollet (3 kap. 11 § punkten 7 UF).

**Underrättelse
till tredje man**

Kan det antas att utmätt egendom tillhör tredje man eller att utmätningen på annat sätt har gjort intrång i tredje mans rätt, ska denne skriftligen underrättas om utmätningen och om vad han ska iaktta om han vill erhålla rättelse eller överklaga utmättningsbeslutet (6 kap. 16 § UF). Om gäldenären vid utmättningsförrättningen t.ex. påstår att det utmäta tillhör make/sambo kan underrättelse till denne lämnas samtidigt.

19.3.2 Gäldenärens äganderätt – 4 kap. 17 § UB

Huvudregeln är att lös egendom får utmätas om den tillhör/anses tillhöra gäldenären (4 kap. 17 § UB). Begreppet tillhör är ett civilrättsligt begrepp, vilket betyder att gäldenären ska äga egendomen enligt civilrättsliga regler. För att KFM ska ha rätt att utmäta egendomen ska det finnas en utredning som styrker att egendomen tillhör gäldenären.

Utredningen

Det är utmätningssökandens uppgift att styrka äganderätten, men KFM:s skyldighet att eftersöka utmättningsbar egendom innebär att det i praktiken är KFM som tar fram utredningen om gäldenärens äganderätt. Beviskraven kan inte ställas lika högt som vid en domstolsprövning och muntlig bevisning kan inte komma ifråga.

Den närmare innebörden är inte helt klarlagd. Enligt lagrådets mening bör vanliga beviskrav gälla i frågan om det ”framgår” att gäldenären är ägare till viss egendom. En annan sak är att prövningen måste grundas på en utredning som inte kan vara lika omfattande och grundlig som en utredning i en rättegång (prop. 1980/81:8 s. 1100). Departementschefen underströk det senare uttalandet av lagrådet och tillade att frågan hur mycket bevisning som i praktiken bör krävas måste ställa sig annorlunda än i en rättegång (prop. 1980/81:8 s. 1209). Gregow väljer att tala om att det på ett övertygande sätt är klarlagt att egendomen tillhör gäldenären. ”Det måste i princip krävas lika starka skäl för att utmätning skall få ske utan stöd av en presumtion som det fordras för att tredje man skall kunna bryta en presumtion om äganderätt för gäldenären.” Som förut-sättning gäller att gäldenärens rätt är styrkt, även om utred-

ningen inte kan bli lika allsidig som i en rättegång (Gregow, Utsökningsrätt s. 144).

Bevisbördan kan fördelas på tredje man om denne vitsordar att egendomen tidigare tillhört gäldenären, men påstår förvärv från denne (NJA 1983 s. 436). Se även handbok Utmätning avsnitt 8.2, Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, s. 50 ff.

Bevismedel

Exempel på andra bevismedel är utdrag från bilregister, köpeavtal, kvitton, vittnesintyg, gåvobrev, äktenskapsförord och arvskipshandlingar. Dessa handlingar har olika bevisvärde och det får bedömas från fall till fall om den skriftliga bevisningen är tillräcklig för att styrka gäldenärens äganderätt. Muntliga uppgifter ska dokumenteras och kan senare komma att användas som bevismedel vid en rättegång om uppgiftslämnaren förnekar de lämnade uppgifterna.

Bilregistret

När det gäller fordon är enbart en registrering i bilregistret inte tillräcklig utredning enligt 4 kap. 17 § UB. Ytterligare omständigheter bör finnas som anknyter till gäldenärens disposition av fordonet (se vidare handbok Utmätning avsnitt 8.2).

När det gäller fordringar som gäldenären har på annan är ofta uppgifter från sekundogäldenären (t.ex. en bank angående bankkonto) tillräckligt för att visa gäldenärens äganderätt.

Högsta domstolen har uttalat att de utredningskrav som följer av 4 kap. 17 § UB anses gälla inte bara för sakomständigheter av omedelbar relevans för äganderätten utan även omständigheter som är av indirekt betydelse. I rättsfallet ansågs KFM ha rätt att vid utredning av äganderätten till kontomedel, fråga kontoförande bank enligt 4 kap. 15 § UB om transaktioner på kontot för att kunna bedöma om det förelåg separationsrätt till medlen (NJA 2009 s. 500).

Editions- föreläggande

Den situationen kan uppkomma att Skatteverket som borgenär anser att KFM:s tillgångsundersökning behöver kompletteras. KFM anser sig inte kunna med hjälp av upplysnings-skyldigheten i 4 kap. 15 § UB infordra t.ex. kontoutdrag efter det att utmätning av medel på bankkonto har beslutats. Det åvilar således helt och hållet parterna i utsökningsmålet att agera på lämpligt sätt om de anser att det är nödvändigt att inkomma till domstolen med ytterligare utredning/bevisning. Reglerna om editionsföreläggande m.m. (38 kap. 2, 4 och 5 §§ RB) är tillämpliga i utsökningsmål (25 § ärendelagen). Skatteverket kan vända sig till kontoförande bank om banken innehar en handling som kan antas äga betydelse som bevis för att t.ex.

sammanblandning skett på ett bankkonto med följd att tredje man saknar separationsrätt och utmätningen följaktligen ska bestå. Skatteverket bör kontakta banken för att få denna att frivilligt översända t.ex. ett kontoutdrag. Om banken inte vill medverka bör Skatteverket yrka att banken ska föreläggas att förete handlingen. Editionsplikten bryter nämligen eventuell banksekretess (RH 1997:46).

19.3.3 Gälldenärens besittning – 4 kap. 18 § första stycket UB

UB utgår från principen att lös egendom presumeras tillhöra den som har egendomen i sin besittning (4 kap. 18 § första stycket UB). Se närmare om besittningsbegreppet i avsnitt 4.2. Med besittning avses här ensambesittning. Bestämmelsen är vidare endast tillämplig på egendom som är möjlig att fysiskt besitta. Olika rättigheter t.ex. banktillgodohavanden kan inte vara föremål för besittning och får utmätas med stöd av 4 kap. 17 § UB om det framgår att egendomen tillhör gälldenären. I ett rättsfall som rörde utmätning av tillgodohavanden på konto i bank, överklagade tredje man och anförde att pengarna hade stulits från hennes konto och att hon därför hade bättre rätt till pengarna. HD ansåg att tredje man måste anses vara ägare till det stulna beloppet. HD slog fast att om icke anfördrodda penningmedel blandas samman med en avgränsad del av gärningsmannens egna medel, så ska ägaren ur de sammanblandade medlen framför kontohavaren och dennes borgenärer, förbehållas ett belopp, svarande mot vad han frånhänts (NJA 2009 s. 500).

Beviskrav klarlagt

Besittningspresumtionen kan brytas om det förebringas sådan utredning att det framgår att tredje man är ägare. Beviskravet är att det är klarlagt att egendomen tillhör tredje mannen och inte gälldenären. Det är inte tillräckligt att tredje mannens rätt görs sannolik eller annars framstår som möjlig (Gregow, Utsökningsrätt s. 135 och Håstad 107 f.). HD har uttalat att frågan om tredje man har fullgjort sin bevisbörda får avgöras genom en slutlig avvägning av all den framlagda bevisningen. Att utredningen i utsökningsärenden inte blir så fullständig och de faktiska omständigheterna inte så allsidigt belysta som i tvistemål kan föranleda vissa modifieringar av kraven på utredningen, men utgör inte skäl att frångå principen att det åvilar tredje man att styrka sin rätt till egendomen (NJA 2008 s. 444).

Bevisbörda

Den tredje man som hävdar rätt till egendom i gäldenärens besittning måste alltså styrka sin rätt till egendomen. Frågan är om tredje mannen har bevisbördan både för förvärv av egendomen och för att den fortfarande tillhör denne vid utmätningstillfället?

I ett avgörande ansågs tredje man genom köpeavtal, försäkringsbrev och utdrag från bilregister ha styrkt att en bil i gäldenärens besittning ursprungligen förvärvats av tredje mannen i syfte att lånas ut till gäldenären. Vid utmätningstillfället var emellertid gäldenären registrerad i bilregistret och som försäkringstagare, vilket enligt tredje man var ett krav från försäkringsbolaget eftersom försäkringen annars inte gällde när gäldenären körde. HD – som ansåg att tvivel förelåg om äganderätten – hävde inte utmätningen men meddelade föreläggande enligt 4 kap. 20 § UB för tredje man mot gäldenären och staten (NJA 2008 s. 444).

Enligt HD omfattar kravet på den som hävdar rätt till egendom i gäldenärens besittning, att denne måste styrka sin rätt till egendomen. Tredje mannen har inte bara en bevisbörda angående förvärvet av egendomen utan också att den alltjämt tillhör honom vid utmätningen. Tredje man har ”även att visa på vilken grund gäldenären har egendomen i sin besittning utan att äga den, exempelvis genom avtal om deposition, pant eller nyttjanderätt. Det bör då i regel krävas att tredje mans anspråk styrks med skriftligt bevis, såsom avbetalningskontrakt, pantavtal eller nyttjanderättsavtal (prop. 1980/81:8 s. 424)”.

I rättsfallet NJA 1984 s. 375 tillämpade HD principen om delad bevisbörda, vilket betyder att bevisskyldigheten för att egendomen fortfarande tillhör tredje man vid utmätningstillfället inte åvilar denne (se vidare om delad bevisbörda Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning s. 130). Riksskatteverket gjorde här gällande att tredje man inte visat att hon behållit äganderätten fram till utmätningstillfället, men anförde i övrigt inte några omständigheter.

I ett avgörande anförde borgenären att någon invändning om att egendomen tillhörde annan inte gjordes vid utmätningstillfället. HD uttalade här att såvitt handlingarna utvisade hade vid utmätningstillfället inte gjorts invändning samt att ett uppvisat låneavtal inte uteslöt att andra överenskommelser därefter träffats (NJA 1986 s. 115).

Som synes är de båda rättsfallen från 1980-talet inte helt lätta att förena med varandra.

En slutsats av avgörandet NJA 2008 s. 444 bör vara att tredje man i normala fall inte behöver visa att han behållit sin äganderätt om det är styrkt att han förvärvat egendomen en gång i tiden. Endast om borgenären åberopar speciella omständigheter som tyder på att egendomen därefter har överlåtits kan man tala om att tredje man måste visa att den alltjämt tillhör honom. Skatteverket åberopade i rättsfallet omständigheter som gjorde att äganderätten framstod som oklar.

Enligt huvudregeln i 4 kap. 7 § UB görs utmätningen på platsen där egendomen finns.

Det kan på grund av den yttre situationen vara uppenbart att gäldenären inte är ägare, t.ex. en hantverkare som mottagit egendom för reparation eller då det av ett avbetalningskontrakt framgår att egendom sålts med äganderättsförbehåll.

För egendom som i och för sig är besittningsbar men som är utanför gäldenärens omedelbara fysiska kontroll torde följande gälla (i Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning s. 94 ff. finns en exemplifiering av olika besittningssituationer). Den närmare innebörden av besittningsbegreppet är tämligen oklar. Frågan har, märkligt nog, relativt sällan ställts på sin spets i praxis.

Fordon

Fordon som är parkerat på allmän gatumark och där gäldenären har nycklarna till fordonet, anses vara i hans besittning. Fordon som påträffas på parkeringsplats eller i garage som gäldenären hyr är i hans besittning.

I ett fall bröts besittningspresumtionen genom att tredje man (ett gäldenären närstående bolag) visade att bilen köpts i bolagets namn, registrerats i bilregistret samt att betalning skett med bolagets medel (NJA 1999 s. 594). I ett fall hävdades utmätning av en bil i gäldenärens besittning sedan det i en brottmålsdom utretts att dennes förvärv var ogiltigt (NJA 1995 s. 162).

Båt

När det gäller fritidsbåtar kan besittningsfrågan avgöras med hänsyn till vem som på grund av avtalet med klubben har rätt att utnyttja båtplatsen (NJA 1984 s. 375). Vintertid bör nyttjanderättshavaren till uppställningsplatsen anses inneha besittningen.

Egendom i bankfack

Besittningsfrågan avseende egendom som förvaras i bankfack avgörs med ledning av vem som enligt avtalet med banken äger föfoga över bankfacket (NJA 1984 s. 244).

Annan lös egendom	<p>Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning s. 94 ff. innehåller en redogörelse för när lös egendom får anses vara i gäldenärens besittning.</p> <p>En särskild fråga är om kravet på besittning för gäldenären kan anses uppfyllt när egendomen rent faktiskt inte innehas av denne utan av någon som på annan grund än äganderättsövergång innehar egendomen.</p>
Förvaras hos KFM	<p>När egendom förvaras av KFM efter exekutiv åtgärd anses gäldenären ändå besitta egendomen (NJA 1983 s. 410 II, se vidare Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, s. 104 f.).</p>
Besittningsbiträde	<p>En anställd, t.ex. butiksbiträde, som disponerar över arbetsgivarens egendom anses inte ha besittning till egendomen. En lastbil som kördes av en anställd chaufför ansågs vara i arbetsgivarens besittning (NJA 1985 s. 320).</p>
Medelbar besittning	<p>Principen om gäldenärens medelbara besittning fastslogs i två fall som gällde travhästar som stallats upp hos travtränare för skötsel och träning. Frågan avgjordes med ledning av vem som gett uppdraget, vem som betalade, vem som bestämde vilka tävlingar hästarna skulle delta i osv. (NJA 1984 s. 132 och NJA 1984 s. 456, se vidare Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, s. 107 ff. och handbok Utmätning avsnitt 8.4).</p>

19.3.4 Registrerade skepp och luftfartyg – 4 kap. 18 § andra stycket UB

Registrerade skepp och luftfartyg räknas som lös egendom, men presumptionsreglerna för lös egendom gäller inte. Skepp och luftfartyg ska anses tillhöra gäldenären om denne är inskriven som ägare och det inte framgår att egendomen tillhör annan (4 kap. 18 § andra stycket UB). Utmätning kan alltså ske om gäldenären är inskriven ägare till egendomen och det inte företetts någon handling som visar att annan är ägare till denna. Utmätning kan även ske om det – genom köpehandling eller på annat sätt – visats att gäldenären är ägare till egendomen (4 kap. 17 § UB). Detta gäller även om någon annan skulle vara inskriven som ägare (se vidare om denna egendomskategori Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning s. 214 ff.).

19.3.5 Gäldenären besitter gemensamt med make eller sambo – 4 kap. 19 § första stycket UB

Om gäldenären har egendom i gemensam besittning med make eller sambo och det inte görs sannolikt att de är samägare till egendomen eller det inte framgår att egendomen tillhör make/

sambo eller annan presumeras gäldenären vara ägare. Egendomen får då utmätas med stöd av 4 kap. 19 § första stycket UB.

Observera att denna personkategori även kan ha ensambesittning till egendom som t.ex. finns i en rörelselokal. Sådan egendom utmätas med stöd av 4 kap. 18 § UB.

Partnerskap

Bestämmelsen gäller även för de som ingått partnerskap enligt numera upphävda lag (1994:1117) om registrerat partnerskap.

Gäldenärens make/sambo måste för att hindra utmätning av sin andel göra äganderätten sannolik och för att hindra utmätning av hela egendomen måste det framgå att den tillhör make/sambo.

Förrättning hos sambor

I NJA 1989 s. 682 prövades frågan om gäldenären varaktigt sammanbodde med annan under äktenskapsliknande förhållanden. HD fann att samäganderätt inte bör presumeras om det skulle framstå som tveksamt huruvida det föreligger ett varaktigt samboende under äktenskapsliknande förhållanden.

Samägare

Det görs i praktiken sällan gällande att gäldenären och maken är samägare till egendom. Detta kan möjligen bero på att när den icke skuldsatte maken/sambon gör invändning om äganderätt är påståendet i allmänhet att den som inte är gäldenär äger hela den utmäta egendomen. Prövningen kommer då att gälla ”allt eller intet” (se handbok Utmätning avsnitt 8.6.)

En hustru lyckades inte styrka sin äganderätt till en del av en summa kontanter som förvarades i parets bostad. Hon hänvisade till ett vinstbevis utfärdat på henne som förvarades tillsammans med kontanterna. Hovrätten konstaterade att när det gäller kontanter som påträffas tillsammans med kontanter som ostridigt tillhör gäldenären så måste det ställas höga krav på bevisningen. Hovrätten skrev vidare att det inte går att kontrollera att den person som ett vinstkvitto är utskrivet på är den verkliga vinnaren (RÅB 9-09).

Presumtionen är stark för gäldenärens ägande till den egendom som påträffas i makars/sambors gemensamma besittning. För att bryta presumtionen kan följande sägas.

Köp

Om köp efter äktenskapets ingående görs gällande måste, förutom kvitto eller annan handling som styrker själva förvärvet, visas en ekonomisk förmåga att förvärva egendomen (se t.ex. NJA 1980 C 374 och C 421). Vid tvekan om makens möjlighet att köpa varan bör utmätning ske, eventuellt i kombination med föreläggande enligt 4 kap. 20 § UB (se NJA 1983 s. 410 II). För ytterligare rättsfall se handbok Utmätning avsnitt 8.7.

Äktenskapsförord	Det saknar betydelse i utmätningssammanhang om egendomen är giftorättsgods eller enskild egendom genom äktenskapsförord enligt äktenskapsbalken (1987:230). Vad som har betydelse är vilken av makarna egendomen tillhör. Ett registrerat äktenskapsförord med förteckning kan dock ha visst bevisvärde. (Se om betydelsen av registrerat äktenskapsförord handbok Utmätning avsnitt 8.7.) Äktenskapsregistret förs av statistiska centralbyrån (förordning (1987:1022) om äktenskapsregistret).
Gåvor mellan makar	Om en gåva mellan makar har registrerats i äktenskapsregistret gäller den mot givarens borgenärer (får sakrättsskydd). Registrering behövs inte om gåvan är en present vars värde inte står i missförhållande till givarens ekonomiska villkor. Sakrättsskydd kan också uppnås genom tradition eller underrättelse.
Gåvor mellan sambor	Beträffande gåvor mellan sambor måste sedvanliga sakrättsliga regler iakttagas för besittningsövergång (se lag (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva).
Underhåll mellan makar	De medel som en make får av den andre med stöd av reglerna om underhåll i ÄktB blir den mottagande makens egendom (6 kap. 3 § ÄktB).
Bodelning mellan makar	En formellt utförd bodelning utgör ett sakrättsligt skydd för förvärvaren mot den andre makens borgenärer. ÄktB innehåller vissa skyddsregler för borgenärerna (13 kap. 1 § ÄktB). Bodelning kan också göras under pågående äktenskap.
Bodelning mellan sambor	På liknande sätt kan sambor bodela, men endast när samboförhållandet upphör, 8 § sambolag (2003:376). Sakrättsligt skydd för förvärvaren mot den andre sambons borgenärer uppkommer när avtalet undertecknats eller när bodelningsförrättning vunnit laga kraft. Någon registrering sker inte.

19.3.6 Gälldenären besitter gemensamt med annan – 4 kap. 19 § andra stycket UB

Om gälldenären har egendom i gemensam besittning med annan än make/sambo och det framgår att egendom eller andel av denna tillhör gälldenären får egendomen utmätas med stöd av 4 kap. 19 § andra stycket UB. En förutsättning för utmätning är här att KFM har kunnat utreda gälldenärens äganderätt.

Bestämmelsen är tillämplig i de fall gälldenären har gemensam besittning med annan än make/sambo, t.ex. när kamrater eller syskon delar bostad, näringsidkare som har kontorsgemenskap och personer med gemensam dispositionsrätt till bankfack eller parkeringsplats.

Bestämmelsen tillämpas inte i förhållande till en tredje man som inte har del i besittningen (NJA 1986 s. 115).

Barn

En 18-åring som utan avbrott och utan yttre förändringar bott i föräldrahemmet ansågs inte ha uppnått sambesittning till egendomen i familjens bostad (NJA 1995 s. 416).

19.4 Undantag från utmätning 5 kap. UB

19.4.1 Inledning

Undantag från utmätning regleras i 5 kap. UB. Prövningen av vad som bör undantas från utmätning görs av KFM efter vad som är känt eller kan utrönas utan omgång. Gälldenären ska lämna de uppgifter som kan behövas för bedömningen (5 kap. 14 § UB). Gälldenären kan avstå från egendom som annars undantas från utmätning genom att anvisa den till utmätning (5 kap.15 § UB).

19.4.2 Gälldenärens behov

Viss egendom är undantagen från utmätning för att gälldenären ska kunna fortsätta försörja sig och sin familj, s.k. beneficie-egendom (5 kap. 1–4 §§ UB). Juridiska personer – med undantag för dödsbon – omfattas inte av beneficiereglerna (5 kap. 3 § UB).

Se vidare angående beneficiereglerna i handbok Utmätning, avsnitt 4.2.

19.4.3 Egendomens beskaffenhet eller särskild föreskrift

Egendom kan också vara undantagen från utmätning på grund av särskilda föreskrifter. Exempel på detta är medel som för särskilt angivet ändamål har anvisats gälldenären av stat eller kommun, om utmätning strider mot det angivna ändamålet (5 kap. 6 § UB). Ett annat exempel är skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant (5 kap. 7 § UB).

Se vidare angående dessa regler i handbok Utmätning, avsnitt 4.3. Se också Skatteverkets praxissammanställning om tillämpningen av 5 kap. utsökningsbalken (dnr 131 192637-10/111).

19.4.4 Särskilt om immateriella tillgångar

Upphovsrätt

Särskilda regler gäller för upphovsrätt i samband med utmätning och konkurs. Upphovsrätten får inte utmätas hos upphovsmannen själv eller hans arvingar. Detsamma gäller ett manuskript eller ett konstverk som inte blivit utställt, utbudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande. (42 § URL).

Därmed är denna upphovsrätt inte heller en tillgång i konkurs (3 kap 3 § KonkL). När rätten till ett verk inte får utmätas, får inte heller rätt till vederlag för utnyttjande av rättigheten utmätas innan denna har utnyttjats så som förutsätts för att vederlag skall utgå och vederlaget kan beräknas (5 kap. 9 § utsökningsbalken). Det innebär att t.ex. litterära alster ska ha tryckts och att förlaget ska ha möjlighet att beräkna hur mycket som minst blivit sålt. Är författaren berättigad att helt eller delvis lyfta sitt honorar vid en tidigare tidpunkt, t.ex. när han avlämnar tryckfärdigt manuskript, behöver dock nämnda krav inte vara uppfyllt. Rätten till författarpenning eller översättarpenning som inte är tillgänglig för lyftning kan inte överlåtas och får därför inte tas i mät (9 § förordningen om Sveriges författarfond). STIM-ersättning kan utmätas när verk av gäldenären spelats och ersättningen kan räknas ut, se kommentaren till 3 kap 3 § KonkL och KFM:s Handbok Utmätning utg. 5, 2008, avsnitt 4.3.4 samt Immaterialrätt & Sakrätt avsnitt IX av Clara Hallén, Dag Linde och Annina H Persson.

Patent

Det finns inga hinder mot att utmäta patent hos uppfinnaren eller hans rättighetsinnehavare. Det förutsätts också i 54 § 2 PL att patent kan utmätas beläggas med kvarstad och tas i anspråk för betalningssäkring. Även uppfinnarrätten, i tiden före patentansökan skulle kunna utmätas under vissa omständigheter. Dock är det osäkert i vad mån en licens till ett patent kan utmätas. Det finns begränsningar i rätten att överlåta licens och det är osäkert om licensen har sakrättslig verkan, se avsnitt 4.6.5 och Immaterialrätt & Sakrätt avsnitt III av Göran Millqvist.

Mönsterskydd

Mönsterskydd likställs av Millqvist med patent, se avsnitt III i Immaterialrätt & Sakrätt.

Varumärken

Varumärken kan överlåtas separat och också utmätas om de är registrerade. Dock torde de endast sällan ha något värde skilda från de varor eller tjänster som de representerar, se också Millqvist avsnitt III i Immaterialrätt & Sakrätt.

Royalty

Avkastning av immateriella tillgångar i form av avkastning eller royalty kan utmätas, se dock ovan vad som gäller för Sveriges författarfond.

19.5 Utmätning av lön 7 kap. UB

Löneutmätning kan ske i en mängd olika ersättningar (se 7 kap. 1 § UB). Principen är att ersättningen ska avse av gäldenären utfört arbete eller kompensera bortfall av arbetsinkomst. KFM bestämmer ett förbehållsbelopp och ett utmät-

ningsbelopp som måste beaktas av arbetsgivaren vid varje löneutbetalning (7 kap. 8 § UB). Endast när lönen överstiger förbehållsbeloppet ska arbetsgivaren innehålla utmätningssbeloppet (7 kap. 20 § UB). Den del av förbehållsbeloppet som avser att täcka alla vanliga levnadskostnader utom bostadskostnad kallas normalbelopp (7 kap. 5 § UB).

KFM:s föreskrifter och allmänna råd

KFM meddelar varje år föreskrifter och allmänna råd, samt lämnar information (meddelanden) om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön. Dokumenten publiceras på KFM:s webbplats. För en utförlig redogörelse av bestämmelserna kring löneutmätning, se avsnitt 5, handbok Utmätning.

Anstånd

KFM får bevilja anstånd under pågående löneutmätning om sökanden medger det eller om det finns särskilda skäl (7 kap. 11 § UB). KFM företräder staten som borgenär vid handläggning hos KFM. Vid ett överklagande är Skatteverket borgenärsföreträdare. Detta behandlas närmare i avsnitt 19.6.

Förmånsrätt

Ett beslut om löneutmätning medför förmånsrätt vid varje utbetalningstillfälle (7 kap. 13 § första stycket UB). Innehållet belopp fördelas mellan sökandena efter viss företrädesordning (7 kap. 14 § UB). Efter avdrag för preliminär skatt har följande fordringar företräde i nämnd ordning: 1. underhållsbidrag, 2. löneutmätning för konkursbo, 3. statens fordran enligt 2 § IndrL – bl.a. skattekontunderskott, felparkeringsavgift och fordonsskatt samt 4. enskilda fordringar.

Ett beslut om löneutmätning ska ändras om det finns anledning till det (7 kap. 10 § UB). Huvudregeln är att ändringar gäller framåt i tiden. Men om utmätningssbeslutet hävs för att det inte var lagligen grundat, ska innehållna och inte utbetalda belopp överlämnas till gäldenären (se KUB s.275 och handbok Utmätning avsnitt 5.11.3). Ett beslut om löneutmätning får överklagas utan inskränkning till viss tid (18 kap. 7 § UB). Således kan gäldenären begära ändring hos KFM till en början och om denne inte får begärd ändring, därefter överklaga själva utmätningssbeslutet till tingsrätt.

Konkurs

Vid konkurs fortsätter ett pågående beslut om löneutmätning för konkursboets räkning, om inte konkursförvaltaren begär att verkställigheten ska upphöra (7 kap. 19 § andra stycket UB). Om löneutmätning pågår för underhållsbidrag eller underhållsstöd har dessa fordringar företräde.

Se närmare om löneutmätning i handbok Utmätning. Se också Skatteverkets praxissammanställning om löneutmätning, dnr 131 192469-10/111.

19.6 Skatteverkets borgenärsroll i utsökningsmål m.m.

19.6.1 Inledning

Skatteverket företräder staten när talan förs i ett överklagat utsökningsmål samt i tvister som har hänskjutits till domstol (2 kap. 30 § andra stycket UB).

Vid handläggning hos KFM avseende allmänna mål företräder KFM sökanden utom i två fall. Dels vid avvisning på grund av bristfällig ansökan enligt 2 kap. 5 § UB, en situation som mycket sällan förekommer i allmänna mål, dels invändning mot verkställighet enligt 3 kap. 21 § UB (t.ex. preskriptionsinvändning). I dessa fall företräder sökandemyndigheten (t.ex. försäkringskassan) sökanden inför KFM.

KFM företräder sökanden

Vid handläggningen hos KFM finns ett antal arbetsuppgifter kvar som handlar om att företräda sökanden i allmänt mål enligt UB. Exempel på detta är ställningstagande till frågor om anstånd med löneutmätning och anstånd med försäljning av utmätt egendom, begäran om indragning av hela egendomen i förfarandet efter andelsutmätning, begäran om ianspråktagande av fastighet vid pantbrevsutmätning samt begäran om nytt försäljningsförsök och yttrande över avgivet bud, avstå från utredning om och utmätning av fast egendom och att företräda sökanden i fråga om rättelse av utmätning (se prop. 2006/07:99 s. 38–39).

I överklagandesituationer eller tvister avseende allmänna mål företräds sökanden alltid av Skatteverket. Detta gäller också de två ovan nämnda undantagen.

I exemplet ovan innebär detta att staten byter företrädare från försäkringskassan till Skatteverket när ett utsökningsmål lämnar KFM och går över till domstol.

19.6.2 Överklagade utsökningsmål

Praktiskt taget alla beslut fattade av KFM kan överklagas. Även åtgärd som inverkar på parts eller tredje mans rätt får överklagas (2 kap. 21 § UB).

Ej överpröva exekutionstiteln	Observera att en gäldenär inte kan få exekutionstitel överprövad i ett förfarande hos KFM. I ett fall hade förvaltnings- och kammarrätt fastställt viss skattskyldighet. Hovrätten fann hinder mot verkställighet enligt 3 kap. 21 § UB föreligga då bolaget enl. hovrätten inte borde ha ålagts betalnings-skyldighet. Enligt HD hade hovrätten inte något lagligt utrymme för att underkänna exekutionstiteln i form av förvaltningsrättens dom (NJA 2006 s. 657).
Inhibition	KFM:s beslut gäller omedelbart med undantag för utdömande av vite. Ett överklagande hindrar inte att verkställigheten fortsätter (2 kap. 19 § UB). För att hindra fortsatt verkställighet krävs att domstol förordnar om inhibition (18 kap. 12 § UB).
Rätt att överklaga	<p>KFM:s beslut får överklagas av den som beslutet angår om det har gått honom emot (18 kap. 2 § UB). Ett överklagande kan alltså göras av annan än part i målet. Gäldenär kan även klaga över beslut som rör tredje mans rätt, t.ex. att utmätt egendom tillhör tredje man. Det är domstolen som prövar om klaganden är saklegitimerad. Det avgörande är om klaganden har ett skyddsvärt intresse som berörs av beslutet (se vidare Gregow, Utsökningsrätt s. 376 ff. och handbok Utmätning avsnitt 15.3.1).</p> <p>KFM kan i sin egenskap av verkställande myndighet inte klaga över domstolsbeslut genom vilken en åtgärd har upphävts eller ändrats. Skatteverket har genom sin partsroll denna möjlighet.</p>
Yttrande som verkställande myndighet	Om överklagandet inte avvisas ska KFM så snart som möjligt sända överklagandet och övriga handlingar till rätten (18 kap. 10 § UB). Om det inte kan anses obehövt ska KFM i samband härmed yttra sig i egenskap av verkställande myndighet (17 kap. 3 § UF). Denna funktion måste hållas isär från Skatteverkets borgenärsroll. Inte sällan har det blivit fråga om att överklaga och hävda grovt rättegångsfel när Skatteverket inte hörts innan domstolen fattat ett för staten negativt beslut. Se vidare 22 § lagen (1996:242) om domstolsärenden, nedan ärendelagen.
Ärendelagen	Utsökningsmålen handläggs enligt ärendelagen. Förfarandet påminner mycket om förvaltningsprocesslagen, innebärande att handläggningen i princip är skriftlig men kan kompletteras med sammanträden, där t.ex. vittnesförhör kan hållas. Det förekommer vid sammanträdet att domstolen hör en part under sanningsförsäkran. Eftersom ärendelagen saknar hänvisning till 37 kap. RB, så är det i ett utsökningsmål inte möjligt att höra part under sanningsförsäkran.

Utsökningsmålen är koncentrerade till vissa tingsrätter (se närmare 17 kap. 1 § UF). För prövning i hovrätt krävs prövningstillstånd.

Nya omständigheter

Eftersom ärendelagen gäller finns det inga hinder mot att åberopa nya omständigheter och ny vittnesbevisning vid förhandlingen. Detta gäller inte i HD.

Tidsfrister

Huvudregeln är att ett överklagande av KFM:s beslut ska göras inom tre veckor från delgivning, om inte laga förfall visas. Hit hör t.ex. om Skatteverket som borgenär vill klaga över beslut om hävande eller annan rättelse av utmätning eller över beslut om verkställighet av kvarstad och betalningssäkring. Vissa specialbestämmelser om tidsfrister finns (se vidare handbok Utmätning avsnitt 15.3.4).

Trots att besvärsfristen utgår från delgivning delges inte alla beslut, vilket i praktiken innebär att klagotiden är obegränsad. Det finns särskilt föreskrivet om att vissa beslut ska delges (se vidare handbok Utmätning, sista stycket i avsnitt 15.3.4).

Ett beslut om utbetalning eller fördelning till sökanden kan överklagas inom tre veckor från beslutet (18 kap. 7 § tredje stycket UB). Ett beslut om utmätning kan enligt samma paragraf överklagas inom tre veckor från delfående av beslutet. Det kan därför hända att beslutet om utbetalning/fördelning vinner laga kraft innan själva utmätningens beslutet vinner laga kraft. I praxis har hinder ansetts föreligga mot att pröva ett överklagande av utmätning som anförts sedan beslut om utbetalning av utmäta penningbelopp har vunnit laga kraft (NJA 1990 s. 166). Överklagandet av utmätningen bör i dessa fall inte upptas till prövning.

Rättegångskostnader

I ärenden där motparterna är enskilda kan rättegångskostnader utgå (32 § ärendelagen). Enligt praxis är denna bestämmelse inte tillämplig när staten är part i ett överklagat utsökningsmål (NJA 1998 s. 443). Detta innebär att vinnande part inte kan få sina rättegångskostnader ersatta. Motsvarande gäller när tredje man är vinnande part (NJA 2000 s. 109). HD:s praxis har ifrågasatts efter att Europadomstolen funnit att Polen i en liknande situation brutit mot Europakonventionens bestämmelse om rätten till en rättvis rättegång. Europadomstolens dom har åberopats av advokater som i utsökningsmål haft staten som motpart och då gjort gällande att bestämmelsen i 32 § ärendelagen och dess tillämpning strider mot Europakonventionens regler om rätten till rättvis rättegång. Något beslut enligt vilket

Europa-konventionen

svensk domstol har godtagit denna argumentation synes ännu inte ha meddelats (RÅB 11-08 och 14-08).

Frågor som vanligen förekommer i utsökningsmål är frågor om gäldenärens beneficiestydd, se avsnitt 19.4.2, utmätning av lön eller annan ersättning, se avsnitt 19.5 och huruvida utmätt egendom tillhör gäldenären eller tredje man, se avsnitt 19.3.

Partsställningen i domstolen

Vid ett överklagande ser partsställningen helt annorlunda ut än vid förfarandet hos KFM (jämför avsnitt 19.1). Överklagas ett utsökningsmål, blir partsställningen i domstolen beroende av vem som har klagat. Parterna kallas då klagande och motpart (se Gregow, Utsökningsrätt s. 32). Skatteverkets motpart är antingen gäldenären eller tredje man. Om det är tredje man som är klagande så är inte gäldenären part. Gäldenären har dock möjlighet att få partsställning genom att intervensera med stöd av 14 kap. 9 § RB.

Staten som borgenär

Man kan tycka att uppgiften ibland kräver en stor arbetsinsats i förhållande till den fordran staten har eller det belopp som kan tänkas inflyta om utmätningen består. Särskilt påtagligt kan detta vara när det gäller överklagad löneutmätning. I allmänpreventivt syfte är det dock av intresse för staten att även dessa utmätningar består. En borgenär ska ange sin inställning till ett överklagande och skälen för denna inställning. Borgenärshandläggaren kan av processekonomiska skäl många gånger välja att i inlagan till domstolen kort hänvisa till det yttrande KFM ska ha avgivit som verkställande myndighet (17 kap. 3 § UF). Under förutsättning att det inte har anförts några nya omständigheter från gäldenären blir det därmed sällan fråga om någon större arbetsinsats. Om det däremot är fråga om att handläggaren behöver komplettera med omfattande utredning och t.ex. åberopa muntlig bevisning samtidigt som man kan konstatera att en framgångsrik talan ändå inte kommer att innebära någon större utdelning till staten kan det finnas skäl att undantagsvis medge ett överklagande till undvikande av onödigt resursslöseri.

Även om Skatteverket medger gäldenärens överklagande så kan det ändå hända att domstolen avslår överklagande av det skälet att övriga borgenärer har yrkat att överklagandet ska avslås. Utmätningen kommer då att bestå, men staten kommer på grund av sitt medgivande inte att få del av medlen i just den här utmätningen. Indrivningsuppdraget kvarstår dock.

19.6.3 Hänskjutande av tvister till domstol

Talan om bättre rätt

Äganderättstvister till utmätt egendom kan inte prövas i utsökningsmål. Tvister ska i princip prövas i annan ordning. En vanligt förekommande tvist är vem som har bättre rätt till viss egendom – gäldenären och därmed hans borgenärer eller tredje man. Tvisten står då mellan tredje man, dvs. den påstådde ägaren och utmätningsborgenären. I en rättegång om bättre rätt till viss egendom sker en mer ingående och nyanserad prövning av frågan om t.ex. brytande av presumtion än som sker i utsökningsmål (RÅB 1-09). Vid avgörande av vem som har bättre rätt till lös egendom presumeras den som har egendomen i sin besittning vara ägare till densamma. UB:s principer anses gälla även i obligationsrättsliga tvister om lös egendom. Besittarens motpart har därmed bevisbördan för sitt äganderättsanspråk (RÅB 42-08).

Stämningsföreläggande mot tredje man

I 4 kap. 20 § UB regleras den situationen att utmätningen har grundats på en presumptionsregel enligt 4 kap. 17–19 §§ UB om ägande för gäldenären. När utmätning sker utan förbehåll för tredje mannens rätt, kan KFM förelägga tredje mannen att väcka talan inom viss tid. Tredje mannens anspråk kan vara framställt före eller efter beslutet om utmätning. Sedan försäljning skett gäller 4 kap. 21 § UB. Föreläggande bör meddelas i samband med utmätningsbeslutet, om tredje mans anspråk då är känt. Syftet är att tredje man ska väcka talan mot sökanden och gäldenären. En typisk situation är att tredje man har åberopat visst stöd för sin rätt, men inte tillräcklig bevisning för att det ska anses framgå att han är ägare, se t.ex. (NJA 2008 s. 444 som refererats ovan under 19.3.3).

Det är möjligt för tredje man att väcka talan om bättre rätt till utmätt egendom även om något föreläggande enligt 4 kap. 20 § UB inte har meddelats. Har egendom sålts är sådan talan inte längre möjlig. Det torde däremot inte vara hinder för tredje man att väcka talan mot utmätningsborgenären och göra anspråk på det belopp utmätningsborgenären fått betalt genom utmätningen (RÅB 2-09).

Det allmänna företräds av Skatteverket. Se närmare om dessa tvister i KUB s. 170 ff. och Gregow, Utsökningsrätt s. 147 ff. Gregow resonerar bl.a. om vilka förutsättningar som gäller för att föreläggande ska meddelas.

**Stämning-
föreläggande
mot sökanden**

Om utmätning inte har kunnat ske enligt 4 kap. 17–19 §§ UB, men det föreligger sannolika skäl att egendomen tillhör gäldenären kan föreläggande riktat till sökanden ges med stöd av 4 kap. 22 § UB. Utmätning ska i dessa situationer ske med förbehåll för tredje mans rätt. Föreläggande för sökanden att väcka talan mot tredje man måste praktiskt taget alltid meddelas vid utmätning med förbehåll för tredje mans rätt. Undantag kan göras om rättegång redan pågår. Gäldenären behöver inte stämmas in. Syftet är att sökanden ska få fastställt att han genom utmätningen har vunnit en rätt till betalning ur egendomen som gäller mot tredje mannen (Gregow, Utsökningsrätt s. 153). Om sökanden inte väcker talan enligt föreläggandet, ska utmätningen hävas, om inte tredje mannen väcker talan mot sökanden (4 kap. 22 § andra stycket andra meningen UB).

**Stämning mot
sekundogäldenär**

Om en utmätt fordran är förfallen till betalning ska KFM anmoda sekundogäldenären att betala (9 kap. 11 § UB). Betalar sekundogäldenären inte frivilligt, kan KFM förelägga borgenärerna, bl.a. staten, att väcka talan mot den sekundogäldenär som inte har betalat (9 kap. 11 § tredje stycket och 4 kap. 23 § UB). Syftet med talan är att utverka en exekutionstitel mot sekundogäldenären, dvs. en fastställsetalan som ska gå ut på att gäldenären har en fordran på sekundogäldenären. En sådan talan kan vid behov förenas med ett yrkande om åläggande för sekundogäldenären att utge fordringsbeloppet, dvs. ett fullgörelseyrkande, (se KUB s. 180 och Gregow, Utsökningsrätt s. 235). Något föreläggande om detta behövs inte (prop. 1980/81:8 s. 638). När sekundogäldenären är betalningsanmanad av KFM men har underlåtit att betala, så är det normalt lämpligt att förena fastställsetalans yrkande med ett fullgörelseyrkande. Talan bör avse hela det utmätta fordringsbeloppet och inte begränsas till det belopp som skulle vara tillräckligt för att reglera gäldenärens skuld (KUB s. 346). När KFM har utmätt fordran hos sekundogäldenären så har KFM normalt utfärdat ett förbudsmeddelande med stöd av 6 kap. 3 § första stycket UB. Betalningsförpliktelsen ska därför gå ut på att sekundogäldenären ska betala till KFM. (Se också Gregow, Utsökningsrätt s. 235 ff.)

**Tvistig fordran
vid fördelning**

När en utmätt fastighet har sålts ska fördelning ske mellan borgenärerna. Om det då har uppstått en oklarhet om outhärrade sakförhållanden avseende en fordran, ska denna förklaras tvistig. Om det inte av särskilda skäl är obehövt, t.ex. därför att rättegång redan pågår i saken, ska KFM förelägga borgenären som äger den tvistiga fordringen att väcka talan mot den

sakägare som i andra hand ska ha medlen (13 kap. 7 § andra stycket UB). Syftet är att få fastställt att den bevakande borgenären har rätt till beloppet framför den andre sakägaren. (Se närmare om detta i KUB s. 559 ff. och i Gregow Utsökningsrätt s. 295 ff.)

Rättegångsbalken

För ovannämnda tvister gäller RB:s regler om dispositiva tvistemål (se 2 kap. 24 § tredje stycket UB). Detta innebär att rättegångsbalkens forumregler och regler om rättegångskostnader gäller.

Fördelning av rättegångskostnader

Detta betyder att staten kan bli skyldig att betala motpartens rättegångskostnader. Det är Skatteverket som för talan och i borgenärsrollen ingår att föra talan även för andra a-målsborgenärer om dessa har fordringar som är aktuella i ärendet (10 § andra stycket BorgL). Det är emellertid Skatteverket som är part i processen och som av domstolen förpliktigas att utge eventuella rättegångskostnader. Det är alltså den som agerar som part i domstol som ensamt ska betala rättegångskostnaderna. Det finns inget stöd för en fördelning av kostnaderna på övriga a-målsborgenärer så länge inte dessa går in som part (jfr 18 kap. 9 § RB om solidarisk betalningsskyldighet mellan flera parter).

Processekonomi

När Skatteverket har förelagts att väcka talan måste en processekonomisk bedömning alltid göras. Det finns ingen anledning att staten ska riskera kostnader om förutsättningen att få betalt bedöms vara liten. Om det t.ex. handlar om att väcka talan mot en sekundogäldenär bör utredas om sekundogäldenären är betalningsduglig. Det bör också utredas om det finns det andra borgenärer med större fordringar än statens som har förelagts att väcka talan.

Om Skatteverket som sökande har mottagit stämning med anledning av att ett stämningsföreläggande har lämnats till en tredje man, så kan den situationen uppkomma att Skatteverket har en liten fordran och det samtidigt finns andra sökande e-målsborgenärer med stora fordringar. Vid en förlorad process riskerar Skatteverket att få betala rättegångskostnader. Om de processekonomiska skälen talar för det så bör Skatteverket i ett sådant fall medge talan och åberopa bestämmelsen i 18 kap. 11 § RB och därvid yrka att e-målsborgenärerna ska vidkännas hela kostnaden.

20 Lönegaranti

20.1 Inledning

Lönegarantins innebörd

Lönegaranti innebär att staten går in och betalar arbetstagarens fordringar på lön m.m., för viss tid och upp till visst belopp, hos en arbetsgivare som har försatts i konkurs eller är föremål för företagsrekonstruktion. Bestämmelser om lönegaranti finns i lönegarantilagen (1992:497, LGL) och lönegarantiförordningen (1992:501, LGF).

Olika innebörd vid konkurs och företagsrekonstruktion

Lönegarantin får en annan roll under en företagsrekonstruktion än i en konkurs. I en konkurs blir det automatiskt lönegaranti eftersom konkursgäldenären inte får betala ut upplupna löner. Vid företagsrekonstruktion kan företaget välja att utnyttja lönegarantin om man anser att det behövs. Men det finns inget som hindrar att företaget fortsätter att betala ut löner som vanligt. Innebörden av en lönegaranti vid företagsrekonstruktion är alltså att arbetsgivaren i praktiken får anstånd med betalningen av lönerna.

Insolvensförfarande utomlands

De svenska lönegarantireglerna gäller även om arbetsgivaren är föremål för ett insolvensförfarande i ett annat EU-land eller ett annat nordiskt land om anställningen har övervägande anknytning till Sverige eller inom EU. En förutsättning är dock att arbetet har utförts i Sverige (2 a § LGL).

Statens regressfordran

När länsstyrelsen har betalat ut lönegaranti inträder staten i arbetstagarens rätt mot arbetsgivaren. Vid utbetalning av lönegaranti i sådana konkurser/företagsrekonstruktioner som grundar sig på ansökan den 1 januari 2009 eller senare övertar inte staten den förmånsrätt som gäller för arbetstagarens fordran enligt 12 och 13 §§ FRL (28 § LGL och prop. 2007/08:161 s. 43).

Se även Skatteverkets skrivelse Hantering av statens fordringar på grund av utgiven lönegaranti enligt lönegarantilagen (1992:497, LGL) 2009-11-03, dnr 131 818414-09/111.

20.2 Lönegaranti vid konkurs

20.2.1 Lönegarantins omfattning

- Löneförmånsrätt** En faktor som medför att anställda hos en konkursgäldenär ska erhålla lönegaranti är att fordringen omfattas av förmånsrätten i 12 eller 13 §§ FRL. Det här innebär att lönegarantin, som huvudregel, omfattar lönefordringar som har intjänats tre månader före det att ansökan om konkurs kom in till tingsrätten och en månad efter konkursbeslutet (7 § första stycket LGL). Fordringar som avses är inestående lön, uppsägningslön, pensionsfordringar i viss utsträckning, annan ersättning på grund av anställningen och semesterersättning. Löneborgenärer är arbetstagare eller, i fråga om pensionsfordringar, pensionerade arbetstagare och efterlevande till arbetstagare. För uppsägningslön gäller inte förmånsrätten längre än en månad från konkursbeslutet men lönegarantin varar uppsägningstiden ut (7 a § LGL). Se vidare om löneförmånsrätt i avsnitt 3.3.3.
- Konkursansökan** En arbetstagare har även rätt till lönegaranti för de kostnader han har haft för sin konkursansökan m.m. (8 § LGL). Dessa fordringar är förmånsberättigade.
- Beloppstak** Det finns ett tak för hur stort belopp som kan utgå i form av lönegaranti. Beloppstaket uppgår till fyra prisbasbelopp enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i den lydelse som gäller vid tiden för konkursbeslutet, dvs. 169 600 kr under 2010 (9 § LGL). Den 1 januari 2011 upphör lag om allmän försäkring att gälla enligt lag (2010:111) om införandet av socialförsäkringsbalken vilket innebär att härefter ska beloppstaket beräknas enligt 2 kap. 7 § socialförsäkringsbalken. Maximibeloppet omfattar samtliga fordringar som kan omfattas av garantin. Alltså även konkursansökningskostnader och konkurskostnader.
- Det kan nämnas att det även finns begränsningar för arbetstagarens löneförmånsrätt. Denna uppgår till tio prisbasbelopp (dvs. 424 000 kr under 2010) enligt 12 a § FRL. Tidigare fanns det inte någon sådan begränsning (prop. 2004/05:57 s. 35).
- Tidsbegränsning** Slutligen kan lönegarantin endast avse en begränsad tid. Lönegarantiersättning utbetalas för en sammanlagd anställningstid av högst åtta månader (9 § LGL). Tiden ska innefatta perioden mellan tre månader före konkursansökan och utgången av uppsägningstid beräknad enligt 11 § LAS.

Arbetsökande Om arbetstagaren inte behöver arbeta åt konkursboet är han skyldig att anmäla sig som arbetsökande hos arbetsförmedlingen. Från uppsägningslönen ska avräknas inkomst som han uppburit från annan anställning, borde ha kunnat förvärva i annan anställning eller har haft av egen rörelse. För ersättning från a-kassan görs ingen avräkning eftersom arbetstagaren är skyldig att återbetala utgiven ersättning till a-kassan.

Massafordran Om konkursboet inte säger upp arbetstagaren utan i stället utnyttjar dennes arbetskraft senare än en månad från konkursbeslutet utgår inte någon lönegaranti för det fortsatta arbetet. Dessa lönefordringar blir i stället massafordringar (5 kap. 18 § KonkL). Se även Handbok för konkurstillsyn utgåva 2, 2008, avsnitt 1.5.1 (handboken finns även som pdf-fil på Kronofogdemyndighetens webbplats).

20.2.2 De olika aktörerna vid konkurs

Hantering av lönegaranti vid konkurs involverar ett flertal aktörer med olika ansvarsområden. Nedan följer en kort genomgång av de viktigaste uppgifterna som handhas av konkursförvaltaren, TSM, Länsstyrelsen respektive Skatteverket.

20.2.2.1 Konkursförvaltaren

Det är i första hand konkursförvaltaren som avgör om någon har rätt till lönegaranti.

Konkurs utan bevakningsförfarande

Beslut om lönegaranti I en konkurs utan bevakningsförfarande ska förvaltaren snarast pröva och meddela beslut i frågan om en fordran ska betalas enligt garantin (16 § LGL). Anspråk på lönegaranti måste prövas så snart det finns tillräcklig utredning om en fordran föreligger eller inte. Detta kan innebära att det behöver meddelas flera beslut om lönegaranti för en och samme arbetstagare i takt med att utredningen blir klar.

Bifallsbeslutet sänds till arbetstagaren, TSM och den länsstyrelse som ska ha hand om utbetalningarna (17 § LGL). Ett avslagsbeslut kan angripas av arbetstagarna genom att de väcker talan mot staten vid allmän domstol inom tre veckor. Statens talan förs av TSM (29 § LGL). Det är dock inget som hindrar arbetstagaren att – vid ett lagakraftvunnet avslagsbeslut – på nytt ansöka om lönegaranti i konkursen. Om konkursförvaltaren fattar ett nytt avslagsbeslut kan arbetstagaren på nytt väcka talan vid allmän domstol inom tidsfristen om tre veckor.

Konkurs med bevakningsförfarande

I konkurser med bevakningsförfarande ska förvaltaren efter konkursbeslutet sända underrättelse till länsstyrelsen om fordringar som anses vara klara och omfattas av lönegarantin (11 § LGL). Länsstyrelsen fattar därefter det formella beslutet om lönegaranti och dess utbetalning (jfr prop. 1991/92:139 s. 41).

Bevakning Förvaltaren ska bevaka betalningsgrundande fordringar för arbetstagarens räkning genom att sända kopior av underrättelsen till tingsrätten (15 § LGL). Även arbetstagaren ska underrättas. Arbetstagaren får själv bevaka fordringar som han gör anspråk på men som enligt förvaltaren inte omfattas av förmånsrätt. Skatteverket måste dock göra en egen bevakning av regressfordringen (se RH 1997:107).

Invändning Förfarandet med bevakning och anmärkningar är detsamma som i övriga konkurser med bevakningsförfarande. Detta innebär att det krävs att arbetstagaren inleder en jävsprocess enligt bestämmelserna i 9 kap. KonkL om han har något att invända mot förvaltarens bevakning av lönegarantifordringar. T.ex. kan det vara så att förvaltaren och arbetstagaren har olika uppfattningar om lönefordringen är att anse som ”klar” eller inte.

20.2.2.2 Tillsynsmyndigheten i konkurser (TSM)

TSM:s roll inom hanteringen av lönegarantin kan delas upp i flera delar.

Kontroll Den första är hörandet i de fall konkursförvaltaren överväger att avslå en begäran om ersättning från lönegarantin eller annars känner stor tveksamhet (7 kap. 10 § KonkL). Efter att förvaltaren fattat beslut ska TSM göra en efterhandsgranskning av detta, dvs. kontrollera att förvaltaren fattat korrekta bifalls- och avslagsbeslut i enlighet med lönegaranti- och förmånsrättslagen. TSM kan vidare, på statens vägnar, söka åstadkomma ändring av en konkursförvaltarens beslut genom att väcka talan mot arbetstagaren vid tingsrätten.

Part För det andra företräder TSM det allmänna vid tingsrätten när löntagaren är missnöjd med förvaltarens lönegarantibeslut och ingivit en stämningsansökan mot staten. TSM företräder staten vid tingsrätten såsom part i tvistemålsprocessen. TSM kan medge käromålet, bestrida talan helt eller delvis samt träffa en förlikning.

Beslut TSM fattar även lönegarantibeslut i första instans när en konkurs inträffat i ett annat nordiskt land och anställningen har

övervägande anknytning till Sverige eller svenska förhållanden (2 § LGL). Arbetstagaren ska inge sina lönegarantianspråk till TSM som prövar saken i två steg. Först sker en formell prövning om arbetstagaren har övervägande anknytning till Sverige eller svenska förhållanden. Därefter prövas om den anställde har rätt till lönegaranti för sin fordran. Om tillräcklig anknytning till Sverige inte anses föreligga, ska ansökningen avslås.

Har en konkurs eller motsvarande insolvensförfarande inträffat i ett medlemsland i EU lämnas betalning om arbetstagaren utfört sitt arbete främst i sådant EU-land (2 a § LGL). TSM beslutar även i dessa fall om lönegaranti ska medges.

TSM ansvarar enligt Förordningen (2007:781) med instruktion för Kronofogdemyndigheten för frågor om lönegaranti vid konkurs och företagsrekonstruktion.

20.2.2.3 Länsstyrelserna

Behörig länsstyrelse är den som finns i samma län som den tingsrätt som handlägger arbetsgivarens konkurs (22 § LGL).

Underrättelse

I bevakningskonkurser underrättar förvaltaren länsstyrelsen om vilka fordringar som anses vara klara och omfattas av lönegarantin. I konkurser utan bevakningsförfarande fattar konkursförvaltaren beslut om lönegaranti och meddelar sedan länsstyrelsen detta. TSM underrättar länsstyrelsen om sitt beslut när det handlar om lönegaranti på grund av en konkurs inom annan EU-medlemsstat än Sverige.

Beslut om utbetalning

Länsstyrelsen fattar därefter själva beslutet om utbetalning till arbetstagaren (jfr prop. 1991/92:139 s. 41). Det är fråga om en rent verkställande uppgift som ska ske med skyndsamhet (se JO:s beslut den 30 oktober 2007, ärende 766-2006). Garanti-beloppet får inte betalas ut förrän arbetstagarens fordran förfallit till betalning.

Skatteavdrag och arbetsgivaravgift

Länsstyrelsen fullgör arbetsgivarens skyldigheter ifråga om skatteavdrag, beslut om löneutmätning och kontrolluppgifter för inkomsttaxeringen (24 § LGL och 7 § LGF). Länsstyrelsen ska dessutom betala arbetsgivaravgifter (2 kap. 1 och 11 §§ socialavgiftslagen). När länsstyrelsen betalar ut lön i form av lönegaranti ska arbetsgivaren inte redovisa avdragen skatt och arbetsgivaravgifter för dessa löner (10 kap. 9 § SBL). Följaktligen ska arbetsgivaren inte heller göra någon inbetalning till Skatteverket avseende dessa skatter och avgifter.

Besked till Skatteverket	När länsstyrelsen betalar ut lönegaranti ska besked skickas till Skatteverket om utbetalda, avdragna och innehållna belopp (9 § LGF).
Statens regressrätt	Ifråga om utbetalat garantibelopp har staten regressrätt mot arbetsgivaren dvs. en rätt till återbetalning av garantibeloppet. Statens regressfordran har dock ingen förmånsrätt (se 28 § LGL och avsnitt 20.2.4.1 och 20.3.4.1 nedan). I fråga om dessa fordringar är vissa bestämmelser i fordringsförordningen tillämpliga. Länsstyrelsen kan meddela betalningsanstånd och eftergift av fordran (14 och 17 §§ fordringsförordningen).
Arbetsgivaravgift	När det gäller återbetalning av erlagda arbetsgivaravgifter hänförliga till lönegarantibeloppet är länsstyrelsen helt och hållet borgenärsföreträdare och fordringsförordningen är tillämplig fullt ut. Länsstyrelsen har således möjlighet att medge anstånd, eftergift och besluta om ackord. En länsstyrelse kan även förordna någon annan myndighet eller t.ex. ett inkassoföretag att bevaka och driva in sådan fordran (12 § fordringsförordningen). Man kan även uppdra åt ombud att föra länsstyrelsens talan inför domstol (13 § samma förordning). Skatteverket kan således åta sig att företräda länsstyrelsen i dessa ärenden. Se vidare avsnitt 20.2.4.2 och 20.3.4.2.
Återkrav mot arbetstagare	Det kan bli fråga om återbetalning av garantibelopp från arbetstagaren om denne genom oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att garantibeloppet har betalats obehörigt eller med för högt belopp (34 § LGL). Vidare föreligger återbetalningsskyldighet i de fall lönegaranti har betalats ut och konkursbeslutet därefter upphävs (35 § LGL). Det är arbetstagaren som är återbetalningsskyldig för utbetald lönegaranti. Om det finns särskilda skäl får återbetalningsskyldigheten efterskänkas helt eller delvis (36 § LGL). Fråga om återkrav av garantibelopp i dessa fall handhas av den länsstyrelse som har utbetalat beloppet (11 § LGF). Eftersom återkravsfordran enligt 34 eller 35 §§ LGL behandlas särskilt i 11 § LGF omfattas inte dessa fordringar av 13 § LGF. Detta innebär att en sådan fordran inte omfattas av IndrL och därmed inte heller av BorgL. I stället gäller fordringsförordningen. Fordran handläggs som ett enskilt mål hos KFM. Det är länsstyrelsen som ska agera borgenärsföreträdare men har möjlighet att uppdra åt annan myndighet eller ett ombud att föra myndighetens talan inför domstol (13 § fordringsförordningen). I de fall lönegarantibeloppet ska återbetalas bör länsstyrelsen begära omprövning och återbetalning av utbetalda arbets-

givaravgifter. Det är sedan arbetsgivarens ansvar att betala arbetsgivaravgifter baserad på förfallen lön.

Indrivning

Det kan finnas fordringar avseende utbetalade lönegarantibelopp som kvarstår oreglerade efter det att en enskild näringsidkares konkurs har avslutats. Länsstyrelsen ska återkräva regressfordringen och, om betalning inte sker inom den tid som länsstyrelsen föreskriver, överlämna fordran till KFM för verkställighet (13 § LGF). Efter att kravåtgärd enligt 3 § IndrF vidtagits ska begäran om indrivning lämnas senast två månader efter att fordran förfallit till betalning (4 § IndrF). Länsstyrelsen kan kräva betalning till dess att fordringen preskriberas enligt SPL.

20.2.2.4 Skatteverket

Allmänt mål

Fordran på återkrav av lönegaranti handläggs som ett allmänt mål enligt utsökningsbalken (13 § LGF). BorgL är med andra ord tillämplig på denna fordran.

Borgenärsföreträdare

Skatteverket är borgenärsföreträdare och ska göra gällande fordringar i konkurs och även i övrigt bevaka fordringarnas rätt i konkursen (7 § BorgL).

Utsökningsmål

Det kan finnas fordringar avseende utbetalade lönegarantibelopp som kvarstår oreglerade efter det att en enskild näringsidkares konkurs har avslutats. Efter att länsstyrelsen överlämnat fordran till KFM för verkställighet är Skatteverket borgenärsföreträdare (2 kap. 30 § UB).

Betalningsansvar för HB eller KB

Om det kvarstår sådana oreglerade fordringar efter avslutad konkurs rörande ett handels- eller kommanditbolag har Skatteverket exklusiv behörighet att väcka talan gentemot en bolagsman. Skatteverket företräder staten när det gäller talan om betalningsansvar för någon annans skulder till det allmänna enligt SBL eller annan författning (8 § BorgL). Bestämmelsen är tillämplig på betalningsansvar enligt 2 kap. 20 § HBL.

20.2.3 Skatteverkets agerande som borgenär under konkurs

När konkursbeslut meddelas i Sverige ska domstolen genast skicka en kopia av kungörelsen till Skatteverket (12 § KonkF). Skatteverket börjar därefter att utreda vilka fordringar till det allmänna som Skatteverket ska bevaka i konkursen.

Besked om lönegaranti

Av redovisningen i skattedeklarationer m.m. kan slutsatser dras om det finns anställda och att det i så fall kan bli aktuellt med lönegaranti. När länsstyrelsen betalar ut lönegaranti ska

besked skickas till Skatteverket om utbetalda, avdragna och innehållna belopp (9 § LGF). När utbetalning har skett övertar staten arbetstagarens fordran. Fordran innefattar av länsstyrelsen utbetalt, avdraget och innehållet belopp.

Konkurs utan bevakningsförfarande

I en konkurs utan bevakning är fordran fastställd genom beslutet av förvaltaren och staten övertar arbetstagarens fordran, utan förmånsrätt, när utbetalning har skett. Det krävs ingen särskild åtgärd från Skatteverket för att statens regressfordran ska beaktas i konkursen.

Konkurs med bevakningsförfarande

Staten bevaka

I en bevakningskonkurs anmäler förvaltaren att en viss fordran är klar och då betalar länsstyrelsen ut beloppet. Förvaltaren ska bevaka arbetstagarens fordran i konkursen. Skatteverket måste till rätten göra en egen bevakning av statens regressfordran (se RH 1997:107). Om Skatteverkets uppfattning om beloppet avviker från konkursförvaltarens bör kontakt tas med förvaltaren för diskussion innan bevakningsinlagan inges.

Utdelning

När utdelningen i konkursen fastställts görs utbetalningen till länsstyrelsen. Besked om betalningen ska lämnas till Skatteverket (4 § LGF).

20.2.4 Statens regressrätt

20.2.4.1 Återkrav avseende lönegarantibelopp

Staten inträder i arbetstagarens rätt

När länsstyrelsen har utbetalat garantibelopp inträder staten i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären, s.k. regressrätt. Statens regressrätt har dock ingen förmånsrätt (28 § LGL). Staten övertar således hela arbetstagarens lönefordran i konkursen. Arbetstagarens fordran på lön som omfattas av lönegaranti bygger på ett före konkursbeslutet ingånget anställningsavtal och anses därmed i sin helhet vara en konkursfordran. Statens fordran består av beloppet som betalats ut till arbetstagaren (eller KFM) och det skatteavdrag som länsstyrelsen gjort och betalat in som preliminär skatt. Staten har även rätt till ränta på utbetalade belopp från utbetalningsdagen till dagen för upprättande av utdelningsförslaget eller den tidigare dag då staten fått förskottsutdelning.

Kvittning

Skatteverket anser att staten har rätt att enligt 5 kap. 15 § KonkL kvitta ett skattekontoöverskott mot en regressfordran på utbetald lönegaranti. Detta under förutsättning att regressfordran utgör en konkursfordran och konkursgäldenärens fordran på återbetalning

av skatt uppkommit före konkursbeslutet (Skatteverket 2009-07-01, dnr 131 524033-09/111).

Återkrav

Det är länsstyrelsen som ska återkräva utbetalt garantibelopp från arbetsgivaren. Om fordran inte betalas ska länsstyrelsen begära indrivning av avgiften hos KFM (13 § LGF). Länsstyrelsen bestämmer betalningsfrist för återbetalningen och har möjlighet att enligt 14 § fordringsförordningen medge skäligt betalningsansånd. Detta återbetalningskrav blir aktuellt först när staten inte erhållit full utdelning för sin fordran i konkursen.

Att Skatteverket bevakar statens rätt i konkursen har angivits tidigare, avsnitt 20.2.3.

20.2.4.2 Återkrav avseende arbetsgivaravgifter

När det gäller återbetalning av erlagda arbetsgivaravgifter hänförliga till garantibeloppet saknas det uttryckliga lagregler.

Ej konkursfordran

I en konkurs kan endast sådana fordringsanspråk göras gällande som uppkommit före konkursbeslutet. En fordran på arbetsgivaravgifter som grundar sig på lön som utbetalats efter konkursutbrottet kan förmodligen betraktas som en konkursfordran på grund av det direkta samband som föreligger mellan lönen och avgifterna (se HD:s uppfattning i NJA 1998 s. 834). Vid lönegaranti under konkurs beräknas emellertid arbetsgivaravgifterna inte på någon av konkursboet utbetald lön, utan på garantibelopp som erlagts av länsstyrelsen under konkursens gång. På grund av denna skillnad har HD i rättsfallet NJA 1998 s. 834 fastslagit att staten, i avsaknad av en särskild reglering motsvarande 28 § LGL, saknar möjlighet att göra gällande en rätt till utdelning i konkursen avseende arbetsgivaravgifterna.

I 1998 års rättsfall klargörs således att staten inte kan göra gällande fordran på arbetsgivaravgifter i konkursen. HD prövar dock aldrig frågan om staten i övrigt, dvs. utanför konkursen, kan ha rätt till återbetalning avseende arbetsgivaravgifter.

20.3 Lönegaranti vid företagsrekonstruktion

20.3.1 Lönegarantins omfattning

Tänkt förmånsrätt

Lönegarantin omfattar arbetstagarens lönefordringar som skulle ha haft förmånsrätt om arbetsgivaren, i stället för ett beslut om företagsrekonstruktion, skulle ha försatts i konkurs (7 § andra stycket LGL).

På motsvarande sätt som vid en konkurs har arbetstagaren rätt till lönegaranti för hela sin fordran på uppsägningslön (7 a § LGL). Se vidare i avsnitt 20.2.1 om lönegarantins omfattning vid konkurs.

20.3.2 Ackord

Under företagsrekonstruktionen kan fråga uppkomma om underhandsackord och/eller offentligt ackord.

Ackord eller eftergift?

Skatteverket har som borgenärsföreträdare möjlighet att genom ett ackord sätta ned fordran på återbetalning av utbetalt garantibelopp (4 § BorgL). Här kan nämnas att även om BorgL är tillämplig har länsstyrelsen möjlighet att helt eller delvis efterge en fordran (17 § fordringsförordningen). Även om gränssnittet mellan ackord och annan eftergift inte i alla lägen är helt tydlig bör det i praktiken inte innebära några större problem angående vem som är behörig myndighet. Är grunden för betalningsbefrielse att gäldenären hamnat i en obeståndssituation bör prövningen göras av Skatteverket inom ramen för ackordsinstitutet.

20.3.2.1 Offentligt ackord

Fordringar som deltar

För att ett företag ska leva vidare efter en företagsrekonstruktion krävs att det betalar samtliga sina skulder. Företagsrekonstruktionen innebär ett tillfälligt betalningsanstånd för sådana skulder som har uppkommit före ansökan om företagsrekonstruktion. Det är endast dessa skulder som kommer att delta i ett offentligt ackord.

Ej nya skulder

Skulder som uppkommer efter en ansökan om företagsrekonstruktion ska betalas fullt ut vartefter som de förfaller till betalning. Staten har alltså rätt att få betalt för sådan regressfordran på utbetald lönegaranti innan någon ackordslikvid betalas ut. Detta motsvarar vad som hade gällt för arbetstagarens fordran på utebliven lön.

Fordrans uppkomst

Vid bestämmande av tidpunkten för fordrans uppkomst måste hänsyn tas till ändamålet med den bestämmelse som är i fråga. Det är inte klart att samma överväganden ska läggas till grund för bedömningen av vilka fordringar som omfattas av ett offentligt ackord som för bedömningen av vilka fordringar som kan göras gällande i konkurs. Mot bakgrund av att staten ”träder in i arbetstagarens rätt” enligt 28 § LGL och att det vid kvittning i konkurs och företagsrekonstruktion anses att regressfordran har förvärvats när förpliktelsen grundades bör lönegarantiregressen kopplas till uppkomsten av arbetstagarens fordran.

Situationen vid företagsrekonstruktion är inte samma som vid konkurs. Syftet med en rekonstruktion är att ge gäldenären rådrum att rekonstruera verksamheten och eventuellt träffa en betalningsuppgörelse avseende äldre skulder. Nya fordringar som förfaller till betalning under rekonstruktionen ska betalas löpande. Det är inte ändamålsenligt och inte heller förenligt med frysningsprincipen att se lönefordringar som intjänas under rekonstruktionen som äldre. Avsikten är tvärtom att lönefordringar som tjänas in under rekonstruktionen ska betalas löpande och till sitt fulla belopp.

Skatteverkets uppfattning är att statens regressfordran för utgiven lönegaranti inte omfattas av ett offentligt ackord till den del garantin avser fordran på lön eller annan ersättning för arbete som utförts efter ansökan om rekonstruktion. Om lönegarantiersättningen avser lön/ersättning som belöper på tid dessförinnan eller uppsägningslön under tid när arbetstagaren inte utfört arbete omfattas fordringen däremot av ackordet (Skatteverket 2009-03-04, dnr 131 263055-09/111).

**Ej fordringar
med förmånsrätt**

I ett offentligt ackord ingår inte förmånsberättigade fordringar, t.ex. vissa lönefordringar, utan dessa ska betalas fullt ut (3 kap. 3 § FrekL). En förmånsberättigad borgenär kan alltså inte tvingas acceptera ett ackord för sina fordringar.

Statens förmånsrätt för återkrav av utbetald lönegaranti är avskaffad. Detta medför att lönegarantiregressen inte är undantagen från offentligt ackord på den grunden.

**Indirekt
förmånsrätt**

Det är möjligen inte helt klart hur man i en företagsrekonstruktion ska avgöra vilka lönefordringar som kan anses ha förmånsrätt. Allmän förmånsrätt gäller endast vid konkurs (2 § FRL). Förmånsrätten avgör hur utdelningen ska ske varför varje fordrans förmånsrätt måste prövas och fastställas i konkursförfarandet. Antingen kan man alltså helt enkelt betrakta beslutet om företagsrekonstruktion som ett beslut om konkurs eller så kan man anse att man måste utgå från vad som skulle bli följden av en efterföljande konkurs (se Danhard s. 106 ff).

Lagstiftarens avsikt har dock varit att lönegaranti vid företagsrekonstruktion skulle utformas på motsvarande sätt som vid konkurs. Lönegaranti lämnas för sådan fordran som skulle berättiga till garantibelopp om arbetsgivaren hade försatts i konkurs i stället för att beslut fattats om företagsrekonstruktion (7 § LGL).

I förarbetena sägs bl.a. följande:

”En arbetstagares fordran på lön eller annan ersättning har förmånsrätt, som huvudregel, i den mån den belöper på tiden före konkursbeslutet och inom en månad därefter under föreutsättning att den inte har intjänats tidigare än tre månader innan konkursansökningen kom in till tingsrätten. Motsvarande fordran på lön eller ersättning vid en företagsrekonstruktion bör alltså omfattas av lönegaranti. [...] Utgångspunkten för beräkningen bör på motsvarande sätt som vid konkurs alltså vara tiden för beslutet om företagsrekonstruktion och dagen för ansökan om företagsrekonstruktion” (prop. 2004/05:57 s. 24).

Lönefordringar från rekonstruktionstiden kommer i de allra flesta fall att vara förenade med löneförmånsrätt enligt 12 § FRL och därmed även förenade med lönegaranti. När sedan de nya reglerna om lönegaranti vid företagsrekonstruktion infördes uttalades i prop. 2004/05:57 s. 27 f. att ett alternativt beräkningssätt för arbetstagarens löneförmånsrätt motiverades av att det tidigare inte fanns lönegaranti vid företagsrekonstruktion och att det därför kunde ifrågasättas om inte den bestämmelsen skulle upphävas. Det saknades dock tillräckligt med underlag för att föreslå en sådan ändring (prop. 1995/96:5 s. 143).

20.3.2.2 Underhandsackord

Vid ett underhandsackord finns det inga begränsningar avseende vilka typer av fordringar som kan ingå. Skatteverket kan således vid en företagsrekonstruktion frivilligt göra eftergifter genom att t.ex. godta betalning med ett lägre belopp eller med en förlängd betalningstid (s.k. moratorieackord). Förutsättningarna för staten att kunna träffa underhandsackord, se avsnitt 10.3.

I samband med att ackordsuppgörelsen ingås måste det vara klarlagt att företaget har förmåga att betala skulden till länsstyrelsen på anfordran eller att länsstyrelsen kommer att gå med på en avbetalningsplan.

20.3.3 De olika aktörerna

Hanteringen av lönegaranti vid företagsrekonstruktion involverar ett flertal aktörer med olika ansvarsområden. Nedan följer en kort genomgång av de viktigaste uppgifterna som handhas av rekonstruktören, TSM, Länsstyrelsen respektive Skatteverket.

20.3.3.1 Företagsrekonstruktören

Rekonstruktörens roll, såvitt avser handläggning av lönegarantifrågor, motsvarar den roll en konkursförvaltare har när denne handlägger en konkurs utan bevakningsförfarande. Det är rekonstruktören som fattar beslutet om lönegaranti. Sedan sköter länsstyrelsen utbetalningen till arbetstagaren (se 16 och 22 §§ LGL samt avsnitt 20.2.2.1).

20.3.3.2 TSM

TSM har tillsyn över att rekonstruktören sköter lönegarantihanteringen på ett riktigt sätt och kan såsom vid konkurs angripa ett felaktigt beslut om lönegaranti genom att väcka talan vid allmän domstol. Rekonstruktören är skyldig att på begäran lämna uppgifter till TSM. En missnöjd arbetstagare kan också väcka talan mot rekonstruktörens beslut och TSM blir då motpart (se avsnitt 20.2.2.2).

20.3.3.3 Länsstyrelserna

Länsstyrelsen betalar ut lönegaranti efter beslut av rekonstruktören (se avsnitt 20.2.2.3).

20.3.3.4 Skatteverket

Borgenärsföreträdare

Skatteverket är borgenärsföreträdare vid företagsrekonstruktion (7 § BorgL). När Skatteverket får kännedom om ett beslut att inleda en företagsrekonstruktion påbörjas en utredning om vilka fordringar staten har mot gäldenären.

Utredning

Av redovisningen i skattedeklarationer m.m. och rekonstruktörens redogörelse för företagets ekonomi och ställning kan slutsatser dras om det finns anställda och att det i så fall kan bli aktuellt med lönegaranti. Besked skickas till Skatteverket om utbetalda, avdragna och innehållna belopp, när länsstyrelsen efter beslut av rekonstruktören betalar ut lönegaranti. Därmed har staten tagit över arbetstagarens fordran mot gäldenären.

I rekonstruktörens bouppteckning bör statens fordran på återbetalning av lönegaranti finnas specificerad till belopp och med uppgift om hur stor del av regressfordringen som avser lön/ersättning som intjänats efter ansökan om rekonstruktion. I rekonstruktionsplanen ska ingå en redogörelse för om det beräknas uppkomma ytterligare lönegarantibelopp. Före borgenärssammanträdet bör statens fordringar stämmas av med rekonstruktören.

Återbetalning

Återbetalningar görs av företaget till länsstyrelsen. Länsstyrelsen ska lämna besked om betalningen till Skatteverket.

20.3.4 Statens regressrätt

20.3.4.1 Återkrav avseende lönegarantibelopp

När länsstyrelsen betalar ut lönegaranti inträder staten i arbetstagarens rätt, dock utan förmånsrätt, mot gäldenären vid företagsrekonstruktion (28 § LGL).

Lönegarantin träder i stället för arbetsgivarens lönebetalningar. Det är inte fråga om ett statligt ekonomiskt stöd för ett företag utan det handlar uteslutande om skyddet för arbetstagarna och det är därför i sin ordning att arbetsgivaren är återbetalnings-skyldig för utbetalt garantibelopp.

Ränta

En fråga i detta sammanhang är vilken räntesats staten ska använda vid kravet på återbetalning. Skatteverkets uppfattning är att ränta ska beräknas enligt 3 och 6 §§ räntelagen från respektive utbetalningstillfälle (jfr NJA 1998 s. 219). För att inte lönegarantireglerna ska anses strida mot EG:s statsstödsregler får inte återbetalningsvillkoren vara förmånligare än vad som skulle ha varit i förhållande till en privat borgenär. Den ränta som belöper på lönegarantifordran får således inte vara lägre än de marknadsmässiga räntesatserna (se Mål C-342/96, Tubacexmålet, Spanien/Kommissionen, den 29 april 1999).

20.3.4.2 Återkrav avseende arbetsgivaravgifter

Vad gäller möjligheten till återkrav av erlagda arbetsgivaravgifter saknas lagstöd motsvarande 28 § LGL.

Frågan om statens rätt till återkrav avseende arbetsgivaravgifter vid företagsrekonstruktion har endast prövats i en tredskodom av Mölndals tingsrätt (mål nr T 447-06).

Allmänna rättsprinciper

Skatteverkets inställning (i likhet med Förmånsrättsutredningen, SOU 1999:1 s. 165–169) är att staten bör ha rätt att kräva återbetalning av erlagda arbetsgivaravgifter hänförliga till utbetald lönegaranti. Statens krav på återbetalning kan grundas på allmänna rättsprinciper om regressrätt vid betalning av annans skuld när det föreligger skyldighet till detta.

Länsstyrelsen har en lagstadgad skyldighet att erlagga arbetsgivaravgifter på utbetalt garantibelopp. Eftersom statens skyldighet att betala arbetsgivaravgifter har ett direkt och omedelbart samband med utbetalt lönegarantibelopp måste statens betalning av arbetsgivaravgifter anses ha gjorts för arbetsgivarens räkning. Staten har således trätt in i arbetsgivarens ställe varför staten får anses ha ett eget krav på återbetalning mot arbetsgivaren.

Social lagstiftning Lönegarantilagen är en skyddslagstiftning till förmån för arbetstagaren som inte får ut sin lön från arbetsgivaren. Lönegarantisystemet är inte tänkt som ett stöd till företaget. En avsaknad av en rätt till återkrav avseende av staten erlagda arbetsgivaravgifter kan, bl.a. med hänvisning till Tubacexmålet ovan, strida mot EG:s statsstödsregler.

Hemställan Frågan har aldrig blivit prövad och rättsläget kan anses vara oklart. Skatteverket har med anledning härav i en hemställan , begärt ändring i LGL (Skatteverket 2008-04-21, dnr 131 215545-08/113). Skatteverket föreslår i hemställan att det i LGL införs en uttrycklig möjlighet för verket att i samband med konkurs eller företagsrekonstruktion återkräva erlagda arbetsgivaravgifter hänförliga till utbetalda lönegarantibelopp. Vidare föreslår Skatteverket att en sådan fordran ska handläggas som ett allmänt mål vid indrivningen.

20.3.4.3 Uppskov med betalning av återkrav

När det har utbetalas lönegarantimedel vid en företagsrekonstruktion är det inte ovanligt att det anförs att det för att rekonstruktionen ska lyckas fordras ett uppskov med bolagets återbetalning av lönegarantimedlen. De frågor som infinner sig är då om staten överhuvudtaget ska gå med på sådant uppskov, hur långt uppskov som kan/bör medges, vilken ränta som ska utgå samt om någon säkerhet ska begäras för fullgörandet. Vidare bör man fundera på vad som händer om bolaget försätts i konkurs under det att uppskov har medgivits.

Genom att lagstiftaren infört möjligheten till lönegaranti även vid företagsrekonstruktion får bolaget i praktiken redan i och med detta ett anstånd med löneutbetalningar. Ska man dessutom kunna avbetala lönegarantiskulden på t.ex. ett år? Som nämnts tidigare träder lönegarantin in i stället för en arbetsgivares normala löneutbetalningar.

Underhandsackord Skatteverket kan, som borgenär, i undantagsfall välja att delta i ett underhandsackord. Det kan i sådant fall bli fråga om ett rent moratorieackord. Under förutsättning att Skatteverket är positiv till rekonstruktionen och att övriga borgenärer går med på samma eftergifter är det möjligt att diskutera en sådan lösning som en del av planen att rädda en verksamhet. Det framstår som mindre lämpligt att staten regelmässigt ska förväntas göra ensidiga eftergifter.

Anstånd Länsstyrelsen kan, med stöd av 14 § fordringsförordningen, medge skäligt betalningsanstånd. Anstånd utöver ett år kräver

att det är till fördel för staten eller att det i övrigt finns synnerliga skäl.

Samråd

Mot bakgrund av att både Skatteverket och länsstyrelsen har behörighet att företräda staten vid diskussioner om betalningsansånd bör samråd alltid ske i det enskilda fallet.

20.4 Lönegaranti vid flera insolvensförfaranden

En arbetstagare som har fått lönegarantiersättning vid arbetsgivarens företagsrekonstruktion har rätt att vid en efterföljande konkurs erhålla lönegarantiersättning för nya lönefordringar som kan ha uppkommit. En arbetstagare har således rätt till full lönegaranti för sin lönefordran vid såväl företagsrekonstruktion som konkurs. Någon avräkningsregel har inte införts (prop. 2004/05:57 s. 26 ff.).

Huvudregel

En fråga som uppkommer är hur arbetstagarens förmånsrätt ska beräknas. Huvudregeln för beräkning av förmånsrätten är dagen för konkursansökan, dvs. fordran får inte ha intjänats tidigare än tre månader innan konkursansökan (12 § första stycket 1–3 FRL).

Alternativregel

Det finns ett alternativt beräkningssätt för arbetstagarens förmånsrätt när ett företag inom ett år efter det att företagsrekonstruktionen har avslutats, försätts i konkurs (12 § första stycket 5 FRL). Alternativregeln innebär att om det är förmånligare för arbetstagaren får förmånsrätten beräknas som om konkursansökan hade gjorts då ansökningen om företagsrekonstruktion skedde. I dessa fall ska man bortse från tiden mellan ansökningarna. Bestämmelsen syftar till att arbetstagaren inte ska förlora ekonomiskt på att det fattas beslut om företagsrekonstruktion i stället för konkurs (jfr vidare resonemanget om förmånsrätt i avsnitt 20.3.2.1).

Det förekommer att staten har en kvarstående regressfordran avseende lönegarantiersättning som utbetalats vid en företagsrekonstruktion när arbetsgivaren sedermera försätts i konkurs. Denna fordran bevakas utifrån de vanliga regler som gäller vid en konkurs.

Övergångsbestämmelser

Staten övertar inte längre arbetstagarens förmånsrätt (28 § LGL). Har en konkurs eller företagsrekonstruktion beslutats på grund av en ansökan som inkommit till domstolen före den 1 januari 2009 tillämpas äldre bestämmelser under hela förfarandet (prop. 2007/08:161 s. 49).

Göta hovrätt har funnit att även staten kan åberopa alternativregeln i 12 § FRL (RÅB 13-09). Denna möjlighet gäller dock endast under en övergångstid. En företagsrekonstruktion och en konkurs måste ses som två separata insolvensförfaranden. Detta innebär att om en rekonstruktion inleds under 2008 och en ansökan om konkurs har inkommit efter den 1 januari 2009 inträder inte staten i arbetstagarens rätt enligt 12 och 13 §§ FRL och staten kan därmed inte tillämpa alternativregeln. Både de äldre regressfordringarna avseende utbetalda lönegarantibelopp under företagsrekonstruktionen och de nya regressfordringarna från konkursen är oprioriterade fordringar i konkursen.

20.5 Hantering av lönegaranti vid utländska insolvensförfaranden

20.5.1 Svenska konkurser med ”utländska inslag”

Om en arbetsgivare försätts i konkurs i Sverige och denne har arbetstagare i övriga Norden eller i ett annat EU-land åligger det TSM i Sverige att lämna upplysningar till den utländska motsvarigheten (21 a § andra stycket LGL).

I dessa situationer utövar Skatteverket inte någon borgenärsroll utan det åvilar den utländska staten som utbetalat lönegarantin att bevaka sin eventuella regressfordran i den svenska konkursen.

20.5.2 Utländska konkurser med ”svenska inslag”

Om en arbetstagare vill begära lönegaranti för lönefordringar hos sin arbetsgivare som har försatts i konkurs i Norden eller annat EU-land, ska han ansöka om detta hos TSM i Sverige (21 § LGL). Av de inledande bestämmelserna framgår rätten till lönegaranti i dessa situationer (se 1–2 a §§ LGL).

TSM ska hos den utländska motsvarigheten begära information om arbetstagarens utestående fordringar (21 a § första stycket LGL). TSM beslutar sedan om eventuell lönegaranti och länsstyrelsen utbetalar denna till arbetstagaren.

När länsstyrelsen har betalat ut lönegarantin efter beslut av TSM skickas besked till Skatteverket om utbetalda, avdragna och innehållna belopp (9 § LGF). Skatteverket har därmed övertagit arbetstagarens fordran och ska göra den gällande i det utländska insolvensförfarandet.

21 Kvittning

Allmänna rättsgrundsatser

21.1 Inledning

Kvittning innebär att en gäldenär som har en motfordran hos en borgenär får kvitta (avräkna) sin fordran mot sin skuld till borgenären. Gäldenären fullgör på så sätt sin förpliktelse mot borgenären genom att avstå från en motfordran mot denne. Om förutsättningarna för kvittning är uppfyllda kan kvittning ske genom att gäldenären avger en kvittningsförklaring till borgenären. En kvittningsförklaring är att jämställa med betalning. Rätten till allmän civilrättslig kvittning framgår inte genom lagstiftning utan den följer av allmänna rättsgrundsatser. Vid konkurs och företagsrekonstruktion gäller dock särskilda regler om kvittning. Vad gäller kvittning av lönegaranti hänvisas till dessa avsnitt.

Om kvittning vid konkurs se avsnitt 15.2.7 och om kvittning vid företagsrekonstruktion se avsnitt 9.3.15.

21.2 Statens möjligheter till kvittning

Det har sedan länge ifrågasatts om staten inom det offentligrättsliga området äger möjlighet att fullgöra en betalningsförpliktelse genom kvittning. Skulle staten inte ha en allmän kvittningsrätt kan staten endast göra gällande kvittning när uttryckliga lagregler medger det (se prop. 1982/83:84 s. 33 f. och prop. 1984/85:108 s. 19 f., 34 och 103). Det finns särskilda avräkningsbestämmelser inom skatteområdet.

21.2.1 Offentligrättsligt grundad kvittning enligt lag

Inom förvaltningsrätten innebär en tvungen kvittning att myndigheten ensidigt genomför kvittning genom att myndigheten avger en kvittningsinvändning, dvs. myndigheten riktar en förklaring till motparten att myndigheten avräknar sin fordran mot motpartens. En sådan tvungen kvittning förutsätter att myndigheten har ett uttryckligt stöd för detta i en författningsbestämmelse (se RÅ 2005 ref. 50).

21.2.1.1 Avräkning enligt AvrL

Avräkning enligt AvrL är ett speciellt kvittningsförfarande med delvis andra rättsverkningar än den allmänna kvittningen. Om någon har rätt till återbetalning av skatter och avgifter och samtidigt har en skuld till det allmänna som är registrerad i utsöknings- och indrivningsdatabasen och drivs in enligt IndrL ska KFM avräkna beloppet enligt AvrL. Avräkning sker automatiskt. Staten har genom avräkning möjlighet att först få sina fordringar betalda i den utsträckning som återbetalningsbeloppet räcker. Gälldenären har inte rätt att få ut mer av återbetalningen än som återstår sedan den restförda skulden avräknats. Avräkning har således företräde framför utmätning (se KFM:s handbok Utmätning 2010 avsnitt 9.8).

21.2.1.2 Avräkning enligt SBL

Hinder mot återbetalning

Skatteverket har möjlighet att göra avräkningar avseende sådana belopp som hanteras i skattekontosystemet. Ett inbetalt belopp ska avräknas mot den skattskyldiges sammanlagda skatteskuld (16 kap. 9 § SBL). Även den skuld som har överlämnats för indrivning till KFM ingår i det totala skattekontounderskottet. Ett periodöverskott avräknas således automatiskt mot restförda skattekontounderskott. Detta gäller oberoende av att periodöverskottet kan ha sin grund i att statliga stöd krediteras på kontot. Återbetalning kan endast ske om det efter avstämning finns ett totalt överskjutande belopp på skattekontot (se 18 kap. 1–2 §§ SBL). Även om det finns ett sådant återbetalningsbart belopp kan det finnas hinder för återbetalning enligt 18 kap. 7 § SBL på grund av utbetalningsspärr (se Handledning för skattebetalning 2010, avsnitt 22.6).

21.2.2 Kvittning enligt allmänna civilrättsliga principer

Preskriberad fordran

21.2.2.1 Fordran ska vara gällande

Ett krav för kvittning är att motfordran ska vara gällande. Det innebär att den inte ska vara preskriberad. Ett undantag har gjorts i 10 § PreskL. Undantaget innebär att även preskriberade motfordringar i vissa fall kan användas till kvittning om motfordran inte var preskriberad när gälldenären förvärvade motfordran och inte heller var preskriberad när huvudfordran uppkom.

21.2.2.2 Fordran förfallen till betalning

Enligt allmänna civilrättsliga principer är en förutsättning för kvittning att de båda mot varandra stående fordringarna ska vara förfallna till betalning vid kvittningstillfället.

Anstånd

Vad gäller om Skatteverket har beviljat anstånd med betalning av motfordran? Tidigare fanns en avräkningsregel innebärande att återbetalning av för mycket erlagd skatt fick kvittas mot skatt för vilken meddelats betalningsanstånd (51 § UBL). Detta skulle normalt inte gälla beträffande anstånd vid omprövning eller överklagande (RSV Du 1975:8). Möjligheten till avräkning under anståndstiden enligt SBL är däremot begränsad. Om den skattskyldige har rätt att få tillbaka för mycket betald skatt får denna inte tas i anspråk för betalning av den skatt som avses med anståndet (S. 1996/97:100 s. 615). Samma begränsning bör även gälla vid kvittningsförklaringar enligt allmänna civilrättsliga principer. Har anstånd beviljats för skattebeloppet får kvittning således inte företas. Däremot kan det finnas skäl att enligt 17 kap. 11 § SBL ompröva ett anståndsbeslut när någon har rätt att få en utbetalning efter det att ett anstånd enligt 17 kap. 7 § SBL har meddelats.

Överklagad fordran

Vad gäller då statens motfordran har överklagats? RR har prövat ett fall där Jordbruksverket hade avräknat utbetalning av arealersättning mot en av länsstyrelsen beslutad återbetalning av miljöstöd trots att återbetalningsärendet var överklagat. RR slog fast att så länge handläggningen av ett återkravsärende inte är avslutat gäller förvaltningsrättsliga principer i fråga om myndighetens kvittningsrätt och inte civilrättsliga principer (RÅ 2005 ref. 50). En tvungen kvittning förutsätter att myndigheten har ett uttryckligt stöd för detta i en författningsbestämmelse. RR uttalande får dock ses i belysning av att länsstyrelsens återkravsbeslut inte kunde verkställas innan det vunnit laga kraft.

Överklagad skattefordran

Om någon begär omprövning eller överklagar ett beskattningsbeslut inverkar inte det på skyldigheten att betala den skatt som omprövningen eller överklagandet rör (23 kap. 7 § SBL). Undantag från denna regel gäller bara om anstånd har beviljats. En överklagad skattefordran är verkställbar (23 kap. 8 § SBL). Är skattefordran överlämnad för indrivning kan KFM besluta om utmätning till betalning av skattefordran. Därmed bör det också finnas en allmän kvittningsrätt för Skatteverket även i det fall skattefordran har överklagats.

21.2.2.3 Fordrans karaktär

Utmättningsbar fordran

Vissa fordringar är av den beskaffenheten att sociala skäl talar för att en gäldenär inte bör ha rätt att infria en fordran genom kvittning. Som exempel på sådana fordringar kan nämnas lönefordringar (se lagen (1970:215) om arbetsgivares kvittningsrätt) där arbetsgivarens kvittningsrätt mot en arbetstagares lönefordran är inskränkt, och fordringar på underhållsbidrag, som avser att trygga en persons försörjning. Vidare omfattas vissa skadestånd som har stark personlig prägel. Vad gäller sådana socialt skyddsvärda fordringar föreligger också oftast förbud mot utmätning. I praxis och doktrin har hävdats att om en fordran är utmättningsbar föreligger det inte något grundläggande hinder mot kvittning (jfr NJA 1986 s. 539 och Gregow, Utsökningsrätt, s. 126–130).

21.2.2.4 Offentligrättsliga fordringar som hänför sig till olika förvaltningsmyndigheter

Staten som ett rättssubjekt

Det har diskuterats om staten kan betraktas som ett och samma rättssubjekt i kvittningssammanhang eller om varje statlig förvaltningsmyndighet bör betraktas som en juridisk person för sig och inte ha rätt att kvitta med en fordran som tillkommer en annan statlig myndighet. Den rådande ståndpunkten synes vara att staten kan ses som ett och samma rättssubjekt oavsett till vilken myndighet olika fordringar och skulder hänför sig, om inte annat särskilt föreskrivits (se Lindskog, Kvittning., s. 452).

Materiell prövning

HD har prövat frågan om kvittning mellan olika slags statliga fordringar. Ett konkursbo hade beviljats statligt sysselsättningsstöd och fått denna fordran utdömd. När boet sökte utmätning gjorde staten genom arbetsmarknadsstyrelsen kvittningsinvändning avseende skattefordringar. HD uttalade att kvittning är möjlig även om huvudfordringen och motfordringen hänför sig till skilda förvaltningsmyndigheters områden. Detta under förutsättning att kvittningsinvändningen inte innebär att en förvaltningsmyndighet måste materiellt pröva en fråga som det ankommer på en annan förvaltningsmyndighet att ta ställning till (NJA 1986 s. 539).

Den som svarar för skulden

KFM hade i ett fall beslutat om kvittning av en fordran på utbetalning av EU-bidrag mot en i utsökningsregistret registrerad skuld på rättshjälpskostnader. HD uttalade att i de fall staten önskar att fullgöra en betalningsskyldighet genom kvittning torde det, i avsaknad av särskild reglering, ankomma på den myndighet eller det statliga organ som svarar för skulden att avge kvittningsförklaringen, vilket i nu aktuellt fall

var Jordbruksverket och inte KFM. Vidare konstaterade HD att staten i egenskap av gäldenär har i princip samma möjligheter som andra gäldenärer att fullgöra sin betalningsskyldighet genom kvittning (NJA 2005 s. 3). HD anförde följande

”Några särskilda förutsättningar för rätten till kvittning föreligger således inte i de fall då en myndighet eller annat statligt organ är part och i tvisten intar samma ställning som en fysisk eller juridisk person i allmänhet. I fall då staten är gäldenär är det dock inte ovanligt att huvudfordran och motfordran kan vara av sådan art att kvittning är utesluten eller underkastad särskilda begränsningar.”

21.2.3 Ersättning enligt ErsL

Skatteverket anser att verket har rätt att kvitta ersättning enligt ErsL mot skatte- och avgiftsfordringar. Detta under förutsättning att motfordran är förfallen till betalning. Har anstånd beviljats för skattebeloppet får kvittning inte företas (Skatteverket 2005-06-23, dnr 130 355558-05/111).

Företrädaransvar

ErsL är tillämplig även på mål enligt 12 kap. 6 eller 6 a § SBL (1 § ErsL). Om företrädaren har egna skatteskulder eller skulder påförda genom dom om personligt betalningsansvar ska kvittning ske även i denna typ av ärende. Se vidare i Handledning för företrädaransvar 2009 avsnitt 6.7.

SFU

Skatteförfarandeutredningen (SFU) har i sitt betänkande föreslagit, mot bakgrund av Skatteverkets ovannämnda ställningstagande om kvittning mot ersättning enligt ErsL, ett förbud för Skatteverket att kvitta en fordran på ersättning för biträdeskostnader mot den enskildes skatteskulder. Detta på grund av att rätten till ersättning för kostnader för biträde är viktigt för rättssäkerheten och att det därför behöver säkerställas att den som har skatteskulder kan anlita ett biträde när rätt till ersättning föreligger. Ersättningsfordran föreslås dock fortsättningsvis vara utmättningsbar men man vill slopa överlåtelseförbudet för att möjliggöra för den skattskyldige att förhindra utmätning genom att överlåta fordran till sitt biträde (SOU 2009:58).

21.2.4 Utbetalning av skattereduktion

Utbetalning av skattereduktion ska göras till ett av utföraren anmält konto (12 § lag (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete). Eftersom utbetalningen av skattereduktion inte ska ske via skattekontot är det inte möjligt att avräkna denna utbetalning mot skatteskulder enligt SBL

(prop. 2008/09:77 s. 43). AvrL är inte tillämplig på utbetalning av skattereduktion.

Skatteverket anser, på samma grunder som kvittningsrätt av ersättning enligt ErsL, att verket har rätt att enligt allmänna civilrättsliga principer kvitta utbetalning av skattereduktion mot skatte- och avgiftsfordringar. En förutsättning för kvittning är att båda fordringarna är förfallna till betalning. En fordran på utbetalning av skattereduktion förfaller till betalning i och med beslutet om utbetalning.

Utmäta utbetalningen

Även om det rättsligt sett är möjligt med kvittning går det inte i praktiken att utföra på grund av avsaknad av maskinell avstämning. Är utföraren registrerad hos KFM, dvs. har a-målskulder eller e-målsskulder, går däremot maskinell information om utbetalningar över till KFM, som möjliggör för KFM att utmäta de belopp som ska utbetalas till utföraren.

21.2.5 Rättegångskostnader enligt 18 kap. RB

Om statens yrkande om konkurs ogillas, kan staten förpliktas att betala gäldenärens rättegångskostnader enligt RB:s regler (se vidare om rättegångskostnader i avsnitt 14.15). Rättegångskostnader kan även uppkomma i andra sammanhang, t.ex. vid talan om bättre rätt till egendom.

Överlåtelse av fordran

Gäldenärens fordran på staten avseende rättegångskostnader förfaller till betalning när domstolen beslutar i kostnadsfrågan. En sådan fordran får utmätas enligt UB. En annan sak är att en icke laga kraftvunnen dom om ersättning inte kan verkställas fullt ut (se 3 kap. 4 och 6 §§ UB). Skatteverket kan i detta skede kvitta den förfallna fordran på rättegångskostnad mot skatte- och avgiftsskulder. Till skillnad från ersättning enligt ErsL kan en gäldenär i förväg överlåta eller pantsätta sin framtida fordran på rättegångskostnader mot staten till annan. En sådan överlåtelse/pantsättning vinner sakrättsligt skydd först när den som ska utge fordran – staten – underrättas (denuntieras) (se NJA 2005 s. 871). Om fordran är överläten eller pantsatt kan kvittning inte ske.

21.2.6 Skadestånd

Ren förmögenhetskada

Staten kan under vissa förutsättningar bli skyldig att utge skadestånd (3 kap. SkadestL). Det rör sig i princip om ren förmögenhetskada, dvs. skada utan samband med person- eller sakskada. För vissa typer av skadestånd råder förbud mot utmätning med stöd av 5 kap. 7 § UB (se ovan avsnitt 21.2.2.3). Då utmätningförbudet inte omfattar ersättning

avseende rena förmögenhetsskador får Skatteverket anses ha rätt att kvitta ett till betalning förfallet skadeståndsanspråk riktat mot Skatteverket mot skatte- och avgiftsskulder.

21.2.7 Kvittning gentemot annat än skattefordringar

Utmäta

Fråga är om Skatteverket kan anses ha rätt att kvitta en fordran på ersättning enligt ersättningslagen, utbetalning av skattereduktion, rättegångskostnader eller skadestånd mot andra fordringar än skatter. HD har uttalat att, i avsaknad av särskild reglering, ankommer det på den myndighet som svarar för skulden att avge kvittningsförklaringen (NJA 2005 s. 3). Det är Skatteverket i detta fall som svarar för skulden, dvs. utbetalning av ersättningen, skattereduktionen, rättegångskostnaden eller skadeståndet (huvudfordran). En kvittningsinvändning får dock inte innebära att Skatteverket måste göra en materiell prövning av en fråga som det ankommer på en annan debiterande myndighet att ta ställning till (jfr NJA 1986 s. 539). Om motfordran är överlämnad för indrivning finns en verkställbar exekutionstitel. I det läget kan det inte bli fråga om någon materiell prövning av en fråga avseende motfordran och det bör vara möjligt för Skatteverket att företa kvittning. Det är dock lämpligare att låta KFM utmäta fordran i stället.

Däremot kan inte Skatteverket, mot bakgrund av HD:s uttalande i NJA 2005 s. 3 (se ovan), anses vara behörig att kvitta en fordran på utbetalning beslutade av andra statliga myndigheter mot skatteskulder. Kvittning kan i sådant fall endast göras av den myndighet som svarar för skulden. Tilläggas kan att denna myndighet, t.ex. Jordbruksverket, torde ha möjlighet att avge kvittningsförklaring avseende förfallna skatteskulder eller andra statliga fordringar (se NJA 1986 s. 539).

21.2.8 Kvittning vid fusion

Rättsverkan av en fusion är att överlåtande bolags skulder och tillgångar vid registrering av fusionen övergår till det övertagande bolaget (23 kap. 26 § ABL). Det övertagande bolaget inträder således i det överlåtande bolagets samtliga rättigheter och skyldigheter. Det överlåtande bolaget upplöses. En exekutionstitel mot ett överlåtande bolag kan återopas för verkställighet hos ett övertagande bolag (RH 1996:48).

Skattesubjekt

Ett genom fusion upplöst bolag saknar efter upplösningen rättshandlingsförmåga och kan inte vara part i en process. Part i den fortsatta processen eller i process som inleds efter fusionen blir det övertagande bolaget. Utan hinder av att

bolaget upplösts ska en process avseende inkomsttaxering även efter upplösningen avse det upplösta (överlåtande) bolagets inkomsttaxering. Det upplösta bolaget är därför att anse som skattesubjekt (se RÅ 2002 ref. 82).

Om det överlåtande bolaget tillerkänns ersättning enligt ErsL eller SkadestL riktas kvittningsförklaringen mot det övertagande bolaget vilket innebär att skatteskulderna avseende det överlåtande bolaget (som det övertagande bolaget svarar för) kvittas mot ersättningen.

21.3 Hur en kvittning går till

Skriftligt beslut

En kvittning kan ske frivilligt genom överenskommelse mellan parterna eller tvångsvis genom ensidig åtgärd från den ena partens sida. Finns förutsättningar för kvittning ska Skatteverket fatta ett skriftligt beslut om kvittningsförklaring som skickas till den som tillerkänns ersättning eller skadestånd. När det gäller ersättning enligt ErsL krävs dock först att ersättningsbeslutet eller domen har vunnit laga kraft innan ett beslut om kvittning fattas. Av beslutet bör framgå hur avräkningen görs samt en upplysning om att beslutet inte är överklagbart. En kopia på beslutet ska tillsammans med beslutet/domen om beviljad ersättning samt ett utbetalningsunderlag skickas till ekonomi- och lönesektionen i Gävle.

Har skattskyldig begärt utbetalning från skattekontot och Skatteverket beslutar att avslå begäran med hänvisning till den företagna kvittningen måste verket, förutom kvittningsbeslutet, fatta ett formellt avslagsbeslut enligt SBL med besvärshänvisning.

21.4 Överprövning av kvittningsbeslut

Skatteverkets beslut att på allmänna rättsgrundsatser företa kvittning är en fråga av civilrättslig karaktär som inte kan överprövas av allmän förvaltningsdomstol. Fråga är då vilka möjligheter har den skattskyldige att få kvittningen prövad. Det som händer i vårt fall är att Skatteverket vägrar att betala ut ersättningen (som antingen är beslutad av Skatteverket eller domstol), skattereduktionen, rättegångskostnaderna eller skadeståndet genom att verket beslutar om att kvitta den enskildes fordran mot dennes skatte- och avgiftsskulder. Fordringarna som sådana är inte tvistiga utan det är själva kvittningsrätten som ska prövas.

Med kvittning avses att en gäldenär fullgör en förpliktelse mot borgenären genom att avstå från en motfordran mot denne. Kvittningen sker genom att gäldenären avger en kvittningsförklaring. Om tvist uppkommer mellan gäldenär och borgenär angående rätten till kvittning kan borgenären få frågan prövad genom att väcka en fullgörelsetalan mot gäldenären i vilken gäldenären kan framställa kvittningsinvändning. En sådan talan prövas av allmän domstol.

Exekutionstitel

Grundas fordran på en dom från allmän domstol eller allmän förvaltningsdomstol finns det således en exekutionstitel och den enskilde kan direkt ansöka om verkställighet gentemot Skatteverket. Skatteverket kommer då att framställa en kvittningsinvändning vilken sedan prövas i utsökningsmålet (3 kap. 21 § UB).

Om fordran på ersättning grundas på ett beslut från Skatteverket finns ingen exekutionstitel och vägen blir väldigt lång för den enskilde att få kvittningsinvändningen prövad. Han måste först väcka en fullgörelsetalan i allmän domstol för att sedan, efter att Skatteverket vägrar att betala, begära verkställighet hos Kronofogdemyndigheten. Slutligen kan han få kvittningsinvändningen prövad i utsökningsmålet.

Upplysning i beslutet

Eftersom det inte går att överklaga kvittningsbeslut bör Skatteverket upplysa den enskilde om hans möjligheter att få kvittningsfrågan prövad.

21.5 Utmätning

Andra borgenärer

Skatteverket kan i stället för att företa kvittning anvisa gäldenärens fordran till utmätning (se handbok Utmätning 2010 avsnitt 3.2). Skatteverket meddelar KFM om att ersättningen är på väg att betalas ut. När utmätning skett får Skatteverket ett förbudsmeddelande från KFM. En nackdel med att begära utmätning i stället för att kvitta är att om det finns andra borgenärer kommer utmätningen att omfatta även deras fordringar, dvs. staten får dela utmätningsbeloppet med dem.

Andra fordringar

När det gäller möjligheten att kvitta en utbetalning mot andra fordringar än skatter är det, som nämnts tidigare, lämpligare att låta KFM utmäta fordran på utbetalning i stället för att Skatteverket ska kvitta. Det är inte en borgenärsuppgift för Skatteverket, i dess egenskap av borgenärsföreträdare för staten, att aktivt för andra debiterande myndigheters räkning företa kvittningsförklaringar.

22 Internationell insolvensrätt

Grundläggande statsrättsliga principer

22.1 Inledning

Enligt grundläggande stats- och folkrättsliga principer får en stat endast bedriva myndighetsutövning inom det egna territoriet. En svensk myndighet får inte bege sig in på en annan stats territorium för att eftersöka handlingar eller tvångsvis ta hand om egendom eller personer. Vi tillåter inte heller från svensk sida att en annan stats myndigheter utövar tvång på svensk mark.

Principen att en myndighet bara får utöva tvång inom den egna statens territorium anses även innebära att myndigheten inte utan direkt konventionsstöd med bindande verkan kan rikta förelägganden m.m. mot fysiska och juridiska personer som finns i en annan stat. Den svenska KFM anses t.ex. inte kunna verkställa utmätning av fordringar hos en secundogäldenär som varken har hemvist eller tillgångar i Sverige (Bogdan, Om svensk exekutionsbehörighet, SvJT 1981 s. 424). Däremot anses det tillåtet att en myndighet sänder betalningsuppsmaningar till gäldenärer som bor i andra stater (RSV, Svensk internationell exekutions- och obeståndsrätt, s. 59).

Inom obestands- eller utsökningsrätten görs såväl i doktrin som i det praktiska rättslivet skillnad mellan generalexekution och special-exekution. Generalexekution (i Sverige konkurs och ackord) sker för samtliga borgenärers räkning och omfattar – i vart fall i teorin – gäldenärens samtliga tillgångar. Special-exekution (i Sverige utmätning) äger rum efter uttrycklig ansökan av en eller ett fåtal borgenärer. Genom utmätningen tas i anspråk enbart så mycket av gäldenärens tillgångar som behövs för att dessa borgenärer ska få betalt (med den reservationen att panträtter m.m. skyddas).

Internationaliseringen, dvs. rörligheten för personer, kapital och varor, medför behov av samarbete mellan myndigheter över nationsgränserna. I allmänhet innebär detta att en stat på ett viss formaliserat sätt kan begära biträde av motsvarande

myndighet i den stat där åtgärden ska ske. I vissa särskilt angivna fall kan det tillåtas att tjänstemän från den sökande statens myndighet rent fysiskt deltar i myndighetsutövningen i verkställighetsstaten. De deltar då i allmänhet som förrättningsbiträden eller – vittnen.

Internationellt samarbete mellan myndigheter

Samarbete mellan myndigheter över nationsgränser regleras generellt genom olika typer av överenskommelser eller konventioner samt numera även av EG-direktiv och – förordningar. Samarbete förekommer inom flertalet rättsområden; straffrätt, processrätt, familjerätt, förmögenhetsrätt, skatterätt och obeståndsrätt. Arten av samarbete varierar mellan olika stater. Två stater kan t.ex. ha ett väl utbyggt samarbete vad gäller straffrätt men vara helt utan överenskommelser om samarbete vad gäller skatterätt.

Konkursförvaltare

En liknande frågeställning är vilka möjligheter en konkursförvaltare har att verka även utanför den egna statens territorium. (Med konkursförvaltare likställs här rekonstruktör, god man och de motsvarigheter som dessa funktionärer har i andra stater.) Med något undantag är förvaltaren inte någon myndighet eller någon tjänsteman vid en statlig myndighet. I flertalet rättsordningar är förvaltaren en fri yrkesutövare, i allmänhet jurist eller ekonom. Däremot är förvaltaren i allmänhet förordnad av en domstol eller av en statlig myndighet. Förvaltarens arbete styrs av det egna landets konkurslag (mot svarande). Förvaltaren kan sägas utföra några myndighetsliknande arbetsuppgifter. Gäller då de ovan angivna statsrättsliga principerna även förvaltaren eller kan han som vilken fri yrkesutövare som helst arbeta ”world wide”?

Denna frågeställning är gammal. I den internationella insolvensrätten finns en klassisk konflikt mellan principen om konkursens universalitet och principen om konkursens territorialitet.

Universalitetsprincipen

Universalitetsprincipen innebär att en konkurs bör omfatta alla gäldenärens tillgångar oavsett var de befinner sig. Samtliga borgenärer, utan hänsyn till hemvist, medborgarskap eller fordrans geografiska ursprung, må och ska delta i detta exklusiva förfarande. I övriga stater bör man avstå från att inleda parallella eller konkurrerande insolvensförfaranden. I stället bör man där tillerkänna den omnämnda enda konkursen verkningar, så att där befintliga lämnas över till den i konkurslandet tillsatte konkursförvaltaren. Konkursgäldenären ska förlora sin rådighet över dessa tillgångar. Eventuella försök från de enskilda borgenärerna att komma över dessa tillgångar ska hindras.

Territorialitets- principen

Enligt territorialitetsprincipen ska konkurs endast omfatta de tillgångar som befinner sig i konkurslandet. Egendomsobjekt i andra länder kan trots konkursbeslutet fritt disponeras av konkursgäldenären. De får inte dras in eller återvinnas till konkursboet. De kan också bli föremål för specialexekution eller en konkurrerande parallellkonkurs i tillgångslandet (Bogdan, Internationell konkurs- och ackordsrätt, s. 27 ff.). I den mån en stat inte är bunden av konventioner, överenskommelser eller liknande är det respektive stats egen angelägenhet att genom intern lagstiftning bestämma vilken av dessa två principer som ska gälla.

Insolvensfall med komplicerade internationella förvecklingar växer i kapp med näringslivets internationalisering. Till detta kommer möjligheten inom EU att bilda bolag i en stat som inte har krav på att aktiekapitalet ska vara stort och att låta detta bolag inrätta en filial i en annan stat.

I det följande beskrivs vilka möjligheter det finns för Skatteverket att få betalt om gäldenären och/eller hans tillgångar finns i en annan stat. Både möjligheterna att få betalt genom general- och specialexekution beskrivs. Motsvarande gäller för en annan stats skattemyndighet vars gäldenär eller hans tillgångar finns i Sverige. En kortfattad jämförelse görs med motsvarande möjligheter för borgenärer med privaträttsliga fordringar.

22.2 Internationell insolvensrätt

22.2.1 Den äldsta gränsöverskridande konkursen

Ammanati- bankens konkurs år 1302

Det äldsta dokumenterade fallet med en konkurs omfattande såväl tillgångar som skulder daterar sig till år 1302. Ammanati-banken, hemmahörande i Republiken Pistoja i nuvarande Italien, blev insolvent. Banken ägde både filialer och tillgångar utspridda i bl.a. Spanien, England, Frankrike och Tyskland. Bankens ägare var på flykt. Det fanns anledning att befara att ägarna skulle förfoga över bankens tillgångar, exempelvis genom att kräva bankens gäldenärer på betalning. Även bankens borgenärer fanns i olika länder och de försökte snabbt lägga beslag på bankens lokala tillgångar. En dylik oordnad likvidation låg inte i borgenärskollektivets intresse. En borgenär som riskerade att bli drabbad var den Heliga Stolen i Rom. Påven ingrep då själv och gjorde ett försök att organisera ett förfarande i samklang med moderna internationellt insolvensrättsliga överväganden. Trots att påvens makt var begränsad till påvestatens territorium, åtnjöt han en auktoritet som var större än så, i synnerhet genom sin

makt över prästerskapet i de olika länderna. Denna auktoritet utnyttjade påven dels till att förbjuda alla bankens gäldenärer att utan den Heliga Stolens tillstånd betala sina skulder till bankens ägare, dels till att förbjuda ägarna att förfoga över bankens tillgångar. Rättshandlingar i strid med dessa förbud förklarades för ogiltiga. Bankens ägare erbjöds garantier för sin personliga säkerhet i fall de skulle återvända för att göra upp med borgenärerna. Alla tillgångar från alla länder skulle enligt påvens plan genom kyrkans finansiella kanaler samlas i curians händer för att sedan av påven distribueras bland borgenärerna. Huruvida alla dessa ansträngningar krönts med framgång är inte känt. (Referatet är hämtat ur Bogdan, a.a., 1984, s. 24).

22.2.2 Insolvensrättsligt samarbete inom EU

EU har som mål att upprätta ett område med frihet säkerhet och rättvisa. Företagens verksamhet har i allt högre grad gränsöverskridande verkningar och regleras därför i allt större utsträckning av gemenskapsrätten. För att den inre markanden ska fungera väl krävs det även att gränsöverskridande insolvensförfaranden fungerar effektivt och smidigt. Konkurs, ackord och liknande förfaranden är uttryckligen undantagna från Brysselkonventionens tillämpningsområden. Det har därför ansetts nödvändigt och lämpligt att inom insolvensrätten införa bestämmelser som är bindande och direkt tillämpliga i medlemsstaterna. Efter ett långdraget och komplext arbete beslutades den 29 maj 2000 Förordningen (1346/2000) om insolvensförfaranden. Förordningen trädde i kraft den 31 maj 2002. Förordningen gäller enbart sådana förfaranden som beslutats efter den dagen. Även för nytilträdande medlemsstater gäller förordningen för förfaranden som beslutats efter den 31 maj 2002 men före respektive stats inträde i unionen.

Förklarande rapporten

Tolkningen av förordningen underlättas om man läser den s.k. Förklarande rapporten. Denna rapport upprättades som förklaring och uttolkning av en den 23 november 1995 undertecknad konvention om insolvensförfaranden. Denna konvention kom sedan aldrig till stånd. Insolvensförordningen motsvarar med några få förändringar 1995 års konvention. Den förklarande rapporten har upprättats av professor Miguel Virgos, Spanien och domare och vice statsåklagaren Etienne Schmidt, Luxembourg; båda hade medverkat vid upprättande av konventionstexten. Den Förklarande rapporten finns intagen som bilaga i Mikael Mellqvists bok EU:s insolvensförordning m.m.

Förordningens geografiska räckvidd	Domstolarna i den medlemsstat inom vars territorium platsen där gäldenärens huvudsakliga intressen finns, har behörighet att inleda ett insolvensförfarande. För bolag och andra juridiska personer ska sätet anses vara platsen där de huvudsakliga intressena finns, om inte annat visas (art 3.1). Detta innebär i princip att förordningen gäller inom hela unionen utom Danmark som ställt sig utanför det rättsliga samarbetet. Förordningen gäller inte beträffande gäldenärer som har sina huvudsakliga intressen utanför EU. Är det däremot så att en gäldenär som har sitt säte utanför EU eller i Danmark har sina huvudsakliga intressen i en EU-stat är förordningen tillämplig (RÅB 1-10).
Vilka gäldenärer omfattas?	Förordningen gäller för alla insolvensförfaranden oavsett om gäldenären är fysisk eller juridisk person. Eftersom det inte är möjligt att försätta fysiska personer i konkurs i alla stater kan emellanåt vissa komplikationer dock uppstå.
Undantag för banker och försäkringsbolag m.fl.	Förordningen ska inte tillämpas på insolvensförfaranden som rör försäkringsföretag, kreditinstitut, investmentföretag som tillhandahåller tjänster som innebär hantering av medel eller värdepapper för tredje mans räkning eller kollektiva investmentföretag. Skulle något sådant företag bli insolvent ska i stället lagen (2005:1047) om internationella förhållanden rörande försäkringsföretags och kreditinstituts insolvens tillämpas. (Denna lag bygger på två EU-direktiv, nämligen 2001/17EG av den 19 mars 2001 och 2001/24/EG av den 4 april 2001 om rekonstruktion och likvidation av försäkringsföretag respektive kreditinstitut.)
Särskilt om skattemyndigheter	Enligt ett uttryckligt stadgande har skattemyndigheter och socialförsäkringsorgan samma rättigheter som andra borge-närer (artikel 39). Detta gäller även möjligheten att agera utanför den egna statens gränser. För Skatteverkets del gäller att en konkursansökan i annan stat endast får göras efter samråd med huvudkontorets rättsavdelning.
En lagvals-förordning	Förordningen är inte någon materiell insolvenslag. Den reglerar enbart vilken eller vilka stater som är behöriga att öppna ett insolvensförfarande. Likaså regleras vilken nationell lagstiftning som ska gälla för förfarandet. I vissa situationer kan flera olika staters nationella lagstiftningar vara tillämpliga, se mer om detta i det följande. I förordningen görs åtskillnad mellan huvudförfaranden och territoriella förfaranden.

**Huvudförfarande,
begreppet
huvudsakliga
intressen**

Ett huvudförfarande får inledas i den medlemsstat inom vars territorium gäldenären har sina huvudsakliga intressen (central of main interests, ”COMI”) (art 3.1). Detta begrepp bör motsvara platsen där gäldenären vanligtvis förvaltar sina intressen och därför är fastställbar för tredje man. För bolag och andra juridiska personer ska, om inte annat visas, sätet anses vara platsen där de huvudsakliga intressena finns, om inte annat visas. Det finns två hovrättsavgöranden enligt vilka bolag med säte i Finland respektive Gibraltar ansågs ha sina huvudsakliga intressen i Sverige varför de försattes i konkurs i Sverige (huvudförfaranden) (RÅB 9-10 och RÅB 11-10). En fysisk person har i allmänhet sina huvudsakliga intressen i den stat han är folkbokförd (NJA 2009 s. 383). Kan det visas att han har sina huvudsakliga intressen i en annan stat får ett huvudförfarande öppnas i den staten (RÅB 12-10). Det bör dock erinras om att det i vissa stater, t.ex. Belgien, inte är möjligt att försätta privatpersoner i konkurs. Andra stater, t.ex. Frankrike, Lettland och Österrike, gör åtskillnad mellan enskilda näringsidkare och rena privatpersoner.

Ett huvudförfarande har rättsverkan inom hela unionen, dvs. det omfattar gäldenärens alla tillgångar (och skulder) inom hela unionen.

**Territoriellt
förfarande**

Ett territoriellt förfarande får endast öppnas i en stat inom vilket gäldenären har ett fast driftställe (art 3.2). Med driftställe avses varje verksamhetsplats där gäldenären annat än tillfälligt idkar ekonomisk verksamhet med personella och ekonomiska resurser (artikel 2 h). Det är därför inte möjligt att öppna ett territoriellt förfarande i en stat enbart av den anledningen att gäldenären äger en fastighet där. Enligt ett hovrättsavgörande anses ett bolag inte längre ha fast driftställe om verksamheten har avvecklats innan konkursansökan lämnats in till tingsrätten (RÅB 10-10). Ett territoriellt förfarande omfattar enbart gäldenären tillhörig egendom som finns i denna stats territorium. Däremot kan alla borgenärer i unionen, dvs. även i andra stater, göra sina fordringar gällande i förfarandet.

Det finns två typer av territoriella förfaranden; sekundära territoriella förfaranden och självständiga territoriella förfaranden.

**Sekundära
förfaranden**

Som sekundärt territoriellt förfarande anses ett territoriellt förfarande vara som inleds efter det att ett huvudförfarande har inletts. Det sekundära förfarandet måste då vara ett likvidationsförfarande (art 3.3).

Självständiga territoriella förfaranden

Ett självständigt territoriellt förfarande får under vissa förutsättningar inledas om något huvudförfarande inte pågår (artikel 3.4). Dessa förutsättningar är antingen att det inte är möjligt att inleda ett huvudförfarande i den stat där gäldenären har sina huvudsakliga intressen,

- eller att sökande borgenär har hemvist eller säte inom den medlemsstat där det berörda driftstället är beläget,
- eller att den sökande borgenärens fordran härrör från verksamheten vid detta driftställe. För Skatteverkets del kan det vara aktuellt att ansöka om konkurs i Sverige när en person, fysisk eller juridisk, har ådragit sig skatte- och avgiftsskulder i Sverige.

Ett självständigt territoriellt förfarande kan, i vart fall i teorin, avse såväl likvidation som rekonstruktion.

Vilka förfaranden omfattas?

Förordningen reglerar alla typer av kollektiva insolvensförfaranden som innebär att gäldenären helt eller delvis berövas rådigheten över sina tillgångar och att en förvaltare utses (artikel 1.1). Det är alltså såväl likvidations- som rekonstruktionsförfaranden som styrs av förordningen.

Varje stat har själv anmält vilka egna förfaranden som omfattas av förordningen. Sverige har anmält konkurs och företagsrekonstruktion. Finland har anmält konkurs och företagssanering. Irland har anmält sju olika typer av förfaranden. Samtliga anmälda förfaranden finns förtecknade i bilaga A till förordningen.

Förordningen definierar särskilt likvidationsförfaranden. Med dessa avses förfaranden av innebörd att gäldenärens tillgångar kan avyttras, även när förfarandet avslutas genom ett ackord eller på annat liknande sätt eller avslutas på grund av att gäldenärens tillgångar inte räcker till att betala kostnaderna för förfarandet. Även här har respektive stat anmält vilka egna förfaranden som avses. Sverige har anmält konkurs. Samtliga anmälda likvidationsförfaranden finns förtecknade i bilaga B till förordningen.

Skuldsanering omfattas inte av förordningen. Anmärkas bör dock att Nederländerna har anmält "De schuldsaneringsregeling natuurlijke personen" som ett likvidationsförfarande enligt bilaga B. I vissa andra stater, t.ex. Irland och Lettland, är en fysisk person som varit försatt i personlig konkurs som regel befriad från de skulder som ingått i konkursen. Denna skuldbefrielse torde gälla inom hela EU.

Begreppet ”förvaltare”	I förordningen används (i den svenska översättningen) genomgående beteckningen förvaltare på den person eller institution som har till uppgift att förvalta eller realisera de tillgångar över vilka gäldenären berövats sin rådighet eller att övervaka dennes angelägenheter. Även här har respektive stat anmält vilka egna aktörer som har dessa befogenheter. Sverige har anmält förvaltare, rekonstruktör och god man. (Med god man torde avses god man enligt den sedan flera år upphävda ackordslagen.) Samtliga anmälda förvaltare finns förtecknade i bilaga C till förordningen.
Endast ett huvudförfarande	Enligt förordningen kan endast ett huvudförfarande tillåtas. Ett huvudinsolvensförfarande som inleds vid en domstol i en medlemsstat ska erkännas av domstolarna i de andra medlemsstaterna utan att dessa kan pröva huruvida domstolen där förfarandet inleddes är behörig (EU-domstolens dom den 2 maj 2006 i mål C-341/04, Eurofood). Insolvensförfaranden som öppnas i andra stater efter det att ett huvudförfarande öppnats ska vara sekundära territoriella förfaranden.
Vilken stats lag gäller?	När ett förfarande enligt förordningen har inletts gäller som huvudregel att lagen i den stat inom vars territorium förfarandet inletts är tillämplig (artikel 4). Denna huvudregel gäller både för huvudförfaranden och för territoriella förfaranden.
Undantag	Från huvudregeln finns en rad undantag (artikel 5–15). Finns t.ex. materiell eller immateriell, fast eller lös egendom i en annan stat än förfarandestaten gäller den sakrättsliga lagstiftningen i den stat egendomen finns. Beträffande fast egendomen gäller all lagstiftning i den stat inom vars territorium fastigheten är belägen. Verkan av ett insolvensförfarande på anställningsavtal och anställningsförhållanden ska uteslutande regleras av den medlemsstats lag, som är tillämplig på anställningsavtalet. Likaså finns vissa specialregler bl.a. i fråga om återvinning och rörande rättegångar som pågår när ett förfarande inleds. Av särskilt intresse för Skatteverket som konkursborgenär är bestämmelsen i artikel 13 om handlingar som kan återvinnas. Huvudregeln att inledande statens konkursregler ska tillämpas gäller inte om den som haft vinning av en återvinningsgrundande handling visar att <ul style="list-style-type: none">– handlingen omfattas av lagen i en annan medlemsstat än i inledningsstaten och

- lagen i det föreliggande fallet inte tillåter att handlingen angrips på något sätt.

Mellqvist skriver i sin kommentar att det i praktiken kan bli mycket svårt att få återvinning om rättshandlingen har vidtagits i en annan stat än inledandestaten. Detta beror inte minst på att medlemsstaterna reglering av återvinning skiljer sig åt, inte sällan på ett betydande sätt (s. 246).

Förvaltarens behörighet

En av domstol utsedd förvaltare i ett huvudförfarande har samma behörighet inom hela unionen som han har enligt lagen i inledningsstaten. Han har även rätt att flytta egendom inom unionen. När förvaltaren agerar i en annan medlemsstat gäller rättsordningen i den stat inom vars territorium han avser att vidta åtgärder. Detta torde innebära att en förvaltare utsedd i en annan medlemsstat har rätt att få handräckning av KFM för att komma åt gäldenärens bokföring och tillgångar (7 kap. 14 § KonkL). Likaså torde han ha rätt att utan särskild exekutions-titel begära exekutiv försäljning av gäldenärens fastighet (8 kap. 6 § KonkL). Om det öppnas ett sekundärt territoriellt förfarande är det förvaltaren i detta förfarande som har företräde till tillgångarna i ”sekundärstaten” (artikel 18).

Pågår flera förfanden samtidigt, ett huvudförfarande och ett eller flera sekundära, är förvaltarna skyldiga att samarbeta och lämna varandra upplysningar (artikel 31). Denna skyldighet har inga sanktioner i förordningen. Anser domstol eller borgenär att en förvaltare inte fullgör sina skyldigheter får förvaltaren angripas vid den domstol som utsett honom och med tillämpning av lagstiftningen i den aktuella staten. I Sverige kan det bli fråga om att begära förvaltaren entledigad (7 kap. 5 § KonkL), bestrida hans arvode (14 kap. KonkL), eller klandra hans slutredovisning (17 kap. 2 § KonkL). Det torde däremot knappast vara aktuellt för Skatteverket att vidta motsvarande åtgärder vid en domstol i någon annan stat.

Borgenärernas rättigheter

Varje borgenär som har en fordran har rätt att begära att ett insolvensförfarande ska inledas. Även myndigheter, t.ex. skattemyndigheter, har talerätt i domstolar i andra medlemsstater. Så försatte t.ex. the High Court of Ireland ett i Irland registrerat bolag (limited) i konkurs (wound up by the court) efter ansökan av den engelska myndigheten Customs & Excise (RÅB 17-10).

Varje borgenär har rätt att anmäla sina fordringar både i huvudförfandet och i vilket sekundärförfarande som helst. Likaså ska förvaltarna, både i huvudförfandet och i sekundärförfanden, anmäla kända fordringar i de övriga

förfarandena (artikel 32). Detta dock under förutsättning att en sådan anmälan är till fördel för borgenärerna i det förfarande som anmälande förvaltare handlägger.

Slutsatser för Skatteverket

Vilka slutsatser kan då Skatteverket dra för borgenärsarbetet när det gäller internationell insolvens? En första fråga är huruvida en gäldenär bör begäras i konkurs eller inte? Denna fråga får besvaras med ledning av riktlinjerna för borgenärsarbetet. Det ska inte vara någon principiell skillnad om gäldenären är ett svenskt bolag eller ett i en annan stat registrerat bolag.

Finns det skäl att ansöka om konkurs bör först klarläggas var gäldenären har sina huvudsakliga intressen. Detta är avgörande för i vilken stat ett huvudförfarande kan inledas. Det är presumtion för att ett bolag har sina huvudsakliga intressen i den stat bolaget har sitt säte. Den borgenär som gör gällande att ett bolag har sina huvudsakliga intressen i en annan stat än där bolaget har sitt säte har bevisbördan för sitt påstående.

Omständigheter som talar för var gäldenären har sina huvudsakliga intressen

Omständigheter som talar för att det huvudsakliga intresset kan finnas i annan stat (Sverige) kan vara

- att bolaget har anställda i Sverige men inte i sätesstaten,
- att bolaget har verksamhetslokal i Sverige men inte i sätesstaten,
- att företagsledaren är svensk medborgare och/eller bosatt i Sverige,
- att bolagets verksamhet huvudsakligen riktar sig mot en svensk kundkrets,
- att bolagets administration sköts i eller från Sverige,
- att bolagets firmanamn är på svenska
- och att bolagets flesta borgenärer finns i Sverige.

Dessa omständigheter är inte en uttömmande uppräkningslista utan enbart en exemplifiering. Omständigheterna kan i tillämpliga delar åberopas även beträffande fysiska personer. När det gäller fysiska personer bör även klarläggas var gäldenären har sin stadigvarande bostad och var hans familj bor (RÅB 12-10).

Forumregler i Sverige

Finns det skäl att ansöka om konkurs och påstå att en konkurs ska vara ett huvudförfarande i Sverige bör – om gäldenären inte har hemvist i Sverige – konkursansökan ges in till tingsrätten inom vars domkrets gäldenären bedriver verksamhet och

därmed har tillgångar (10 kap. 3 § RB). Konkursansökan kan även ges in till tingsrätten inom vars domkrets det skattekontor som påfört skatteskulden är beläget (10 kap. 4 § RB, jfr NJA 1980 s. 340). Se även Morgell, EU:s insolvensförordning – svensk domstolspraxis, *Juridisk Tidskrift* 2010–11 s. 425.

Kompletterande bestämmelser

Enligt lagen (2005:1046) med kompletterande bestämmelser till insolvensförordningen är det sökanden som ska styrka grunden för ansökan, dvs. varför svensk domstol är behörig. Enligt samma lag gäller att ett förfarande ska anses avse ett huvudförfarande om inte annat anges i ansökan. Har en konkurs inletts efter en borgenärs ansökan och förklarats vara territoriell har en hovrätt ansett att den inte kan omvandlas till ett huvudförfarande på begäran av en annan borgenär (RH 2006:25).

Konkursansökan i annan stat

Skatteverket har även möjlighet att begära att ett insolvensförfarande ska inledas i en annan medlemsstat (se beslut av High Court of Ireland, RÄB 17-10). Denna möjlighet står till buds både vad gäller huvudförfaranden och territoriella förfaranden, allt under förutsättning att rekvisiten i övrigt är uppfyllda. Ett sådant förfarande kommer då att handläggas enligt lagen i den stat i vilken ansökan görs. Detta gäller hela handläggningen, dvs. först förutsättningarna att få gäldenären försatt i konkurs, därefter vilket förfarande som motsvarar vår konkurs och slutligen hur insolvensförfarandet handläggs. Allt detta förutsätter goda kunskaper om lagstiftningen i den stat som Skatteverket överväger att ansöka i. Till detta kommer att Skatteverket med all sannolikhet måste anlita en advokat eller motsvarande i den andra staten. En konkursansökan utanför Sveriges gränser medför betydande kostnader. En sådan konkursansökan får därför endast göras efter samråd med huvudkontorets rättsavdelning.

Konkurs som utbryter i annan stat efter annan ansökan

På samma sätt som en domstol i Sverige kan inleda ett huvudinsolvensförfaranden gällande personer som har säte (juridiska personer) eller hemvist (fysiska personer) i andra stater kan en domstol i de andra medlemsstaterna inleda huvudinsolvensförfaranden gällande personer (juridiska och/eller fysiska) som har säte eller har hemvist i Sverige. Sverige är då bundet av de beslut som respektive domstol i den andra staten har meddelat (EU-domstolens dom den 2 maj 2006 i mål C-341/04, Eurofood). Det förekommer att Skatteverket får underrättelser från förvaltare i andra medlemsstater att de handlägger insolvensförfaranden gällande svenskeregistrerade aktiebolag. Skatteverket ska då inledningsvis klara ut vilken typ av förfarande det är fråga om. Nästa fråga är huruvida Skatteverket kan tillämpa någon av förordningens undan-

tagsregler för att få svensk lag tillämplig på någon transaktion. Huvudregeln är annars att det är inledningsstatens rättsordning som gäller för hela förfarandet.

Insolvensförfaranden som berör skatte- och avgiftsfordringar kan i vissa fall förekomma även inom ramen för ett handräckningsförfarande.

22.2.3 Det nordiska konkurssamarbetet

Den nordiska konkurskonventionen

Inom konkursområdet finns sedan 1930-talet ett nordiskt samarbete. Samarbetet är manifesterat i en nordisk konkurskonvention av den 7 november 1933. I Sverige är detta samarbete numera kodifierat genom lagen (1981:6) om konkurs som omfattar egendom i annat nordiskt land och lagen (1981:7) om verkan av konkurs som inträffat i annat nordiskt land.

Konkurs i Sverige

Enligt 1 § den förstnämnda lagen gäller att om någon som försätts i konkurs här i riket har egendom även i Danmark, Finland, Island eller Norge, ska konkursen omfatta även den egendomen.

Svensk lag ska då gälla i följande hänseenden:

- gäldenärens rätt att råda över sin egendom,
- vad som ingår i konkursboet,
- återvinning till konkursboet,
- gäldenärens rättigheter och skyldigheter under konkursen,
- konkursboets förvaltning,
- borgenärers betalnings- och förmånsrätt,
- utdelning,
- ackord och avslutande av konkurs.

I vissa hänseenden ska dock lagstiftningen i det land egendomen fanns vid konkursutbrottet tillämpas. Det gäller t.ex. frågor om panträtt, retentionsrätt och försäljning; se 2–7 §§ den förstnämnda lagen.

Lagen ger inte svensk konkursförvaltare någon behörighet att själv utöva tvång utanför Sveriges gränser. Däremot kan konkursförvaltaren med hjälp av domstol eller annan myndighet ta hand om den i tillgångslandet befintliga egendomen (RSV, Svensk internationell exekutions- och obeståndsrätt, s. 328 f.)

Konkurs i annan nordisk stat

På motsvarande sätt stadgas i lagen om verkan av konkurs som inträffat i annat nordiskt land att om någon försätts i konkurs i Danmark, Finland, Island eller Norge, ska konkursen omfatta även gäldenärens egendom i Sverige.

Konkurslandets lag ska då gälla i följande hänseenden:

- gäldenärens rätt att råda över sin egendom,
- vad som ingår i konkursboet,
- återvinning till konkursboet,
- gäldenärens rättigheter och skyldigheter under konkursen,
- konkursboets förvaltning,
- borgenärers betalnings- och förmånsrätt,
- utdelning,
- ackord och avslutande av konkurs.

I vissa hänseenden ska dock svensk lagstiftning tillämpas. Det gäller t.ex. frågor om panträtt, retentionsrätt och försäljning.

Den nordiska konkursförvaltaren anses ha rätt att begära handräckning hos KFM enligt 7 kap. 14 § KonkL för att ta hand om egendom som ingår i konkursboet och finns i Sverige (RSV, Svensk internationell exekutions- och obeståndsrätt, s. 329).

Lagarna är tillämpliga i förhållande till Danmark, Island och Norge. I förhållandet mellan Finland och Sverige tillämpas i stället Insolvensförordningen.

De nämnda lagarna synes inte ha tillämpats i någon betydande omfattning.

Insolvensförfaranden som berör skatte- och avgiftsfordringar kan i vissa fall förekomma även inom ramen för ett handräckningsförfarande.

22.2.4 Insolvensförfaranden utanför EU och Norden

I den mån en stat inte är bunden av konventioner, överenskommelser eller liknande är det respektive stats egen angelägenhet att internt bestämma om universalitets eller territorialitetsprincipen gäller. Inte sällan har lagstiftaren ”duckat” i frågan för att i stället överlämna frågan till rättstillämpningen i de konkreta situationerna.

UNCITRALs modellag

År 1997 presenterade UNCITRAL (Förenta Nationernas kommission för internationell handelsrätt) en modellag om gränsöverskridande insolvensförfaranden ("Model Law on Cross-Border Insolvency").

Modellagen har tagit intryck av Insolvensförordningen – eller snarare det förslag till konvention som låg till grund för Insolvensförordningen – men bestämmelserna är inte lika täckande. Modellagen är avsedd att vara till hjälp för lagstiftare i olika stater när de bereder nationell lagstiftning om gränsöverskridande insolvensförfaranden. Modellagen är ägnad att förenhetliga de nationella lagarna och därigenom också underlätta det praktiska samarbetet på området. Modellagen behandlar särskilt det gränsöverskridande samarbetet mellan domstolar och förvaltare samt erkännande av verkningarna av ett insolvensförfarande som har inletts i en annan stat.

Enligt UNCITRALs webbplats har följande stater stiftat insolvensrättsliga lagar helt eller delvis baserade på modellagen: Colombia, Eritrea, Japan, Mexico, Nya Zeeland, Polen, Rumänien, Montenegro, Serbien, Sydafrika, Storbritannien, Virgin Island och USA.

I den mån en gäldenär med skatteskulder i Sverige skulle ha tillgångar i någon av dessa stater bör den statens konkurslagstiftning detaljstuderas innan Skatteverket ansöker om konkurs i Sverige. Så kan nämnas att USA har jämfört med Sverige gäldenärsvänliga bestämmelser om vilken egendom som ska ingå i konkursboet. Vidare bör kostnadsaspekten beaktas. Konkursansökan utanför Sverige får enligt Skatteverkets arbetsordning endast göras efter samråd med huvudkontorets rättsavdelning.

Insolvensförfaranden som berör skatte- och avgiftsfordringar kan undantagsvis förekomma även inom ramen för handräckning.

22.2.5 Särskilt om filialer

Det är viktigt att man gör klart för sig huruvida ett gäldenärsbolag är en filial till ett utländskt bolag eller ett dotterbolag.

Dotterbolag

Ett dotterbolag är en självständig juridisk person med egna tillgångar och skulder. Är det fråga om ett svenskt dotterbolag ägt av ett utländskt moderbolag är presumptionen att dotterbolaget vid insolvens ska handläggas i Sverige och enligt svensk lagstiftning. Om det däremot visas att dotterbolaget har sina huvudsakliga intressen i en annan EU-stat kan dock ett

huvudförfarande inledas endast i den staten. Det torde dock inte vara aktuellt för Skatteverkets del att ansöka om att inleda ett huvudförfarande i en annan stat.

Filialer

En filial är däremot ingen självständig juridisk person utan en del av ett bolag som kan vara registrerat i en annan stat.

Lagen (1992:160) om utländska filialer m.m. och den därtill hörande förordningen (1992:308) reglerar formerna för näringsverksamhet som bedrivs i Sverige av utländska företag och utomlands bosatta svenska eller utländska medborgare. Bedrivs verksamhet i Sverige ska den bedrivas genom ett avdelningskontor med självständig förvaltning (filial). För filialen ska det finnas en i Sverige bosatt föreståndare med ansvar för den vid filialen bedrivna verksamheten. En sådan föreståndare kan, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, åläggas företrädaransvar enligt SBL (NJA 1998 s. 44). En filial ska ha en egen bokföring, som är skild från det utländska företagets bokföring i övrigt. Filialer ska registreras hos Bolagsverket.

Under 2000-talet har det registrerats ett stort antal filialer hos Bolagsverket. År 2001 fanns 766 registrerade filialer och år 2009 drygt 2 000 sådana. En förklaring till denna ökning lär vara att det i England är möjligt att bilda aktiebolag med ett pund i aktiekapital ("pundbolag"). Även andra stater inom EU har en bolagslagstiftning med lägre krav på aktiekapitalets storlek än vad Sverige har. Vissa av dessa bolag har bildats i syfte att driva verksamhet i form av filial i en stat vars lagstiftning ställer högre krav på aktiekapitalets storlek.

Kan en filial försättas i konkurs?

I NJA 1980 s. 164 ansåg HD att en filial till ett utländskt bolag inte utgjorde ett särskilt från bolaget skilt rättssubjekt HD fann därför att filialen inte kunde försättas i konkurs. Det är omdiskuterat huruvida detta rättsfall fortfarande står sig. Vid Insolvensrättsligt Forum år 2007 ansåg Annina H. Persson att rättsfallet var överspelat. Den motsatta uppfattningen redovisades vid samma tillfälle av Mikael Mellqvist (Insolvensrättsligt Forum 2007, Iustus förlag, s. 117 f.). Svea hovrätt har i ett avgörande den 25 oktober 2004 (RÅB 15-08) ansett att 1980 års rättsfall fortfarande är prejudicerande. Uppfyller filialen kriteriet för fast driftställe enligt Insolvensförordningen ska i vart fall ett territoriellt förfarande kunna inledas i Sverige.

Avregistrering av filial

Om inte något sådant förfarande kan inledas men filialen har obetalda skatteskulder, kan bestämmelsen i 18 § lagen om utländska filialer åberopas. Enligt denna ska en filial avregistreras bl.a. när filialen saknat utmätningsbara tillgångar

till betalning av en fordran som grundar sig på verksamheten i Sverige. En förutsättning är att fordringen inte heller därefter har betalats. Skatteverket bör då göra anmälan om förhållandet till Bolagsverket.

22.3 Privaträttsliga fordringar

Samarbete inom Norden

Sedan flera årtionden finns ett samarbete inom Norden vad gäller privaträttsliga fordringsanspråk, såväl vad gäller familjerättsliga fordringar som övriga privaträttsliga fordringar. Vad gäller familjerättsliga fordringsanspråk gäller lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge. Denna lag bygger på en konvention mellan nämnda stater av den 23 mars 1962. Lagen (1977:595) om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område behandlar andra typer av fordringar. Även denna lag bygger på en konvention (av den 11 oktober 1977) mellan berörda stater. Enligt dessa båda lagar kan en borgenär i ett annat nordiskt land vända sig direkt till KFM i Sverige och få utmätning för sin fordran. I respektive lag anges vilken exekutionstitel som godtas. Som exempel kan nämnas att förutom domar godtas ett finskt lagsökningsutslag eller betalningsorder. KFM tillämpar i princip UB:s regler. En svensk privaträttslig borgenär har motsvarande möjligheter att utan större omgång få en svensk exekutionstitel verkställd i ett annat nordiskt land. Dock gäller att ansökan om verkställighet då ska göras i domstol (i Danmark är det domstolen, fogderetten, som verkställer privaträttsliga fordringsanspråk). När det gäller fordringar på underhållsbidrag kan ansökan om verkställighet i annat nordiskt land även ges in till KFM. KFM har skyldighet att lämna över ansökan till vederbörande myndighet i den stat där verkställighet ska ske.

Samarbete inom EU

Inom EU finns ett samarbete vad gäller verkställighet av privaträttsliga fordringsanspråk. Viktiga författningar är Luganokonventionen av den 16 september 1998 och Bryssel-förordningen (EG 44/2001) av den 22 december 2000. Dessa författningar innehåller regler både om domstolars behörighet i tvister med gränsöverskridande inslag och om verkställighet av domar m.m. När det gäller verkställighet av andra staters domar är huvudregeln att verkställigheten ska föregås av en s.k. exekvatur, dvs. en domstol i verkställighetsstaten ska pröva huruvida domen är verkställbar. Motsvarande gäller för indrivning av underhållsbidrag. (Se lagen 1976:108, om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående

underhållsskyldighet som delvis bygger på Haagkonventionen av den 2 oktober 1973.) I Sverige är det Svea hovrätt som gör alla dessa prövningar, både vad gäller privaträttsliga fordringar och fordringar avseende underhållsbidrag. (Jämför dock undantaget vad gäller nordiska underhållsbidrag.)

Systemet med exekvatur är mera tungrott och kostsamt än om man över statsgränserna rakt av hade godtagit varandras exekutionstitlar. Inom EU pågår därför ett arbete med att införa exekutionstitlar som ska vara verkställbara inom hela unionen utan exekvatur. Hittills har införts tre förordningar enligt vilka en dom (motsvarande) som uppfyller respektive förordnings krav ska erkännas och verkställas inom hela unionen utan att det behövs någon verkställighetsförklaring och utan att det finns någon möjlighet att motsätta sig dess erkännande. Med dom likställs av KFM utfärdat utslag i mål om betalningsföreläggande. De förordningar som avses är förordningen (EG) 805/2004 av den 21 april 2004 om införande av en europeisk exekutionstitel för obestridda fordringar, förordningen (EG) 1896/2006 av den 12 december 2006 om införandet av ett europeiskt betalningsföreläggande och förordningen (EG) av den 11 juli 2007 om inrättandet av ett europeiskt småmålsförfarande.

Samarbete utanför Norden och EU

I vissa fall verkställer KFM även domar och beslut som meddelats av domstol i en stat utanför Norden eller EU. I vilka fall verkställighet får ske är reglerat i intern svensk lagstiftning. Som regel grundar sig dessa interna lagar på antingen en bilateral överenskommelse med en annan stat eller en internationell konvention som Sverige anslutit sig till. Som regel förutsätts exekvatur för att KFM ska få verkställa domen. Exempel på konventioner utöver den ovan nämnda är Haagkonventionerna av den 17 juli 1905, den 1 mars 1954 och den 25 oktober 1980 samt Förenta Nationernas havsrättskonvention av den 10 november 1982. Som exempel på resultatet av en bilateral överenskommelse kan nämnas lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz. På motsvarande sätt torde en svensk privaträttslig borgenär ha möjlighet att få sina fordringsanspråk verkställda i de stater som anslutit sig till respektive konvention.

22.4 Handräckning för skatteindrivning m.m.

22.4.1 Allmänt om avtalshandräckning

Konventioner

Förordning

Direktiv

Avtal

Som framhölls i inledningen får svenska myndigheter bara ägna sig åt myndighetsutövning inom svenskt territorium. Sverige tillåter inte heller andra staters myndigheter att agera inom Sveriges rikes gränser. Däremot förekommer samarbete av innebörd att en myndighet i en stat ansöker om hjälp (handräckning) hos motsvarande myndighet i en annan stat för att få hjälp med myndighetsutövning i den andra staten. Samarbetet kan vara reglerat antingen genom multinationella konventioner, EG-förordning, EG-direktiv eller genom multi- eller bilaterala avtal och överenskommelser.

Inom skatteområdet förekommer samarbete med de dubbla syftena att ingen beskattas i två länder men att alla ska beskattas i något land. Vidare sker samarbete när det gäller att utbyta upplysningar, att delge handlingar och att driva in obetalda skatter och avgifter.

Frågorna om ansökan om konkurs och talans väckande vid utländsk domstol är däremot i stor utsträckning oreglerade. Sveriges möjligheter att begära handräckning i andra stater motsvaras av skyldigheter för svenska myndigheter (KFM och Skatteverket) att bistå dessa staters myndigheter med indrivning av skatter och andra offentligt rättsliga fordringar.

Behörig myndighet

Eftersom avtalen, konventionerna och direktiven i flera hänseenden har olika materiellt innehåll är det en grannliga uppgift att begära handräckning i en annan stat. Det är angeläget att man från svensk sida inte begär biträde med något som inte omfattas av överenskommelsen. Det är lika viktigt att inte svenska myndigheter bistår andra staters myndigheter med indrivning eller andra åtgärder som ligger utanför överenskommelsen. Bland annat av dessa skäl är uppgiften att begära handräckning i en annan stat och att motta motsvarande ansökningar från andra stater koncentrerade till en funktion, Behörig myndighet. Funktionen som Behörig myndighet inom indrivningsområdet ett team som tillhör KFM; Östra indrivningsavdelningen (lokaliserad i Stockholm). Detta team granskar alla utgående framställningar om handräckning och kontrollerar att de är formellt riktiga. Teamet granskar på motsvarande sätt alla från andra stater inkommande ansökningar om handräckning och lämnar dem – om de är korrekta – för registrering och verk-

ställighet. Teamet fungerar även som kontaktyta gentemot motsvarande funktioner som Behörig myndighet (Competent Authority) i andra stater. Även skriftväxling mellan Sverige och andra stater under pågående handläggning ska gå via Behörig myndighet. Detta gäller både handräckningsärenden från Sverige och sådana ärenden till Sverige. På så sätt behöver de behöriga myndigheterna bara ha en kontaktyta i varje stat. Teamet Behörig myndighet har däremot inga verkställande uppgifter. Verkställigheten av utländska offentligrättsliga fordringar ombesörjs av KFM:s indrivningsteam på samma sätt som de verkställer motsvarande svenska fordringar.

Ömsesidigt samarbete

Systemet med handräckning bygger på ömsesidigt samarbetet. Sverige kan enligt de olika direktiven och avtalen begära handräckning i andra stater och på så sätt få hjälp med indrivning. I gengäld har Sverige en skyldighet att bistå dessa stater med indrivning. Med indrivning förstås i de olika texterna dels verkställighet, som i Sverige ombesörjs av KFM, dels borgenärsuppgifter som till stora delar handläggs av Skatteverket. Skatteverket kan på så sätt som borgenär även få företräda andra staters skattemyndigheter. Detta förutsätter dock ett av Behörig myndighet med stöd av 4 § lagen (1990:314) om ömsesidig handräckning i skatteärenden, LÖHS, utfärdat förordnande.

22.4.2 Lagen om ömsesidig handräckning i skatteärenden

LÖHS innehåller övergripande och för alla områden gemensamma bestämmelser inom området. Lagen kompletteras av en motsvarande förordning (1990:320); FÖHS.

Handräckning i Sverige

När det gäller handräckning i Sverige åt myndighet i främmande stat gäller att handräckningen ska genomföras i enlighet med vad som gäller för den svenska skatt som är närmast jämförlig med den utländska skatt som handräckningen avser (5 §). Enligt 10 § ska dock ansökarstatens preskriptionsbestämmelser tillämpas.

Utländska skatter som är föremål för handräckning handläggs av KFM som allmänna mål.

En handräckning för bistånd med indrivning får inte innefatta att en svensk myndighet ska

1. vidta åtgärd som avviker från lagstiftning eller administrativ praxis i Sverige eller,
2. vidta åtgärd som strider mot allmänna hänsyn eller för Sverige väsentliga intressen.

När det gäller information får inte svensk myndighet lämna upplysning

1. som inte är tillgänglig enligt lagstiftning eller administrativ praxis i Sverige,
2. som skulle röja handels-, affärs-, industri- eller yrkeshemlighet eller kommersiell hemlighet eller i näringsverksamhet nyttjat förfaringssätt, om detta skulle leda till allvarligt förfång för näringsidkaren i dennes näringsverksamhet
3. om detta skulle strida mot allmän hänsyn eller för Sverige väsentliga intressen.

Dessutom finns vissa inskränkningar vad gäller beskattningsverksamheten.

Om handräckningen föranleder talan inför svensk domstol eller myndighet får den behöriga myndigheten, dvs. KFM, ta emot stämning samt själv eller genom ombud föra talan (7 § LÖHS). Enligt bestämmelsen i 2:30 UB gäller dock att Skatteverket företräder sökanden i allmänna mål i samband med överklaganden och tvister. Enligt den s.k. lex specialisprincipen får bestämmelsen i UB anses ta över bestämmelsen i 7 § LÖHS varför Skatteverket utan särskilt förordnande i dessa sammanhang företräder a-målsborgenären.

5 § FÖHS hänvisar till bestämmelserna i indrivningslagen och indrivningsförordningen. Någon hänvisning finns däremot inte till BorgL eller BorgF.

Omfattningen av Skatteverkets borgenärsuppgifter i samband med handräckning i Sverige kan därför möjligen synas något otydligt reglerad. Enligt 4 § LÖHS ska dock Behörig myndighet, om den inte kan utföra handräckningen själv, uppdra åt ”vederbörande svenska myndighet” att ombesörja handräckningen.

En både formellt riktig och praktisk lösning när offensiva borgenärsuppgifter aktualiseras i Sverige på grund av utländska skatter är att Behörig myndighet uppdrar åt Skatteverket att utföra uppgiften. Sådant uppdrag får inte lämnas generellt utan ska avse den konkreta situationen.

Handräckning i främmande stat

När det gäller indrivning i främmande stat gäller enligt 18 § LÖHS som en allmän regel att en begäran får göras endast om beslutet i skatteärendet är verkställbart och fordringen inte kan drivas in i Sverige utan väsentlig svårighet. Med hänsyn till bestämmelsen i 23 kap. 7 § SBL är alla fastställda skatter verk-

ställbara i Sverige i den mån inte anstånd har beviljats. Av bestämmelsen i 18 § LÖHS följer att KFM först måste utreda om fordringen kan drivas in i Sverige innan handräckning begärs.

Begäran om indrivning får avse inte bara den skattskyldige utan även en arbetsgivare eller någon annan som är betalningsskyldig enligt svensk lagstiftning. Det är för närvarande oklart huruvida handräckning kan begäras för indrivning av fastställt företrädaransvar eller ej. Det är likaså oklart huruvida en dom enligt vilken en styrelseledamot med stöd av ABL:s regler gjorts personligen ansvarig för ett bolags skatteskulder kan verkställas i annan stat med stöd av Bryssel förordningens bestämmelser.

22.4.3 EU:s indrivningsdirektiv m.m.

Skatter m.m. som omfattas av direktivet

Rådets direktiv (76/308/EEG) om ömsesidigt bistånd för indrivning av fordringar som har avseende på vissa avgifter, tullar, skatter och andra åtgärder har reviderats vid ett antal tillfällen. Enligt lagen (1969:200) om uttagande av utländsk tull, annan skatt, avgift eller pålaga gäller direktivet som svensk lag.

Med stöd av direktivet är det möjligt att begära handräckning inom hela unionen.

Indrivningsdirektivet omfattar inkomst- och förmögenhetsskatt, fastighetsskatt, mervärdesskatt och vissa punktskatter, se ändringsdirektivet 2001/44/EG. Arbetsgivaravgifter kan sedan maj 2010 drivas in enligt den europeiska socialavgiftsförordningen, se nedan. Skattetillägg omfattas inte men det är möjligt att begära handräckning för indrivning av fastställt företrädaransvar. Detsamma gäller borgensåtaganden och bankgarantier som Skatteverket eller KFM har tagit emot enligt bestämmelserna i 17 kap. 3 § SBL eller 11 § IndrL.

Indrivningsdirektivets artikel 6 stadgar att den anmodade myndigheten ska driva in fordringar från andra stater på samma sätt som myndigheten driver in sin egen stats liknande fordringar. Det är även möjligt att begära indrivning för bestridda fordringar, se artikel 12.2 i ändringsdirektivet. Detta har bl.a. betydelse för möjligheterna att ansöka om konkurs för fordringar som inte har vunnit laga kraft. Se även avsnitt 18 om preskriptionsförlängning.

Nytt indrivnings- direktiv

Ett nytt indrivningsdirektiv (2010/24/EU) träder i kraft den 1 januari 2012. Detta direktiv medför vissa utökade möjligheter till handräckning och gränsöverskridande samarbete. Inom Finansdepartementet pågår arbete med att implementera direktivet i svensk lagstiftning.

Arbetsgivaravgifter

Arbetsgivaravgifter m.m. omfattas inte av indrivningsdirektivet. Med stöd av två särskilda EU-förordningar (EG) 987/2009 och (EG) 883/2004 går det sedan den 1 maj 2010 att begära handräckning även för indrivning av sådana fordringar. Några interna svenska rutiner för att begära handräckning i annan stat har november 2010 inte fastställts.

Konkursansökan

I samband med ett Fiscalis seminarium år 2004 i Belgien diskuterades om en begäran om handräckning avseende indrivning även skulle kunna omfatta en begäran om konkursansökan. Även om ett Fiscalis seminarium inte är något beslutsforum bör man förutsätta att respektive stat kommer att agera på det sätt man redovisat.

Följande stater besvarade frågan med ja: Cypern, Danmark, Estland, Finland, Grekland, Irland, Litauen, Malta, Nederländerna, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Österrike.

Följande stater besvarade frågan med nej: Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Polen, Slovenien, Spanien, Tjeckien och Ungern.

Från Lettland, Portugal och Slovakien finns inget svar (MEX 2006:9).

I den mån Sverige ansöker om handräckning och detta föranleder ett konkursförfarande (eller en tvistemålsprocess) kan Sverige få betala kostnaderna. Ett ställningstagande att en konkurs eller en civilrättslig process ska inledas i annan stat får därför endast göras efter samråd med huvudkontoret (rättsavdelningen). Ett önskemål om konkursansökan inom ramen för en handräckning ska alltid gå via Behörig myndighet. Det är dock för närvarande oklart huruvida Behörig myndighet kommer att medverka till att en konkursansökan görs i en annan stat.

Med stöd av indrivningsdirektivet är det även möjligt att verkställa domar och beslut om betalningssäkring (utom i Luxemburg som inte har motsvarande institut).

För att handräckning ska få begäras ska fordringsbeloppet uppgå till minst 1 500 euro.

Statistik

År 2009 begärde Sverige handräckning i andra EU-stater i sammanlagt 489 ärenden. Antalet till Sverige inkomna handräckningsärenden år 2009 uppgick till sammanlagt 88 stycken.

22.4.4 Det nordiska handräckningsavtalet

Avtalet

De nordiska länderna har den 7 december 1989 undertecknat ett avtal om handräckning i skatteärenden. Avtalet gäller för Danmark med Färöarna och Grönland som självständiga parter samt Finland, Island, Norge och Sverige. Avtalet gäller som lag i Sverige; se lagen (1990:226) om handräckning i skatteärenden mellan de nordiska länderna. (Jämför även förordningen, 1997:1157, om handräckning i skatteärenden mellan de nordiska länderna.)

Det nordiska handräckningsavtalet omfattar i stort sett alla skatter och avgifter inklusive skattetillegg. Enligt avtalet torde det vara möjligt att begära handräckning för indrivning av företrädaransvar. Vidare är domar och beslut om betalnings-säkring verkställbara. För att handräckning ska få begäras krävs att fordringsbeloppet uppgår till minst 2 500 SEK.

Enligt artikel 16 i avtalet gäller att åtgärd för att inleda ett rättegångsförfarande vid annan domstol än förvaltningsdomstol eller ett konkursförfarande inte får vidtas i den avtalsslutande staten med mindre den behöriga myndigheten i den sökande staten uttryckligen har samtyckt till en sådan åtgärd.

Konkursansökan i Sverige

Uppkommer fråga om konkursansökan i Sverige med anledning av en utländsk skatt får Skatteverket inge sådan ansökan först efter förordnande i det enskilda fallet av Behörig myndighet (4 § LÖHS). Innan sådant förordnande utfärdas har Behörig myndighet som regel inhämtat yttrande från ansökarstaten. (Enligt avtalets artikel 22 har ansökarstaten ansvar för kostnader som uppkommer på grund av ansökan.)

Konkursansökan i annat nordiskt land

Uppkommer fråga om konkursansökan eller rättegång i annat nordiskt land är det Behörig myndighet som avger Sveriges formella begäran eller yttrande. Det är för närvarande oklart huruvida Behörig myndighet kommer att medverka till att en konkursansökan görs i en annan stat. Med hänsyn bl.a. till det ovan nämnda kostnadsansvaret får inte konkurs påkallas i annan stat utan att samråd har skett med huvudkontoret (rättsavdelningen).

Särskilt om skuldsanering

Ett beslut om skuldsanering gäller i princip endast i den stat som beslutet har meddelats. Har svensk KFM eller domstol beslutat om skuldsanering och det i skuldsaneringen ingår t.ex. norska skatter kan inte dessa skatter drivas in i Sverige men väl i Norge om gäldenären skulle återvända dit eller ha tillgångar där. Har norsk myndighet beslutat om skuldsanering och det i

beslutet ingår svenska skatter kan inte dessa skatter drivas in i Norge men väl i Sverige om gäldenären skulle återvända till Sverige eller ha tillgångar här. I den mån skuldsaneringsbeslutet innehåller en avbetalningsplan ska gäldenären betala i det land han bor och där skuldsaneringen har beslutats. Företrädare för respektive behöriga myndigheter har tolkat det nordiska handräckningsavtalet på så sätt att, om avtalshandräckning pågår, ska en myndighet i ”skuldsaneringsstaten” – i vart fall tills vidare – bevaka att gäldenären betalar enligt planen. Har skuldsanering beviljats i Sverige ska därför Skatteverket, efter förordnande av Behörig myndighet, även bevaka att sådana nordiska skatter och allmänna avgifter som ligger i Sverige för handräckning betalas. Är det fråga om utländska fordringar som inte ligger i Sverige för handräckning får vederbörande myndighet själv bevaka att betalning sker. I gengäld kommer i motsvarande situation nordiska myndigheter att bevaka att svenska skatter och allmänna avgifter betalas.

Statistik

Det nordiska handräckningsavtalet tillämpas mycket flitigt. Perioden 2000–2009 har det varje år gått som minst drygt 1 200 och som flest drygt 1 700 ärenden från Sverige. Samma år har det till Sverige kommit som minst 935 och som flest drygt 2 800 ansökningar till Sverige.

22.4.5 Europaråds och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden

Den av Europarådet och OECD upprättade konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden, som öppnades för undertecknande den 25 januari 1988, gäller för Sveriges del, se lagen, 1990:313, om Europaråds- och OECD-konventionen om ömsesidig handräckning i skatteärenden.

Konventionens syfte är att staterna ska biträda varandra med handräckning i skatteärenden. Handräckning kan enligt artikel 1 avse

1. utbyte av upplysningar, häri inbegripet samtidiga skatteutredningar och deltagande i skatteutredning i utlandet,
2. bistånd vid indrivning, häri inbegripet säkringsåtgärder och
3. delgivning av handlingar.

I konventionen, artikel 2, anges vilka skatter som omfattas.

När det gäller indrivning är huvudregeln att skattefordran inte ska vara tvistig (artikel 11).

Konventionen innehåller inte någon särskild bestämmelse om konkurs. Den anmodade staten förutsätts dock ”vidta nödvändiga åtgärder för att driva in den förstnämnda statens skattefordringar som om de vore dess egna” (artikel 11). Om indrivningsmyndigheten använder konkursinstitutet inom ramen för indrivning av de egna skattefordringarna bör därför konkursinstitutet användas även vid indrivning av andra staters skattefordringar.

En ansökan om handräckning kan avslås om inte den ansökande staten har prövat alla de möjligheter som står till förfogande inom dess eget område (artikel 19 samt 18 § LÖHS).

Tillämpningsområdet

En förutsättning för att konventionen ska tillämpas är att stater sluter avtal med varandra om ett ömsesidigt tilläpande. Sveriges har träffat avtal enligt denna konvention med Amerikas Förenta Stater (dock inte vad gäller indrivning), Azerbajjan, Belgien, Danmark, Finland, Frankrike Island, Italien, Nederländerna, och Polen.

I förhållandena till de andra nordiska staterna och till de andra medlemsstaterna inom EU gäller dessutom det nordiska handräckningsavtalet och EG:s indrivningsdirektiv.

22.4.6 Övriga handräckningsavtal

Utöver vad ovan nämnts har Sverige handräckningsavtal med USA, Indien och Japan. Dessa avtal är mindre frekvent tillämpade.

Skatteparadis

Det finns ett 40-tal länder som OECD betecknar som ”skatteparadis” (Offshore financial centre). OECD har i samarbete med dessa tagit fram ett modellavtal för samarbete. Avtalet ska användas av enskilda stater som underlag för förhandlingar om samarbetsavtal. De avtal som träffats innehåller klausuler om informationsutbyte men ingen indrivningsklausul. Det är därför inte möjligt att begära handräckning för indrivning av restförda skatter och avgifter i något av dessa länder.

22.4.7 Vissa andra offentligrättsliga fordringar som omfattas av avtal eller konventioner

Vid sidan av skatte- och avgiftsområdet finns det ett antal avtal och konventioner som behandlar internationellt samarbete med indrivning av andra typer av offentligrättsliga fordringar.

Nordiska böter

Något vanligt förekommande är nordiskt samarbete med bötesindrivning. Bestämmelser om detta finns i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m. Den ekonomiska delen

gäller ömsesidigt bistånd med indrivning av böter, viten, värdeförverkanden och rättegångskostnader i brottmål. Under tiden 2000–2009 begärde Sverige varje år handräckning med mellan drygt 1 800 och drygt 2 500 ärenden. Under motsvarande period kom till Sverige varje år mellan drygt 2 600 och drygt 4 100 ärenden. Lagen innehåller även bestämmelser om verkställighet av frihetsstraff. När det gäller indrivning i Sverige av nordiska böter kan Skatteverket beröras i samband med ett överklagande av en i Sverige verkställd utmätning.

Några övriga konventioner

I övrigt kan nämnas:

- Den europeiska brottmålskonventionen av den 28 maj 1970,
- FN:s narkotikabrottkonvention av den 20 december 1988,
- Brittiska förverkandeöverenskommelsen av den 14 december 1989,
- EU:s rambeslut om böter 2005/214/RIF,
- EU:s rambeslut om förverkande av den 2 augusti 2002,
- Australiska rättshjälpsavtalet av den 18 december 1998,
- Palermokonventionen av den 15 november 2000 och
- det Kanadensiska rättshjälpsavtalet av den 15 februari 2000.

Se om dessa lagen, 1972:260, om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom samt förordningen, 1977:178, med vissa bestämmelser om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom. I förordningen anges bl.a. i förhållande till vilka stater de olika konventionerna och avtalen gäller.

Skatteverkets roll

De uppräknade konventionerna och avtalen reglerar internationellt samarbete i samband med brottsbekämpande verksamhet. Skatteverket som borgenär kan komma att beröras t.ex. i samband med ett överklagande av en utmätning.

22.4.8 Offentligrättsliga fordringar som inte omfattas av något handräckningsavtal

Vilka fordringar omfattas av handräckningsavtalen m.m.

Såväl Indrivningsdirektivet som förekommande handräckningsavtal reglerar vilka skatter och allmänna avgifter som kan vara föremål för handräckning i en annan stat. Utanför direktivet eller avtalen kan falla dels vissa typer av skatter och avgifter, dels andra typer av fordringar som i Sverige handläggs som offentligrättsliga fordringsanspråk. Så har t.ex. Sverige gjort den tolk-

ningen att svenska skattetillägg inte omfattas av Indrivningsdirektivet varför Sverige inte kan begära handräckning inom EU för att driva in dem. Som exempel på fordringar som i Sverige – men inte i alla stater – betraktas som offentligrättsliga fordringar kan nämnas TV-avgifter och regressfordringar avseende utbetald lönegaranti. Att TV-avgifternas ställning som offentligrättslig fordran i Sverige inte ansetts självklar framgår av NJA 2002 s. 668. När det gäller lönegaranti finns internationellt olika lösningar, bl.a. en modell med försäkringar. Denna lösning kan i sin tur medföra att regressfordringarna närmast anses ha privaträttslig karaktär. Offentligrättsliga fordringar handläggs som a-mål och omfattas av BorgL. När det gäller fordringar som inte omfattas av något handräckningsavtal kan inte Sverige begära biträde av någon myndighet i annan stat för att få hjälp med indrivning eller bevakningsåtgärder i t.ex. en konkurs. I gengäld har inte svenska myndigheter – varken Skatteverket eller KFM – någon skyldighet att biträda en utländsk myndighet i motsvarande situation.

**Regressfordringar
avseende
lönegaranti**

En för Skatteverket, i vart fall beloppsmässigt, intressant typ av fordringar, är regressfordringar avseende utbetald lönegaranti. Som framgår av avsnitt 20 är det Sverige som ska betala lönegarantiersättning till arbetstagare bosatta och verksamma i Sverige även om deras arbetsgivare försätts i konkurs i en annan stat inom EU eller Norden. Av det ovan angivna följer att Skatteverket själv får bevaka regressfordringarna i konkursen i den stat konkursen handläggs. Å andra sidan har inte Skatteverket någon skyldighet eller behörighet att i motsvarande situation i konkurser i Sverige bevaka utländska regressfordringar.

22.5 Sakrättsliga frågor

I Insolvensförordningen stadgas att en borgenärs eller tredje mans sakrättsliga skydd beträffande materiell eller immateriell, fast eller lös egendom som tillhör gäldenären och som vid den tidpunkt när ett insolvensförfarande inleds finns i en annan medlemsstat, ska inte påverkas av att ett insolvensförfarande inleds i en annan medlemsstat (artikel 5).

Motsvarande bestämmelser återfinns i de lagar som reglerar de gränsöverskridande nordiska konkurserna.

**Generalexekution
Lex rei sitae**

När det är fråga om generalexekution är det med andra ord fastslaget att *lex rei sitae* gäller. Avgörande för vilket regelsystem som ska tillämpas är var egendomen finns vid tidpunkten när förfarandet inleds.

När det gäller specialexecution saknas motsvarande reglering.

Utmätning

KFM är enbart behörig att utmäta egendom som finns i Sverige samt i Sverige registrerade skepp och luftfartyg. Av allmänna principer följer att KFM då tillämpar svensk lagstiftning. Samma principer gäller för andra staters verkställighetsorgan (pantefogdar, huisseurs, bailifs osv.); de är som huvudregel skyldiga att hålla sig till sin interna rättsordning.

En fråga som några gånger har kommit upp till prövning är huruvida KFM – i avsaknad på reglering – har att respektera sakrätter upplåtna i andra stater.

Det sakrättsliga skyddet varierar inom Europa. När det gäller överlåtelse och pantsättning av lösöre är det inte ovanligt att förvärvaren respektive panthavaren får sakrättsligt skydd redan i och med avtalet.

Två svenska rättsfall angående tysk sakrätt

I NJA 1978 s. 593 hade i Tyskland sålts ett parti mattor. Mattorna såldes på avbetalning och med äganderättsförbehåll. När köparen försattes i konkurs i Sverige återopade säljaren tysk rätt och gjorde gällande separationsrätt. Konkursboet bestred på den grunden att eftersom mattorna var avsedda att exporteras till Sverige och i Sverige säljas vidare, så var svensk rätt gällande. Enligt svensk rätt kan ett äganderättsförbehåll inte göras gällande om godset är avsett för vidareförsäljning. Konkursboets inställning vann gehör i samtliga instanser.

I NJA 1984 s. 693 hade i Sverige utmätts en i Sverige påträffad i Västtyskland registrerad personbil. Utmätningen överklagades av gäldenären som anförde att han var yrkesverksam i Västtyskland. För att finansiera bilinköpet hade han i Västtyskland genom säkerhetsöverlåtelse ”belånat” bilen i en tysk bank. Han hade verkställt en enligt tysk rätt fullt laglig säkerhetsöverlåtelse. En sådan laglig säkerhetsöverlåtelse måste vara giltig även mot hans fordringsägare i Sverige. Det var här fråga om ett tyskt fordon ägt av en i Tyskland bosatt person belånat i tyskt kreditinstitut. Med hänsyn bl.a. till att gäldenären hade beaktansvärd anknytning till Tyskland och att meningen var att bilen inom kort skulle återföras till Tyskland fann HD att säkerhetsöverlåtelsen skulle tilläggas rättsverkan även vid utmätning i Sverige. HD upphävde utmätningen av bilen.

22.6 Information om innehållet i utländsk rätt

Ett stort praktisk problem när man arbetar med internationell insolvensrätt är att hålla sig uppdaterad om innehållet i andra staters rättsordningar.

Via en webbplats som Europeiska kommissionen tillhandahåller, ec.europa.eu/civiljustice kan man få en översiktlig information om innehållet i bl.a. konkursrätten i samtliga medlemsstater inom EU. Webbplatsen är så konstruerad att man kan få information både på svenska och på det språk som används i respektive stat. Genom att läsa på två språk kan man skaffa sig en uppfattning om både vad förfarandet motsvarar i Sverige och vad det heter i respektive stat.

På Skatteverkets Intranät finns en portal Internationellt samarbete. På portalen finns ett särskilt avsnitt om internationellt borgenärsarbete. Här finns information dels av allmän karaktär, dels vad som särskilt gäller i vissa länder.

23 Ekonomisk brottslighet

Ett av målen för verksamheterna inom området skatt och exekution är enligt regeringen att motverka brottslighet. Brottslighet inom skatteområdet ska förebyggas och bekämpas. Se avsnitt 1.6.1.

En borgenärshandläggare som uppmärksammar att det finns misstanke om ekonomisk brottslighet ska se till att det vidtas adekvata åtgärder.

I "Handledning för skatterevision, Samarbete med åklagare och brottsutredare" 2008 finns en beskrivning av hur Skatteverket och de brottsutredande myndigheterna arbetar och förutsättningarna för arbetet. Nedan lämnas en översiktlig information med inriktning på vad som har anknytning till borgenärsområdet.

23.1 Anmälan om misstänkt ekobrott

23.1.1 Skyldighet att anmäla till åklagare

Skattebrott m.m.

Förvaltningsmyndigheter som handlägger frågor om skatter eller avgifter ska göra anmälan till åklagare så snart det finns anledning att anta att brott enligt skattebrottslagen har begåtts (17 § skattebrottslagen (1971:69). Skatteverket ska till åklagare också anmäla brott mot låneförbudsbestämmelserna enligt 30 kap. 1 § första stycket 4 ABL och 11 § tredje stycket lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse, bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § BrB samt bestickning enligt 17 kap. 7 § BrB (22 § taxeringsförordningen (1990:1236).

Alltid anmälan

Anmälan kan enbart underlåtas om det kan antas att brottet inte kommer att medföra påföljd eller om anmälan av annat skäl inte behövs. I praktiken innebär detta att anmälan kan underlåtas endast när det är fråga om ringa belopp eller när åklagaren redan har beslutat att inleda förundersökning. Omständigheter som att det endast är bötesstraff stadgat för brottet eller hög arbetsbelastning hos åklagarmyndigheterna får alltså inte påverka skyldigheten att anmäla.

Annan påföljd än böter kan förväntas

23.1.2 Rätt att anmäla

23.1.2.1 När fängelse ingår i straffskalan

Skatteverket kan på grund av den sekretessbrytande regeln i 10 kap. 24 § OSL lämna uppgift till åklagare om andra misstänkta brott än de ovan angivna, under förutsättning att fängelse är föreskrivet för brottet och detta kan antas föranleda annan påföljd än böter. Det gäller t.ex. borgenärsbrotten i 11 kap. BrB samt urkundsförfalskning, osant intygande, förskingring, mutbrott och penninghäleri.

I lagtexten anges det inte vilken grad av misstanke som ska föreligga för att sekretessen ska brytas. Av förarbetena framgår att myndigheterna vid tillämpning av bestämmelsen själva får avgöra i vilka fall misstankarna är av sådan styrka att uppgift bör lämnas till andra myndigheter. Vidare anförs att gällande reglering erbjuder myndigheterna relativt stora möjligheter att lämna ut uppgifter om misstänkt brottslighet när så anses befogat. Det betonas vidare att avsikten inte är att myndigheterna ska vara passiva när det uppkommer misstankar om brott utan att det är önskvärt att myndigheterna utnyttjar de möjligheter att lämna ut uppgifter om brott som bestämmelsen innebär. Vidare sägs att en myndighet, när den har rätt att utlämna en uppgift, också ska lämna ut uppgiften om den begärs av en annan myndighet (prop. 1983/84:142 s. 31 f. och prop. 2001/02:191 s. 46 f.). Frågorna diskuteras också i prop. 2004/05:164.

23.1.2.2 Sekretessprövning vid mindre allvarliga brott

Generalklausulen

Generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL ger Skatteverket möjlighet att göra anmälningar och utbyta information med andra myndigheter om mindre allvarliga brott om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. I förarbetena anges som exempel att en myndighet som har hand om bidragsgivning i sin verksamhet har upptäckt att en person vid upprepade tillfällen lämnat oriktiga uppgifter om sina ekonomiska förhållanden och därmed har tillskansat sig förmåner från annat håll (prop. 1983/84:142 s. 34). Numera finns dock en lag om bidragsbrott, se nedan, och en underrättelseskyldighet för Skatteverket, som gör att just detta exempel har blivit obsolet.

Om utlämnandet strider mot lag eller förordning får uppgiften dock inte lämnas ut. Detsamma gäller om utlämnandet strider mot föreskrifter som har meddelats med stöd av personuppgiftslagen. Generalklausulen kan åberopas som stöd för att

lämna uppgifter om förestående brott (prop. 1983/84:142 s. 33).

23.1.3 Anmälan

Tidig anmälan

Anmälan ska ske så snart det finns anledning att anta att brott har begåtts, dvs. anmälan ska ske så snart en samlad bedömning ger underlag för brottsmisstankar. I vissa fall upprättas brottsanmälan redan före eller under en pågående skatteutredning. En tidig anmälan skapar förutsättningar för åklagaren att t.ex. genomföra en husrannsakan för att säkra bevisning och tillgångar. En sådan brottsanmälan bör föregås av kontakt med åklagare i syfte att samordna myndigheternas resurser.

23.1.4 Information till andra myndigheter

23.1.4.1 Underrättelseskyldighet till bidragsgivande myndigheter

Bidragsbrott

Den som medvetet eller av grov oaktsamhet lämnar oriktiga uppgifter eller låter bli att anmäla ändrade förhållanden som kan leda till att en förmån kan betalas ut felaktigt kan dömas till böter eller fängelse i högst två år. För ringa brott gäller böter eller fängelse i högst sex månader. För grovt brott gäller fängelse i sex månader till fyra år (2 och 3 §§ (Bidragsbrottslagen 2007:612). Lagen omfattar bidrag, ersättningar och lån för personligt ändamål från Försäkringskassan, Premiepensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna och arbetslöshetskassorna. Det finns även en särskild straffbestämmelse om vårdslöst bidragsbrott. Utöver straffbestämmelserna innehåller lagen också en skyldighet för ovan angivna myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor att göra anmälningar till polis eller åklagare om det kan misstänkas att brott begåtts enligt lagen.

Skyldighet att underrätta andra myndigheter

Skatteverket, dock inte skattebrottsenheterna, har skyldighet att underrätta beslutande myndighet om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån har beslutats eller betalats ut felaktigt eller med för högt belopp (2 § lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen). Det krävs ingen misstanke om brott för att underrättelse ska lämnas. Underrättelse behöver inte lämnas om det finns särskilda skäl.

Andra debiterande myndigheter

23.1.4.2 Rätt att underrätta andra myndigheter

Generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL bör kunna tillämpas när Skatteverket som företrädare för andra debiterande myndigheter har uppgifter som dessa myndigheter har behov av för att kunna anmäla misstänkta brott.

23.2 Kvarstad och förverkande

I samband med konkursansökan

23.2.1 Kvarstad för Skatteverkets fordringar

När det finns tillgångar och BtsL är tillämplig använder Skatteverket normalt betalningssäkring i första hand. Skatteverket har som borgenär också möjlighet att begära kvarstad i allmän domstol t.ex. samband med en konkursansökan, se avsnitt 14.13.1. Om detta blir aktuellt torde det ofta också finnas misstankar om brott. I så fall bör en åklagare bli inkopplad och det kan vara lämpligt att åtgärder för att säkra egendom i första hand vidtas av denne i samband med brottmålet.

Skadestånd på grund av brott

Skatteverket anser att staten kan utkräva skadestånd av den som tillfogat Skatteverket förmögenhetsskada genom annat brott än skattebrott, se avsnitt 16.1.11. Åklagaren kan föra talan om skadestånd för målsägandens räkning, t.ex. staten, och även begära kvarstad.

Åklagaren kan också föra talan om kvarstad i samband med talan om förverkande och annan rättsverkan av brott, se nedan. Ett beslut om kvarstad ska verkställas omedelbart (30 kap. 12 § första stycket 3 RB). Det är inte reglerat vem som ska ansöka om att ett beslut eller dom med ett beslut om kvarstad verkställs. I praxis har det emellertid ansetts ligga i åklagarens roll, som företrädare för det allmänna och dess straffanspråk, att se till att beslut om kvarstad till säkrande av ersättningar till det allmänna – t.ex. beslut om värdeförverkande – befordras till verkställighet. Åklagaren ska även informera KFM om egendom tagits i förvar.

KFM beslutar vilken egendom som ska bli föremål för verkställighet. Om KFM:s beslut överklagas företräder Skatteverket staten som borgenär.

En verkställighet av kvarstad följs normalt av ett beslut om utmätning när statens fordran blivit slutligt fastställd. Vid ett överklagande av utmätningen företräder Skatteverket staten.

23.2.2 Förverkande av utbyte av brott

Utbyte av brott	Med utbyte av brott menas både konkret egendom som någon kommit över genom brott och det uppskattade värdet av det som åtkommit. Enligt bestämmelser i bl.a. 36 kap. BrB ska utbyte av ett brott förklaras förverkat. Förverkandet innebär att ägaren eller rättighetsinnehavaren förlorar sin rätt till egendomen eller blir tvungen att betala ett angivet belopp till staten.
EU:s rambeslut	Reglerna om förverkande har genomgått vissa förändringar under de senaste åren. Bakgrunden är det s.k. förverkanderambeslutet av EU gällande förverkande av vinning, hjälpmedel och egendom som härrör från brott (EU 2005/212/RIF).
Vanligt förverkande	Brottsbalkens ”vanliga” förverkandebestämmelser i 36 kap. gäller även brott enligt annan lag eller författning, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Dock undantas skattebrott, eftersom den vinning som en skattskyldig tillgodogör sig genom skattebrott ska bli föremål för beskattning (13 a § skattebrottslagen).
Utvidgat förverkande	<p>Den 1 juli 2008 infördes regler om s.k. utvidgat förverkande. Bestämmelserna om kvarstad och förvar för att säkerställa förverkande har också ändrats.</p> <p>Utvidgat förverkande är subsidiärt i förhållande till ”vanligt” förverkande och kan således användas först när möjligheterna till ”vanligt” förverkande har uttömts (enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken). Det torde innebära att åklagarna kommer att utreda möjligheten till ”vanligt” förverkande i betydligt större utsträckning än tidigare i samband med allvarlig brottslighet.</p>
Förverkande-utlösande brott	<p>För att s.k. utvidgat förverkande ska kunna aktualiseras krävs att någon döms för ett brott, för vilket är föreskrivet fängelse i sex år eller mer, t.ex. grovt skattebrott, grov förskingring, grovt bedrägeri eller grov oredlighet mot borgenärer. Därutöver kan utvidgat förverkande komma ifråga när någon döms för t.ex. koppleri, grovt dobbleri, narkotikabrott, människosmuggling eller något annat särskilt angivet brott (36 kap. 1 b § brottsbalken).</p> <p>En ytterligare förutsättning för utvidgat förverkande att det s.k. förverkandeutlösande brottet har varit av beskaffenhet att kunna ge utbyte.</p>
Beviskrav	Till skillnad från vad som är fallet vid ”vanligt” förverkande fordras inte vid utvidgat förverkande att det ska förverkas kan knytas till ett visst konkret brott. Åklagaren är därmed

befriad från att behöva ange eller bevisa från vilket eller vilka enskilda brott som egendomen härrör eller att på annat sätt behöva precisera vari den brottsliga verksamheten består. Inte heller krävs att den som döms för det förverkandeutlösande brottet själv varit delaktig i eller haft kännedom om den brottsliga verksamheten.

Det åklagaren ska bevisa är att den egendom som avses med förverkandeyrkandet utgör *utbyte av brottslig verksamhet*. Sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten behöver emellertid inte styrkas fullt ut. För att förverkande ska få ske är det tillräckligt att det framstår som *klart mera sannolikt att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet än att så inte är fallet*.

Det uppställda beviskravet ligger därmed mellan ”sannolikt” och ”ställt utom rimligt tvivel” och är konstruerat i särskilt syfte att möjliggöra sambandsbedömningar som består i att mot varandra väga konkurrerande och var för sig mer eller mindre sannolika förklaringar till en viss egendoms ursprung. En helhetsbedömning ska därvid göras. I prop. 2007/08:68 s. 95 f. sägs följande om den bedömning som ska göras.

”Av särskild betydelse vid en sådan bedömning torde oftast bli bl.a. egendomens beskaffenhet och de omständigheter under vilka den påträffats samt hur allt detta förhåller sig till vederbörandes personliga och ekonomiska förhållanden. Vad som allmänt sett talar för att viss egendom utgör utbyte av brottslig verksamhet är att tillgångarna framstår som orimliga med hänsyn till innehavarens reella möjligheter att på laglig väg bygga upp och bibehålla en förmögenhet. Om man hos någon som saknar förvärvsinkomst anträffar dyra kapitalvaror eller lyxartiklar, är detta givetvis sådant som kan tyda på att egendomen inte har åtkommit på laglig väg. Även den omständigheten att en opåkallat stor summa pengar förvaras i en bostad eller lokal kan indikera något motsvarande. Det finns då anledning att anta att det kan röra sig om medel som på grund av sitt brottsliga ursprung inte kan hanteras med anlitan av bank eller finansieringsföretag. Att dyrbar egendom påstås ha förvärvats mot kontant betalning och utan samtidigt upprättande av handlingar som styrker köp och försäljning är ytterligare omständigheter som kan tyda på att egendomen utgör utbyte av brottslig verksamhet.”

Förarbetsuttalandena har sedermera bekräftats genom en dom av Högsta domstolen (RÅB 28-10). En man dömdes för bl.a. grovt narkotikabrott till fängelse i tolv år och sex månader. HD förklarade att i de fall då någon döms till sådan allvarlig narkotikabrottslighet så får det normalt anses föreligga förutsättningar för utvidgat förverkande om denne innehar särskilt värdefull egendom som inte kan förklaras med lagliga inkomster eller på annat godtagbart sätt. Bestämmelsen om utvidgat förverkande i 36 kap. 1 b § brottsbalken bör vidare, enligt Högsta domstolen, tolkas så att den lämnar utrymme för förverkande av viss egendom när det framstår som klart mera sannolikt att egendomen härrör från brott än att så inte är fallet. HD fann att det var klart mer sannolikt att en personbil härrörde från utbyte av brottslig verksamhet än att så inte var fallet. Då bilen försåldts exekutivt skulle förverkandet avse bilens värde.

Förverkande hos den dömda eller annan

Förverkande kan ske hos den dömda samt hos den som genom bodelning eller på grund av arv, testamente eller gåva förvärvat egendom från den dömda. Även en person som på annat sätt förvärvat egendom från den dömda kan träffas av ett beslut om förverkande om han eller hon har haft anledning att anta att egendomen utgjorde utbyte av brottslig verksamhet. Om det är en juridisk person ska ställföreträdaren haft anledning att anta detta.

Väckande av talan

Talan om utvidgat förverkande mot den som åtalas för ett förverkandeutlösande brott ska väckas i samband med åtalet. Riktas sig talan mot annan ska den väckas efter det att domen vunnit laga kraft, dock senast ett år därefter.

Skälighetsbedömning

Domstolen kan underlåta att besluta om utvidgat förverkande om det skulle vara oskäligt. I bedömningen ska ingå om den som förverkandet riktar sig mot har ådragit sig annan betalningsskyldighet (prop. 2007/08:68 s. 77).

En skattskyldig kan helt eller delvis bli befriad från skattetillägg om han blivit föremål för utvidgat förverkande. Det krävs därvid att det förverkandeutlösande brottet är just det grova skattebrott som också ligger till grund för skattetillägget (5 kap. 14 § taxeringslagen och 15 kap. 10 § skattebetalningslagen).

23.2.3 Verkställighet av beslut om förverkande

Rikspolisstyrelsen är debiterande myndighet och uppbördsmyndighet.

Indrivning

Ett förverkande som innefattar betalningsskyldighet verkställs antingen genom uppbörd (betalning efter dom) eller genom

indrivning när domen vunnit laga kraft (1 § bötesverkställighetslagen (1979:189)). Om medel har säkerställts genom kvarstad sker utmätning och influtna medel fördelas mellan de borgenärer som ansökt om verkställighet.

Skatteverket företräder staten vid verkställighet hos KFM, se avsnitt 6.2.

Eftergift

Det finns en möjlighet att lägga ned verkställigheten om särskilda skäl föranleder det (12 och 13 §§ bötesverkställighetslagen). För ett sådant beslut, som fattas av KFM, krävs att indrivningen skulle vara till synnerligt men för den dömde eller för någon som är beroende av honom eller henne för sin försörjning. Som exempel anges i förarbetena långvarig sjukdom av allvarigare slag eller fysiskt handikapp som försvårar personens förvärvsmöjligheter och existens i övrigt. Det krävs också att det inte är påkallat från allmän synpunkt att indrivningen fortgår, och eftergift bör inte göras för mera betydande belopp. Ett beslut att lägga ned verkställigheten kan överklagas av åklagaren (prop. 2007/08:68 s. 39).

23.2.4 Tvångsmedel i samband med förverkande

För att säkerställa att värdeförverkande kan ske finns tvångsmedlen förvar och kvarstad. Vid sakförverkande kan beslag ske. Förvar är en interimistisk åtgärd i avvaktan på domstols beslut om kvarstad. När det i en förundersökning görs en utredning för att hitta egendom kan åklagare och polis använda sig av husrannsakan och kroppsvisitation.

23.2.4.1 Kvarstad

Förutsättningarna för kvarstad är för det första att det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. För det andra ska det finnas risk för att denne, genom att avvika eller undanskaffa egendom eller på annat sätt, undandrar sig att betala vad som kan komma att ådömas honom på grund av brottet i form av bl.a. värdet av förverkad egendom (26 kap. 1 § RB). Kvarstad får beslutas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något motstående intresse. Om dessa förutsättningar är uppfyllda, får domstol besluta om kvarstad på så mycket av den misstänktes egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning.

Samma regler som tidigare

Enligt förarbetena behövdes det inga lagändringar för att bestämmelserna om kvarstad skulle bli tillämpliga såväl mot den som begått ett förverkandeutlösande brott som mot annan

som kan bli föremål för förverkande enligt de nya reglerna. Förfarandet överensstämmer med gällande rättspraxis (prop. 2007/08:68 s.41).

Ansökan om verkställighet

Ett beslut om kvarstad ska verkställas omedelbart (30 kap. 12 § första stycket 3 RB). Det är inte reglerat vem som ska ansöka om att ett beslut eller dom med ett beslut om kvarstad verkställs. I praxis har det emellertid ansetts ligga i åklagarens roll, som företrädare för det allmänna och dess straffanspråk, att se till att beslut om kvarstad till säkrande av ersättningar till det allmänna – t.ex. beslut om värdeförverkande – befordras till verkställighet. Åklagaren ska även informera KFM om egendom tagits i förvar.

Allmänt mål

I vissa fall kan det uppstå tvekan om ett kvarstadsmål ska hanteras som ett allmänt eller enskilt mål hos KFM. Vid verkställighet hos KFM handläggs ett kvarstadsmål av praktiska skäl alltid upp som ett enskilt mål. Det kan dock i vissa fall vara fråga om kvarstad för en kommande fordran i ett allmänt mål och redan kvarstadsmålet betraktas då av KFM såsom ett allmänt mål. Av detta följer att Skatteverket är borgenärsföreträdare för staten när kvarstadsbeslutet grundas på att den misstänkte kan bli skyldig att utge böter, ett förverkat belopp eller att åläggas betalning som rättsverkan av brott (Utmätning, s. 424).

23.2.4.2 Förvar

Större möjlighet

All egendom som kan beläggas med kvarstad – dvs. både fast och lös egendom – kan tas i förvar genom beslut av åklagare (26 kap. 3 § RB). För förvar gäller samma grundläggande förutsättningar som för kvarstad. Har egendom tagits i förvar, ska frågan om kvarstad underställas rättens prövning senast inom fem dagar,

I prop. 2007/08:68 s. 85 anför:

”Det är viktigt att det finns goda möjligheter att utan dröjsmål säkra tillgångar hos banker och andra finansiella institut, eftersom det numera är lätt att flytta sådana tillgångar både inom landet och från ett land till ett annat. Det är också angeläget att alla typer av tillgångar – även fast egendom – kan säkras på ett så tidigt stadium som möjligt. För regeringen står det därför klart att tillämpningsområdena för förvar och kvarstad bör stämma överens.”

23.2.4.3 Beslag, husrannsakan och kroppsvisitation

Större möjligheter

Utvidgning har skett också av möjligheterna att tillgripa andra tvångsmedel i samband med utredning om förverkande. Föremål som kan ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet ska kunna tas i beslag. För att utröna omständigheter som kan ha betydelse för en sådan utredning ska husrannsakan och kroppsvisitation kunna tillgripas.

Husrannsakan och kroppsvisitation ska få användas i syfte att söka efter egendom som kan tas i förvar. Den grundläggande förutsättningen för användning av dessa tvångsmedel – att fängelse kan följa på brottet – ska dock alltid vara uppfylld, se prop. 2007/08:68 s. 81 där det bl.a. anförs:

”För utredning av frågor om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet lär det ofta bli aktuellt att säkra handlingar som ger en uppfattning om den enskildes ekonomiska tillgångar och hur hans eller hennes ekonomi har utvecklats. Så kan det t.ex. vara värdefullt att ta hand om kopior av handlingar som utvisar köp och försäljning av kapitalvaror, tillgodohavanden i utländska banker eller innehav av fastigheter i utlandet. Om sådana handlingar alls finns, torde de oftast kunna påträffas hos den som är misstänkt för det förverkandeutlösande brottet eller hos någon närstående. För att de ska kunna tas om hand fordras att de tas i beslag. Något sådant behöver normalt föregås av husrannsakan. Enligt regeringens mening torde i vissa fall även kroppsvisitation kunna bli nödvändigt.”

23.2.5 Åklagarens utredning

Åklagaren ska genomföra en särskild ekonomisk utredning inom ramen för förundersökningen. Denna ska sedan läggas till grund för yrkande om utvidgat förverkande i brottmålet (prop. 2007/08:68 s. 77).

Tillgångs- utredning

Åklagarens tillgångsutredning och kartläggning ska inledas så fort som möjligt när ett förverkandeutlösande brott utreds. Underrättelseinformation och dokumentation från spaning kan finnas som underlag. Utredningen bör omfatta kartläggning av tillgångar som omfattas av dold äganderätt och tillgångar som överlåtits till närstående.

Uppgifter från myndigheter

Information ska inhämtas från andra myndigheter bl.a. Skatteverket.

23.2.6 Risk för dubbelarbete

Den nya lagstiftningen om utökat förverkande har gett staten betydligt större möjligheter att ta tillgångar i anspråk hos gärningsmän och närstående, när det är fråga om misstänkt grov brottslighet. Skatteverket kan samtidigt som borgenär vidta åtgärder för att säkra samma tillgångar genom betalnings-säkring eller kvarstad.

När det pågår en förundersökning om förverkandeutlösande brott gör åklagare och polis en motsvarighet till Skatteverkets borgenärsutredning. Samtidigt kan det pågå en borgenärsutredning hos Skatteverket, dock utan åklagares och polisens tillgång till tvångsåtgärder. Tvångsåtgärdslagen (1994:466) gäller endast vid revision.

Det är viktigt att myndigheterna samverkar så att de mest effektiva åtgärderna kan väljas i varje enskilt fall.

23.3 Näringsförbud

Enligt lagen (1986:436) om näringsförbud, ska näringsförbud om det är påkallat från allmän synpunkt, meddelas den som i egenskap av enskild näringsidkare grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet och därvid gjort sig skyldig till brottslighet som inte är ringa (1 §).

Näringsförbud får också om det är påkallat från allmän synpunkt meddelas en näringsidkare som grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet och därvid i avsevärd omfattning underlåtit att betala sådan skatt tull eller avgift som omfattas av BtsL (1 a §).

Näringsförbud får också om det är påkallat från allmän synpunkt meddelas den som försatts i konkurs och då var enskild näringsidkare, om han förfarit grovt otillbörligt mot sina borgenärer eller på annat sätt grovt åsidosatt vad som ålegat honom i näringsverksamhet (2 §).

Överträdelse av konkurrenslagstiftningen kan även föranleda näringsförbud (2 a §).

Vid prövningen om det är påkallat från allmän synpunkt ska det särskilt beaktas om åsidosättandet varit systematiskt eller syftat till betydande vinning, om det medfört eller varit ägnat att medföra betydande skada eller om näringsidkaren tidigare dömts för brott i näringsverksamhet.

Bestämmelserna gäller också företrädare för juridiska personer.

Talan förs av åklagare eller KFM

Talan om näringsförbud i samband med brott förs av åklagare. Åklagaren får föra talan om näringsförbud i samband med underlåten skattebetalning och konkurs. Avstår åklagaren från detta får talan föras av KFM.

KFM ska särskilt uppmärksamma när det finns skäl att meddela näringsförbud i samband med underlåten skattebetalning och anmäla förhållandet till åklagare.

Det är viktigt att Skatteverket underrättar KFM om Skatteverket uppmärksammar att näringsförbud kan vara påkallat.

Överträdelse av näringsförbud

Överträdelse av näringsförbud är ett brott som kan ge fängelse. Misstänkt sådant brott kan anmälas till åklagare. Föreligger misstanke om överträdelse bör Skatteverket ta kontakt med specialindrivningen på KFM som svarar för efterlevnadskontrollen.

Skatteverket får uppgifter från Bolagsverket om beslutade näringsförbud (8 § näringsförbudsförordningen (1986:441)).

Biträdesförbud

Enligt biträdesförbudslagen (1985:354) finns också möjlighet att utfärda förbud mot att lämna juridiskt eller ekonomiskt biträde. Det får meddelas den som när sådant biträde lämnats har gjort sig skyldig till brott, som inte är ringa. Det måste finnas en direkt koppling mellan brottet och de råd eller det biträde i övrigt som har lämnats. Vid prövningen av om förbud bör meddelas ska rätten särskilt beakta brottslighetens straffvärde och om den som förbudstalan avser tidigare har gjort sig skyldig till brott i samband med juridiskt eller ekonomiskt biträde. Har den som förbudet avser gjort sig skyldig till brott för vilket det lägsta föreskrivna straffet är fängelse i sex månader, ska förbud meddelas, om inte särskilda skäl talar mot det. Förbud får meddelas för en tid av högst tio år. Talan om förbud prövas av allmän domstol på talan av åklagare och ska väckas inom fem år från det att brottet begicks. Den som överträder biträdesförbud kan dömas till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Det torde ofta vara Skatteverket som har underlag för åklagarens talan. Register över biträdesförbud förs av Bolagsverket.

23.4 Penningtvätt m.m.

Åtgärder mot penningtvätt

I lagen (2009:62) om penningtvätt och finansiering av terrorism anges vilka administrativa åtgärder som vissa fysiska och juridiska personer har ålagts för att förhindra transaktioner som innebär penningtvätt. Vid större transaktioner ska vissa

kontroller göras av den ansvarige (bl.a. kontroll av kundens identitet). Om den ansvarige underlåter detta kan denne komma att dömas till böter om underlåtelsen skett av grov oaktsamhet (7 kap. 1 §).

Sedan den 1 juni 2009 finns det en särskild enhet inom Finansinspektionen med samordningsansvar för tillsyn av lagen, ”Samordningen mot penningtvätt”. Skatteverket är inte representerat i detta arbete.

Straffstadganden som träffar förfaranden som kan utgöra penningtvätt finns i BrB, t.ex. penninghäleri i 9 kap. 6 a §, och även i andra lagar.

**Finansiering
av terrorism**

Lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i viss fall m.m. (finansieringslagen) grundas på FN-konventionen om bekämpning av finansiering av terrorism. Förutom straffrättsliga bestämmelser innehåller den lagen även bestämmelser för verksamhetsutövare inom den finansiella sektorn, motsvarande dem som finns i penningtvättslagen, rörande gransknings- och rapporteringsplikt m.m.

**Myndighets-
samarbete**

Ett stort antal myndigheter är på olika sätt involverade i bekämpandet av penningtvätt. I SOU 2007:23 lämnas en redogörelse för arbetet och på s. 77 sägs:

”Frågor om penningtvätt har varit uppmärksammade under lång tid inom ramen för Skatteverkets kontrollverksamhet. Trots detta finns ett stort behov av informationsinsatser för att personalen i ännu högre omfattning ska uppmärksamma penningtvättsproblematiken. Revisioner och andra kontrollinsatser hos företag och enskilda leder ibland till att det uppkommer misstankar om penningtvätt. Iakttagelser som redovisas inom det internationella samarbetet avseende penningtvätt inom skatteområdet är att det är likartade transaktioner som syftar till skattefusk och penningtvätt.”

Även i samband med borgenärsutredningar kan misstanke om penningtvätt uppkomma.

23.5 Samarbete med andra myndigheter

**Centralt
samarbete
Ekorådet**

Enligt förordningen (1997:899) om myndighetssamverkan mot ekonomisk brottslighet finns ett Ekoråd där riksåklagaren, rikspolischefen och generaldirektörerna för Ekobrottsmyndigheten (EBM), Tullen, Brottsförebyggande rådet, Finansinspektionen, Skatteverket, KFM, Bolagsverket och Lotteriinspektionen ingår.

Ekorådet har till uppgift att följa utvecklingen av den ekonomiska brottsligheten och vara forum för överläggningar som rör övergripande informationsutbyte myndigheterna emellan och sådant utvecklingsarbete som kräver samverkan mellan flera myndigheter, ta initiativ till myndighetsgemensamma aktioner för att förebygga och bekämpa den ekonomiska brottsligheten och analysera och utvärdera insatserna.

**Länssamarbete
SAMEB**

I varje län finns ett samverkansorgan med företrädare för flera av de ovan nämnda myndigheterna under ledning av landshövdingen, SAMEB.

Sedan 2006 bedriver Skatteverket, EBM, Tullen och Polisen en myndighetsgemensam verksamhet vid s.k. regionala underrättelsecenter (RUC).

Det finns även ett Samverkansråd – i vilket bl.a. Åklagarmyndigheten, EBM och Skatteverket ingår – som beslutar om strategiska insatser mot den grova organiserade brottsligheten. Det har särskilt angivits att vid prioriteringar ska möjligheten att förverka tillgångar och återta brottsutbyte särskilt beaktas.

EBM

Ekobrottsmyndigheten (EBM) är en åklagarmyndighet med inriktning på ekobrottsbekämpning, där åklagare, poliser, och revisorer arbetar i nära samverkan. EBM utreder bokföringsbrott, brott enligt skattebrottslagen, konkursrelaterade brott, insiderbrott, svindlerier, trolöshetsbrott, förmögenhetsbrott, korruptionsrelaterade brott och fusk med EU-bidrag. Sedan 1 januari 2007 finns en särskild brottsutbytesenhet som i samverkan med andra myndigheter ska utveckla metoderna för att spåra och återföra vinster av brott, så att egendomen kan förverkas. Enheten arbetar parallellt med åklagarna som utreder brotten.

EBM har år 2010 i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Tullverket, Skatteverket och KFM bildat en myndighetsgemensam nationell specialistfunktion för brottsutbytesfrågor. EBM ska samordna arbetet och i samverkan med de andra myndigheterna utveckla metoder för att spåra och återföra vinster av brott. Funktionen har inte någon självständig operativ behörighet i enskilda ärenden men förväntas lämna stöd till den operativa verksamheten vid de berörda myndigheterna.

SBE

Skatteverkets skattebrottsenheter (SBE) biträder EBM i utredningar som främst gäller skattebrott och bokföringsbrott. Skatte-

brottsenheterna utgör en självständig verksamhetsgren skild från skatteverksamheten. Arbetet styrs av åklagarna på EBM.

KFM:s S-team

Specialindrivningsteam inom KFM har till uppgift att handlägga de gäldenärer som kan misstänkas bedriva ekonomisk brottslighet av dignitet och därför utreds eller kan komma att utredas hos någon eller några av de myndigheter som samverkar för att motverka ekonomisk brottslighet. Man arbetar med

- Verkställighet mot fysiska och juridiska personer som ingår i härvor, förekommer i andra större ekobrottsutredningar eller i de fall det därutöver kan misstänkas att ekonomisk brottslighet av allvarligt slag förekommer.
- Handräckning enligt lagen om särskilda tvångsåtgärder i beskattningsförfarandet.
- Betalningssäkringar.
- Kvarstad som gäller utvidgat förverkande eller om kriterierna för vad som menas med en S-gäldenär av något annat skäl är uppfyllda.
- Frysningsbeslut på begäran av utländsk myndighet om åklagaren i verkställbarhetsförklaringen angett att KFM ska svara för verkställigheten.
- Handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL (liksom när det gäller ”vanlig kvarstad” endast S-gäldenärer).
- Initiativ till att KFM för talan om näringsförbud grundat på konkurs och/eller betalningsunderlåtelse.
- Tillsyn över näringsförbud och verkställigheten mot de personer som har näringsförbud.
- Intrångsundersökningar m.m. enligt konkurrenslagstiftningen.
- Analys av oseriösa företeelser från i första hand ett verkställighetsperspektiv.
- Medverkan i myndighetsgemensamma aktioner för att förebygga och bekämpa ekonomisk och/eller organiserad brottslighet, t.ex. projekt som gäller vissa branscher eller misstänkta företeelser.

Före den 1 januari 2008 svarade S-indrivningen för borgenärsuppgifterna i konkurs när det gällde S-gäldenärerna. Samarbete krävs mellan Skatteverket som borgenär och S-indrivningen när det gäller S-gäldenärer.

Konkursförvaltare Förvaltaren ska omedelbart anmäla till åklagare om gäldenären kan misstänkas för brott enligt 11 kap. BrB (7 kap. 16 § KonkL). Detsamma gäller om gäldenären har drivit näringsverksamhet och kan misstänkas för annat brott av inte ringa beskaffenhet som har samband med verksamheten. Förvaltaren ska också anmäla om gäldenären eller företrädare förfarit så att det finns grund för näringsförbud.

När KFM hade borgenärsuppgifterna förutsattes det att KFM skulle kunna lämna uppgifter som skulle kunna vara till nytta för förvaltningen till konkursförvaltaren (prop. 2000/01:33 s. 192). Vad som gäller för Skatteverket som borgenär framgår av avsnitt 2.2.1.

Sakregister

- Ackord, 30
 - ackordsförhandling, 228
 - fristdag, 227
 - förverkande, 236
 - lönegaranti, 230
 - offentligt ackord, 227, 466
 - skatteeffekter, 237
 - tillsynsman, 237
 - underhandsackord, 228, 467
- Aktiebolag, 484, 491
 - brist vid återbäring, 485
 - kontrollbalansräkning, 486
 - lån från bolaget, 485
 - personligt betalningsansvar, 487
 - tvångslikvidation, 487
 - värdeöverföring, 484
- Aktieägare, 488, 490
 - personligt ansvar, 489
- Allmänna mål, 27, 163
- Anstånd till fördel för det allmänna, 207
- Ansvarsgenombrott, 491, 492
- Arvskifte, 501, 507
 - betalningsförmåga, 511
 - betalningsuppmaning, 511
 - borgenärsärende, 511
 - företrädaransvar, 514
 - konkursansökan, 513
 - tillgångsundersökning, 511
 - återbäringsskyldiga, 513
 - återgång, 510
- Avräkning, 225
- Avskrivning och utdelning, 468
 - efterutdelning, 474
 - frivillig uppgörelse, 475
 - likvidation, 475
 - proportionering, 473
 - skattekontofordringar, 473
 - tvistiga fordringar, 471
 - utdelningsförslag, 471
- Avtal, 81
 - byggnad på annans mark, 82
 - exekutiv auktion, 82
 - konsumentköp, 81
 - överlåtelse av andelar, 82
 - överlåtelseavtal, 81
- Bankfack, 536
- Behörig myndighet, 596
- Beneficieegendom, 540
- Besittning
 - ensambesittning, 534
 - gemensam besittning, 537, 538
 - medelbar besittning, 537
- Betalningsansvar för annans skuld, 31
- Betalningsföreläggande, 34
- Betalningssäkring, 33
- Bevisbörda, 535
- Beviskrav, 534
- Bevismedel, 533
- Bilregistret, 533
- Biträdesförbud, 620
- Bodelning, 499
 - makar, 539
 - sambor, 539
- Bolagsman, 496
- Borgenärsutredning, 175
 - allmänna utredningsprinciper, 176
 - betalningssäkring, 187
 - borgenärsbesök, 179

- grundläggande befogenheter, 176
- information från gäldenären, 179
- information från tredje man, 180
- initiering av utredning, 189
- kommunikering, 186, 187
- myndighetsutövning, 181, 187
- omfattning och inriktning, 191
- partsinsyn, 185
- samverkan med andra debiterande myndigheter, 196
- samverkan med KFM, 193
- SBL-ärenden, 184, 187
- ärendehandläggning, 181
- Bouppteckning, 506
 - bouppgivare, 507
 - dödsboanmälan, 507
- Boutredningsman, 31, 502, 505
 - klandertalan, 509
 - legatarie, 505
 - testamente, 505
 - testator, 505
 - tvångsskifte, 509
- Brottsbalken, 502
- Båt, 536
- Delning, 31
- Delning av aktiebolag, 320
 - avknoppning, 321
 - betalningsansvar, 321
 - borgen, 321
 - borgenärer, 322
 - delningsplan, 322
 - fission, 320
 - företagsinteckning, 321
 - registrering, 322
 - rättsverkan, 320
 - skattekontofordringar, 321
- Denuntiation
 - betalningslegitimation, 80
 - bostadsrätt, 80
 - dödsbo, 80
 - enkla fordringsrätter, 80
 - factoring, 80
 - förfogandelegitimation, 80
 - hyresrätt, 80
 - investortleasing, 81
 - lösöre i tredje mans besittning, 81
 - rätt till framtida hyra, 80
- Dotterbolag, 592
- Ds Ju 2010:32, Ändringar i fusions- och delningsdirektiven – förslag till genomförandeåtgärder, 320, 323
- Dödsbo, 505
 - arvinge, 506
 - dödsbodelägare, 501, 506
 - efterlevande, 506
 - kvarlåtenskap, 506
 - testamentsexekutor, 506
 - universell testamentstagare, 506
- EBM, 622
- Editionsföreläggande, 533
- EFL, 493
- Ekonomisk brottslighet, 609
 - anmälan om misstänkt ekobrott, 609
 - beslag, 618
 - förverkande, 613
 - kvarstad, 612, 616
 - skattebrott, 609
 - underrättelseskyldighet, 611
- Ekorådet, 621
- Enskilda mål, 28, 165
- EU:s indrivningsdirektiv, 599
- Exekutionstitel, 529, 544
- Exekvatur, 594
- Familjerättslig fordring, 594
- Filial, 593
- Finansiering av terrorism, 621
- Fordon, 536
- Fordringar i konkurs, 407
- Fordringsförordningen, 169
 - tillämpningsområde, 169
- Fusion, 31, 311
 - absorption, 312
 - ansökan, 315

- avräkning mellan skattekonton, 313
- bestridande, 316
- borgen, 312
- borgenärer, 314, 315
- dotterbolag, 316
- ekonomiska föreningar, 318
- fusionsintyg, 317
- fusionsplan, 313
- företagsinteckning, 312
- gränsöverskridande, 312, 317
- hinder, 315
- kombination, 312
- registrering, 316
- rättsverkningar, 311
- skattefordringar, 313
- skatteprocess, 313
- underrättelse till Skatteverket, 316, 317
- universalsuccession, 312
- verkställighet, 313
- Föreningsmedlem, 494
- Företagshypotek, 92
- Företagsrekonstruktion, 30, 209
 - ackordsförhandling, 228
 - ackordsprocent, 228
 - ansökan, 214
 - avvecklingsackord, 212
 - betalningsinställelse, 213
 - borgenärskommitté, 218, 232
 - borgenärssammanträde, 215, 216
 - EU:s insolvensförordning, 226
 - finansiell, 211
 - företagshypotek, 209
 - förlängning, 219
 - förmånsberättigad, 223
 - förmånsrätt, 209
 - i sak, 211
 - illikviditet, 211
 - lagens syfte, 209
 - näringsidkare, 210
 - offentligt ackord, 227
 - rekonstruktionsplan, 218
 - superförmånsrätt, 222
 - syfte, 211
 - upphörande, 226
 - återvinning, 221, 229
- Företrädaransvar, 483, 503
- Förmånsrätt, 49
 - allmän, 62
 - beloppsgräns, 71
 - borgenärsarbetet, 51
 - borgenärsbyte, 50
 - bouppteckningskostnader, 64
 - böter, 73
 - efterställda fordringar, 72
 - emittentinstitut, 52
 - företagshypotek, 53
 - företagsrekonstruktion, 65
 - förföljelserätt, 54
 - galdenärsbyte, 51
 - inteckning i fast egendom, 56
 - konkursansökningskostnader, 62
 - lönegarantiregress, 71
 - panträtt, 52
 - pension, 70
 - prioriterad, 71
 - reallaster, 56
 - revisor, 66
 - ränta, 50
 - samtidig utmätning, 61
 - semesterlön, 70
 - superförmånsrätt, 65
 - syfte, 49
 - särskild, 52
 - tomträtt, 58
 - tvistigt löneanspråk, 69
 - uppsägningslön, 68
 - utmätning, 59
 - utmätningsverkan, 60
 - återstående fordran, 72
 - ägarhypotek, 57
- Förrättningskostnad, 530
- Förvaltare, 494

- Förvaltning, 432
- bouppteckning, 435
 - boutredning, 434
 - brottsefterforskning, 437
 - drift av rörelse, 438
 - försäljning, 440
 - förvaltarberättelse, 436
 - handräckning, 436
 - information, 432
 - samråd, 433
- Gåva mellan makar, 539
- Gåva mellan sambor, 539
- Handelsbolag, 496
- Handräckning, 596
- Handräckningsavtal, 603
- Immaterialrätt, 93
- datorchips, 99
 - design, 106
 - firma, 101
 - mönsterrätt, 107
 - patent, 101
 - upphovsrätt, 95
 - varumärke, 99
 - växtskydd, 105
- Immateriella tillgångar, 136
- mönsterskydd, 541
 - patent, 541
 - royalty, 541
 - upphovsrätt, 540
 - varumärke, 541
- Information mellan KFM och Skatteverket, 203
- undantag från underrättelseskyldigheten, 203
 - uppskovsrutin, 204
 - utredning om åtgärd, 205
 - vetorätt mot uppskov, 203
- Inhibition, 544
- Insolvensbedömning, 109
- aktiebolag, aktiekapital, 114
 - aktörer på reditmarknaden, 121
 - analys och bedömning, 148
 - anläggningstillgångar, 132
 - ansvarsförbindelser, 131
 - associationsformer, 112
 - auktorisation, 127
 - avskrivnings- eller nedskrivningsbehov, 149
 - balansomslutning, 113
 - balansräkning, 131
 - bank- och finansieringsrörelse, 121
 - bedöma och föra dialog, 111
 - bedömning av framtiden, 152
 - betalningsförmåga, 109
 - BFNAR, 126
 - bokföringslagen (BFL), 128
 - bokföringsnämnden (BFN), 126
 - bokföringsskyldighet, 112, 119, 128
 - bokföringsskyldighetens innebörd, 129
 - bolagsman, 116
 - borgenärsutredning, 148
 - delårsrapport, 136
 - dolda reserver, 149
 - dåtid, nutid och framtid, 150
 - eget skattesubjekt, 114
 - ekonomisk förening, 115
 - enkla bolag, 118
 - enskild firma, 112
 - exekutiva värden, 149
 - FAR Komplet, 125
 - FAR SRS rekommendationer och uttalanden, 126
 - finansiella institut, 123
 - finansiella nyckeltal, 151
 - finansiella transaktioner, 150
 - finansiering, 145
 - finansieringsanalys, 135
 - finansinspektionen, 121
 - fondbolag, 123
 - fusioner, 111
 - förbrukat kapital, 149

- fördjupad analys, 110
- förenklad årsbokslut, 130
- företagsrekonstruktion, 111
- förlängt räkenskapsår, 150
- försäkringsbolag, 124
- förvaltningsberättelse, 134
- god revisionsred, 126
- handelsbolag, 116
- ideell förening, 119
- inlåningsföretag, 123
- internationell praxis, 127
- intressenter, 133
- investerarskydd, 124
- juridisk person, 114, 115, 116, 119
- kapitaltäckning, 122, 124
- kartläggning av närstående, 148
- kommanditbolag, 118
- kontrollbalansräkning, 136, 149
- kortfristiga skulder, 132
- kreditmarknadens aktörer, 112
- kreditmarknadsförening, 121
- kvartalsrapport, 136
- levnadskostnader, 112, 117
- likvidation, 111
- likviditet, 151
- likviditetsbudget, 152
- långfristiga skulder, 132
- misstänkt brott, 148
- nettoomsättning, 113
- normgivning inom redovisningsområdet, 125
- noter, 134
- obestånd, 109
- offentligt eller frivilligt lämnat material, 111
- omsättningstillgångar, 132
- personlig betalningsskyldighet, 115, 116, 119, 120
- redovisningsprinciper, 131
- redovisningsregler, 128
- registrering, 112, 119
- rekonstruktionsförsök, 148
- resultatbudget, 152
- resultaträkningen, 132
- revision, 142
- revisionsberättelse, 143, 145
- revisorns roll, 143
- Revisorsnämnden, 127
- riskbedömning, 109
- Rådet för finansiell rapportering, 126
- räkenskaps- och finansieringsanalys, 110
- räkenskapsmaterial, 110
- räkenskapsår, 128
- rörelsekapital, 149, 152
- rörelsekredit, 149
- rörelseresultat, 149
- sale and lease back, 150
- sambandet beskattning och redovisning, 130
- skattesubjekt, 115
- Skatteverkets ställningstaganden, 127
- solidariskt ansvariga, 116
- soliditet, 151
- stiftelse, 118
- ställda panter, 131
- större företag, 129
- tidiga varningstecken, 110
- tillstånd från FI, 125
- tillsyn, 127
- utländska filialer, 120
- varningssignal, 109
- värde av tillgångar, 149
- värdepappersrörelse, 123
- värdering, 133
- årsbokslut, 113, 117, 130, 131
- årsbokslut eller årsredovisning, 129
- årsredovisning, 117, 119, 120, 133

- ändrade redovisningsprinciper, 133
- överlevnadsförmåga, 109
- översiktlig bedömning, 148
- Insolvensförfarande, 583
- Internationell konvention, 595
- Kallelse på okända borgenärer, 310
- Kommanditbolag, 497
- Kommanditdelägare, 497
- Kommission, 85
- Konkurs, 31, 325, 332, 462
 - abandonering, 406
 - ackord, 466
 - allmänpreventiva skäl, 328
 - anmärkning, 465
 - anstånd, 412
 - arbetsgivaravgift, 409
 - avregistrering, 412
 - avräkning, 416
 - avskrivning, 468
 - avveckling, 432
 - behörighet att ansöka, 333
 - beskattningsbeslut, 414
 - betalning från gäldenären, 406
 - bevakningsförfarande, 462
 - bevakningsinlagan, 463
 - bokföringsmaterial, 435
 - bouppteckningsed, 436
 - debiterad preliminär skatt, 412
 - delbetalning, 415
 - efterbevakning, 464
 - entledigande, 431
 - ersättning enligt ErsL, 418
 - felparkeringsavgift, 409
 - fordonsskatt, 409
 - fortsatt drift, 439
 - fördelning av konkursutdelning, 473
 - företagshypotek, 438
 - förhindra ekonomisk brottslighet, 328
 - förhindra fortsatt skuldsättning, 327
 - förlikningsman, 465
 - förlikningssammanträde, 465
 - förskottsbetalning, 473
 - försäljningsvärdemetoden, 440
 - förväntas ge utdelning, 329
 - gäldenärsfordran, 411
 - handelsbolag, 414
 - ideell förening, 326
 - inkomstdeklaration, 435
 - jävsprocess, 466
 - konkursbo, 405
 - konkursfordringar, 410
 - konkurskostnad, 407
 - konkursmassa, 405
 - kontrolluppgift, 414
 - kvittning, 416
 - kvittningsförklaring, 417
 - lönefordran, 417
 - massafordran, 408
 - nedläggning, 475
 - näringsidkare, 327
 - obestånd, 332
 - personligt ansvar, 414
 - preskription, 410
 - privatpersoner, 326
 - processekonomi, 329
 - regressfordran, 415
 - regressfordran på utbetald lönegaranti, 417
 - reservationsbevakning, 463
 - riktlinjer, 326
 - rådighetsförlust, 405
 - räkenskapsmaterial, 434
 - ränta, 457, 463
 - rättegångskostnader, 418
 - skattefordran, 411
 - skattekontosystemet, 454
 - skattekontoöverskott, 417
 - skattskyldighet, 415
 - solidariskt betalningsansvar, 415

- stiftelser, 326
- särskild förvaltningsredogörelse, 471
- särskilt berörd borgenär, 432
- tidsfrist, 459
- tingsrättens prövning, 334
- trängselskatt, 410
- TV-avgift, 410
- utbetalning av utdelningsmedel, 472
- utdelning, 469
- utestående fordringar, 442
- återvinningsförbud, 453
- överskott vid fortsatt drift, 438
- Konkursansökan, 334, 391
 - allmän obeståndgrund, 345
 - annan borgenärs ansökan, 357
 - annan fordringsägare, 350
 - anstånds- eller ackordsansökan, 348
 - behörighetsprövning, 337
 - betalningssäkring, 346
 - bevisprövning, 345
 - bostadsförrättning, 352
 - bristfällig utredningsrapport, 353
 - god inkassosed, 334
 - gäldenärens betalningsinställelse, 361
 - gäldenärens uppgifter, 349
 - häktning, 393
 - i annan stat, 589
 - inkassokrav, 335
 - insolvensindicier, 345
 - insolvensprövning, 339
 - konkursfordrans storlek, 353
 - kvarstad, 391
 - kvarvarande fordrans storlek, 357
 - presumtionsregler, 348
 - reseförbud, 392
 - sexmånadersfristen, 351
 - Skatteverkets betalningsuppmaning, 362
 - säkerställande av fordran, 343, 344
 - utredningsrapport, 349
 - väsentligt högre fordran, 356
 - åberopa annan fordran, 358
- Konkursförhandling, 379
 - avbetalningsplan, 383
 - gäldenär uteblir, 379
 - herrelösa bolag, 379
 - konkursärende, 382
 - tillgångar i utlandet, 385
 - uppskov, 382
- Konkurshinder, 377
 - företagsrekonstruktion, 378
 - kvittning, 378
 - pant eller säkerhet, 377
- Konkurskostnader, 401
- Konkurstillsyn, 442
 - formella kontrollen, 444
 - materiella kontrollen, 442
- Kvittning, 224, 289, 569
 - allmänna civilrättsliga principer, 570
 - annat än skattefordring, 575
 - ersättning enligt ErsL, 573
 - fusion, 575
 - företräदारansvar, 573
 - offentlighetsligt grundad, 569
 - rättegångskostnad, 574
 - skadestånd, 574
 - skattereduktion, 573
 - skriftligt beslut, 576
 - utmätning, 577
 - överprövning, 576
- Leasing, 87
- Legal förmånsrätt, 93
- Likvidation, 30, 293
 - aktiebolag, 293
 - dödsbo, 310
 - ekonomisk förening, 304
 - frivillig, 293
 - handelsbolag, 310

- ideell förening, 310
- stiftelse, 308
- tvångslikvidation, 300
- Lönegaranti, 224
- Lönegaranti vid flera
insolvensförfaranden, 566
 - alternativregeln, 566
- Lönegaranti vid
företagsrekonstruktion, 559
 - betalningsanstånd, 565
 - bouppteckning, 563
 - eftergift, 560
 - indirekt förmånsrätt, 561
 - moratorieackord, 565
 - offentligt ackord, 560
 - rekonstruktörens roll, 563
 - räntesats, 564
 - tillfälligt betalningsanstånd, 560
 - underhandsackord, 562
 - uppskov med betalning, 565
 - återkrav arbetsgivaravgifter, 564
 - återkrav lönegarantibelopp, 564
- Lönegaranti vid konkurs, 552
 - allmänt mål, 557
 - arbetsgivaravgifter, 556
 - arbetssökande, 553
 - beloppstak, 552
 - bevakningsinlaga, 558
 - konkursansökan, 552
 - kungörelse, 557
 - länsstyrelse, 555
 - lönefordringar, 552
 - med bevakningsförfarande, 554
 - tidsbegränsning, 552
 - TSM:s roll, 554
 - utan bevakningsförfarande, 553
 - utdelningsförslag, 558
 - verkställighet, 557
 - återkrav arbetsgivaravgifter, 559
 - återkrav lönegarantibelopp, 558
 - återkrav mot arbetstagare, 556
- Lönegaranti vid utländska
insolvensförfaranden, 567
 - TSM, 567
- Löneutmätning, 541
 - anstånd under löneutmätning, 542
 - förbehållsbelopp, 541
 - företrädesordning, 542
 - förmånsrätt, 542
 - konkurs, 542
 - normalbelopp, 542
 - utmätningensbelopp, 542
- Lösöreköp, 83
- Makar, 498
- Minskning av aktiekapital, 323
- Märkt virke, 87
- Nedsättning av fordran, 30, 266, 288
 - betalningsfrist, 289
- Nordiska böter, 603
- Nordiska handräckningsavtalet, 601
- Nordiska konkurskonventionen, 590
- Näringsförbud, 35, 619
- Pant i fast egendom, 89
 - datapantbrev, 89
 - giftorättsgods, 90
 - inteckning, 89
 - pantavtal, 89
 - pantbrevstillägg, 90
 - primärpanthavare, 90
 - sekundärpantställning, 90
 - tomträtt, 91
 - utmätning av ägarhypotek, 90
 - överhypotek/ägarhypotek, 90
- Pant i lös egendom
 - fartyg och luftfartyg, 91
 - handpanträtt, 91
 - löpande skuldebrev, 91
 - patent och varumärke, 92
 - tomträtt, 91
 - tradera, 91
 - underrättelse, 91
- Panträtt, 88

- andrahandspantsättning, 89
- pantavtal, 88
- panthavarens rätt, 88
- preklusion, 89
- preskription, 89
- säkerhetsrätt, 88
- återpantsättning, 89
- Partnerskap, 538
- Penningtvätt, 620
- Personligt betalningsansvar, 216
- Preskription, 290, 509, 515
 - automatisk förlängning, 516
 - böter och viten, 291
 - skatt enligt SBL, 515
 - övriga fordringar, 515
- Preskriptionsförlängning, 31, 517
 - EU:s indrivningsdirektiv, 519, 522, 523
 - fria rörligheten arbetstagare, 525
 - grundavgift, 517
 - gäldenären inte påträffats, 518
 - handräckningsavtal, 519
 - indrivningssabotage, 518
 - indrivningsåtgärder, 520
 - känt hemvist, 518
 - påkallat allmän synpunkt, 527
 - stadigvarande vistelse utomlands, 519
 - särskilda skäl, 521
 - utlandsvistelse, 519
- Preskriptionstid, 497
- Presumtionsregler, 531
- Privaträttslig fordring, 594
- Processekonomi, 549
- Prop. 2006/07:99, En fristående kronofogdemyndighet m.m., 158
- Redovisningsmedel, 86
- Registrerade skepp och luftfartyg, 537
- Regressrätt, 488
- Rekonstruktör, 214
- Retentionsrätt, 92
 - preskription, 92
 - utmätning för annan borgenär, 92
- Revisor, 489, 490, 494, 495
- Rättegångskostnad, 396
 - onödig rättegång, 397
 - sen betalning, 397
 - utredningsmaterial, 397
- Rättsverkningar efter uppskovsbeslut, 206
 - återkallelse, 206
- Saklegitimerad, 544
- Sakrätt, 75
 - fast egendom, 76
 - lös egendom, 76
 - obligationsrätt, 75
 - sakrättskonflikt, 75
- Sale and leaseback, 87
 - sakrättsligt skydd, 87
- Sambolagen, 501
- Sambor, 501
- SAMEB, 622
- Samägare, 537
- Sanningsförsäkran, 544
- SBE, 622
- Sekreteress, 41
 - absolut sekretess, 42
 - beslut i ärende, 45
 - elektronisk handling, 41
 - handlingsoffentlighet, 41
 - konkursförvaltare, 46
 - meddelarfrihet, 43, 46
 - mellan myndigheter, 42, 43
 - omvänt skaderekvisit, 42, 45
 - rekonstruktion, 46
 - skada och men, 45
 - skaderekvisit, 42
 - skatteseekretess, 46
 - uppgifter i Boris, 46
 - vid partsinsyn och kommunikering, 47
 - ärende enligt BorgL, 44
- Sekundogäldenär, 529, 533, 548
- Skadestånd
 - jämkning, 480
- Skadeståndsansvar, 477

- adekvat kausalitet, 478
- ansvarsprocess, 479
- medvållande, 481
- oaktsamhet, 479
- rättslig felbedömning, 479
- skada, 478
- skadeståndstalan, 481
- uteblivet samråd, 480
- Skattebrott, 502
- Skattebrottslagen, 502
- Skattefordringars uppkomst, 340
 - avdragen skatt, 421
 - latent skatteskuld, 420
 - ränta, 429
 - skattetillägg, förseningsavgift, 428
- Skatteverkets borgenärsuppgifter, 28
- Skatteverkets uppdrag, 36
- Skuldsanering, 30, 33, 263, 601
 - allmänna mål, 266
 - anmäla statens fordringar, 275
 - ansökan, 274
 - avvikelse från betalningsplan, 283
 - bedömningsgrunder, 289
 - behörig borgenär, 282
 - betalningsanstånd, 276
 - bevakning, 281
 - borgensman, 267
 - bristande betalning – verkställighet, 287
 - budget- och skuldrådgivning, 266
 - delgivning, 280
 - dödsfallet, 267
 - exekutiva åtgärder, 275
 - femårsperiod, 279
 - forumregel, 274, 281
 - frivillig överenskommelse, 288
 - fysisk person, 264
 - förbehållsbelopp, 279
 - förbättrade ekonomiska förhållanden, 285
 - förfarande, 287
 - förlängning, 286, 291
 - förslag till skuldsanering, 278
 - försämrade ekonomiska förhållanden, 285
 - förutsättning, 267
 - förutsättningar, 288
 - helhetsbedömning, 284
 - illojalt förfarande, 283
 - inhämtande av information, 274
 - inkomstutveckling, 269
 - inledandebeslut, 274
 - kommunikation, 280
 - kommunikationsplikt, 289
 - kvalificerat insolvens, 268
 - nettoskuldbörda, 269
 - näringsförbud, 268
 - näringsidkare, 264
 - omprövning, 282, 285
 - omständigheter som särskilt ska beaktas, 270
 - pensionsförsäkring, 266
 - preklusion, 267, 275, 278
 - preliminär skatt, 278
 - prognos, 269
 - prövningstillstånd, 281
 - skillnad mot underhandsackord, 288
 - skälighetsbedömning, 270
 - syfte, 264
 - synnerliga skäl, 286
 - tidigare skuldsanering, 268
 - totalbedömning, 272
 - tvistiga fordringar, 276
 - uppkomna men inte fastställda skatter, 277
 - utländsk, 292
 - verkställighet enligt UB, 275
 - återförvisning, 281
 - övergångsbestämmelser, 266
 - överklagande, 281, 287, 289
- Slutredovisning, 476

- klandertalan, 477
- Snabbrestföring, 530
- Stiftare, 489
- Stiftelse, 495
- Stiftelselagen, 495
- Styrelseledamot, 489, 492, 494
- Stämningföreläggande
 - mot sökanden, 548
 - mot tredje man, 547
- Säkerhet, 460
- Säkerhetsrätt, 82
 - separationsrätt, 83
- Talan om bättre rätt, 547
 - rättegångsbalken, 549
- Territorialitetsprincipen, 581
- Territoriellt förfarande, 584
- Tillgångsundersökning, 360, 530
 - skattekontounderskott, 361
 - varje skuldpost, 360
- Tillsyn i konkurs, 34
- Tillämpningsområde, 153
 - ackord, 160
 - anstånd, 153
 - betalningssäkring, 155
 - boutredningsman, 160
 - delning, 157
 - F-skatt, 154
 - fusion, 157
 - företagsrekonstruktion, 161
 - konkurs, 159
 - kvarstad, 159
 - likvidation, 156
 - minskning av aktiekapital, 157
 - nedsättning av fordran, 160
 - preliminär skatt, 154
 - preskriptionsförlängning, 162
 - skuldsanering, 160
 - tredjemansansvar, 161
 - utsökningsmål, 163
- Tradition, 77
 - besittning, 77
 - inkråmsöverlåtelse, 78
- lösöresköpslagen, 78
- medelbar besittning, 77
- rådighetsavskärning, 78
- skenrättshandling, 77
- undandragandeavsikt, 78
- Undantag från utmätning, 540
- Underhandsackord, 239
 - avvecklingsackord, 248
 - beskattningsfrågor, 262
 - beslut, 259, 262
 - betalningsinställelse, 257
 - betalningsvillkor, 260
 - dödsbo, 244
 - ekonomiskt fördelaktigt, 246
 - finansiering, 255
 - fysisk person, 240
 - föreningar, 243
 - företrädaransvar, 247
 - förhandling, 259
 - idrottsförening, 244
 - immateriella tillgångar, 254
 - konkurrens, 250
 - lönsamhetskrav, 252
 - moratorieackord, 248
 - pensionsförsäkring, 255
 - saneringslån, 242
 - skuldens storlek, 240
 - villkor, 259
 - återbetalningsspärr, 261
 - återställt eget kapital, 252
 - överlevnadsförmåga, 252
 - övriga borgenärer, 254
- Underhåll mellan makar, 539
- Underrättelse, 80, 530
 - denuntiation, 80
 - till tredje man, 532
- Universalitetsprincipen, 580
- Uppskov, 199
 - anstånd, 202
 - förutsättningar, 199
 - icke näringsidkare, 201
 - nya omständigheter, 206

- näringsidkare, 201
- omprövning, 202
- säkerhet, 200
- uppskovsutredning, 199
- Utländsk skuldsanering
 - följdansökan i Sverige, 292
 - rättsverkan, 292
- Utsökningsmål, 31, 529
 - borgenärsroll, 543
 - rättegångskostnader, 545
 - tidsfrist, 545
 - överklagade, 543
- Val av konkursförvaltare, 389
- Verkställande direktör, 489, 492, 494
- Yttrande som verkställande myndighet, 544
- Åberopande av nya fordringar, 341
 - högre instans, 342
 - tingsrätt, 341
- ÅRL, 492
- Återkallelse av F-skattsedel, 329
 - beloppsgränser, 330
 - helhetsbedömning, 330
 - särskilda skäl, 331
 - övervägande, 331
- Återkallelse efter betalning, 398
- Återkallelse efter nedsättning, 399
 - befogad invändning, 399
 - skönsbeskattning, 400
 - tillfredsställande underlag, 400
 - utgången i skattemålet, 399
- Återtagandeförbehåll, 83
- lös egendom, 85
- separationsrätt, 83, 84, 85
- villkorad äganderätt, 84
- Återvinning, 445
 - betalning av skuld, 449
 - bodelning, 448
 - fristdag, 451
 - gåva, 447
 - jämkning, 457
 - kvarstad, 461
 - kvittning, 450
 - nackdel, 446
 - närstående, 453
 - oskäligt hög lön, 449
 - otillbörlig rättshandling, 446
 - panträtt, 450
 - rättegångskostnader, 460
 - ställd säkerhet, 450
 - subsidiär talerätt, 459
 - utmätning, 451
 - växel eller check, 450
 - återvinningsförbud, 453
 - återvinningstalan, 458
 - överföring till pensionsstiftelse, 449
- Äktenskapsförord, 539
- Äktenskapsliknande förhållanden, 538
- Ärendelagen, 544
- Överklagade utsökningsmål, 543
- Överklagande av konkursbeslut, 394
 - betalning, 396

Rättsfallsregister

EU-domstolen

Case of Janosevic v. Sweden (no. 34619/97), 403

Case of Västberga Taxi Aktiebolag and Vulic v. Sweden (no. 36985/97), 404

EU-domstolen 2006-05-02, C-341/04, Eurofood, 589

Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna dom av den 16 september 2003 (Stockholms Försäkrings- och Skadeståndsjuridik AB, mål nr 38993/97, 402

Mål C-342/96, Tubacexmålet, Spanien/Kommissionen, 29 april 1999, 564

Högsta domstolen

HD 2010-05-25, T 5811/09, 105

NJA 1909 s. 581, 513

NJA 1912 s. 156, 83

NJA 1931 s. 110, 501

NJA 1939 s. 616, 495

NJA 1946 s. 486, 394

NJA 1947 s. 647, 491

NJA 1949 s. 164, 81

NJA 1951 s. 6, 485

NJA 1952 s. 407, 82

NJA 1953 s. 116, 247

NJA 1954 s. 455, 82

NJA 1956 s. 417, 339

NJA 1960 s. 9, 85

NJA 1962 s. 658, 398

NJA 1963 s. 184, 296

NJA 1966 C 1114, 394

NJA 1966 C 1184, 398

NJA 1966 s. 241, 97

NJA 1970 s. 3, 51

NJA 1971 s. 66, 80

NJA 1971 s. 85, 448, 500

NJA 1972 s. 512, 80

NJA 1973 s. 635, 97

NJA 1974 s. 173, 452

NJA 1974 s. 584, 299

NJA 1975 s. 193, 369

NJA 1975 s. 638, 78, 88

NJA 1976 s. 360, 399

NJA 1976 s. 627, 459

NJA 1977 s. 467, 362

NJA 1977 s. 664 I och II, 473

NJA 1978 s. 593, 606

NJA 1978 s. 742, 379

NJA 1979 s. 157, 490

NJA 1979 s. 317, 461

NJA 1979 s. 655, 382

NJA 1980 C 374, 538

NJA 1980 C 421, 538

NJA 1980 s. 164, 593

NJA 1980 s. 340, 589

NJA 1980 s. 740, 87

NJA 1981 s. 1050, 434

NJA 1981 s. 1219, 340

NJA 1981 s. 395, 340

NJA 1981 s. 764, 430, 431

NJA 1982 s. 328, 394

NJA 1982 s. 366, 365, 366, 375, 397

- NJA 1982 s. 641, 336, 337, 342, 343,
349, 355, 358, 360, 379
NJÄ 1982 s. 900, 439, 440
NJÄ 1983 s. 109, 86
NJÄ 1983 s. 350, 422, 423, 428
NJÄ 1983 s. 410 II, 537, 538
NJÄ 1983 s. 436, 533
NJÄ 1983 s. 688, 363, 364
NJÄ 1984 s. 132, 77, 537
NJÄ 1984 s. 244, 536
NJÄ 1984 s. 375, 535, 536
NJÄ 1984 s. 456, 77, 537
NJÄ 1984 s. 595, 86
NJÄ 1984 s. 693, 606
NJÄ 1984 s. 772, 82
NJÄ 1985 s. 117, 451
NJÄ 1985 s. 159, 82
NJÄ 1985 s. 320, 537
NJÄ 1986 s. 115, 535, 540
NJÄ 1986 s. 454, 61
NJÄ 1986 s. 539, 572, 575
NJÄ 1987 s. 3, 82
NJÄ 1987 s. 872, 454
NJÄ 1988 s. 257, 80
NJÄ 1988 s. 433, 459
NJÄ 1988 s. 620, 488
NJÄ 1989 s. 137, 60
NJÄ 1989 s. 378, 340
NJÄ 1989 s. 452, 507
NJÄ 1989 s. 682, 538
NJÄ 1989 s. 92, 218, 247
NJÄ 1990 s. 114, 380
NJÄ 1990 s. 166, 545
NJÄ 1990 s. 3, 321
NJÄ 1990 s. 585, 334
NJÄ 1990 s. 65, 497
NJÄ 1991 s. 383, 57
NJÄ 1991 s. 410, 374
NJÄ 1991 s. 491, 385
NJÄ 1991 s. 755, 407, 440
NJÄ 1992 C 30, 394
NJÄ 1992 C 92, 395
NJÄ 1992 s. 280, 338, 346, 347
NJÄ 1992 s. 578, 338
NJÄ 1992 s. 627, 343
NJÄ 1993 s. 120, 440
NJÄ 1993 s. 34, 80
NJÄ 1993 s. 484, 488
NJÄ 1993 s. 740, 498
NJÄ 1994 C 54, 395
NJÄ 1994 s. 506, 86
NJÄ 1995 C 12, 395
NJÄ 1995 s. 157, 80
NJÄ 1995 s. 162, 536
NJÄ 1995 s. 190, 365
NJÄ 1995 s. 367, 81
NJÄ 1995 s. 367 I., 81
NJÄ 1995 s. 416, 540
NJÄ 1995 s. 548, 350
NJÄ 1995 s. 654, 497
NJÄ 1995 s. 688, 454
NJÄ 1995 s. 742, 485
NJÄ 1996 C 79, 354, 355, 356
NJÄ 1996 s. 139, 85
NJÄ 1996 s. 224, 490
NJÄ 1996 s. 548, 271
NJÄ 1997 s. 207, 381
NJÄ 1997 s. 229, 270
NJÄ 1997 s. 240, 457
NJÄ 1997 s. 341, 271
NJÄ 1997 s. 418, 485
NJÄ 1997 s. 660, 76, 77, 88
NJÄ 1997 s. 699, 85
NJÄ 1997 s. 701, 376, 389, 395
NJÄ 1997 s. 762, 382
NJÄ 1997 s. 787, 420
NJÄ 1998 s. 10, 414
NJÄ 1998 s. 214, 401
NJÄ 1998 s. 219, 564
NJÄ 1998 s. 275, 86
NJÄ 1998 s. 379, 88
NJÄ 1998 s. 438, 494
NJÄ 1998 s. 44, 593
NJÄ 1998 s. 443, 545
NJÄ 1998 s. 545, 82
NJÄ 1998 s. 734, 490
NJÄ 1998 s. 834, 421, 559
NJÄ 1998, s. 259, 273

NJA 1999 s. 113, 380
NJÄ 1999 s. 131, 460
NJÄ 1999 s. 282, 407
NJÄ 1999 s. 426, 485, 486
NJÄ 1999 s. 594, 536
NJÄ 1999 s. 644, 392
NJÄ 1999 s. 812, 86
NJÄ 1999 s. 97, 363, 379
NJÄ 1999, s. 248, 289
NJÄ 2000 s. 109, 545
NJÄ 2000 s. 144, 303
NJÄ 2000 s. 252, 343, 410
NJÄ 2001 s. 339, 386, 404
NJÄ 2001 s. 46, 76
NJÄ 2001 s. 548, 363
NJÄ 2001 s. 99, 433, 480
NJÄ 2001, s. 601 I och II, 273
NJÄ 2002 C 17, 338
NJÄ 2002 s. 112, 487
NJÄ 2002 s. 136, 511
NJÄ 2002 s. 463, 354, 355, 356, 357,
358, 359, 394
NJÄ 2002 s. 468, 360
NJÄ 2002 s. 629, 476
NJÄ 2002 s. 668, 605
NJÄ 2003 s. 248, 402
NJÄ 2003 s. 37, 422, 425, 426, 428,
456
NJÄ 2003 s. 390, 489, 502
NJÄ 2003 s. 437, 269, 273
NJÄ 2004 N 14, 355, 376
NJÄ 2004 N 27, 397
NJÄ 2004 N 58, 404
NJÄ 2004 N 7, 357
NJÄ 2004 s. 325, 362
NJÄ 2004 s. 345, 338, 378
NJÄ 2004 s. 586, 383
NJÄ 2004 s. 589, 397
NJÄ 2004 s. 618, 493
NJÄ 2004 s. 777, 406
NJÄ 2005 N 21, 396
NJÄ 2005 N 25, 397
NJÄ 2005 s. 3, 417, 573, 575
NJÄ 2005 s. 303, 284, 285

NJÄ 2005 s. 44, 247
NJÄ 2005 s. 443, 433, 459, 480, 481
NJÄ 2005 s. 510, 98
NJÄ 2005 s. 554, 340
NJÄ 2005 s. 71, 474
NJÄ 2005 s. 792, 488
NJÄ 2005 s. 871, 81, 574
NJÄ 2006 N 11, 394
NJÄ 2006 N 52, 404
NJÄ 2006 N 92, 395
NJÄ 2006 s. 136, 490
NJÄ 2006 s. 275, 54, 56
NJÄ 2006 s. 420, 460
NJÄ 2006 s. 592, 225, 304, 416
NJÄ 2007 s. 280, 474
NJÄ 2007 s. 413, 78
NJÄ 2007 s. 471, 389
NJÄ 2007 s. 652, 81
NJÄ 2007 s. 736, 466
NJÄ 2008 s. 1004, 463
NJÄ 2008 s. 1208, 450
NJÄ 2008 s. 444 (RÄB 12-08), 534,
535, 536, 547, 571
NJÄ 2008 s. 684, 79
NJÄ 2008 s. 805, 417
NJÄ 2009 s. 210, 489
NJÄ 2009 s. 221, 488
NJÄ 2009 s. 291, 410, 419, 421, 426
NJÄ 2009 s. 383, 584
NJÄ 2009 s. 500, 86, 533, 534
NJÄ 2009 s. 773, 394
NJÄ 2009 s. 79, 87

Hovrätterna

RH 16:81, 430
RH 1981:128, 395
RH 1982:104, 396
RH 1982:92, 352
RH 1983:133, 422, 426, 428
RH 1985:8, 394
RH 1987:96, 508
RH 1989:44, 385
RH 1991:30, 395

RH 1992:75, 365, 366
 RH 1993:27, 431
 RH 1994:15, 351
 RH 1994:42, 379
 RH 1995:132, 271
 RH 1996:102, 271
 RH 1996:15, 272
 RH 1996:33, 274
 RH 1996:46, 272
 RH 1996:48, 313, 575
 RH 1996:65, 273
 RH 1996:72, 270
 RH 1997:107, 463, 554, 558
 RH 1997:27, 271
 RH 1997:46, 534
 RH 1997:78, 351
 RH 1998:79, 210
 RH 1999:112, 256
 RH 1999:113, 283
 RH 2000:50, 381
 RH 2000:70, 356, 387
 RH 2001:37, 343, 387
 RH 2002:34, 272
 RH 2003:59, 285
 RH 2004:65, 285
 RH 2006:25, 589
 RH 2007:17, 286
 RH 2007:4, 286
 RH 2008:25, 287
 RH 2008:93, 274
 RH 44:83, 401
 Göta HovR 1996-11-29, T 158/96,
 217, 248
 Svea HovR 1999-04-13, T 929/98, 312

Regeringsrätten

RR 2006-06-14, 7084-05, 237
 RÅ 1929 Fi 2032, 237, 262
 RÅ 1982 1:5, 426
 RÅ 1986 not. 645, 519
 RÅ 1990 ref. 50, 497
 RÅ 1991 not. 246 3, 426
 RÅ 1992 not. 29, 407

RÅ 1999 ref. 34, 299
 RÅ 2000 ref. 29, 409, 421
 RÅ 2002 ref. 32, 524
 RÅ 2002 ref. 82, 313, 576
 RÅ 2003 ref. 60, 486
 RÅ 2005 not. 11, 516
 RÅ 2005 ref. 50, 569, 571
 RÅ 2008 ref. 46, 304

RÅB-fall

2008

RÅB 6-08 Svea HovR 2008-02-15, T
 5856-04, 488
 RÅB 9-08, HovR ÖN 2008-03-18, Ö
 187-07, 400
 RÅB 10-08, Svea HovR 2006-12-20,
 ÖÄ 941-06, 236
 RÅB 11-08, Europadomstolen 2006-
 07-06, Case of Stankiewicz v. Poland
 (Application no. 46971/99), 546
 RÅB 14-08, Svea HovR 2007-06-19,
 OÖ 5595-06, 546
 RÅB 15-08, Svea HovR 2004-10-25,
 Ö 7696-96, 593
 RÅB 20-08, Göta HovR 2005-11-02,
 Ö 2391-05, 346
 RÅB 21-08, HovR SoB 2004-09-17,
 Ö 2115-04, 356
 RÅB 22-08, HovR ÖN 2002-10-18, Ö
 862-02, 388
 RÅB 23-08, HovR SoB 2003-10-21,
 Ö 2325-03, 359
 RÅB 24-08, Svea HovR 200-02-29, Ö
 1351-00, 381
 RÅB 25-08, SveaHovR 2005-03-24,
 Ö 1535-05, 355
 RÅB 26-08, Svea HovR 2006-10-18,
 Ö 8737-95, 403
 RÅB 27-08, Svea HovR 2004-10-13,
 Ö 6979-04, 353, 397
 RÅB 28-08, Svea HovR 2002-10-31
 Ö 6393-02, 357
 RÅB 29-08, Svea HovR 2002-10-31,
 Ö 8659-02), 357

RÄB 30-08, HovR ÖN 2003-04-30, Ö
1065-02, 404
RÄB 31-08, HovR VS 2003-04-30, Ö
3419-93, 342
RÄB 32-08, HovR VS 2004-02-16, Ö
1401-04, 380
RÄB 33-08, HovR VS 2005-03-21, Ö
5008-04, 353
RÄB 34-08, KRNS 2008-06-19,
7564-06, 225
RÄB 35-08, HovR NN 2006-09-15,
ÖÄ 752-06, 212
RÄB 38-08, Svea HovR 1999-04-13,
312
RÄB 40-08, Svea HovR 2008-03-18,
T 1551-08, 513
RÄB 42-08, Svea HovR 2008-09-17,
T 1699-07, 547
RÄB 43-08, HovR VS, ÖÄ2976-07,
287
RÄB 44-08, KRNS 2000-10-16,
4623-00, 518
RÄB 45-08, KRSU 2004-06-08, 998-
04, 519
RÄB 46-08, KRSU, 2004-06-15,
2795-03, 522
RÄB 47-08, KRNS 2004-12-21,
4682-03, 526
RÄB 48-08, KRNG 2003-10-20,
6174-02, 523
RÄB 49-08, KRNS 2008-02-08,
7202-07, 522
RÄB 50-08, KRNS 2005-09-19, 294-
04, 525
RÄB 51-08, KRSU 2004-09-02, 429-
04, 527

2009

RÄB 1-09 HovR NN 2008-10-22, t
398-08, 547
RÄB 2-09, HovR NN 2008-06-10, Ö
734-07, 547
RÄB 5-09, Göta HovR 2009-01-14, Ö
2436-08, 465

RÄB 9-09, Svea HovR 2008-09-02,
ÖÄ 5018-08, 538
RÄB 10-09, Svea HovR 2008-10-30,
T 2201-08, 418
RÄB 12-09, HovR NN 2008-03-13, T
378-07, 450
RÄB 13-09, Göta HovR 2009-03-13,
Ö 2070-08, 68, 567
RÄB 18-09, Göta HovR 2009-10-17,
ÖÄ 3680-08, 497
RÄB 20-09, Göta HovR 2009-04-29,
Ö 298-09, 398
RÄB 22-09, KRSU 2009-05-19,
3232-07, 521
RÄB 24-09, Göta HovR 2009-01-12,
T 827-08, 82
RÄB 25-09, Borås TR 2009-07-31, Ä
2143-09, 235
RÄB 28-09, HovR VS 2009-10-01,
ÖÄ 3716-09, 235

2010

RÄB 1-10, Hudiksvalls TR 2009-11-
16, Ä 2333-09, 227, 583
RÄB 2-10, HD 2010-03-16, T 3252-
08, 79, 449
RÄB 4-10, JO beslut 2009-09-09, dnr
3887-2007, 327
RÄB 9-10, Svea HovR 2003-05-30, Ö
4105-03, 584
RÄB 10-10, HovR ÖN 2006-02-14, Ö
929-05, 372, 584
RÄB 11-10, HovR SoB 2005-02-03,
Ö 21-05, 584
RÄB 12-10, HovR SoB, 2003-06-17,
Ö 817-03, 584, 588
RÄB 13-10, HovR ÖN 2010-04-15,
ÖÄ 769-09, 79
RÄB 14-10, HD 2009-05-05, T 3032-
07, 465
RÄB 17-10, High Court of Ireland
2005-03-08, no. 23 COS, 587, 589
RÄB 24-10, HovR NN 2010-05-24, Ö
427-10, 394

RÄB 26-10, HD 2010-06-29, Ö 4571-09, 531

RÄB 27-10, HD 2010-06-29, Ö 4936-09, 531

RÄB 29-10, RÅ 2005 not 1, 519

RÄB 30-10, KRNS 1992-11-19, 1598-1992, 519

RÄB 31-10, KRNG 1999-09-13, 2302-1999, 527

RÄB 32-10, Göta HovR 1990-11-16, T 272/89, 492

RÄB 33-10, HovR SoB 1985-12-13, T 384/85, 500

RÄB 34-10, Göta HovR 2010-08-12, Ö 1845-10, 465, 474

RÄB 35-10, HD 2010-09-07, Ö 3243-10, 60

RÄB 38-10, Svea HovR 2001-12-10, Ö 7897-01, 339

RÄB 39-10, Svea HovR 1988-09-14, Ö 2213-88, 351

RÄB 40-10, RR 1975-12-30, 2446-1971, 409

RÄB 43-10, HD 2010-10-26, Ö 4389-09, 269, 270

RÄB 45-10, Svea HovR 2010-03-01, Ö 5651-09, 399

RÄB 46-10, Svea HovR 1996-04-02, Ö 4355-95, 401

Övriga rättsfall

Mölnåls tingsrätt tredskodom 2006-09-12, T 447-06, 564

SvJT 1923 rf s. 80, 395

SvJT 1955 s. 577 ff, 512

Register - skrivelser m.m.

Propositioner

- Prop. 1944:81, Förslag till lag om redovisningsmedel, m.m., 86
- Prop. 1966: 24, Förslag till lag om vad som är fast egendom, 85
- Prop. 1969:168 med förslag till mönsterskyddslag m.m., 106
- Prop. 1970:136, Förslag till ackordslag m.m., 235
- Prop. 1971:142, Förslag till lag om förmånsberättigade skattefordringar m.m., 423, 428
- Prop. 1971:30, Förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar m.m., 182
- Prop. 1974:42, Inkassolag, 335
- Prop. 1975:103, Ny aktiebolagslag m.m., 312
- Prop. 1975:6, Ändringar i konkurslagen m.m., 338, 341, 342, 343, 349, 350, 351, 361, 362, 363, 364, 382, 454, 460
- Prop. 1978/79:105, Förslag till ändring i konkurslagen (1921:225) m.m., 438
- Prop. 1979/80:143, Förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m.m., 497, 498
- Prop. 1979/80:2, Förslag till sekretesslag m.m., 43, 45
- Prop. 1980/81:8, Med förslag till utsokningsbalk, 532, 535, 548
- Prop. 1981/82:96, Lag om preskription av skattefordringar m.m., 343, 518, 519, 520, 521
- Prop. 1982/83:84, Förslag till lag om ändring i lagen (1980:865) mot skatteflykt m.m., 569
- Prop. 1983/84:128, Panträtt och retentionsrätt, 93
- Prop. 1983/84:142, Ändring i sekretesslagen (1980:100) m.m., 610, 611
- Prop. 1984/85:108, Om avräkning av skatter och avgifter m.m., 569
- Prop. 1984/85:109, Effektivare delgivning, 371
- Prop. 1985/86:80, Ny förvaltningslag, 182
- Prop. 1986/87:90, Ny konkurslag, 350, 351, 410, 419, 420, 424, 427, 428, 436, 458, 468, 469, 470, 475, 479, 480, 481
- Prop. 1988/89:31, Jäv för konkursförvaltare, 430
- Prop. 1990/91:198, Om vissa ändringar i aktiebolagslagen, 493
- Prop. 1991/92:112, Om F-skattebevis m.m., 329, 331
- Prop. 1991/92:139, Statlig lönegaranti vid konkurs, 554, 555
- Prop. 1992/93:198, Indrivning av statliga fordringar m.m., 167, 175, 191
- Prop. 1992/93:68, Regeringens proposition om ändring i aktiebolagslagen m.m., 381

- Prop. 1993/94:123, Skuldsaneringslag, 265, 268, 269, 272, 277, 278, 283, 427
- Prop. 1995/96:5, Lag om företagsrekonstruktion, 209, 210, 211, 212, 219, 361, 562
- Prop. 1996/97:100, Ett nytt system för skattebetalningar m.m., 367, 413, 571
- Prop. 1996/97:132, Delgivning med aktiebolag, 380, 381
- Prop. 1997/98:65, Reformerat förhandsbesked i skattefrågor, m.m., 242, 249
- Prop. 1999/2000:18, Förstärkt skydd för avvecklingen av förpliktelser på finansmarknaden, 210
- Prop. 2000/01:150, Likvidation av aktiebolag m.m., 293, 294, 300, 303
- Prop. 2000/01:33, Behandling av personuppgifter inom skatt, tull och exekution, 624
- Prop. 2001/02:134, Ändringar i konsumentköplagen, 81
- Prop. 2001/02:191, Sekretessfrågor – ekonomisk brottslighet m.m., 610
- Prop. 2002/03:128, Företrädaransvar m.m., 247
- Prop. 2004/05:164, Tullverkets brottsbekämpning, 610
- Prop. 2004/05:35, Herrelösa fastigheter samt ansvar för konkurskostnader, 402
- Prop. 2004/05:57, Lönegaranti vid företagsrekonstruktion, 552, 562, 566
- Prop. 2004/05:85, Ny aktiebolagslag, 298, 303
- Prop. 2005/06:124, Ett enklare och snabbare skuldsaneringsförfarande, 273, 283, 285, 286, 427
- Prop. 2005/06:150, Europakooperativ, 315
- Prop. 2006/07:34, Förenklat utmätningsförfarande, 360
- Prop. 2006/07:5, Nya kapitaltäckningsregler, 122
- Prop. 2006/07:99, En fristående kronofogdemyndighet m.m., 161, 189, 191, 203, 204, 205, 206, 325, 543
- Prop. 2007/08:15, Gränsöverskridande fusioner m.m., 158, 315, 317
- Prop. 2007/08:161, Företagshypotek – en bättre säkerhet för lån till företag, 39, 49, 54, 73, 209, 325, 329, 551, 566
- Prop. 2007/08:68, Förverkande av utbyte av brottslig verksamhet, 614, 615, 616, 618
- Prop. 2008/09:67, Civilrättsliga sanktioner på immaterialrättens område – genomförande av direktiv 2004/48/EG, 95
- Prop. 2008/09:77, Ett enklare system för hushållsarbete,, 574
- Prop. 2009/10:204, En frivillig revision, 66, 112, 142, 143, 298
- Prop. 2009/10:225, Ny varumärkeslag och ändringar i firmalagen, 99, 101
- Prop. 2009/10:235 Enklare redovisning, 129
- Prop. 2009/10:237, Ny delgivningslag, 368, 370, 371, 372, 380
- Prop. 2009/10:246, En ny försäkringsrörelselag, 125
- Prop. 2010/11:23, Ändring av täckningsbeloppet för insättningsgarantin, 122, 124
- Prop. 2010/11:31, Bättre möjligheter till skuldsanering, 210, 263, 266, 268

Betänkanden m.m.

SOU 1973:39,
Kreditupplysningsutredningens
betänkande God inkassosed, 335
SOU 1987:59, Ansvarsgenombrott,
492
SOU 1992:78, Utredningen om vissa
internationella insolvensfrågor, 385
SOU 1999:1, Nya förmånsrättsregler,
564
SOU 2001:1, Ny aktiebolagslag, 492
SOU 2001:68, Förslag till
formskyddslag, 108
SOU 2003:99, Ny sekretesslag, 45
SOU 2004:81, Ett steg mot ett enklare
och snabbare
skuldsaneringsförfarande, 256, 263
SOU 2007:23, Genomförande av
tredje Penningtvättsdirektivet, 621
SOU 2008:82, Vägen tillbaka för
överskuldsatta, 242
SOU 2009:34, Förenklingar i
aktiebolagslagen m.m., 295, 490,
497
SOU 2009:58, Skatteförfarandet, 177,
178, 180, 207, 502, 573
SOU 2010:2, Ett samlat
insolvensförfarande – förslag till ny
lag, 455
SOU 2010:24, Avtalad upphovsrätt, 96
SOU 2010:29, En ny förvaltningslag,
177, 178, 184, 186

Ds 2010:89, Fyra aktiebolagsrättsliga
frågor, 491
Ds Fi 1971:6, Förslag till lagstiftning
om förmånsberättigade skatter
m.m., 422
LU 1975:12, Betänkande i samband
med proposition 1975:6, 364

Bet. 1993/94:LU26 Skuldsaneringslag,
263

1996/97:JuU16, Justitieutskottets
förslag till beslut, 380

NJA II 1933 s. 210, 512

NJA II 1943 s. 231, 398

NJA II 1972 s. 148, 89

NJA II 1979 s. 25, 430

Eu-direktiv m.m.

87/54/EEG, Rådets direktiv av den

16 december 1986 om rättsligt

skydd för kretsmönster i

halvledarprodukter, 99

EEG 2100/94, Rådets förordning av

den 27 juli 1994 om gemenskapens

växtförädlarrätt, 105

EG 6/2002 om

gemenskapsformgivning, 107

2004/48/EG IPRED-direktivet, 95

EG 805/2004, 2004-04-21, Rådets

förordning om införande av en

europaisk exekutionstitel för

obestridda fordringar, 595

EG 883/2004, Europaparlamentet och

rådets förordning om samordning

av de sociala trygghetssystemen,

600

EG 2007-07-11, om inrättandet av ett

europaiskt småmålsförfarande, 595

EG 2009-02-26, nr 207/2009, Rådets

förordning av den 26 februari 2009

om gemenskapsvarumärken, 99

EG 987/2009, Tillämpningsförordning

till Europaparlamentet och rådets

förordning EG 883/2004 om

samordning av de sociala

trygghetssystemen, 600

EU:s rambeslut om förverkande 2002-

08-02, 604

EU:s rambeslut om böter

2005/214/RIF, 604

**Justitieombudsmannens
ämbetsberättelse**

JO 1982/83, 180
JO 1984:1, Om moderna
efterforskningsmetoder i skatte- och
kronofogdemyndigheternas
verksamhet – en undersökning av
laglighet och lämplighet, 180
JO 1986/87 s. 268, 367
JO 1988/89 s. 284 f, 353
JO 1999/2000 s. 164, 370
JO 2007-10-30, 766-2006, 555
JO:s ämbetsberättelse 1975/76, 247

**Föreskrifter, rekommendationer
m.m.**

BFN U 87:10, Bokföringsnämndens
uttalande, Bokföring i konkurs, 444
Datainspektionens allmänna råd,
Tillämpning av inkassolagen, 170,
336
DVFS 2010:5 Domstolsverkets
föreskrifter om redovisning av
konkurskostnader och betalning av
konkursavgifter m.m., 464
KAMFS 2006:1, Kammarkollegiets
föreskrifter om hantering av statliga
fordringar, 170
MEX 2006:5, Notis 5,
Preskriptionsförlängning av
allmänna mål vid skuldsanering,
292
MEX 2006:9, Ansökan om konkurs i
annan EU-stat för svenska
skattefordringar, 600
REKONs Rekommendationer
angående bokföring i konkurs och
kommentarer 2007-05-29
(www.REKON.nu), 444

Skatteverkets skrivelser

RSV Du 1975:8, 571
Skatteverket 2004-04-28, dnr 130
312877-04/113, 330
Skatteverket 2004-11-03, dnr 130
638476-04/111, 217, 247
Skatteverket 2005-06-23, dnr 130
355558-05/111, 573
Skatteverket 2005-09-12, dnr 131
487026-05/111, 225, 416
Skatteverket 2005-12-08, dnr 131
674897-05/111, 247, 489
Skatteverket 2006-03, dnr 131 63985-
06/113, 502
Skatteverket 2006-04-18, dnr 131
121160-06/111, 220
Skatteverket 2006-11-02, dnr 131
568848-05/111, 443
Skatteverket 2007-10-09, dnr 131
615106-07/111, 514
Skatteverket 2008-03-11, dnr 131
160630-08/111, 225
Skatteverket 2008-04-01, dnr 131
191555-08/111, 245
Skatteverket 2008-04-02, dnr 131
183475-08/111, 160
Skatteverket 2008-04-09, dnr
131 183475-08/111, 461
Skatteverket 2008-04-21, dnr 131
215545-08/113, 565
Skatteverket 2008-06-11, dnr 131
299987-08/111, 220, 221
Skatteverket 2008-06-24 dnr 131
64884-08/113, 461
Skatteverket 2008-06-24, dnr 131
264877-08/111, 503
Skatteverket 2008-12-16, dnr 131
760743-08/111, 216
Skatteverket 2008-12-17, dnr 131
775569-08/111, 517
Skatteverket 2009-03-04, dnr 131
263055-09/111, 224, 231, 561

Skatteverket 2009-03-09, dnr 131
263055-09/111, 417
Skatteverket 2009-06-01, dnr 131
424735-09/111, 262
Skatteverket 2009-07-01, dnr 131
524033-09/111, 224, 417, 559
Skatteverket 2009-11-03, dnr 131
818414-09/111, 224, 551
Skatteverket 2010-01-18, dnr 131
836439-09/111, 41
Skatteverket 2010-02-09, dnr 131
95213-10/111, 464
Skatteverket, dnr 131 20508-10/1211,
462
SKV M 2009:4, 331

Kronofogdemyndighetens skrivelser

KFM:s 3/08 IND, Verkställighet av
skuldsaneringsbeslut, 287
KFM:s processägares
ställningstagande nr 3/07/IND, 533
KFM:s ställningstagande
1/10/SKUSAN, gäldenärs tillgång i
form av fastighet eller bostadsrätt i
skuldsaneringsärenden, 270
KFM:s ställningstagande
12/08/SKUSAN, Bedömning av
färsk skuldsättning i
skuldsaneringsärenden vid en
totalbedömning, 271
KFM:s ställningstagande
14/09/SKUSAN, Vissa kostnader
vid bestämmande av
betalningsutrymme vid
skuldsanering, 279
KFM:s ställningstagande
3/09/SKUSAN, Omprövning av
skuldsaneringsbeslut, 282, 284, 286
KFMFS 2008:1,
Kronofogdemyndighetens
föreskrifter om hantering av vissa
borgenärsuppgifter, 195, 199

Övrig litteratur

Andersson, Johansson och Skog,
Aktiebolagen. en kommentar,
Zeteo, nätupplagan, 490
Annina H. Persson, Marianne Levin
och Sanna Wolk Juridiska
fakulteten vid Stockholms
Universitet Skriftserien nr 71 2002
(cit. Immaterialrätt & Sakrätt), 98,
100, 104, 106, 108
Arnesdotter, Ingrid, Om
betalningsinställelse och offentligt
ackord, Stockholm 1982, 361
Bogdan, Michael, Internationell
konkurs- och ackordsrätt,
Stockholm 1984, 385, 581, 582
Bogdan, Michael, Om svensk
exekutionsbehörighet, SvJT 1981 s.
424, 579
Danhard, Erik, Lön i
företagsrekonstruktion, Uppsala
2005 (cit. Danhard), 561
Folkesson, Enar, Företaget i
ekonomisk kris, Thomson fakta
2007, 150
Gregow, Tredje mans rätt vid
utmätning, 1987, 531, 533, 535,
536, 537
Gregow, Utsökningsrätt, 3 uppl. 1996,
533, 534, 544, 546, 547, 548, 572
Hellners & Malmqvist, Tryggve
Hellners och Bo Malmqvist,
Förvaltningslagen – med
kommentarer, Norstedts 2007, 184
Hellners & Mellqvist, Lagen om
företagsrekonstruktion, en
kommentar, Norstedts gula
bibliotek 1997, 220, 222, 223, 226,
231, 237
Hellners & Mellqvist,
Skuldsaneringslagen, en kommentar
till 2006 års lag, uppl 1:1, Norstedts
gula bibliotek 2007, 268, 272

- Heuman, Lars*, Otillåtna inskränkningar av bevisföringen och bevisvärdering, Advokaten 1986 s. 40 ff, 361
- Heuman, Lars*, Specialprocess – Utsökning och konkurs, 6 uppl., Stockholm 2007 (cit. Heuman), 338, 345, 351, 353, 354, 360, 366, 367, 379
- Håstad, Torgny*, Sakrätt avseende lös egendom, 6 uppl. 2000, 80, 534
- Immaterialrätt & Sakrätt, 97
- Insolvensrättsligt Forum 2007, Iustus förlag, 593
- Lambertz Göran*, Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund 1981, 440
- Lennander, Gertrud*, Återvinning i konkurs, 3 uppl. 2004, 445, 448, 450
- Lindskog, Stefan*, Kvittning, om avräkning av privaträttsliga fordringar, 2 uppl., Stockholm 1993, 418, 572
- Mellqvist, Mikael*, EU:s insolvensförordning m.m. Stockholm 2002, 582
- Millqvist, Göran*, Sakrättens grunder, 2006, 79, 89, 93
- Morgell*, EU:s insolvensförordning – svensk domstolspraxis, Juridisk Tidskrift 2010(11), 589
- Nial*, Om handelsbolag och enkla bolag, 498
- Nr 8/09/TSM Konkursförvaltarkretsen, 431
- Omprövning av skuldsaneringsbeslut, dokument ID GSÖD-6VHGK2, 283
- Oppenheimer, Blomberg, Bruhn och Reiner*, Företag i kris, Stockholm 2007, 489
- Palmèr, Eugène - Savin, Peter*, Konkurslagen, Zeteo nätupplagan (cit. Kommentaren), 334, 363, 394, 403, 445, 463, 499
- Rodhe* i Festskrift till Jan Hellner, 491
- Walin & Gregow*, Ackordslagen, Norstedts 1972, 235
- Walin, Gregow & Löfmarck*, Utsökningsbalken, en kommentar, 3 uppl. 1999 (cit. KUB), 530, 542, 547, 548
- Walin, Gregow*, Förmånsrättslagen, lönegarantilagen m.m. en kommentar, 5 uppl. 2004 (cit. Kommentaren till FRL), 63, 64, 65, 67, 69, 70, 71
- Walin, Gösta*, Kommentar till Ärvdabalken, del II, 1, uppl. 4:1, Norstedts Juridik AB, 501, 505
- Walin, Gösta*, Lagen om skuldebrev m.m., Stockholm 1997, 375
- Walin, Gösta, Palmèr, Eugène - Savin, Peter*, Konkurslagen, Zeteo nätupplagan (cit. Kommentaren), 339
- Welamson, Lars - Mellqvist, Mikael*, Konkurs, 10 uppl., Stockholm 2003 (cit. Welamson), 338, 345, 364, 410